ISTORI'A

IMPERIULUI OTTOMANU

CRESCEREA SI SCADEREA LUI

CU NOTE FÓRTE INSTRUCTIVE

DE

DEMETRIU CANTEMIRU

PRINCIPE MOLDAVIEI

TRADUSA

DE

Dr. IOS. HODOSIU

PARTEA II.

BUCURESCI

EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE.

MDCCCLXXVIII.

PARTEA A DOU'A

A

ISTORIEI OSMANE

ÇARE COPRINDE SCADEREA IMPERIULUI OSMANU

DE LA

DOMNI'A LUI MAHOMEDU IV.

PANA LA

DOMNI'A LUI ACHMEDU III.

ADECA

DE LA ANULU 1683, PANA LA ANULU 1712.

FAPTE ISTORICE PETRECUTE PE CATU SE AFLASE INSUSI AUCTORELE IN VIÉTIA

ISTORI'A

DESPRE

SCADEREA IMPERIULUI OSMANU

COMPUSA INTR'UNA SINGURA CARTE (1)

ISTORI'A CONTINUATA

A DOMNIEI LUI MAHOMEDU IV

ALU NOUE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA IV.

SULTANULU MAHOMEDU SE INTOARCE VICTORIOSU LA ADRIANOPOLE

I. Bellulu in Poloni'a a successu dupa dorinti'a lui Mahomedu. Intr'una singura espeditiune a cuceritu celu mai tare antemuru alu acestei tieri; puterea inimica fu invinsa, Podoli'a devastata, Leopolea redusa la estreme, regatulu intregu adusu la atâta terróre, in câtu locuitorii luì nu numai ca au tienutu de lucru prudente, ci chiar' de necessariu a inchiaié pace, fia si cu perderea onórei loru, numai se-si póta scapa viéti'a si averea; si pre langa acésta au fostu obligati a recunósce de liberatori ai loru pe acei tatari, despre cari

(1) Adeca : Cartea IV, si ultima din acestu opu. *Tr. Rom.*

scieau cà sunt inimicii loru de mórte. Câ-ci imperatulu miscatu de rugarile Chanului Crimeei tatarice, pe candu era chiar' in castre langa Buciaci, le-a accordatu Poloniloru pacea, crediendu cà memori'a atâtoru lupte perdute ce au sufferitu, si propri'a loru debilitate i va retiené a nu face nici celu mai mícu pasiu, ce ar' poté viola conditiunile de pace, ci voru remané credintiosi conditiuniloru de pace care li s'au accordatu. In acésta credintia Mahomedu, precum amu observatu mai in susu, s'a intorsu in lun'a Siabanu la Adrianopole si a dimissu trupele fatigate de atâta labóre si câli grele câte au facutu.

STATURILE POLONIEI REIEPTA PACEA INCHIAIETA DE REGELE LORU CU SULTANULU

II. Pre candu intre manifestatiunile de bucuria generale si intre gratulatiunile respectuóse ale poporului seu, Mahomedu asteptá pe delegatii poloni, cari trebuiau se-i aduca tributulu promissu de dóue-dieci-de-mii de thaleri, si tractatulu de pace ratificatu in numele a intregu regatului, pe atunci i vine scirea neasteptata, cà Doroshenko (2), generalulu Casacilor s'a revoltatu, si cu o mare truppa de ómeni ai sei devasta marginile imperiului ottomanu, si ca partid'a sa cresce pe dî ce merge. Dar' lui Mahomedu nu-i parea lucru greu de a stinge acésta flacara, pe câtu timpu Poloni'a sta anca linistita. Pucinu dupa aceea inse se lati scirea, cà Poloniloru incepe a le paré reu de pacea inchiaieta, si cà instigati de promissiunile imperatului Germaniei si animati de Pap'a, se prepara din nou la bellu. Nu trecù multu, si acésta scire se confirmà prin o scrisóre a marelui cancellariu alu Poloniei càtra marele veziru Kioprili Achmedu Pasia, in care 'i annuntiá, cà staturile Poloniei considera de nulle si nevalide conditiunile de pace, la care regele s'a supusu fara consimtiementulu loru, si declara, ca mai bine voiescu a mori, de câtu se suffere infami'a a se dîce cà Poloni'a se invoiesce a plati unu cruceriu macar' tributu Turciloru.

VEZIRUL INSISTE LA DELEGATII POLONI CA SE-SI IMPLINEASCA PROMISSIUNILE

III. Sultanulu audindu acésta si vediendu ca l-au insielatu Polo-

(2) Auctorulu scrie acestu nume in varie forme, precumu Doroshenko, Doroshensko si Doroshenski, care din urma pare a fi mai correctu. *Tr. Angl.*

nii, i-a parutu fórte reu, ca din respectu prè pripitu pentru Coranu (3), si prin promissiunea unui tributu (4) s'a lasatu a se amagi, cá se termine bellulu si se reintórca cu trupele acasa; câ-ci aceste nu ar' fi induratu atâte fatigii remanendu in quartire de iérna in Podoli'a si Moldavi'a, câte au sufferitu pe cale catra casa. Intr'aceea inim'a lui era cuprinsa mai multu de unu spiritu de resimtiementu

(3) *Coranu.* Se nu se mire lectorele ca aci se invóca si cultulu Coranului intre caussele pentru care s'a inchiaietu pacea de la Budgiacu; câ-ci scimu cá ur'a si inimicitı'a perpetua a Turciloru contra Crestiniloru prin nici-unu argumentu alu superstitiunei loru nu se destépta si alimentédia in mesura atâtu de mare, cá chiar prin Coranu, acésta collectiune de blasfemii contra crestinatatiei. Dar, de si este pré adeveratu cá preceptele Coranului le demanda a debella pe Crestini, fia chiar' si numai din causa de a propaga mahomedanismulu; totusi nu este mai puçinu adeveratu. cá Coranulu determina si impregiurarile intre cari se póte si trebue se se inchiaia pace. Mai ântâiu, Alcoranulu permitte a se inchiaié unu armistitiu, candu inimiculu este mai tare decâtu Musulmanii, ca cu modulu acesta ei se aiba timpu de a-si innulti truppele, a-si suplini golurile, si a-si vindeca ranele ce póte au sufferitu. A duo'a, Alcoranulu ordina a se inchiaié pace firma esi durabile, numai deca inimiculu imbraçiosiédia religiunea mahomedana; propagarea acestei-a fiindu singurulu scopu alu unui bellu justu; mai ordina a se inchiaié pace anca si atunci, candu inimiculu promitte a respunde unu tributu annuale; câ-ci in acestu casu nu se mai póte constringe a trece la mahomedanismu, nici a i se face intr'altu modu vre-o superare, afara de casulu déca s'ar' revolta. Si mai multu, déca óre-care ar' comitte vre-o ostilitate contra unui tributariu, unulu câ acela trebe pedepsitu dupa legile Coranului, chiar' atâtu de aspru, cá si candu ar' fi attacatu casa ori mosi'a unui musulmanu. Câ-ci Fetv'a, in casuri assemenea respunde: *Anlerung Mali bizum Malimusz, ghibi giane gian, ghiosze ghiosz, etc.*; adeca: Bunulu si averea acelui omu este cá bunulu si averea nóstra, anim'a lui cá anim'a nóstra, ochiulu lui cá ochiulu nostru. etc.

(4) *Tributu.* Cu dreptu cuventu adaogu aci cá ulterióra caussa a inchiaierei pace din urma cu Polonii, anca si acea impregiurare, cà regele Poloniei a promissu Turciloru a le respunde tributu. Câ-ci Turcii pe nimicu nu sunt atâtu de intenti, cá a legá pe inimicu, se le respunda o summa fia câtu mica de bani, carei apoi fórte usioru i dau numele de tributu. Si obtienuta odata acésta, nu le mai lipsesce a inventa câte si mai câte preteste de a sui acésta summa si a o converti in tributu formalu; si cu modulu acesta apoi suppunu cu totulu potestatiei loru chiar' si pe acele tiericari au avutu numai intentiunea de a se da sub protectiunea loru. Esemple de acésta procedere fraudulósa sunt nu numai principii crestini ai Moldaviei si Romaniei, ci si Chanulu Tatariloru din Crime'a care insusi este mahomedanu si professé lia aceeasi religiune cu ei, si ai carui anteccessori s'au bucuratu de privilegiuri cu multu mai mari pe timpulu candu s'au suppusu Turciloru, decâtu de câte se bucura descendentii lui in timpulu presente.

de câtu de frica; si se resolvi a-si resbuna amaru si câtu se póte mai severu pentru acésta injuria adusa lui de càtra Poloni. Vezirulu respunse la scrisórea staturiloru Poloniei cu cele mai terribili amerintiari; le reprobâ perfidi'a loru, ca refusa a observa conditiunile pacei, prin care imperatulu s'a aretatu gratiosu a-i scapa de perirea imminente, si cà cutédia a face o atare declaratiune celui mai potente monarchu, si a-si attrage prin acést'a just'a lui indignatiune. Elu mai adaose, cà in vanu invóca pretestulu cà tiér'a nu s'ar' invoi, câ ci ceea ce face regele si senatorii principali, trebe nesmintitu se se apróbe si de restulu natiunei. In fine i exhórta a implini fara amenare ceea ce au promissu, si a indulci mâni'a Sultanului prin immediata si justa suppunere. In casu candu ar' refusa a face acést'a, i amerintia cu bellu si mai terribile de cum a fostu celu trecutu, si cu totale destructiune a regatului loru.

SULTANULU MERGE CU ARMAT'A IN POLONI'A. REGELE POLONIEI TRÀMITE ARMAT'A SA SUB COMAND'A LUI SOBIESKI LA MARGINI

IV. Dar' tóte aceste amenintiari n'au avutu nici-unu effectu asupra Poloniloru. Asia Mahomedu a datu ordinu, cá tóte truppele din imperiu, câte voru fi numai possibile, se se adune si in primaver'a anului viitoriu se se intrunésca la Adrianopole o armata chiar' pe atâtu de mare, precumu a fostu cea de antaiu. In lun'a Rebiul-achir,
A. 1084 anulu Hegirei 1084, fiindu tóte gata in ordine, Sultanulu pléca cu
I. C. 1673 mare pompa din cetate pentru a intreprinde espeditiunea contra Poloniei. Elu se lingusiá cu speranti'a, cà fiindu Polonii debilitati fórte prin perderile sufferite in anulu trecutu, acumu este in stare a-i suppune potestatiei sale prin o singura lovitura, si ca regatulu Poloniei ilu va poté adnecta imperiului seu, cu atâtu mai vertosu, câ-ci acumu nu mai are nici-unu antemuru pentru defens'a sa. Dar' Polonii au invetiatu din nefericirile loru, si le-au intorsu in folosulu propriu, au delaturatu discordiele intestine, cari deschissera calea la victoriele Turciloru in anulu trecutu, si-au adunatu tóte fortiele, si inainte de a ajunge Sultanulu cu armat'a sa la ei, sub comand'a lui Ion Sobieski au trecutu preste Dnistru la Chotinu; câ-ci tieneau la maxim'a, cà mai consultu este a ataca pe inimicu la elu acasa, decâtu a-lu scóte din cas'a sa.

SE INCINGE LUPTA TERRIBILE SI ORSTINATA LA CHOTINU

V. Câte-va dîle in urma, ajunge si Sultanulu aici cu armat'a sa, si vede cá loculu pe unde chiar' voiá se tréca preste fluviu, é ocupatu de inimicu. Elu a remasu surprinsu de acésta cutezare a unui poporu, pe care nu cu multu mai inainte ilu invinsese, si-si imaginà cá nu alta decâtu geniulu celu reu a sedusu pe Poloni la mórte sigura, inchidiendu-se ei insii pre sine intre Dnistru si Danubiu. Dreptu aceea exhórta trupele sale, si le revóca in memoria victoriele loru din bellulu din urma si glori'a numelui ottomanu; comanda cá se attace cu bravura pe inimicu. Polonii de alta parte sunt resoluti a sterge rusinea ce si-au attrasu in anulu trecutu. Truppele de ambe partile animate prin cuventele si esemplulu generaliloru loru, se punu in ordine de bataia, si indata dupa aceea lovindu-se, se incinge o lupta terribile si sangerósa, care a duratu pênê sér'a, fora cá se se póta scí in care parte va inclina victori'a.

PRINCIPII MOLDAVIEI SI ROMANIEI SE UNESCU CU POLONII, SI TURCII REMANU INVINSI

VI. Intr' aceea, pre candu lupt'a de amenduóe partile era mai infocata, Petriceicu (5), principele Moldaviei, si Gregoriu (6), fiiulu lui

(5) *Petriceicu.* De nascere moldovanu, din familia nobila, de si nu pré distincta in acésta tiéra. Eustachiu Dabisja, principele Moldaviei, l-a inaltiatu la cele mai mari graduri de onóre, si la siese luni dupa mórtea lui, in urm'a destituirei, ajunse pe tronulu Moldaviei. La Chotinu a perasitu pe Turci si a trecutu la Poloni, precumu amu aretatu in cursulu acestei istorie; si acést'a a fostu caus'a cá Turcii au perdutu batali'a. Dar' dupa acést'a victoria, fiindu-cá cu totu adjutoriulu Poloniloru totusi n'a potutu se-si mantiena tronulu, a fugitu cu acesti-a in Poloni'a, si a statu acolo pênê la mortea ce i-a urmatu in anulu 1684. Acestu Petriceicu adeca, nu multu dupa perderea Turciloru la Vienn'a, s'a intorsu in Moldavi'a, si cu adjutoriulu consangenului seu Bainski a pusu man'a pe Duca Voda si l-a arestatu. Dar' dupa irrumperea Tatariloru in Moldavi'a a fostu constrinsu, nu fara perderi mari, a fugi érasi la Poloni si a le cere adjutoriu. Dar' regele Poloniei, in locu de adjutoriu l-a gratificatu cu cetatea Iasloveti dimpreuna cu vre-o câte-va sate, si i-a datu o pensiune annuale de una-suta de mii de zloti (*). Aceste beneficiuri le-a avutu pênê la mórtea sa: si fiindu-ca a muritu fara eredi, favórea acestoru gratificatiuni s'a lasatu veduvei sale, pênê ce s'a maritatu a duo'a óra dupa unu polonu.

(6) *Gregoriu.* Domnu Romaniei, fiiu lui Georgiu Ghica, Domnulu acestei tieri. Unu barbatu in adeveru mare si dotatu cu multe virtuti frumóse, déca nu le maculá prin

(*) Adeca: florini. *Tr. Rom.*

Ghica (7), principele Romaniei lasa pe turci si se unescu cu Polonii. Din acestu incidente Turcii din arip'a stanga, comandati de Ibrahim Pasi'a, incepu 'a striga cà sunt tradati; perasescu colónele, si nu mai

tradarea sa contra parintelui seu. De dóue-ori s'a revoltatu contra Turciloru, si de dóue-ori a recastigatu favórea loru. Mai ântâiu, in batai'a de la St. Gothardu, sub Vezirulu Kioprili Ahmedu Pasia a trecutu la Germani ; a dóu'a óra, in batai'a de la Chotinu, a trecutu la Poloni. Inainte de acésta a dóu'a trecere, Turcii s'au fostu incercatu a se assecura de fidelitatea lui prin detienerea cá ostatici a femeiei si a filoru sei ; dar' acést'a nu l-a impedecatu a se lupta in acésta batalia cu unu curagiu de adeveratu crestinu, sacrificandu-si bunurile sale si totu ce avé mai pretiosu. Dupa acésta batalia trecéndu prin Poloni'a si-a luatu refugiulu la Imperatulu Germaniei, care l'a facutu principe imperiale. Dar' fiindu-cá aici nu i s'a datu acea pensiune onorifica, de care ilu assicurara ministrii imperatului, se resolvi a merge indereptu la Constantinopole. Spre acestu scopu a scrisu o epistola la vechiulu seu amicu, Nicusiu Panagiotu, persóna forte accreditata la curtea ottomana, si depingéndu-i cu vii colori sórtea sea fatale. ilu róga se esopere pentru elu grati'a Sultanului. Panagiotu in respunsulu seu ilu assicura cá póte se recastige fórte usioru favórea Sultanului, numai se vina elu singuru si se implóre clementi'a acestuia. Dupa primirea acestui respunsu Gregorie merge la imperatulu si-lu róga se-i dea permissiunea da a se poté intórce indereptu. Dar imperatulu i refusá ; atunci se preface ca ar' fi resolutu a-si petrece restulu vietiei in Germani'a, si cá ar' imbraçiosia religiunea romano-catholica, déca Pap'a i-ar da dispensatiune de a se poté casatori cu alta muiere. Acést'a placù imperatului, si-i dete nu numai salvu-conductu, ci anca si o scrisóre de recomendatiune catra Pap'a. Gregoriu se pune pe cale, ajunge la Rom'a, se presenta la Papa, i saruta piciórele, si-i spune intentiunea sa, dicéndu cá elu de avutu are o femeia in viétia, dar' este in detentiune la Turci, si fiindu-ca nu-si póte conteni placerile trupesci, este constrinsu a-si lua alta muiere, de si ceealalta este anca in viétia · dreptu aceea, cere dispensatiunea Sanctitatiei Sale ; déca i se va accorda acésta cerere, elu din partea sa promitte, ca immediatu va trece la beseric'a romano-catholica, si va professa in publicu preceptele ei. Pap'a se indoiá la inceputu si tienú consiliu cu cardinalii, cá óre ce este mai folositoriu pentru beserica ; a tiené strictu la legea Evangeliului care opresce polygami'a, séu a lasa din rigórea legei si prin o indulgentia óre care a primi érasi in sinulu bisericei pe unu schismaticu, dar' altminterea pré-illustru principe? Dupa lunga deliberatiune, se adoptá opiniunea din urma, si lui Gregoriu s'a datu dispensatiunea de a-si poté lua si a dóu'a muiere ; dupa aceea a trecutu formalu la credinti'a catholica. Gregoriu castigandu-si in modulu acesta tóta increderea, se face cá a primitu de la Veneti'a o epistola, in care i se spune, ca este acolo o domnisióra tinera din famili'a nobile Iustiniani, care n'ar refusa a se marita dupa elu. Dupa-ce au aretatu acésta epistola fictiva, Papa i-a datu o scrisóre de recomendatiune catra republic'a Venetiei, si Gregoriu indata a si plecatu. Ajunsu in Veneti'a, a petrecutu aici vre-o câte-va luni, sub pretestu cà face preparativele pentru nunta, si-si aduce in ordine alte lucruri ale sale. In urma, intr'o buna deminétia isi schimba vestmentele, se pune pe o naie din Cipru, si trece la Con-

voiescu se asculte de comandantele loru. In acelasiu timpu arip'a drépta a Turciloru cede eroismului Poloniloru si se retrage la inceputu numai pasiu de pasiu; dar' Polonii attaca mereu, si mergu din ce în ce cu mai multa fortia asupr'a Turciloru, pênê in urma acesti-a prindu fug'a, si nu numai ca perasescu campulu luptei, dar' anca isi lasa in manile inimicului tunurile si tóte munitiunile loru bellice. Imperatulu, care se tienea in distantia cam de patru óre, vediendu cá soldatii sei fugu in cea mai mare disordine, infuriatu si indignatu, incepù mai antaiu prin cuvente a-i eshorta se se întórca la lupta; apoi intrebuintiâ amérintiari ba si ucidea pe unii, cari erau prímii la fuga, si la cei lalti le strigá: se-si aduca aminte de legea ce professédia, si care le dice cá mai bine se móra cá barbati virtuosi in lupta, decâtu se se lase a fi taiati de man'a carneficelui, si cu modulu acesta a perde corón'a promissa de martiriu. In urma vediendu cá nu póte face nimicu nici prin cuvinte nici prin sabia, s'a vediutu si elu constrinsu a scapa prin fuga, cá se nu cadia in manile inimicului.

stantinopole. Asià insielâ Gregoriu si pe imperatulu si pe Pap'a. In Constantinopole s'a tienutu câtu-va timpu ascunsu in cas'a amicului seu Panagiotu, pené a obtienutu deplina gratia de la Sultanulu, iertandu-i si uitandu tóte cate a comissu in trecutu. Dupa aceea si-a tienutu intrarea in Constantinopole cu tòta pomp'a publica, si a obtienutu nu numai liberarea femeiei si a fiiloru sei, ci i s'au restituitu tòte averile si bunurile si i s'a mai promissu, cá in trei luni dę dîle va fi restabilitu in dignitatea de domnu alu Moldaviei. Dar in patru-deci-de dîle dupa aceea a si muritu séu in emoroida, séu inveninatu; câci precumu spuse pe patulu mortiei, unu medicu cu numele Timonu, i-ar fi datu veninu, corruptu fiindu acesta, dupa cumu se spune, de Cantacusinesci.

(7) *Ghica.* De origine albanesu, nascutu in satulu Kioprili, de unde se deriva ilustr'a familia Kioprili Ogli. Pe timpulu lui Stefanu, princîpe Moldaviei, supranumitu Burdufu, adeca grasu, acestu Ghica a fostu Kapù-Kiahaia séu residente pre langa port'a ottomana. Dar' revoltandu-se Stefanu in contra Portiei, Ghica a fostu pusu domnu in loculu lui. La trei ani dupa aceea a fostu transpusu din Moldavi'a in Romani'a. Dar in urma a fostu despoiatu de tronu prin intrigele secrete ale fiiului seu Gręgoriu, despre care amu vorbitu in puntulu precedente. Acesta adeca, pre candu se tiené la Constantinopole, n'a incetatu a agitá pe Vezirulu in contra parintelui seu, dicendu, ca este unu omu betranu, si câte-odata isi perde tóte mintile; si prin acést'a a facutu, de dulcele seu parinte a fostu destituitu si in loculu seu s'a inaltiatu elu pe tronulu Romaniei.

MORTEA REGELUI POLONIEI IMPEDECA PROGRESELE ULTERIORI ALE COMANDANTELUI GENERALU

VII. Dupa ce armat'a ottomana a remasu batuta, nu mai era acumu nimicu ce ar' fi potutu impedeca pe Poloni, nu numai de a reocupa totu ce perdussera, dar' anca si de a-si estinde marginile regatului loru. Caminietiu, singur'a cetate capabile de a-i impedeca in progressele loru, suferia de o fómete terribile; si acésta impregiurare trebuiá in scurtu timpu se constringa pe garnisóna a preda fortareti'a. Tóta acésta sperantia inse disparù dintr'odata, candu le vení scirea despre mórtea lui Michaelu, regelui Poloniei, si nobilimea incepù a-si urmari trebile bellice cu mai puçinu zelu; câ-ci ea se ocupà acumu cu alegerea unui nuou rege mai multu decâtu cu ori-ce planuri bellice.

ION SOBIESKI SE ALEGE REGE POLONIEI

VIII. Dupa multe si lungi deliberatiuni, marele maresialu alu tierei, Ion Sobieski, a fostu inaltiatu la dignitatea de rege alu Poloniei, care prin nobleti'a familiei sale, prin meritele sale personali, si mai alessu prin victoriele din urma reportate asupra Turciloru, a intrunitu in person'a sa voturile staturiloru tierei.

SULTANULU FACE MARI PREPARATIUNI BELLICE CONTRA POLONILORU

IX. Acésta alegere n'a fostu nici-de-cumu placuta curtiei ottomane. Câ-ci acela care cá generalu alu unui poporu subjugatu a potutu se bata pe armat'a victoriósa a Turciloru, acumu cá rege alu poporului victoriosu póte se aduça anca si mai mare stricatiune invinsiloru. Dreptu aceea Sultanuln-imperatu a inceputu a prepara una armata din cele mai formidabili pentru a se poté oppune noului rege. Afara de cei cari scapasera din macelulu din urma, si pe cari i pusese in quartire de iérna in Moldavi'a si in Dobrudgi'a, elu a ordinatu a se aduna truppe nuóe in Asi'a si in Europ'a, si pre langa numerulu ordinariu alu Ienicieriloru a mai adaosu anca duóe-spre-diece mii de Serdȩn Ghiecidi (8) cu unu soldu de unu-spre-diece

(8) *Serden Ghiecidi.* Acestu nume, dupa etimologi'a sa, insémna pe unulu care nu-si face casu din viéti'a sa, séu care este devotatu cu capulu si cu viéti'a sa in servitiulu Sultanului. Acésta sórte de militia nu este permanenta, ci se recrutédia séu se dis-

aspri pe dî. Si pentru cá se marésca si se intarésca armat'a sa si mai multu, a tramisu ordinu lui Selimu Girai (9), chanului Tatariloru, cá se aduca cu sine la campulu de bataia câte duoi ómeni din fiacare Casauu (1) alu Tatariloru din Crime'a si din Budgiacu.

sólve dupa placulu Sultanului. Asiá, candu este de a se face vre-o espeditiune momentósa, séu a se oppugna vre-o localitate fortificata, Sultanulu ordina a se recruta atâtea si atâtea mii de Serden-Ghiecidi cu câte o solda de diece aspri pe dî. De multe-ori, candu se publica acestu ordinu, Ienicierii, si mai alesu acei-a, la cari zelulu pentru religiune este mai mare decâtu amórea pentru viétia, se lasa a se recruta intre Serden-Ghiecidi, péné se implinesce numerulu cerutu de Sultanulu. Si asia, déca unu june Ieniceriu, care a avutu solda de trei aspri pe dî, se inrolédia intre Serden Ghiecidi, elu capeta dupa aceea pe dî trei-spre-diece aspri pénó traiesce. Servitiulu loru sta intr'aceea, ca ei trebe se fia cei d'ântâiu cari se dea nevala asupr'a castreloru inimice, séu se dea assaltu muriloru unei cetati, fara se le fia iertatu a se plange de vre-unu pericolu ori de dificultatea locului, séu se creda ca póte fi ceva prè greu pentru ei. Si intr' adeveru ca assaltele loru sunt fórte vehemente; ei se arunca in foculu si in contra ferului inimicului, nu cá omenii ci cá animalile selbatice, cari n'au nici-unu picu de ratiune, si nu desistu de la attaculu loru, pénó candu séu i chiama indareptu séu moru. Pentru aceea, candu mergu in vre-o espeditiune, puçini se intorcu sanetosi acasa. Dar' care scapa cu viétia, acela merge in triumfu la Od'a, adeça la camer'a de unde l-au luatu, nici mai multu nu-lu potu constringe cá se mai facă odata assemenea servitiu. Dar', déca in anulu urmatoriu érasi vreu a se inrola de buna voia intre Serden Ghiecidi, atunci pre langa cei trei-spre-dice aspri mai capeta anca trei pe dî; si acésta solda o tragu pe tóta vieti'a. Ér' déca óre-care din acesti Serden-Ghiecidi ar' fi greu vulneratu, séu si-ar' fi perdutu o mana ori unu picioru in bataia, in cât n'ar' mai fi bunu pentru servitiulu militariu, atunci unulu cá acela mai capeta anca diece aspri, séu si mai multu ori mai pucinu, dupa cum i placĕ Sultanului, care póte augmenta séu diminui acésta summa, si apoi se lasa acasa sub nume de Oturak seu sedentariu (*), si trage pensiunea pe tóta viéti'a. Dar' nu numaî Oturakii séu invalidii, ci si veteranii Ieniceri, déca au servitu dóue-dieci pénó in trei-dieci de ani, si nu mai sunt buni de a porta armele, anca au permissiunea, chiar' cá Oturakii, de a se inturna acasa, si tragu aceeasi pensiune cá acesti'a. Câte-odata se intempla ca multi din ei remanu si se asiédia in Constantinopole; in acestu casu, de multe-ori li se cere consiliulu in trebi mai momentóse, si opiniunea loru se comunica Sultanului prin Aga Ienicieriloru. De alta-data mergu ei de buna-voi'a loru in campania, dar' nu sunt obligati a se lupta, nici a face altu servitiu, decâtu in casulu candu se tractéza de vre-o oppugnatiune ori alta intreprindere momentósa, li se cere si opiniunea loru. Este si cavaleria de Serden Ghiecidi, care se recrutédia dintre Spahi, totu in modulu dîsu mai in susu, si au aceleasi prerogative de recompensa ca si Oturakii.

(9) *Selimu Ghirai.* Chanulu Tatariloru din Crime'a, barbatu fórte renumitu prin

(*) Adeca pusu in pensiune, invalidu, patentalu etc. *Tr. Rom.*

NOBILII POLONI ESITÉDIA A SE CONFORMA VOINTIEI FIRME A REGELUI

X. Regele Poloniei nu era mai puçinu attentivu la lucrurile sale. Elu vedea, precumu intr'adeveru asiá era, cà acumu are de a face cu unu inimicu si mai tare, si mai bine preparatu. Dreptu aceea elu isi adunâ truppe din tóte partile, si indemnà pe staturile tierei ca se'si intrunésca tóte fortiele loru, spre a'si asigura fructele victoriei reportate asupra Turciloru in espeditiunea din urma. Dar' indemnurile lui au ajunsu la urechi surde. Victori'a din urma facuse pe Poloni atâtu de inganfati si arrogan ti, in câtu ei se credeau in dreptu a despretiui pe inamicu, si diceau cà puterea ottomaniloru a primitu prin perderea din urma o lovitura atâtu de mare, in câtu nici in dieci de ani nu voru fi in stare a se reculege, de o parte, ér de alt'a, cà trupele loru cari sunt sub arme, sunt sufficiente pentru acumu, si thesaurulu publicu nu trebe consumatu pe ni-

faptele sale in pace si in resbelu; fórte espertu in istoria; cunoscétoru de trebile militari si bellice, in câtu nu-lu intrecea altulu, nici parechia nu avea. Insii Turcii recunoscu, ca de câte-ori nu i-au urmatu séu i-au despretuitu consiliurile lui, totdeauna au cadiutu in cea mai rusinatória erróre. A fostu numitu Chanu, cu trei ani nainte de cucerirea cetatiei Caminietiu; de dóue-ori a fostu destituitu, si de dóue-ori a fostu érasi restabilitu in dignitatea sa; in fine a abdicatu sub Mustafa II. (*), si a facutu o peregrinatiune la Mecca. A muritu in vil'a sa nu departe de Constantinopole; si fiii sei succedu asta-di unulu dupa altulu in dignitatea de Chanu. Despre certele intre casele Ciobanu Ghirai si Selimu Ghirai, amu vorbitu pe largu intr'un'a din notele precedente (**).

(10) *Casanu*. Séu vorbindu in dialectu mai elegantu, *Casganu*. Dupa etimologia insemna: caldare séu unu vasu mare, unde mai multi companioni potu se-si férba inpreuna de mancare. Dela acestu cuventu au numele de Casanu familiele Tatariloru din Crimë'a si din Budgiacu, fiindu-ca constau cám din câte diece, séu mai multe ori mai pucine persóne, fia-care. Mirzescii isi numera suditii loru dupa casane; si candu au se ésa in vre-o espeditiune, Chanulu le spune câte câti soldati au se iea cu sine din fia-care casanu. Se dice ca in Crimë'a Tatariloru ar' fi cam la vre-o siepte-dieci-de-mii de casane. Dar' numerulu loru nu este in totu timpulu acelasi; câte-odata ele sunt mai multe, alta data mai pucine. Càci, déca capulu unui casanu se casatoresce cu eredea unui altu casanu, amendóe casanele se contragu in unulu. Si, érasi din contra, déca unu parinte are cu multu mai multi fii decâtu cá se póta trai commodu intr'o casa, atunci acesti-a se despartu de casanulu parintescu, si isi face fia-care casanulu seu.

(*) Dupa traductorulu anglesu si francesu. Traductorulu germanu inse are. *Solimanu* II, ceea ce pare a fi o errore. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 44. la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

mica. Aceste erau pretestele ce nobilii le spuneau in publicu. Caus'a cea adeverata inse era alt'a. Ei purtau frica de regele, alu carui curagiu si virtuti eroice erau destulu de cunoscute, si se temeau ca dupa-ce va uni totu regatulu si tóta puterea armata sub comand'a sa, si dupa ce i va stórce si debilita prin unu lungu bellu, le va suprime libertatile, si coron'a regésca la care adjunse prin alegere, o va face ereditaria in famili'a sa. Afara de acést'a loru nu le placea se fia sub obedienti'a unui omu, care cu câte-va dile mai inainte era de conditiune egale cu ei.

POLONII IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU. TURCII ALERGA SPRE A O ELIBERA

XI. Dar' cá regele totusi se-si implinésca detorinti'a sa de parinte alu patriei, isi propuse se invinga pe inimicu prin stratagema, déca acést'a din invidi'a compatriotiloru sei nu o póte face prin putere. Tramite deci atâta armata, câta avea la mana, asupr'a cetatiei Caminietiu spre a o incungiura de tóte partile; si intr' adeveru cà prin acésta manopera adusese cetatea la atâta strimtore, in càtu din lips'a midiulóceloru de subsistentia garnisón'a abi'a s'ar fi mai potea tiené câte-va septemani. Sultanulu informatu de acésta strimtorare a cetatei Caminietiu, isi-aduna trupele cu celeritatea cea mai mare possibile, si càtra finitulu lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1085, trece Dunarea pe la Sacci'a, si-si continua calea cu atâtu iutiéla, in catu in diece dile frontulu trupeloru sale apparù in giurulu cetatiei Chòtinu. A. 1085 / I. C. 1674

POLONII INSPAIMENTATI RÉDICA OBSIDIUNEA

XII. Noutatea despre apropiarea Sultanului surprinse pe Poloni cu atâtu mai tare, cu câtu ei credeau cà Turcii abiá in duóe séu trei luni se voru poté puñe in miscare; si fiind-cà-si imaginau cà Turcii aru fi tramisu inainte numai unu micu corpu de armata usióra, asiá si ei tramitu certe persóne (11), sciutórie de limb'a turcésca in castrele ottomane, spre a se informa bine despre numerulu

(11) *Certe persóne.* Se dîce ca unulu din acesti spioni a fostu prinsu' si adusu inaintea Sultanului; si dupa ce a spusu cu tóta sinceritatea caus'a pentru care a venitu, Sultanulu a datu ordinu se-lu pórte pretutindenea prin castre si se-i arete totu; dupa aceea daruindu-lu cu diece galbeni, l-a trimisu indereptu.

si puterea inimicului. Intornandu-se acesti spioni, spunu cà Sultanulu dimpreuna cu vezirulu seu sunt campati cu una armata formidabile nu departe de Chotinu. Atunci Polonii au fostu cuprinsi de o terróre panica, in câtu au fugitu cu totii si au redicatu obsidiunea cetatiei Caminietiu.

SULTANULU RECUCERESCE CHOTINULU, SI OCUPA CETATEA HUMANU

XIII. Sultanulu era resolutu a trece preste Dnistru. Dar' dupa ce audi cà Polonii au redicatu obsidiunea cetatiei Caminietiu, se indrépta cu armat'a catre Chotinu si in puçinu timpu o reocupa. Dupa aceea trece preste Dnistru, se pune in castre sub murii cetatiei Caminietiu, o incarca cu provisiuni si munitiuni bellice, a caroru lipsa o simtiă dejá, si remane câte-va dîle aici, asteptandu pe inimicu. Vediendu inse cà inimiculu nu se aréta, merge si cuceresce Humanulu, cetate in Podoli'a; apoi se pune si regulédia trebile in provinci'a ce si-o a suppusu; câci prudenti'a i dictá cà este necessariu a se confirma bine in acquisitiunile sale presente, inainte de a intreprinde nuóe cuceriri.

CASACII REBELLI SE OFFERU A DA TURCILORU AJUTORIU; DAR' LI SE REFUSA

XIV. Intr'aceea, pre candu era occupatu cu aceste affaceri, si se tienea in acelea tieri, vine nechiamatu Dorosienski, Hatmanulu Cosaciloru cu patru mii de compatrioti ai sei, si-si offere servitiele sale Sultanului, promitiendu-ì a-i stá la dispositiune cu tóte truppele ce le are. Mahomedu inse, séu pentru cà cugetá cà nu este necesariu unu numeru atâtu de mare de truppe contra unui inimicu atâtu de inconsiderabile, séu pentru-ca i veniá suspecta sinceritatea lui Dorosienski; nu-i primi offertulu, din contra i demandá a se intórce acasa cu omenii sei, aducêndu de motivu, cà nu are necesitate de assistenti'a Casaciloru contra Poloniloru.

DOROSIENSKI INDIGNATU DE ACESTU REFUSU TRECE SI SE SUPPUNE TIARULUI RUSIEI

XV. Acésta au indignatu fórte multu pe Dorosienski; ceea ce cu timpu a causatu multe stricatiuni Turciloru. Câci nu alta, ci acést'a este caus'a cea adeverata, cà Cosacii câti-va ani in urma au refusatu de a se mai suppune Turciloru, si au trecutu sub potesta-

tea tiarului Russiei, precumu vomu narra acést'a mai pre largu la loculu seu.

SULTANULU TRANSPORTA COLONII POLONE IN TURCI'A SI SE INTORCE CU TRUPPELE SALE LA ADRIANOPOLE

XVI. Sultanulu vedea bine cà nu se póte assicura de possessiunea cetatiei Caminietiu pe câtu ea este locuita de crestini; câci acesti-a nu numai cà informédia pe inamici despre totu ce se petrece acolo, dar' anca le aréta si calea cumu se póta recupera cetatea. Dreptu aceea dete ordinu, cá toti locuitorii teritoriului Caminietiu se tréca preste Dunare si preste muntele Emu in provinci'a Kirk Ecclesia (12), si se li se dea pamentu acolo. Ér' locurile perasite de acesti-a a lasatu a se imparti intre duóe mii de Spahii, locuitori mai inainte in tienuturile Benderu, Akkiermanu si Chili'a. Intre aceste affaceri trecûndu timpulu acomodatu pentru espeditiuni bellice, imperatulu lasandu pe Shishmanu Ibrahimu Pasia (13) cu o buna garnisóna in Caminietiu, a plecatu catra inceputulu iernei cu grosulu armatei la Adrianopole.

(12) *Kirk Ecclesia.* Numele unei provincie si cetati, care inainte de ast'a s'a numitu Τεσσαράκοντα ἐκκλησίαι séu Patrudieci-Beserici, fiindu-cá mai de multu atâte beserici crestine erau acolo. Cetatea é situata in distantia de trei-dieci-si-optu de óre de la Constantinopole, si de dóue-spre diece óre de la Adrianopole. Asta-di nu mai are nici muri nici beserici, si locuitorii crestini sunt fórte puçini câ-ci in cea mai mare parte este locuita de evrei, pe cari Mahomedu Sultanulu 'i adusese din Podoli'a, si vorbescu si asta-di dialectulu loru germanu corruptu, chiar' cá si in Poloni'a. Occupatiunea loru principale este a produce untu si casiu, pe care 'lu tramitu evreiloru din Constantinopole, dupa ce mai ântâiu l-au marcatu Chahamu-lu séu capulu Sinagogei, cu sigilulu seu, in semnu cá este cósieru, adeca curatu, si preparatu de mana evreésca.

(13) *Shishmanu Ibrahimu Pasia.* Generalu turcu fórte bravu in contra Poloniloru, si renumitu pentru multe fapte eroice. Dar' era fórte grasu si grosu, si de aci i s'a datu supranumele de Shishmanu, adeca: Grasulu. Se dîce cá-si luase unu chirurgu francesu, care in totu anulu in lunile Iuniu si Iuliu ilu operá, taindu-i pantecele si scotiendu grasimea, care pe acestu timpu ilu innabusiá, in câtu abiá potea respira, si-lu punea in pericolu de a-si perde viéti'a. In urma inse i-a crescutu grasimea atâtu de tare, in câtu tóta operatiunea nu-i mai poté adjuta; si asiá crepâ cá unu altu Iuda si i-au cursu tóte intestinele din trupu.

LA ADRIANOPOLE SERBÉDIA CU MARE POMPA CIRCUMCISIUNEA FIILORU SEI SI MARITAREA FIICEI SALE

XVII. Mahomedu nu mai luá acumu in nici-o considerare pe inimicu, de care mai inainte purtá ceva frica, si totu anulu urmatoriu l-a intrebuintiatu numai pentru placerile sale, dandu mai antaiu ordinu lui Shishmanu Ibrahimu Pasia, gubernatorelui cetatiei Caminietiu, cá se observe miscarile Poloniloru cu unele regimente de Ieniceri ce le avea sub mana. Si intorcùndu-se la Adrianopole, a celebratu cu mare pompa circumcisiunea fiiloru sei Mustafa si Achmedu, precumu si casatori'a fiicei sale; cu acésta occasiune a strinsu mai multu thesauru (14), de câtu ar' face diumetate din veniturile intregului imperiu.

REGELE POLONILORU MERGE CONTRA TURCILORU

XVIII. Polonii de alta parte, preparati mai multu a respinge pe inemicu de catu a'lu ataca, isi imaginau cà lips'a de actiune la turci ar fi numai o stratagema din partea loru; de aceea se feria a da peptu cu ei; asia in acelu anu nu s'a intemplatu nimicu memorabile, afara de unele mici loviri intre anteposturile inimice, care se in-

(14) *Thesauru.* Sultanii candu voiescu a serbá circumcisiunea fiiloru loru, tramittu ordinu la toti Vizirii, Pasii, Sandgiakii, Voivodii, si la toti cari pórta vre-unu officiu inaltu in imperiu, bá anca si la officialii de curte, cá se se presente la ceremonia cu totii si se aduca cu sine darurile cele mai alese. Nime nu se póte subtrage de la acésta; éra acei-a cari sunt obligati a pazi confiniele imperiului, si nu potu veni in persóna la solemnitate, anca au se tramita darurile prin servitorii loru, éra déca Osmanii pe acestu timpu au pace cu imperatulu Germaniei si cu regele Poloniei prin urmare ambasadorii acestora sunt la pórt'a ottomana, Sultanulu i invita si pe acesti-a, si ei nu potu decâtu cu mari daruri a se presenta la ceremonia. Cà nu m'amu insielatu candu amu dìsu ca Sultanulu si-a adunatu cu acésta ocasiune unu thesauru mai mare decâtu face diumetatea tributului anuale din totu imperiulu seu, servésca lectoriloru de esemplu urmatori'a fapta. Numai din principatulu Moldaviei i s'au tramisu cá daruri dóue-dieci-de-mii de thaleri in argintu, duóe peli de rîzu (*), una suta de coti de acea materia cu auru si cu argintu, ce Turcii o numescu Schah Meramu (**); dóue coróne de auru, ornate totu cu diamante, dintre cari fia-care a costatu câte cinci-spre-diece mii de thaleri imperiali, si alte lucruri de mai puçina valóre.

(*) Latinesce: lynx. O specie de lupu in forma de cerbu; animalu carnivoru; astadi fórte raru. *Tr. Rom.*
(**) Dorulu regelui. *Tr. Germ.*

telniau din candu in candu. Dar' in anulu Hegirei 1087, au urmatu cu atatu mai multe versari de sange omenescu, cá si candu sórtea ar' fi vrutu a resplati cu profusiune datori'a ce i se cuvinea. Adeca, regele Poloniei descoperindu in fine adeverat'a causa a inactivitatiei Turciloru, se decise a trage folosu din negligenti'a loru. Si-aduna truppe nuóe, castigandu-le mai multu prin speranti'a de spoliatiuni ce au se faca de la Turci si Moldoveni, decâtu prin promitterea de unu bunu si regulatu soldu; si cu acestea trece pe la Caminietiu, care dupa mórtea lui Shishmanu Ibrahîmu Pasia remasese fara gubernatoru, si intra dreptu in Moldavi'a, cu propusulu, precumu dicea, cá se atace pe Turci in propri'a loru tiéra. Sultanulu Mahomedu imbetatu cu totulu de placerile si petrecerile din anulu precedente, elu nu mai cugetá la inteprinderi bellice, ci s'a datu cu totulu luxuriei si venatului. Asia, dupa mórtea lui Shishmau Ibrahimu Pasia, investindu pe Sieitanu Ibrahimu Pasia (15) cu demnitate de Seraskier (16), tramise pe acesta cu armata contra Poloniloru, cari la A. 1807 I. C. 1876

(15) *Sieitanu Ibrahimu Pasia*. Barbatu fórte renumitu la Turci. Soldatii sei i-au datu supranumele de Sieitanu, séu diavolulu, pentru esperienti'a si desteritatea in partea militara. Dupa-ce a batutu pe Poloni la Zoravna, si a inchiaietu pace cu ei, intorcéndu-se la Constantinopole, Sultanulu Mahomedu IV i-a datu numele de Melek, adeca Angeru; dar' elu a remasu totu diavolu, si soldatii au continuatu a-i dîce Sieitanu. Dupa perderea Turciloru la Vienn'a, marele Veziru Cara Ibrahimu Pasia l-a numitu Seraskier séu Generalu in contra Germaniloru, éra in acésta calitate a si au adusu in mare periclu armat'a germana, occupata atunci cu oppugnarea Uivarului (*). Dar' in lupt'a de la Strigoniu a fostu batutu; dupa aceea fiindu accusatu cá a fostu corruptu de inimicu, si numai prin acésta, precumu si prin negligenti'a sa a perdutu batai'a, a fostu punitu cu perderea vietiei.

(16) *Seraskieru*. Séu mai vulgaru: *Bashbogu*, adeca: capulu séu generalulu armatei intregi. Seraskieru nu se póte alege decâtu numai dintre pasii cu dóue ori trei códe, de-calu. Si déca se face Seraskieru unu pasia cu dóue tuguri, adeca códe-de-calu, atunci in acea armata nu póte servi nici-unu pasia, care are privilegiulu de a purta trei tuguri. Er' déca unulu cá acesta vine tramisu la armata, atunci trebe séu se fia elu Seraskierulu, séu Vezirulu trebe se tramita Seraskierului cu dóue tuguri si pe al-treilea tugu. Unu Pasia in calitatea sa de Seraskieru, trebe se comunice planurile sale la toti officiarii subalterni, dar' in câtu pentru esecutare, elu are putere suprema si póte demanda séu interdice ori ce-i place. Candu marele Veziru are tot-o-data si seraskieratulu, adeca command'a suprema, elu póte se schimbe tóte planurile si intreprinderile, de si acést'a ar' fi in contra opiniunei celoralalti pasi, si póte se com-

(*) Traductorulu francesu pune *Vidinulu*; dar' é erróre. *Tr. Rom.*

sosirea sa ilu si provocara la lupt'a. Dar' Seraskierulu, omu de mare prudentia si cu multa esperientia in lucrurile bellice, tiene mai antaiu pe regele cu promiasiuni de pace si prin acést'a stempera focului de lupta la inimicu. Dupa aceea sub mici preteste intrerumpe negotiatiunile de pace, si prin mii de apucaturi astute insiélandu armat'a polona paralisédia tóta activitatea ei. In urma incungiura pe rege in castrele sale, si-lu inchide de tóte partile asia, in câtu nici nu potea tramitte macaru unu nuntiu in tiér'a sa, nici de acolo nu potea se primésca vre-unulu.

ELU SE OFFERE A INCHIAIÉ PACE CU TURCII

XIX. Regele si cu tóta armat'a sa, ajungêndu in lips'a totale de provisiune, ar' fi peritu de siguru, déca provedinti'a divina nu dispunea, cá Turcii se fia insielati chiar' prin apucaturile astute, de cari ei se servissera mai inainte. Câ-ci, vediendu regele Poloniei starea desperata la care era redusu, a tramisu câte-va persóne in castrele turcesci, spre a incercá, déca nu cum-va s'ar' poté innoi negotiatiunile de mai 'nainte de pace. Ibrahimu Pasia cu greu s'ar' fi invoitu la acést'a, déca n'ar' fi descoperitu, cà o seditiune ferbe in castrele sale, si este pe aci sa erumpa. Ienicierii incepusera a murmura; ei erau turburati pentru calea lunga si fatigiósa ce au trebuitu se faca spre a incungiura si strimtora pe regele; ei injurá in cuvente rebelle nu numai pe generalii loru, ci si pe imperatulu insusi, ei strigau in publicu, cà este cea mai mare injustitia a-i constringe se se lupte contra inimiciloru si contra injurieloru timpului, pe candu Sultanulu isi petrece cu venatu de animale sĕlbatice (17),

mande dupa arbitriulu seu, ce se se faca, si ce se nu se faca. Cu terminarea espeditiunei, incéta si numele si puterea de Seraskieru, pênê la alta espeditiune. Cu tóte acestea, pasi'a din Silistri'a pórta in continuu acestu titlu; si officiulu lui este a defende Babadagii si confiniele de catra Poloni'a.

(17) *Animale selbatice.* De câte-ori Sultanii au avutu prea mare inclinatiune la venatu, tot-deauna si-au attrasu ur'a poporului si a soldatiloru asupr'a loru. Câ-ci Turcii sunt de opiniune, cá unu spiritu care este cu totalu datu a prinde paseri si animale selbatice, nu póte se fia in stare nici a se guberna pe sine, nici a administra trebile comune, nici a asculta consiliurile salutari ale altor'a. Acésta opiniune se basédia pe unu proverbiu communu alu Turciloru, care dice: *Kushbazi Kumarbazi olduren olur gazi;* adeca: Care omóra pe unu amatoriu de paseri (aci se intielegu si-

si innóta in alte mai multe placeri, in locu de a veni se i commande in persóna, séu se le dea pe vezirulu loru dupa usulu vechiu si regulatu. Ei tieneau unu lucru de desonóre pentru ei, a se vedé comandati de unu Seraskier, cá si candu nu ar' fi demni de a se bate sub ochii imperatului, ei, cari mai multu de câtu ori cine au contribuitu la fundarea si crescerea imperiului ottomanu. De alta parte Chanulu (18) Tatariloru din Crime'a vedea bine, cà prin acestu bellu elu mai multu perde decâtu profita, si chiar' pentru aceea nu incetà a consilia Seraskirului se inchiaia pace, aretandu-i cà conditiunile de pace, offerite acumu de regele Poloniei, nu sunt de despretuitu; câ-ci nu incape dubiu, ca Polonii pentru de a scapa de periclulu imminente in care se vedu, ei se voru invoí la totu ce li se va cere. Din contra, déca i vomu strimtora si mai multu, este de temutu cá desperatiunea le va insuflà curagiu, si voru face o irruptiune prin colónele turcesci, prin care de si nu voru bate totalu armat'a ottomana, dar celu puçinu voru resbuna mórtea loru prin uciderea a mai multoru mii dintre inimicii loru. Chanulu mai adaose impregiurarea, cá se

cei passionati pentru venatu), si care uccide pe unu jucatoriu la cubi, acela merita numele de erou. Acésta passiune de venatu a fostu caus'a tuturoru aceloru calamitati, ce in dilele nóstre au cadiutu asupr'a lui Mahomedu V. si asupr'a fiiului seu Mustafa II. si mai alesu caus'a principale, pentru care au fostu detronati. Ei pre langa tóte admonitiunile repetite, ce li s'au facutu din partea celoru mai credintiosi ai loru, totusi n'au voitu se se abtiena, séu se-si modereze celu pucinu passiunea de venatu. Asià poporulu nu a incetatu de a-i urî si a-i despretiui, pênê in urma le-au luatu sceptrulu din mana, si i-au allungatu de pe tronu. Pênê candu din contra, imperatii cari au gustatu numai raru si cu moderatiune acésta placere, n'au fostu criticati séu insultati nici-o-data de suditii loru.

(18) *Chanulu.* De si Chanulu Tatariloru din Crimeea era suppusu imperiului turcescu, si pênê acumu a continuatu a remané totu credintiosu Sultanului, totusi elu si avea interessele sale proprie, cá Poloni'a se nu vina sub jugulu Turciloru. Câ-ci, abstragêndu de la multimea de daruri ce primesce in mai toti anii pe ascunsu din Poloni'a, dar' acésta tiéra se póte numi, in propriulu sensu alu cuventului, magazinulu Tatariloru, unde facêndu incursiuni continue, potu stórce summe immense de bani, cá pretiu de rescumperare pentru captivii ce-i redica si-i ducu cu sine. Candu din contra, déca ar' deveni tributaria, ori de totu suppusa Turciloru, atunci Tatariloru li s'ar' taia acestu campu atatu de largu pentru rapacitatea loru cotidiana. Pentru aceea ei se incérca a impedeca in totu modulu possibile, cá Polonia se nu cada sub jugulu turcescu.

apropia iérn'a, si fiindu-cá soldatii turci nu sunt dedati cu acestu anotimpu, ei ar' poté usiurà fórte multu victori'a inimicului. Prin aceste si alte rationamente, Sieitanu Ibrahimu Pasia se convinse de utilitatea consiliului Chanului, si aprobandu-lu, a cerutu de la regele Poloniei cá se-i tramitta in castre câti-va nobili cá ostatici. Regele si tramitte Seraskirului siese nobili sub titlu de delegati, ér' Seraskirulu i tramitte totu atâti-a turci. Immediatu dupa acést'a, s'a latitu in amenduóe castrele faim'a despre inchiaierea pacei. Si indata dupa aceea, soldatii turci crediendu cà acumu nu mai au de a se teme de nici-unu periclu, si dorindu a se vedé scapati odata de atàte fatigii: au inceputu a se da lenei, si a nu mai tiené cu atàta vigóre custodiele.

REGELE SCAPA DIN PERICLU SI ATTACA PE TATARI

XX. Observandu acést'a regele, se pune in fruntea unei truppe din cei mai alesi soldati ai sei (lasandu restulu armatei pentru a pazi castrele), ese in secretu cu ei de aci, attaca pe neasteptate câte-va mii de Tatari, cari erau campati langa Mohilovu (19), și fara multa greutate i pune la fuga. Ibrahimu Pasia primesce immediatu dupa aceea scirea despre acésta trista intemplare: lui i veni scirea chiar' pre candu era la mésa si conversá cu delegatii poloni. Surprinsu de acésta noutate neasteptata, repróba cu severitate pe delegati pentru acésta tradare a loru si violare a dreptului gintiloru, si tramitte immediatu cavaleri'a sa intr'adjutoriu Tatariloru. Acésta
A 1087 truppa, in nóue-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1087,
I. C. 1676 ajunge pe Poloni aprópe de Soravna, si plina de resimtiemintulu si de ardórea resbunarei se arunca asupr'a loru din tóte puterile. Lupt'a a fostu dubia lungu timpu, si cadu fórte multi atâtu dintr'o parte câtu si din ceealalta; acea lupta ar fi tienutu anca si mai multu, déca nu se facea nópte, cá se puna capetu unui macellu atâtu de sangerosu. Cà-ci facêndu-se sera, si Turcii vediendu cà in intunereculu noptiei nu mai potu face nimica, s'au retrasu inderetru in

(19) *Mohilovu.* O cetate in Ucrani'a polona, la tiermurea occidèntale a Dnistrului, in distantia de dóue-spre-diece óre de la Soroca, si cam totu atâtea de la Caminetiu.

castrele loru ; ér' Polonii anca fatigati i lasara in pace, si se retrasera in castrele proprii, pentru a se intari in contra atacuriloru ce ar' poté se vina din partea Tatariloru : câ-ci acumu fric'a era puterea loru.

SE INCHIAIE PACE

XXI. Siepte-spre-diece dile au statu aceste duóe armate inimice façie in façie, si in totu timpulu acesta se loviau anteposturile loru in continuu, invingêndu séu invinsi fiindu acumu Polonii, acumu Turcii. In fine, dupa multa labóre, se inchiaie pace in midi-loculu armeloru, si se subscrise de càtra delegatii ambeloru parti in siesespre-diece dile ale lunei Siabanu. Dupa schimbarea reciproca a tractatului de pace, Seraskierulu daruindu pe delegatii poloni cu armasari turcesci, i-au tramisu acasa, si delegatii turci assemenea s'au intorsu in castrele ottomane. Polonii, dupa ce s'au intorsu acasa, au convocatu adunarea staturiloru tierei pe nóue-spre-diece ale lunei Silcade; unde acésta adunare, pre langa tóte intrigele imperatului germanu, a ratificatu conditiunile de pace, si a tramissu la Constantinopole pe palatinulu de Culmu in calitate de ambassadoru estraordinariu. Câtu póte inse se strice o ambitiune insensibile in purtarea trebiloru publice, se va vedé numai decâtu din esemplulu ce urméza.

PRETENTIUNE ABSURDA A AMBASADORULUI POLONU

XXII. Delegatulu polonu inainte de a intrá in curte, a cerutu prin o scrisóre de la vezirulu unu lucru, ce pênê acumu nici-odata n'a fostu in usu ; elu adeca cerea cá vezirulu se-i vina inainte si se-lu primésca la port'a cetatiei. Refusandu-i-se acést'a, elu anca nu a venitu se intre in Constantinopole (20), ci s'a intorsu inderetru spre

(20) *In Constantinopole.* Acésta obstinatiune si arrogantia a ambassadorului potea se puna capetu la tóta speranti'a de pace, déca Vezirulu, care chiar' pe atunci isi batea capulu cu espeditiunea contra Viennei, nu facea tóte pentru a avé pace din partea Poloniloru, si prin urmare déca chiar' pentru acést'a nu cedea ceva ambasdorului, si nu permittea lui Reis Effendi a inchiaié pacea in Davud-Pasha. De altmintrea Turcii sunt mai scrupulosi decâtu ori care alta natiune intru strict'a observare a ceremonieloru si datineloru, ce sunt din vechime in usu la curtea ottomana, in câtu mai bucurosi ar' vedé cá se restórna tóte, de câtu se lase câtusi de puçinu din onorile ce credu ei cá li se cuvine.

apusu si s'a retrasu in Davud-Pasia (21), unu satu in departare camu de unu miliariu de la Constantinopole. Prin acést'a si alte traganari s'au intinsu negotiatiunile aprópe sieple luni de dile, adeca
A. 1088 de la dóue-dieci-si-siese ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1088,
I. C. 1877 pênê la siese-spre-diece ale lunei Saferu, anulu urmatoriu 1089, candu in urma s'a confirmatu pacea in satulu numitu Davud-Pasia; ér la ântâia di a lunei Rebiul-evvel actulu de pace a fostu ratificatu in adunarea publica a consiliului si datu ambasadorului. Actulu a fostu conceputu, dupa cumu vezirului a placutu (22). Prin conditiunile acestui tractatu de pace, Polonii nu numai au renuntiatu la ori-ce

(21) *Davud-Pasia.* O localitate in partea de câtra apusu de la Constantinopole in departare cam de unu milu italianu de la murii acestei cetati. Sunt acolo mai multe palaturi escelente, cari tóte appartienu Sultanului; apoi vre-o câte-va case pentru curteni, si grasduri construite din pétra: tóte aceste edificiuri sunt fórte frumóse si elegante. Afara de acestea nu sunt alte case in Davud-Pasia; si nici locuitori, ci nu, mai Bostangii sunt aici, cari grigescu de gradinele Sultanului. Numirea acestei localitati, pare a deriva séu de la primulu ei fundatore, séu de la architectulu edificieloru. Candu merge Sultanulu de la Constantinopole la Adrianopole, totudeauna se opresce aici mai ântâiu. Acést'a localitate cu numele Davud-Pasia, nu trebe confundata cu unu altu Davud-Pasia-Mekiemesi, edificatu in midiloculu Constantinopolei la ordinulu lui Ildirim Baiazetu, anca pe candu imperatii greci erau domnii acestei cetati.

(22) *Dupa cumu vezirului a placutu.* Fiindu-cà este de mare importantia a cunósce cuprinsulu propriu alu acestui tractatu de pace: nu va fi inutile a lu reproduce aci asiá, precumu acel a se cuprinde in Istori'a lui De la Croix despre belulu d'intre Poloni si Turci. Elu suna din cuventu in cuventu, precumu urméza:

Dupa-ce ambassadorulu Poloniei a cerutu cá se se adaoge vre-o câti-va articli la capitulatiunile sacre ce le avemu cu acestu regatu, noi i amu accordatu acésta cerere, si voimu, cá cuprinsulu acelor'a se se publice si observe in tóte.

1) Déca Tatarii lipcani, cari locuescu in Poloni'a, ar' voi a se muta in vre-o provincia de sub potestatea nóstra, li se accorda terminu de unu anu, pentru a face acésta; ér' Polonii se nu-i impedece in nici-unu modu de a merge cu fii si cu averile loru, unde voru voi.

2) Fiind-ca tóta Podoli'a dupa marginile ei vechi sta sub potestatea maiestatei nóstre imperiali, voimu cá garnisónele polone din Buar si Medgibos se evacuedie aceste cetati, lasandu tóte tunurile câte au aflatu acolo, candu le-au cuceritu, si li beri fiindu Polonii de a lua cu sine totu ce de atunci incóce ar' fi adusu in acele cetati. Ér' locuitorii potu séu se remana acolo, séu se mérga intr'altu locu, fara cá pentru acést'a se fia catusi de puçinu molestati.

3) Marginile Podoliei se voru determina prin veçhii ei locuitori; ei trebe se fia o-

dreptu asupr'a cetatiei Caminietiu, cuprinsese Turcii in bellulu din urma, ci anca s'au obligatu formalu a cede portiei ottomane tóta potestatea loru ce o aveau asupra Cosaciloru din Podoli'a, mai nainte

meni de probitate recunoscuta si de esperientia probata : limitele ce le voru fixa ei, se voru considera pe viitoriu de marginile adeverate si incontestabile ale Podoliei.

4) Fixate cu modulu acest'a marginile, nobilii poloni cari de mai lungu timpu possedu sate in Podoli'a, si voiescu a remané in acésta tiéra, voru plati curtiei ottomane tributu, decima, vama si alte imposite dupa averile loru. O parte din aceste sate, se va lasa loru pentru sustienerea propria, si o voru poté folosi ei si succesorii loru in perpetuu. Noi i confirmamu prin privilegiulu nostru in dignitatile loru, si nu vomu impune nóue tributuri fiiloru loru, pēnē candu adeca ei nu se voru purtà cu ostilitate contra nóstra.

5) Besericile cari nu sunt anca convertite in Moschee, remanu in posessiunea locuitoriloru, si ei sunt liberi a si face servitiulu divinu dupa ritulu propriu fara a fi turburati in acésta.

6) Voimu ca Ucrani'a dupa vechile ei margini se se restituie Cosaciloru suppusi noue, esceptandu cetatile Bialocerkiev si Pavoloci, pe cari din speciale gratia impreuna cu territoriulu loru, le-amu lasatu Poloniloru. Dar' afara de acestu teritoriu Polonii se nu cutedie a se intinde nici macar' de una palma de pamentu, nici altu-cumu a molesta pe suditii nostri Cosaci.

7) Vomu tramitte comissari pentru a regula marginile acestoru cetati in modulu cumu amu ordinatu mai in susu pentru Podoli'a.

8) Pe religiosii, cari in timpu de pace se tienu in Ierusalimu, i confirmamu in posesiunile loru ce le au de mai lungu timpu; si ordinamu prin acést'a tuturoru se nu cutedie a le face vre-o perturbatiune.

9) Ordinamu prin acést'a armateloru nóstre din Crime'a tatarica si din Budgiacu, Cosaciloru si Transilvaniloru, cá de asta-di inainte si in viitoriu se nu intre in Poloni'a fara ordinu espressu de la noi, nici devastatiuni se nu faca, nici alte ostilitati se nu comitta contra Poloniloru. Si déca s'ar constata cà s'a calcatu acestu articlu de pace, atunci cei cari au suferitu dauna, voru primi rebonificarea daunei loru.

10) In urm'a suplicatiunei sublimului Chanu alu Tatariloru din Crimë'a, iertamu Poloniloru tributulu de dóue-dieci-de-mii de thaleri, ce ni l-au platitu de multu timpu. Afara de acésta remisiune, si pre langa cetatile Bialocerkiev si Pavoloci, ce le-amu donatu poloniloru din gratia, voimu ca tractatele sacre de Budgiacu anca se se observe inviolabile.

11) Judecatorii ordinati la frontarii voru judeca nu numai asupr'a bunuriloru immobili ale suditiloru nostri, ci si asupr'a cestiuniloru de mai puçina importantia.

12) Locuitorii cetatiei Caminietiu, cari dupa cucerirea fortaretiei au fostu goniti din casele loru, sunt liberi a se inturna in patri'a loru si a locui in Podoli'a, unde le và placé.

13) Fiind-ca locuitorii din Caminietiu nu din alta causa si-aŭ parasitu patri'a, de câtu numai pentru cà n'au avut beserica, asiá ordinamu, cá celoru cari au remasu acolo, séu ar' voi a se intórce, se li se restituie o beserica. Asemenea concedemu, cá crestinii

subditi ai loru. Er' Tatariloru lipcani (23), pênê acumu subditi ai Poloniloru, s'a datu voia libera de a se muta unde le place. Cu unu cuventu, intregu tractatulu de pace a fostu redactatu intr'unu modu, cá si candu acela nu s'ar' fi inchiaietu intre unu rege cu unu altu

de ritulu latinu se pótá avé o beserica in fortareti'a Buar; si in casu candu s'ar' distruge, se o póta reedifica.

14) Totu acést'a se va observa si in cetatile Iasloveci si Medgibos, dupa-ce mai ântâiu vomu fi alesu acele beserici, pe care voimu a le converte in Moschee.

15) Captivii de sub decursulu bellului se voru preschimba si de o parte si de alt'a. In Podoli'a nu va remané decâtu unu singuru Pasia; si ceialalti officiari nu se voru luá, inci din Tatarii lithvani, nici din alti Tatari.

16) Tatarii lithvani, cari locuiescu aprópe de frontarie, voru fi obligati a'si mutá locuintiele de la frontarie mai departe.

17) Toti articli tractateloru vechi, contrari acestoru de acumu, sunt si remanu abrogati; pe ceialalti i confirmamu si remanu in valórea loru. Promittemu totodata, ca pe câtu timpu regele Poloniei cu mai-marii tierei si officiarii acestui regatu, nu voru attenta contra fortaretieloru, contra cetatiloru vecine mici si mari, contra sateloru, si preste totu contra territoriului de sub potestatea nóstra, noi anca nu-vomu molesta séu ofende nici prin armele nóstre victorióse, nici prin Pasii séu officiarii nostri, nici prin Moldovenii, séu Tatarii din Dobrudgia, din Akkiermanu, din Dabenu si Dnipru.

18) Polonii voru respunde tributulu usitatu Chanului din Crime'a tatarica. Si pe câtu timpu voru respunde acestu tributu dupa usulu vechiu, Chanulu din partea sa va fi obligatu a mantiené cu pacea, amiciti'a si bunele relatiuni cu ei, si a nu permitte se li se faca vre-o dauna seu injuria. Totu acést'a se va obserbá si din partea Sultanului Galga si a celoralalti officiari tataresci.

19) Déca vre-unu inimicu ar' declara bellu regelui Poloniei, Chanulu Tatariloru è datoriu a-i da ajutoriu cu armat'a sa. Assemenea vointi'a nóstra este cá, in casu candu amu avé necessitate de vre-o câte-va truppe de Tatari pentru servitiulu nostru, ele trecêndu prin Poloni'a, se nu ia alta cale, decâtu cea usitata pênê acumu.

20) Noi declaramu de injusta captivitatea toturoru acelora, pe cari Moldovenii séu Tatarii i-ar' prinde si redica din Poloni'a dupa incheierea acestui sacru tractatu de pace, si interdicemu vinderea loru in intrulu territoriului nostru. Asteptamu de la Poloni, cá si ei se purcéda assemenea in respectulu suditiloru nostri.

21) In casu candu s'ar' escá bellu intre noi cu unu principe infidelu, si maiestatei nóstre imperiali i-ar' placé séu a merge in persóna, séu a tramitte pe unu Seraskieru cu armat'a nóstra, séu a ordina principiloru din Transilvani'a, Moldavi'a si Romani'a cá se ésa la bataia, atunci regele Poloniei, din respectulu amicitiei sincere, alu strictei legaturi si buneloru relatiuni ce le are cu noi, nu va dá nici-o assistentia inimicului nostru, si nu-lu va adjutá nici cu ómeni nici cu bani; nici nu va permitte cá inimiculu nostru se recrutedie soldati in territoriulu tierei sale; nici nu va suferi ca vre-unu palatinu ori colonelu, se faca in publicu séu in secretu assemenea recrutatiune.

rege, ci intre unu domnu cu vasalulu seu. Si totusi, anca nici acest'a n'a fostu de ajunsu, pentru a taia ambitiunea ambasodorului polonu. Elu, pentru cá se nu para cá si-a adusu o suita atâtu de mag-

22) Principii séu gubernatorii Transilvaniei, cari sunt totodata si regi ai Ungariei, sunt suppusii nostri si traiescu sub depedenti'a nóstra, fiindu-ca acésta tiéra ne appartiene prin dreptu de ereditate de la antecessorii nostri; pentru aceea voimu, cá regele Poloniei, se traiésca in amicitia cu ei cá, cu vasallii nostri leali,

23) Ér' déca acesti principi s'aru revolta in contra nóstra; regele Poloniei nu le va da adjutoriu nici directu nici indirectu Si érasi déca vre-unu palatinu din Transilvani'a, Moldavi'a séu Romani'a, séu vre-unu altu principe, ar rebella contra nóstra si ar' fugi in Poloni'a, regele Poloniei va fi obligatu a-lu detiené si a-lu tramitte la port'a nóstra prea fericita. Cu unu cuventu: elu va fi amicu amiciloru si inimicu inimiciloru nostrii.

24) Déca regele Poloniei va persiste in amicitia cu port'a nóstra beatissima, noi anca vomu demanda acestoru principi, a observá aceleasi bune relatiuni cu Poloni'a, in cari au statu pêné acumu.

25) Ordinamu cà toti captivii facuti sub decursulu acestui bellu si sub timpulu de candu ne ocupamu cu presentulu tractatu de pace, se fia eliberati fara vre-o rescumperare.

26) Asemenea ordinamu, ca acei cativi cari au fostu prinsi mai inainte, si anca n'au trecutu la religiunea mahomedana, se fia eliberati sub conditiune de a restitui banii cu câti au fostu venduti; domnulu loru va fi obligatu a marturi prin juramentu summ'a cumperarei.

27) Negotiantii din ambe partile voru avé libertate de a face comerciulu loru pe mare si uscatu, si voru poté intra in porturile nóstre, ori unde', numai se platésca vam'a si celelalte imposite fixate la fia-care locu de intrare.

28) Negotiantii se nu fia asupriti séu nedreptatiti in nici unu modu; si déca órecare ar' muri pe teritoriulu nostru, bunurile si effectele sale se voru libera cu fidelitate capului societatiei loru ambulante (*), spre a fi remise consangeniloru defunctului. Si voimu, ca totu acést'a se se observe si façie cu subditii nostri in Poloni'a.

29) Ambassadorii tramisi la curtea nóstra pentru a intretiené bunele relatiuni intre noi si regele Poloniei, voru avé, dimpreuna cu comitiv'a loru, trecere libera prin teritoriulu nostru, si se voru bucura de totu salvu-conductulu necessariu. Si voimu ca totu acést'a se se observe si in respectulu ambasadoriloru nostri, pe caria vomu tramitte in Poloni'a.

30) Negutiatorii armeni séu alti comercianti infideli, voindu a trece prin Moldavi'a pentru a purta negotiu in pré-fericitele nóstre tieri, voru fi obligati a tiené calea pe stradele publice, si nici de cumu pe câli laterali. Éra déca tienendu calea publica, li s'ar' face vre-o offensa ori injuria, autorulu va fi prinsu si pedepsitu.

31) Voimu si ordinamu, ca toti articli cuprinsi in acestu tractatu de pace se se ob-

(*) Séu capulu Caravanei. *Tr. Rom,*

nifica fara a face usu de ea, dupa ratificarea si dupa ce a primitu si scrisorile din partea imperatului, a cerutu de la vezirulu permissiunea de a-si tiené intrarea solemna in cetate; ceea ce i s'a si accordatu.

OSTENTATIUNEA LUI, SI CUVENTELE MARELUI VEZIRU

XXIII. Pentru ocasiunea intrarei sale in cetate, spre a face maį mare furóre, a lasatu a se bate potcóve de argintu pe cai, si a le prinde numai cu câte duóe cuie, cá asià se se póta perde pe strade, si se faca pe Turci a se mira de atâta avutia a Poloniloru. Dar' ceea ce a preparatu elu si a crediutu ca-i va servi spre onóre, s'a intorsu chiar' spre rusinea lui. Câ-ci vezirulu, candu i s'a adusu o potcóva de aceste, a dîsu.: «Necredintiosulu are potcóve de argintu, dar' ca

serve cu punctualitate, esactitate si fidelitate. Fia ca durat'a lui se tiena câtu durat'a imperiului nostru, care va tiené pênê va stà lumea! Fia, ca acésta pace si mutuale invoire se tiena in eternu!

32) Si noi promitemu sub juramentulu nostru imperiale, si declaramu naintea lui Dumnedieu, creatoriulu ceriului si alu pamentului, juramu pe minunile lui Mahomedu Mustafa, marele profetu si sórele a dóue secle (*), pe care jace pacea maiestatiei divine, ca nu vomu calca nici unulu din acesti articli de pace, nici nu vomu face vre-o dificultate in contra loru; din contra, voimu ca acésta pace si invoire, care o inchiemu si confirmamu acumu, se fia durabile cá gloriosulu nostru imperiu; in câtu adeca regele Poloniei, palatinii, generalii si ceilalti suditi ai sei, nu voru intreprinde nimicu, ce este contrariu acestei paci si onórei si valórei drepturiloru de pace si de amicitia. Dreptu aceea ordinamu, ca toti se dea crediementu acestui inaltu actu provediutu cu semnatur'a nóstra; si facemu cunoscutu la tóta lumea, ca firm'a nóstra intentiune este, ca acestu tractatu de pace se se observe cu tóta rigórea si in modu irrevocabile, dupa intregu cuprinsulu seu. Si asia fia ca locuitorii si subditii Poloniei se póta gusta pacea profunda sub umbr'a protectiunei nóstre!

Datu in Davudu-Pasia, la siese-spre-diece ale lunei Safer, anulu Hegirei 1089

(23) *Tatariloru lipcani.* Lipka é nume turcescu, insémna Litva séu Lîtvani'a. De aci Tatarii cari locuiescu in Litvani'a, se numescu Lipca-Tatari séu Tatari lipcani. Ei cu totii professédia religiunea mahomedana. Ei pretindu ca se tragu din acelasiu ramu cu Tatarii din Crimë'a; dar' de la natura sunt mai pucinu valorosi de câtu acestia.

(*) Acésta numire se dá lui Mahomedu cumu se pare pentru aceea, cá elu a vietiuitu in duóe secle: s'a nascutu adeca in anulu 569 de la Christu si a muritu in a. 632. *Tr. Germ.*

pulu lui è de arama ; câ-ci cine póte crede, cá unu omu care-si are mintea la locu, se póta face acea estravagantia ridiculósa, in câtu se puna la cai potcóve de argintu ? ». Totu acestu veziru, se dice cá cu 'alta occasiune, candu adeca Seraskierulu i annuntiase cà ambasadorulu polonu vine insocitu de siepte sute persóne si cere cá pentru unu numeru asia da mare se i se dea cele de lipsa, ar' fi respunsu precumu urmédia : « Spune ambasadorului, cá déca vine cu acea banda de ómeni cu scopu de a ocupa Constantinopolea, atunci sunt fórte puçini, ér' déca vine pentru a saruta inaltulu pragu alu sublimei porti, atunci 'a luatu pré multi ómeni cu sine ; câ-ci prin sarutarile loru ar' poté numai se mangésca pragulu inaltei porti ; de altminterea Sultanulu póte se óspete pe acei siepte-sute de poloni chiar' asia de usioru, cá pe cei siepte mii de tierani din poporulu loru, cari sunt condamnati la galerele imperiali » Dar' se ne intórcemu din acésta digressiune.

BELULU CU RUSSI'A. DISCURSULU LUI DOROSIENSKI

XXIV. Abié pacea a fostu inchiaieta si confirmata cu Poloni'a, si anca in acelasiu anu alu Hegirei 1090, unu nou belu a eruptu intre curtea ottomana si intre Russi'a. Dorosienski hetmanulu Sari-Camisi-Cazaciloru (24), s'a fostu suppusu, precumu amu memoratu mai in susu, de buna voia, cu totu poporulu seu imperiului ottomanu; dara dupa aceca, candu elu a cerutu se ia parte la espeditiunea polona, amu vediutu cà sultanulu i-a refusatu adjutoriulu ; asiá elu se decise a-si resbuná pentru acésta rusine prin rebeliune. Elu inse vedea, cà fara adjutoriulu unui confederatu potente singuru nu este in stare se-si esecute intentiunea, si cà in locu cá prin intreprinderile sale se elibere patri'a, póte cà o ar' arunca in servitute anca si mai mare. Dupa ce a luatu bine in consideratiune tóte aceste lucruri, a chiamatu la sine prin epistole secrete pe comandantii Cazaciloru si pe altii, despre cari sciá cà au cea mai mare influintia la poporu; le-a aretatu celea ce a facutu elu pônê acumu pentru conservarea

A. 1090.
I. C. 1679.

(24) *Sari-Camisi-Cazaciloru.* Adeca: Casaci de tresthia galbena. Cari dintre Casaci pórta acestu nume, amu vediutu in un'a din notele precedenti (*).

(*) A se vedé not'a 10 la Capu XII din Cartea III. *Tr. Rom.*

pacei si libertatiei loru, si prin ce midi-lóce se adoperase a o confirma si asigura. « Io credeamu — dise elu — cà dupa-ce Polonii ne« au oppressu si ne-au tractatu cu atâta despretiu, vomu poté afla « unu refugiu securu sub protectiunea Turciloru. Acesti-a erau intr'o « departare atâtu de mare de confiniele nóstre, in câtu mi se parea « cà nu poteamu avé nici-o causa de a ne teme de ei; ér' numele « loru atâtu era de formidabile inimiciloru, in câtu o nave sub fla« mur'a loru chiar' atâtu potea fi de sicura in midi-loculu marei, ca « si candu ar' fi avutu anghirele aruncate in portu. Pre langa aceste «consideratiuni mai este anca si aceea, cà ei ne faceau promissiuni: « decâtu cari mai bune nici noi insine n'amu fi potutu cere, precumu, « deplina libertate civile si religiósa; scutire de tributu; si o parte « considerabile din spoliele (predile) ce amu fi facutu fiindu in ser« vitiulu loru. Io credeamu cà ei se voru tiené de aceste promissiuni, «si o credeamu mai vêrtosu din acea causa, câci ei pareau a ne cere « amiciti'a cu atâtu mai tare, cu câtu nu odata au potutu vedé in « noi pe cei mai formidabili inimici ai loru. Dar' câtu de pucina sin« ceritate se póte astepta de la infideli, este probatu pên' la eviden« tia prin aceea ce s'a petrecutu sub ochii nostri. Candu amu vrutu « se le dau probe despre fidelitatea mea, si amu mersu cu o buna « parte a armatei nóstre cá se le adjutu in espeditiunea contra Po« loniloru: ei nu numai cà nu m'au primitu cu onórea cuvenita, dar. « anca m'au intimpinatu cu despretiu, m'au tractatu de tradatoriu « si mi-au datu ordinu a me intórce acasa. Ei adeca nu aveau incre« dere in noi, si nu voiau se vedemu a loru perfida purtare. Amu « vediutu cumu in contra promissiuniloru loru solemne, au trans« formatu besericile nóstre in moshee, si au transplantatu pe lo« cuitorii nostri in tieri sterile si deserte. Aceste fapte ar' poté se « ne deschida ochii si se invetiamu din ele, cà ce ne astépta pe vii« toriu. Adeveratu, cà prin pacea inchiaieta cu Polonii, ne-au libe« ratu de sub jugulu acestui poporu; dar ne-au liberatu intr'unu « modu, ca ne-au pusu dupa capu unu jugu anca si mai greu. Câci, « ce alta insemna aceea, cà antemurii cei mai tari ai tierei nóstre, « precumu Bialocerkiev si Pavolociu, i-au datu de buna voia Polo« niloru? Si ce insemna aceea, cà acesti Turci, cari la cea mai mica

« offensa nu sciu decâtu se amerintie cu focu si cu ferru, tacu in modu « fórte batetoriu la ochi despre impregiurarea, cà Polonii au opritu « cu totulu comerciulu loru cu noi, precumu si venirea professioni- « stiloru si artistiloru de la ei la noi? Au nu insemna acestea a ne « debilita din dî in dî si a ne suge totu sangele nostru; si dupa ce « ne-au debilitatu cu totulu si ne-au rapitu tóte midi-lócele de pu- « tere, se ne faca incapabili de a ne oppune cu vigóre, candu ei ar' « voi se ne impuna tiraniculu loru jugu? Acestea au fostu totdeauna « apucaturile domnitoriloru ottomani, prin cari au pusu fundamentu « imperiului loru, si i-au datu estensiunea immensa de asta-di. Po- « litic'a loru a fostu : a debilita pe crestini prin crestini; si dupa ce « s'au storsu reciprocu prin belluri continue, a-i subjuga pe amen- « duoi; si dupa ce i-au subjugatu, a-i tracta la inceputu cu blan- « detia, apoi incetu cu incetulu a le impune acelu bestiale jugu, « care face pe subjugatulu a-si uita in urma de demnitatea sa de « omu. Celu care se indoiesce de acésta, séu care ar' crede cà eu « asiu vorbi din invidia contra Turciloru, ilu indreptu la domnii Mol « daviei; si va avé proba convingêtória despre cele ce amu disu. « Principii Moldaviei n'au fostu suppusi de càtra Turci *prin arme*; « ci trasi fiindu prin vorbe dulci si prin promissiuni de libertate i « s'au suppusu de buna voia. Si ce sunt ei asta-di? Suffere si ei op- « presiunea si servitutea sub jugulu ottomanu, chiar' cá si ceialalti « crestini. Candu ve aducu inainte aceste fapte cá esemple, din cari « potemu se invetiamu, mi se pare cà me plangu prè tardiu de er- « rórea ce amu comissu cu totii dimpreuna. Dar' nu; anca nu è prè « tardiu cá se aflamu unu midi-locu spre a vindeca acestu reu; ce- « stiunea este numai: déca voiti voi se ve aretati demni de numele « si de glori'a antecessoriloru vostri. Dar' resolutiunea singura anca « nu este de adjunsu: se cere si putere pentru a apera religiunea « si patri'a nóstra, si pentru a ne libera de sub servitutea nedréptą « a Turciloru. Putere ne trebe, dicu io, càci fara acést'a, resolutiu- « nea nu este alta, decâtu unu capu fara trupu. Acumu, cà noi nu « suntemu in stare de a purta lupt'a de odata si in contra Turciloru « si in contra Poloniloru: asia eu vediu cà este necessariu cá se ce- « remu adjutoriulu veciniloru nostri. Dar' care este acestu vecinu?

«Éca intrebarea, care trebe se o deslegamu Cu Polonii credu cà «amu facutu degiá destule incercari, in câtu sunt convinsu ca ni- «merui din voi nu-i va mai veni in minte de a se mai da sub ju- «gulu loru. Ungurii si Germanii suntu cu multu mai ocupati cu tre- «bile loru interne, de câtu se mai cugete la fericirea veciniloru loru. «In scurtu dar', nu ne remane altulu, decâtu tiarulu Russiei, la alu «carui tata anca predecessorele meu Bogdanu Kiemielniski (25), «suntu acumu multi ani, a promissu a-i fi *suppusu* credintiosu; «dar' de la acelu timpu incóce, sórtea si puterea armeloru ne-a im-

(25) *Bogdanu Kielmielniski.* Hetmanu séu Capu alu Casaciloru, care a facutu se tremure nu numai Polonii, dar' si Turcii si Tatarii. Turcii-lu numescu Chmil, si n'au uitatu anca devastatiunile comise de elu pe cóstele mârei negre. Elu a cadiutu mortu intr'o bataia cu Polonii, disputandu-le victori'a pênê in ultim'a sa respirare. Au remasu de elu doui fii: Georgiu, despre care voiu vorbi in not'a prossima urmatoria, si Timusiu care a luatu de socia pe Roxana, fii'a lui Vasiliu, principelui Moldaviei. Acestu Vasiliu, dupa ce a fostu alungatu din domnia prin Stefanu supranumitu Burdufu, s'a retrasu la socrulu seu, Kielmielniski, care i-a datu patru-spre-diece mii de Casaci sub comand'a lui Timusiu, spre a reocupa Moldavi'a si Suceav'a, unde isi asiediase femei'a, copilulu si pretiósele, dimpreuna cu o buna garnisóna. Dar' trei dîle inainte de a adjunge la Suceava, acésta cetate prin tradarea comandantelui ei s'a predatu lui Stefanu, care apoi a luatu tóte pretiósele lui Vasiliu; ér' pe femei'a si copilulu acestui-a, i-a tramisu in prinsóre la Iasi. Basiliu cu Cosacii sei se incercà a oppumna cetatea, dar' n'a potutu face nimicu. Càci Timusiu despretiuindu pe inimicu si-a pusu corturile chiar' sub murii cetatiei, si a inceputu a bé vinu si miedu fara mesura, cá si candu ar' fi fostu domnu degiá alu cetatiei. Candu a vediutu acest'a unu tunariu germanu, care anca era in garnisóna, a trasu cu unu tunu asupra nepasatoriului Timusiu, si i-a ruptu piciórele. Timusiu muri in câte-va óre dupa aceea; ér' pe Cosaci, vediendu mórtea acestui-a, i-au cuprinsu terórе atâtu de naturale, in câtu pe data au redicatu obsidiunea si au prinsu fug'a larga. Dar' puçini au scapatu se ajunga pênê in tiér'a loru. Càci Moldovenii cari erau pè partea lui Stefanu, observandu cá Cosacii fugu, i-au luatu in góna, au omoritu multi din ei, si au aruncatu si mai multi in Dnistru. Despre acestu Bogdanu se dice, ca atâtu era dedatu la beutura, in catu odata candu a venitu Vasiliu la elu, n'a potutu se-i vorbésca acestui-a siepte dîle, fiindu pururea ametitu de beutura. In a opt'a dî Vasiliu mergendu la Bogdanu si voindu a-i spune nefericirile prin cari a trecutu, acest'a luà unu pacharu cu vinu in mana, si-i dise· Bè de aici; acést'a è medicin'a, care departa tóte grigile inimei, si face cá omulu se-si uite necasurile sale. Se dice ca atunci Vasiliu s'a intorsu catra servitorii din casa si le-a disu. Eu credeamu ca Cosacii sunt ómeni, si nascuti din ómeni; dar' acumu vediu ca este multu adeveru in proverbiulu nostru care dice: ca Cosacii séu din ursi s'au schimbatu in ómeni, séu din ómeni ce au fostu, s'au schimbatu in ursi.

«pedecatu de a ne implini obligamentulu nostru. Póte cuventulu «*suppusu* va desplacea la multi dintre voi; dar' trebe se cugetati, «cà libertatea perduta odata, déca voimu se o recastigamu in tóta «splendórea sa antica, nu trebe se intrebamu déca ea este séu nu «legata de conditiuni, ci trebe se cautamu, cari sunt conditiunile «cele mai favorabili, sub cari o potemu avé. Pentru bisericele nó«stre nu avemu nimicu de a ne teme de unu principe, care profes«séza aceeasi religiune cu noi; ér' in câtu pentru averile si bunurile «nóstre, nu trebe se fimu ingrigiati nimicu façie cu unu domnitoriu, «care la possessiunile sale are unu dreptu cu multu mai legale, «decâtu ca se despoia pe suditii sei de averile loru in modu ille«gale. Elu este degiă domnu alu celei mai mari parti din tiér'a nó«stra; si fiind-cà intr'unu timpu atâtu de lungu de pace, isi adunà «unu thesauru nenumerabile, asia i este fórte usioru de a ne apera «in contra inimicului, ori care ar' fi acel'a. Dar' este anca si alt'a «ce ne obléga a ne suppune protectiunei sale; si acést'a este drep«tatea si fidelitatea, cu care s'au legatu lui protoparintii nostri; «apoi ne mai duce la acést'a anca si starea strimtorata in care sun«temu, precumu si memori'a blandei sale domniri asupr'a nóstra. «Si nici cà mai incape vre-unu dubiu, cà elu nu numai cà ne-aru «primi cu braçia deschise cá pe unii fii perduti ce se intorcu la si«nulu parentelui loru, ci anca ne-ar' apera contra inimiciloru no«stri, cá pe unii, cari suntemu antemurulu imperiului seu contra inimiciloru sei».

CAZACII SE SUPUNU TIARULUI

XXV. Acestu discursu produse unu effectu atâtu de mare asupr'a tuturoru celoru adunati, in câtu cu totii manifestara urgi'a loru contra tractateloru inchiete cu Turcii, si se decisera in unanimitate a se suppune cu tóta averea si bunurile loru tiarului Russiei. Dorosenski imediatu dupa aceea tramite una persóna incrediuta, cu numele Theodoru Alexias, la tiarulu in Moscua cu o scrisóre, in care ilu assicura, cá atâtu lui câtu si compatriotiloru sei le pare reu, cá uitandu cu totulu de oblegamintele loru detorite Maiestatiei sale, a suppusu tiérr'a loru intr'unu modu rusinosu Turciloru; si penrtu a-

ceea ilu róga, cà se-i priméscа érasi sub protectiunea sa, si se-i apere contra inimiciloru loru, declarandu-se din partea loru gata de a-si sacrifica sangele si averea intru aperarea sa si a imperiului rusescu. Nuntiu mai placutu n'au potutu se vina tiarului decâtu acesta; càci elu a vediutu, cá cu modulu acesta nu numai i este assecurata Ucrani'a, espusa pênê acumu incursiuniloru continue ale Cazaciloru, dar ca anca teritoriulu seu se va estinde pênê preste Dnipru, éra armat'a sa se immultiesce cu mai bine de siese-diece-mii de ómeni de o valóre probata. Dreptu aceea tramitte indata lui Dorosienski respunsu in terminii cei mai alesi, laudandu-i intentiunea si fidelitatea, si iertandu-i defectiunea din trecutu, si indemnandulu tot-odata a repara pe viitoriu tradarea compatriotiloru sei prin alipire firma si constante catra domnitorii Rusiei; elu din partea sa i promitte, cá ori-candu ar' cere necessitatea, i va adjuta contra tuturoru inimiciloru loru.

TURCII PUNU PE KIELMIELNISKI HETMANU CAZACILORU.

XXVI. Candu ajunse acea scire la Constantinopole, turcii nu numai accelerara inchieierea pacei cu Polonii, dara se si produse cea mai mare turburare in intentiunile portiei ottomane. Sultanulu vedea bine, cá déca nu voiesce cá atâtu onórea sa câtu si a imperiului ottomanu se fia calcata in picióre, elu trebe se-si resbune pentru acésta necredintia si se declare bellu atâtu Casaciloru câtu si tiarului Russiei, sub a carui protectiune s'au pusu ei. De alta parte inse elu vedea, cá cu bellulu sunt legate multe difficultati, si acestea nu pentru poterea tiarului (câci pe acestu timpu Turcii tractau anca cu despretiu pe Rusi), dar' pentru cá vedea, ca armat'a sa va avé de a sufferí mai multu de fóme, de frigu si de locurile neaccessibile ale tierei Casaciloru, decâtu de arm'a inimicului. Asia dar' pentru a evitá de se póte bellulu, si pentru a aduce pe Cosaci la supunere prin politica, elu liberá pe George Kielmielniski (26), fiiulu lui Bogdanu,

(26) *Georgiu Kielmielniski.* Fiiulu celu mai mare alu lui Bogdanu, despre care amu vorbitu in not'a precedente. Dupa ce Bogdanu a cadiutu in batai'a cu Polonii, Cosacii au alesu pe Georgiu de Hetmanu séu capu alu loru. Elu a purtatu acésta dignitate in trei ani de dîle cu cea mai mare gloria, de si sub totu timpulu acesta era in bellu necurmatu cu Polonii. Càtra finitulu acestoru trei ani, Georgiu a vediutu, ca

odinióra hetmanu alu Casaciloru, din arestulu de la siepte turnuri si-lu facù hetmanu in loculu lui Dorosienski, sperandu ca Casacii atâtu pentru affectiunea ce o aveau catra famili'a Kielmielniski, câtu

fortiele Cosaciloru scadu din dî in dî prin incaieraturele continue cu Polonii, si purtà grige, cà ar' poté si elu, cá tatalu seu, se fia sacrificatu in vre-o lupta cu inimiculu: dreptu aceea se resolvì a renuntia la dignitatea sa de Hetmanu si a imbraçiosiá viéti'a monachale. Cu scopulu acesta, isi schimbâ numele si vestmêntulu, apoi fara a-si descoperi cui-va intentiunea, plecâ prin desertele Ucraniei spre a adjunge la o monâstire din asta tiéra, care erá dedicata Santei Maria-Vergine. In caletori'a sa cercandu a se ascunde de naintea compatriotiloru sei, cadiu in manile unei bande de Poloni vagabundi, cari ilu despóiara de tóte, si-lu batura fara indurare. Intr'aceea vine o truppa de Tatari si-lu scapa din manile vagabundiloru. Dar' nici Tatarii n'au tractatu mai amicabilu cu elu; câci legandu-lu l-au dusu cu ei in Crimë'a tatarica, si l-au datu in manile Chanului. Chanulu vedea din façi'a si portarea lui, ca nu póte se fia de o conditiune atâtu de mica, precumu se aretá, si a incercatu tóte midi-lócele spre a-lu face se imbraçiosiedie superstitiunea mahomedana. Dar' nici promissiuni, nici amerintiari nu l-au potutu face se renuntie la religiunea crestina. Intr'aceea se intempla de ilu cunósce unu cosacu, care mai nainte servise la parintele seu, si care fiindu prinsu de Tatari, cá se scape de mai reu, abjurandu religiunea crestina, a trecutu la cea mahomedana, si in curtea Chanului a adjunsu la cele mai inalte onori. Acestu Nicolau séu Ali (acesta era numele renegatului) se temea cá favóre ce avea Chanulu catra captivulu seu, ar' poté se se intórca spre reulu lui, si spre a evitá acést'a, descoperi Chanului cine si de ce conditiune este Georgiu. Atunci Chanulu a tramisu indata pe Georgiu la Constantinopole la pórt'a ottomana; aici cumu au ajunsu, l-au aruncatu in prinsórea de la siepte turnuri, si l-au pusu sub cea mai mare paza. Câti-va ani in urma, unele nave francese au aruncatu ancora chiar' sub murii carceriloru lui. Pre candu acestea faceau preparativele de intorcere, si Georgiu informatu fiindu de timpulu plecarei loru, se resolvì a profitá de ocasiune si a scapá. Aflá in curtea din laintru a aresturiloru unu rudu de feru, si cu acesta franse grathielé de la feréstr'a arestului seu. Dar' feréstr'a era cu multu mai susu, decâtu cá se póta sari in josu fara periclitarea vietiei; atunci apuca covorulu ce-i serviá de patu, ilu taia in corde lungi, innóda córda in form'a unei funiâ, o léga la feréstr'a, si incepe a se lasa in josu. Din nefericire, elu n'a mesuratu bine cu ochii inaltimea locului, si cadiendu josu, a facutu unu sgomotu atâtu de mare, in câtu unulu din Bostandgi se desteptâ si alarmâ totu arestulu. Georgiu, care sciá acumu cà au se-lu persecute, prinde curagiu, sé suie séu mai bine se agatia pe inaltimea muriloru esteriori, si de acolo se arunca pe nimerite in mare. Dar' nici acést'a a dóu'a incércare n'a fostu mai fericita; câci in cadere si-a spartu capulu, si parte de frica, parte pentru intunerecu, a perdutu calea, si totu ce a potutu face a fostu, cá s'a ascunsu intre dóue stance, care se redicau din apa. In deminéti'a urmatória omenii pe cari inspectorele carceriloru tramisese in urm'a lui, l-au aflatu aici diumetate mortu; ilu mai batura in modulu celu mai crudelu; apoi ferecandu'lu de grumazi, de mani si de picióre, i-lu aruncara in prinsóre si mai aspra. In acésta

si pentru recunoscinti'a si memori'a catra meritele lui Bogdanu, se voru suppune bucurosi fiiului acestui-a.

CAZACII NU SE SUPUNU

XXVII. George esindu din arestu si conferindu cu marele veziru, la ordinulu acestui-a trimitte immediatu pe amiculu seu Stamatellus la compatriotii sei cu scrisóre, in care le face de scire, ca pórt'a ottomana audindu de defectiunea lui Dorosienski, l-a destituitu, si in loculu lui l-a numitu pe elu hetmanu Casaciloru, in sperantia, ca dupa ce ei prin uneltirile acelui tradatoriu s'au subtrasu de la o-bedienti'a detorita imperiului ottomanu, acumu candu voru vedé pe legitimulu loru hetmanu si belliduce, se voru supune càindu-se de errorea ce au comissu prin procederea din trecutu; in acestu casu Sultanulu anca le va ierta trecutulu, si se va indura a le conferi nuóe favoruri. Dar' Casacii au refusatu cu tóta resolutiunea offertulu Sultanului. Ei simtiau cu multu mai greu jugulu turcescu, decâtu ca se mai voiésca a se suppune lui de buna-voia, si accusau pe Stamatellu de tradatoriu dicendu cà George, hetmanulu loru legitimu a muritu degià de multu in Tatari'a, si affirmau cà acést'a este numai o stratagema in contra loru, ca se i prinda in cursa cu numele hetmanului loru care, precumu s'a disu, ar fi muritu de multu.

SULTANULU DECLARA BELLU CAZACILORU SI RUSSILORU

XXVIII. Sultanulu vediendu cà cu vorb'a nu póte induplecа pe Casaci, cugetâ ca este necessariu a recurge la fortia; dar' elu trimise pe Sieitanu Ibrahimu Pasia, seraskierulu de Silistria (27), cu tóta ar-

stare deplorabile a remasu de la anulu 1670. péné la a. 1677. si intr'atâtu se dedase a supportá nefericirea sa, in câtu venindu la elu unele persóne anume pentru a-i offeri din nuou dignitatea de Hetmanu séu Capu alu Cosaciloru, abiá l-au potutu induplecа se schimbe ferrale cu titlulu de Hetmanu. Dupa-ce acceptase postulu de Hetmanu, s'au adoperatu in totu modulu imaginabile, cá se aduca pe Cosaci in partea sa. Dar' tóte in vanu. Câci cei mai multi din ei diceau, cà elu este numai unu pretinsu fiiu alu lui Bogdanu, si nici-de-cumu generalulu loru de odinióra. Trei ani in urma a fostu tramisu in Ucrani'a spre a aperá pe lucratorii cari trebuiau se edifice unu fortu la gurele Dniprului. Aici se incinse o lupta intre omenii lui si intre unele truppe de Cosaci, in care a fostu ucisu de Circo, comandantele acestora.

(27) *Seraskierulu de Silistri'a.* Toti Pasii caror'a le este incredintiata defens'a provincieloru nordice ale imperiului ottomanu contra Poloniei, se numescu Pasia de

mat'a sa, spre a installa pe George in tiér'a Casaciloru, dandu-i totodata ordinu a face totu pentru a occupa Cehrinulu, capital'a provinciei si resedinti'a hetmanului. Ibrahimu pléca immediatu, si in siese ale lunei Iuniu, anulu de la Christu 1678., trece Dunarea, si merge prin Moldavi'a si Podoli'a in pasi câtu se póte de repedi.

RUSSII BATU PE TATARI, SI TURCII PRINDU FUG'A

XXIX. Ajungêndu Ibrahimu la Cehrinu, a datu aici preste siesedieci-mii de Russi si Casaci, cari se intarisera fórte bine. Elu a remasu surprinsu la acésta vedere neasteptata (câci la ordinulu tiarului, toti negutiatorii si altii, cari voiau a merge in Turci'a, s'au opritu la Nisna (28); si vediendu cà cu miculu numeru alu truppeloru

Silistri'a; resiedinti'a loru inse este i Babadagi. Silistri'a este o cetate situata in partea meridionale a Danubiului, in façi'a oppusa cu Romani'a, si cunoscuta in tóte chartele nóstre moderne. Ea poarta anca și asta-di numele grecu de Δρῦσα: și are unu metropolitu grecu. Locuitorii turci sunt foarte pucini in Silistri'a; mai multi sunt crestini, in specialu Slavi, Bulgari și Romani. Babadagi din contra e mai aprópe de marea-neagra, cale cam de dóue-deci de óre dela Dunare, direptu in jos de Sacci'a, numitu la antici Oblucisa. Murii acestoru duóe cetati, Silistria si Babadagi, attesta anticitatea loru; câci structur'a loru sémena mai multu romana decâtu turceasca: de unde se póte deduce cu tóta probabilitatea, ca ele sunt fondate de Romani, spre a impedica irruptiunile barbariloru și mai alesu ale Scitiloru. Dincolo de muntele Cenghe, pe calea care duce din Moldavia la Adrianopole, se vedu ruinele unei alte assemenea cetati vechi, care póte avé unu cercu cam de patru mile italiene. Turcii o numescu Rosokiesre, care se vede a fi o corruptiune din cuventulu grecescu Ρωσσόκαστρον. Nici unu istoricu, pe cât sciu eu, nu face mentiune despre acésta cetate; ci Grecii din Constantinopole au o istoria despre originea ei, despre care inse eu nu vreu a decide, déca este adeverata ori ba. Ei adeca dicu, ca dupa irruptiunea Bulgariloru, o armata de Russi, séu póte Pacinati, ori mai bine o banda de Pecenegi, trecundu Dunarea facuse dese incursiuni in tierile suppuse imperatului grecu. Dupa ce inse Grecii i-au batutu si i-au strimtoratu intre munti, ei au depusu armele, și apoi imbraciosiandu religiunea crestina, nu numai ca li s'a iertatu viéti'a, ci li s'a datu si unu locu spre a-si edifica o cetate. Dar in urma acesti Russi s'au revoltatu contra imperatului; dara si grecii dupa o lupta sangerósa li-au luatu cetatea si i-au dimicatu pe toti fara distinctiune de sexu ori etate.

(28) *Nisna.* Locu de comerciu in acea parte a Ucraniei, care è suppusa Hetmanului Cosaciloru. E situatu intr'unu siesu fórte mare, nu departe de fluviulu Vustrovu, si aperatu de unu castellu considerabile. In castellu nu è permisu se locuiésca nici-unu soldatu russescu; dar cetatea e locuita de negutiatori din diverse nationalitati, precum Russi, Cosaci si Moldoveni; cei mai numerosi sunt Grecii, caror'a imperatii de mai nainte ai Russiei le-au datu foarte multe privilegiuri pentru a incuragia si inainta

sale (câci abia avea cu sine vre-o patru-dieci mii de ómeni) i este impossibile de a atacá cu succesu pe inamiculu care era bine forti-ficatu: asià se decise cá se astepte mai ântâiu pe Tatari, cari aveau; a face cale anca de trei dile pên' la campulu de bataia. Dar' Russii vigilanti, i-au nimicitu speranti'a. Câci ei audiendu de apropiarea Tatariloru pentru a se intruni cu Turcii, s'au postatu intr'unu locu fórte opportunu intre amenduoi, si taiandu-le calea au attacatu pe Tatari cu atâta vigóre, in câtu in puçine óre campulu de bataia a fostu acoperitu de sangele si mortii inimicului. In acésta lupta a cadiutu, afara de fiiulu Chanului si de optu Mirzi (29), preste diece mii de soldati; ceilalti, parte au fostu prinsi, parte resipiti. Turcii vediendu acésta perdere sangerósa a confederatiloru loru, isi perdura curagiulu, si temendu-se ca Russii incuragiati prin acésta victoria, voru nevali acumu asupra loru, isi lapedara armele si se pusera pe fuga cu atât'a precipitatiune, in câtu nu s'au opritu pênê n'au trecutu preste riulu Bog (30).

SULTANULU CERE PACE DE LA TIARULU

XXX. Acestu succesu nefericitu a facutu pe Sultanulu anca si mai doritoriu de pace. Dar' pentru cá se nu'si compromitta onórea sa, lue trimise unu delegatu la Russi'a, nu in numele seu, ci in numele Cha-

comerciulu. Ei si-au edificatu acolo numai dóue beserici, in cari servitiulu divinu se face in limb'a lor materna; ei si-au fundatu si una scóla grecesca, si si-au instituitu o compania séu societate, in care au intratu mai multi principi russesci, fara ca se-si tiena ei acést'a mai in josu de demnitatea loru. Dupa legile acestei societati toti membri sunt datori a protege pe associati, a le inainta binele, a se adjuta unii pe altii in necasuri si in specialu a ingriji, ca déca vre-unulu din ei móre, averile lui se tréca la eredii sei legitimi.

(29) Mîrza, boieriu si comandante mare, principe tatarescu. Vedi not'a 36 la Capu 2 din cartea III Baiazidu II. *Tr. Rom.*

(30) *Bog* seu Bug(*). In timpii vechi s'a numitu Hipanis. Unu fluviu fórte cunoscutu intre Dnistru si Dnipru, care nu departe de cetatea Uzi, numita in comunu Ociakovu, la Greci Olbiopolis, se vérsa in marea-negra. Are cataracte séu cascade multe, si pentru aceea nu este navigabile, de si ap'a atâtu este de afunda, in câtu pe unele locuri nu se poate trece. Acestu riu nu trebue confundatu cu unu altulu, numitu totu Bogu, care este in Pocuti'a: acesta incepe nu departe de Leopole seu Lemberg, si se versa langa Varsovi'a in Vistul'a.

(*) Buga seu Bugasu: riulu taurului: câci Buga insemna tauru. *Tr. Germ.*

nului Tatariloru, care se induplece in modu amicale pe tiarulu la inchiaierea pacei cu Sultanulu, restituindu cetatea Cehrinu, cá un'a ce nu se póte nega cà appàrtiene Turciloru, si lasandu pe casaci capriciului loru nebunescu; câci elu scie de siguru, cà fia succesulu bellului ori-care va fi, Sultanulu este resolutu a-lu purta anca si duóe-dieci de ani, decâtu se lase macaru o palma de pamentu din tier'a la care are dreptu.

TIARULU SCRIE SULTANULUI

XXXI. Dar' Tiarulu Russiei, care bine sciá cà de la cine è tramisu delegatulu si ale cui affaceri lé representa, a tramissu pe unulu de la curtea sa sub titlulu de Ciausiu la Constantinopole cu o scrisóre catra marele Veziru, in care se face cunoscutu, se nu cugete cà-lu voru amagi cá pe Poloni. Esemplulu Poloniloru l-a facutu precautu, si a invetiatu cumu se tracteze cu Turcii. Pentru aceea ar' fi mai bine se desiste dela unu bellu atâtu de injustu si se lase Ucrani'a in pace, asupr'a carei-a elu, tiarulu, prin resignarea lui Bogdanu Kiemielniski, confirmata mai pe urma si de Dorosienski, a castigatu unu dreptu nedisputabile. Ér' déca insiste a continuá bellulu, se fia siguru, cà nu se va invoi la nici o pace, pênê candu nu va reocupa totu restulu din Ucrani'a, pênê la Dnistru si dincolo de Asovi'a, care pe nedreptu se rapise de la antecessorii sei.

TURCII DECLARA DIN NOU BELLU RUSSILORU

XXXII. Dupa-ce a cititu vezirulu acésta scrisóre, a chiamatu la sine pe Mufti, pe Caimacamulu, pe Cadileskieri si pe Aga Ienicериloru, si i-a consultatu, ca dupa lege si ratiune ce trebe se faca in aceste impregiurari. Cei mai multi au fostu pentru pace, din causa cà nu este, séu prè-pucina sperantia póte fi, cà intre impregiurarile difficili de asta-di, in tieri asià departate, se se póta intreprinde ceva in favórea ottomaniloru. Singuru marele-veziru Cara Mustafa Pasia(31) s'a opussu acestoru consiliuri pacifice dicendu, cà unu macellu

(31) *Cara Mustafa Pasia.* Acesta estu care in urma s'a facutu renumitu prin obsidiunea Viennei. Elu s'a nascutu dintr'o familia puçinu cunoscuta in Caramani'a, dar' crescutu la curtea celoru duoi mari-veziri Kioprili, tata si fiiu, si servindu la amendoui cu fidelitate, a fostu numitu mai ântâiu Pasia de Silistri'a si Damascu,

atâtu de sangerosu ce au facutu Russii in armat'a Tatariloru, nu póte remané neresbunatu. Multi din complacere catra vezirulu au consimtitu cu parerea acestui-a, si au decisŭ a innoi bellulu cu tóta vigórea si din tóte puterile, si spre acestu scopu a pune pe picióre o armata din cele mai formidabili. Delegatulu russu se intórse cu acestu respunsu fulminante, care nu insemná alta, decâtu sabia si focu.

VEZIRULU MERGE CU ARMAT'A CONTRA RUSSILORU

XXXIII. Timpulu accordatu soldatiloru pentru restaurare espirase, si asià imperatulu catra finitulu lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei
A. 1089 / I. C. 1678
1089., insocitu de marele veziru, merge cu armat'a sa la Tatar Pazargicu (32). Aici dà vezirului comand'a si deplin'a putere asupr'a armatei, si-i ordina a merge mai departe cu ea. Vezirulu fara amenare se pune pe cale, trece in mersu fortiatu prin Moldavi'a, si in lun'a urmatória ajunge la riulu Bogu. Aici petrece câte-va dîle, trecêndu

apoi admiralu, dupa accea Caimacamu, si in urma, dupa mórtea lui Kioprili Ahmed Pasia, fusese inaltiatu la dignitatea de mare-veziru. Elu a fostu celu mai avaru intre toti vezirii, câti au fostu vre-odata in imperiulu ottomanu; si acestu vitiu a fostu caus'a, că in multe intentiuni ale sale n'a reusitu, cari altminterea ar fi potutu avé succese foarte bune. De altminterea era unu barbatu de mare capacitate: nu mai pucinu prudente, ca curagiosu, bellicosu, ambitiosu si inventiosu de mii de preteste pentru a suscita bellu contra veciniloru sei. Nici caderea sa nu se póte atribui altei cause, de catu cà atâtu era orbitu de avutiele sale si de poterea sa, in câtu isi imaginá că pote funda unu nuou imperiu in occidente. Dupa mórtea lui s'au aflatu trei mii de pungi in fundamentulu băilor ce le avea in casa. Elu, din precautiune póte, ucisese pe toti lucratorii indata ce edificiulu casei a fostu terminatu; intre acestia au fostu si unii crestini albanesi, cari aveau inspectiunea asupra apeductelor in cetate. Elu n'a lasatu dŭpa sine decâtu unu singuru fiiu cu numele Ibrahimu, care ducea ŏ viétia miserabile, pênĕ ce unu consangênu alu seu, Amidge Ogli Husein Pasia, adjunse la dignitatea de mare-veziru. Acesta aducêndu-si aminte de favorurile ce a primitu ŏdinióra de la Cara Mustafa Pasia, nu numai cà onorá pe Ibrahimu cu trei tuguri séu códe de calu tramitiendu-lu la Aleppo, ci a facutu de i s'a restituitu totu ce perduse si a lasatu pe spesele sale a i se edifica unu palatu mare, magnificu in Constantinopole.

(32) *Tatar Pazargicu.* O cetate marisióra in Traci'a, situata la piciorulu muntelui Cenghe in partea spre média-nópte de la acesta. A fostu edificatu de acele colonie turcesci din Asi'à, cari la ordinulu curtiei ottomane s'au asiediatu in giurulu muntelui Emu, si cari asta-di se numescu Citaci.

prin revista armat'a, si asteptandu a se intruni cu Tatarii si cu acei Casaci, pe care George Kiemielniski i attrasese in partea sa.

IMPRESSORA CETATEA CEHRINU

XXXIV. Dupa-ce au sositu acesti-a, merge cu optu-dieci mii de soldati ai sei, cu trei-dieci mii de Tatari, si cu patru mii de Casaci asupr'a Cehrinului, si in optu ale lunei Iemaziul-evvel adjunge in façi'a acestei cetati. Rusii si Casacii, cari pe acelu timpu tieneau garnisón'a, erau occupati cu construirea unei fortaretie afara de cetate; dara candu le-a venitu scirea neasteptata despre apropiarea armatei turcesci, s'au retrasu la cetate in cea mai mare disordine, si au impartesitu companioniloru sei periclulu imminente ce-i astépta. Vezirulu observandu acésta disordine, si vrendu a profita din ea, tramitte immediatu o parte a omeniloru sei sub comand'a lui Kiahaia (33) seu, spre a attacá cetatea, sperandu cá prin acést'a garnison'a se va inspaimantá si va vení intr'atâta terróre, in câtu immediatu va trebuí se capituledie. Dar' s'a incelatu; câci de si s'au luptatu patru óre intregi cu cea mai mare bravura, in urma totusi au trebuitu se se retraga cu rusine si cu perderea comandantelui loru si-à duóe mii de Ieniceri. Din acésta infructuósa incercare, Cara Mustafa Pasia a vediutu, cà tóte incercarile contra unei cetati atâtu de

(33) *Kiahaia*. Séu in forma mai elegante Ketciudabeg, vicariulu Vezirului. Acestu officiu este celu mai importante in imperiulu ottomanu, pentru marea auctoritate ce este impreunata cu elu. Nimicu nu se póte face seu ordina, fara a trece mai antâiu prin mânile lui si fara confirmarea sa prin anume scrisóre. Unu fermanu, déca se tramitte la vre-unu Pasia, fara se fia contrasemnatu de Kiahaia, séu urmatu de scrisórea lui, indata la prim'a vedere se considera de contrafactura. Pentru aceea, de si elu nu are nici macaru unu tugu, si trebue cu Ciausi-Basi impreuna se duca de braçiu la Vezirulu in audientia pe acei Pasi cari au se priméșca trei tuguri, totusi auctoritatea lui atâtu este de mare, in câtu poporulu de comunu dice : Kiahaia este pentrù mine Vezirulu ; este Sultanul meu ; si Sultanulu nu este alta decâtu unu simplu musulmanu. Vezirulu nu póte se numésca nici-unu Kiahaia fara consensulu Sultanului; si déca è vorba de a dimissiona pe unu Kiahaia, trebue se i se dea unu locu de Pasia cu trei tuguri ; câci déca s'ar' dimissiona numai cu dóue tuguri, atunci se considera cá si candu ar' fi esilatu. Abstragêndu de la acestu Kiahaia, Vezirulu si fia-care Pasia are câte unu Kiahaia alu seu, care inse nu are altu officiu, decâtu inspectiunea asupr'a curtiei domnului seu. Pe unii cá acestia nu trebue confundati cu Ketciudabeg ; si pentru aceea ei se si numescu Evkietciudasi, adeca inspectori de casa.

tari sunt in vanu, pênê candu nu o impressóra si o pune sub obsidiune in tóta form'a. Dreptu aceea da ordinu soldatiloru sei, cá inainte de a se mai asiediá odata in corturi, se incungiure cetatea, se faca siantiuri, se redice baricade, si se puna bateriele. Dar' nici acést'a nu i-a successu, fiindu-ca pamentulu era fórte nesiposu. In urma la consiliulu unui polonu, lasa a se construí poduri in partea ceealalta a cetatei, care era mai paludósa, si insarcina cu acésta lucrare pe Kiorhassan Pasia. Dar' nici acést'a nu avù successulu doritu.

RUSII BATU O PARTE DIN ARMAT'A TURCESCA

XXXV. Chiar' pe acestu timpu se apropiá o armata russésca sub comand'a lui Romadonovski, si trecuse degiá Dnipru inainte de ce ar' fi auditu vezirulu ce-va despre acést'a. Pentru a impedica pe Russi in scopurile loru, Vezirulu tramitte pe Cara Mehemedu Pasia, gubernatorele de Aleppo, cu o mare parte a armatei sale in contra loru, dandu-i libertate deplina a atacá pe inimicu si a se lasá cu elu in lupta candu va crede mai opportunu. Dar' ori ce facea, nu potea se traga pe Russi in lupta, de si acesti-a erau superiori la numeru. De aci vezirulu a vediutu, ca intentiunea inimicului este de a ruiná armat'a ottomana prin traganare, séu de a reinfortiá garnisón'a din Cehrinu; asiá da indata ordinu lui Caplanu Pasia(34), ca cu ceealalta armata se se puna intre cetate si intre inimicu. Russii din partea

(34) *Caplanu Pasia.* Generalu in armat'a turcesca, fórte renumitu pentru bravur'a sa in bellulu portatu contra Poloniloru, si de auctoritate atâtu de mare la Turci, in câtu Vezirulu, de si era inimicu de mórte alu lui, totusi nu l'a potutu nici-decumu resturna. Numele Caplanu, pare a i se fi datu pentru marele seu curagiu; câci Caplanu insémna proprie tigru. Turcii adeca au usulu si gustulu de a se numí dupa óre-care nume de profetu; cu tóte acestea le place si numele celoru duóe animale mai fieróse, precum sunt: *arslan*, leu; si *caplanu*, tigru. Chiar' si mam'a Sultanului, de si fiiulu seu este imperatu, totusi nu-lu numesce altminterea decâtu *Arslanum* (*), adeca: leulu meu. Pentru Sultanulu ar' fi unu affrontu candu altulu, afara de tatalu seu, l-ar' numi cu numele seu propriu. De alta parte, numele de Padiscĭah, care trebue se-lu dea Sultanului fia-care omu, se pare ca ar derogá auctoritatiei unei mame asupr'a fiiului seu. Pentru aceea s'a adoptatu o cale intermediaria i si s'a concesu numai mamei dreptulu de a numí pe fiiulu seu leu.

(*) *Arslan*, unguresce se dîce arszlany; si *arslanum*, arszlányom. Nu in vanu numimu pe Ungurii nostri Turcí. Animale selbatice. *Tr. Rom.*

loru, observandu ca prin acésta stratagema le este intrerupta tóta comunicatiunea cu cetatea, in duóe-dieci-si-duóe ale lunei Iemaziulu-achir attaca trupele lui Caplanu Pasia cu atâta vigóre, in câtu primele colóne indata la primulu attacu au fostu rupte, ér' restulu a prinsu fug'a si s'a ascunsu prin balti pentru a-si scapá viéti'a. Caplanu Pasia, desperatu de acésta fuga rusinósa a soldatiloru sei, si vediendu ca nici rugari nici amerintiari nu facu nici unu effectu asupra loru, a datu focu poduriloru construite preste balti, pentru a impedeca inimiculu se nu póta persecutá si nimicí cu totulu armat'a ottomana.

TURCII OCCUPA CETATEA CEHRINU

XXXVI. In fine vezirulu vede ca iérn'a se apropia, si trebe séu se invinga séu se se retraga. Lasa a se subminá murii cetatiei de trei parti, si in duóe-dieci-si-un'a ale aceleiasi luni i arunca in aeru, ordinandu totodata soldatiloru a incongiurá cetatea, si prin sparturi a da assaltu. Garnisón'a vediendu cà nu este sperantia de a mai poté aperá cetatea, fiindu-cà murii erau prefacuti in ruina, prinde fug'a pe pórt'a de catra Dnipru, si lasa Turciloru nu atâtu o cetate intarita, câtu mai vertosu ruine de ruine. Dar' inainte de fuga ei au pusu focu sub magazinulu cu pulberea, si prin acést'a au facutu cà multe mii de soldati, cari se imbuldiau la préda, au fostu cu totii aruncati in aeru.

AMENDUOE ARMATELE SE INTORCU ACASA

XXXVII. In diu'a urmatoria vezirulu accompaniatu de cei mai de frunte officieri ai armatei sale, merge a visita cetatea, care atât'a labore si sange a costatu, si vediendu cà intr'atâtu este de ruinata, in câtu cu greu s'ar' mai poté séu repara séu defende, dá ordinu a derima tóte casele, tóte fortificatiunile, si a o assémená cu pamentulu. Dupa ce dete soldatiloru câte-va dile de repaosu, cercá se traga pe Russi la lupta noua. Dar' acesti-a nu voiau a esi din siantiurile si fortificatiunile loru, cí se preparau de drumu catra casa. Vediendu acésta vezirulu, tramitte pe Caplanu Pasia cu truppa de cavaleria usióra, spre a-i impedica in retragerea loru si a-i attacá in passurile mai strimte. Dar' nici acést'a apucatura nu i-a adjutatu. Câci

Russii se retrageau in colóne inchise, si in urm'a loru aveau o multime de cara, cari le serviau spre aperarea loru; si respingeau cu vigóre attacurile Turciloru. Vezirulu anca era constrinsu a se inturna acasa pentru lips'a totale de provisiune; si in asta intórcere, afara de tóte carale sale cu bagagiu si de tunurile cele grele, a perdutu unu numeru cu multu mai mare de soldati, decâtu a fostu numerulu acelora, cari au peritu la Cehrinu prin sabi'a si ferulu inimicului, in câtu cându ajunse la Adrianopole cu inceputulu lunei Remazanu, armat'a avea aspectulu, ca si candu ar' fi fostu mai multu invinsa decatu victoriósa.

SOLDATII STRIGA CONTRA ACESTEI INFRUCTUOSE ESPEDITIUNI

XXXVIII. Si intr'adeveru, victori'a de la Cehrinu departe de a fi inspiratu soldatiloru curagiu, din contra, ei considerau nu numai de inimici, cì chiar' de tradatori pe toti acei-a cari vorbiau de a mai continua bellulu in Ucrani'a. Memori'a despre mórtea à trei-dieci-de-mii de companioni ai loru, fatigiele sufferite pe cale, erau cu multu mai afundu typarite in ânimele loru, decâtu cá se se considere satisfacuti prin aceea, cà au cuceritu ruinele cetatiei Cehrinu, si cà au vediutu câte-va sute de capete ale inamicului loru arborate in giuru de cortulu vezirului. Vezirulu anca se potù convinge din propri'a esperientia, câtu de greu este a porta bellu in locuri necunoscute, sterpe, pline de balti si de ape, si unde nu poti face predi, ci esti espusu la tóte periclele. Elu vediù acést'a; si acumu i parù reu, dar' prè-tardiu, cà s'a oppusu la proiectele de pace si a causatu perderea atâtoru mîi de ómeni, fara a puté aretá nici celu mai micu resultatu bunu.

INCERCAREA VEZIRULUI DE A CONSTRUI UNU NUOU CASTELLU

XXXIX. Elu ar' fi renuntiatu de a mai continua bellulu, déca Cosacii prin incursiunile loru continue, devastandu nepedepsitu tóte tierile de pre langa marea négra, n'ar' fi innecatu in elu cu totulu intentiunile sale pacifice. Dreptu aceea se decise a construi o cetate si castellu la gur'a Dniprului nu departe de Ociacovu, sperandu cá cu modulu acesta va poté usioru se impedece naiele Casaciloru de a intrá in marea négra, si pe Casacii de la Zaporovu, pentru lips'a

de sare, i va constringe a se supune imperiului ottomanu. Cu esecutarea acestui lucru a insarcinatu pe Mimar Aga(35), ér pe Caplanu

(35) *Mimar Aga.* Primu-architectu. Occupatiunea sa principale este de a inspecta tóte edificiele nóue in Constantinopole si in suburbiuri, si a ingrigì cá se nu se edifice mai inalte de cumu este permissu. Elu are inspectiunea asupr'a tuturoru murariloru comuni, numiti preste totu Calfe séu Chalife; si are dreptulu de a-i pedepsi séu a le impune amende, déca edificandu vre-o casa, ar' ocupá din strada numai cu unu degetu mai multu decâtu trebe; precumu si atunci, candu ar' face vre unu unghiu strimbu, séu ar' edifica intr'unu modu miserabile; in casurile aceste i póte pedepsi chiar' si candu proprietariulu nu ar' cere. De multe-ori este casulu, cà Mimar Aga nu scie nici macar atâta câtu face unu degetu, si ca nu are nici-o cunoscintia despre architectura; câci fiindu acesta unu postu fórte profitabile, nu se da aceluia care este mai bunu architectu, cì aceluia care are mai mare gratia la Vezirulu Nime nu póte edifica ce-i place, mai inainte de a fi corruptu pe Mimar Aga cu bune presenturi. Câci de si mesur'a edificieloru este regulata prin dispositiuni speciali de la, Sultanulu asiá, in câtu cas'a unui crestinu nu póte fi mai inalta de trei-spre-diece vergi (*) si a unui turcu de cinci-spre-diece, totusi, fiindu ca in Constantinopole se edifica mai multu pe coline séu munticei, Mimar Aga, déca i-ai facutu unu bunu presentu, póte se-ti permitta a edifica cas'a la o inaltime considerabile si preste mesur'a regulamentara. Câci elu iti iea mesura din dosulu muntelui; si cu modulu acest'a, pre candu o casa in partea din dosu are mesur'a prescrisa, pre atunci ea in façie are o inaltime de trei-dieci si mai bine de vergi. Totu assemenea se urmédia si in casuri candu crestinii voiescu se-si edifice din nou vechiele loru biserici. Câci, de si acésta le este permissu, dar' sub nisce restrictiuni atâtu de severe, in câtu ei la materialulu vechiu nu potu pune nici-o pétra nóua, nici-unu lemnu nou. Asia ei corrumpu pe Mimar Aga cu o bunicica summa de bani, ca se scria mai multe pietre si mai multe lemne decâtu câte sunt in realitate; si cu modulu acesta intra pietrele si lemnele nóue in reconstruirea edificiului vechiu. Dar' candu e vorb'a de a construi unu edificiu mai importante, precumu Giamie, séu vre-unu palatu, atunci Turcii nu se adressédia la Mimar Aga, ci chiama architecti greci ori armeni, cari sunt escelenti in acésta materia, pre candu Turcii arare ori séu nici-odata nu au pututu-o duce la vre-o perfectiune. Dar' acést'a nu provine de acolo, ca dóra ei ar' fi stupidi de la natura, séu ca dóra n'ar' avé inclinatiune spre sciintie, câci ei dau probe pe tóta diu'a de cunoscinticle loru in mathematica si in alte sciintie, in câtu ce se tiene de inteligentia, potemu dîce, ca déca nu intrecu pe alte natiuni, dar' celu puçinu nu sunt inferiori acestora. Caus'a dar' este aceea, ca Turcii nobili, séu acei-a cari s'au nobilitatu prin invetiatur'a seu prin faptele loru eroice, de si se aplica la sciinti'a mathematicei, dar' urescu totu ce se numesce lucru de mana, si-lu considera ca necompatibile cu nobilitatea loru. Amu observatu intr'altu locu (**), ca la Turci nu trece nobilitatea dela parinti la fii, cì aceea se castiga prin fapte bune si virtute.

(*) Cam patru-dieci de palme. *Tr. Rom.*
(**) Vedi not'a 29 la Capu IV. din Cartea I. *Tr. Rom.*

Pasia l-a tramisu acolo cu siese regimente de Ieniceri, spre a fi intru aperarea lucratoriloru pênê la terminarea lucrarei.

COSACII IMPEDECA LUCRAREA SI UCCIDU PE LUCRATORI

XL. Dar' acésta intentiune astuta (vicléna) a vezirului a fostu nimicita prin unu accidentu neasteptatu, repentinu. Càci abiá se pusera primele fundamente, candu Circo, generalulu Cosaciloru Zaporoveni reintornandu-se de la una espeditiune din Tatari'a, vine ca trecutoriu cu cinci-spre-diece mii de omeni, si audiendu cà pe aci pe aprópe in vecinetate se edifica o cetate si castellu nuou, dar' nesciindu cà din partea cui se face : se apropia mai tare spre a se convinge in realitate despre starĕa lucrului. Candu a vediutu cà Turci sunt acesti omeni, indata i-au incungiuratu, si i-au attacatu cu tóta furi'a possibile, in câtu, de si Turcii s'au aperatu cu celu mai resolutu curagiu, totusi in urma acesti-a au fostu batuti si omoriti, nu numai sentinellele, dar' toti lucratorii dinpreuna cu George Kiemielniski, pe care Turcii ilu pusera hetmanu Cosaciloru. Dupa aceea se pune in castre in acelasiu locu, de unde a batutu pe Turci, si tramitte immediatu unu nuntiu la tiarulu, spre a-lu informá despre cele intemplate. Tiarulu anca din partea sa, tramitte ordinu lui Dolhoruki, care succese lui Romadonovski in comand'a suprema a armatei, cá in timpulu celu mai scurtu possibile se-si unésca tóte truppele sale cu ale lui Circo, si amenduoi cu puteri unite si cu de impreuna intielegere se se oppuna la tóte incercarile Turciloru.

TURCII OSTENITI IN BELLU, CERU PACE

XLI. In urma vezirulu, vediendu ca pre langa acésta stare a lucruriloru, in vanu este a stórce puterile imperiului in aceste parti de tiéra ce nu aducu alta de câtu ruina, pre candu in alte parti le-ar' poté intrebuintia cu mai multu successu : se invoi a inchiaiė cu Russi'a pacea dorita fórte de ambe parti. Asiá se terminà unu bellu, pe care a-lu purtá imperatorele ottomanu avuse si inclinatiune si putere; dar ceea ce i-a lipsitu a fostu o armata, care se scia indurá frigu, fóme, si alte fatigie, ce intrecu fortiele omeniloru moritori. Afara de acésta se parea cà insasi fortun'a incepe a perasi armele turcesci.

TÖKOLI DA OCASIUNE LA FRANGEREA PACEI INTRE TURCI SI INTRE IMPERATULU GERMANIEI

XLII. Dar' tóte aceste dificultati póte ca anca nu faceau pe curtea ottomana se desiste dela intentiunea sa, déca nuóele miscari in Ungari'a nu l-ar' fi redusu, ca se-si intórca armele in acésta parte, unde credea cà va poté porta bellulu cu mai puçine difficultati si cu mai mare folosu. Emericu Tököli(36) se revoltase pe acestu timpu contra imperiului Germaniei, si in câte-va luni attrase in partea sa mai totu poporulu din acea parte a Ungariei, care mai remasese suppusa acestui imperatu. Dar' vediendu cá singuru, fara adjutoriu din afara, nu este in stare a resiste armeloru imperiali (câci imperatulu facèndu pace cu Franci'a, isi adunase tóte poterile pentru a stinge acésta flacara), asiá a imploratu adjutoriulu Turciloru, promitiendu a le respunde cà tributu patru-dieci de míi de taleri pe anu, si a le merge de câte-ori va trebui in adjutoriu cu trei-dieci de míi de ungureni.

(36) *Emericu Tokoli*. Faptele acestui principe, sunt cu multu mai bine cunoscute in Europ'a, de càtu cá se fia necessariu se le enumeru aci. Dupa-ce si-a perdutu tóta starea in Ungari'a, Turcii i-au datu o pensiune de optu-dieci lei pe dì; si dupa ce Ainegi Solimanu Pasia l-a liberatu din prinsóre, sub totu cursulu bellului a statu in cea mai mare stima la Turci. Sultanulu Mustafa de càte-ori mergea in campania, totdeuna ilu lua cu sine, si de regula se folosiá de consiliurile lui. Dupa inchaierea tractatului de pace de la Carlovitiu, s'a schimbatu si sórtea lui Tokoli; càci dupa stipulatiunile acestui tractatu nici un'a parte nici ceealalta nu mai potea tienè la sine si se asculte de persóne, despre cari se sciá cá sunt inclinate a escitá nóue turburari; si asiá totu acestu Sultanu l-a trimissu la Nicomedi'a, unde i-a datu una villa frumósa si l-a provediutu cu tóte cele necessarie pentru o vietia domnésca. Dar attacatu de gutta, a moritu pucinu dupa aceea totu aici. Inainte de a muri a lasatu elu insusi ca se lu ingrópe in suburbiulu Pera, afara, dinaintea cemetiriului Greciloru, unde se immormenta de comunu ambassadorii crestini si domesticii loru Pre candu eram in Constantinopole, am conversatu adese-ori cu elu, si-mi aducu aminte cà dicea de multe ori : « Ce potemu face, frate? A placutu lui dumnedieu, cá «se ne suppunemu unui domnu, care prin faptele sale se areta cá sémena fórte multu «cu emblem'a sa, adeca cu semilun'a. Falsulu loru profetu s'a incelatu in mai tóte «punctele doctrinei sale; dar' io credu ca unu spiritu adeveratu profeticu a vorbitu «din elu atunci, candu a datu sectatoriloru sei lun'a de emblema a armeloru loru; «càci intr'adeveru, acést'a aréta prè bine inconstanti'a loru.»

PARTIDE CONTRA SI PENTRU BELLU

XLIII. Curtea ottomana cugetâ multu, ca : óre se dea lui Tököli acumu indata si in publicu adjutoriulu cerutu; séu se astepte pênê va espira armistitiulu de duóe-dieci de ani, ce inchiaiese Kioprili Ahmedu Pasia cu imperatulu Germaniei la anulu 1075., ér' pênê atunci se adjute pe sub mana pe rebelli ? De acésta din urma opiniune au fostu toti Ulemalii (37), precumu si mam'a Sultanului, dîcêndu cà nu este justu a incepe bellu cu unu principe care n'a datu nici-o caųsa de plangere, ci din contra, a observatu pênê acuma cu rigóre conditiunile armistitiului. Sultanulu inse si marele veziru erau de ceealalta opiniune; ei dîceau ca ferulu trebue batutu pênê è caldu, si cà abiá se va mai presentá órecandu occasiune atâtu de bine-venita pentru a propagá religiunea mahomedana. Ungari'a, pênê acumu celu mai tare bulevardu alu crestiniloru, vine si se suppune de buna voia; Germani'a, stórsa prin bellele continue cu Franci'a si Svedi'a, abiá este in stare se sustiena nici celu dântâiu atacu alu armeloru ottomane; si suppusa odata acésta tiéra, nici-o pedeca nu va mai stá in cale cá si celelalte popóra, cari odinióra s'au tienutu de imperiulu romanu, se se suppuna potestatiei ottomane. Si cá se nu se póta obiectá, ca bellulu ar' fi o prè mare greutate pentru suppusii sei, Sultanulu declara, ca spre acestu scopu are in thesaurulu seu siepte-dieci mìi de pungi, are o armata complecta, si tóte altele ce sunt necesarie pentru câte-va espeditiuni, si promitte ca è gata a intrebuintia cu placere tóte acestea pentru a aduce pe crestini la religiunea mahomedana, a estinde marginile imperiului, si a protege pe cei cari se voru suppune scutului seu. Ienicerii instigati de vezirulu (38), si officierii cari i tieneau partea, cerea bellu si declarau in publicu cà

(37) *Ulemalii.* Terminu generalu cu care se numescu toti acei-a cari se distingu de altii prin vre-unu anume officiu ecclesiasticu. Cari sunt aceste officiuri, amu aretatu mai in susu intr'o nota din partea prima (*). Ei au fórte mare autoritate inaintea poporului; fiindu-cà in generalu se crede, cà ei nu facu nimicu, decâtu aceea ce mai ântâiu s'a aprobatu prin unu Fetva. Si de aci, candu veti vedé cà se intrunescu cu armat'a pentru a se oppune cu ea impreuna vre-unui lucru, se sciti de siguru cà nu se va alege nimica din elu.

(38) *Vezirulu.* Cei cari sunt mai bine instruiti in consiliurile curtiei ottomane pe

(*) A se vedé not'a 10. la Capu III. d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

mai bine voiescu a murí, decâtu se suffere cà imperatulu Germaniei se oprime nepedepsitu pe suditii imperiului ottomanu. Vezirulu seduse si pe mam'a Sultanului (39), care era de opiniune contraria, si

acestu timpu dicu, cà nime altulu, ci numai Sultanulu si marele veziru, Cara Mustafa Pasia au doritu bellulu in contra imperatului Germaniei; si candu Sultanulu a observatu cà mama-sa si toti Ulemalii sunt in contra, a ordinatu marelui veziru, cá prin promissiuni si alte maiestrii se castige pe Aga Ieniceriloru si pe toti ceilalti Odgiaci Agalari in partea si pentru opiniunea sa. Căci singuru maxima: *Cul Sefer ister*, adeca: soldatii ceru bellu, este motivu sufficiente pentru a declará cui-va bellu. Pre candu érasi, de sì poterea Sultanului si a vezirului este fórte mare, totusi déca Ienicerii in intrunire cu Ulemalii se oppunu intentiunilоru Sultanului, elu trebe se céda acestora; si déca totusi persiste in intentiunea sa, revolutiunea urmédia immediatu. Ér' déca séu Ienicerii fara Ulemali, séu Ulemalii fara Ienicieri se dau in partea Sultanului si apróba intentiunile acestui-a, atunci elu isi póte rea lisa fórte usioru dorinti'a. Ienicierii uniti cu Ulemalii au o potere immensa; ei sunt in stare a destitui chiar' si pe Sultanulu, a curati din cale si pe vezirulu si pe ori care altu superioru alu loru; precumu amu vediutu acést'a in casulu cu destituirea Sultanului Mahomedu IV.

(39) *Mam'a Sultanului.* Valid'a Sultana. Acésta numire se dá numai mamei Sultanului dominante. Ea nu póte portá acestu nume inainte de ce fiiulu seu a adjunsu la dignitatea de imperatu, nici dupa mórtea séu destituirea acestui-a. De altminterea numai la Mahomedu Fatih si la Selimu Iavus a fostu casulu, de fiiulu a adjunsu pe tronu traindu anca parintele seu. Sultanii s'au portatu totu-deauna cu mare respectu catra mamele loru; legea divina si preceptele Coranului le demanda acést'a Ele potu dupa bunu placulu loru nu numai a introduce séu a schimba ori ce lucru in Seraiu; ci se pote prin lege oprí Sultanului, cà fara invoirea mamei sale se nu se culce cu vre-o femeia din cele ce se intretienu acolo. In câtu timpu tiene serbatori'a Bairamu, mam'a Sultanului in tóta diu'a i aduce câte-o vergura frumósa, bine educata, elegantu imbracata, si cu diamante si pietre scumpe adornata; assemenea si Vezirulu si ceilalti Pasi tramittu imperatului intre alte presente si câte-o vergura tinera, dar' elu nu cutédia a se attinge de ea, péné nu i-o presenta insasi mama-sa. Sultanulu póte dupa placu se-si aléga o concubina, pe care mama-sa nu o cunósce de locu, si nime nu cutédia a i se oppune; dar' tóta lumea tiene, ca acésta faptă este in contra reguleloru Seraiului, si cà elu prin acést'a lucra in contra respectului datoritu mamei sale. Sultanulu se consulta de multe-ori cu mama-sa si in trebile publice ale Statului, precumu se scie cà a facutu Sultanulu Mahomedu. Câte-odata tiene consultari cu Vezirulu si cu Mufti si le recomenda a fi credintiosi fiiului seu; in casulu acesta ea ese acoperita cu unu velu, pentru cá se nu i se póta vedé façi'a. Candu e morbósa, Hakim Effendi séu primulu medicu se introduce in cabinetulu ei de dormitu; dar' nu póte vorbì cu ea, decâtu prin o perdea ce este trasa impregiurulu patului ei. Si déca trebe se-i pipaie pulsulu, n'o póte face decâtu prin o pendia fórte fina de inu: căci ar' fi o crima, cá vre-o persóna barbatésca se védia faci'a Sultanei, fia sanetósa ori morbósa. Veniturile ei se urca preste una miie de pungi, ce

o çastigă in partea sa, promitiendu-i, că in casu de noue cuceriri Pasmakliculu (40) ei se va immarí cu trei sute de pungi. Invoindu-se mam'a Sultanului, se invoi si Mufti, care lungu timpu se tienuse in reserva cu opiniunea sa despre acestu lucru, si aprobà intentiunile Sultanului prin unu Fetvah. Cu tóte aceste partid'a contraria nu se induplecà nici prin autoritatea lui Mufti, ci-si aperà parerea in publicu, si respandea diverse scrisori anonime contra Divanului, in care invetiá pe poporu a nu se invoi la unu bellu injustu, care vreau

se aduna din tóte tierile imperiului prin unu anume officialu numitu Kictciudai Valida Sultanu, si care este unu postu fórte onorificu. Ea face ce-i place cu acesti bani. Câte-odata, candu se simte necessitate, imprumuta bani cassei statului; de altadata da bani pentru a recruta soldati in servitiulu publicu. Asiá se dîce cà a facutu mam'a Sultanului Achmetu III asta-di regnante, in cursulu bellului cu muscalii. Intre concubinele Sultanului sûnt unele, cari nu sunt decâtu puru si simplu concubine, ér' altele sunt Chaseki. Déca un'a din ele a avutu numai odata onórea de a se culcá cu Sultanulu, ea indata se introduce in apartementu separatu de celelalte femei, unde-i stau la servitiu sclave si eunuchi; dar' nu póte merge mai multu la Sultanulu, decâtu déca o chiama elu. Si deca Sultanulu iubesce pe un'a mai multu decâtu pe celelalte, atunci elu i póte pune coron'a pe capu, si ea immediatu primesce titlulu de Chaseki Sultana. Dupa ce i s'a datu corón'a, ea are libertatea de a merge la Sultanulu de câte-ori i place, chiaru si candu n'a tramisu dupa ea. La un'a cá acest'a i se da unu Kiahaia si unu regimentu de Baltagi cu capitanulu loru, cari au de a esecuta ordinile ce le da ea prin Kiahaia. Chasekile aceste au si veniturile loru proprie accordate de Sultanulu dupa placerea lui; dar' nu potu fi nici-decumu mai puçine de cinci sute de pungi pe anu. Din acésta causa, de si unu Sultanu póte se incoróne cinci Chaseki Sultane, totusi au fostu multi, precumu Achmetu III asta-di dominante, si fratele seu Mustafa II, cari pentru a incungiura aceste spese, si mai alesu fiinducà erau in continuu incurcati in belluri, n'au creatu nici-o Chaseki Sultana, ci s'au indestulitu numai cu concubine. In câtu pentru concubinele Sultanulu cari n'au procreatu decâtu numai fete, succesorele seu póte se le marite, fara inse cá prin acésta se aiba mai mare onóre decâtu acele cari au remasu sterpe. Ér' déca au nascutu unu fiiu, chiar' si candu ar fi muritu acesta indata dupa nascere, mam'a acestui a se inchide in Eski Seraiu, séu in palatiulu vechiu, de unde nu-i mai este permisu a esí in lume. Acelea apoi, cari au unu fiiu in viétia, sunt respectate de tóta lumea, de curteni cá si de straini, fiinducà póte yení o dî, in care ele se fia Sultane-mame séu Sultane-Valide.

(40) *Pasmakliculu.* Asiá se numesce venitulu ordinariu assignatu Validei-Sultana si celorlalte Chaseki-Sultane. Se deriva dela cuventulu Pasmak, adeca papucu câci se dîce cà aceste venite sunt date loru, pentru a-si cumpera papuci. In tóte cetatile cucerite de Turci trebe sa fia o strada destinata pentru Pasmaklicu: asiá è Pera in Constantinopole. De ací vine cà, Sultan'a Valida are unu pasmaklicu mare, intinsu mai preste totu imperiulu ottomanu.

se-lu intreprinda nu numai contra unui tractatu de pace confirmatu prin juramentu, cì si contra anathemei Sultanului Solimanu (41).

IN FINE SE DECIDE BELLU IN CONTRA IMPERATULUI GERMANIEI

XLIV. Dar' vezirulu, redimatu pe bun'a dispositiune a soldatiloru sei si pe consimtimentulu Sultanului, si orbitu de prè marea incredere ce o avea in propri'a sa potere, a perseveratu in opiniunea sa, si a decisu a portá bellu contra Imperatului Germaniei. Dar' i mai trebuia unele pretexte, pentru ca se convinga pe soldati despre dreptatea armeloru ottomane, si pentru a-i face cá se intreprinda espeditiunea cu atâtu mai mare alacritate.

TURCII CAUTA UNA CAUSA JUSTA PENTRU BELLU

XLV. Unu pretextu pentru rumperea armistitiului cu Germani'a era, cà imperatulu facuse unele pedeci in bellulu cu Poloni'a si si-a pusu tóte puterile pentru a impedicá pacea cu acestu regatu; dar' ori câtu de plausibile ar' fi fostu acestu pretextu, totusi nu era de adjunsu pentru rumperea armistitiului, din causa ca acele pedece se facusera numai pe sub mana, si nu prin ostilitati aperte. Asiá vezirulu a trebuitu se inventedie unu altu pretextu mai palpabile in ochii publicului. Ca se aiba dar' apparenti'a cà nu Sultanulu, cì imperatulu a causatu bellulu, vezirulu tramisse imperatului una scrisóre in numele Sultanului prin unu curieru, in care-i declarâ, ca Tököli si ceilalti nobili unguri pentru opressiunea ce suffere din partea lui au fostu necessitati a-si suppune tiér'a loru potestatiei imperiului ottomanu, si cà au promissu a plati tributu Sultanului; din care causa imperatulu este invitatu a-si retrage truppele tramisse contra loru, si a restitui totu ce au cuprinsu de la ei; la din contra

(41) *Sultanului Solimanu.* Turcii in generalu sunt de firm'a convingere, cà Sultanulu Solimanu, dupa redicarea obsidiunei de la Vienn'a, legase pe toti successorii sei, cu Laneta, nu mai intreprinde nici-odata oppugnarea acestei cetati, nici a intra cu mana armata si intentiune ostile in teritoriulu ei (*). De ací, candu Cara Mustafa Pasia a fostu alungatu de sub murii Viennei, toti Turcii au inceputu se strige cá dintr'o gura, cá mani'a lui Dumnedieu i bate pe Turci si le amerintia cu ruina totu imperiulu loru, pentru cà fara causa au frantu armistitiulu, si au desconsideratu anathem'a lui Solimanu Sultanulu.

(*) A se vedé not'a 36 la Capu IV din Cartea III. *Tr. Rom.*

se va considerá ca frangetoriu de pace, si va ave de a-si adscrie sie si pedeps'a meritata prin imprudenti'a sa.

IMPERATULU GERMANIEI TRAMITTE UNU DELEGATU LA CURTEA OTTOMANA

XLVI. Imperatulu intielesse totu lucrulu, cà adeca Turcii cérca numai preteste la bellu. Deci tramisse pe contele Albertu Caprara in calitate de ambassadoru estraordinariu la Constantinopole, insarcinandu-lu a nu crutia nici persvasiuni nici daruri pentru a esopera, cá armistitiulu se continue, si se se incungiure unu bellu, pe care Leopoldu nu se simtiá in stare de a-lu porta.

TÖKÖLI PRIN ADJUTORIULU TURCILORU OCCUPA MAI MULTE CETATI

XLVII. Vezirulu inse, fara a astepta sosirea ambasadorului, anca in acelasiu anu 1093., tramitte pe Ibrahimu Pasia (42) Beglerbegulu de Buda cu siese mìi de ómeni intr'adjutoriulu lui Tököli, ordinandu totu odata lui Apafi, principelui Transilvaniei, a-si intrunì truppele cu cele din Ungari'a. Tököli intaritu cu aceste fortie ajutatórie, anca in acceasi véra occupa cetatile Cassovi'a, Eperies, Leucea, Leventa,

(42) *Ibrahimu Pasia.* Unu barbatu fórte eminente intre Turci, precumu in pace asiá si in bellu, in câtu elu cu dreptu cuventu se póte numera intre cei mai mari ómeni ai seclului seu. Primele probe de escellentele sale virtuti le-a datu in officiulu de Kiahaia ce l-a purtatu sub marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia. De aci a fostu numitu Pasia de Aleppo sub Kioprili Achmedu Pasia, cu care impreuna a luatu parte la oppugnatiunea Candiei, si i-a facutu mare servitiu intru regularea articleloru de capitulatiune a castellului. Dupa terminarea acestei espeditiuni, revoltandu-se Egiptianii, a fostu tramisu acolo spre a restitui pacea intre rebelli; si i-a succesu de nu numai a supusu in scurtu timpu totu regatulu érasi potestatiei ottomane si a restauratu pacea fara cea mai mica versare de sange, ci a redicatu anca si tributulu annuale péné la una-suta-cinci-dieci de pungi. Elu a sciutu prin tactulu seu intr'atâtu se imblandiésca spiritele turbulente ale mai-mariloru din Egiptu, in câtu acolo, unde inainte de acést'a nici-unu Pasia n'a potutu scapá cu onóre din manile loru, asta-di gubernatorii potu traì in cea mai mare securitate. Prin faptele sale atâta reputatiune si stima si-a castigatu, in catu fù numitu Beglerbegu de Buda, unulu dintre cele mai importante gubernamente in imperiulu ottomanu. Ce ar' fi potutu face elu aici, déca Cara Mustafa Pasia, orbitu de pré marea incredere in puterea sa, nu i-ar' fi reieptatu tóte consiliurile, se cunósce invederatu din propunerile si intentiunile sale, déca le comparamu cu resultatulu. Unu istoricu turcu a descrisu fórte frumosu viéti'a lui, din care se vede, ca elu a fostu celu mai perfectu si mai escellente modellu alu tuturoru virtutiloru.

Lipce si Filek; fiindu-cà garnisónele germane se retrageau cu voi'a si cu intentiunea de a se reservá mai bine pentru ocasiune mai favorabile, decâtu cá prin o difficile si infructuosa resistentia se se espuna periclului de a cadé in captivitate.

SULTANULU DECLARA PE TÖKÖLI REGE ALU UNGARIEI

XLVIII. Dupa acestu fericitu inceputu, Turcii nu se mai indoiau cà espeditiunea va esi bine, si Sultanulu nu mai cunoscea margini, ci prin pasi'a de la Buda declarâ pe Tököli de rege alu Ungariei, si ordinâ tuturoru nobililoru Ungariei, cari mai remasessera anca fideli imperatului Germaniei, cá se se suppuna noului loru suveranu. Turcii mai attacara insul'a Schutt, dar' fara successulu doritu. Intr'aceea vezirulu tienea pe ambasadorulu imperiale cu falsa sperantia de pace, voindu prin acést'a, cá inimiculu se stea in asteptare si se nu se prepare la resistentia.

TURCII PROPUNU CONDITIUNI IMPOSSIBILI DE PACE

XLIX. In fine, candu a fostu pe deplinu informatu de progresele armeloru tököliane, a chiamatu la sine pe Caprara cá se-i faca cunoscutu, cà Sultanulu nu voiesce a incheia pace cu imperatulu sub alte conditiuni, decâtu sub cele urmatórie: Se restituie regatulu Ungariei in statulu in care a fostu la anulu 1067; se respundía portei ottomane unu tributu annuale de cinci-sute mìi de florini; se derime cetatile Leopoldopole si Gutta; se restituie lui Tököli cetatile Neutrashinta si Ecolt, dimpreuna cu insul'a Schutt, si fortaréti'a Muranu; se dea amnestia generale Unguriloru, restituindu-le bunurile si tóte privilegiele loru. Lui Caprara nu-i dá man'a a primí aceste conditiuni in numele suveranului seu, ér' Sultanulu indata ce a intielesu cà imperatulu nu este aplicatu a le primí, a declaratu bellu in contra lui, si a ordinatu a planta códa-de-calu in publicu inaintea palatului in lun'a Sievvalu anulu Hegirei 1093. A 1093 / I. C. 1682

VEZIRULU PLÉCA CU ARMAT'A DIN CONSTANTINOPOLE

L. Câte-va dîle in urma, Vezirulu accompaniatu de Mufti, de Cadileskieri si de toti ceilalti mai-mari, pléca cu mare pompa din Constantinopole, si-si iea calea spre Adrianopole, unde se determi-

nase a petrece iérn'a si a se prepará pentru espeditiunea contra Germaniloru. Pe cale cam la una milla de la Constatinopole, intr'unu locu ce se numesce Cirpigi Ciari (43), se pune in campu cu scopu de a da soldatiloru ceva tempu de repaosu, cá apoi se-si póta mai bine continua calea pên' la Adrianopole.

PRESEMNE RELE PENTRU TURCI

LI. Chiar' in acea nópte se redicâ o furtuna violenta, si unu ventu terribile mestecatu cu ploia si ghiaçia, in câtu nime nu cutediá in totu campulu a se misca din locu ; si corturile pasîloru, si paviliónulu Sultanului, alu marelui veziru si alu lui Mufti au fostu trantite si sfarimate in bucati. Cinci dîle dupa aceea fiindu campati apr6pe de Silebri'a sub o culme la litorele mârei, érasi se redicâ unu uraganu, si de pe munti versá unu torrente atâtu de mare, in câtu nu numai corturile, dar' si carale cu bagagiu, cai, vite, ba si soldatii au fostu inundati, séu rapediti cu torrentile in mare. Aceste duóe accidente petrecute asiá dicêndu mai sub murii Constatinopolei, au adusu in mare terróre pe Turci, cari prin superstitiunea loru sunt invetiati a judeca despre successulu intreprinderiloru loru dupa modulu cumu aceste-si ieau inceputulu.

DE ACI NUOE NEMULTIUMIRI INTRE SOLDATI

LII. Cei cari se oppusesera in secretu si de la inceputu acestei espeditiuni si o declarasera de injusta, acumu dupa aceste calamitati strigau in publicu, ca ele nu suntu alta de câtu semne visibili ale resbunarei divine si ale mâniei lui Dumnedieu asupra armeloru musulmane.

SULTANULU INSOÇIESCE PE VEZIRULU CONTRA BELGRADULUI

LIII. Dar' Sultanulu nu luâ in consideratiune aceste strigate, cì le despretiuì cá pe unele superstitiuni vulgare, ce nu sunt demne de nimile mari; si lasandu a se repará daunele causate prin ventu si

(43) *Cirpidgi Ciari*. Unu siesu fórte largu afara de murii Constantinopolei, nu departe de Davudu-Pasia. I s'a datu acestu nume, fiindu-ca muierile betrane ale musulmaniloru spala pans'a loru in rîulu ce curge prin medi-loculu acelui siesu, si apoi o intindu pe iérba si o usca la sóre.

ploia, îsi continuà calea intentionata mai departe, si ajunse la Adrianopole càtra finitulu anului 1093. Aici preste iérna a lasatu a se face preparatiunile bellice câte mai erau anca necessari, si in duóedieci-si-siepte ale lunei Rebiul-achir, anulu Hegirei 1094., a plecatu A. 1094.
cu tóta armat'a spre Belgradu. Dar' pe cale 'si schimba propusulu I. C. 1679.
si se opresce la Hisargicu (44), urbe departata optu óre de la Adrianopole.

DA COMAND'A MARELUI SEU VEZIRU SI SE INTORCE LA CONSTANTINOPOLE

LIV. Aici mai ìea odata in revista truppele sale, apoi da comand'a preste tóta armat'a marelui seu Veziru Cara Mustafa Pasia si cu ea stindardulu lui Mahomedu (45), si lu provóca se se bata cu bravura contra inimiciloru Coranului, cá asiá prin faptele sale se merite gloria si onóre eterna in acésta lume, si paradisulu in ceealalta. Fa-

(44) *Hisargicu*. O cetate pe cale càtrà Belgradu de la Adrianopole, in distantia cam de optu óre de la acésta. Nu are alta insemnatate, decàtu cà Sultanulu Mahomedu s'a opritu aici, candu s'a intreprinsu espeditiunea contra Viennei.

(45) *Stindardulu lui Mahomedu*. Este unu stindardu din metasa verde, lungu si latu, dupa form'a carui-a se facu tòte stindardele numite Sandgiacu. Crestinii tienu cá l-ar' fi luatu de la Turci in batai'a de la Vienn'a; dar' sunt in mare erróre. Càci nu s'a auditu nici-odata cá acestu stindardu se fia cadiutu candu-va in manile inimiciloru, de si a fostu casu candu mai toti càti au fostu in giurulu lui au cadiutu morti. Candu Sultanulu ori marele veziru are comand'a in persóna, stindardulu lui Mahomedu totdeaun'a trebue se fia în campania, dar' nici-odata nu-lu ducu in bataia; ci se lasa in castre in grigea lui Nakibul Estret, care, candu vede cá victori'a inclina in partea inimica, elu celu dàntàiu trebue se se care cu elu. Dar' la Vienn'a insusi Cara Mustafa Pasia a luatu cu sine acestu stindardu, si nu l-a lasatu din mana, péné n'a vediutu cá este afara de totu periclulu. Este elu òre intr'adeveru stindardulu propriu alu lui Mahomedu, séu este altulu facutu dupa form'a acelui-a: eu nu potu se o sciu. Dar' fia ori-cum: atàta sta, ca acela pe care 'lu au acumu Turcii, este unu stindardu fórte vechiu, si in multe locuri fòrte ruptu. Pentru aceea nici nu-lu desfacu de totu, temendu-se nu cumva ventulu se-lu spulbere in bucati; ci ilu tienu infasiuratu pre langa o lance, péné çandu armat'a ese din cetate, si apoi ilu presenta Sultanului cu tóta ceremoni'a usitata. Candu armat'a a adjunsu in cele d àntàiu castre, stindardulu se pune intr'unu scrinu auritu, unde se tiene si Coranulu si caputulu lui Mahomedu; dupa aceea mergendu mai departe, ilu punu pe o camila si-lu presenta Sultanului séu marelui veziru. In càtu pentru inscriptiunile si marcele lui, nu se vede alta pe elu, de càtu cuvéntulu Alem, care se vede pe verfulu lancei. Se dice, cá odeniòra era inscrisu pe elu Salavat-ulu, adeca professiunea de credintia a mahomedaniloru, cu littere negre, dar' cá timpulu a stersu aceste littere.

cêndu in modulu acesta tôte dispositiunile, s'a intorsu la Constantinopole, dupa ce 'si petrecù pe tôta calea cu venatulu.

VEZIRULU TIENE UNU CONSILIU BELLICU GENERALU

LV. Dupa plecarea Sultanului vezirulu trece Sav'a la Belgradu, si tóta armat'a de sub comand'a sa o duce la Essecu. Aici Emericu Tököli, pe care Turcii ilu pusera acumu de curêndu rege alu Ungariei, vine cu vre-o trei-sute de nobili unguri in castrele turcesci, vezirulu nu numai cà-lu primesce cu celu mai mare respectu, ci anca-lu onorédia cu cele mai pretióse daruri. La câte-va dîle dupa aceea se tienù mare consiliu bellicu, la care marele veziru a convocatu pe toti cei mai de frunte officiari ai armatei. Elu nu era oblegatu a face acésta, fiindu-cà avea de la Sultanulu unu Chatisierifu, in virtutea carui-a avea deplina putere de a lucra in tôte dupa placerea sa. Dar' elu isi avea intentiunea sa cu acést'a procedere, adeca cá: prin acésta condescentia si modestia a sa, se-si attraga affectiunea pasîloru sei, si se-i faca câtu se póte mai dispusi a esecutá ordinile sale, de o parte; ér'de alt'a cá déca s'ar' intemplá vreunu casu neprevediutu si contrariu mintiei sale, se nu se póta imputa lui, cì acelora cari au fostu auctorii planului.

TÖKÖLI 'SI DESCOPERE OPINIUNEA SA IN CONSILIULU BELLICU

LVI. Tököli anca a fostu invitatu la consiliu, si cá omu, despre care se credea cà nimeni nu póte cunósce mai bine decâtu elu starea Germaniei, fù invitatu cá elu mai dântâiu se-si redice vocea si se-si spuna opiniunea (46), cà de care parte ar' trebuí mai antaiu

(46) *Se-si spuna opiniunea.* Sciu cá cei mai multi scriitori crestini attribuie obsidiunea Viennei consilieloru lui Tokoli, si aducu argumente atâtu de tari pentru opiniunea loru, in câtu lectorii prè usioru s'ar' poté seduce cá se le créda. Câci pentru ce se nu fia probabile, ca unu rebellu, care avea intentiunea de a-si liberá patri'a de sub jugulu strainu, tôte midi-lócele le-a incercatu spre a-si immulti partid'a, si spre a resturna pe unu principe care tindea a fi legitimulu domnu alu tierei? Si érasi, pentru ce se nu fia probabile, cà elu a datu alliatiloru sei consiliuri cari conveniau cu intentiunile sale? Dar' auctoritatea mai multoru mari barbati, pe cari i cunoscu personalu, si cu cari amu avutu intime cunoscintie pre langa curtea ottomana, nu me lasa se me alaturu la acésta opiniune. Asiu poté se me provocu numai la Ainegi Solimanu Pasia, care facêndu-se Veziru, a aretatu in publicu si pên'la evidentia innocenti'a lui Tokoli; este inse altulu pe a carui marturisire eu punu celu mai mare

atacatu inimiculu; si déca obsidiunea Viennei este a se intreprinde anca in acestu anu, séu ar' fi mai consultu a se amená pênê la anulu viitoriu? Atunci Tököli dise: «Invincibile veziru! Care se lasa in in-« treprinderi mari, acela pentru cá se póta reusi, are absoluta neces-« sitate de trei lucruri: bani, ómeni si, mai pre susu de tóte, pru-« dentia, care este dominatori'a a tóte actiunile. Banulu este neces-« sariu pentru a incuragiá pe soldati si a corrupe pe straini; ómenii « pentru a bate pe inimicu, si a invinge tóte obstaculele; prudenti'a « pentru a moderá prè-marea ardóre de care sunt capabili ânimile « eroice. Fóra prudentia s'au perdutu de multe-ori cele mai mari « thesaure si cele mai tari puteri fara vre-unu resultatu bunu; cu

pondu, si acesta este Hasnedar Ibahimu Pasia, mai antâiu thesaurariu sub Cara Mustafa Pasia, apoi Begu la o galera, dupa aceea ambassadoru estraordinariu alu portiei ottomane pre langa imperatulu Germaniei, si in urma gubernatore in Belgradu cu trei tuguri. Acesta a fostu de facia la tóte consultatiunile de pe acelu timpu, si déca se lua vre-o decisiune secreta, vezirulu i-o descoperiá cá unui-a, catra care se portá cu cea mai mare stima, pentru mintea lui petrundietória, si pentru abilitatea lui in a da la momentu consiliuri. Pre candu eram anca in Constantinopole, ilu chiamamu de multe-ori in cas'a mea, si fiindu-cà totdeauna ilu imbiám cu câte unu pôcharu de vinu, càre de si in secretu, i placea fórte multu, prin acést'a intr'atâtu i castigasemu affectiunea. in câtu isi descoperí inaintea mea tóta anim'a sa. Odata la una ocasiune de acestea vorbiámu cu elu in modu familiariu despre caderea si mórtea lui Cara Mustafa Pasia, si-i diceamu, ca eu nu me potu destulu mira, cumu unu omu atâtu de mare, care a portatu siepte ani officiulu de mare veziru cu atâta gloria, a potutu se asculte de unu rebellu cá Tokoli, care in urma nu avea mai mare bunavointia câtre o parte decâtu câtra alt'a; câci, dupa tóta probabilitatea, intentiunea lui nu era alt'a, de câtu cá sub pretestulu de amicitia si de servitiu se insiele pe curtea ottomana si se o irrite in contra Germaniloru, si apoi candu amenduóe aceste parti se voru fi storsu din tóte puterile loru, elu se se faca domnu absolutu in Ungari'a. Ibrahimu Pasia incepu cu unu proverbiu turcescu, si dîse. «*Eger Dinumuz airi, ise Allahumuz bir* « *dur*; adeca: De si nu avemu un'a si aceeasi lege; dar' avem numai unulu si a-« celasiu Dumnedieu; si pentru aceea trebue se vorbimu adeverulu. Cei cari dîcu cà « Tokoli a fostu motorulu acestei intreprinderi, acei-a ilu accusa pe nedreptu. Eu « din partea mea sciu, cà elu nu numai cà a fostu in contra obsidiunei Viennei, dar' « a si avutu pareri cu totulu oppuse, pe cari déca le urmá comandantele meu de « atunci, nu era se causedie imperiului ottomanu o rusine atâtu de mare, si nici elu « nu-si perdea dignitatea si viéti'a». Parerile contrari, despre cari imi vorbiá Ibrahimu Pasia cà le avea Tokoli, sunt acelea ce le-amu espusu in textu. Totu aceste cuvinte ale'lui Ibrahimu le-amu auditu dupa acea si din gur'a lui Tokoli, care mi se plangea. cà numai Maurocordatu inventase acésta calumnia, si indemnase pe Cara Ibrahimu Pasia ca se-lu punu in prinsóre

« prudentia inse adese ori cele mai mici armate au resturnatu im-
« periuri vaste; esemplu viu este imperiulu oliosmanu. La obiectulu
« despre care avemu se deliberamu asta-di, avemu necessitate nu-
« mai de prudentia; càci imperiulu ottomanu au adunatu unu thesa-
« uru atâtu de mare si truppe atâtu de multe, in câtu acestu faptu
« pare a fi mai mare decâtu insasi fam'a despre elu, care in casulu
« de façia si-a uitatu de insusirea sa si merita crediementu. Armat'a
« ottomana are naintea sa duóe espeditiuni, amenduóe asemenea
« de gloriόse, dar' nu asemenea de usioru a le esecutá, nici asemenea
« de avantagiόse pentru imperiu: obsidiunea Viennei si cucerirea a
« intregu regatului Ungariei. Eu refusu obsidiunea Viennei si ceru cu-
« cerirea a intregu regatului Ungariei. Eu refusu obsidiunea Viennei,
« séu mai bine eu dicu, cà obsidiunea Viennei este de celu mai mare
« detrimentu pentru interessele imperiului ottomanu. Póte fi cà ce-
« loru mai multi se va paré absurda acésta opiniune a'mea, dar' nu va
« paré absurda acelora, cari cunoscu din fundamentu starea lucru-
« riloru in Europ'a, si credu cà nu va paré absurda nici acestei ilus-
« tre si sapiente adunari, naintea carei-a din obedientia catra invi-
« cibilele veziru si din ordinulu seu amu venitu se-mi spunu opi-
« niunea mea. Vienn'a este fórte departe de frontariele imperiului
« vostru; ea de si nu este atâtu de tare, in câtu se nu o póta
« cuceri eroismulu ottomanu, dar' se nu ve faceti illusiune cà
« s'ar' poté cucerí indata la primulu attacu. Nainte de a ajunge
« acolo, voi trebue se treceti prin tiér'a inimicului, care in cele
« mai multe locuri è aperata de castelle bine intarite, si ale ca-
« roru garnisóne in continuu ne voru molestá; si déca pótenu voru
« avé curagiulu de a esí in lupta deschisa cu armat'a vóstra, dara
« voru face escursiuni continue, pênê ce nu le veti cuprinde pe tóte.
« Si déca prin bravur'a garnisónei din Vienn'a, care precumu eu
« presuppunu, va fi din cele mai tari, obsidiunea se va prolungí pe
« lungu timpu, atunci imperiulu ottomanu se va vedé espusu la mai
« funeste pericle, decâtu tóte câte i s'au intemplatu dela cucerirea
« Constantinopolei si dela stabilirea dominatiunei sale in occidente.
« Provisiunea pentru o armata atâtu de mare pe mai multe luni na-
« inte, este impossibile de a o procurá dintr'odata; de multe-ori ini-

« micii o voru interceptá; mai adese-ori voru despoiá si carale vós-
« tre de transportu si prin incursiunile loru neasteptate voru debi-
« litá armat'a si o voru aduce la atâta estremitate, in câtu séu va
« perí de fóme, séu va trebuí se redice obsidiunea cu cele mai sim-
« titórie perderi si spre cea mai mare rusine. Dar' se punemu cà a-
« césta espeditiune va avé successu bunu, si Vienn'a se va suppune
« armeloru vóstre: in acestu casu eu prevediu, cà imperiulu vostru
« s'ar' incurcá intr'unu belluanca si mai periculosu; déca nu cumu-
« va voi ati gasí de bine, a o perasí de buna voia; ceea ce eu ane-
« voia credu cà ati face. Câci nu trebue se uitati, cà acésta cetate se
« considera de bulevardulu crestinatatiei, si indata ce ea ar' remané
« in man'a vostra, toti crestinii ar' crede cà religiunea loru este
« cadiuta cu totulu. Pentru aceea veti vedé, cà la prim'a faima des-
« pre obsidiune, toti principii cari professédia crestinismulu, se voru
« associá de siguru unii cu altii spre a o scapá de perire; ei voru
« uita de certele loru intestine si voru lua mesurile cele mai cores-
« pundietórie spre a impedecá progressulu victorieloru vóstre. Re-
« gele Franciei este confederatulu vostru; dar' se nu credeti cà
« confederatiunea lui ar' merge pênê acolo, in câtu se suffere ester-
« minarea totale a religiunei crestine. Elu va lasa, si-i va paré bine
« cá imperatulu Germaniei se fia apesatu; dar' nu cu alta inten-
« tiune, decâtu numai pentru cá elu insusi se-si póta estinde domi-
« natiunea sa, si pentru cá se-lu impedece se nu aiba putere de a-i
« stricá; departe inse cá elu se dorésca a ve avé pe voi vecini, candu
« voi sunteti si mai tari si mai avuti. Principii germani, scimu cà de
« multe-ori refusa a dá adjutoriu imperatului, séu nu-lu adjuta asiá
« precumu in realitate ar' poté, pentru cà se temu cà imperatulu,
« crescendu-i puterea, ar' poté cu timpu se le atace chiar' libertatile
« loru. Candu inse voru vedé ca tierile loru suntu espuse la periclu
« estremu, atunci isi voru uní cu totii tóte puterileloru, pentru a si-
« le aperá si a se oppune intentiuniloru vóstre. Si mai multu, candu
« voru vedé ca nu mai este nici-o sperantia de scapare, si cà tierile
« loru amerintiate nu le potu altmintere aperá: ei se voru suppune
« de buna voia regelui Franciei, si-lu voru declara de imperatu alu
« loru; si atunci, unindu acesta restulu Germaniloru cu armat'a pro-

« pria, eu me temu ca elu va fi cu multu mai formidabile decâtu
« cumu ve imaginati voi. Pentru aceea trebue se fiti prevedietori; câci
« altminterea, pe candu ve veti adoperá a suprime pe unu inimicu
« mai debile, pe atunci ve veti crea pe unu altulu mai potente con-
« tra vóstra, si-i veti da armele in mana, fara cá se sciti. Asiá , in-
« vincibile Vezire!, déca veti considera aceste lucruri, si le veti pon-
« derá cu prudenti'a vóstra cunoscuta in tóta lumea, veti recunósce
« fórte claru, câtu de difficile si periculósa este acésta espeditiune;
« si chiar' din acésta impregiurare poteti se ve intórceti cugetulu
« catra altu campu de actiuni bellice, unde braçiele ottomane si-ar'
« poté aretá valórea cu mai pucina perdere si cu mai multu folosu.
« Acestu campu este Ungari'a; unu regatu mare si fertile, care si
« pênė acumu a batutu de multe-ori armatele vóstre, si, ceea ce n'a
« potutu face anca nici-o alta tiéra, v'a opritu duóe sute de ani in
« victoriele vóstre; ér' acumu se suppune de buna voia legiloru
« vóstre, ba ve implóra cu totu adinsulu adjutoriulu vostru. Statu-
« rile acestui regatu in cea mai mare parte, urmédia stindardulu
« meu; ér' ceilalti pucini cari mai stau anca sub tiranni'a imperatu-
« lui Germaniei, nu astépta altu decâtu ocasiunea bine-venita, ca
« se arete cumu s'au saturatu da jugulu germanu. Dati-le acésta
« ocasiune, câci eu nu vedu pe ce alta cale ati poté face mai mare
« folosu imperiului ottomanu. Cugetati numai, cà déca veti suppune
« odata tóta Ungari'a si ve veti intari in ea, atunci nu veti mai da
« de nici-unu obstaclu, nu numai cá se suppuneti Vienn'a, ci ca se
« cuceriti tóta Germani'a intr'o singura espeditiune. Ungari'a ve va
« suppedita provisiune in abundantia, si curatite odata garnisónele
« inimice din cale, provisiunea se va poté transporta cu securitate;
« si asiá Ungari'a ar' fi unu magazinu perpetuu si securu pentru es-
« peditiunile vóstre, si ati poté porta bellulu ori unde voi ati voì.
« Dupa tóte aceste, déca-mi permitteti a me esprime liberu, apoi
« opiniunea mea este: cà pentru binele ottomaniloru nimicu nu
« póte fi mai folositoriu, decâtu cá ei totu anulu acesta se-lu intre-
« buintieze intru a suppune regatulu Ungariei si a se intarí in elu;
« a cuprinde fortaretiele ce sunt anca in manile Germaniloru, a le
« fortifica si a le provedè cu garnisóne si cu tóte provisiunile pe

« duoi trei aní inainte, pentru ca se fia assecurate atâtu contra inimicului câtu si contra fómei; si mai pre susu de tóte, a-si attrage « affectiunea Unguriloru, si a-i intari in obedienti'a loru. Déca veti « incepe cu mesurile aceste, io speru cà in iérn'a viitória voiu avé « cu mine o armata de mai bine de optu-dieci mii de ómeni din « compatriotii mei. In câtu pentru armat'a vóstra ce o vedu aci adu-«nata, eu credu cè nu profitati nimicu a o fatiga cu câli lungi si cu « obsidiuni infructuóse; pentru aceea consiliulu meu este, ca ma-« rele veziru, déca vă aflá si elu de bine, se se asiedie cu cea mai « mare parte a armatei langa Buda séu langa Belgradu, si prin pre-« senti'a sa se tiena in frênu pe rebelli, séu pe acei cari ar' denega « suppunerea loru; ér' candu s'ar' areta inimiculu, se merga in con-« tra lui si se-lu bata; si déca s'ar' retrage in cetati si castelle, a-« tunci se tramitta pe Tatari si alte truppe usióre in tierile vecine, « Germani'a, Austri'a, Moravi'a, Bohemi'a si Silesi'a, cu ordinu es-« pressu de a devasta aceste tieri, de a nimicí pretutindene bucatele « de pe campu, de a lua cu sine bucatele din magazine, séu, déca « acést'a n'ar' poté-o face, se le dea focu. Cu modulu acesta ar-« mat'a inimicului o veti resipi fara multa greutate si fara vre-unu « periclu, in câtu nu va fi in stare nici in estu anu nici in anulu « viitoriu se subsiste, lipsindu-i cu totulu bucatele. Déca vomu « face aceste, eu o repetu si stau bunu, ca intr'o singura campania « veti poté cucerí nu numai Vienn'a, ci imperiulu germanu intregu».

OPINIUNEA PASIALILORU PRINCIPALI

LVII. Asiá Tököli. Elu in vorbirea sa se esprimâ cu mai multa libertate decâtu cá se placa Vezirului, care fiindu-cà era prè increḍiutu in puterea sa, si cugetá la alte planuri mari, asia nu potea se audia consiliurile salutari ale altora. De alta parte se temea, cà déca-isi va descoperí opiniunea in publicu, prin acést'a isi va instrainá inimele unguriloru, cari anca nu si-le castigase cu totulu, si apoi érasi prin acést'a ar' poté se devina suspectu chiar' naintea Turciloru; deci elu isi ascunse desplacerea, si provocà pe ceilalti Pasi, cá se-si spuna si ei opiniunile loru. Se aflau presenti intre ceilalti Pasi duoi barbati eminenti si renumiti pentru servitiele loru militari si pentru prudenti'a loru, cari aveau mare auctoritate in castrele

ottomane. Acesti-a erau Ibrahimu Pasia din Buda si Ahmedu Pasia (47), care era totodata si defterdaru séu mare-thesaurariu. Acestia vedeau in inim'a Vezirului si ghicéau in parte opiniunea lui; si asiá fiindu-cà scieau cà vezirulu va fi pururea inimicu acelor a, cari s'ar' oppune intentiunei sale de a obsediá Vienn'a, de o parte, ér de alt'a fiindu-cà din discursulu lui Tököli au fostu convinsi despre periclulu la care este espusu imperiulu ottomanu prin acésta espeditiune: ei au respunsu in termini ambigui. «Trebue—disera ei—se «lasamu intieleptiunei prè bine cunoscute a Vezirului, se decida, « déca este se portamu bellulu in contra Ungariei séu in contra Ger-« maniei. Déca credeti, cà stabilirea nóstra in Ungari'a merita, cá ar-« mat'a se se ocupe cu acést'a unu anu intregu, atunci Vezirulu nu « trebue se mérga mai departe decâtu pênê la Buda si se se asiedie « in apropiarea acestei cetati. In acestu casu armat'a s'ar' poté divide « in trei parti: un'a care se stea si se pazésca castrele; er' celelalte « duóe se faca escursiuni si devastari in tierile vecine ale inimicului, « se occupe fortaretiele in Ungari'a, si dupa ce le-au occupatu, se le « provéda cu garnisóne si se le fortifice in totu modulu. Impartiendu « armat'a nóstra, n'avemu de a ne teme de nici-unu periclu. Câci « nu se póte crede cá inimicii, cari nu numai cà nu sunt preparati, « dar' sunt cu totulu storsi prin bellulu francesu de acumu câti-va « ani, se póta acumu aduna nici cea mai mica armata; séu déca ar « si poté, ea totusi nu va fi in stare se resiste nici la a patr'a parte « din armat'a ottomana. Ér' déca cugetati, cà obsidiunea Viennei este « de mai mare importantia, atunci prudenti'a ne dictédia se nu per-« demu timpulu cu obsidiunea altoru cetati, ca o armata atâtu de « mare precumu é a nóstra, se nu patia ceea ce a patitu armat'a lui « Solimanu Sultanulu, adeca cá apropiandu-se iérn'a, se fia necessi-« tata a redica obsidiunea fara nici-unu succesu reale. Cu unu cu-« ventu, soldatii trebue dusi fara amenare la lupta, pentru cà ei « sunt acumu inferbentati si ardu de poft'a de a se bate cu inimi-« culu».

(47) *Ahmedu Pasia.* Acesta a fostu crescutu sub Kioprili Ogli, care mai tóte pasialicurile din imperiu le-au implutu cu Chadari si officiali devotati lui.

VEZIRULU ISI ASCUNDE PLANURILE SALE

LVIII. Cara Mustafa Pasia vedea cá nici acesti duoi Pasi nu sunt in totu de parerea lui; asiá, pentru cá se-si ascunda cu atâtu mai bine intentiunile sale atâtu dinaintea amiciloru câtu si a inimiciloru, se prefacù cà apróba consiliulu lui Tököli, si dete ordinu cá armat'a se plece indata spre Iaurinu; ér' pe ambasadorulu imperiale, pe care pênê acumu l-a purtatu cu sine si l-a tienutu cu vane sperantie de pace, l-a tramissu la Bud'a, cá se nu póta fi martoru si observatore procederiloru sale.

TATARII SE UNESCU CU TURCII.

LIX. Chiar' pe acestu timpu vine Selimu Ghirai, Chanulu Tatariloru, cu trupele sale in castrele ottomane, unde a fostu primitu de catra Vezirulu cu cea mai mare si ne-mai-usìtata onóre; i darui vestmentu superbu de hermelinu, o catafracta (48), si o sabia ornata cu diamante si alte pietre scumpe.

VEZIRULU INDUPLECA PE IENICERI PENTRU OBSIDIUNEA VIENNEI.

LX. Avendu acumu adunate tóte truppele ce le asteptá, Vezirulu pléca spre Iaurinu, si catra finitulu lui Gemaziul-ochir trece preste fluviulu Iaurinu, dupa ce soldatii unguri, cari erau insarcinati cu pazirea trecerei preste elu, si-au perasitu cu rusine posturile loru (49), si se asiedia chiar' sub murii cetatiei Iaurinu. Abiá inse incepuse a face siantiurile si a bate murii, candu si vinu spionii sei cu scirea, ca imperatulu Leopoldu a fugitu din Vienn'a la Lintiu; cà acolo tóte sunt in cea mai mare disordine; ca murii cetatei sunt in stare ruinata; cà garnisón'a é pucina si spaimantata; cà armamentariele si magazinele sunt góle, nu este nici munitiune nici provisiune; si cà locuitorii sunt diumetate morti de fric'a Turciloru. Acésta scire incuragiâ pe Vezirulu spre a-si persecuta intentiunea sa; dar' acumu isi face altu planu, cá se stórca invoirea celorlalti generali. Mai ân-

(48) Cuirassa. Brustharnisch. Armatura de peptu. *Tr. Rom.*

(49) *Posturile loru.* Unii dìcu cà comitele Buddan a comisu tradarea de a lasatu libera trecere Turciloru. Dar' acésta crima nu s'a constatatu nici-odata, si asiá mai bine lasu si eu totu lucrulu in dubietate, decâtu se me pronuntiu fara a avé probe sufficiente.

tâiu se incercâ a castiga prin differite apucaturi pe Ieniceri, si prin anumite persóne le face promissiunea, cà déca se voru declará cà voiescu a intreprinde acésta espeditiune si voru insiste la acést'a, atunci nu numai cà le va dá onóre mai mare si soldu mai bunu, dar' le va dá voia de a spoliá toti thesaurii Germaniei, despre cari se suppunea că sunt depusi si se conserva in Vienn'a. Dupa aceea trase in partea sa pe Aga Ienicerilloru prin promissiuni de munti de auru si prin diverse preteste magulitórie. Aceste apucaturi isi avura effectulu si asupr'a lui Kulkiahaia (50), si a celorulalti Ogiac Agalari (51); asiá in câtu Ienicerii au inceputu in urma a strigá in publicu, cà puterile imperiului ottomanu se consuma fara nici-unu scopu in obsidiunea unei localitati de nimica, si cà aici se perde numai timpulu, in care s'ar' poté cucerì capital'a Germaniei, acésta rivala a Constantinopolei, si locu de scapare alu tuturoru Ghiauriloru. Vezirulu, candu a vediutu cà ajunse lucrulu pênê la atât'a, a chiamatu la sine pe Pasialii cei mai de capetenia, si informandu-i despre cele ce striga Ienicerii, li-a cerutu se-si spuna opiniunea: déca este óre consultu a satisface dorinti'a Ieniceriloru, ori cà este mai consultu a amená acésta importanta affacere pênê la espeditiunea anului viitoriu?

PASIALII SI TÖKÖLI SE INCÉRCA SE ABATA PE VEZIRULU DELA IDE'A SA.

LXI. Vediendu Pasii cà vezirulu stà in cumpene, nu mai ascunsera

(50) *Kulkiahaia.* Locotenentu militiei preste totu, si primulu dupa Ag'a Ieniceriloru, ba anca mai mare decâtu acesta in divanulu imperiale. Elu pórta registrulu despre Ieniceri si despre tóta ceealalta infanteria turcésca; de la elu trebe se ésa ordinulu, candu vre-unu regimentu de Ieniceri are se mérga undeva in garnisóna, elu impartasiesce cu Ag'a alu seu tóte lucrurile ce atingu pe Ieniceri, si se ingrigesce despre ele: pentru aceea puterea lui este fórte mare asupr'a acestoru truppe.

(51) *Odgiacu Agalari.* Sub acestu nume comunu se intielegu toti acei-a, cari au comand'a asupr'a unui intregu corpu de Ieniceri, precumu è Kulkiahaia, Sagardgi Basi (*), Samsondgi Basi (**), si asiá mai departe toti Buluk Agalari(***), cari au celu puçinu unu regimentu sub comand'a propria.

(*) Insémna proprie câneriu, intendante de canii de venatu; dar' in casu de bataia insémna generalu-intendante. *Tr. Germ.*

(**) Intendante asupra zevodiloru séu câniloru anglezesci, aci inse insémna comandante. *Tr. Germ.*

(***) Capi de turme. *Tr. Germ.*

nimicu, cì se declarara resoluti si in unanimitate contra obsidiunei Viennei. Adeveratu—disera ei—cà nu trebue lasata in manile inimicului o cetate, care nu numai cà este usioru de a o cucerí, dar' anca ne deschide port'a pentru cucerirea Germaniei intregi; nu trebue inse de alta parte se intreprindemu unu lucru, de la care potemu astepta folosu pucinu si din contra dauna fórte mare. Tököli anca, mai multu de câtu toti, s'a oppusu si a vorbitu contra obsidiunei Viennei, din causa cà elu vedea bine, cà déca vezirulu va impresora Vienn'a, atunci voru disparé tóte sperantiele sale la tronulu Ungariei, pentru aceea dise Vezirului, cà nimicu nu póte fi mai prejuditiosu interesseloru ottomane, decâtu déca persiste in intentiunea sa de a obsedia Vienn'a si a lasa Ungari'a; câci acestu poporu chiar' acumu cu trecerea din urma preste fluviulu Iaurinu, si-a aretatu pênê la evidentia aversiunea sa façie cu jugulu germanu, si inclinatiunea sa de e se suppune victoriosului turcu.

PASII SE SUPPUNU IN URMA AUTORITATEI VEZIRULUI SI PLÉCA ASUPR'A VIENNEI

LXII. In urma Vezirulu, vediendu ca cu vorbele sale nu póte face nimicu, impatientu de atâta traganare, scóte si le areta Chatisierifulu Sultanului, prin care-i era data comand'a cu putere absoluta asupr'a a tóta armata, si instituitu arbitru suveranu de pace ori resbellu. Pasii, vediendu acestu decretu, plecara capulu, si promissera, mai multu din órba obedientia decâtu din libera vointia, a urmą ordinile dictatorelui loru. Consiliulu bellicu se dissólva, armat'a se ridica din castre, si se lasa indereptu numai unu corpu micu de trupe sub comand'a lui Kior Hussein Pasia (52) pentru a tiené blocatu Jaurinulu; celelalte truppe pléca tóte cu cea mai mare graba spre Vienn'a. Pe cale au prinsu bagagiurile mai multoru officiari imperiali, cari se oprissera in cale pentru difficultatea comu-

(52) *Kior Hussein Pasia.* Barbatu fórte renumitu intre Turci pentru curagiulu si esperienti'a sa. I s'a datu acestu nume séu pentru-cà avea numai unu ochiu, séu pentru-cà avea ceva defectu la unu ochiu. Câci Kior (*) in limb'a persiana si turcésca insemna unulu care è orbu, séu care are numai unu ochiu.

(*) Chioru in limb'a romana insémna unulu care de unu ochiu séu de amenduo se uita curmedîsiu. De aci proverbiulu : Cu unu ochiu la pane, cu celalaltu la slanina. *Tr. Rom.*

nicatiunei; au uccisu pe soldatii cari insoçiau transportulu cu bagagiulu; si apoi au petrunsu in tiér'a inimicului, facêndu o multime de captivi, si luandu-i cu sine, in urma apparù inaintea Viennei in optu-spre-diece ale lunei Gemaziulu-ochir anulu Hegirei 1094.

A. 1094
I. C 1683

OBSIDIUNEA VIENNEI

LXIII. Dupa ce s'au pusu in corturi, au facutu siantiuri si tóte preparativele necessarie pentru obsidiune, Vezirulu in scurtu timpu ocupa intariturile esteriori; derima murii cu tunurile si minele sale, si da assaltu asupra cetatiei cu atâta vigóre, in câtu, pe langa tóte cà garnisón'a adjutata de cetatieni se luptá cu bravura pentru religiunea si patri'a loru, si totu pasiulu de terrenu ilu disputá inimicului, totusi, dupa cea mai mare probabilitate cetatea ar' fi fostu in curendu cucerita, déca Vezirulu continuà obsidiunea cu acea vigóre, cu care o a inceputu. Dară arbitrulu supremu alu fortunei avù pietate de sórtea crestinatatiei, si a venitu pe neasteptate a dá adjutoriu nefericitei Germanie; si cá se arate cà póte din necasu se scóta la bine, a datu in mintea vezirului (omu altminterea cu multa prudentia si esperentia) acelu cugetu absurdu, de a crediutu cà va fi in interessulu seu a prelungí obsidiunea. Elu credea tare si vertosu, cà déca, precumu amu disu, a occupatu cu facilitate intariturile esteriori, va poté occupa in scurtu timpu si cetatea; in asta credintia a scrisu Sultanului, cà in cate-va dile i va tramitte chieile Viennei.

VEZIRULU ASPIRA LA IMPERIULU DIN OCCIDENTU

LXIV. Acésta sperantia i irritâ ambitiunea, si orbitu de cugetarea, cà nime nu póte se aiba putere mai mare decâtu elu, venì la ide'a estravaganta, cà elu ar' fi in stare de a se scutura d sub potestatea ottomana, si dupa cucerirea capitalei Germaniei, a funda unu imperiu musulmanu in Occidentu, care se fia in stare a disputá prioritatea celui din Orientu; dupa aceea punendu-si Sorgudgiulu (53), sesi dea titlulu de Sultanu alu Viennei si alu Germaniei. Elu credea cà

(53) *Sorgudgiulu.* Este o forma de crésta preparata din pene pretióse si ornata cu pietre scumpe. Se pune in turbanu, seu cá semnu de potestate suprema, séu spre a areta ca celu ce o pórta, face parte din divanulu Sultanului. De aci chiar'si Ciausi

de Sultanulu nu are de a se teme nemicu, fiindu ca tóte truppele cele bine disciplinate ale imperiului ottomanu erau sub comand'a sa, si pentru Sultanulu Mahomedu va fi cu greu déca nu chiar' imposibile de a adună si a-i oppune o armata assemenea de numerósa, cà se nu dicemu assemenea de curagiósa. De imperatulu Germaniei i se parea cà are anca si mai puçinu de a se teme, fiindu-ca sperá ca mai curendu va occupa elu Vienn'a, decâtu ar' poté adjunge truppele ce imperatulu le asteptá din Poloni'a; si acést'a o credea cu atâtu mai tare, cu câtu cunoscea cà Polonii sunt fórte tardivi in dispositiunile loru. Afara de acestea, elu adusese cu sine o multime mare de thesauru, adeca atâtu alu seu propriu, câtu si alu Sultanului, si cugetá se-lu mai immultiésca cu thesaurii principiloru germani, despre cari elu presuppunea cà sunt depusi si se conserva in cetatea de sub obsidiune. Apoi sciá, cà Pasii si alti gubernatori ai castelleloru din Ungari'a (cari cei mai multi erau creaturele sale; si pe cari elu cá veziru in cursu de siepte ani i-au pusu in functiuni) voru trece in partea lui; si credea ca acesti-a nu voru face nici-o pedeca inaintarei sale la demnitatea de Sultanu. Nu era altulu acumu de castigatu, decâtu Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda, barbatu de mare auctoritate nu numai in Ungari'a, dar' chiar' si naintea armatei intregi, si tot o data supremu comandante alu Ienicieriloru si Spahiiloru. Spre a-lu castiga pe acesta, se assecurâ mai ântâiu prin promissiuni si daruri pretióse despre toti acei-a, despre cari sciá cà au ceva influintia la

precumu si Ghieduki Agalarii(*) pórta Sorgudgiu, dar' de o specie inferióre. Cá semnu alu potestatiei regali ilu pórta Sultanulu si cei trei gubernatori, adeca Pasia din Egiptu, si celu din Bagdadu(**), éra inainte de acést'a si celu din Bud'a. Sultanii in semnulu potestatiei loru supreme asupra celoru trei regate, adeca Greci'a, Egiptulu si Ungari'a, portau trei Sorgudgiuri, unulu in drépt'a, altulu in stang'a, si alu treilea in fruntea turbanului, tóte aternate cu o mica si frumósa legatura. Dupa ce au perdutu Ungari'a, au conservatu si mai departe pe alu treilea Sorgudgiu, dar' acumu cá semnu alu potestatiei loru asupr'a regatului Bagdadu. Cei trei gubernatori memorati mai in susu portau numai unu Sorgudgiu in partea stanga a turbanului. Afara de acést'a, Pasi'a din Egiptu e onoratu de càtra locuitori (dar' nu si la curte) cu titlulu de Sultanu, fiindu-cá in limb'a arabica, care se vorbesce de comunu in Egiptu, cuventulu Sultanu insémna domnu séu principe.

(*) Insemna : Comandante-generalu. *Tr. Germ.*
(**) Adeca : Babiloni'a. *Tr. Rom.*

armata: ér' lui Ibrahimu Pasia i promitte regatulu Ungariei pe viétia ebedi (54), cu acelu beneficiu, cà tóte provinciele ce se tienu de acestu regatu se voru impartì intre Spahii in forma de Timar (55), ér' in cetati si sate se va asiedia tóta armat'a ca colonia nóua, dupa ce vechii locuitori voru fi séu alungati séu facuti sclavi. Pentru sine

(54) *Ebedi*. Insémna proprie pentru totudeaun'a, séu: pentru tóta viéti'a unui omu. De acì cu acestu nume se numescu tóte privilegiurile date de Sultanulu pentru totu-de-a-un'a vre unui Veziru, Pasia séu Principe, cari in casuri de acestea se distingu cu numele Teebeden. Assemenea privilegiu a fostu Chatisierifulu despre care dîcu scritorii crestini cà l-a datu Mahomedu IV. lui Cara Mustafa Pasia si prin care acesta fusese scutitu pe tóta viéti'a de pedéps'a mortiei. Dar' acesti scriitori nu sciu ca Sultanulu da asemenea Chatisierifu tuturoru, anca si acelora, cari trei dîle dupa numirea loru de veziru au fostu puniti cu mórte; câ-ci in Chatisierifu totdeauna se pune conditiunea: *Eger her Chidmetumuze sedachat ve Isticametde olurse:* adeca: «Déca tu (*) in tóte si in ori-ce servitiu te vei purta cu credintia s «obedientia càtra noi». De aci urmédia, cà cei caroru se da assemenea Chatisierifu, nu sunt nici de cumu mai securi in onórea, averea si viéti'a loru, decâtu ori care altulu. De altminterea Vezirii nu se punescu cu mórte, decâtu numai in casulu, candu in modu reale séu pretinsu au lipsitu de la credinti'a si obedienti'a datorita Sultanului. Unu assemenea Chatisierifu s'a datu si lui Constantinu Brancovanu, de memoria fericita, principe alu Romaniei. Acesta adeca, dupa ce adjunse la domnia prin midi-locirea Cantacuziniloru, nu numai cà a lucratu pentru debilitarea puterei acestora, dar' cu summe mari de bani si cu alte maiestrii a reusitu a obtiené si elu dela Sultanulu Achmetu unu assemenea documentu de privilegiu. Dar' câtu de puçinu i-a folositu acela, se póte vedé din aceea ce s'a intemplatu pe timpulu meu in Constantinopole. Adeca, nu numai cà a fostu despoiatu de principatulu seu, dar' a fostu strangulatu in piati'a publica dimpreuna cu patru fii ai sei. Si acésta, nu din alta causa, decâtu pentru cà a primitu dela imperatulu Germaniei titlulu de principe imperiale, si dela tiarulu Russiei ordinulu Stlui Andreiu, si pentru cà ar' fi statu in correspondintia cu ei. Câci, cà affectiunea ce pretindea Brancovanu cà o are pentru crestini, n'a fostu reale, s'a potutu vedé fórte claru in duóe espeditiuni. Mai ântâiu a fostu in anulu 1690., candu elu aretase Turciloru calea preste muntii din Romani'a in Transilvani'a, cale pênê atunci necunoscuta, si prin acést'a a facutu de Heusler cu armat'a sa a fostu taiatu in bucati; câci acesta basandu-se pe credinti'a lui Brancovanu, se pusese in castre cu patru mii de Germani la piciórele muntelui, unde se credea in tóta securitatea. A duo'a óra a fostu la anulu 1711., candu prin promissiunile sale lingusitórie a trasu pe Petru, tiarulu Russiei, in Moldov'a, si apoi i-a refusatu in publicu ori-ce provisiune si ori-ce assistentia.

(55) *Timar*. Timar Spahi, sunt nobilii si vechii Spahi, caror'a in locu de solda se dau sate in tierile suppuse imperiului ottomanu. Ei sunt obligati, cá in proportiune cu veniturile loru, se duca cu sine celu puçinu trei sclavi la bataia.

(*) Catra care suna Chatisierifulu. *Tr. Rom.*

isi reserva sub titlu de Sultanu, tóta Germani'a pênê la marginile Franciei, Transilvani'a si Poloni'a, pe cari este resolutu a le cucerí in anulu urmatoriu séu celu puçinu a le face tributarie.

IMPERATULU GERMANIEI CERE ADJUTORIU DE LA POLONI

LXV. Dar' se lasamu pe Vezirulu cu ideile si proiectele sale in castrele de la Vien'a, si se vedemu ce mesuri ieau crestinii pentru a alungá pe inimicu. Pênê candu contele Caprara asteptá in vanu la Constantinopole dupa confirmarea tractatului de pace, pênê atunci celalaltu ambasadoru alu imperatului germanu la Poloni a fostu mai fericitu in negotiatiunile sale. Periclulu communu, ori esortatiunile si promissiunile Papei, au desteptatu pe staturile regatului Poloniei si se unira atâtu de tare intre sine, in câtu complanandu ori sepunendu tóte discordiile loru intestine, au decisu in unanimitate a forma o armata buna si a se oppune cu ea inimicului crestinatatiei inainte de ce acesta ar' compleni ruin'a Germaniei si a Poloniei. Asiá s'a incheiatu fara multa greutate confederatiune intre Leopoldu si Ioanu Sobieski, alu carei articlu principale era ca: déca inimiculu ar' impresora capital'a ori carui dintre aceste duóe popóra confederate, atunci amenduoi principii sunt detori se mérga in persóna cu tóta armat'a loru pentru a o liberá.

DUCELE DE LORENA IMPRESOARA CETATEA UIVAR

LXVI. Assecuratu imperatulu din acésta parte, numì in anulu urmatoriu pe ducele Carolu de Lotaringia generalu supremu preste tóta armat'a sa; si indata ce audì cà Turcii au declaratu bellu contra lui in modu usitatu la Constantinopole, nu a intardiatu a dá ordinu ducelui ca se mérga in Ungari'a cu câte truppe avé adunate, si inainte de ce ar' poté se adjunga pe Turci, se occupe câte-va castelle cari se servésca de bulevarde pentru Germani'a. Ducele pentru a nu lipsí detorintiei sale de generalu prudente si valorosu, se adoperâ mai ântâiu a occupa Strigoniulu, despre a carui garnisóna audise ca è fórte debile. Dar' intielegêndu cà mai multe mii de Tatari din Uivar au intratu in cetate, a datu focu podului, care serviá de comunicatiune intre aceste duóe cetati; apoi in siepte ale lunei Gemaziul-

evvel (56) incungiurâ Uivarulu de tóte partile. Lupt'a a tienutu optu dile cu egala bravura, dar' nu cu egalu successu. Câci audindu ducele cà vezirulu vine de catra Belgradu cu armata considerabile in contra lui, de si avea mare sperantia cà in scurtu timpu ar' poté cuceri cetatea, totusi se retrase si in patru-spre-diece ale aceleiasi luni ridicându obsidiunea, intarí garnisóna din Vien'a cu cate-va regimente, éra cu restulu armatei se puse in castre in apropiarea acestei cetati la confiniile Ungariei si ale Austriei, pentru cá in casu de necessitate se póta vení intr'adjutoriu la amendóue tierile, si se astepte in securitate armat'a Poloniloru si a celorlalti principi.

IMPERATULU GERMANIEI SE DEPARTA DIN VIEN'A LA LINTIU

LXVII. Leopoldu audiendu cà truppele sale au esitu din Ungari'a si cà Turcii se prepara pentru obsidiunea Viennei, nu se credea destulu de siguru intre murii acestei cetati, si a insarcinatu cu aperarea cetatiei pe contele Stahremberg, barbatu de o integritate probata, de valóre si prudentia cunoscuta, ér' elu s'a retrasu la Lintiu, urbe situata din susu de Vienn'a langa Dunare, si de aici a tramisu scrisori catra toti principii vecini, chiamandu-i intr'adjutoriu.

AVARITI'A VEZIRULUI, RUIN'A SOLDATILORU

LXVIII. Intr'aceea vezirulu continuá obsidiunea Viennei, dara nu dupa regulele artei belice, nici dupe cumu cerea prudenti'a, ci dupe capritiulu si imaginatiunea sa vana. Elu era tare convinsu ca cetatea nu póte se scape din manile sale; asiá nu voiá se lase a o inchide cu blocada din tóte partile, nici soldatiloru nu le permittea a face unu atacu generalu si a petrunde prin sparturi cu o valóre egale din tóta partea, cí le ordinà a face in tóte dilele assalturi in mici despartieminte, cá asiá garnisón'a stórsa prin veghiare continua si prin perderea omeniloru sei, in urma se fia necessitata a preda cetatea. Ienicierii, cari nu cunosceau intentiunile vezirului, incepura a se plange in publicu asupr'a acestei procederi, si strigara dicêndu ca din imprudenti'a generalului loru mai multe mii de soldati ottomani au peritu prin aceste mici assalte, decâtu ar' fi cadiutu deodata

(56) Dupa traductorulu germanu. Traductorii anglesu si francesu inse punu lun'a Gemaziul-ochir. *Tr. Rom.*

la unu assaltu generale alu armatei intregi. Candu s'au denuntiatu vezirului cele ce se vorbiau intre soldati, atunci ca omu lipsitu de prudentia, si-a vendutu o parte din secretulu intentiuniloru sale, câci éca ce dise denuntiatoriloru : «Nu potu de asta-data se me invoiescu cu cererea soldatiloru, fiindu-cà sciu de siguru, cà este thesauru fórte multu in cetate, si nu e consultu, ba amu lucra contra ordiniloru Sultanului, déca amu lasa acelu thesauru préda soldatiloru» Apoi pentru cá nu cumva soldatii se intre in cetate si in prim'a loru ardóre se puna man'a pe acelu pretinsu thesauru, a emissu o proclamatiune, prin care a publicatu la tóta armat'a, cà dupa ce vre-o truppa ottomana va fi penetratu si trecutu preste murii cetatiei, aceea numai de câtu se stea pe locu, se faca siantiuri pentru aperarea sa, si nici-de-cumu se nu cutedie a inainta mai departe séu a intra in vre-o casa, pênê nu va vení elu insusi in persóna se le dea ordinu mai departe. In urma, pentru cá se se assecure in contra a ori-ce inconvenientu, adeca fiindu-cà se temea, ca dupa cucerirea cetatiei va simtí lipsa in bucate, si din acésta causa va fi necesitatu séu a-si schimba intentiunea séu a amená esecutarea ei, asiá a inceputu a imparti soldatiloru numai câte puçinu din victualii, de care avea in abundantia, dicêndu, cà o mare parte din provisiuni trebe reservata pentru acele truppe, care dupa cucerirea cetatiei voru trebuí se remana aici cá garnisóna. Intr'aceea, tóte provisiunile ce le asteptá din Ungari'a, au fostu interceptate de garnisónele din Posionu, Iaurinu si Comornu, chiar' precumu Tököli o predisese acést'a Vezirului. In aceste impregiurari, nu numai cà obsidiunea Vienei a intardiatu si s'a prolungitu preste asteptare, dar' s'a escatu o scumpete atâtu de mare, in câtu diece drachme de pâne, si acésta fara sare, se plateá cu unu Rub (57), si pretiulu celor-lalte mancari si beuture crescea in proportiunea pretiului panei, lucru ce inainte de acést'a nu s'a mai auditu in castrele turcesci (58).

(57) *Rub*. Este a patr'a parte d'intr'unu leu, precumu Tult este a trei'a parte.

(58) *Nu s'a mai auditu in castrele turcesci*. Turcii pórta o grige particulare, cá soldatii loru se aiba provisiune in abundantia. Càci Ienicierii inainte de a intra pe teritoriulu inimicului, poftescu cá in tóta diu'a se aiba pàne prospeta, si nici nu se uita séu nici nu iau in mana panea cópta de dóue-ori, séu cópta numai cu o di mai inainte. Si déca n'au pane mole in tóta diu'a séu nu-si capeta regulatu in tóte dilele

TURCII TRAMISI DUPA PROVISIUNE REMANU BATUTI DE TRUPPELE IMPERIALI

LXIX. Vezirulu pentru a remediá acestu reu inainte de a erumpe seditiune in armata din caus'a fómetei, a tramisu pre unu Pasia cu duóe-dieci de mìi de ómeni intr'ajutoriu lui Tököli, ordinandu-i a attacá cu tóta puterea Posionulu, fiindu-ca acésta cetate era mai pucinu capabile decâtu celelalte in Ungari'a de a resiste attacului; apoi a ingrigí cá provisiunile si munitiunile reservate in Buda, se

portiunea loru de carne, untu si orediu, capitanii loru nu sunt in stare se-i retiena dela revolta. Pentru aceea Turcii spre a preveni o scumpete, éca ce dispositiuni facu. Alegu unu omu de onestate probata, i punu unu Caftanu, si-lu facu Mubaiedgi, séu intendante asupra victualieloru. Acestui-a ii spunu, câta provisiune este necessaria pentru atâti omeni si pe atâte luni. Dupa aceea, cu siese luni inainte de a aduce provisiunile in magazine, iau din thesaurulu publicu o anumita summa de bani, pentru a le procura cu pretiulu fixatu prin ordinu de la Sultanulu, dupa cumu adeca anulu è mai bunu séu mai reu. Apoi chiama pe Cassab Bashi, séu primulu macellariu, si-i ordina a procura atâte oi si atâti boi pentru espeditiunea ce are se urmedie, si-i platescu indata pretiulu din thesaurulu publicu. Acesti duoi intreprindietori dupa ce primescu banii, isi tramitu pe omenii loru in Moldavi'a, Romani'a, Dobrudgi'a, Budgiacu, Crimea tatarica, si in celelalte provincii ale Rumeliei, si lasa de cumpara vite si alte provisiuni, cari tóte apoi le transpórta in magazinele preparate pentru acestu scopu. Intreprindietorii si toti ómenii loru sunt respundietori cu viéti'a, déca n'aru implini obligamentulu loru la terminu. Candu este a se incepe espeditiunea bellica, Sultanulu tramite ordinu in tóte tierile imperiului, cá se adune cai, boi si camile, cu cari se póta transporta victualiile. Pe territoriulu inimicului, unde nu se potu face magazine, este obligatu Mubaiedgi a transporta in castre provisiuni pe atâte luni, pe câte se crede necessariu. Afara de aceste provisiuni ce le procura Mubaiedgi, Sultanulu din partea sa anca da unu contingentu annuale, numitu Uzur (*), care se stringe din decime din totu imperiulu. Provinciele mai departate platescu aceste decime in bani; cele mai apropiate inse tramittu in castre grâu si ordiu; câci turcii nu voiescu nici a primì nici a manca alte bucate. Provisiunile aci mentionate sunt numai pentru Jeniceri. Pasii si Spahii sunt obligati a-si procura ei insii provisiunile loru, éra Sultanulu nu le da nimicu, de câtu numai cate-va cara pentru transportu. Asia sau tramitu ei insii pe ómenii loru cá se le cumpere bucate, séu déca stau bine si sunt amici cu Mubaiedgi, ilu róga prin epistole, cá se procure si loru cele necessarie. Banii, in pretiulu fixatu de Sultanulu, ii platescu lui Mubaiedgi prin Capu-Kiahaia loru, de care si pasii si Spahii trebe se aiba câte unulu in Constantinopole. Cu modulu acesta, fiindu-cà fiecare trebue se se provéda elu insusi cu victualii, este abia si nici abiá possibile, cá in castrele turcesci se fia scumpete ori fómete.

(*) Pismetu, pesmetu. *Tr. Rom.*

se transpórte in castrele ottomane de la Vienna. Dar' nici acestu planu nu i-a succesu, séu, pentru-ca nu s'a pusu in lucrare cu destula prudentia, ori ca a fostu descoperitu inainte de timpu. Câci, ducele Carolu de Lottaringia, indata ce a fostu informatu de planulu Vezirului, a tramissu vre-o câte-va regimente sub comand'a principelui Ludovicu de Badenu spre a se oppune Turciloru mergêtori asupr'a Posionului. Truppele germane au datu mai ântâiu de Tōköli si lasandu-se cu acesta in lupta, in câte-va minute l-au batutu si i-au resipitu tóte truppele unguresci. Dupa aceea au attacatu pe Turci, cari vediendu perderea Unguriloru, de atâta terróre au fostu cuprinsi, in câtu dupa pucina lupta au prinsu fug'a, lasandu pe campulu de bataia una miie de morti, altii mai multi captivati, si o miie de cara incarcate cu provisiune si munitiuni au cadiutu préda in manile invingêtoriloru.

MURMURU IN CASTRELE TURCESCI

LXX. Acésta perdere era nu numai unu presagiu, dar' anca si caus'a nu cea mai mica a unei calamitati mai mari, ce avea se cada asupr'a armatei ottomane. Ienicerii, cari pêne acumu s'au batutu cu atâta bravura si au alungatu pe inimicu din fortificatiunile sale cu atâta vigóre, vediendu ca li se detrage provisiunea, si ca truppele cari au fostu tramise dupa carale incarcate (dupa cari asteptau cu atâta impatientia) au remasu batute si distruse, acesti Ieniceri incepura a murmura si a striga susu si tare, cà ei au venitu aici a se luptá nu in contra fómei, ci in contra inimicului. Dar' ei nu s'au indestulitu numai a striga si a se plange de lips'a ce o simtiau, ci au inceputu a fi negligenti intru implinirea detorintiei loru, si garnisónei, care era acumu redusa la estremu, i-au lasatu timpu si ocasiune de a-si relua curagiulu si a repara sparturile muriloru ruinati. Obstinatiunea vezirului si difficultatile obsidiunei descuragiasera acumu de mai nainte nu numai pe soldati, cì si pe officieri si comandanti, in câtu acestia nu mai cautau ca ce este mai folositoriu pentru caus'a loru, ci numai cá nisce mercenari impliniau aceea ce li se demandá. Si este aprópe minune cà armat'a imperiale nu i-a surprinsu si nimicitu cu totulu; ceea ce se si intemplá, déca din feri-

cire nu prindeau pe unu curiru alu inimicului, care le deschise ochii si le aretâ periclulu lacare sunt espusi. Dar' indolenti'a prinsese radecini cu multu mai afundu in inimele soldatiloru, decâtu cá se-i fi mai potutu imbarbata la una lupta de la care depindea sórtea a intregu imperiului ottomanu. Din contra, candu nu mai poteau de fatigiele laborei la facerea sianturiloru si la baterea fortificatiuniloru, i audiau adeseori esclamandu: « O! infideli, déca nu voiti a vení « voi in persóna contra nóstra, aretati-ve numai caciulele, si fiti si« guri cà noi vediendu-le, in mai pucinu de una óra vomu fugi cu totii de aici ».

CONFUSIUNEA TURCILORU AUDIENDU DE APROPIAREA POLONILORU

LXXI. Omulu ar' crede cà aceste espressiuni nu sunt alta decâtu nisce espectoratiuni comune intre soldati, cându acesti-a sunt inversiunati asupr'a generaliloru loru; si cà necasulu ce l-au suferitu in castre si la facerea siantiuriloru, ilu voru versá asupr'a capului inimicului loru; dar' puçinu dupa aceea eventulu ne aretà, cà acele plangeri au fostu bine simtite si cà ele au esitu din adeverata convictiune. Polonii se apropiau; Turciloru le era usioru a impedica impreunarea acestoru truppe auxiliarie cu cele-lalte truppe inimice; dar' nici-unu sufletu nu se miscá din locu pentru a doturná periclulu imminente. Pucinu dupa aceea, canduacumu au sciutu de siguru cà trupele inimice sunt pe cale in contra loru, nóptea inainte de bataia cam a patr'a parte din armata s'a retrasu in secretu, ér' ceialalti, cari se credeau obligati prin religiune de a remané, au aretatu atâtu de pucina resolutiune si ardóre, in câtu ti se parea cà nu vreau nici macar' a cerca fortun'a unei lupte.

VEZIRULU SE CONSULTA CU PASII

LXXII. Desertiunea soldatiloru au consternatu pe insii generalii; singuru vezirulu, care din impregiurarile in cari era, trebuiá se se convinga despre vicissitudinile lucruriloru omenesci, a remasu nemiscatu, imaginandu-si cà nimicu nu este ce se póta resiste poterei sale. Cu tóte aceste, elu chiama la sine pe toti cei-lalti comandanti si-i intreba, ce credu ei ca ar' trebuí se faca in impregiurarile de fa-

çie? Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda si-a datu mai antaiu o-piniunea, si dîse cà: «lucrulu celu mai consultu este acuma de a redicá obsidiunea, si a merge cu tôta armat'a in contra inimicului ; a taiá padurile vecine, si din lemnele cadiute a face baricade si a le fortificá cu tunuri. Aici se asteptamu, si se primimu foculu celu d'ântâiu si celu mai intensivu ; éra dupa aceea cavaleri'a se ia in côste pe inimicu candu acesta va incepe a se retrage.» Intr'adeveru, cà déca se esecutá acestu planu la timpu, Turcii poteau se invinga iute si usioru. Ibrahimu mai adaose, ca «armat'a ottomana este stórsa prin labórea fatigiosa a unei obsidiuni ce tiene de atâta timpu; ea nu se póte divide, nici a lasa o parte a ei in siantiuri, fara a fi espusa la mare periclu ; si cu atâta mai puçinu se póte lasa inimicului vre-unu passu deschisu, séu a-i lasa se se apropie tare de noi; câci, terrenulu ce-lu ocupa castrele nóstre fiindu fórte intinsu, acésta singura impregiurare ar' facilitá attaculu inimiciloru asupr'a nóstra, ér' pentru truppele ottomane defens'a ar' devenì fórte dificile ».

DISCURSULU VEZIRULUI

LXXIII. Toti Pasii, cu esceptiunea de câti-va, aprobara acestu consiliu, si rugara cu totu adinsulu pe Veziru, se nu abusedie de puterea sa, si se nu espuna imperiulu ottomanu la irreparabili daune. Vezirulu inse, spiritu obstinatu, se oppuse acestoru admonitiuni, si dîse : « Io nu sciu ce calamitate fatale amerintia statulu ottomanu, « in câtu atati barbati de prudentia eminente, sunt coprinsi mai toti « de cugete perverse si irrationali. Voi sunteti de opiniune cá se la- « samu Vienn'a acumu candu amu statu aici trei luni de dîle si o « amu redusu la atâta estremitate, in câtu abiá se mai póte tiené « vre-o trei dîle, adeca, voi vreti din buna voi'a vóstra, cá se ne scape « acésta cetate din mani. Dar' prin acést'a ce faceti voi alt'a, decâtu « fara se mai incercati o lupta macar', renuntiati in adinsu la vic- « toria si o lasati in man'a unui pumnu de inimici, care nu merita « nici numele de armata façie cu numerósele si invincibilile truppe « ale imperiului ottomanu? Au nu vedeti cá cei din garnisóna candu « voru vedé cá soldatii nostri perasescu siantiurile si fortificatiunile « loru, voru venì se attace pe acesti-a in retragere; voru reparâ

« murii, pe carii cu atata sange si fatigiu i-amu ruinatu; voru reocupá
« totu ce le-amu luatu; voru distruge siantiurile ridicate in contra
« loru, si candu ne vomu reintórce, obsidiunea ne va offerí dificultati
« cu multu mai mari decâtu cele de la inceputu? Si chiaru soldatii
« nostri cându voru vedé ca dupa atâta labóre sustienuta in vanu
« si dupa ce atati-a cameradi ai loru au peritu fara cá se-si póta res-
« bună, i luamu si-i ducemu de aici chiar' in momentulu candu as-
« teptau fructulu osteneleloru si glori'a victoriei, au nu-si voru
« perde ei atunci curagiulu, si au se voru mai lupta ei cu acea ardóre
« propria soldatiloru musulmani, séu precumu dîce proverbiulu, isi
« voru face lucrulu numai asiá din vervulu degeteloru? Si armat'a
« inimicului, candu va scí cà noi amu redicatu obsidiunea, credeti
« voi óre cà ea nu va refusá a intra in lupta, nevrendu nici macar' a
« cerca fortun'a unei batalie, ceea ce in jurstarile presente nu o póte
« incungiura, fara a periclita totu? Si atunci óre nu se va retrage
« victoriósa, fara a fi perdutu unu omu macar' si batendu'si jocu cu
« modulu acesta, ne va lasa espusi la lovirile unui inimicu cu multu
« mai crudele; câci éca tómn'a se apropia, si voi sciti cà odinióra
« ploile de tómna au fortiatu pe invincibilele Solimanu a redicá ob-
« sidiunea? Dar' se luamu lucrulu de alta parte, si se punemu cà
« Germanii indemnati de reulu loru geniu, s'ar' lasa in lupta cu noi,
« care din voi se obléga a sta bunu cà Ienicierii, chiar' si dupa ce
« amu invinge pe Germani, ar' mai voi a se intórce spre a continuá
« obsidiunea si a reintra érasi in acele siantiuri, unde au supportatu
« atâta labóre, au sufferitu atâte fatigiuri, si unde atâti camaradi ai
« loru si-au aflatu mormentulu? Ati vediutu si cunosceti cerbici'a
« loru din strigatele loru seditióse, pentru cari in totu casulu aru
« merita pedépsa. Starea presenta a lucruriloru insene constringe ca
« pe acesti rebelli mai bine se'i ducemu in contra inimicului, decâtu
« se-i damu pe man'a carneficelui. Nu vreu se negu cà acesti ó-
« meni turbulenti au perdutu fórte multu din ardórea loru antica;
« dar' credeti-mi, ei voru fi anca si mai indolenti, déca i scoteti din
« siantiurile loru, si asià pe tacute le luati si speranti'a de a poté
« cucerí cetatea. Va fi usioru, diceti voi, a reocupa terrenulu, pe
« care garnisóna inimica ilu va fi cuprinsu pênê ce amu tienutu

« noi lupt'a in afara ; dar' óre nu este cu multu mai usioru a defende « aceea ce avemu odata in possessiune, decâtu a o reocupa din nou? « Póte cà poft'a de resbunare va indemna pe Ienicieri a se intórce la « obsidiune ; dar' aveti grije, nu cumva la casulu de o resistentia vi- « gorósa a garnisónei, furi'a loru se se intórca asupr'a capeteloru « vóstre. Noi asta-di suntemu intr'o situatiune, unde trebue séu se « invingemu séu se murimu. Dar' a invinge dupa ce amu perasitu « o cetate ce o tienemu sub obsidiune acumu de atâte luni, mi se « paré ca ar' semená mai multu à perdere decâtu à victoria. Sulta- « nulu astépta pe tóta diu'a scire despre succesulu labórei nóstre, « si a facutu degià preparative de triumfu pentru noi. Déca acumu « eventulu ar' proba contrariulu, si noi n'amu poté areta nici unu « succesu, atunci potemu scí prè usioru ce periclu stà atâtu asupr'a « capului vostru, câtu si asupr'a capului meu. Déca veti considera « tóte aceste lucruri, si le veti pondera cu mesur'a prudentiei, atunci « veti intielege bine, cà in vanu este a duce armat'a in campu si in vanu « este a lupta pentru victoria, déca nu vomu lasa cea mai mare parte « a Ieniceriloru se apere siantiurile si se continue obsidiunea. Ini- « miculu se va inspaimenta, candu va vedé cà noi suntemu gat'a a « primí lupt'a in campu, si cà in acelasiu timpu continuamu obsidi- « unea cu aceeasi vigóre cá mai inainte. Acést'a procedere va mascá « debilitatea nóstra ; va oprí pe garnisóna de a ne attaca din dosu ; « va insuflá curagiu soldatiloru nostri ; cu unu cuventu, acést'a este « calea pe care potemu obtiené o victoria nu numai usióra, dar' com- « pleta chiaru ».

PASII INSISTU PRE LANGA OPINIUNEA LORU

LXXIV Pasii dupa ce au ascultatu pe vezirulu, au replicatu pre- cumu urmédia : «Noi nu vedemu ce amu avé se ne tememu de o « garnisóna, care prin morburi si labóre chiar' asià este de stórsa, « déca nu mai tare, cá si soldatii ottomani ; si pentru aceea, ea mai « multu se va marginí a-si aperá fortificatiunile câte i-au mai remasu, « decâtu a se fortiá a recucerí ce a perdutu. Afara de acést'a, lini- « ele si celelalte intarituri ale nóstre suntu cu multu mai tari, de- « câtu insasi cetatea ; si déca vomu lasá numai unu regimentu ori

« duóe intru aperarea loru, anca si atunci va fi mai greu garnisónei « din Vienna a le cuprinde, decâtu Ienicerilorn a cucerí cetatea. Pe « ceilalti Ieniceri, cari facu acuma servitiu si sunt occupati in sian- « tiuri, potemu cu mai multu succesu se-i oppunemu inimicului, a « carui armata nu este de despretiuitu : ea contine nu numai trup- « pele din mai tóta Germani'a, ci are anca si o considerabile parte « de truppe auxiliarie din Poloni'a. Este prè adeveratu, cà Ienicierii « sunt cate-odata obstinati, si refusa de a se suppune la comand'a « generaliloru, ba de multe-ori le amerintia viéti'a; dar' érasi nu « mai pucinu este adeveru, cà prin unu micu presentu si prin pro- « misune de a le immarí soldulu, prè usioru i poti imblandì; si nu « se póte crede, cà dupa atate fatigiuri se lase ei remuneratiunea la « altii chiar' acumu candu sunt la finitulu laborei loru. A divide ar- « mat'a se se lupte in duóe parti, ar' fi numai in folosulu inimicului « si in detrimentulu armatei ottomane. Si apoi credeti cà prin a- « césta impartire in duóe lupte, veti intimidá pe Germani? Din « contra, ei se voru luptá ca desperati; câci lupt'a nu este pentru o « singura cetate, cì pentru salvarea crestinismului intregu ; si asiá « prè usioru ar' poté urma de ací ruin'a intregului imperiu otto- « manu ».

VEZIRULU IMPUNE PRIN AUCTORITATEA SA

LXXV. Dar' nici aceste rationamente n'au potutu se abata pe Vezirulu dela propusulu seu. Elu nici nu mai dîcea alta acumu, decâtu ca Sultanulu i-a commisu lui conducerea acestei espeditiuni, prin urmare este prè usioru de vediutu, ca déca s'ar' intemplá vre-unu desastru, acesta i s'ar' imputá numai lui, si nu altui-a; si érasi, cà nu póte sufferí se i se dîca, ca a suportatu atâte difficultati si a perdutu atâti-a omeni, fara se póta areta nici celu mai micu resultatu.

UCCIDE PE TOTI CAPTIVII SI SCOATE ARMAT'A LA CAMPU

LXXVI. La duóe-dieci dile ale lunei Remazanu se aréta armat'a crestina. Atunci Cara Mustafa mai inainte de tóte da ordinu a uccide pe toti captivii câti prinsesera Tatarii in escursiunile loru, si alu caroru numeru se suiá la aprópe trei-dieci de mii. Dupa aceea imparte

truppele care nu erau occupate cu obsidiunea, in trei corpuri. Cu comand'a aripei stange insarcina pe Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda; in arip'a drépta pune comandante pe Cara Mehemedu Pasia (59) de Diarbekir; centrulu armatei si-lu reserva sie-si, avendu pre langa sine pe Ag'a Ienicieriloru si Spahiiloru, si preste totu a datu ordinu a se tiené tare, si la primulu attacu a respinge pe inimicu. Restulu Ienicieriloru l-a lasatu sub comand'a lui Kiahaia seu in siantiuri, pentru a attacá cetatea in acelasiu timpu. La inceputu se parea cà officiarii armatei esecuta cu speciale vigóre ordinile ce au primitu; dar nu multu dupa aceea a vediutu vezirulu cà dreptu avuse Ibrahimu Pasia, si-i parù reu, dar' acumu era prè tardiu, cà nu i-a urmatu consiliulu.

IENICIERII PERASESCU LINIELE SI SIANTIURILE

LXXVII. Indata la primulu attacu alu Germaniloru, Turcii atâtu cei din arip'a stanga câtu si cei din arip'a drépta perasescu liniele, si refusa de a se suppune comandei generaliloru loru. Ienicierii, cari remassera in siantiuri, observandu ceea ce se petrece in armata, perasescu si ei obsidiunea, si esu din siantiurile loru sub pretestulu fictivu de a adjutá pe companionii loru cari ar' fi in periclu, in fapta inse pentru a scapá ei insii din periclu. Pucinu dupa aceea vinu si truppele Poloniloru si ataca centrulu armatei, care acumu era si din drept'a si din stang'a fara adjutoriu; câci si Ienicierii si spahii cari mai remassera cu officiarii loru cu totu, nu cugetau atâtu la lupta catu là fuga, si se grabiau cu cea mai mare precipitare a scapá din periclu.

TURCII REMANU BATUTI SI FUGU

LXXVIII. Cara Mustafa Pasia vediendu cà soldatii sei fugu in tóte partile, si ca este imposibile de a innoi ataculu, se intórce singuru in castre; aici inse nu mai era nici-unu sufletu de omu in corturi; atunci erupse in lacremi, si-si planse sórtea sa fatale. In urma

(59) *Cara Mehemedu Pasià.* Omu de puçinu renume, dar care a statu in mare favóre la Cara Mustafa Pasia, nu din alta causa, ci numai pentru cà nici-odata nu-i contradicea (câci acesta nu potea sufferí cá cine-va se-i contradica), si ascultá orbesce de tóte ordinile vezirului. Pentru care deferentia servile, Cara Mustafa Pasia l'a facutu Beglerbegu de Buda dupa mórtea lui Ibrahim Pasia.

iea singuru stindardulu lui Mahomedu in mana, si merge, fuge din tóte puterile pentru a ajunge restulu armatei sale, care numai prin favórea intunerecului noptiei a scapatu de sabi'a inimicului, dar' n'a scapatu si de fric'a ce intr'atâtu cuprinsese pe Turcii fugitivi, in câtu nu mai simtiau greutatile si fatigiele drumului, si nu au incetatu a fugí pênê au adjunsu la companionii loru, pe cari i lasassera la obsidiunea Iaurinului, duóe-dieci-si-cinci mile germane de la Vienn'a. Atâtu de mare a fostu fric'a mai multu decâtu panica, ce Domnulu, arbitru supremu alu tururoru lucruriloru umane, a versatu in inimele loru, in câtu acei-a cari cu unu momentu mai inainte refusau a face si lucrulu celu mai micu, si cari strigau, cà au venitu aici nu pentru a sufferí fatigìe si fóme, cì pentru a se bate, acesti ómeni acumu intr'o dî si o nópte, fara a mancá si a bé, traverséza pedestri o cale de cinci-dieci de óre.

POLONII PRÉDA CASTRELE TURCILORU

LXXIX. In acelasiu timpu crestinii vediendu cà Turcii dupa o scurta ciocnitura se retragu in castrele loru, si nesciindu ce se petrece acolo; se temeau nu cum-va se fia acésta o apucatura a Vezirului; câci nu-si poteau imagina, cá o armata atâtu de numerósa precumu era a Turciloru, se intórca dosulu la celu deantâiu si anca reu atacu. Afara de acésta si intunericulu totu mai mare alu noptiei le-au immaritu fric'a de periclu; prin urmare se decisera a sta pe locu, a astepta diu'a, si apoi a da assaltu asupra castreloru turcesci. Dar' puçinu dupa aceea se informara de la spionii loru, cà Turcii au fugitu (60), si au perasitu castrele loru. Atunci Polonii condusi de

(60) *Turcii au fugitu.* Fericitu generalulu crestinu, care póte sustiené primulu, secundulu si tertiulu attacu alu Turciloru. Câci déca i-au respinsu a trei'a óra, séu celu multu a patr'a óra, póte fi securu ca ei intorcu spatele. Si dupa aceea déca i urmaresce numai in pasi mici, precumu amu observatu cà au facutu Germanii de câte-va ori, va vedé cà nu numai isi lasa castrele, tunurile, bagagiurile si o iau la fug'a mare, ci anca cu strigatele loru ametitórie de: *Ghiaur ghieldĭ*, adeca: vinu necredintiosii, aducu tóta armat'a loru in cea mai mare confusiune si disordine. Adeveratu cà la anulu 1711, Turcii intr'o bataia ce au avutu cu Russii au innoitu ataculu loru de siépte ori; dar acést'a se póte attribui numai lipsei de esperientia a generaliloru russi, cari nededati a se lupta cu Turcii in campu deschisu, nu au avutu curagiulu de a-i persecuta indata ce au inceputu a se retrage. Câci afara de acést'a trebuiau se scia, cà Ienicerii nu sunt obligati a ataca mai multu cá de trei ori,

setea de préda, petrundu anca in acea nópte in castre, si punu man'a pe una-suta-optu-dieci de tunuri grele si alte munitiuni bellice, se incarca de predi si de provisiuni sufficiente pe mai multe luni. Intr' aceea, pênê candu castrele crestiniloru resunau de strigate de bucuria, si pênê candu nu numai Germani'a, ci Europ'a intréga congratulá liberatoriloru Viennei: pênê atunci lucrurile la Turcii cari au scapatu din acésta a loru perdere, au luatu cu totulu alta façie.

RESBUNAREA VEZIRULUI ASUPR'A PASILORU

LXXX. Abiá ce adjunse vezirulu in castrele de la Iaurinu, si mai ântâiu s'a cugetatu, nu cumu se-si repare perderile, ci cumu se restórne in capulu altora periclulu, ce dupa datin'a Turciloru ilu amerintiá pe elu. Dar' elu vedea cá este imposibile de a-si esecuta propusulu seu, pênê candu nu va curatì din cale pe Ibrahimu Pasia, Beglerbegulu din Buda, si pe ceilalti cari au cunoscintia despre planurile sale; câci acesti-a prin auctoritatea loru ar' da mare pondu accusei ce s'ar' redica in contra lui, si ar' poté descoperí intentiunile lui nutrite contra imperiului ottomanu; dar' anca si din acea causa, fiindu-ca credea, cà prin obstinatiunea sa sí i-a facutu inimici personali. Pentru aceea si cu acestu scopu a chiamatu la sine sub differite preteste pe toti acei-a, cari i-a facutu mai mare oppositiune in consiliulu bellicu tienutu mai in urma pentru obsidiunea Viennei, si a datu ordinu, cá Pasii care cumu va vení, se fia pedepsiti cu mórte. Si a disu apoi cà a trebuitu se procéda in modulu acesta, fiindu-cà ei in unire cu Tököli i-au consiliatu mai ântâiu obsidiunea Viennei, si óre cumu l-au fortiatu contra vointiei sale a intreprinde acea espeditiune; si dupa aceea totu ei au fostu cari s'au aretatu indolenti intru esecutarea ordiniloru sale, si primii in lupta cari au intorsu dosulu si au fugitu.

si déca a trei'a óra sunt respinsi, ei isi lasa posturile, castrele si totu, si nu cugeta la alta decâtu la fuga; tragu pe Spahii josu de pe cai, si omóra pe toti cari li se oppunu: in assemenea casu ei sunt mai crudi inimici ai cavaleriei turcesci, decâtu insusi inimiculu. Pentru aceea cavaleri'a turcesca candu vede cà infanteri'a se retrage, nu vine nici-odata in apropiarea ei; din contra, o incungiura si fuge de ea mai tare cá de insusi inimiculu.

FORTIFICA STRIGONIULU SI UIVARULU, SI SE PUNE IN CASTRE LA BUDA

LXXXI. Dupa acestea pune garnisóne tari in Strigoniu si Uivaru ér cu restulu armatei se asiédia sub murii cetatiei Buda, si numesce de gubernatore acestei cetati pe Cara Mehemedu Pasia, care celu puçinu tacêndu, totdeuna se aretà devotatu intentiunilorù vezirului.

POLONII IN PERICLU

LXXXII. In acestu timpu crestinii se restaurasera, si determinati a secera pre langa liberarea Viennei anca si alte fructe ale victoriei loru, au trasu spre resaritu in Ungari'a. Polonii isi luara dreptulu de a merge ei inainte, si dupa ce allungara unele truppe de ale Turciloru fugitivi, se inganfara de acésta si de cea din urma victoria, care in cea mai mare parte si-o attribuiau numai sie-si, si increditi si inprudenti se respandira prin tóta tier'a fara nici-o ordine, cá si cumu ar' fi batutu si suppusu degiá tóte truppele ottomane. Retacindu in modulu acesta, dau la siese-spre-diece ale lunei Siewal, langa Strigoniu, de circa siese mìi cavaleria turcésca si duóe mìi Ienicieri, pe cari Bostangì Mustafa Pasia (61) si Halil Pasia 'i adunase aici. Polonii avura temeritatea de a-i ataca, si-si punu tóte puterile se-i allunge indata la primulu attacu. Dar' Turcii, cari cu pucinu mai inainte cugetau mai multu la fuga, decâtu la lupta, vediendu cà Polonii sunt singuri si Germanii nu sunt cu ei, au statu pe locu, au primitu lupt'a, si au facutu pe inimicu de s'au retrasu mai iute de câtu cùmu a venitu; si nu s'au indestulitu cu atâtu ca i-au respinsu inderetru, cí persecutandu-i, incungiura si stringu

(61) *Bostangi Mustafa Pasia.* Acesta avea dóue nume la curtea ottomana, Bostangí si Cusci Mustafa; fiindu-că inainte de a fi Bostangi, séu inspectoru de gradine, a fostu Cusci, séu inspectoru paseriloru imperatului. In Batai'a de la Strigoniu l-au prinsu Polonii, si siese ani in urma, parintele meu, la ordinulu Sultanului, l'a rescumperatu dimpreuna cu Ali pasia cu o buna summa de bani. Dupa aceea a fostu inaintatu la officiulu de Caimacamu in Constantinopole, ér' Ali Pasia ajunse gubernatore de Tripoli in Syri'a. Dar' nici unulu, nici altulu n'a gustatu lungu timpu favórea Sultanului; căci amenduoi au muritu puçinu dupa aceea. Bostangi Mustafa pasia, pênĕ ce a fostu Caimacamu, si-au aretatu gratitudinea sa catra parintele meu prin mai multe servitiuri bune. De elu a remasu unu fiiu cu numele Capudgi Pasia, omu fórte invetiatu, affabile si la curte fórte bine vediutu.

pe inimiculu inprudente de tóte partile. Se parea cà Polonii sunt cu totulu perduti ; ceea ce se si imtemplá de siguru, déca armat'a germana nu le venià intr' adjutoriu chiar' la timpu candu incepusera a se retrage; câci Turcii vediendu cà façie cu acestu adjutoriu nu potu tiené lupt'a , s'au retrasu , fara cá inimiculu se aiba curagiulu de a-i persecuta, si ducêndu cu sine o multime de stindarde si trompete luate de la Poloni, si lasandu pe campulu luptei aprópe o miie de inimici morti, intre cari si fiiulu generalului Iablonovski.

GERMANII IN UNIRE CU POLONII BATU PE TURCI A DOU'A ORA LA DUNARE

LXXXIII. In diu'a urmatória unindu-se amenduóe armatele, polon'a si german'a, attaca pe Turcii cari erau campati in distantia cam de una ora de la Barcanu, si dupa o lupta agera si obstinata i batu si-i punu la fuga. Pre candu acesti-a voiau in fug'a loru se tréca preste Dunare pe unu podu, ce nu era prè bine construitu, fric'a, grab'a, confusiunea era atâtu de mare, in câtu podulu se rupse suptu greutatea loru, ìnainte de a fi potutu trece nici o parte din ei, si cadiendu in Dunare, torentele repede i-a dusu cu sine. Ceilalti au fugitu la Barcanu, unde, dupa ce au ajunsu Germanii, la prim'a sommatiune au capitulatu cu cetate, cu arme, cu generali cu totu. In lupta anca au remasu celu pucinu trei mìi de Turci morti; ceilalti parte s'au innecatu in Dunare, parte au fostu prinsi asiá, in câtu abiá au scapatu vre-o càti-va cari se duca companioniloru scirea despre acésta perdere.

IMPERIALII OCCUPA STRIGONIULU

LXXXIV. Dupa acésta lupta generalii armateloru victorióse facu preparative pentru a impresora Strigoniulu ; dar' pucinu dupa aceea isi schimbara planulu, pentru-ca luasera scirea, cà vezirulu si-a readunatu una armata de optu-dieci mìi de ómeni, cu intentiunea cá prin o nuoa lupta se stérga rusînea ce o a patîtu inaintea Viennei. Dar' falsitatea acestei faime a fostu in curendu descoperita, si asiá in duóe ale lunei Silcade attaca cetatea cu atâta furia, in câtu Turcii au remasu ametîti de frica si spaima, si comandantele Bekir Pasia, de si avé patru mìi de omeni la sine, dupa patru dile de obsidiune

preda cetatea (62), care mai inainte a reșistatu la o armata cu multu mai mare patru luni de dile.

PETRICEICU, PRINCIPELE MOLDAVIEI, INTRA IN BESSARABI'A

LXXXV. Pênê candu armat'a imperiale facea progresse in Ungari'a, si a redusu castellele de acolo érasi sub potestatea crestina, pênê atunci in alta parte s'a facutu totu assemenea incercare, dar' nu cu assemenea succesu. Petriceicu, principele Moldaviei, care in batai'a dela Cehrinu a trecutu de la Turci la Poloni, dupa ce vediuse cà regele Poloniei s'a dusu pentru a libera Vien'a, adunandu truppele moldave, ce-i tieneau partea, se uni cu Coniçky (63), generalulu Cosaciloru, apoi trecendu Nistru, merse prin Moldavi'a in Bessarabi'a.

SI FACE MULTE CRUDELITATI IN ACEA TIÉRA

LXXXVI. Tiér'a era fara de nici-o aperare, câci Tatarii crimeani si budgiacani erau mai toti dusi la obsidiunea Viennei; asiá Petriceicu lasa pe Cosaci se pazésca castrele, ér' elu merge cu trupele moldave si distruge si devasta tiér'a in tóte partile cu atâta crudelitate, in câtu n'a crutiatu nici etate nici sexu. Trâgea pe copii Tatariloru in frigare de vìi, séu i trêntiá de pietre, in câtu le sariá toti crerii din capu; pe candu mai bine facea, déca-i luá cu sine si-i educá in religiunea crestina. Desonorá fetiórele, si apoi le ucidea; taiá pantecele femeiloru grele; torturá in modulu celu mai barbaru pe betrani, cá se-i spuna unde le suntu banii si averea. Intr'unu cuventu, elu n'a lasatu necomisu nici-unu modu de crudelitate si barbaria ce s'a potutu vreodata inventa in timpii de mai inainte.

IN URMA ILU BATU TATARII

LXXXVII. Intr'aceea, pre candu Moldovenii (64) se purtau aici nu

(62) *Preda cetatea.* Acésta capitulatiune face pe unu poetu turcu a dîce intr'unu modu profeticu: *Ciktum Siamung Capusinden. Selamladum Usturguni, Beligradi Buduni*; adeca: «Esii pe port'a din Damascu, si-mi luai diu'a buna de la Strigo« niu, Belgradu si Bud'a». Gubernamentulu de Damascu a fostu primulu postu de onóre alu lui Cara Mustafa Pasia autorulu á tóte desastrele urmate apoi asupr'a portiei ottomane.

(63) *Coniçky.* A fostu hetmanu alu Cosaciloru dintre Nistru si Dnipru, cari anca nu se liberasera de sub jugulu Poloniloru Polonii l-au facutu hetmanu, dupe ce Dorosiensko și Cirko au fostu trecutu la Turci sí la Russi.

(64) *Moldovenii.* Acésta portare nu se póte atribui tuturoru Moldoveniloru; caci

cá soldati, ci cá nisce carnefici, vinu Tatarii cari scapasera din batai'a de la Vienn'a, si fiindu-ca nu se simtiau in stare de a poté dá pept cu inimiculu, se puśera la inceputu pe la marginile tierei si se tieneau ascunsi. Dupa aceea inse intarindu-se, au novalitu pe neasteptate asupr'a moldoveniloru respanditi prin tiéra si isi resbuna infricosiatu de ei pentru omorulu fratiloru loru. Apoi au incungiuratu de tóte partile pe Cosaci, cari remasera in castre. Acestia, fiindu ca erau pucini la numeru, n'au cutediatu a se lasa in lupta cu Turcii, ci aperandu-se pe dupa cara, se trageau incetu-incetu catra Prutu, sperandu cà cu modulu acest'a se voru poté scutí contra nevalei Tatariloru, si voru poté ajunge in tiér'a loru. Dar' fiindu-ca numerulu loru scadea din dì in dì, si provisiunea li se gatase, asiá au prinsu fug'a si s'au imprastiatu mai multu de fóme si de frigu, decâtu de arm'a inimicului. In fuga, Tatarii au uccisu fórte multi, in câtu din tóta armat'a abiă vre-o câte-va truppe de Cosaci, cu Petriceicu si Coniski au potutu scapa cu greu in Poloni'a; si anca nici acesti-a nu scapau, déca caii osteniti ai Tatariloru n'ar' fi impedecatu pe acesti-a de a-i persecutà mai departe.

DUCA, PRINCIPELE MOLDAVIEI, CADE PRINSU LA POLONI

LXXXVIII. Sórtea principelui Duca fù si mai fatale. Elu, precumu amu dîsu, a fostu dusu la obsidiunea Viennei. Candu s'a intorsu din acésta espeditiune inderetru, a gasitu statulu Moldaviei in cea mai mare confusiune; mai toti boierii, parte au trecutu la Petriceicu, parte, pentru securitatea propria, au fugitu in tierile vecine; Iassi, resiedinti'a sa, devastata. In aceste impregiurari s'a retrasu cu vre-o câti-va ai sei la Domnesci, unu satu in tienutulu Putnei, resolutu ą astepta aici timpuri mai bune. Pre cându se ocupá elu aici cu cugetulu, cumu se restituie ordinea si pacea in tiéra, unu moldovanu, cu numele Bainski (65), consângénu alu lui Petriceicu, nevalesce

toti cei betrani si mai de frunte boieri vediendu că nu se potu opune lui Petriceicu, s'au retrasu parte in munti, parte in Romani'a. Totu lucrulu a fostu oper'a unoru tineri, cari nu aveau nici-o esperientia, şi s'au lasatu a fi sedusi de promissiunile minciunóse ale lui Petriceicu si ale Poloniloru, si prin adjutoriulu acestora s'au incercatu, dar' in vanu, a seduce si pe ceilalti.

(65) *Bainsky.* De origine mol lovénu si consangénu cu Petriceicu. Dupa mórtea acestui-a s'a intorsu in Moldavi'a, si parintele meu l'a numtiu Serdaru, adeca generalu preste armat'a de la Prutu.

asupr'a lui, ilu prinde si-lu duce in Poloni'a; aici a fostu arestatu si tienutu sub mare paza in Varsovi'a, unde nu preste multu a si muritu.

DEMETRIU CANTACUZENU, PRINCIPE MOLDAVIEI, IN LOCULU LUI DUCA

LXXXIX. In loculu lui Duca, Turcii au pusu principe Moldaviei pe Demetriu Cantacuzenu (66), barbatu de inalta origine, dar' omu móle, bunu mai multu pentru timpu de pace decâtu pentru timpuri bellice. Din acea causa, pucinu dupa aceea a fostu destituitu din dignitatea de principe, precumu vomu vedé la loculu seu.

CE SE PETRECE LA POARTA SUB DURAT'A OBSIDIUNEI VIENEI

XC. Dupa ce amu naratu cele ce s'au petrecutu anulu acesta in campii de bellu intre amenduóe armatele, cursulu istoriei cere cá se naramu si aceea ce s'a petrecutu sub timpulu acesta la curtea ottomana. Sultanulu, dupa ce a tramisu pe vezirulu in espeditiune, se lasâ cu totulu in prudenti'a si fortun'a acestui-a; se preamblà pe siesurile Traciei si ale Greciei, si-si petrecea cu venatu in tienutulu Despot Tailasi. Asia elu nu sciá nimicu ce se petrece la armata séu in statu, afara de noutatile ce i le tramittea Vezirulu prin câte-unu curiru. Vezirulu, precumu scimu, ilu assecurase cà Vienn'a este redusa la estreme, si cà abîa se va mai poté tiené vre-o câte-va dîle; cà nu are de a se teme de inimicí, câci atâta terróre i-au cuprinsu de armele ottomane, in câtu nu numai cà au redicatu obsidiunea de

(66). *Demetriu Cantacuzenu.* Fiiulu lui Mihaiu Cantacuzenu din famili'a de la Constantinopole a Cantacuzeniloru. Anca ca june adjunsese la postulu de intendante alu garderobei la curtea principelui Romaniei; dara nu sciu din ce causa, a fostu scosu din servitiu, și apoi s'a dusu la Constantinopole si s'a aplicatu câti-va ani la maiestria de juvelariu. In urma, cu ocasiunea circumcisiunei filoru lui Mahomedu a făcutu acestui-a un presentu de unu sadirvan séu fôntâna de argintu, din care potea se curga apa dôue-deci-si patru de ôre in continuu. Sultanulu ilu recompensà pentru acést'a cu principatulu Moldaviei. Dar' puçinu dupa aceea i s'a luatu domni'a; înse dupa prinsórea lui. Duca érăsi a fostu restituitu in dignitatea de mai inainte. In urma, Seraskierulu din Silistri'a, Ainedgi Solimanu Pasi'a l-a destituitu pentru lipsa de esperientia in artea militara si l-a tramisu la Constantinopole. Aici Caimacamulu l-a primitu intr'unu modu atâtu de duru si cu vorbe atâtu de aspre, in câtu de spaima a capetatu polipulu in grumazi, din care apoi la trei dîle a si muritu in prinsóre. Moldovenii ilu numera intre cei mai crudeli domni ai loru.

la Uivar anca inainte de ce s'ar' fi apropiatu armat'a musulmana, ci si-au retrasu trupele intr'o buna departare de la cetate si s'au ascunsu acolo dupa siantiuri. Sultanulu, primindu aceste frumóse assecurari, s'a trasu mai aprópe de Constantinopole, voindu a vená in tienuturile de prin giurulu cetatiei, cá asiá se fia in apropiarea capitalei candu i va vení placut'a scire despre cucerirea metropolei Germaniei, si se pôta serba acésta victoria cu cea mai mare pompa si splendóre posibile. Dar' fiindu-ca in locu de noutate placuta i-a venitu trist'a scire despre perderea armatei sale si despre masacrulu ce au suferitu omenii sei, asia se intórse cu indignatiune la Constantinopole, nu pentru a celebra triumfulu, cu care atâtu se magulia pênê acumu, ci pentru ca cu presenti'a sa se adjute statului in acésta stare strimtorata, si se tiena in frêu pe rebelli, despre cari bine scia, cà in impregiurarile de façie potu prè usioru se escite la insurectiune pe poporulu communu.

VEZIRULU SE ESCUSA INAINTEA SULTANULUI

XCI. Nu multu dupa aceea a primitu o scrisore de la Vezirulu fugitu la Bud'a, in care-i face unu reportu circumstantiale despre operatiunile campaniei intregi. Vezirulu inainte de tóte i aréta difficultatile ce au suferitu si labórea ce a pusu, pentru a apera si a inlargi imperiulu ottomanu, si cu ce zelu s'a adoperatu a suppune o cetate atâtu de tare si de obstinata. « Inceputulu fericitu — scrie Ve-«zirulu— mi-a datu mare sperantia cà in scurtu timpu voiu poté cu-«cerí cetatea, si amu avutu increderea, cà preste puçinu voiu fì in «stare a o poté offeri maiestatei vóstre dimpreuna cu totu imperiulu «occidentale. Dar' dupa aceea mi s'au rapitu din mana aceste suc-«cesse, nu prin armele inimicului, ci prin maiestriele si tradarea offi-«ciariloru mei subalterni, in specialu prin tradarea si perfidi'a lui I-«brahimu Pasia, beglerbegului de Buda, care elu celu dântâiu a fostu «pentru obsidiunea Viennei, ér' dupa aceea si-a schimbatu opiniunea, «séu pentru cà a vediutu ca dupa cucerirea Viennei, Beglerbegulu de «Bud'a nu va mai avé autoritate atâtu de insemnata ca mai inainte, «séu pentru ca aspirá la dignitatea de mare veziru; si asià nu numai «a refusatu a urma ordinile mele, si s'a oppusu la tóte consiliele

« mele, ci prin esemplulu seu a incuragiatu pe soldati si pe officiari «a-si neglige detorintiele loru. Cu tóte acestea le-amu suferitu, «pentru-cà simtiamu in mine o aversiune de a uccide pe unu bar«batu, care are atâte titluri de a fi respectatu in imperiulu ottomanu. «Dar' chiar' acésta indulgentia a causatu in urma perderea luptei. «Câci, insarcinandu-lu cu comand'a aripei stange, elu indata la pri«mulu attacu alu Germaniloru, si inainte de a se poté dîce ca s'a «inceputu lupt'a bine, a intorsu dosulu cu tóte trupele sale, a fu«gitu in cea mai mare disordine, si a datu prin acést'a occasiune «inimicului de a luá ceealalta armata in cóste, a o bate si a o pune «la fuga. In urma, dupa ce amu vediutu cà inimiculu persecuta din «tóte puterile armat'a nóstra in retragere, si Ibrahimu Pasia este «nemiscatu; prin urmare, vediendu ca acesta in modu obstinatu «cauta ruin'a atâtu a sa catu si a imperiului; si temendu-me ca nu «cumu-va elu prin purtarea sa se suppediteze inimicului o victoria «anca si mai mare, decâtu cumu a fostu cea din urma; cu unu cu«ventu, vediendu cà pe Ibrahimu Pasia nu-lu mai potu oprí: amu «fostu constrinsu a-lu sacrifica cá victima necessaria pentru salutea «statului, si amu crediutu ca aducu celu mai mare servitiu atâtu «imperiului câtu si maiestatiei tale, déca voiu curati din cale pe «unu omu, care a fostu caus'a atâtoru nefericiri pentru amenduoi. «Si eu atâtu de firma incredere amu in justiti'a maiestatiei vóstre, «in câtu nu-mi potu imagina, cà se mi se impute de vina séu ne«gligentia aceea ce s'a causatu numai prin lips'a de subordinati«unea altora.»

VEZIRULU SE ROAGA DE IERTARE SI PROMITTE A LUA VIENN'A

XCII. Pre langa acestea, Vezirulu s'a rogatu de Sultanulu cá se'i concréda comand'a asupr'a armatei si in espeditiunea proxima, inse se-i concéda a-si intregi fortiele, recrutandu trupe nuóe; déca nici cu modulu acest'a nu va cuceri Vienn'a si tóta Germani'a, atunci è gata se-si puna capulu si se primésca mórtea prin sabia ori stréngu. Pre langa scrisórea in care cerea acestea, a tramisu pretióse daruri (67) nu numai pentru Valide-Sultana, ci pentru toti officiarii

(67) *Pretióse daruri.* Prin aceste, cá prin cele mai persvasive argumente ale innocentiei sale, credea Cara Mustafa Pasia, ca va poté face se scape si se arunce culp'a

de curte, despre cari sciá ca stau in gratia la Sultanulu. Acesti-a l-au si servitu; câci prin intrepunerile loru intr'atâtu au convinsu pe Sultanulu despre innocenti'a Vezirului, in câtu nu numai ca au declaratu ca Ibrahimu Pasia si ceialalti puniti cu mórte la Iaurinu, au fostu in modu justu puniti, dar' anca au intaritu de nou pe Cara Mustafa Pasia in dignitatea de mare-veziru si de comandante preste tóta armat'a.

VEZIRULU CONFIRMATU DE NOU IN DIGNITATE, CUGETA A MAI PUNI SI PE ALTI OFFICIARI CU MOARTE

XCIII. Vezirulu, dupa ce au primitu aceste scrisori, a prinsu érasi curagiu, si lasandu la o parte tóta fric'a, se puse din tóte puterile a-si imultí truppele si a face tóte preparativele necessarie pentru proxim'a campania. Si póte cà ar' fi scapatu din periclu, ar' fi stersu rusinea ce o patise mai inainte, si ar' fi adjunsu érasi la auctoritatea ce o avuse pênê acumu, déca din prè marea incredere in puterea sa nu era prè-pripitu intru a si-o restabili, si chiar' prin acésta, a-si accelera insusi perderea. Elu, precumu amu observatu mai in susu, a ordinatu, fara scirea Sultanului, mórtea lui Ibrahimu Pasia, Beglerbegului de Buda, si a celorlalti officiari, cari erau in cunoscinti'a intentiunilor sale; si Sultanulu tóte acestea le-a aprobatu prin scrisórea sa. Mai erau inse unii, pe cari Vezirulu nu avuse curagiulu de a-i punî deodata cu pe ceialalti; pentru-cà se temea, cà numerulu prè mare alu ucisiloru ar' poté se destepte suspitiune in inim'a Sul-

in spatele altora. Dar' in vanu i-a fostu tóta incercarea. Se dice cà cu acésta ocasiune, unu evreu cu numele Connorto Anacav Ogli, pe care Cara Mustafa ilu purtá cu sine, a disu o vorba ingeniósa, care caracteriséza fórte bine terrórea panica ce a cuprinsu atunci inimile Turciloru. Vezirulu adeca fiindu in Bud'a, intrebà pe evreu, déca n'are ceva lucru de valóre, cá se-lu póta tramitte ca presentu Sultanului? Evreulu respunse, ca in Bud'a nu are, fiindu ca tóte lucrurile pretióse si le-a lasatu in Belgradu. Vezirulu atunci i offeri cinci-sute de ómeni cavaleria usiora, numita Besli, se aduca pretiósele din Belgradu, si se-lu apere pe cale ca se nu-lu despóia vre-o banda vagabunda de Turci séu Tatari. Dar' Evreulu replicâ: nu sunt necessari atâti-a soldati; trei ómeni sunt de adjunsu pentru a me apera; câci eu am o siapca séu pelaria nemtiésca, si acést'a singura è prè de adjunsu, pentru ca cele mai mari bande de hoti numai se o védia si de frica se-mi dea toti banii loru. Vezirulu intielese, si suspinandu, se dice ca a respunsu: Bine dice proverbiulu nostru. Pe cine i pune Dumnedieu la fuga, aceia se temu si de unu evreu.

tanului. Pe acesti-a a cercatu se si-i castige prin promissiuni, spre a-i impedeca se nu-lu accuse. Dar' totusi tienea ca nu este prudentu a-i lasá in vietia; pentru-ca asiá elu pururea potea se aiba causa de a se teme, ca inimicii sei ar' poté se-i corrumpa, si se descopere aceea ce s'a petrecutu numai intre ei. Era inse necessariu a inventa unu pretestu, pentru cá se le ia viétia; câci cei cari dupa subsumptiunea lui au causatu perderea la Vien'a, era degiá cu totii puniti cu mórte; si prin urmare nu i se parea lucru justu, a reinnoí acusatiunea contra aceloru persóne, cari au fostu odata acquitate. Elu nu avea dar' si nici nu potea se ghicésca séu se inventeze nici-unu pretestu plausibile. Asia se pune si scrie in secretu Sultanului, ca: « Aga Ieniceriloru si ceilalti Pasi, pe cari i-a insemnatu cu numele, de nou se oppunu ordiniloru sale, si din grati'a sa, ca i-a iertatu pentru portarea loru cea rea la obsidiunea Viennei, nu facu usu pentru a se indrepta, cí pentru a se intarí anca si mai multu in intentiunea loru obstinata de a ruina imperiulu. Maiestatea sa bine ca i-a datu deplina putere de a puni pe officiarii culpabili, ori cine ar' fi acei-a, dar' elu n'ar' voí bucurosu a usa de acésta putere, cá se nu dea occasiune inimiciloru sei cá se-lu accuse, si atunci candu ar' fi nevinovatu; pentru aceea róga pe Maiestatea sa, se se indure a dispune in privinti'a acést'a ».

TRADAREA SI FALSITATEA VEZIRULUI SE DESCOPERE

XCIV. Nu se póte nega, ca acésta espunere a Vezirului era plausibile; dar' lucrurile la curtea ottomana luasera cu totulu alta facie, si vezirulu departe de a-si vedé implinita cererea, din contra prin acestu pasiu imprudentu si-a causatu insusi ruin'a sa. Câci, unii alti oficiari, cari au fostu presenti la obsidiunea Viennei, au tramisu la Porta raporturi cu multu mai fidele despre cele intemplate acolo, descoperindu totodata si apucaturele si intentiunile Vezirului. Ba nici cuprinsulu acestei din urma scrisori a Vezirului n'a potutu se remana atâtu de secretu, in câtu patronii persóneloru accusate se nu vina la cunoscinti'a periclului ce amerintià pe amicii sei, si se nu cerce occasiune de a se intrepune din tóte puterile pentru salvarea loru. Pre langa acést'a, mai sosì si unu nuntiu nefericitu cu scirea despre occuparea Strigoniului prin Germani, si despre per-

derea armatei ottomane la Barcanu: nuntiulu aretâ Sultanului si mai-mariloru, ce consecentie funeste póte se aiba acestu desastru; si spuse ca numerulu mortiloru este cu multu mai mare decâtu cumu se crede, séu de câtu cumu voiesce Vezirulu se scia.

CURTENII LUCRA SI GRABESCU RUIN'A VEZIRULUI

XCV. Sultanulu era dispusu a ruina pe Vezirulu, si inimicii acestui-a anca nu incetara a-lu alarma in continuu. Acumu i relatau despre cuventele seditióse ale soldatiloru si ale poporului, cà Cara Mustafa Pasia anca nu este punitu precumu merita nici pênê astadi; acumu i aretau necesitatea de a-lu destituì chiar' si candu ar' fi innocentu, câci schimbarea Vezirului in timpi de disgratia totdeuna s'au aretatu folositória; acumu i depingeau tradarea si maiestriele Vezirului cu colori atâtu de vie, in câtu Sultanulu in urma s'a determinatu a tramite pe Capudgilaru Kiahaiasi cu unu Chatisierifu in Ungari'a, si a lua capulu lui Mustafa.

MORTEA VEZIRULUI CARA MUSTAFA SI DENUMIREA ALTUI VEZIRU

XCVI. Kiahaia ajunge la Belgradu si afla pe Vezirulu occupandu-se cu recrutarea pentru armat'a sa. Elu avisâ mai ântâiu pe Aga Ieniceriloru, si apoi merse in cas'a Vezirului, unde-lu si arestà. Kiahaia i aretâ ordinulu Sultanului. Mustafa n'a facutu nici cea mai mica resistentia; dise numai, cà móre cá martiru. Apoi in siese ale lunei Muharremu, anulu Hegirei 1095, a fostu strangulatu prin patru carnefici, si capulu lui transportatu la Constantinopole. Sultanulu in loculu lui a numitu mare-veziru pe Cara Ibrahimu Pasia (68) A 1095 / I. C. 1684

(68) *Cara Ibrahimu Pasia.* Acesta a fostu mai ântâiu Kietciudabegu pre langa Cara Mustafa Pasia dupa accea, candu acest'a a mersu in espeditiunea cegriniana, Ibrahimu a remasu Caimacamu in Constantinopole. In amendóue aceste posturi s'a aretatu atâtu de arrogante si turbulentu, in câtu nu numai crestiniloru, dar' si Turciloru le-a desplacutu promotiunea lui. Dar' dupa ce s'a facutu mare veziru, s'a silitu a se face mai popularu, mai affabile, si acumu era mai accessibile; póte, trist'a catastrofa a predecessorelui seu i-a servitu de esemplu. Si la curte era fórte attentivu, ca totdeauna se fia in apropiarea Sultanului, se taie tóta ocasiunea curteniloru de a-lu calumnia séu discredita naintea acestui-a. Cu modulu acest'a s'ar fi potutu sustiené lungu timpu in postulu seu, déca sórtea atâtu de inimica pe acelu timpu Turciloru n'ar' fi venitu a eclipsí virtutile lui, si deca Solimanu Pasia nu venia a descoperi Sultanului tóte defectele lui.

pênê acumu Caîmacanu in Constantinopole ; si dandu-i sigilulu imperiului , ilu eshortà se-i fia de invetiu sórt'a predecesorelui seu , si se servésca imperiului ottomanu cu mai multa credintia ; se-si puna tóte puterile si tóta atentiunea, ca se-si resbune aspru de inimici pentru rusînea ce a suferitu de la ei predecesorele seu. Dar' imprudenti'a lui Cara Mustafa Pasia adusese fórte multi inimici asupr'a imperiului ottomanu, cu cari trebuiá se se lupte acumu noulu Veziru. Elu isi formase o idea atâtú de mare despre poterea Turciloru, in câtu pe timpulu candu s'a decisu a intreprinde espeditiunea contra Viennei, nici prin minte nu-i trecea se atraga pe cei-lalti principi crestini din partea inimicului si se-i castige in partea sa, din contra i vatemá in totu modulu, ca si candu ar' fi mai avutu lipsa de a-i provoca se declare si ei bellu imperiului ottomanu.

CAUS'A RUMPEREI PACEI CU VENETIANII

XCXII. Pre candu se petreceau acestea, Petru Cicerani, ambassadorulu séu Bailos alu republicei venetiane, sosesce la Constantinopole cu duóe vase bellice si trei mercantile, éra dupa ce debarcà, dede ordinu ca lucrurile ce le-au adusu cu sine, se le transpórte la ospellulu seu. Dar' Ghiumrukci (69), vediendu marea cantitate a acestoru lucruri, veni la suspitiunea ca acelea nu sunt tóte ale ambassadorelui, ci ca ar' fi marfa destinata pentru óre-cari comercianti; asia elu visitâ nâile , si intr'adeveru dupa o stricta cercetare a descoperitu, cà o mare parte din acele efecte erau destinate pentru unii negotiatori, si le-a cerutu se platésca vama; negutiatorii inse au refusatu. Atunci comissariulu, contra dreptului de ambasada, a confiscatu marfile si a ordinatu a-le duce in magazinele Sultanului. Ambassadorulu se adoperà la inceputu prin persvasiuni, a recapeta aceea ce i s'a luatu, demonstrandu cu acte publice, cà nu numai pre-

(69) *Ghiumrukci.* Séu Ghiumruk Emini adeca collectoru de vama, despre care amu vorbitu in partea prima (*). Acésta numire parc a deriva din modernulu cuventu grecescu Κουμερκιαριος, care, precumu mi se pare, este o corruptiune d'in cuventulu italianu Commerciarco.

(*) A se vedé nota 7 lá Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

decesorii sei, dar' toti ambassadorii straini au avutu privilegiulu de a aduce fara vama in Constantinopole ori-ce obiecte le-ar' placé, si acést'a atâtu in trebuintiele proprie câtu si pentru comercianti. In urma, vediendu cá cu vorb'a nu o póte scóte la cale, ci cà voi'a Turciloru tiene loculu legei, promise lui Ghiumrukci o buna suma de bani, si cu modulu acesta isi liberà nâile ce acesta le confiscase. Câte-va ḑîle dupa aceea, unu nobilu venetianu, pe care ilu prinsesera turcii pe mare si-lu facusera captivu, a fugitu de la domnulu seu si a scapatu pe o naie venetiana, care venise se transpórte acasa pe Morosini, ambasadorulu de mai inainte. Nai'a inse a trebuitu se stea câtu-va timpu, pentru cà Morosini era indispusu si nu potea se plece pènê preste vre-o câte-va dîle. In acestu timpu domnulu venetianului aflandu cá sclavulu seu este pe bordulu nâiei si vrea se scape, indata se presenta cu unu Arzuhal (70) la Vezirulu, cerendu a lua dispositiune ca se i se retistitue sclavulu. Vezirulu tramitte pe Bostangi Pasia ca se visitedie tóte nâile, si aflandu pe captivulu, se-lu restituie indata domnului seu. Venindu Bostangi Pasia la capitanulu nâiei, néga ca ar' avé vre-unu fugitivu pe bordu ; Bostangi insiste si pretinde a visita nai'a ; capitanulu i se oppune cu puterea. Dar' Turcii erau mai numerosi; si acést'a imprejurare insuflandu-le curagiu, au visitatu nai'a, au prinsu pe sclavu si l-au luatu cu sine; omorindu o parte din matrosi cari prinsera arm'a, ér' o parte punendu-i sub severa paza chiar' pe nai'a loru. Audiendu Sultanulu ca o naia venetiana chiar' in portulu Constan-

(70) *Arzuhal.* Acestu cuventu insémna, espunerea séu summariulu unei cause Asia se numescu acele petitiuni ce se presenta Vezirului in divanu in materii judiciarie. Ele trebue se fia atâtu de concise , in câtu se nu cuprinda mai multu de diumetate a unei pagine in octavu, ori câtu de momentósa séu incurcata ar' fi caus'a; câci de asupr'a pe cealalta diumetate a paginei trebue se se scria voturile judecatoriloru si sententi'a vezirului. Din acésta causa, nu ori-care Turcu este capabile de a compune unu Arzuhal, ori câtu de invetiatu ar' fi in alte respecte: ci sunt Arzuhalgii pusi anume pentru acést'a, cari isi tienu cancelari'a aprópe de curtea Vezirului, si stau gat'a in ori ce timpu a servi pentru bani. Asia, caré vré se-si presente o causa Vezirului, se adresséză catra acesti-a pentru a-i face Arzuhalulu. Ce è mai multu, nici chiar Reis Effendi , adeca marele cancellariu alu imperiului cu tóte ca è unu bunu scriitoriu, totusi nu cutédia se-si compuna insusi unu Arzuhalu, ci tramitte unu species facti despre caus'a sa la unulu din acesti Arzuhalgii, si lasa cá elu se-i faca petitiunea.

tinopolei a cutediatu se intrebuintieze arme, indata a ordinatu detienerea ambiloru ambasadori, Cicerani si Morosini, si nu i-au eliberatu, pênê nu au platitu mai multe pungi pentru rescumperarea matrosiloru, si pene nu au datu satisfactiune deplina pentru crim'a loru.

VENETIANII DECLARA BELLU TURCILORU SI AMBASADORULU LORU FUGE DIN CONSTANTINOPOLE

XCVIII. Republic'a Venetiei primindu scirea despre cele ce se petrecusera la Constantinopole chiar' pe timpulu obsidiunei Viennei, si pe candu succesulu acestei obsidiuni era anca dubiosu, mai bine tacù si inghiti acesta rusine. Dar' dupa ce audise despre perderea Turciloru la Vienn'a, indata a cerutu satisfactiune esemplara; si fiindu-ca Turcii i-o refusara, Veneti'a se confederà cu imperatulu Germaniei si cu regele Poloniei, apoi declara bellu pórtei ottomane. Ambassadorulu venetianu a presentatu in persóna Caimacamului declaratiunea formale de bellu, apoi schimbandu-si vestementele, fugí pe ascunsu din Constantinopole.

TURCII VINU IN MARE CONFUSIUNE

XCIX. Unu accidentu atâtu de gravu si neasteptatu aduse pe Turci intr'o terróre aprópe inesprimabile. Necessitatea cerea, cá ei tóte poterile loru se le intórca contra Germaniloru si Poloniloru; dara vedeau de alta parte, cà nu mai pucina putere le trebue pentru a poté resiste contra Venetianiloru. Adeveratu, cà armat'a Venetianiloru nu potea fi atâtu de mare; dar' nu se potea ghicí cá din care parte va urma attaculu; pentru aceea era necesariu a fortificá tóte porturile maritime cu garnisóna sufficiente pentru a poté resiste inimicului; la acést'a inse se cerea unu numeru mare de armata. Turcii nu aveau alta flota, decàtu siese Sultane, si aceste anca vechi si sparte; nici sperantia nu era se póta procura in curendu altele, fiindu-ca in espeditiunea ungara se consumasera toti banii din thesauru.

NOULU VEZIRU SE INCÉRCA A IMBLANDI PE VENETIANI

C. Pentru aceste ràtiuni noulu veziru Cara Ibrahimu Pasia se adoperâ in totu modulu a imblandi pe Venetiani; declarâ cà injuriele

de cari se plangu nu provinu din ordinulu Sultanului, cì numai din avariti'a predecessorelui seu; si le promite a le restitui totu ce li s'a luatu, numai se desiste de la bellu.

VENETIANII REFUSA, ÉR' TURCII SE PREPARA CONTRA A TOTI INIMICII LORU

CI. Dar' Venetianii nu voiau se asculte aceste promisiuni lingusitórie ale Turciloru, din contra ei declarara ca nu potu se franga confederatiunea loru cu principii crestini; destule injurìi au suferitu pênê acumu; a venitu degiá timpulu se-si resbune. Vezirulu vediendu cá furtun'a ce amerintia imperiulu ottomanu din tóte partile, nu se mai póte incungiurá, si-a pusu tóta grigea si tóta abilitatea, sa pentru a o oprì déca s'ar' poté. Asiá, numì Seraskier contra Germaniloru pe Sieitanu Ibrahimu Pasia, barbatu de valóre probata, ér in contra Poloniloru pe Ainedgi Solimanu Pasia (71) in aceeasi calitate; pe marele admiralu ilu insarcinà a observa miscarile Venetianiloru. Elu, vezirulu remase in Constantinopole sub cuventu cà este indispusu, si dandu comandantiloru ordinu secretu a-i dá in totu timpulu esacte informatiuni despre cursulu lucruriloru, ér' Sultanului se-i comunice numai succesele bune; cele rele se le ascunda in câtu voru pote, de naintea lui.

IMPERIALII OCCUPA VISEGRADULU SI VATIULU

CII. Intr'aceea, pre candu se petreceau acestea in Constantinopole, armat'a imperiale sub comand'a ducelui de Lotharingi'a strabatù in Ungari'a in lun'a Gemaziulu-ochir, anulu Hegirei 1095, si câtrâ finea acestei lune impresorâ cetatea Visegradulu, éra in câte-va dîle o A. 1095 I. C. 2684

(71) *Ainedgi Solimanu Pasia*. Unu bosnianu, nascutu din parinti crestini; dar' anca de copilu micu a fostu educatu in religiunea mahomedana, si a fostu crescutu in curtea lui Kioprili. Dupa ce a trecutu successive prin posturile de Talhisciu (*), Kiahaia, Seraskieru in Babadaghi, in urma ajunse mare veziru. Numele de Ainedgi, adeca inselatoriu, i s'a datu pentru multele sale apucaturi maiestróse, cu cari s'a servitu spre a insielá atâtu pe amici câtu si pe inimici; sub acestu puntu de vedere sémena cu Ulisse lui Homeru, pe care poetulu ilu numesce: πολύτροπος si πολυμήτις(**). Ainedgi avuse unu unchiu, archimandritu in Bosnia, mare iubitoriu alu besericei grecesci, si fórte stimatu naintea tiariloru Russiei, Ioanu si Petru, fiindu-cà prin proselitismulu seu atrasu pe multi in partea loru atâtu in Serbi'a câtu și in Bulgari'a.

(*) Adeca: concipistu. *Tr. Rom.*
(**) Adeca: astutu si inventiosu. *Tr. Rom.*

si occupâ; câci garnisón'a desperandu de a o poté tiené s'a retrasu in fortaretia, de unde se mai aperâ câtu-va timpu; dar' candu a inceputu canonad'a, si obsediatii au vediutu cà nu mai vine nici-unu adjutoriu, au capitulatu si ei, si in patru ale lunei Regebu au inchinatu cetatea sub certe conditiuni ducelui de Lotharingi'a. Pe cale, mergêndu catra Vatiu, nu departe de acésta cetate, li se alatura Beglerbegulu de Bud'a, pe care ilu tramisese Seraskierulu Sieitanu Ibrahimu Pasia ca se se oppuna Germaniloru si in câtu va poté, se-i impedece in progressulu loru. Dar' abiá se diârira Turcii, candu truppele imperiali cu atâta furia se aruncara asupr'a loru, in câtu au fostu necessitati a se retrage cu mari perderi si a lasa cuceritoriloru terrenulu deschisu. Dupa acésta victoria, imperialii impresorandu Vatiulu batu cetatea cu tóta instrumentele bellice si o assalta in continuu. Budan Pasia merge intr'adjutoriulu obsediatiloru, si dupa ce s'a reintaritu cu nóue truppe, ataca de duóe-ori castrele imperiali, dar' de amenduóe-ori a fostu respinsu, si in urma, dupa ce a perdutu cinci-spre-diece mìi de ómeni, se intórce indereptu de unde a venitu. Comandantele Vatiului vediendu cà cei de la cari asteptá adjutoriu, suntu batuti, predà cetatea sub aceleasi conditiuni, sub cari a capitulatu garnison'a din Visegradu.

IMPERIALII OCCUPA PEST'A, SI IMPRESORA BUD'A

CIII. Dupa-ce a occupatu aceste si anca alte cetati vecine, ducele de Lotharingi'a (Lorena) merge cu armat'a spre Bud'a, si in prim'a lunei Siaban pune castrele sub murii cetatei. Mai ântâiu au attacatu Pest'a, cetate situata in façie cu Bud'a in ceealalta parte a Dunarei, si in câte-va óre o a si occupatu; dupa aceea impressóra capital'a Ungariei din tóte partile. Pe candu Germanii erau occupati cu obsidiunea cetatiei, venindu Seraskierulu Siaitanu Ibrahimu Pasia cu tóta armat'a ottomana, se incerca a rupe liniele cu cari imperialii se intarisera in castre, si totudata da ordinu unei trupe de Ieniceri si de Spahii, ca se atace pe inimici de alta parte, se incerce a petrunde prin castrele loru, se intre in cetate si se dea cu modulu acesta adjutoriu garnisónei. Dar' de câte-ori Turcii atacau, de atâte-ori erau respinsi; asiá Seraskierulu in urma desiste de la atacuri ulteriori, si

se pune in castre in façie cu castrele inimice, dandu ordinu soldatiloru sei a mortificá pe inimicu prin continue ciocniri si nevaliri asupra lui; in specialu se se adopere in totu modulu a dá totu adjutoriulu posibile garnisónei din cetate. Dar' cu tóte aceste adoperari, cetatea totusi n'ar' fi fostu salvata, déca nu intrevenia unu accidentu intru liberarea ei; câci Germanii faceau assalte vigoróse, si respingeau attacurile Turciloru totdeauna cu perderi din partea acestora. Accidentulu a fostu, ca garnison'a (nu se scie, déca prin casu, séu in urm'a vre-unei tradatorii) a descoperitu minele puse de Germani pentru a aruncá in aeru o parte a muriloru in momentulu candu voru dá assaltu cetatiei, si au scosu pravulu din ele. Generalii armatei imperiali, care sperau a cuceri cetatea inainte de ce ar' primi Seraskirulu adjutoriu, au vediutu cá ei trebe se incépa acumu tóta labórea din nou, si au conchiamatu pe toti ceilalti condamnati la unu consiliu belicu, cá se-si spuna fia-care opiniunea: déca este consultu a mai continuá obsidiunea, ori nu. Mai toti au fostu de parere a redicá obsidiunea; din causa cá li se parea lucru fórte periculosu, de a tiné cetatea sub obsidiune, si in acelasiu timpu a se luptá si a se apara cu o armata superióra armatei loru; esemplu este obsidiunea Viennei, unde s'à vediutu ce perderi mari póte se sufere armat'a prin asemenea tactica. Prudenti'a a moderatu ardórea loru si Turcii anca incetara cu attacurile. Asi-à in duóe-dieci-si-trei ale lunei Silcade, dupa obsidiune de trei luni, Germanii storsi si fatigati s'au retrasu de la cetate cu totu bagagiulu loru, dupa ce tramissesera inainte tóte tunurile cele grele. Turcii, cari sub totu decursulu acestei obsidiuni au statu totu intre frica si sperantia, au revenitu érasi in curagiulu loru, si dupa supportarea acestei mari tempestati, au mai gustatu si ei trancilitatea atâtu de multu dorita.

ALTE VICTORII ALE IMPERIULUI

CIV. Totu pe acestu timpu, contele Lesley, pe care ducele de Lotharingi'a ilu tramisese cu o parte a armatei in Slavoni'a, a impresoratu Virovitiulu, o fortaretia considerabile in acésta téra; a batutu de duóe ori pe Turcii, cari venissera in adjutorulu garnisónei; si a datu assaltu asupr'a muriloru fortaretiei cu atâta furóre,

in catu garnison'a a fostu constrinsa a se preda in duóe-dieci-si-trei ale lunei Siabanu. Si totu pe acestu timpu, imperialii au batutu pe Tököli langa Eperies in Ungari'a de susu, prindiendu-i tóte scrisorile si totu bagagiulu.

SERASKIERULU REGULÉZA AFACERILE IN MOLDAVI'A SI ROMANI'A

CV. Pre candu Seraskierulu din Ungari'a se luptá contra Germaniloru cu resultatu dubiosu, pe atunci Ainadgi Solimanu Pasia se luptá cu mai bunu succesu contra Poloniloru la Babadaga (72); unde adunandu-si armat'a, a trecutu Dunarea aprópe de Sacci'a; dar vediendu ca truppele polóne nu se mai aréta, a cugetatu mai consultu a regulá intr'aceea trebile in Moldavi'a si Romani'a, decatu a merge mai departe; cà-ci dupa starea presenta a lucruriloru, era mai necesariu a defende decâtu a largi marginile imperiului. Pe acelu timpu domniau in aceste duóe principate duoi Cantacuzenesci : Demetriu in Moldavi'a, si Sierbanu (73) in Românì'a. Celu d'antaiu era unu omu

(72) *Babadaga.* Resiedinti'a Pasiei din Silistri'a, care este insarcinatu cu defens'a provincieloru septemtrionali ale imperiului ; sub jurisdictiunea lui stau tóte tierile dintre muntele Emu, Marea négra, Danubiu si Nistru. Cuventulu *Babadaghi*, dupa origine insémna tatalu muntiloru, si acésta localitate se numesce asia din causa cà in partea opusa a cetatiei este unu munte, care este mai inaltu decâtu toti ceilalti. In vecinatatea acestei cetati sunt o speçie de corbi. cari prin marimea loru intrecu pe tóte celelalte paseri volatile ; Turcii si Tatarii i numescu Ghiudgighin ; si sunt intr'o cantitate atâtu de mare, in câtu maiestrii de arcuri potu cu penele loru se orneze sagetile in tóta Turci'a si Tatari'a, de si spre acestu scopu nu se potu intrebuintiá decâtu numai duóe-spre-diece pene, si aceste anca numai din códa, si cari de comunu se vendu numai cu unu leu. Aceste sunt recunoscute de cele mai bune pentru intrebuintiarea la arcuri, si intrecu pe tóte altele, asiá in câtu unu maiestru indemnaticu nici nu face usu de altele in meseri'a sa. Déca cine-va are in tolb'a (*) sa mai multe sageti, cari sunt ornate cu alte pene, si numai un'a este ornata cu o singura péna de acesti corbi, si lasa pe acésta unica a se atinge de celelalte, ea le manca si le despóie pe tóte pénè la lemnu. Pentru acésta putere singulare, pare cà s'a datu acestoru corbi numele tatarescu de Ghiudgighin. (**).

(73) *Sierbanu.* Unu principe generosu din famili'a imperiale a Cantacuzeniloru, si plinu de zelu pentru religiunea crestina. Dupa-ce Duca din Rumani'a a fostu transpusu in Moldavi'a, si elu a obtienutu principatulu Românìei, si-a pusu tóta grigea si sollicitutudinea, de a libera cu totulu Europ'a de tirani'a Turciloru, a caroru pu-

(*) Qorfa ; feretra lat. *Tr. Rom.*
(**) *Ghiudgi* in turcesce insémna, putere. potestate ; *ghin* in limb'a persica insémna possesore ; adeca acì : possesorele puterei, dupa *Tr. Germ.*

simplu, si cu totulu nepatîtu in trebile bellice; nu avé nici-o auctoritate de a tiené in frênu pe poporu, la casu candu s'ar nasce vre-o turburare; prin urmare erá cu totulu incapabile de a guberna tiér'a sa. Al doilea era de unu caracteru cu totulu oppusu; dar' Seraskierulu nu se incredea in elu, fiindu-ca observase cà sta in correspondentia cu imperatulu Germaniei, si mai alesu cu tiarulu Russiei.

SERASKIERULU PUNE DOMNU MOLDAVIEI PE CONSTANTINU CANTEMIRU

CVI. Asiá Seraskierulu se resolví a-i destitui pe amenduoi. Dar' Sierbanu a sciutu se-lu corrumpa cu o summa mare de bani, si asiá ascundiendu-si intentiunea sa tradatória, l-a confirmatu in scaunu cu atâtu mai vertosu, câci credea cà imperiulu nu are de a porta nici-o frica de periclu din acésta parte. Pe Demetriu inse ilu destitui, fiindu-ca timpurile de atunci cereau unu principe cu mai multa esperientia, si cu consimtiementulu boieriloru a pusu domnu in

tere scadiuse degiá prin victoriele continue ale Germaniloru. Spre acestu scopu, nu numai cà a tramissu pe fratele seu Georgiu Cantacuzenu, in calitate de ambassadoru la imperatulu Leopoldu in Vienn'a, dar prin intrevenirea archimandritului din Bosni'a, unchiu marelui Veziru Solimanu Pasia, a facutu strinsa confederatiune cu Ioanu si Petru, tiari ai Russiei; si a obtienutu de la acesti-a promissiunea, cà dupa ce va fi cuceritu Constantinopolea, ilu voru declara de imperatu alu Greciloru, cá pe unulu care descende din famili'a imperiale a Cantacuzeniloru. Sierbanu nici n'a intardiatu a face cele mai mari preparative, a versatu pentru artileria trei-dieci-si-optu de tunuri; a recrutatu o armata de dóue-dieci-si-patru de mii, parte serviani, parte slavoni si croati, pe cari i ascunsese prin paduri si prin munti. Turcii scieau bine tóte acestea; dar' debilitati fórte tare prin victoriele Germaniloru ei isi innabusiau resimtiementulu. si nu cutediau a attaca pe unu omu atâtu de potente, inainte de a se fi declaratu elu la publicu in contra loru. Dar' acelu zelu crestinescu care animá pe Sierbanu, si pe care nu poté se-lu sugrume nici fric'a de poterea inimica, nu i-a adjutatu nimicu; din contra a adusu numai ruina asupr'a capului seu. Câci, Constantinu Stolniculu, fratele seu propriu, si Brancovanu, nepotulu seu de sóra vediendu cà pre langa tóte persvasiunile loru nu-lu potu deturna de la propusulu si intentiunea sa, se dice cá au comisu crim'a orribile, de i-au datu veninu cu occasiunea unui prandiu, pentru cá scapandu de elu, se póta avé pace in familia, si se póta neturburati traí in immensele loru averi. A remasu de elu unu singuru fiiu, Principele Georgiu, care se tiene asta-di in Transilvani'a sub protectiunea imperatului Germaniei; si a mai avutu patru fiice anume: Smarand'a, care pucinu dupa ce s'a maritatu a si muritu; Mari'a, maritata dupa Matheiu Balaceanu; Cassandr'a, soci'a mea, si Balassia.

loculu lui pe Constantinu Cantemiru (73), instituindu-lu totodata Serdaru (74) alu tierei. Pentru cá inse, in lupt'a sa cu Polonii se nu o patiésca, precumu a patitu-o Sultanulu la Chotinu, si pentru cá se

(73) *Constantinu Cantemiru.* Supranumitu Betranulu; a fostu optu ani principe alu Moldaviei. Dupa-ce Tatarii din Budgiacu omorira pe tatalu seu, pe Theodoru Cantemiru, Constantinu se retrase, anca june fiindu, in Poloni'a. Aici a servitu siépte-spre-diece ani in armatele regiloru Vladislav si Casimiru, care din urma, pentru probele considerabile ce a datu despre curagiulu si virtutea sa, l-a inaintatu la rangulu de colonelu. Dupa pacea incheiata intre Svedi si Poloni, s'a dusu la Georgiu Ghica, principele Tierei romanesci, care l a onoratu cu officiulu de Ciausiu Tatarescu. Elu avù fericirea de a se duce de la Georgiu Ghica inainte de a se declara acesta in partea Germaniloru, si a trecutu la Eustachiu Dabisia, principele Moldaviei, care i-a datu postulu parintelui seu. numindu-lu gubernatore Codriloru de Ghighigea, si puçinu dupa aceea l-a facutu Vornicu la Barladu. Totu aceste posturi le-a tienutu si sub Duca, care a urmatu lui Dabisia; si dupa ce a innabusitu rebelliunea Moldoveniloru contra lui Duca, acest'a in recompensa pentru bunele sale servitie l-a onoratu cu demnitatea de mare-cluceriu, séu comissariu de victualii pentru armata; ér' dupa aceea Sultanulu Mahomedu IV in espeditiunea contra cetatiei Caminitiu, l-a numitu Calauzu séu ductorulu armatei moldovene. Dupa destituirea lui Duca, sub Petriceicu a remasu totu in posturile avute. Candu a scapatu pe concubinele Sultanului din manile Poloniloru, a primitu recomendatiuni si laude mari dela capulu eunuchiloru, éra Vezirulu i-a promisu principatulu Moldaviei. Dupa ce Petriceicu in batai'a de la Chotinu a trecutu in partea Poloniloru, Cantemiru a facutu fórte mari servitie lui Demetriu Cantacuzenu, successore alu lui Petriceicu, câci a trasu pe toti moldovenii in partea lui, pentru acést'a a fostu recompensatu cu dignitatea de Serdaru, care o a tienutu si sub Duca, dupa ce acest'a a fostu asiediatu a dou'a óra in scaunulu domniei in Moldavi'a. Dar' Duca era gelosu de Cantemiru, si-i facea multe neplaceri si necasuri; de aceea se retrase in Romani'a la Sierbanu Cantacuzenu. Inse candu audí cá pe Duca l-au redicatu Polonii din domnia, érasi s'a intorsu in Moldavi'a. Aici, pre langa tóte cá a reportatu o victoria celebra contra Poloniloru, totusi noulu principe, Demetriu Cantacuzenu, nu se temù de Dumnedieu a-i tiese cursa contra vietiei atâtu in publicu cât si in secretu: ba chiar' si Seraskierulu Solimanu Pasia a fostu corruptu cu trei-dieci de pungi, pentru a inventa óre-care causa speciósa de a-i lua viéti'a. Dar' Seraskierulu isi fece consciintia, si descoperí elu insusi lui Cantemiru, ceea ce se tiesea in contra lui; atunci Cantemiru se retrase acumu a dóu'a óra in Romani'a. De aici a aretatu falsitatea accusatiuniloru lui Demetriu Cantacuzenu, si Seraskirulu l-a pusu domnu tierei Moldovei. Cu timpu dupa aceea a datu o nuóa proba de virtutea sa in batai'a de la Boianu, frangéndu primele linii ale Poloniloru; prin acést'a ajunse in mare favóre la curtea ottomana Dupa ce a domnitu optu ani fóra trei luni, a muritu in dóue-dieci-si-trei Martiu anulu domnului 1693, si a lasatu doui fii, Antiochu si Demetriu, si dóue fiice, Roxana si Elisabeta.

(74) *Serdaru.* Adeca generalu preste acele trupe in Moldov'a, cari sunt destinate a apera frontariele intre cele duóe fluviuri, Prutu si Nistru, contra invasiuniloru de

se assecure de fidelitatea lui Cantemiru, a tramisu cá ostaticu la Constantinopole pe Antiochu, fiiulu seu celu mai mare, si alti patru boieri mai de frunte.

TURCII PUNU LA FUGA PE SOBIESKI, REGELE POLONIEI

CVII. Cu lucrurile aceste Seraskierulu a petrecutu mai multu timpu, decâtu ar fi crediutu. Intr'aceea, Ioanu III regele Poloniei, in duóe-spre-diece ale lunei Remazanu, si-a adunatu trupele in Budgiacu, si, inainte de ce ar fi sciutu cine-va intentiunea sa, occupa castellulu Zuantce, situatu la Dnistru, in façi'a Chotinului, in distantia cám de duóe ore de la Caminietiu. Dupa aceea face preparativele pentru construirea unui podu preste Nistru, pentru cá se tréca in Moldavi'a cu truppele sale, incuragiate prin successulu din urma. Dar' chiar' pre cându era terminatu podulu, vine Seraskierulu cu armat'a sa, si nu numai ca impedica invasiunea Poloniloru in Moldavi'a, dar' trecendu peste Dnistru, nevalindu asupr'a regelui ilu inchide de tóte partile in castrele sale. Dupa aceea dă ordinu Tatariloru a pune focu si a arde granatiele si a cosi tóta érb'a de prin pregiurulu trupeloru sale, a molestá necontenitu pe Poloni, si a nu le lasa timpu de a se reculege séu de a-si pune armat'a loru in ordine de bataia. Regele vediendu cá lucrurile mergu desperatu de reu, se furisiéza cu vre-o cati-va ai sei, din castre, peste puçinu i urméza si generalii sei, cari dupa ce au datu focu si au arsu totu bagagiulu loru, si-au aruncatu tóte munitiunile belice intr'unu lacu, cu restulu de trupe ce le mai remasese din armata, s'au intorsu acasa nu fara mare perdere.

PROGRESSULU ARMATELORU VENETIANE PE MARE SI USCATU

CVIII. Venetianii au fostu mai fericiti in lupt'a loru contra inimicului crestinatatiei pe marea adriatica. Ei au inceputu bellulu la Morlacii din Dalmati'a ; au suppusu Uran'a, Obrovazzo si Scardon'a; au arsu Dernis'a, si au occupatu prin stratagema Duar'a. Flot'a venetiana, sub comand'a lui Morosini, care a fostu predatu Candi'a la Turci, a plecatu pe mare in duóe deci si-siese ale lunei Gemaziulu-ochiru, si ajungêndu la Leuc'a, a impressoratu cetatea. Bekir Aga comandan-

Casaci si Tatari. In rangu urméza immediatu dupa Hetmanu; si este mai asemenea cu Hetmanu Polni la Poloni.

tele castelului, vediendu cá nu-i vine nici-unu adjutoriu, a predatu cetatea Venetianiloru in siese ale lunei Remazanu, si a trecutu cu ómenii sei pe uscatu. Dupa-ce a occupatu acésta insula, Venetianii, au tramisu o parte din trupele loru sub comand'a lui Strasoldo, in Acarnani'a, provincia in Epiru, unde acesta suppune cetatile Venizze si Seromero. Inaintandu mai departe, dau de Sefferu Aga cu patru mìi de Turci, care voiá se impedece progressulu armeloru venetiane; dar' remane batutu, éra locuitorii tierei se suppunu de buna-voia cuceritoriloru, si promittu a le da tributu. Intr'aceea, partea ceealalta a armatei venetiane petrunsese in More'a, si impressorandu Pereves'a, o attacâ cu atâta focu, in câtu Mehemedu Effendi, comandantele garnisónei, a fostu constrinsu in optu ale lunei Remazanu a predá fortareti'a Venetianiloru. Pre langa aceste successe fericite, mai vení scirea de la Tine, o insula in archipelagu, ca mai multe galere turcesci, tramise acolo pentru a occupá acea insula, au fostu respinse cu perderi fórte mari.

NUOE PREPARATIVE ALE TURCILORU CONTRA INAMICILORU LORU

CIX. Aceste evenimente nefericite nu au intristatu pe pórt'a ottomana intr'atâtu, in câtu s'a bucuratu ea de scirea cá Germanii au redicatu obsidiunea de la Bud'a, si cà armele sale facu progresse fericite in Poloni'a. Câci puterea Venetianiloru nu i se paré atâtu de mare, in câtu Turciloru se nu le fia fórte usioru a revindica perderile presente, numai armatele Poloniloru si ale Germaniloru se le póta odata respinge, si se fia assecurate marginile imperiului din acésta parte. In acestu scopu, Cara Ibrahimu Pasia a facutu Seraskieri contra Germaniloru si Poloniloru pe toti acei generali, cari au potutu aretá pênê acumu vre-unu bunu successu; ér' in contra venetianiloru a tramisu numai o flota cu o mica armata.

IMPERIALII IMPRESSOARA UIVARULU, ÉR' TURCII STRIGONIULU SI VISEGRADULU

CX. Intr'aceea Germanii au tienutu blocatu Uivarulu tóta iérn'a; si prin acést'a au causatu o lipsa in victualie atâtu de simtîta, in catu din garnisóna mai multi au muritu de fóme, decâtu de sabi'a inimicului sub durat'a obsidiunei de o luna. Dupa-ce au debilitatu cu modulu acest'a cetatea, in prim'a lunei Siabanu, anulu Hegirei 1096,

A. 1096 / I. C. 1685

au inceputu obsidiunea in forma, si assalturile s'au continuatu cu atâta vigóre, in câtu garnisón'a in câte-va dile a fostu necessitata a perasì forturile esteriori. Audiendu despre acést'a Seraskierulu, Siaitanu Ibrahimu Pasia, n'a intardiatu unu minutu de a veni intr'adjutoriulu cetatiei. Dar' vediendu cà este pericolosu de attaca o armata atâtu de tare siantiuita in lineele sale, isi luâ refugiulu la stratagemele sale usitate, si impressóra deodata Strigoniulu si Visegradulu, sperandu ca cu modulu acest'a va attrage trupele inimice de langa Uivaru. Si intr'adeveru ca fortun'a bellica parea a-i fi favoritória; câci nu numai ca a cuceritu in câte-va dile Vise-gradulu, cí si Strigoniulu, ce de la ultim'a obsidiune anca nu erá destulu de reparatu, l-a adusu la atâta estremitate, in câtu parea ca nu este in mai puçinu periclu decâtu Uivarulu.

IMPERIALII BATU ARMAT'A TURCÉSCA PRIN STRATAGEMA

CXI. Dar' ducele de Lotharingi'a nu lasa timpu Seraskierului de a terminá aceea ce a inceputu; câci lasandu siese-spre-diece míi de ómeni inaintea Uivarului spre a continuá obsidiunea, elu cu restulu armatei merge in contra lui, si in duóe ale lunei Remazanu appare in faci'a castreloru turcesci. Seraskierulu, cându a vediutu cá inimiculu se apropia, a cugetatu cà acumu si-a adjunsu scopulu. Redica immediatu obsidiunea de la Strigoniu, si-si pune armat'a in ordine de bataia intr'unu locu atâtu de favorabile, in câtu inimiculu nu potea nici se-lu incungiure, nici se-lu attace in frontu séu in cóste fara a nu se espune la mare periclu. Arip'a drépta i erá acoperita prin rapedele fluviu alu Dunarei; ér' arip'a stanga se redimá pe o catena de munti, ce se estindeau departe mai multe mille; in dosulu armatei avea drumulu celu mare catra Buda, care-lu assecurà contra lipsei de provisiuni; ér' frontulu armatei erá apperatu prin mocirle immense si palude inaccessibile, prin cari trebuiá se tréca ori-cine ar' fi voitu se atace armat'a ottomana. Seraskierulu a remasu in starea acést'a patru dile, fara a face vre-o miscare, séu pentru a elude intreprinderile inimicului prin traganare, séu pentru a-lu nimicì cu totulu, candu ar' inaintá si ar cutediá se-lu attace. Dar' ducele de Lorena a priceputu bine intentiunea Seraskierului; elu

a vediutu ca fara periclulu extremu pentru tóta crestinatatea, nu póte se-si espuna armat'a in locuri, unde mai multu ar' avé de a se luptá cu natur'a decâtu cu ómenii. Asiá se preface, ca ar' voì se fuga ; lasa se sune de retragere, si in nóptea de patru-spre-diece ale lunei Remazanu redica castrele si se retrage cu tóta armat'a sa. Turcii crediendu cá Germanii iau seriosu fuga, se iau pe urm'a loru cu totu foculu; apoi de si au fostu respinsi mai de multe-ori de catra imperialisti, ei totusi au mersu tóta nóptea spre a-i attacá neincetatu in retragerea loru. Imperialistii mergeau totu mai inainte, spre a lasá locu pentru inamicu, atâtu cá se tréca preste mocirle, câtu si cá se se deschida frontulu loru. In urma, candu au crediutu ca Turcii intr'atâtu au esitu din positiunea loru, in câtu le este preste putintia de a se reinturna fara perdere, au statu pe locu ; facu frontu Turciloru, cari i urmariau in disordine, si-i attaca cu atâta furóre, in câtu cei cari mai inainte credeau, cá voru nimicì totalu armat'a crestina, acumu se retragu in castrele loru cu mai mare precipitatiune decâtu cumu au venitu. Principele electorale de Bavari'a, care comandá o aripa a truppeloru crestine, pentru a observá câtu se póte mai esactu intentiunile si miscarile Turciloru, merge si-i urmaresce chiar' pe acea cale pe care au trecutu ei prin moraste; ér' ducele de Loren'a apuca totu acea cale pe alta parte, fara cá acesti duoi comandanti se scia unulu de intentiunea celui laltu. Turcii vediendu acestea au fostu coprinsi de o terróre panica, si, neascultandu nici de persvasiunile nici de amerintiarile Seraskierului, au prinsu fug'a intr'o confusiune atâtu de mare, in câtu Ienicerii omoriau pe calaretii loru proprìi, i trageau josu, si incalecau ei caii cá se póta fugi mai iute, asiá in câtu mai multi Turci au fostu omoriti in fuga de companionii loru, decâtu de arm'a înimicului. Si asiá castrele Turciloru au cadiutu in man'a cuceritoriloru, dimpreuna cu totu bagagiulu, thesaurulu, victualiele si o mare cantitate de provisiuni bellice.

IMPERIALII OCCUPA UIVARULU

CXII. Dupa acésta victoria imperialii se intórna érasi la obsidiunea de la Uivaru, si in noue-spre-diece ale lunei Remazanu facu unu assaltu generalu prin sparturele ce au facutu cu tunurile cele

grele, si cu o perdere de vre-o câti-va ómeni occupa cetatea. Din garnisóna mai multe mii de ómeni dimpreuna cu comandantele au fostu ucisi; ceilalti, parte au fostu prinsi, parte aruncati in rîu, si cetatea spoliata totalu.

SERASKIERULU IMPLORA PACE

CXIII. Caderea repentina a acestei cetati intr'atâta terróre aduse pe Turci, in câtu nu numai garnisónele din Novigradu si Visegradu au esitu din aceste cetati indata la audiulu despre apropiarea Germaniloru, cì insusi Seraskierulu, care altminterea erá omu de unu curagiu invincibile, si vechiu soldatu, a crediutu necessariu a tramitte pe unu officiariu probatu alu seu, cu numele Ahmedu Celebi, de duóe-ori la generalii imperiali, ca nu s'ar poté óre incheiá o pace cu imperatulu. Dar situatiunea presenta a lucruriloru promittea Germaniloru anca mai multe si mai mari victorii; afara de aceea, ei credeau, si la apparentia asiá se vedea, ca Seraskierulu numai pentru aceea desiderá pacea, pentru cá se incungiure periclulu ce i-ar' póté urma pentru succesulu nefericitu de la Strigoniu, séu mai multu, pentru a tiené pe inimicu cu minciun'a, decâtu din sincera intentiune; asiá officiariulu dupa duóe respunsuri negative, s'a intorsu la Seraskierulu fara nici-unu resultatu alu missiunei sale.

ALTE SUCCESSE ALE IMPERIALILOR

CXIV. Intr'aceea, pre candu ducele de Lotharingi'a era occupatu cu obsidiunea de la Uivaru, Contele Lesley cu unu micu numeru de truppe depréda tóta Slavoni'a, bate pe Pasia din Posiega, apoi in duóe-spre-diece ale lunei Remazanu aprinde si arde o mare parte a podului care ducea preste intinsele balti ale Dravei, surprinde si cuceresce Esseculu; si fiind-cà nu erá in stare de a ocupa si citadell'a de acolo, a datu ordinu a devasta cetatea, si apoi se retrase. Assemenea successe avù Schultz in Ungari'a-de-jos. Elu in diece ale lunei Remazanu, dupa obsidiune de mai lungu timpu, suppune cetatea Eperies, ai carei locuitori tieneau partea lui Tököli; apoi occupa Tocaiulu si alte mai multe castelle si cetati, in cari rebelli aveau garnisónele loru. Merci si Heusler isi impreuna truppele loru, si suppunu cetatile Solnocu, Ibraini, Calo, Varadinulu-micu, Bese-

ric'a St. Nicolae si Saraisa. Tököli si cu partid'a sa vediendu-se batuti si alungati din tôte partile, se retragu la Cassovi'a, fortifica acésta cetate si se determina a asteptá aici adjutoriulu promisu de Turci, resoluti a suferí mai bine ori-ce estremitati, decâtu a se suppune la imperatulu Germaniei. Puçinu dupa aceea si anume in trei ale lunei Silcade, vine Caprara, care acumu comandá truppele lui Schultz, si impressóra cetatea, trage cordonu in giurulu ei si incepe a o bombardá.

TÖKÖLI PRINSU, PUSU IN FERRA SI TRAMISU LA CONSTANTINOPOLE

CXV. Tököli vediendu-se strimtoratu si trupele sale amerintiate de periclu, tramitte nuntii preste nuntii la Pasi'a de la Varadinu, rugandu-lu se-i tramitta adjutoriu. Pasi'a i promitte adjutoriulu, si-lu invita se vina la elu, cá se-i arete unu planu, in ce modu ar poté mai bine se elibere cetatea. Tököli, care avea fórte mare incredere in Pasi'a, merge la Varadinu, insocitu de siepte mii de compatrioti ai sei. Inainte de a adjunge in cetate, Pasi'a i ese in cale, ilu intimpina cu cea mai mare onóre, si-lu róga se intre in cetate cu officiarii sei cei mai de frunte, ér' pe soldati se-i lase in cuartire in satele vecine, unde s'au facutu dispositiuni pentru a se provedé cu tóte. Tököli, dupa ce a intratu in cetate, a fostu invitatu la Pasi'a la mésa. Dupa ce s'au redicatu de la mésa, unu officiariu turcu, insocitu de mai multi Ieniceri, intra in sala, si aréta ordinulu Sultanului, prin care i se impune a lega pe Tököli in fera si a-lu tramitte la Constantinopole. Tököli, care venise cá óspe, neavêndu decâtu numai pucini ómeni cu sine, n'a fostu in stare de a face nici cea mai mica resistentia; asiá indata a fostu luatu de aci, legatu in fera, si pusu sub paza aspra. Cei cari ilu insocira au remasu immarmuriti la vederea acestei catastrofe repentine si neasteptate, si au statu nemiscati; si nesciindu ce sórte mai póte se-i astepte si pe ei, n'au cutediatu nici macar' se-si casce gur'a, séu se intrebe ca ce ar potea fi caus'a acestei procederi.

COMAND'A ASUPR'A REBELLILORU UNGURI SE DA LUI PETROZZI

CXVI. Dupa ce a fostu delaturatu Tököli, Pasi'a a chiamatu la sine pe Petrozzi, persón'a cea mai insemnata intre officiarii ce venisera

cu Tököli, si-i dîse, se puna la o parte tóta fric'a, si se ia comand'a asupr'a trupeloru ungare, pênê la alta dispositiune a Sultanului; si se se pórte cu datorit'a fidelitate câtrâ imperiulu ottomanu, assecurandu-lu cà servesce pe unu domnu, care este in stare nu numai a puní pe inobedienti si pe tradatorí, ci si a recompensa cu abundantia pe cei fideli.

PETROZZI DA UNGURILORU CONSILIU CA SE CÉRA PROTECTIUNEA IMPERATULUI GERMANIEI

CXVII. Petrozzi sciù se-si ascunda fórte bine resimtiementulu seu, si respunse lui Pasi'a: «Ca de si nu cunósce ce crima ar fi comisu Tököli, si cà elu l-a tienutu totdeauna de servu credintiosu alu Sultanului, totusi nu se indoiesce intru nimicu, cà Sultanulu va fi avutu causa momentósa, de si nóe necunoscuta, ca a tractatu cu elu in modulu acest'a. De altmintrea, acestu accidentu nu va clatina intru nimicu nici fidelitatea mea nici a Ungurilоru catra Sultanulu; câci de si de la timpulu de candu ni-amu datu sub protectiunea ottomana, totu Tököli a fostu capulu nostru comandante, totusi noi n'amu recunoscutu altu suveranu alu nostru pe acésta lume, decâtu numai si singuru pe imperatulu Osmaniloru». Pasi'a a remasu fórte satisfacutu de aceste assecurari de fidelitate. Dar' Petrozzi, intornandu-se in castre cu cei ce insoçissera pe Tököli, a datu unguriloru consiliu cu totulu oppusu. Elu arretâ mai ântâiu officiariloru ceea ce s'a petrecutu la Varadinu, si le spuse in ce modu perfidu au trasu pe Tököli in cursa; apoi adaose: «In vanu asteptamu noi «restaurarea libertatiei Ungariei dela ómeni cari insii nu sciu ce «este libertatea, si cari in actiunile loru n'au alta norma, decâtu «arbitriulu gubernantiloru loru. Pentru aceea si Dumnedieu se op-«pune intentiuniloru loru, si-i punesce nu numai pe ei, ci si pe «aliatii loru. Inainte cu vre-o câti-va ani amu vediutu, cà impera-«tulu Germaniei si-a pusu tóta armat'a si tóte puterile sale pentru «a sugrumá Ungari'a, si n'a reusitu, de si armat'a sa nu era impar-«tita in mai multe lupte precumu este asta-di. Si acumu ce ve-«demu? Unu pumnu de soldati germani—pre candu ceialalti au de «a face cu Turcii dincolo de Dunare — in duoi ani au occupatu mai «tóta Ungari'a cu esceptiunea unicei cetati Cassovi'a. Remane dar'

«la voi, se judecati ce este mai bine pentru voi si pentru regatu?
«Se remaneti si mai departe esilati in patri'a vóstra, si nu numai se
«ve vedeti tiér'a devastata, ci se fiti pururea cu fric'a in spate de a
«fi aruncati pe totu momentulu in fera si aresturi; séu se cereti
«grati'a imperatului Germaniei, și se adoptati amnesti'a ce v'o of-
«fere?»

PETROZZI MERGE LA CAPRARA SI-I OFFERE CASSOVI'A

CXVIII. Toti au aprobatu acestu avisu alu lui Petrozzi, care apoi indata s'a dusu cu tóta armat'a la Caprara in castrele unde era occupatu acesta cu obsidiunea Cassoviei, si atâtu in numele seu câtu si in numele compatriotiloru sei promitte credintia imperatului Germaniei; intrunesce trupele sale cu cele imperiali, si dà ordinu a face incursiuni in partile ocupate de inimicu. Dupa ce adjunse acésta noutate la locuitorii din Cassovi'a, spiritulu de rebeliune obstinata a garnisonei intr'atâtu s'a recitu, in câtu ea a tramisu immediatu deputati in castrele imperiali, cerendu iertare pentru cele trecute, si promitendu pe viitoriu suppunere imperatului. Offertulu loru a fostu acceptatu, si deputatii intornandu-se in cetate, au publicatu locuitoriloru grati'a imperatului. Garnison'a anca, audiendu acést'a, in duóe-dieci-si-siese ale lunei Silcade, a deschisu portile cetatiei, si jurandu fidelitate imperatului, a fostu impartita intre cellelalte truppe imperiali, gustandu dupa atâta labóre acumu si ceva repaosu.

REGELE POLONIEI SOLICITA PE PRINCIPELE MOLDAVIEI A-I TIENÉ PARTEA

CXIX. Polonii au avutu cu totulu alta sórte in Moldavi'a. Regele Poloniei a potutu invetiá din reulu succesu alu ultimei espeditiuni, ca in acésta tiéra nu póte se faca nimicu in profitulu Poloniei, pe câtu timpu nu va fi attrasu pe locuitori in partea sa. Pentru aceea sub totu decursulu iernei n'a incetatu a se adopera se castige pe Constantinu Cantemiru, principele Moldaviei, sollicitandu-lu prin dese scrisori si prin nuntii, a desiste de la Turci si a se revoltá in contra loru. Cantemiru inse respunse regelui: «Nu numai religiu-
«nea ce professezu me oblega; dar si marea mea inclinatiune me
«indémna a cutediá totu ce-mi este prin potintia, pentru a distruge

«pe inimiculu numelui crestinu, déca asiu vedé numai, cà ruptur'a «mea cu Pórt'a ar' poté fi macar' in câtu-va utila crestinatatiei. «Dar' in starea presenta a lucruriloru, este cea mai mare probabi-«litate, cà rumperea mea cu Pórt'a ar fi mai prejuditiósa decâtu mai «profitabile acelui-a, in a carui parte m'asiu dá; prin urmare me «vedu constrinsu a lasá esecutiunea intentiuniloru mele pe altu «timpu mai favorabile. Câ-ci, nu numai fiiulu meu celu mai mare, «ci si alti fii de boieri distinsi sunt detienuti cá ostatici in Con-«stantinopole; si asiá, chiar si cand m'asiu invoi eu, nu credu ca «staturile tierei s'ar poté invoí la aceea, cà se-si pérda nu numai «averile loru, ci, ceea ce este anca si mai durerosu, se-si pérda si «pe fiii loru, se-si perasésca tiér'a si se traiésca cá esilati in tieri «streine».

CANTEMIRU DA CONSILIURI ESCELENTE POLONILORU

CXX. Sobieski vediendu cà principele este inflessibile la tóte persvasiunile sale, tramitte cu inceputulu verei trupele sale sub comand'a lui Potocki şi Iablonovski in Moldavi'a. Cantemiru, informatu de acésta, a scrisu generaliloru poloni, si le-a mai datu anca odata consiliulu: «Se nu intre in Moldavi'a, ci mai ântâiu, si ina-«inte de a se incercá se tréca preste Nistru, se occupe cetatea Ca-«minietiu; câci chiar candu ar intrá in Moldavi'a, si o ar devasta «diece ani in continuu, ei totusi n'ar avé de aci nici celu mai micu «profitu, pênê candu nu-si voru scóte mai ântâiu acelu spinu din «pecioru. Déca s'ar intempla cá se-i bata Turcii, atunci fara acésta «cetate le-ar fi inchise tóte câlile de retragere, precumu bine isi «voru aduce aminte din esperienti'a anului trecutu. Si déca s'ar in-«templá cá se obtiena o victoria seu alt'a, atunci anca n'ar castiga «nici-o palma de pamentu mai multu, pênê candu Caminieti este «in man'a Turciloru. Prin invasiunea in Moldavi'a n'ar face alta, «decâtu ar' espune pe locuitori la captivitate si la torturele turci-«loru si tatariloru. Chiar elu din partea sa, candu ar trece Polonii «preste Nistru, nu li s'ar poté oppune; dar', sub amerintiare de cea «mai severa punitiune, ar fi necessitatu a merge cu armat'a sa in «castrele turcesci si a-si aperá principatulu contra inimicului din «tóte puterile sale».

DAR' POLONII ARROGANTI NU-LU ASCULTA

CXXI. Dar' generalii poloni au despretiuitu consiliurile salutari ale principelui, si i-au respunsu ca : « ei au ordinu de la regele loru, « se occupe Moldavi'a, prin urmare nu potu schimba mersulu ce li « s'a prescrisu. Obsidiunea cetatiei Caminieti este si difficile si inu- « tile; câci, dupa-ce voru fi occupatu ei totu tienutulu de prin pre- « giuru, garnisón'a in lipsa de provisiune nu va mai poté apera mu- « rii, si va fi de sine constrinsa a perasi cetatea. De Turci nu avemu « frica cá ne voru bate; câci avemu sub stindardele nóstre o armata « atâtu de numerósa si atâtu de bine disciplinata, in câtu potemu merge « cu ea siguri contra puterei a intregu imperiului ottomanu. Ve « consiliamu dar' din nou de a veni cu tóte trupele moldave in ca- « strele regelui, a ve associá cu noi, cá asiá cu puteri unite se alun- « gamu din tiér'a vóstra pe inimiculu lui Christu si alu crestiniloru. « Ér' déca veti refusa, atunci se sciti cá avemu ordinu a intórce armele « nóstre nu numai in contra Turciloru, cì sí in contra vóstra, cá con- « federatu alu loru, si ve vomu devasta tóta tier'a prin focu si feru».

POLONII TRECU NISTRULU SI INTRA IN MOLDAVI'A

CXXII. Ei, fara a mai astepta vre-unu respunsu, punu podu preste Nistru, si trecu cu tóta armat'a loru in Moldavi'a. Dar' nu inaintasera anca departe, si la unu satu, numitu Boianu, dau de Ainedgi Soliman Pasia cu cinci-spre-diece mìi de Turci, si de Selimu Ghirai Chanu cu cinci-dieci mii de Tatari, caroru le urmá principele Moldaviei cu cinci mìi de ómeni. Candu amenduóe armatele au fostu aprópe un'a de alt'a, áu statu pe locu, si s'au pusu a-si fortifica fia-care castrele sale.

CANTEMIRU CONSILIA SERASKIERULUI A NU INCEPE LUPT'A

CXXIII. Seraskierulu si Chanulu cu ceilalti officiari ai armatei, vediendu cá Polonii se apropia, au tienutu indata consiliu intre sine : déca se atace pe inimici, séu se astepte pênê séu voru attacá ei castrele turcesci, séu se voru retrage. Opiniunile erau differite. Atunci principele Moldaviei dorindu a intórce, in câtu s'ar' poté, tóte lucrurile in profitulu Poloniloru, consiliâ Seraskierului a remané in postulu seu, a se intari in castre, si a preveni cá inimiculu se nu póta

face nici-unu progressu mai departe. «Nu trebe — dîse Cantemiru — «se intramu in lupta fara precautiuni, déca potemu se alungamu «pe inimicu preste frontarii fara periclu. Pentru acumu nu este «momentulu favorabile de a incepe cu Polonii. Ei au o armat'a nu-«merósa si plina de speranti'a victoriei; precându in partea Turciloru «suntu numai duóe-dieci-si-cinci de mîi, cari in realitate ar' poté «lupta contra inimicului; câci Tatarii abiá voru fi in stare a sus-«tiné foculu celui d'ântâiu atacu. Si déca spre nefericire, amu re-«mané batuti, atunci tóta Moldavi'a, si póte anca si Budgiaculu cu «provinciele de pre langa Dunare, ar' cadé préda Poloniloru; pen-«tru-ca celelalte trupe ottomane, cari suntu occupate in Ungari'a, «nu s'ar' poté chiama de aci, fara ca se se espuna imperiulu la «celu mai mare periclu. Dar' tóte aceste inconveniente potemu nu «numai se le incungiuramu, ci amu puté chiar' bate pe inimicu «fara se perdemu unu singuru omu, déca ne vomu intari bine in «castrele nóstre, si facêndu dese escursiuni, vomu molesta in con-«tinuu si vomu debilita pe inamicu». Seraskierulu aprobâ acestu consiliu, se fortificâ bine in castre, si dède ordinu Tatariloru si soldatiloru de la cavaleri'a usióra, cá se faca escursiuni prin jurulu armatei polone, se-i taie tóte midilócele de a-si poté procura provisiune, se aprinda fenu, iérba si totu ce ar' poté servi de nutretiu inimicului.

POLONII INGRATI ATTACA MAI ANTAIU PE MOLDOVENI

CXXIV. Cantemiru crediendu ca face unu servitiu Poloniloru, tramitte la ei pe o persóna incrediuta si-i informéza despre tóte ce s'au petrecutu in consiliu, si despre resolutiunea ce s'au luatu. Afara de acestea le mai face anca cunoscutu, cà trupele sale sunt postate pe tiermulu Nistrului spre occidentu si ca prin urmare din acésta parte nu au de a purtá nici-o frica, numai de celelalte parti se-si pazésca bine armat'a. Generalii poloni primindu aceste informatiuni, se decidu a attacá mai ântâiu pe Moldoveni, crediendu cá curatîti acesti-a odata din cale, voru intimpiná resistentia cu atâtu mai pucina din partea Turciloru. In acestu scopu attaca immediatu castrele moldave, cari erau in distantia cam de una óra de la Turci. Principele vediendu cà Polonii vinu asupr'a lui in mersu acceleratu, remase

surprinsu; credea inse cà au râtêcitu directiunea, si ca intentiunea loru este, de a attacá o alta parte a armatei inemice. Asiá, ordina a esi la arme cinci-spre-diece sute de ómeni ai sei, nu pentru a se bate contra Poloniloru, ci spre a arata prin semnulu crucei de stindarde, cà frati sunt si nu inimici ai loru. Polonii au vediutu cà Moldoveni se tienu in positiune pacifica, si nu se prepara pentru a se defende; si totusi, in despretiulu admonitiuniioru lui Cantemiru, au nevalitu asupr'a loru, cá si candu ar' fi Turci séu alti inimici de mórte ai crestiniloru.

DAR' AU FOSTU BATUTI CU RUSINE

CXXV. Principele vediendu tradarea Poloniloru, ordinâ tuturoru trupeloru sale a prinde arm'a si cu forti'a a respinge forti'a, de si acést'a vine de la crestini. Moldovenii la momentu au fostu toti in arme, si nu numai sustienu cu vigóre attaculu anteposturiloru polónei cari erau in numeru de siese mii de ómeni, cí vediendu cá inimicii au mai scapatu din prim'a fervóre si incepu a se retrage, se arunca asupr'a loru cu atâta virtute eroica, in câtu la urma pe toti i-au pusu la fuga. Sunetulu armeloru si pusceloru au alarmatu pe Turci, si intelegêndu ca Moldovenii sunt in lupta cu Polonii, le-au tramisu indata cate-va regimente intr'adjutoriu; ér' ceealalta parte a armatei ottomane merge si pe neasteptate attaca pe Poloni in spate: attaculu a fostu atâtu de vehemente in câtu in mai pucinu, de una óra au cadiutu siese mii Poloni morti, si cinci mii de Cosaci au fostu incungiurati si constrinsi a se da captivi. Celelalte trupe polone vediendu ca victori'a inclina in partea inamicului, grabiau a se retrage in castrele loru si a cercá securitate in ale loru siantiuri; dar' inainte dea-si ajunge scopulu, Tararii le taia calea, si asiá nu le remase altu refugiu decâtu a prinde fug'a, si a lasa, castrele si bagagiulu cu tóte munitiunile loru bellice prédauceritoriloru.

CUCERIRILE VENETIANILORU IN MORE'A

CXXVI. Acesta a fostu uniculu succesu bunu ce a dobenditu imperiulu ottomanu in tóta vér'a acést'a. Din tóte partile celelalte, unde Turcii purtau bellu, nu venia alta decâtu sciri intristatórie despre bataile suferite de trupele turcesci si despre perderile de

cetati si de provincie intregi. Cu inceputulu primaverei Turcii a attacatu cetatea Seromero, care in anulu trecutu se suppusese Venetianiloru; dar' indata ce Turcii au auditu cá se apropia flot'a Venetiana, s'au retrasu indereptu fára nici-unu resultatu. Dupa aceea, la duóe-dieci-si-trei ale lunei Regebu (séu cinci-spre-diece Iuniu 1685), Venetianii impressóra cetateaCoron. Halil Pasia, Saraskierulu din Morë'a, adunandu-si trupele câte le avea pre langa sine, merge indata intr'adjutoriulu cetatiei, si la prim'a lovire ocupa una fortarétia ridicata de Venetiani pe o colina pentru aperarea propria, si de aici molesta cu tunurile sale pe obsediatori in castrele loru. Dara Maltesii, cari erau pusi a apera acésta parte, se arunca cu mare bravura asupr'a castreloru Seraskierului anca inainte de a se fi intaritu bine in ceea ce a ceceritu; si se incinge o lupta inversiunata si sangerósa; in urma Maltesii, dupa ce le-au venitu intr'adjutoriu unele trupe de ale Venetianiloru, au scosu pe Turci din positiunile loru, si au liberatu pe obsediatori de la unu mare periclu. Câte-va dile dupa aceea vine Seraskierulu din nou cu trupe mai multe; dar' vediendu ca Venetianii suntu fórte bine intariti in siantiuri si preparati de a respinge attacurile inimice, dupà câte-va ciocniri usióre se intórce indereptu. Venetianii anca, vediendu cà acumu nu-i mai amerintia nici unu periclu din partea Turciloru, au inceputu a continua obsidiunea cu mai mare ardóre; derima murii in giurulu cetatiei si in diece ale lunei Remazanu o incungiura de tóte partile, si pre langa tóta resistenti'a obstinata a garnisónei petrundu cu sabi'a in mana pênê in intrulu cetatiei. Turcii vediendu cà este impossibile de a mantui cetatea, punu stindardulu albu si promittu a se preda. Era prè-tardìu; câci inamiculu occupase acumu tóte fortificatiunile castellului, si nu li s'a datu nici-o gratia, ci toti au fostu trecuti prin sabia.

ALTE SUCCESSE ALE VENETIANILORU CONTRA TURCILORU

CXXVII. Dupa caderea acestei cetati, Mainotii(75), anca prindu

(75) *Mainotii.* Descendenti ai anticiloru Lacedemoniani, si cari pênê asta-di sunt poporulu celu mai valorosu intre toti Grecii. Ei nu au mai multu decâtu dóue-spre-diece mii de soldati, si totusi nici-odata n'au fostu suppusi de Turci, nici constrinsi a le platì tributu. Venetianii insii, pre candu erau domni in Morè'a, n'au potutu re-

armele contra Turciloru, si impressóra Zarnata. Garnison'a de aici, audindu ca Venetianii vreu se tramitta impressoratoriloru trupe in adjutoriu, capituléza si preda cetatea inainte de a sosi aceste trupe ausiliarie. Puçinu dupa aceea Venetianii sub comand'a lui Degenfeld érasi batu pe Turci aprópe de Calamita, şi omóra o multime din ei. Plini de terróre, Turcii perasescu Calamita, Passava, si Chielafa ; ér Venetianii occupa immediatu aceste cetati si le assémena cu pamentulu. Dupa atâte victorìi si cuceriri fericite, Venetianii la intórcere catra casa mai occupa dela Turci Gommenizza, cetate in Achai'a, situata in facia cu Corcira séu Corfulu.

SOARTEA SCHIMBATOARIA A BELLULUI

CXXVIII. In acelasiu timpu Valier impresorase cetatea Zing in Dalmati'a. Dar' veniudu Pasi'a din Bosni'a si celu din Erzegovina intr'adjutoriulu ei, vediù Valier cà nu este in stare de a se tiené in contra loru, si se retrase de la cetate, dupa ce perduse unu numeru fórte mare din ómenii sei. Turcii superbi de acestu succesu, ataca immediatu cetatea Dura ; dar' dupa câte-va dîle Valier, care isi adunase intr'aceea noue trupe i bate, si-i alunga cu mai mare perdere de cumu suferise elu mai inainte.

VEZIRULU ESTE MAI SOLLICITATU PENTRU SINE DECATU PENTRU BINELE IMPERIULUI

CXXIX. Scirea despre aceste calamitati, ajunsa la Constantinopole a causatu in curtea ottomana o perplesitate si confusiune atâtu de mare, in câtu abià se póte descrie ; in specialu, marele Viziru, Cara Ibrahimu Pasi'a, era fórte ingrijatu. Elu era ingrijatu nu numai pentru periclulu generale ce amerintià intregu imperiulu, fiindu-cà principalele cetati in Ungari'a erau perdute, armat'a ottomana pretotindenea batuta, in câtu parea cà Germaniloru puçina pedeca le mai stà in cale de a cuceri totu regatulu dimpreuna cu capital'a ; dar'

usĭ cá se-i suppuna la legile loru (*). Numele loru de Mainoti deriva de la grecesculu Mania. mânia, furia ; fiindu cà, candu mergu in lupta , nevalescu asupr'a inimicului cu o speçie de furia nebunésca. Tiér'a ce o locuiescu este incungiurata de tóte partile cu munti ; ceea ce face intarirea principale a teritoriului loru.

(*) Venetianii . . , la legile loru, Acésta constructiune traductorulu germanu nu o are. *Tr. Rom.*

era ingrijitu si se temea de fatulu ce-lu amerintiá, si care in calamitatile publice, precumu elu bine sciá, arare-ori a fostu favorabile Veziriloru. Adeveratu cà liberarea cetatiei Buda i-a conservatu, bá sì confirmatu auctoritatea si Sultanulu n'a fostu nici-decumu in contra, cá sub pretestulu unei indispositiuni, reali ori fictive, se continue a remané acasa, pênê candu acést'a n'ar fi in prejudiçiulu imperiului in alte parti. Dar' elu prevedea cà tóte aceste subterfugiuri nu voru ajunge nimicu, si in urma va fi constrinsu a lua in persóna comand'a asupr'a armatei; séu póte cà pentru nefericitele successe ale espeditiuniloru din acestu anu, chiar' ilu voru destituí din dignitatea de mare-veziru. Nu-i remanea decâtu o singura cale de scapare, care o au practicatu si alti veziri inainte de elu (76) : adeca a

(76) *Inainte de elu.* Apucatur'a acést'a de care s'au servitu unii dintre cei mai eminenti Veziri, spre a curatí din viétia pe acele persóne, cari escellau prin curagiulu si virtutile loru, cá asià, departandu pe aceste-a din cale, se nu se mai afle, nici unulu, care in casu de destituire se-i póta suplini loculu. Celu mai abile in acestu respectu a fostu Kioprili Mehemedu Pasia. Câcí dupa ce din omu obscuru a fostu inaintatu la dignitatea de mare-veziru, elu in siepte ani ai veziratului seu, a sciutu sub diverse preteste se uccida pe mai toti Pasii vechi, cari sub Sultanulu Muradu IV adjunsera la ceva dignitate mai inalta. Cei mai celebri intre acesti-a au fostu: Seidi Ogli, defensorele Ungariei contra Germaniloru, si Deli Husein Pasia gubernatorele Dalmatiei: duoi dintre cei mai escellenti si invicibili eroi din câti avuse imperiulu ottomanu vre-odata. Dupa ce Kioprilí Mehemedu Pasia a obtienutu de la Sultanu Hatisierifulu, prin care cestu din urma, adeca Deli Huseinu Pasia, era condamnatu la mórte, se dîce cà l-a chiamatu la sine, si cu ochii plini de lacromi i-a dîsu. « Éca, scumpulu meu frate! ce-mi ordina Sultanulu se facu! « Eu, din parte-mi, n'amu crutiatu nimicu, nici ostenéla, nici rogari, cá se facu pe « Sultanulu se te agratieze; dar' amu vediutu cà atâtu este de prevenitu in contra « vóstra, in câtu n'a voitu se asculte nici rogarile, nici suplicatiunile mele, « Eu tienu asia dar', cà insasi provedinti'a divina a destinatu acésta mórte pentru « voi; si pentru aceea se cuvine, cà unu bunu musulmanu, mai bine se o priméscа « in umilintia decâtu a i se oppune». Dar, Husein Pasia, se dice cà i-a respunsu: « *Bire hei Giasu! Timsah ghibi Odemí bogarsin; andan songra aglarsin.* Adeca: «O! « tu strigoiu betranu, tu faci cá crocodilulu: omori pe omu mai ântâiu, si apoi plan- « gi asupr'a cadavrulu seu.» Dicêndu acestea, scóte din sinu o cutiutia de auru, in care isi tienea duóe-dieci-si-patru bucatiele de óse, ce chirurgii i le-au fostu scosu din vulnerile sale primite in diverse batai, si aruncandu-i-le in furia, i dîse: «Ben « bu Vezirate ve Saltanete Devleti senum ghibi Sihirbaslik ile Dgiadilik ile nail ol- « madum; illa ben Devlete Sadacat ile ve Canimung dokilmish ile peida eiledum « Bundan songra senum gjibi bir Ghiaur Bashimi dachi catl: idup Aiaklarumi A- « nangun Amunge sok». Adeca: «Eu amu ajunsu la dignitatea de veziru, si la onórea

curatí din cale pe toti acei-a, cari pentru esperientiele si abilitatile loru militari au ceva auctoritate in imperiu, cá asiá, in casulu candu Sultanulu s'ar' resolví se-lu lipsésca de sigilulu imperiale, se nu afle pe nici unulu, carui se-lu póta da cu mai multa dreptate.

« de commandante, nu cá tu prin frauda si maiestrii magicesci, cì prin servitiele « mele fideli si prin versarea sangelui meu. Taia-mi capulu dar', déca vrei, lasiu e- « reticu ce esti; si apoi piciorele mele baga-le in muma-ta». Acestu Husein Pasia in anii de mai inainte a fostu Sihladaru sub Muradu IV: si intr'atâta gratia stá la acesta, in câtu nici o resolutiune nu luá, pênè nu-lu intrebá pe elù mai ântâiu. Intre alte virtuti eminente, Husein era renumitu mai alesu pentru constanti'a sa curagiósa, fia in bine, fia in reu; pentru intelligenti'a, elocenti'a si desteritatea sa in respunsuri. S'au notatu fórte multe fapte escellente si sententie ingeniόse de la elu, dintre cari eu voiu cita numai vre-o duóe, pentru a nu dá pre mare estensiune acestei nóte. Odata Sultanulu Muradu i ordiná din gluma, cá se ia de soçia pe o muiere betrana de siepte-dieci de ani din Seraiu, cu espress'a injunctiune ca se nu tiena nici-o concubina. Elu se suppune ordinului; se insòra cu betran'a, si traiesce cu ea cumu póte vre-o câte-va dîle, fàra a luá vre o concubina. Dupa trecerea à vre-o optu pênè in patru-spre-diece dile, se imbraca in alte vestimente, si merge cu Sultanulu in suburbea Eiub Ensari, unde se tienea magazinulu de ghiaçia si de nea pentru véra. Intra amendoui in cellariu, si incepu a bé bine la vinu. Cofundati intre póchara, ilu intréba Sultanulu: « Este óre in tóta lumea unu locu mai rece in lun'a « lui Iuliu, decâtu acestu cellariu cu ghiaçia?» «O! da, este»; respunse Husein, « Unde dracii póte fi?» replicâ Sultanulu. « Sciti la betran'a aceea — dîse Husein— « care mi-ati ordinatu se o iau de soçia». Sultanulu incepù a ride din inima, sí fiindu in voia buna, declarâ pe Huseinu liberu de la acelu maritisiu. De alta data se manià Sultanulu pe elu pentru ceva erόre, si-lu tramise in prinsóre la Siepte-turnuri pe siepte dîle; Sultanulu isi uità de elu si remase in arestu trei luni. Sub tóta durat'a acestui timpu, Husein nu-si rase barb'a; ceea ce este in contrà bunei cuviintie a curteniloru; câci acesti-a nu potu se se presente inaintea Sultanului, de câtu numai cu capulu si cu barb'a rasa. La a patr'a luna isi aduce aminte Muradu de elu, si ordina cá se ilu aduca la curte. Venindu acesta cu barb'a sa mare si cu perulu seu lungu, Sultanulu incepe si-i dice: «Cine diavolulu te-a schimbatu in popa, « de-mi vini inainte cu perulu velvoiu?» Husein respunde: «Asiu merita se-mi dica « tóta lumea nebunu, déca asiu fi lasatu se-mi rada séu se-mi peptine capulu, despre « care nu scieamu sicuru, déca este alu meu séu alu altui-a.» «Adeca — replicâ Sul- « tanulu—evaporatiunile infectate ale arestului ti-au smintitu creerii, de credi cà in- « tre umerii tei sta capulu altui-a.» « Nici decum—terminà Husein—, dar' vediendu « cà voi, amiculu si binefacètoriulu meu de odinióra, v'ati superatu pe mine, eu « n'am mai cugetatu la alta decâtu la Paradisu, si amu uitatu cu totulu cà si eu amu « unu capu. Dar', déca ve veti indura se-mi iertati erórea, si me veti primì érasi « in grati'a vóstra, atunci voiu fi securu cà alu meu este capulu care stà intre ua « merii mei, si-lu voiu tunde si rade, dupa cumu cere usulu de buna-cuviintia.»

ELU VRE SE SE SUSTIENA IN POSTU PRIN OMORURI

CXXX. Candu necessitatea stringe mai tare, atunci crudelitatea è mai aprópe. Vezirulu incepù cu Sieitanu Ibrahimu Pasia, care a fostu Seraskieru in contra Germaniloru; elu ilu accusá de negligentia in batali'a de la Strigoniu; si cà a retienutu soldulu ce trebuiá se-lu capete soldatii, si cà l-a intorsu in folosulu propriu: pentru aceste crime ilu punì cu mórte. Asemenea sórte adjunse si pe altii, acusati pe dreptu ori pe nedreptu cu câte o crima séu alt'a. Unic'a persóna, care parea a fi scutita de periclulu unei accusatiuni, erá Ainedgi Solimanu Pasia, Seraskierulu contra Poloniei. Acest'a, prin victori'a din urma in Moldavi'a isi castigase o reputatiune atâtu de mare in imperiulu ottomanu, in câtu nu numai era periculosu de a cutedia ceva in contra lui, ci opiniunea publica ilu inaltiase degiá demultu la demnitate de mare-veziru. Vediendu dar Cara Ibrahim Pasia, ca publice nu póte se-lu strice, se resolvì a-lu ruina prin midi-lóce clandestine; si l-a espusu armeloru germane, in sperantia ca acesti-a batendu-lu, isi va perde glori'a obtienuta in bellulu polonu. Asiá, indata dupa mórtea lui Sieitanu Ibrahimu Pasia, a tienutu unu consiliu asupr'a continuarei bellului in Ungaria, si a propusu Sultanului a numì comandante armatei in contra Germaniloru pe Ainedgi Solimanu Pasia, aducêndu de motive cà elu este fórte iubitu la soldati, si sta in reputatiune mare la ei pentru victoriele sale din urma reportate asupra Poloniloru; si nu este nici unu altu barbatu in totu imperiulu ottomanu, care se fia lui asemenea si cu atâtu mai pucinu se-lu intréca in prudentia si in virtute.

VEZIRULU SAPA GROPA SERASKIERULUI SI CADE ELU IN EA

CXXXI. Sultanulu adópta propunerea vezirului, apróba intentiunile lui si ordina a revoca indata pe Ainedgi Solimanu Pasia din Moldavi'a si a dá comand'a asupra armatei de acolo ad interim lui Buiukli Mustafa Pasia (77). Intr'aceea Iusuf Chislar Aga (78), vine la

(77) *Buiukli Mustafa Pasia.* Adeca, Mustafa Barbosulu; se numiá asià, fiinducà avea barb'a si mustetie fórte lungi. Sub Mahomedu IV a fostu Silahtar; dupa aceea a fostu inaintatu de Capudan Pasia, apoi a fostu numitu de Seraskieru in Silistria; si in urma, pentru victori'a ce a reportatu asupr'a Poloniloru, a fostu inaltiatu la dig-

cunoscinti'a propunerei ce a facutu vezirulu Sultanului, si cá omu de mare prudentia politica si espertu in intrigele curtiei, nu potea se nu vina la suspitiune, cà sub aceste preteste laudarόse ale vezirului trebe se fia ascunsa o cursa secreta contra Seraskierului, cu atâtu mai vertosu, fiindu-cà sciá cà vezirulu este inimicu de mόrte alu acestui-a. Asi-a elu prin unulu din amicii sei aviséza pe Solimanu Pasia, si-i spune se se pazésca de vezirulu. Solimanu Pasia, primindu ordinulu Sultanului, pléca indata la Constantinopole, si inainte de a merge la Sultanulu, face mai antaiu visita la vezirulu, cá si candu ar dorí se primésca de la elu ordinile sale, si affectéza unu respectu si veneratiune atâtu de mare càtra elu, in câtu vezirulu credea cá securu cà a prinsu degiá vulpea in cursa, si luandu aërulu de amicu, i aréta cà Sultanulu din respectu pentru prudenti'a si curagiulu seu a binevoitu a ordina se-lu chiame aici, pentru a i audì opiniunea in privinti'a restabilirei prosperitatiei imperiului si a electiunei unui Seraskieru pentru Ungari'a. Dupa aceea s'a dusu la palatu; éra Sultanulu indata ce-lu vediù, incepù a-lu lauda fόrte multu pentru victori'a sa contra Poloniloru si pentru eroismulu cu care a aperatu imperiulu din acésta parte; i offerì postulu de Seraskieru

nitatea de mare-veziru. Dar' in acestu postu n'a correspunsu sperantieloru puse in elu. Sultanulu Achmetu II l-a redicatu din acestu postu, dar' fara a-i attenta onόrea, si l-a tramisu de gubernatore in Damascu. Sultanulu Mustafa II l-a rechiamatu de aici si l-a facutu Caimacamu; acestu officiu l-a purtatu sub batali'a de la Zenta. Dupa batai'a de aici, Mustafa i offeri din nou veziratulu; dar' elu refusâ a mai primi unu oficiu atâtu de periculosu, si rugâ pe Sultanulu se nu-lu espuna si a dόua όra la periclele impreunate cu acestu postu; càci, dise elu, diu'a in care a scapatu de acésta sarcina, o considera de cea mai fericita dintre tόte dilele vietiei sale.

(78) *Iusuf Chislar Aga.* In timpulu cucerirei cetatiei Caminietiu a fostu Hasnadar Bashi séu primu-thesaurariu alu Seraiului femeiloru; si anca in acelasiu anu a fostu inaintatu la dignitatea de Chislar Aga. Sultanulu Mahomedu atât'a stima avea càtra elu, in câtu nu facea nimicu fara scirea si consiliulu seu, pentru aceea mai mai multa frica purtau vezirii de elu, de câtu elu de veziri. Asiá elu a fostu principal'a si unic'a causa, ca Cara Mustafa Pasia fusese destituitu. Nici unu Chislar Aga, nici inainte nici dupa elu n'a fostu, care se stringa atât'a avere si se esercite atât'a influintia asupr'a Sultanului, cá Iusuf Chislar Aga. Candu a fostu redicatu din officiulu seu, s'au aflatu in stálurile sale siepte sute de cai arabesci. Elu avea in cetate unu palatu pentru sine; si candu mergea acolo, avea mai multi servitori decâtu insusi vezirulu. Pre langa tόte aceste, elu era unu omu cu multa prudentia, si domnului seu a facutu servitie in multe respecte.

in Ungari'a, si apoi i dîse : « Speru cà memori'a victoriei tale con-
« tra Poloniloru va insufla curagiu soldatiloru ottomani, si-i va face
« cá sub comand'a Ta, Seraskieru invincibile, se se lupte cu mai
« mare vigóre si cu mai multu succesu, decâtu sub ori-care altu co-
« mandante ». Ér' Solimanu Pasi'a respunse : « Viéti'a si averea mea
« stau la dispositiunea Maiestatiei Vóstre; sunt detoriu a le sacri-
« fica pentru Sultanulu; prin urmare nu voiu cutedia nici-odata a
« me oppune ordiniloru Maiestatiei Vóstre, ori cari ar' fì acelea.
« Intr'aceea inse nu pociu a nu observa, cà situatiunea incurcata a
« lucruriloru publice, terrórea ce s'a incuibatu in ânim'a armatei
« prin perderea dela Vienn'a ceru presenti'a in castre, déca nu a
« Maiestatiei Vóstre, dar' celu pucinu a marelui-veziru; căcĭ auctori-
« tatea unui Seraskieru nu é sufficiente a constringe pe soldati la
« implinirea detorintieloru loru, candu acesti-a paru mai inclinati a
« fugì séu a se revolta, decâtu a se lupta ». Sultanulu a remasu miscatu la aceste cuvente; tacù si se cugetà catu-va timpu. Observandu acést'a Chislar Aga, care de multu era inimiculu vezirului si amiculu lui Solimanu, luâ cuventulu si dîse : « Pentru ce esitati, o
« imperate? Déca cugetati ca consiliulu Seraskierului este justu si
« prudente, atunci ce ve impedeca se aplicati immediatu remediulu
« contra acestui reu? Destituiti pe Cara Ibrahimu Pasia, care sub
« pretestulu indispositiunei sale fictive ori reali ruinéza imperiulu,
« si pe acestu erou, care stà naintea Maiestatiei vostre, faceti-lu Se-
« raskieru si veziru totodata ». Cuventele lui Chislar Aga, desteptara in Sultanulu si mai multu suspitiunea ce o nutriá de mai 'nainte contra vezirului; elu incepù a se convinge, cà Cara Ibrahimu Pasia numai de frica si din poltronería se preface morbosu. Dreptu aceea ilu departâ indata din postu si numì mare veziru pe Solimanu Pasia.

TOKOLI RESTITUITU IN DEMNITATEA DE MAI INAINTE

CXXXII. Solimanu vediendu-se cà nu numai a scapatu de curs'a ce i-o intinsese inamiculu seu, ci cà a obtienutu si administratiunea a intregu imperiului ottomanu, a pusu man'a immediatu pe predecessorele seu, si aflandu lu culpabile de mai multe crime, l-a tramisu in esiliu la Rhodos. Dupa aceea a liberatu pe Tököli din car-

cere, unde precumu amu aretatu mai in susu, ilu aruncase Cara Ibrahimu Pasia, si pe bas'a marturirei lui Ibrahimu Aga, fostu camerariu la Cara Mustafa Pasia, l-a declaratu innocente de crim'a ce i se imputase. De alta parte, espuse la publicu tóte misieliele lui Cara Mustafa, si intentiunile lui pernitióse ce a nutritu contra imperiului ottomanu ; si asiá Tököli nu numai ca a fostu restituitu in onorile sale de inainte, cì i s'au datu indereptu tóte lucrurile ce i s'au fostu luatu, si ce i s'au fostu furatu de càtra soldati rapaci. Dupa tóte aceste, vezirulu s'a pusu cu tóta diligenti'a, a formá o armata numerósa, si prin persvasiunile sale si cu multifari'a sa influintia la soldati, a facutu de au primitu servitiu fórte multi ; pe altii, cari preferiau mai multu comoditatea decâtu glori'a, i aducea sub arme prin ciausii sei ; totodata a datu ordinu cá se bata moneta din tóta argintari'a sa si din tóte vasele sale de auru, pe care și le consacrâ pentru supportarea speseloru bellice.

IMPERIALII IMPRESSORA BUD'A

CXXXIII. Inainte inse de a pote esì cu trupele sale in campania, fiindu-cà pamentulu era acoperitu anca cu nea, o parte a trupeloru imperiali sub comand'a lui Caraffa, in optu-spre-diece ale lunei
A 1097 Rebiulu-evvel, anulu Hegirei 1097 occupa cetatea S-tu-Nicolau ; ér'
I. C. 1686 ceealta parte, sub comand'a lui Merci, bate unele regimente turcesci, cari erau se transpórte provisiuni la Aradu, cuceresce acésta cetate, si da focu la magazinele ce le aveau turcii acolo. Dupa mai multe alte incaieraturi, in urma la duóe-dieci-si-siese ale lunei Regeb (79) tóta armat'a imperiale merge si impresóra Bud'a, ceea ce in vanu incercase inainte de ast'a cu duoi ani ; si in duóe ale lunei Siabanu occupa suburbiele cu mai puçina resistentia din partea garnisónei de câtu cumu s'ar' fì asteptatu. Invinsu acestu obstaclu, a datu assaltu asupr'a muriloru cetatiei ; si derimandu prin canonade cele mai tari forturi, imperialii in duóe-dieci-si-una ale aceleiasi luni (80), facu nevala prin sparturile muriloru cu atâta vigóre si cu atatu succesu, in câtu garnison'a a fostu necesitata a se retrage cu totulu din for-

(79) Siepte Iuniu.
(80) Duóe Iuliu

turi. Dar fiindu-cà pionerii, cari trebuiau se faca siantiuri si se redice baricade pentru acoperirea invingêtoriloru, au intardiatu si n'au venitu la timpu, asiá nu numai cà au suferitu tare sub foculu continuu alu inimicului si au cadiutu fórte multi din ei; ci turcii au avutu intr'aceea timpu de a da focu la o mina ce o pusera mai inainte, si prin acést'a au constrinsu pe imperiali de a se retrage cu mari perderi.

IMPERIALII FACU UNU ASSALTU VIGOROSU

CXXXIV. Dar' crestinii nu scadu din curagiu, din contra acestu infortuniu mai tare i escità la resbunare, si in patru ale lunei Remazanu (81), dupa ce derimasera o parte din muri, innoiescu assaltulu prin acelasiu locu de mai inainte. Lupt'a a fostu lungu timpu dubia si atâtu de infocata, in catu preste trei míi de imperiali au cadiutu parte morti parte vulnerati, inainte de ce ar' fi potutu ajunge la aperturile muriloru; in urma dupa mari dificultati, si dupa o lupta de mai multe óre le-a successu a constringe pe obsediati a se retrage de pe murii esteriori, si a intra ei in loculu loru. De aici apoi au indreptatu bateriele contra forturiloru principali.

VEZIRULU VINE INTR'ADJUTORIULU CETATEI

CXXXV. Pre candu cea mai mare parte a forturiloru principali anca era derimata, ajunge vezirulu Ainedgi Solimanu Pasia cu trupele sale. Dar' vediù cà in vanu ar' attaca castrele imperiali, fiindu fórte tari in positiunile loru; prin urmare se resolvì a face óre-cumu se intre adjutoriu garnisónei in cetate, si a molesta pe inimicu in totu modulu, pênê cându i s'ar' da una ocasiune buna de a-lu attaca pe neasteptate, candu va fi mai fatigatu prin lung'a durata a obsidiunei. Cu scopulu acest'a, in dóue-dieci-si-duóe ale lunei Remazanu (82), tramitte patru Pasia-generali cu optu mìi cavaleria si duóe mìi Ieniceri in contra castreloru inimice, dandu-le ordinu a cerca sĕ-si faca cale printre posturile imperialiloru si bavaresiloru, si a rapedì celu puçinu o partea a Ieniceriloru in cetate, sprea dá succursu gar-

(81) Cinci-spre-diece Iuliu.

(82) Trei Augustu.

nisónei. Dar' ducele de Lorena mirosi intentiunile Turciloru, si trimise unu corpu de cavaleria in contra loru, inainte de a ajunge ei la castre. Cavaleri'a germana attaca cavaleri'a Turciloru cu atâta vigóre, in câtu acésta dupa puçina resistentia prinde fug'a, si lasa pe Ieniceri nêpâstuiti in préd'a imperialiloru.

A DOU'A TENTATIVA

CXXXVI. In diu'a din urma a lunei Remazanu (83), Vezirulu mai face o incercare, si tramitte érasi duóe mìi de Ieniceri cu vre-o câte-va trupe de cavaleria, spre a esecutá planulu seu de mai inainte. Acesti-a se apropia mai cu multa precautiune, surprindu posturile dinainte ale imperialiloru, si nevalescu asupr'a castreloru brandeburgiloru cu atâta furìa, in câtu nu cá omeni, cì cá bestìi selbatice petrundu prin ferru si focu, si rumpu liniele ce le redicassera in contra loru. Caprera inse si Heussler, vediendu periclulu in care erau trupele brandeburgice, accurgu din bunu timpu spre a le libera; ei incungiura pe Turci chiar' in momentulu candu erau se intre in cetate; si acì se incinge o macellaria din cele mai selbatice, in câtu abiá trei sute din ei, si acesti-a anca mare parte vulnerati, au potutu se scape in cetate.

A TREI'A TENTATIVA

CXXXVII. La duóe dîle dupa aceea (84), imperialii pentru a areta câtu de puçinu se temu de vezirulu, facu assaltu asupr'a cetatiei in partea cea mai tare a ei, si dupa o lupta fórte acuta o cuprindu si acést'a, omorindu séu alungandu pe Turcii cari o aperau. Din successulu acesta se potea vedé, cà nu preste multu are se urmeze cucerirea totale a cetatiei. Asia vezirulu se incérca a venì a trei'a óra in succursulu ei; si, in nóue-spre-diece ale lunei Sievval (85), tramitte, pre langa tóta oppunerea loru, un'a miie de Ieniceri, totu atâti Spahi, si cinci sute Tatari, cá se cerce a strabate pintre inimicu. si a intra in cetate spre a da adjutoriu garnisónei. Acesti-a se luptara cu aceeasi bravura cá sì cei de mai inainte, ba au pe-

(83) Nóue Augustu.
(84) Unu-spre-diece Augustu.
(85) Optu-spre-diece Augustu

trunsu pene la liniele imperialiloru; dar' in fine totusi au fostu respinsi prin numerulu si eroismulu crestiniloru, si au fostu constrinsi a se retrage cu mari perderi. Totu acést'a sórte o avù si garnisón'a, care a facutu o escursiune generale din cetate, cu scopu de a divide pe inimicu si de a facilitá intrarea in cetate a amiciloru sei; ea vediù ca celoru veniti intr'adjutoriulu cetatiei le merge reu; asiá se retrase iute si cu reu successu indereptu. Atâte perderi multiple au descuragiatu cu totulu armat'a ottomana; si fiindu-ca se latise vorb'a, cà imperialii, dupa cucerirea cetatiei voru vení se attace pe Turci in castrele loru, asiá a inceputu cea mai mare parte a soldatiloru a se respandi, neascultandu nici rugarile nici persvasiunile vezirului, si se intórsera catra casa. Imperialistii scapati cu modulu acesta de periclulu ce-i amerintiá in spate, dau in trei-spre-diece ale lunei Sievval (86), ultimulu assaltu cetatiei.

IMPERIALII CUCERESCU BUDA

CXXXVIII. Abdi Pasia, gubernatorele cetatiei, barbatu fórte renumitu pe timpulu seu pentru esperientiele sale militari, cu garnisón'a ce-i mai remasese face o ultima proba pentru a salvá cetatea, si sustienendu lupt'a cu bravura câte-va óre, respinge cu focu si feru armat'a imperiale. Dar' a cadiutu in lupta omoritu de man'a imperialiloru. Atunci garnison'a vediendu mortea comandantelui seu, a inceputu a scadé din curagiu, si nu mai facea risistentia atâtu de vigorósa cá mai inainte. In urma vediendu cu puterea loru nu adjunge cu puterea Germaniloru, prin urmare nu le remane alta decâtu a capitulá, desfacu stégulu albu anca sub durat'a luptei; promittu a predá cetatea, si se róga a le lasa viéti'a. Dar' inainte de a se stempera foculu Germaniloru, ei au omoritu o multime de obsediati de prin forturi, in câtu abiă au remasu vre-o duóe mìi pe cari i-a scapatu numai clementi'a generaliloru imperiali. Dupa caderea cetatiei Buda in mânile Germaniloru, vezirulu deplorâ cu lacrime sórtea trista a sa si a imperiului; si cu restulu armatei plecâ indereptu cátra casa; dar' plecarea sa semenă mai multu à fuga decâtu a retragere. Dupa aceea, garnisónele din Hatvanu si din alte cetati vecine

(86) Duóe-diec-si-duóe Augustu.

anca isi perasira posturile, si se suppusera de buna voia imperialiloru.

IMPERIALII SE IMPARTU IN DUOE CORPURI DE ARMATA SUB CARAFFA SI SUB PRINCIPELE DE BADEN

CXXXIX. Din acestea se vedea, cà Turcii cérca a evita ori-ce lupta. Asiá ducele de Lorena imparte armat'a imperiale in duóe; o parte sub comand'a principelui de Baden o tramitte in Ungari'a-de-josu; si cealalta sub comanda lu Caraffa si Heusler in Ungari'a de susu. Principele de Baden cu trupele sale impressóra cetatea Simonturnu in optu ale lunei Silcade(87), si in càte-va dîle constringe garnisón'a turcésca a se predá fara gratia dimpreuna cu cetate'a. Dupa aceea attaca Caposuivarulu, si cuceresce cetatea; fortaréti'a inse, dupa tóta apparenti'a se vedea cà este in stare de a se sustiené mai lungu timpu, de càtu cumu ilu iértá pe elu impregiurarile acumu; asiá devasta cetatea, si lasa fortareti'a. Dupa ce statuse vre-o càte-va dîle aici, si primise nuóe trupe ausiliari, ce i le aduse Scherfenberg, pleca spre Cinci-Beserici, si, in duóe-dieci-si-optu ale lunei Silcade(88), ajunge cu avanttrupele sale in façi'a acestei cetati. Garnisón'a crediendu cà tóta armat'a inimica é acì, dà focu cetatiei si se retrage in castellu. Infanteri'a principelui de Baden era anca tare in dereptu, asiá da ordinu la trei sute de calareti alesi, se se dea josu de pe cai, si se mérga a stinge foculu; acesti-a, setiosi si de préda, se punu la lucru cu atàta iutîme, in càtu cea mai mare parte a cetatei a fostu scapata din gur'a flacariloru. Garnisón'a vediendu cà nu grosulu armatei germane, ci numai o parte de cavaleria usióra ar fi sositu acì, din rusine si regretu pentru perderea ce a induratu dela calareti, face o escursiune in cetate, si se incerca a o reocupa; dar' a fostu batuta si constrinsa a se retrage cu perdere. Cu tóte acestea, Turcii pentru a sterge rusinea, cà ântaiu au fugitu, si acumu s'au retrasu, se decidu a se apera cu bravura, si mai bine a-si sacrifica viéti'a decâtu a predá castellulu; si acésta resolutiune a loru o facu cunoscuta inimicului, arborandu pe unu turnu alu castellului siese stindarde rosie si unulu negru. Dar' candu au ve-

(87) Cinci-spre-diece Septembre.

(88) Cinci Octobre.

diutu cà tunurile inimicului au derimatu si fortificatiunile celle mai tari, atunci fric'a de mórtea imminente le-a insuflatu cugete mai blande; si nu numai au datu josu stindardele de sange si de mórte, ci au tramisu deputati la principele de Baden, offerindu-i castellulu sub conditiune de a le lasá viéti'a si armele. Germanii inse le-au refusatu cererea, si asia au fostu constrinsi a se predá in discretiune, si a-si rescumpera viéti'a cu perderea libertatiei loru. In trei ale lunei Silhige (89), se deschidu portile castellului; germanii intra si prindu pe insusi Pasia cu siepte Beghi si pe tóta garnisón'a, si-i tramitu in captivitate la Stiri'a. Principele de Baden dupa ce a cuceritu acésta cetate, a tramisu o parte a armatei sale sub comand'a lui Scherfenberg la Siclosiu, ér' elu cu celelalte trupe a trasu spre Darda. Scherfenberg in siepte ale lunei Silhige (90), ajunge la Siclosiu, cuceresce cetatea indata la primulu asaltu, si propune conditiuni onorabile Turciloru, déca voru predá fortareti'a unde se retrasera. Dar' Turcii refusa si constringu pe generalulu a aplica bateriele; elu bombardâ forturile cu atâta vigóre, in câtu in doue-spre-diece ale aceleiasi lune (91) au desfacutu stindardulu albu; si, fiindu-cà nu le remase alta cale de a scapa de mórte, s'au datu insii captivi in man'a Germaniloru.

FUG'A TURCILORU LA SCIREA DESPRE APROPIAREA GERMANILORU

CXL. Scherfenberg fù chiamatu de aici de catra principele de Baden la Darda. Acest'a adeca audi cà nisce trupe de ale Turciloru se mai tienu prin giurulu Dravei, si se determinâ ale attacá si a le nimici. Turcii indata ce audu cà Germanii se apropia, prindu fug'a si se retragu cu atâta precipitatiune, in câtu nu numai Esseculu ilu lasa deschisu Germaniloru, dar' anca ardu si o mare parte din podulu de acolo, pentru cà se impedice pe inimicu de a-i persecuta. Principele de Baden vediendu cà i-au scapatu din mana Turcii, aprinde si cealalta parte din acelu podu (92), precumu si

(89) Diece Octobre.

(90) Patru-spre diece Octobre.

(91) Nóue-spre diece Octobre.

(92) Dr. Brown dice, cà acestu podu are in lungime cinci mille englesesci si in largime siepte-spre-diece pasi, si merge de la Drava pêne la Darda. Pe o pórta a

tóte celelalte poduri ce le construisera Turcii preste Drava. La reintórcere attaca cu mare putere Caposvarulu, care mai inainte in vanu se incercase a-lu cuceri, si aduce pe comandantele cetatiei la atâta strimtorare, in câtu acela, intimidatu degiá prin sórtea garnisóneloru vecine, preda fortaretia anca inainte de a fi fostu redusa la estremitate, si in duóe-dieci-si-duóe ale lunei Silhige (93), capituléza sub onorabile conditiuni.

CARAFFA BATE PE TATARI

CXLI. Intr'aceea, partea cealalta a armatei imperiale, sub comand'a lui Caraffa si Heusler, a trasu la Segedinu, si au impresoratu cetatea. Candu era chiar' ocupatu cu obsidiunea, Caraffa primesce scirea, cà duóe-mii de Turci cu o banda mare de Tatari sunt campati aprópe de Sânta, o cetate in distantia de siése óre de la Segedinu, si cá au intentiunea de a veni intr'adjutoriu garnisónei de aici. Caraffa tramisse indata in contra loru pe Veterani cu câte-va regimente. Acesta attaca pe Tatari si-i scóte din positiunile loru; le occupa castrele, le prindu si le ieau mai bine de cinci mii de cai. Puçinu dupa aceea se intorcu Tatarii indereptu, si voiescu a incepe lupt'a din nou; ei credeau adeca, cã inimiculu este cuprinsu acumu cu spoliarea castreloru, si cà prin urmare victori'a le va fi usióra. Dar' au fostu respinsi de ante-gardele germane, și s'au retrasu immediatu indereptu.

VETERANI BATE PE VEZIRULU

CXLII. Dupa acésta perdere a Tatariloru vine vezirulu in persóna, si adunandu trupele Tatare cari prinsesera fug'a, se presenta dintr' odata in façi'a inimicului cu tóta armat'a sa. Veterani, de si nu avea informatiune sigura despre puterea inimicului, totusi a tienutu de consultu se remana in positiunile sale; câci altminterea, prin retragerea sa ar' poté se descorageze pe soldati; deci isi pune ómenii in ordine de bataia, si astépta cu totu coragiulu sosirea inimiciloru. Turcii au datu primulu attacu, si a tienutu lupt'a cu atâta fu-

ucelui-a, sta si asta-di o inscriptiune latina ce pórta numele imperatului Aelianu. Atâtu de vechiu este acestu podu *Tr. Angl.*

(93) Duóe-dieci si noue Octobre.

rôre, in câtu duôe ôre victori'a remase dubia, in care parte va inclina ea. In urma valôrea Germaniloru invinge, si Turcii se retragu pe o culme, unde erau acoperiti de tunurile loru. Veterani 'i urmaresce in calcâie, şi trecêndu preste tôte dificultatile, i scôte din positiunile loru. Turcii au perdutu in aceste duôe bataĭii, duôe mĭi de Ieniceri si totu atâti-a Tatari. Fructulu acestei victorĭi a fostu Segedinulu. Câci garnisôn'a, candu a vediutu cà armat'a inimica intôrna in castre cu atâte capete de ale amiciloru sei, fiindu si alminterea obosita prin laborea continu-a si fatigiôsa, in cinci ale lunei Silhige (94) a predatu fortareti'a in man'a Germaniloru.

IMPERATULU GERMANIEI INVITA PE TIARULU RUSSIEI A SE UNI CU ELU IN CONTRA INIMICULUI COMUNU

CXLIII. Acésta era starea lucruriloru in Ungari'a. In Poloni'a, s'a petrecutu cea mai mare parte a anului cu negotiatiuni. Intr'aceea imperatulu Germaniei a invitatu pe tĭarii Rusiei, Ioanu si Petru, se intre cu elu in confederatiune contra inimicului communu alu crestinatatiei; si anume, pênê candu ceilalti confederati sunt occupati in Ungari'a si in partile meridionali ale Europei, pênê atunci ei, tĭarii, se intre in Crimë'a tatarica si se impedice junctiunea Tatariloru cu Turcii. Tĭarii respunsera, ca ei ar' fi gata a declara bellu inimiciloru crucei, numai déca s'ar' poté inventa unu midi-locu sicuru contra urmariloru unei rupturi cu Polonii. Câci avendu ei numai unu armistitiu si nici-de-cumu o pace in forma cu acestu regatu, tóta lumea i-ar' condamna, déca inainte de ce ar' fi securi contra unui inimicu, si-ar' aduce altulu pe capu.

INTRE RUSSI'A SI POLONI'A SE INCHIAIE PACE

CXLIV. Imperatulu Leopoldu apreçiandu aceste ratiuni, si-a pusu tóta solicitudinea a intemeiá o buna intielegere intre aceste duôe natiuni, si a le face, cá uitandu animositatile mutuali, se-si verse resimtiemintele loru contra inimicului communu. In urma, dupa multe incercari a reusitu si a obtienutu de la Poloni invoirea de a renuntia la tóte pretensiunile asupr'a cetatilaru Kiovia si Smolenska, cari de lungu timpu au fostu merulu de cea mai inversiunata

(94) Duôe-spre-diece Octobre.

córta intre aceste duóe natiuni, si in duóe-dieci ale lunei Gemazi-
H. 1097 / I. C. 1686 ulu evvel(95), anulu Hegirei 1097, au subscrisu conditiunile de pace.

SOBIESKI INVITA PE CANTEMIRU A LEGA PACE CU ELU

CXLV. Ioanu Sobieski, regele Poloniei, incuragiatu prin acésta asistentia nóua, se resolvì a mai incercá o espeditiune in Moldavi'a, si a bate acésta tiera, care este celu mai tare muru alu imperiului ottomanu contra Poloniloru. Dar' inainte de a deschide acésta campania, se determinâ se mai faca o incercare de a indupleca pe Moldoveni la confederatiune contra Turciloru. Cu scopulu acesta, tramitte in secretu pe confessariulu seu (96), imbracatu in vestminte necunoscute, cá ambasadoru la Constantinu Cantemiru principele Moldaviei, spre a-lu induplecа se se unésca cu Polonii in contra Turciloru, si a-i promitte alliantia perpetua cu Poloni'a, confirmatiune pe viétia in scaunulu domnescu alu principatului, si libertate deplina asupr'a poporului seu. Ajungêndu acestu ambasadoru la principele, i-au aretatu scopulu missiunei sale, si s'a «adoperatu in totu modulu a-lu induplecа la allianti'a din cestiune.» Sunt trei ani — dîse parintele delegatu — de cându regele, domnulu meu, a intielesu spre cea mai mare satisfactiune a sa, ca «Turcii au pusu domnu «Moldaviei pe Cantemiru; anca de pe atunci, regele nutriă cea mai «mare sperantia, ca acela care anca inainte de asta in Poloni'a, sub «regele Casimiru a datu cele mai escellente probe de talentulu si «curagiulu seu in contra Svedianiloru, nu va lipsì a aplicà aceste «brillante calitati intru marea opera de a liberá pe poporulu seu de «sub jugulu tiranu alu Turciloru. Chiar' pentru acést'a Majestatea-sa «atribue generaliloru sei nefericirea ce a induratu armata sa in anulu «trecutu la Nistru; si nu póte laudá in destulu prudenti'a vóstra, «cà in acea lupta v'ati aretatu cu fidelitate catra Turci; càci, prin a«césta nu numai i-ai facutu se aiba o mai mare incredere in voi, «cì ati scapatu sì poporulu si pe voi insive de la sclavi'a turcésca, «mai alesu intr'unu timpu, candu dupa alungarea imperialiloru de «la Bud'a, omulu nu era siguru, care parte va remané pe de-asupr'a. «Acumu inse lucrurile au luatu alta façie. Turcii atâti-a inimici au

(95) Trei Aprile.

(96) Preotu de casa, preotu de curte, (duchovnicu). *Tr. Rom.*

« asupr'a capului loru, in câtu abiá le va mai vení in minte se cu-
« gete la Moldavi'a. Tiarii Russiei stau gata a intra in Crimë'a
« tatarica cu cinci-sute mïi de ómeni : cu acesti-a voru avé Ta-
« tarii destul de lucru. Imperialii vreu se tréca Dunarea, a se
« uní cu trupele polone la Adrianopole, si a cucerí Constantinopo-
« lea. Regele, domnulu meu, anca voesce a lua parte in aceasta es-
« peditiune ; dar' nu póte se lase Moldavi'a la spatele sale in mâ-
« nile inimicului ; pentru aceea isi tiene de detorintia a face atten-
« tu pe unu principe crestinu si vechiu amicu alu seu, cá se nu se
« mai oppuna armeloru crestine, cì se-si unésca immediatu trupele
« sale cu armat'a polóna, si se ordine suditiloru sei a primí pe Po-
« loni, nu cá pe inimici, cì cá peli beratori ai loru, si a le aduce tóte
« victualiele necessarie in castrele loru. De alta parte Regele, dom-
« nulu meu, promitte pe cuventulu seu, cà nu va face nici-o inju-
« ria locuitoriloru Moldaviei ; din contra , totu ce-i voru aduce ace-
« stia , va platì cu pretiulu cuvenitu, si nu va sufferí cá se li se ia nici
« macar' unu grâunte cu puterea ; si pe care l-ar' gasí cá a facutu
« cea mai mica injuria vre-unui moldovanu , pe unulu cá acela ilu
« va puní cu mórte fara nici-o crutiare ».

RESPUNSULU LUI CANTEMIRU

CXLVI. Principele respundiendu ambasadorului, dîse : « Inclina-
« tiunea mea de a serví intereseloru crestinismului, o scie regele prè
« bine nu numai din cele ce s'au petrecutu anulu trecutu, intre mi-
« ne si intre generalii sei, dar' si din conversatiunile mele ce le-am
« avutu cu elu. N'amu intermissu nici-odata si nimica, ce amu cre-
« diutu cà este in profitulu crestiniloru ; si acést'a o voiu face sì pe
« viitoriu, ori-cari ar' fi consecentiele pentru mine ; dar' asta-di nu-
« mi sta in putere, si nici pentru Poloni n'ar' aduce nici-unu folosu,
« daca in anulu acest'a mi-asïu uní trupele cu ale Poloniloru, séu asïu
« lega o aliantia pe façie cu ei. Fiiulu meu celu mai mare si alti fïi
« ai unoru boieri sunt detienuti in Constantinopole cá ostatici pen-
« tru fidelitatea mea ; ei ar' fi espusi la cele mai crudeli tormente ,
« indata ce Turcii ar avé cea mai mica suspitiune in contra fidelita-
« tiei mele. In castrele mele abiá am o armata de cinci mii de Mol-

« doveni; acesti-a nici n'ar' imulti, nici n'ar' scadé armat'a polona; « prin urmare, nici Polonii n'ar' fi mai tari, nici Turcii mai slabi. « Dara déca remanu eu in castrele Turciloru, atunci imi va sta in « putere, nu numai de a preveni ori ce resolutiuni periculose « contra Poloniloru, dar asiu puté pe tóta diu'a, ba chiar' pe tóta « ór'a, se dau regelui informatiuni despre planurile si intentiunile « Seraskierului si ale ¡Sultanului Tatariloru. Si eu credu cà aceste « serviciuri sunt cu multu mai importante, decâtu miculu adjutoriu « ce-mi cereti. Afara de aceea, asiu da ordinu, de sì nu in scrisu, « càci trebue se me pazescu de Turci, dar' cu vorb'a asiu dá ordinu « suditiloru mei moldoveni; se duca ori ce victualie necessarie in ca- « strele polóne, si se faca totu ce-ar' cere regele si ce ar placé ace- « stui-a. Si déca Dumnedieu ar' binecuventá acésta espeditiune cu « unu succesu bunu, si Tatarii si Turcii ar remané batuti : atunci « imi voiu pune tóte puterile, pentru cá se scapu pe fiiulu meu din « Constantinopole, séu ilu voiu rescumpera cu buni bani cá pe unu « captivu ; ér' déca nu mi-ar' succede aceasta, atunci fia !, ilu voiu « sacrifica pentru binele crestinatatiei si pentru libertatea tierei « mele, si voiu merge cu tóta puterea mea a me lupta in lupta des- « chisa contra inimiciloru lui Christu si ai crestinatatiei ».

REGELE POLONIEI TRAGE SPRE IASI. CANTEMIR MERGE LA CASTRELE TURCILORU

CXLVII. Dupa ce a primitu regele acestu respunsu, cam pe la inceputulu lunei Sievval, trece Nistru, si dupa o cale de mai multe dîle, ajunge la Iasi fara a i se pune vre-o resistentia. Aici afla elu bucate si vinu in abundantia; câci principele lasase pe vorniculu Ramandi indereptu, cá se procure tóte victualiele necessarie pentru armat'a regelui. Elu si-a petrecutu aici patru-spre-diece dile in mancari si beuture, fara a mai cugeta la Turci. Intr'aceea Seraskierulu Buickli Mustafa Pasia trecuse dejà Dunarea cu duoe-dieci-si-cihci de mìi cavaleria, si optu mìi Ieniceri, si daduse ordinu lui Nurradinu Sultanu a veni cu trei-dieci mii de Tatari in castrele sale. Aici aude ca regele Poloniei a inaintatu spre Iasi; si cá Cantemiru totusi nu se aréta anca in castre. Seraskierulu consideru aceasta remanere a lui Cantemiru dreptu defectiune, si da ordinu lui Nurra-

dinu Sultanu (97) a intrá cu Tatarii sei in Moldavi'a cá intr'o tiéra inimica, a o devastá prin focu si feru, si a lua pe locuitori in captivitate. Şi intr'adeveru cá Moldavi'a era se fie espusa la cele mai triste calamitati, déca Beg Mirza, unulu dintre tatarii Mirzesci din famili'a lui Cantimiru (98), nu se intrepunea si nu abatea pe Seraskierulu si pe Nurredin Sultanulu de la propusulu loru, promitiendu

(97) *Nurradinu Sultanu.* Sunt dóue officiuri la Tatari, cari nu se dau nici-odata altui-a, decâtu numai fiiloru Chanului, descendenti din famili'a Oligingbis ana, si nici-odata fara invoirea portiei ottomane; acelea sunt, rangulu de Calga si de Nurradinu. Calga este proprie Generalu Locotenente alu Chanului, care nici-odata nu ese din Crimea Tatariloru, decâtu numai in fruntea a tóta armat'a tatara Nurradin (*), care cuventu in limb'a tataresca insémna vointia, urmeza in rangu immediatu dupa Calga, si candu este a se da assistentia Turciloru, elu se tramitte in adjutoriulu acestora cu unu anumitu numeru de trupe, precum diece ori duóe-dieci mii de Tatari, dupa cum ceru Turcii.

(98) *Din famili'a lui Cantemiru.* Acesta familia era in mare védia la Mirzescii din Tartari'a pentru nobilitatea sa si immensele sale avutii. Dupa traditiune, famili'a Cantemiru deriva de la Temurlenti, marele cuceritoriu alu Asiei. Acést'a pare a o comproba chiar' şi numele insusi: câci Can Temur séu Can Temir, insémna sangele lui Temur, séu persóna descendenta din sangele lui Temuru. Unulu din Cantemiresci avuse curagiulu a se subtrage atâtu de sub potestatea Chanului câtu si de sub jugulu Turciloru, si s'a luptata in cursu de mai multi ani cu asemenea bunu succesu contra mai multoru Seraskieri, si probabilu, ca elu si-ar' fi eluptatu deplinu independinti'a si libertatea, déca nu s'ar fi sedusu prin unu fraudulosu tractatu. Turcii adeca vediendu cà cu armele nu potu face nimica in contra lui, s'au prefacutu cà ar' voi se incheia pace cu elu. S'au invoitu la tóte câte a cerutu, si i-au datu principatulu Benderului cu totu teritoriulu dependente de acesta; l-au onoratu cu titlu de Begu, şi cu privilegiulu de a purta trei tuguri. Dar' dupa ce l-au capetatu cu modulu acest'a, Turcii puçinu dupa aceea au pusu man'a pe elu si l au omoritu. Fratii lui s'au suppusu de nou Chanului, care le-a datu voia a locui in provinciele Ackiermanu si Kili. Fiiulu seu Sava Cantemiru anca a fostu primitu in grati'a Chanului; dar' si-a schimbatu numele, si fiinduca tatulu seu a fostu Begu, si-a luatu supranumele de Begu-Mirzo, care apoi a trecutu la fiii sei si la fii de fii acestor'a. Pe timpulu, candu parintele meu era domnu Moldaviei, acestu Begu-Mirza, despre care s'a vorbitu in testulu acestei istorie, venia de multe-ori cu cinci fii ai sei in Moldov'a, unde mergendu la parintele meu, i narrà istori'a antecesoriloru sei asia precumu o sciá din traditiune, prin care singura s'a sustienutu memori'a genealogiei loru tatarice. Elu mai spunea anca, cá audisse dela protoparintii sei, cà pe timpulu, candu Chanulu i persecuta mai aspru, unu Cantemiru din famili'a loru s'a refugiatu la principele Moldaviei si a primitu religiunea crestina. De aci credea, cá elu è ruda cu parintele meu.

(*) Acestu cuventu in limb'a arabica insémna: lumin'a credintiei. *Tr. Germ.*

a stá bunu pentru principele Cantemiru, cà elu nici-odata n'a lucratu si nu va lucra contra fidelitatiei datorite imperiului otomanu, nici in partea inimicului n'a trecutu si nu va trece; și mai adaose apoi, cà elu șcie de siguru, cà principele a plecatu dejá din Iasi; si cà multu in trei dîle elu va fi aici in castre. Fapt'a a justificatu vorbele lui Mirza; căci principele, intr'adeveru esise din Iasi cu trei dîle inainte de sosirea regelui, si ajungendu la Falcii, a datu libertate omeniloru sei a se intórce la regele, déca si la câti le place; dupe aceea a trecutu Prutulu, si càtra finitulu lunei Sievval a ajunsu in castrele Seraskierului.

REGELE POLONIEI TRECE PRUTULU. TURCII ILU ATTACA SI-LU INCUNGIURA

CXLVIII. Intr'aceea regele Poloniei, satulu de atâta mancare si beutura, se puse pe cale mai departe cu intentiunea de a alunga pe Turci cu totulu din Moldavi'a. Dar' abiá ce se puse a dóu'a-óra in castre, observâ cà soldatii sei incepu a suferí de lips'a victualieloru; câci, pênê au statu in Iasi, s'au desiertatu tóte depositele prin negligenti'a comissariloru, si pentru Poloni nu mai remase alta de mancare, decâtu o mare cantitate de fructe. Pentru a scapá din acestu inconvenientu, nu vediù altu remediu, decâtu a trece Prutulu aprópe de Ciociora, in sperantia cà anca inainte de ce s'ar' apropia mai tare armat'a ottomana, elu ar' poté se puna man'a pe magazinele incarcate ale Tatariloru budgiacani, si cu modulu acest'a ar' mai stemperá fómea flamendiloru sei soldati. Seraskierulu informatu despre trecerea regelui preste Prutu, merge immediatu cu tóta armat'a sa in contra lui; si in distantia abiá de duóe dile de la Ciociora, dà de elu asiediatu cu armat'a intr'unu campu deschisu, unde ilu incungiura de tóte partile. Tatarii dau focu ierburiloru de pe campu, arse degiá prin caldur'a sórelui; infestéza necontenitu castrele polóne prin mici scaramusie; prindu pe cei cari esiau din castre pentru a stringe nutretiu, séu i constringu a se intórce indereptu cu carale góle. Regele in desperatiunea sa, offere Seraskierulu o lupta; acesta inse, séu pentru cà cugetá cà este periculosu de a se prínde in lupta cu siese-dieci de mii de Poloni, séu pentru-ca voiá a trage pe Poloni mai departe dela confiniele tie-

rei loru : evitâ ori-ce lupta deschisa, si demandâ soldatiloru á molestá si debilitá pe inimicu numai prin incâieraturi continue. Polonii inse simtiau unu inimicu cu multu mai furibundu in stomachulu loru, adeca fómêa; acestu inimicu intestinu i tormentà fara indurare, in câtu nu s'au potutu miscá din castrele loru, fara a nu lasá dupa sine trei pênê in patru mìi de morti.

POLONII SE RETRAGU DIN MOLDAVIA. REGELE FACE CELE MAI IMPIE SACRILEGIE SI RAPINE

CXLIX. Regele Poloniei vediendu-se in acésta strimtorare, se adoperâ a trece Prutulu indereptu la unu satu, ce locuitorii ilu numescu Valea-Strimba (99). Dar' abiá trecuse diumetate din armata, candu Tatarii vinu si se arunca asupra celoralti in spate, omóra o mare parte din ei, prindu sì mai multi, ér' ceilalti se arunca in apa. Dupace au trecutu cu multe greutati si perderi preste Prutu, regele in furia cà nu si-a potutu resbuná asupr'a Turciloru, isi vérsa tóta mâni'a asupr'a Moldoveniloru, si dà libertate soldatiloru (100) a spoiá tiér'a si a predá pe locuitori. Elu insusi dà focu la duóe mônastiri in Iasi, rapesce vasele sacre; fura reliquiele Santului Ioanu din Suceava, dimpreuna cu alte multe pretióse, ce pietatea principiloru de mai inainte le asiediase acolo; redica pe metropolitulu Moldaviei, si tractandu-lu in modulu celu mai brutale, ilu duce in

(99) *Valea-Strimba.* Localitate langa fluviulu Prutu; locu nefericitu pentru crestini, si de multe-ori fericitu pentru infideli. Aici Tatarii au frantu liniele Casaciloru comandati de generalulu Koniski, si batendu-i au suferitu perderi fórte mari. Aici Ion Sobieski, regele Poloniei, de doue ori a fostu constrinsu a se retrage din acestu locu, si totdeauna nu fara perderi considerabile. Aici, pe timpulu meu, Petru, tiarulu Russiei a sustinutu cu bravura trei dîle lupt'a in contra Turciloru; dar' in urma a trebuitu se incheia o pace cu infidelulu sub conditiuni cari nici de-cumu nu le-ar' fi voitu. Se pare cà chiar' in cuventulu insusi Valea-Strimba, zace ce-va fatalu; câci elu dupa etimologia in limb'a romana insemna: vale perversa seu plina de nedreptate.

(100) *Da libertate soldatiloru.* Regele Poloniei prin o scrisóre catra Domnulu Moldaviei s'a incercatu a se spala de aceste fapte rusinóse, si a aruncà vin'a pe soldatii sei flamendi, cà nu numai fara scirea, dar' chiar' in contra ordiniloru sale espresse ar' fi spoliatu pe Moldoveni. Dar' ulterior'a lui procedere violenta si tramitterea metropolitului in captivitate, pentru cà nu a voitu se-i libere reliquiele St-lui Ioanu din Suceava, sunt probe evidente, cá sodatii de si n'au avutu ordinu séu permissiune dela regele de a preda si de a spoliá, ei totusi de siguru au fostu incuragiati prin esemplulu seu de rapacitate si de alte fapte violente.

captivitate, pentru cà a refusatu se-i estradea lucrurile sacre. Dupa aceea merge la mônâstirea de la Trei-Ierarchi, unde se conservau cu religiositate reliquiele Santei Parascheva (101) din Epibati, si cere a i se estradea aceste reliquie si toti thesaurii ce erau depusi acolo. Archimandritulu mônâstirei, care audise in ce modu a fostu tractatu metropolitulu, inchide portile besericei, si respunde tramisiloru regelui, ca : mai bine vre se fia ingropatu sub ruinele besericei, de câtu se estradea la omu din lume unu thesauru atâtu de sacru si pretiosu. Regele, pentru a intimidá pe acestu monachu fierosu, ordina a se aduce tunurile, si amerintia a sparge portile, si a luá totu thesaurulu cu forti'a, fiinducà i s'a refusatu o parte ce o ceruse cu bun'a. Dar' archimandritulu era inflessibile; si regele anca, séu cuprinsu de rusine cà comitte unu sacrilegiu, séu prevenitu prin officiarii sei, se departa de acì, fara se-si fia ajunsu scopulu.

TOTA ARMAT'A URMÉZA ESEMPLULU REGELUI

CL. Esemplulu regelui si fómea, au indusu-si pe soldati, de au comisu cele mai dure escesse; au spoliatu cetatile si satele, si n'au crutiatu nici-o localitate, fia religiósa ori profana, pe unde au cugetatu cà voru afla ceva, ce se stempere poft'a si cupiditatea loru.

(101) *St. Parascheva.* Parascheva, precum ne invétia menologiele ecclesiastice, a fostu dómn'a unui satu cu numele Epibati, care mai in urma ajunse in possesiunea marelui Apocaucu, generalulu imperatului Andronicu. Pe timpulu lui Muradu IV, Basiliu, domnulu Moldaviei, a obtienutu permissiunea de a lua óssele acestei sante din biseric'a patriarchale din Constantinopole, si acést'a din considerare cà a facutu multe binefaceri si servitie pentru acea beserica; càci elu a platitu din propriele sale venituri preste dóue-sute-siese-dieci de pungi, cu cari beseric'a era datoria parte la Turci parte la crestini. Si fiinducà la Turci este opritu a transportá unu cadavru in departare preste trei mile, asia a mai datu curtea ottomane preste trei-sute pungi, numai pentru cá se obtiena permissiunea de a transporta acele ósse, si pentru a esoperá de la Sultanulu unu ordinu càtra Capu Igi Bashi, care se insoçiesca transportulu pênè in Moldavi'a. Tóta istori'a acestei transportatiuni este zugravita pe paretele de amédia-di alu acestei beserice, unde se conserva santele reliquii; intre altele se vede acolo depinsu chiar' si Capudgi Bashi cu toti officiarii sei, cum mergu cà in processiune naintea sicriului cu reliquiile (Móscele) Atat'a putere are banulu la turci! Ei pentru bani nu numai permittu, dar' chiar' insii facu lucruri ce sunt cu totulu contrarie superstitiunei loru.

VINDICT'A LUI DUMNEDIEU ASUPR'A POLONILORU SACRILEGI

CLI. Dar' acestu sacrilegiu n'a potutu se remana lungu timpu nepedepsitu. Locuitorii, pentru a scapà de crudelitatile Poloniloru si Cosaciloru, fugiau si se ascundeau in tóte partile; si candu venia acesti-a la casele loru, le aflau góle, si erau constrinsi a mancá carnea cruda fara sare, fara gustu. Acésta le occasionâ dissenterìa, care in câte-va dîle intr'atâtu se latì in castrele regelui, in câtu nu era nópte in care se nu móra câte cinci-sute si mai bine de Poloni. Cantemiru anca, audiendu de hidósele atrocitati si sacrilegiuri ce comitteau Polonii, a tramisu trupele sale prin tóta tiér'a; i surprinde pre candu erau dispersi in tóte partile, si nu erau prevediuti la o atare nevala repentina; prinde din ei mai bine de patru mìi, și parte i frige, parte i trage in tiépa séu i spendiura; si asiá, cu diverse moduri de mórte, esecutâ asupr'a loru pedéps'a ce o meritasera.

TATARII INFECTA APELE CU IERBURI VENINOSE

CLII. De alta parte Tatarii, vediendu cà armat'a regelui isi iea calea càtra Cotnari, se punu si infecta cu ierburi veninóse (102) laculu, de unde-si avea cetatea ap'a; prin acèst'a ómeni si vite cari au beutu din ap'a aceea, au peritu toti si tóte. Indata inse ce s'a descoperitu acestu lucru, regele, pentru a nu se espune dimpreuna cu armat'a la unu periclu si mai mare, a evitatu de a se apropià de acelu locu, si-a pusu castrele langa fluviulu Siretu la unu locu incungiuratu din tóte partile de munti. Tatarii observandu acést'a, au fostu de convingere, ca intentiunea Poloniloru este a se retrage acasa in Poloni'a; si fiindu-ca prin acele paduri si munti era fórte greu de a merge cu caii, asiá i attaca numai in siesu, i batu, si se

(102) *Ierburi veninóse.* Lucru miraculosu si care s'ar' pare incredibile acelora cari nu-lu cunoscu din propri'a loru esperientia. Eu amu vediutu cu ochii mei, si amu remasu surprinsu de ceea ce facu acei Tatari. Ei adeca au unu secretu intre sine, pe care nu-lu sciu mai multi de trei séu patru insi in tóta Tatari'a. Acestu secretu este, ca ei cunoscu o iérba de o natura atâtu de tare si de veninósa, in câtu cu aceea poti invenina nu numai ape statutórie, dar' chiar si riurile cele mai rapedi, precumu e Prutulu. Ei arunca acésta iérba la o buna distantia din susu de castrele inimicului in apa; si candu ap'a riului cu iérb'a adjunge péné acolo, ómeni, si vite, cari au beutu din ea, moru pe data fara nici-o scapare.

intorcu acasa incarcati de predi si aducendu cu sine o multime de captivi.

REGELE POLONIEI IN INTORCEREA SA OCCUPA CETATILE NEMEZ (103) SI SUCEAVA

CLIII. Regele Poloniei, dupa ce a scapatu de Tatari (câci Turcii anca nu venisera preste Prutu), pentru cá se nu se para ca elu a consumatu banii de la Papa, si n'a facutu nimicu, la intórcere càtra casa occupa cetatea Nemez (104), dar nu fara dificultate, de si erá desertata de locuitori; câci din intemplare remasera acolo nóue-spre-diece venatori moldoveni; acesti-a inchidu portile, tragu podurile, si refusa regelui intrarea. Acesta, nesciindu cà ce garnisóna pucina este in cetate, o bombardéza patru dîle in continuu Venatorii nostri se apera cu bravura, si uccidu la cinci-dieci de Poloni dimpreuna cu pe comandantele artileriei. In fine, la a cinci-a dî, vediendu cà diece camaradi ai loru au cadiutu morti, capituléza si predau cetatea sub conditiune, cá garnisóna se se póta departa unde-i va placé. Regele le accórda conditiunea; dar' candu a vediutu, cà nu mai multi de siese venatori esu din cetate, aducêndu in spate pe alti trei camaradi ai loru vulnerati, cuprinsu de admiratiune, furia si rusine, dà ordinu a-i spendiurá indata; Iablonovski inse se intrepune si-i aduce aminte cà le-a promisu a-i lasa liberi; asiá i-a lasatu se mérga unde le place. Dupa aceea pune duóe sute de calareti alesi in cetate, si cu restulu armatei merge la Suceav'a, vechi'a residentia a principiloru Moldaviei; si fiindu-cà nu erau nici locuitori nicí soldati in ea cá se-i faca resistentia, i-a fostu usiora occuparea si a pune garnisóna din trupele sale.

TATARII SE INTORNA SI INFESTEZA DE NOU PE POLONI

CLIV. Tatarii, cari-si dusesera predile de mai inainte acasa, audiendu de aceste succese ale Poloniloru, se intorna in urm'a loru,

(103) Némtiu. *Tr. Rom.*

(104) *Nemez* Séu Némtiu. Cetate fórte vechia in Moldavia inferióre, situata pe unu munte inaltu dincolo de Siretu, aprópe de unu rîu ce pórta acelasiu nume. A se vede despre acest'a mai multe in a mea Descriptiune a Moldaviei (*).

(*) Vedi Descriptio Moldaviae, editiunea societatei academice Bucuresci 1872. pag. 18. *Tr. Rom.*

si cá lupii rabiati se arunca in tóte partile, si prindu pe toti Polonii cati au remasu in ceva departare de la armata. In midi-loculu acestoru escursiuni, in siese-spre-diece ale lunei Silcade (105), dau de marele thesaurariu, pe care-lu tramisese regele inainte cu optu mii de Poloni; acest'a i bate, si le face mari perderí. Dar' acésta victoria n'au adusu nici unu folosu Poloniloru. Câci trupele loru, pentru cá se-si stempere fómea de care suferiau, erau necesitate a se nutrí cu póme, şi pentru cá se aiba póme, s'au imprastiatu prin paduri mai departe de cumu erá consultu; asiá, in acésta dispersiune i attaca Tatarii mai de multe-ori, omorindu pe unii si captivandu pe altii, si care se departá numai ceva-si de la trupp'a sa, acela poté fi siguru cà nu se mai intórce indereptu.

REGELE SE DEPARTA PE ASCUNSU DIN CASTRE SI FUGE.

CLV. Regele vediendu acestu periclu, perasesce elu mai ântâiu armat'a, şi luandu de calauzu pe unu colonelu moldovanu, cu numele Turculetiu, fuge nóptea pe ascunsu cu vre-o câti-va consoçi ai sei. Restulu armatei, care a avutu favorabil'a fortuna de n'a peritu séu de fóme séu de arm'a inimicului, s'a intorsu acasa sub comand'a lui Iablonovski, si càtra finitulu lunei Silcade au ajunsu pe regele la Javarovi'a.

SUCCESSELE VENETIANILORU CONTRA TURCILORU

CLVI. Venetianii au avutu in acestu anu cu multu mai bune succese. Cu inceputulu primaverei Morlachii impressóra Ottochulu, cetate situata intre duóe braçia ale fluviului Cettinu; si dupa ce o cucerescu cu asaltu impetuosu, taia tóta garnisón'a in bucati. Capudan Pasia a facutu o assemenea incercare asupr'a cetatiei Chiefala; dar' la apropiarea flotei venetiane a fostu constrinsu a se retrage. O parte a acestei flote era tramisa in contra Constantinopolei, spre a o blocá din partea Archipelagului de catra Dardanelle; ceealalta parte attacâ Navarinulu-vechiu, si fiinducá comandantele acestei cetati a capitulatu indata la primulu attacu, asia acésta parte a flotei a mersu de a impresoratu cetatea Navarinulu-nou. Seraski-

(105) Duóe-dieci-si-trei Septembre.

erulu din Morë'a alérga intr'ajutoriulu cetatiei; dar' inainte de a ajunge la fortificatiunile Venetianiloru, ilu attaca contele de Königsmark si marchisulu de Curbon cu optu-mii-duóe-sute de omeni si-lu bate. Puçinu dupa aceea, Seraskierulu isi aduce din garnisónele vecine mai bine de trei mìi de ómeni, aduna pe cei cari scapasera séu fugisera din batali'a din urma, si se incérca anca odata a liberá cetatea; dar' érasi fù batutu si respinsu cu mari perderi. Vediendu acumu locuitorii din Navarinu cá nu mai este nici-o sperantia, au capitulatu si in duóe-dieci-si-siese ale lunei Regeb (106) au predatu cetatea in man'a Venetianiloru.

ALTE VICTORII ALE VENETIANILORU

CLVII. La trei dîle dupa aceea, Venetianii impresóra cetatea Methone (107), si in cinci-spre-diece ale lunei Giaban (108), garnisón'a intimidata prin perderea din urma a Seraskierului, capituléza si predà cetatea. Venetianii si-au incoronatu espeditiunea in Morë'a prin cucerirea Neapolei in Romagna. Morosini a inceputu obsidiunea acestei cetati in diece ale lunei Remazanu (109), si pre langa tóte ca era bine intarita atâtu de la natura câtu si prin arte, totusi in cate-va dîle murii ei au fostu derimati prin tunurile inimicului. In a siesea dî de obsidiune, Seraskierulu de Morë'a propera cu trupele sale a liberá cetatea; dar' contele de Königsmark i ese in contra si dupa o scurta lupta ilu bate indereptu. Seraskierulu nu se descuragieza prin acestu evenimentu neferịcitu; din contra, sciindu cà este respundietoriu cu capulu séu, déca Venetianii ar' cucerí acésta cetate, isi aduna o armata si mai numerósa, si in nóue ale lunei Sievval (110), in reversatulu dîlei, inainte de a se poté reculege Venetianii, attaca liniele acestor'a si occupa positiune pe o culme, de unde potea se bombardeze asupr'a celei mai mari parti a castreloru inimice. In acésta strimtorare vine Königsmark cu trupele de sub comand'a sa in adjutoriu Venetianiloru, si tiene pe inimicu in locu

(106) Siepte Iuniu.
(107) Modon.
(108) Duóe-dieci-si-siese Iuniu.
(109) Duóe-dieci Iuliu.
(110) Optu-spre-diece Augustu.

pênê ce ajunge sì Morosini cu celelalte trupe. Turcii, de sì au vediutu ca Venetianii sunt superiori sì in numeru si in putere, totusi au tienutu lupt'a siepte óre in continuu cu atâta bravura, in câtu parea cà acésta dì are se decida despre sórtea intregului imperiu ottomanu; dar' in urma, ne mai potendu sustiené repetîtele assalturi ale Venetianiloru, au fostu constrinsi a luá fug'a. Mustafa, gubernatorele cetatiei vediendu cà crestinii se intorcu cu triumfu in lineele loru, a judecatu de acì, cà trupele dela cari asteptase adjutoriu, trebe se fia fostu batute; prin urmare anca in aceeasi di desface signalulu capitulatiunei; si in diece ale lunei Sievval (111), sub conditiunea de libera esire, predà castelulu in manile Venetianiloru.

SUCCESSELE VENETIANILORU IN DALMATI'A

CLVIII. In Dalmati'a, Pasi'a din Bosni'a impresóra cetatea Duara anca in primele dìle ale primaverei; dar' intielegêndu cà Venetianii se apropia, s'a retrasu cu mare perdere. Totu elu face mai multe incercari in diverse locuri contra inimicului; dar' totdeauna remase batutu si alungatu indereptu. Prin aceste succese fericite se incurageza Venetianii intr'atâtu, in câtu in siepte ale lunei Sievval (112), sub comand'a lui Cornaro impressóra cetatea Zingu, pe care Vallier in anulu trecutu in vanu o attacase; si derimandu murii prin canonadele loru, a duó'a dì o cuprindu cu assaltu si uccidu tóta garnisón'a. Totu cu assemenea successu facu Morlachii o espeditiune mai departe spre Constantinopole; càci, prin o stratagema, insiéla o mie de ómeni infanteria si cinci sute cavaleria a esí dintr'o cetate, unde erau in garnisóna; apoi i incungiura, si indata la primulu attacu omóra unu numeru mare din ei; ér' pe ceilalti i persecuta cu atâta focu, in câtu invelindu-se printre ei, intra cu totii deodata in cetate, si dupa ce o predara, i dau si focu.

POPORULU DIN CONSTANTINOPOLE STRIGA IN CONTRA SULTANULUI, CA TREBE DETRONATU

CLIX. Atâte perderi si evenimente nefericite au alarmatu pe Ulemii si pe poporulu din Constantinopole. La inceputu tieneau discursuri

(111) Nóue-spre-diece Augustu.

(112) Siese-spre-diecè Augustu.

seditióse contra Sultanului Mahomedu, dar numai in locuri si adunari secrete ; dupa aceea inse au esitu si in publicu cu ele. In specialu Ulemii spuneau si aretau poporului communu, ca thesaurulu publicu este desecatu; dieci de mii de Musulmani sunt ucisi de man'a crestiniloru; Ungari'a si Moré'a sunt perdute; insasi capital'a imperatésca este amerintiata cu periclu pe totu momentulu; pentru aceea, acumu este prè tardìu a avisa pe Sultanulu, se se lase de venatu, se védia mai bine cu tóta grigea de trebile statului si se se adopere a-lu adjutá in acésta strîmtorare; care de altminterea nu este de a se imputa vre unei debilitati de spiritu alu Sultanului, câci Mahomedu a aretatu cu multi ani inainte, cà elu nu este incapabile pentru administratiunea trebiloru publice; dar' acésta stare critica trebe se o adscriemu mâniei lui Dumnedieu contra poporului musulmanu, pentrucà a frantu pacea facuta de sapientele si prudentele viziru, Kioprili Ahmedu Pasi'a; si acésta mània dumnedieiésca intr' atâtu a orbitu pe Sultanulu, in câtu elu crede ca imperiulu ottomanu, fundatu cu labórea si sangele atâtoru mulsumani, se póte aperá prin câni de venatu si prin turme de falconi! Acésta mânia a Prè-naltului parinte cerescu nu se póte departa altminterea, decâtu delaturandu pe acela care a causatu-o; și acela este Sultanulu, care este primulu autoru alu acestui bellu injustu; si apoi toti acei-a, cari prin consiliurile séu Fetva loru au approbatu violatiunea pacei.

SULTANULU IN VANU CÉRCA SE ARUNCE CULPA PE ALTII

CLX. Sultanulu audiendu celea ce se vorbescu in publicu pe strade si in adunari, se duce immediatu la Constantinopole, destituie pe Mufti din dignitatea lui și tramitte în tóte partile persóne, ce-i tienea partea, cá se vorbésca si se arete la poporu, ca nu Sultanulu este caus'a inceperei bellului, ci adeverații autori ai acestui-a sunt marele-veziru Cara Mustafa Pasia, si destituitulu Mufti; ei au consiliatu bellulu, si Sultanulu n'a tienutu de consultu a se oppune loru, parte pentru cà consiliulu loru parea rationabile, si parte pentru respectu càtra auctoritatea loru. Ei ! bine; pentru acésta causa Cara Mustafa Pasia a fostu pedepsitu cu mórte, si Mufti éca-lu destituitu din postulu seu.

PUNE NOUA TAXA PE POPORU, PENTRU CA SE PLATÉSCA PE SOLDATI

CLXI. Si pentru cá se dea poporului probe sì mai mari de zelulu ce-lu pórta pentru interesele imperiului, lasa a se vinde tóte gemmele din thesaurulu corónei, si cu banii a platitu pe soldati; dar' fiinduca acesti bani nu erau de adjunsu, a pusu taxa pe Giamìe, Mosïee, si pe tóta cas'a (113). Prin modulu acest'a nu numai cà a impedicatu pentru anulu acesta seditiunea ce era se erumpa, dar' si poporulu se indemnâ a contribuí cu mai mare promptitudine la adjutorarea necessitatiloru statului.

IMPERIALII BATU PE TURCI SI LE OCUPA CASTRELE

CLXII. Intr'aceea ducele de Lorena merse cu armat'a imperiale spre Essecu, si trecèndu Drava, avea intentiunea de a attaca pe vizirulu, care era campatu in giurulu Essecului. Dar' imperialii nu poteau inainta tare pentru difficultatile câliloru, si Solimanu Pasi'a avù timpu a-si posta armat'a intr'unu locu atâtu de favorabile, in câtu ducele de Lorena in locu se cutedie a-lu attacá, fù constrinsu a-si fortifica castrele de fric'a unui attacu. Precumu erau acumu Turcii si imperialii postati aprópe unii de altii, ei isi cercau fortun'a la inceputu numai cu mici incaieraturi; apoi au lucratu cu tunurile unii asupr'a altor'a. Si fiinducà positiunea Turciloru erá mai favorabile, canonad'a loru facea mai bunu effectu, si Germanii au fostu constrinsi a recede. Turcii au luatu acésta recedere dreptu

(113) *Si pe tota cas'a.* Negutiatorii crestini europeni cari se tienu in Constantinopole, ori câtu ar' fi de priceputi in multe alte lucruri, totusi n'au potutu calcula nici-odata, la câtu suie acestu tributu in favórea thesaurului publicu. Câci, nici-o casa, fia a turcului fia a crestinului, nu è scutita de acestu impositu; ci fia-care proprietariu seu possessoru trebue se platésca in proportiunea averei sale si a marimei casei de la diece péne la cinci sute de lei. Acumu, numai in cetate sùnt preste patru-sute de mii de case, fara a computa aci suburbile Pera, Chrisopole, Eiubu, Bekitasiu si alte sate adjacente; si mai vinu apoi nenumeratele piatie, ospeluri, dughene si bâi; de aci póte se-si faca ori cine conclusiunea càta summa de bani s'a incassatu atunci. Dar', ce vre Dumnedieu se resipésca, ómenii nu potu se adune. Câci, pre langa tóta solicitudinea cu care s'au adunatu acesti bani si s'au pusu in cass'a thesaurului publicu, pare cà unu blastemu secretu planá asupr'a loru, de n'au potutu face nimic'a cu ei', si n'au adusu nici-unu folosu Turciloru, asiá in câtu omulu se mira, nu cumu au potutu aduna o summa atâtu de immensa de bani, cì cumu au potutu se o risipésca in timpu atâtu de scurtu, fara se aduca vre unu folosu.

fuga, si au mersu in urm'a inimicului pentru a-lu persecuta mai departe. Germanii trageau spre Dunare, si aveau intentiunea de a se prinde la lupta cu Turcii cari le veniá in urma. Dar' Vezirulu avendu armata fórte numerósa, nu potea inainta decâtu numai incetu; éra Germanii intr'aceea s'au pusu in castre la Mohaciu, au datu câtu-va timpu soldatiloru de a se restaura de fatigiele unei caletorie atâtu de lungi, precumu si de calamitatile suferite din lips'a victualiiloru, si se determinara apoi a opumna fortificatiunile dela Zecli si Cinci-Beserici, éra de acì a nevalì asupra Albeí-Regale si a o cucerí. Cu aceasta intentiune redica castrele de langa Mohaciu, si in trei-dieci ale lunei Remazanu (114) anulu Hegirei 1098. mergu asupra cetatiei Zecli. Abiá inse ce se redicara din castre, unu numeru mare de cavaleria inimica se arétа inaintea loru, care precum mergeau ei incetu, i ataca din tóte partile, pentru cá se tiena in locu pe Germani, pênê va sosi Vezirulu cu intrég'a sa armata. Aceste mici attacuri au duratu trei dîle, pe candu Vezirulu a sì sositu, si s'a postatu intr'o padure mica, pe unde aveau se tréca imperialii. Totodata publica la tóta armat'a, cà are ordinu de la Sultanulu de a intrá in lupta cu Germanii; si pre langa acésta le promitte ca va dá buna recompensa tuturoru acelora, cari in acésta lupta se voru distinge prin valórea loru si prin fapte eroice. In diu'a urmatória, care era patru ale lunei Sievval (115), i se pune armat'a in ordine de bataia, si observandu cà frontulu Germaniloru este cu multu mai intinsu decâtu ca aripele se-si póta vení intradjutoriu unei altei-a, asiá comanda trupeloru sale cá se fatige aríp'a drépta a inimicului prin attacuri continue, dar' usióre; ér' de alta parte se nevalésca cu tóta puterea asupr'a aripei stange. Turcii esecuta cu multa vigóre comandele generaliloru loru, si ataca arip'a stanga a imperialiloru cu atata furóre, incatu fara dubiu cà i-ar' fi nimicitu, daca foculu tunuriloru locate intre soldati n'ar' fi impedecatu pe Turcii, cari inaintasera prè tare, si au omoritu fórte multi din ei, si le-au luatu victori'a din mana chiar' candu se parea cà sunt mai securi de ea. Intr'aceea Turcii nu s'au indestulitu cà si-au cercatu odata

(114) Optu-spre-diece Iuliu.

(115) Prima Augustu.

fortun'a in lupta; ei mai attaca odata cu mai multa furia si cu mai mare putere pe acei-a de cari au fostu respinsi indereptu. Inse chiar' aceeasi resistenti'a li s'a facutu sì acumu, si aceeasi perdere au suferitu cá si mai inainte. Cu tóte acestea, ei s'au retrasu in padurea de unde au venitu, si anca intr'o ordine atatu de buna, in câtu mai multu se parea o tactica suspecta decâtu o retragere séu fuga. Ducele de Bavari'a, care comandá acéstą aripa, vediendu cà au batutu pe Turci de doóe-ori, si crediendu cà ei si-au perdutu acumu totu curagiulu, se resolvì a-i attaca in padure, si-si tramitte trupele in urm'a loru. Dar' inainte de a-si poté esecutá planulu, vede cà inamiculu vine in cea mai buna ordine in contra luí. Atunci ducele pentru a-i respinge, ordina tunurile inainte, le incarca cu glontiuri merunte si cu bucatiele de feru, si le descarca asupr'a Turciloru cu atâta effectu, in càtu ei n'au mai avutu curagiulu de a da peptu cu imperialii, din contra s'au retrasu inderaptu mai iute de câtu cumu au venitu. Ducele de Bavari'a merge in urm'a loru persecutandu-i mai reu; dar' abiá ce-i persecuta cale de una óra, candu dintr'odata fù surprinsu vediendu inaintea sa intregi castrele turcesci. Elu ar' fi crediutu bucurosu cà tóta acésta scena nu este alta decâtu unu visu; câci nime nu si-ar' fi potutu imaginá, cumu o armata batuta si mai nimicita, dispusa mai multu pentru a fugì, decâtu pentru a se bate, a potutu in timpu atâtu de scurtu se se intaresca cu fortificatiuni atatu de tari. Spre fericire, bubuitulu tunuriloru locate pe acele intarituri, a facutu atenti pe imperiali a nu inaintá mai departe, decâtu numai cu mare precautiune. Dreptu aceea Germanii incepu a operá cu tunurile loru, si rumpendu liniele Turciloru facu cale cavaleriei, dupa care urméza apoi infanteri'a si penetrandu in castre, taia in sabia pe mai toti Ienicerii, perasiti de cavaleri'a loru, câci ea fugise indata la apropiarea Germaniloru. Vediendu Vezirulu cà totu este perdutu, prinde si elu fug'a cu vre-o câti-va confidenti ai sei, si lasa castrele cu provisiuni si cu tóte munitiunile belice, preda cuceritoriloru. Imperialii mergu imediatu in urm'a lui si persecuta pe fugitivi; dar' pênê candu Ienicerii erau occupati in lupta si se tieneau anca fórte tare, pène atunci cavaleri'a otomana se departase o cale buna inainte; si asiá n'au

potutu ajunge decâtu pe vre-o câte-va sute de parasiti dela carale cu bagagie, pe care in resbunare pentru sangele crestiniloru morti in bataia, i-au trecutu prin sabia mai pe toti.

VEZIRULU SCAPANDU PRIN FUGA, SE RETRAGE LA BELGRADU

CLXIII. Vezirulu, dupa ce a scapatu prin fuga, grigea lui cea mai mare a fostu de a apera Esseculu si Petrovaradinulu, de care potea presupune, cà armat'a imperiale dupe acea victoria, a sa le va ataca. In acestu scopu a cercatu a stinge disarmoni'a ce era intre Ieniceri si spahii; a intaritu garnisón'a din Essecu cu câte-va regimente; a lasatu siese-mìi de ómeni pentru aperarea podului dela Petrovaradinu, si apoi s'a retrasu la Belgradu.

SUCCESSELE IMPERIALILORU IN SLAVONI'A.

CLXIV. Ducele de Lorena sciá fórte bine, cà aceste cetati sunt cu multu mai bine fortificate, decâtu cá se le póta occupa in timpu de duóe luni, càte maì remasera pentru campani'a din acestu anu; asiá facù a se lati faim'a, cà elu are de cugetu se impressóre Temisiór'a; ceea ce a facutu pe Vezirulu, din solicitudinea ce o avea pentru acésta cetate, a tramitte cea mai mare parte a armatei sale intru aperarea ei. Ducele de Lorena, dupa ce a insielatu pe Vezirulu cu acea apucatura strategica, si a debilitatu armat'a turcésca in Slavoni'a, a datu ordinu lui Dúnevald se tréca cu una parte a trupeloru preste Drav'a si se se nisuiésca a alunga pe inimicii numelui crestinu din tóta Slavoni'a; ér' elu a remasu aci cu grosulu armatei pentru a observa miscarile Turciloru in Ungari'a. Dünevald trece Drav'a, impressóra cetatea Barzinu in duóe ale luneï Silcade(116), si oppumnandu si derimandu murii, chiar' candu se prepará la assaltu, garnisón'a, in a siese dî a obsidiunei, se predà dimpreuna cu castellulu in discretiunea invingatoriloru. Dupa cucerirea acestei cetati, Dünevald incungiura cetatea Valpo cá un'a ce trebuiá necessariamente cucerita inainte de a se poté intreprinde obsidiunea Essecului.

IMPERIALII CUPRINDU ESSECULU.

CLXV. Gubernatorele cetatiei dà semnu garnisónei din Essecu,

(116) Duóe-lieci-si-nóue Augustu.

cà Germanii sunt acì, si cere se-i tramitta adjutoríu contra acestora. Scirea inse despre apropiarea neasteptata a Germaniloru atâta frica a bagatu in soldatii din Essecu, in câtu punendu pulbere sub fortificatiunile castelului, se preparau a fugí cu bagagiulu loru. Simtîndu Dunevald acésta, tramitte pe Ludron cu duóe mìi de calareti, pentru a se informa mai bine despre ceea ce se petrece in Essecu. Soldatii garnisónei, candu au vediutu pe acesti calareti, au crediutu cà tóta armat'a germana vine asupr'a loru, si parasira cetatea cu atâta precipitatiune, in câtu nu numai cà-si lasarea indereptu cea mai mare parte a bagagiului loru, dar uitara sì cá se mai dea focu mineloru ce facusera sub fortificatiunile castellului, si pe cari le-au fostu implutu dejá cu pulbere de pusca. Dupa acestu evenimentu, gubernatorele cetatiei Valpo a cugetatu a fì mai prudentu se céda fortunei adversarie imperiului otomanu, imblandindu pe invingêtori prin suppunerea sa, decâtu a-i esacerbá si mai multu prin obstinatiune infructuósa; deci elu predède cetatea in man'a imperialiloru, inainte de a fi facutu acesti-a vre-un assaltu asupr'a ei.

SUPPUNU CU ASEMENEA SUCCESU TOATA SLAVONI'A. IMPRESSOARA AGRIA IN UNGARIA

-CLXVI. Cu asemenea succesu occupa Dünevald dupa aceea si cetatea Posega, capital'a Slavoniei; apoi cetatile Bellastinu, Patrascu, Sîrascu, Telicham, Valcovar, Erdedi, si alte mai multe castelle in acésta tiéra, pe cari Turcii le parasisera un'a dupa alt'a; si restituì cu modulu acesta tota Slavoni'a éra-si sub potestatea crestina. Gubernatorele din Leopoldopole anca attaca din partea sa cetatile Areizaga, Ciocacu si Polota, cari tote i s'au suppusu fára nici-o resitentia. In acelasiu timpu unu micu corpu de imperiali adunati din garnisónele vecine, impressóra Agri'a in Ungari'a-de-susu, pentru a-i taia totu adjutorulu din afara.

DUCELE DE LOREN'A INTRA IN TRANSILVANI'A, CUCERESCE MAI MULTE CETATI SI REMANE PRESTE IEARNA ACOLO

LXVII. Campani'a acestui anu, Ducele de Loren'a si-a incoronatu-o prin cucerirea Transilvaniei. Anca cu inceputulu verei ace-

stui anu, imperatulu Germaniei solicitase pe Michaele Apafi, principele acestei tieri, cá se renuntie la confederatiunea cu Turcii, si se priméasca stindardele victoriose ale Crestiniloru in tier'a sa. Elu s'a si aretatu propensu a le primì, dar' sub conditiunea, cá periclulu ce amerintia din partea Turciloru se fia departatu de la cofiniele Transilvaniei. Candu inse, cátra finitulu acestui anu, ducele de Lotharingi'a facea dispositiuni, cá conformu accordului incheiatu cu Apafi, se remana preste iérna in acésta tiéra, atunci Apafi n'a voitu se-lu lase (séu pentru cà nu voiá bucurosu a se suppune acestei sarcine, séu cu intentiunea de a aretá Turciloru ca elu nu din buna voi'a sa, ci din necessitate a lasatu pe Germani in principatulu seu), si a tramisu ducelui respunsu : cà promissiunea sa de a-lu lasá in quartire de iérna, nu se intinde la tóta armat'a, ci numai pentru unele regimente. Dar' ducele considerandu cà acumu nu este timpu de a face vorbe multe, candu puterea armeloru dau tonulu, intra in Transilvani'a fara consensulu principelui; occupa cetatile principali ale tierei, precumu Sabiiulu si Clusiulu, si prin acést'a ilu constringe a se suppune imperatului. Apoi se asiediâ cu tóta armat'a sa in quartire de iérna.

RUSII FACU O ESPEDITIUNE CONTRA TATARILORU DIN CRIME'A DAR' FARA SUCCESSU

CLXVIII. Russii n'au fostu atâtu de fericiti contra Turciloru. Amenduoi tiarii erau prè tineri, pentru a fi capabili se comande armat'a loru in persóna. Asia, au tramisu contra Tatariloru in Crimë'a pe Basiliu principe de Gallicin cu o armata destulu de numerósa, dar' puçinu disciplinata. Mergêndu acestu generalu mai multe dîle prin desertele ce separa Russi'a de Crimë'a tatarica, fara a i se face vre-o resistentia : dintr'odata se vede incungiuratu de Nuredinu Sultanu, si taiatu de tóte comunicatiunile de a-si poté procurá victualie si apa. Dupa acestu desastru a urmatu altulu si mai greu : caldurile escessive séu lips'a totale de apa, au causatu o pestilentia in gradu atâtu de mare, in câtu numai in câte-va dîle au peritu mai bine de patru-dieci de mii de Russi. Cu tóte aceste, Nuredinu Sultanu avea frica de armat'a russésca, de si ea slabise fórte multu prin acesta calimitate. Pentru a o insielá se se intórca immediatu acasa,

elu se prefacù cà merge cu Tatarii sei in contra Kioviei. Gallicin se temea acumu de unu periclu si mai mare, si se intórse cu trupele sale intru aperarea acestei provincii, parasindu desertele Crimeei tatarice. Dar' acésta apucatura strategica a Sultanului Nuredin anca totu nu ar' fi retienutu pe principele Basiliu de a irrumpe in Crimë'a Tatariloru, déca Sophi'a sor'a tiariloru nu-lu chiamá acasa prin epistole (117), in cari i aretá ca imperiulu russescu este espusu celui mai mare periclu, déca nu se intórce immediatu in capitala.

POLONII IMPRESSORÁ CETATEA CAMINIETIU DAR' LA APROPIAREA TURCILORU SE RETRAGU

CLXIX. Pe la inceputulu lunei Sievvalu, Polonii sub comand'a lui Iacobu Sobieski, fiiulu celu mai mare alu regelui, deschidu campani'a contra Turciloru, si in duóe-dieci-si-patru ale aceleiasi luni (118) se presenta inaintea cetatiei Caminietiu, vrendu a o impresorá. Dar' abiá au descarcatu de vre-o duóe séu trei-ori tunurile loru, si indata s'au retrasu, fiindu-cá audiserera cá Turçii cu Tatarii din Budgiacu au adjunsu la Ciociora, si vinu intr'adjutoriulu cetatiei. Garnisón'a vediendu retragerea Poloniloru, ese din cetate, si urmarindu-i, omóra mai multi din ei, prinde si mai multi, si se intórna cu perdere cám de cinci-dieci de omeni de ai sei. Esceptandu acésta batalia, intre armat'a polona si turcésca nu s'a intemplatu altu nimicu ceva memorabile in acestu anu.

VENETIANII OCCUPA MAI MULTE CETATI IN MORE'A

CLXX. Cu multu mai cu mare vigóre au continuatu Venetianii bellulu in contra inimiciloru crucei in Morë'a. Càci, in duóe-dieci-si-trei ale lunei Remazanu debarcandu trupele la Patrasso pe uscatu, a trei'a dî dupa aceea, sub comand'a contelui de Königsmark, au mersu in contra Seraskierului. Acesta incurag'â trupele sale prin promissiuni si daruri, si esindu la campu cu ele, attacâ elu mai ântâiu cu cavaleri'a sa arip'a stanga a Venetianiloru; dar' respinsu

(117) *Déca Sophi'a.... prin epistole.* Multi sunt de parere contraria, si tóta culp'a o punu pe Gallicin, cà acésta espeditiune avuse unu succesu atâtu de reu. Dar' eu am relatatu lucrulu asiá, precumu sciu ca è conformu adeverului si fundatu pe probe incóntestabile.

(118) Duóe Augu tu.

de aci cu perdere, schimbâ attaculu, si se indreptâ cu tóta puterea sa contra aripei drepte, aruncandu-se asupr'a ei cu atâta furia, in câtu Ienicerii ajunsera a dá cu sabiele la o parte baricadele ce acoperiau frontulu Venetianiloru. In urma inse totusi a fostu constrinsu se prinda fuga cu restulu armatei sale; câci Venetianii se tieneau cu multa bravura; elu insusi a fostu greu vulneratu, si multi din omenii sei, intre acesti-a si Pasia din Vallona, cadiusera morti pe campulu luptei. Crestinii persecutandu-i in fuga, parte au omoritu, parte au prinsu preste duóe mii din ei; ér' pe ceialalti i-au fugaritu in munti. Prin acésta victoria nu numai si-au confirmatu Venetianii tóte acuisitiunile loru de pênê acumu in Morë'a; dar' au castigatu anca si acea parte a Moreei, care pênê acumu stá anca totu sub potestatea turcésca. Cea de ântâiu a fostu garnisón-a din Patrasso, care immediatu dupa acésta victoria a parasitu castellulu si tóte munitiunile bellice, si o a luatu la fuga. Mehemedu Pasia, care avea sub comand'a sa siese mìi de ómeni cu ordinu de a defende cetatea Rumeli'a, a aruncatu in aëru fortificatiunile ei, si a urmatu esemplulu garnisónei din Patrasso. Totu asiá a facutu sì Mehemedu gubernatorele castellului Morë'a, candu a vediutu cà galerele venetiane se apropia de densulu. Si ce este anca sì mai surprindietoriu: cetatea Lepanto (119), fortificata de la natura si prin arte, candu a vediutu cà naviga intr'acolo flot'a venetiana, a tramisu delegati naintea ei, si s'a offeritu a se suppune. Dupa ce apoi au regulatu trebile in cetatile cucerite, Morosini, generalulu armatei venetiane a impresoratu Castel-Fornese si Misitr'a (120), ai caroru gubernatori contenti cu a se poté departâ liberi, predederа castellele cu tóte provisiunile si munitiunile bellice, fara a incerca nici macar' cea mai mica resistentia.

MOROSINI OCCUPA CORINTHULU

CLXXI. Singur'a cetate, care se mai sustienea anca, era Epidaurus Limeria (121), a carei garnisóna incrediendu-se in jurstarea cà

(119) Naupactus. *Tr. Rom.*

(120) Antic'a Lacedemonia. *Tr. Rom.*

(121 *Epidaurus Limeria.* Este aceeasi cetate care asta-di la Greci se numesce Μονεμβαϭία, la Turci Menevce, si la Italiani Napoli di Malvasia. Ea este cea mai tare fortarétia in tóta Morë'a.

acésta cetate era tare prin sine insasi, pre langa tóte cà suferià crudelu de bombele inimicului, totusi se aperá cu mare bravura. Morosini anca lasâ acésta cetate si merse cu flot'a sa prin sinulu corinthicu dreptu la Corinthu ; câci era convinsu, cà occupandu odata acésta cetate, nu numai cà se va taià Turciloru tóta possibilitatea de a se mai intorce in Morë'a, dar 'i va fi fórte usioru de a suppune totalu anca si celelalte castelle ce mai sunt in man'a Turciloru. Seraskierulu audiendu cà se apropia Morosini, si vediendu cà cu patru mii de ómeni ce-i avea la sine, nu va fi in stare a dá peptu cu venetianii, dupa ce dete focu magazineloru din Corinthu, derimà cea mai mare parte a fortificatiuniloru, si se retrase cu soldatii sei in muntii Thebanului; in retragere comitte acea fapta rusinósa, de omóra pe toti Grecii, carii-i veniau in cale, sub pretestu cà ei ar' fi caus'a desastrului seu. Morosini vediendu flacar'a focului in cetate, si presupunêndu cà ce insemnéza acestu accedentu, tramitte indata unu despartiementu de soldati, si stinge foculu inainte de ce ar' fi arsu tóte magazinle.

KONIGSMARK CUCERESCE ATHEN'A

CLXXII. Dupa aceea Morosini tramitte pe contele de Königsmark cu una parte a armatei la Athen'a, care dupa câte-va dîle de obsidiune constringe cetatea a se predá. Cu ocasiunea acestei oppumnatiuni Venetianii au aprinsu prin o bomba magazinulu de pulbere asiediatu de turci in celebrulu templu dedicatu de antici dieului necunoscutu (122), si prin acésta totu edificiulu s'a facutu pulbere si cenusia. Asiá Venetianii, cari altminterea sunt poporulu celu mai cultu in Itali'a, au distrusu in Constantinopole (123) si in Athen'a cele mai pretióse monumente ale anticitatiei, pe care barbarii

(122) Anticii nu facu mentiune de templu, ci numai de altariu alu *dieului necunoscutu*. Templulu despre care se dîce aci cà a fostu préd'a flacariloru, era Templulu Victoriei, si cu acésta ocasiune au arsu si celebrulu Templu alu Minervei, numitu Parthenon. Vedi : *Ricaut*. Continuare despre Pórt'a ottomana, pag. 420. *Tr. Germ.*

(123) Venetianii in anulu 1203 occupandu Constantinopolea si persecutati fiindu prin cetate de soldatii imperatului Alexiu Comnénulu, au datu focu cetatiei, si au arsu tóta partea de la culmea séu piati'a Blacherna pênê la claustrulu Evergetes Vedi : *Niceta Choniates*, in Istori'a s'a pag. 288, editiunea venetiana. *Tr. Germ.*

le au lasatu intacte. Din acésta causa ei ar' meritá a fi pusi intr'o categoria cu Erostratu (124), de si differinti'a intre ei si Erostratu este aceea, cá acesta a facutu cu intentiune premeditata, ér Venetianii numai din accidentu.

TURCII IRUMPU IN DALMATI'A, DAR' FARA SUCCESU

CLXXIII. In Dalmati'a incepu Turcii campani'a, si in prim'a lunei Gemaziul-evelu, sub comand'a lui Atlaglicu Pasia, gubernatorelui din Bosni'a, impressóra cetatea Zingu, pe care cu unu anu mai inainte o cuprinsese Cornaro, si o attaca patru-dieci de dîle in continuu cu cea mai mare vigóre si resolutiune. Dar' in urma, dupa ce au perdutu o multîme de omeni de ai loru, si audindu cà si armat'a venetiana se apropia, au fostu constrinsi a se retrage in diece ale lunei urmatórie.

CORNARO BATE PE TURCI SI OCCUPA NOULU CASTELLU

CLXXIV. Dar' Cornaro de alta parte, cu adjutoriulu flotei maltesice si papali, in duóe-dieci-si-cinci ale lunei Sievval, impressóra, noulu castellu in Dalmati'a. Pasi'a din Bosni'a grabì intr'adjutoriulu cetatiei, petrunse prin pasurile strimte aperate de Morlachi, si in optu ale lunei Silhidge atacâ liniele venetianiloru cu atâta furóre, in câtu, de siguru cà invingea pe acesti-a, déca Cornaro cu restulu armatei si cu trupele ausiliarie maltese nu le veniá intr'ajutoriu, chiar' in momentulu candu incepusera acumu a se retrage. Apropiarea lui Cornaro a schimbatu tóta scen'a luptei; câci, Turcii invingetori cu unu momentu mai inainte, dupa o scurta dar' sangerósa lupta, au fostu constrinsi a prinde fug'a. Garnison'a, de sì vediù cà companionii sei sunt batuti, totusi se apará anca cu mare bravura. Dar' in urma Venetianii in duóe-dieci-si-un'a ale lunei Silhidge au cuprinsu cu assaltu cetatea; si garnisón'a, care se retrasese in fortaretia, vediendu cà nu mai este sperantia de scapare, a capitulatu si ea si a predatu fortareti'a.

ARMAT'A OTTOMANA SE REVOLTA IN CONTRA VEZIRULUI

CLXXV. Intr'aceea, dintr'o causa mica se escâ o revolutiune ter-

(124) Care a datu focu templului Dianei in Ephesu. *Tr. Rom.*

ribile in armat'a ottomana, din care a urmatu nu numai destituirea Sultanului din dignitatea sa de imperatu, dar' si daune aprópe irreparabile pentru intregu imperiulu ottomanu. Pre cand Vezirulu era la Petrovaradinu, i vine scirea cà Agri'a sufere sub lips'a estrema de victualii, si déca nu-i vor veni fara amenare intr'a ajutoriu, ea va fi necessitata a se preda. Asià Vezirulu dà immediatu ordinu cà o mìi de Ieniceri si vre-o câte-va sute de Spahi se insoçiesca unu transportu de provisiuni destinatu pentru Agri'a. Ienicerii insesi Spahii refusa a se supune la ordinulu Vezirului, si-i dîcu in façie, cá intentiunea sa se vede cá este a ruina cu totulu armat'a ottomana, care numai prin vin'a sa a fostu batuta de imperiali; ei isi aretara cicatricile si vulnerile loru, si-si aretara caii, cari intr'atâtu erau de storsi, in câtu abià mai aveau putere de a resufla. Si candu Vezirulu le ordinâ din nou si intr'unu modu si mai aspru, atunci ei respunsera, ca nu vor face nici-un pasiu din Petrovaradinu, déca nu vine si elu cu ei. Acestu inceputu alu rebeliunei s'a aprinsu si mai tare prin unu altu accidentu nou. Vezirulu lucrase pe sub mana, cá se ruineze pe mai multi dintre Pasi accusandu-i la Sultanulu, cà in lupt'a din urma nu si-ar' fi implinitu detorinti'a cumu se cuvine. Dar' Passii au fostu din bunu timpu informati prin amicii loru de la curte despre periclulu ce-i amerintia, si au esacerbatu tóta armat'a in contra Vezirului. Siavus Pasia(125), care anca era in list'a acusatiloru, ce Vezirulu tramisese Sultanului, omu ambitiosu si de mare curagiu, se pune in fruntea rebelliloru; si inainte de tóte indémna armat'a cà se pretinda de la Vezirulu soldulu restante de duóe Kiste (126) ce-i datoresce. Vezirulu neavendu bani gata, se a-

(125) *Siavus Pasia.* Unu omu obscuru de nascere, si care nici prin vre-unu meritu personale nu era distinsu; se póte dîce ca inainte de acésta fapta a fostu unu adeveratu jocu in man'a fortunei. Cu trei ani inainte de acea espeditiune a fostu Ciocadar (*) la Cara Kiahaia. Dar' dupa ce adjunse la dignitatea de Pasia, i-a crescutu ambitiunea precumu i crescea bun'a fortuna, asiá, in câtu mai pe urma s'a conjuratu in contra Vezirului, celu mai mare binefâcétoru alu seu.

(126) *Kiste.* Insémna solda trilunaria, precumu *Ulufe* solda lunaria, si *Nosaca* solda pe o dì. Sold'a pe anu a Ieniceriloru se imparte de comunu in patru Kiste (**) si li se platesce de patru ori in anu.

(*) Ciocadar insémna custode de vestminte. *Tr. Germ.*
(**) Rate, ratiuni. De aici barbarismulu Càstiu. *Tr. Rom.*

doperâ a-i imblandì cu vorbe dulci, si le dîse, cá Sultanulu a espeditu degiá soldulu loru, este pe cale, si in puçine dîle va sosi aici. Dar' ei aveau urechi surde la aceste cuvente lingusitórie. Siavus Pasia i atîtià si incuragià tot mai tare, cá se-si pretinda soldulu cu tóta pertinacitatea, se se impuna Vezirului, cá séu se le platésca competenti'a de soldu, séu se resigneze la postulu de veziratu; câci — se dîcea mai departe — cá ei au o persóna intre sine, care e cu multu mai demna de acésta dignitate, si care nu numai ca le-a promisu a le plati soldulu regulatu, dar' este in stare a purta comand'a asupr'a armatei cu mai multa prudentia si succesu decâtu Solimanu Pasia.

VIZIRULU FUGE NOAPTEA SI MERGE LA CONSTANTINOPOLE

CLXXVI. Vediendu Vezirulu cá nu este nici-unu midi-locu de a poté imblandí armat'a, si cà insasi viéti'a lui este in periclu, ese nóptea pe furisiu din castre si fuge la Constantinopole, cà elu mai ântâiu se aduca Sultanului noutatea despre acésta rebeliune. Elu pune tóta vin'a pe Siavus Pasia, si-lu acusa pe elu si anca pre alti vre-o câti-va, cá au conruptu armat'a si cà prin tradare i-au rapitu victori'a de asupr'a Germaniloru, chiar' candu o tienea cá secura in mana.

SULTANULU ILU PRIMESCE CU GRATIA SI-LU PROTEGE

CLXXVII. Sultanulu Mahomedu, care pentru faptele de mai inainte ale lui Solimanu Pasia, isi formase o idëa fórte inalta despre prudenti'a si curagiulu lui, i crediù fórte usioru tôte cele ce i-a spusu; si lamentandu-se cu lacremi despre sórtea fatale ce l-au adjunsu pe elu dimpreuna cu pe Vezirulu, i-a ordinatu a se tiené ascunsu pênê ce va poté recepe scirí mai certe despre intentiunile rebelliloru. Acésta singura proba erá destula, pentru cá Vezirulu se se convinga despre buna-vointi'a Sultanului, si imediatu s'a dusu in cas'a unui grecu, cu numele Manolaki(127), nu departe de palatu,

(127) *Manolaki.* Unu grecu fórte avutu, care de si de nascere inferióra si cu puçina sciintia, totusi a fostu mare patronu si incuragiatoriu alu sciintieloru. Elu a edificatu in Phanaru unu collegiu fórte mare, despre care amu vorbitu in partea prima a istoriei mele (*).

(*) A se vedé not'a 10 la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

in strad'a Curucesme (128). Aici a statu ascunsu duóe-dieci-si-siepte de dîle, fara se scie altulu de elu, decâtu Sultanulu, si celu mai fidele alu seu amicu, Kislar Aga.

ARMAT'A LA INSTIGATIUNILE LUI SIAVUS PASIA CONSPIRA IN CONTRA SULTANULUI

CLXXVIII. Siavus Pasia intielegendu cà vizirulu a fugitu, a conchiamatu numai decatu o adunare de toti capii conspiratoriloru in Belgradu, si a potutu se-i induplece pe toti, de au luatu in unanimitate resolutiunea : a destitui pe Sultanulu, si a omori pe unii din mai-marii tierei. Ceilalti din armata, soldatii si officiarii subalterni, credeau cà Vezirulu a fugitu cu intentiunea premeditata, de a-i lasa fara comanda, si prin urmare séu a-i espune la discretiunea inimicului, séu a-i face se se intrepuna cu tóta umilinti'a la Sultanulu cá se-i ierte. In asta impregiurare ei au rogatu pe Siavus Pasia, se primésca dignitatea de mare-viziru. Acesta inse, pentru ca se-si castige favórea Sultanului, refusâ a primi acésta onóre si le dîse ca dignitatea de mare-veziru nu o póte altu muritoriu conferi, decâtu numai Sultanulu singuru. Elu le-a fostu pênê acumu protectorele loru, si i-a aperatu contra injurieloru Vezirului ; acést'a o va face si in viitoriu, pênê ce voru adjunge in Constantinopole, si voru avé occasiune de a-si espune plangerile loru inaintea Sultanului. « Eu nu sunt — adaose Siavus — atâtu de impiu, in cât se cutediu « a tenta ceva in contra unui Sultanu innocente, ale carui singu- « lari virtuti totdeuna le-amu stimatu. Pentru aceea, eu ve dau con- « siliulu cà nici-unu pasiu se nu mai faceti altulu, pênê nu veti « tramite mai inainte o rugare la Sultanulu, si se asteptati respun- « sulu lui.»

SIAVUS PASIA, IN NUMELE ARMATEI, ACCUSA PE VEZIRULU DE CRIM'A DESERTIUNEI

CLXXIX. Acésta opiniune a fostu aprobata de toti, si Siavus Pa-

(128) *Curucesme.* Romanesce: funte secu. Acest'a è numele unui satu aprópe de Bosphorulu thracicu séu marea marmora, cam siese mille de la Constantinopole. De altminterea acestu cuventu se scrie si Curukiesme, care va se dîca : o stanca séca ; fiindu-cà acolo asupr'a tiermurei aterna o stanca góla. Aici se póte vedé unu palatu fórte elegantu, care inainte de acésta appartienuse lui Sierbanu Cantacuzenu, principelui Munteniei.

sia, in numele a tóta armat'a, tramite catre Sultanulu unu Arzmahzar (129), in care i face cunoscutu cà « trupele imperiului oliosmanu « s'au determinatu a merge la Constantinopole sub comand'a sa, « nu pentru a escita vre-o rebeliune contra Sultanului, séu de a « intreprinde nici câtu è negru sub unghia in contra persónei sale « sacre; cì pentru cá, dupa tradarea si desertiunea rusinósa a Ve- « zirului, ei tienu de summa necesitate, a cere de la Sultanulu jus- « titia in contra lui, de o parte, si de alt'a, se scape ei insii de pe- « riclu in care i-au incurcatu Vezirulu. Asiadara Sultanulu nu are de « a purta nici-o frica; cì déca doresce a innadusi fara amenare a- « ceste miscari, binevoésca a nu face alt'a, decâtu a tramitte in « castre capulu Vezirului, cá alu unui tradatoriu si desertoru, si a « dispune cá Defterdarulu si Ghiumrukci Husein Aga (130), se le « platésca soldulu datoritu armatei. »

SULTANULU PROTEGENDU PE VEZIRULU, ISI PREPARA RUIN'A PROPRIA

CLXXX. Candu a adjunsu acésta scrisóre la Constantinopole, Sultanulu cetindu-o a remasu cu totulu consternatu. Cei mai multi din

(129) *Arzmahzar*. Asia se numesce petitiunea ce se presenta Sultanului ori marelui veziru in numele a tóta armat'a séu in numele unei provincie intregi. Petitiunea, care o presenta unu particulariu, se numesce Arzuhal, despre care am vorbitu in un'a din notele precedente (*).

(130) *Ghiumrukci Husein Aga*. Am esplicatu mai in susu (**), cà ce insémna cuventulu Ghiumrukci. Acestu Husein Aga a fostu unulu dintre cei mai avuti ómeni intre Turci, si avea mare védia si gratia inaintea Sultanului Mahomedu. Nu era mai nici o septemana in care Sultanulu se nu fi pranditu celu puçinu odata la més'a lui. Elu isi avea cas'a sa in suburbea Pera, numita Tunduklu (***), mai façie-in-façie cu palatulu imperiale; aici a construitu elu mai multe camere cu spese fórte mari asupr'a Bosphorului. Din ferestrele acestoru camere isi petrecea Sultanulu de multe-ori cu pescuitulu; si ce prindea, tramittea in semnu de gratia presentu curteniloru prin servitorii sei. Déca acestu presentu ilu tramittea prin unu servitoriu de camera, onorariulu acestui-a era o punga; ér' déca presentulu ilu ducea unu Silhacar séu unu Ciocadar, onorariulu loru era celu puçinu cinci pungi; acestu onorariu ilu da purtatoriului acela care primiá presentulu. Palatulu acesta a trecutu la eredii lui Husein Aga, ei ilu possedu si acumu; dar' fiindu-cà s'a datu unu ordinu, cá nime se nu locuiésca intr'ensulu, asiá asta-di in cea mai mare parte este cu totulu ruinatu.

(*) Vedi not'a 65 la acestu Capu *Tr. Rom.*
(**) Vedi not'a 7. la Capu III. din Cartea III. si not'a 64. la acestu Capu. *Tr. Rom.*
(***) De la *Tunduk*, ospitiu, locu de petrecere. *Tr. Germ.*

consiliarii sei intimi ilu indemnă se implinésca rogarea soldatiloru si se sacrifice pe Vezirulu, fia culpabile ori innocente, numai se-si assecure auctoritatea propria. Ei mai observara Sultanului, cà mai sunt si alti generali in armata, mai meritati anca decâtu Solimanu Pasia, si nu este nici-o ratiune de a purta frica, cà mórtea unui singuru omu ar' fi fatale pentru intregu imperíulu ottomanu. Cu tóte aceste, affectiunea Sultanului càtra Vezirulu si opiniunea ce si-o formase despre abilitatile lui, cumpaniá la elu mai multu decâtu ori care alte consideratiuni; dreptu aceea se determinà a-lu protege la tóte eventualitatile; éra la Arzmahzarulu armatei n'a respunsu alta, decâtu cà banii pentru plat'a soldatiloru s'au tramisu degiă, si in scurtu timpu li se voru imparti; despre reu'a purtare a Vezirului n'a mentionatu nimicu, crediendu cà soldatii, déca voru vodé banii, se voru asiedia, isi voru uita indignatiunea si voru reintrá in obligamintele loru; càci dupa tóte circumstantiele, neplatirea soldului se vedea a fi caus'a esacerbarei loru in contra Vezirului. Dar' soldatii n'au fostu contenti numai cu banii; ei strigau, ca Sultanulu chiar' asiá este de culpabile cá si Vezirulu; càci altminterea nu l-ar' protege, si cererile juste ale armatei nu le-ar' refusa; prin urmare nu este altu remediu contra releloru ce amerintia imperiului ottomanu, decâtu a detrona pe Sultanulu, si a puní pe sceleratii sei consiliari.

SULTANULU CONFERE POSTULU DE MARE VEZIRU LUI SIAVUS PASIA

CLXXXI. Cu acestu propusu rebellii properau spre Constantinopole. Sultanulu Muhamedu audiendu de apropiarea loru, spre a deturná pe capulu loru de la rebeliune, i tramite prin Sihladar Aga sigilulu imperiului si stindardulu lui Mahomedu, lingusindu-se cu speranti'a, cà ajungêndu Siavus Pasia aceea ce a doritu, nu va mai fi atâtu de vehemente si nu va insiste a cere mórtea lui Solimanu Pasia, cì din contra prin vorbe dulci si persvasiuni blande va face se incete tumultulu in armata. Dar' Siavus Pasia cugetă altminterea; lui i se vedea, ca dignitatea ce i se offere nu póte se aiba lunga durata, pênê candu inimiculu seu atâtu de favoritu Sultanului, este in viétia. Asiá elu acceptâ de la Sihladar Aga insigniele potestatiei supreme cu cele mai vii espressiuni de respectu si suppunere; dar'

otodata a lasatu se spuna Sultanului, ca nu este in puterea sa de a pacificá armat'a, pênê candu nu se voru puní cu mórte acele persóne, carora, pentru negligenti'a loru, soldatii in unanimitate le imputa calamitatile suferite pênê acumu si ruin'a florescentelui imperiu ottomanu; si aceste persóne sunt: Vezirulu, Defterdarulu si Ghiumrukci Bashi.

SULTANULU ORDINA DECAPITAREA VEZIRULUI SI ARESTAREA CELORLALTI

CLXXXII. Dupa intórcerea lui Sihladar Aga, vede in urma Sultanulu adeverat'a intentiune a acestei insurectiuni; si facêndu din necessitate o virtute, sacrifica pe Solimanu Pasia mâniei seditiosiloru soldati, si le tramite prin unu ciausiu capulu; facêndu-le de scire totodata, cá ceialalti, a caroru mórte o ceru, sunt detienuti in carcere, de câtrâ Caimacamulu Kioprili Mustafa Pasia (131), pentru a stórce de la ei descoperirea compliciloru loru si marturisirea cà unde si-au ascunsu thesaurii.

SIAVUS PASIA INSISTE LA SULTANULU A PUNI SI PE CEIALALTI CU MOARTE

CLXXXIII. Siavus Pasia respunse nuntiului, cà armat'a isi esprime cea mai profunda multiamita Sultanului, pentru cà a binevoitu a puní in modulu celu mai justu pe marele Veziru; dar' cà pretinde si capulu tuturoru celoralalti, pe cari i-a declaratu culpabili de mórte, si ca pênê atunci nù voiesce a depune armele. Pentru aceea elu voiesce a da Maiestatiei sale consiliulu, cá se nu aduca in turburare totu imperiulu ottomanu, si se nu-si faca gloria din o clementia immatura, care n'ar' poté avé de câtu consecentie fatali pentru elu. Din contra, déca Sultanulu va bine-voí a-i urmá consiliulu, atunci elu spera cà in celu mai scurtu timpu va stinge foculu rebelliunei, si va conduce armat'a in pace si linistita la Constanti-

(131) *Kioprili Mustafa Pasia.* Fiiulu marelui Achmedu Pasia. Unu barbatu, care pentru viéti'a sa pura, pentru sinceritatea, prudenti'a, si curagiulu seu, merita a fi pusu mai pre susu de toti ceialalti Turci. Credu ca nu è necessariu a intraací intr'o narratiune particulara despre faptele sale mari, câci ele vina inainte mai de multeori in cursulu acestei istorie. Elu a lasatu dupa sine trei fii, si anume: Abdullah Pasia, care a fostu Caimacamu in Constantinopole sub Sultanulu Mustafa; Numan Pasia, mare-veziru sub imperatulu Achmetu III asta-di regnante; si Isaad Effendii, de conditiune clericale, si care isi dà sperantia a se face odata Mevla.

nopole. Sultanulu se invoiesce si la acésta cerere a rebeliloru, si pre langa tóte cà elu tienea in arestu pe aceste persóne inculpate, numai cu intentiunea de a le scapá de o mórte injusta, si ápoi la o buna occasiune a puní pe rebelli, totu-si, pentru cá se nu i se póta imputá, cà n'ar' fi facutu tóte pentru a satisface pretentiunile soldatiloru, elu, impinsu de necesitate, a ordinatu se taia capetele Defterdariului, sì alu lui Ghiurukci Bashi, si ale altoru trei, si le-a tramisu lui Siavus Pasia, ordinandu totodata truppeloru a stá si a remané la Adrianopole.

ARMAT'A REBELLA SE DESCARCA ASUPR'A LUI SIAVUS PASIA SI-LU AMERINTIA CU MOARTE

CXXXIV. Siavus Pasia vediendu cà tóte s'au implinitu cate a pretinsu armat'a de la Sultanulu, elu anca din partea sa se adoperâ a implinì cu sinceritate promissiunea facuta Sultanului, si sub diverse preteste retienù armat'a in Adrianopole. Dar' sangele Vezirului si alu celorulalte victime, esacerbâ si mai multu spiritele revoltate ale soldatiloru, si nici promissiuni nici amerintiari nu-i poté abate de la intentiunile loru: ei voiau cu totu pretiulu a merge la Constantinopole si a destituì pe Sultanulu. Si fiindu-ca Siavus Pasia nu era dispusu a le implinì voi'a, ei au inceputu a agita in contra lui, si a strigá in publicu, ca Siavus Pasia este unu impiu, unu perfidu si tradatoriu, unulu care nu a primitu protectiunea armatei cu alta intentiune, de câtu cá in óre-care modu, justu ori injustu, se adjunga la postulu de mare Veziru; si acumu, dupa ce vede cà i s'a implinitu aspiratiunea ambitiósa, a trecutu in partea Sultanului, si voiesce a espune pe soldati la ruina. Soldatii nu s'au opritu numai la aceste imputari si reprobatiuni, ci-lu fortiau in diverse moduri a conduce trupele la Constantinopole; si-lu amerintiau, cà déca in acésta mergere spre Constantinopole n'ar' voi se ia comand'a asupr'a armatei, ei suntu determinati a-i luá capulu, si a-si alege unu altu comandante, care nu numai va implini intentiunile loru, dar' va destituí insusi pe Sultanulu, si in loculu lui va inaltia la tronu pe Solimanu, unu principe escellente si cu auctoritate pentru pietatea si sanctitatea sa.

VIZIRULU MERGE CU ARMAT'A REBELLA LA CONSTATINOPOLE SULTANULU ILU PRIMESCE CU MARE ONORE

CLXXXV. Vezirulu constrinsu a cede pretensiunei rebelliloru, pléca si adjunge cu armat'a la Constantinopole. Sultanulu ilu primi cu tóta distinctiunea possibile; si admittendu-lu in audientia, i se planse, ca ce sguduituri fatali au adusu acésta rebelliune a armatei asupr'a intregului imperiu ottomanu, si cà soldatii au attrasu nu numai pe cetatiani, cì si pe Ulemi, in crim'a loru. Apoi ilu eshórta, cá se-si tiena promissiunea, si se-si puna tóte puterile intru a stinge foculu tumultului si a redá imperiului pacea de mai inainte. Déca va face acésta, Sultanulu din partea sa i promitte, cà nu numai va uitá cu totulu ceea ce Vizirulu a facutu séu si-a propusu a face in contra lui, cì i' va face parte de favoruri mai mari, decâtu ar' poté sperá séu cere vre-odata. Siavus Pasia mai ântâiu se escusá inaintea Sultanului cà a primitu asupr'a sa comand'a armatei, fara se-lu fi consultatu mai inainte. Apoi dîse: «Nu eu amu escitatu seditiunea; dar' armat'a atâtu era de esacerbata pentru purtarea cea «rea si obstinatiuneă lui Solimanu, in câtu ti se parea cà s'a «resolvitu la celu mai desperatu cugetu in contra imperiului. Candu «amu vediutu acést'a, amu crediutu cà facu unu adeveratu servitiu Sultanului si imperiului ottomanu, déca primescu comand'a «ce mi se offeriá; pentru-cá de o parte se nu lasu provinciele ottomane fara nici-o aperare espuse Germaniloru, ér de alta parte «se si impedecu si se retienu pe acei ottomani, cari s'ar' incerca a «prêda séu a face daune compatriotiloru loru. Eu anca de pe atunci mi-amu pusu tóte puterile, de a sugruma turburarile, si «amu avutu motivu de a crede, cà asiu fi fostu in stare de a stinge «flacar'a fara multa difficultate, déca Maiestatea vóstra impliniati «indata prim'a cerere a soldatiloru. Dar' m'am insielatu in asteptarea mea chiar' prin erórea Maiestatei vóstre, câci ati intermissu ai «satisface cererea armatei, pênê ce dupa aceea rebelliunea a prinsu radecini fórte afunde in ânimele soldatiloru. Dupa ce amu «primitu ordinulu Maiestatiei vóstre, amu cercetatu totu modulu «posibile de a retiené pe soldati se nu inainteze spre Constantinopole; dar' in urma mi-a fostu absolutu cu neputintia de a resiste

« resolutiunei loru unanime, cari nu respirà alta decâtu focu si feru.
« Cu tóte aceste, eu voiu pune tóte midi-lócele pentru a impedica « seditiunea, si nu voiu crutia nici chiar' viéti'a mea, numai cá se « ve vedu securu si fericitu pe tronulu vostru.»

ELU JURA CREDINTIA SULTANULUI SI SE INCEARCA A COMPRIME REBELIUNEA

CLXXXVI. Siavus Pasia, dupa ce a confirmatu prin juramentu promisiunea facuta Sultanului, a esitu de la acesta si s'a dusu la palatulu seu. Ajunsu aici pentru cá se-si castige creditu vorbeloru sale si se-si tiena promisiunea, a chiamatu la sine pe capii rebellilor, si le-a vorbitu precumu urméza: « Nu trebe se ve spunu a-« micii mei, cà Sultanulu v'a respunsu degià diumetate din soldulu « datoritu voue, si ca cealalta diumetate vi se va tramitte in puçine « dile Elu accordandu cererea soldatiloru, a punitu cu mórte pe fu-« rii si tradatorii imperiului, si nimicu n'a intermissu de a satisface « pretensiunile loru. Si chiar' pentru acea, acumu trebue se cuge-« tamu in ce modu se imblandimu pe soldati, cari totu cugetulu ilu « au la seditiuni, si cumu se-i facemu ca se multiamésca, precumu « se cade, celui mai bunu imperatu din lume. Sciu eu pré bine cà « sunt uni dintre conspiratori, cari ar' voi se destituie pe Sultanulu; « dar' eu nu potu cuprinde, cumu unu omu cu mintea sanetósa póte « se vina la ide'a de a comitte o injuria atâtu de flagranta contra u-« nui principe atâta de religiosu si induratoriu, càre prin victoriele « sale si-à càstigatu atâtà gloria, si care este unu bunu parinte alu « tieriloru si alu armatei sale, si care chiar' acumu in urmá a datu « probe de affectiunea sa nu numai càtra soldati, dar' càtrà intregu « imperiulu ottomanu. Este adeveratu, cà lucrurile de vre-o càti-va « àni incóce ni-àu succesu reu in contra Germàniloru si Venetiàni-« loru, dar' acésta nu din vin'a Sultanului, ci din purtareà ceà rea a « Vezirului si celorlàlti officiali de là armata si de pre langà thesauru, « si pentru aceea, insasi provedinti'a divina aprinsa de justa mania « pentru exáctiunile insatiabili ale acestoru furi, n'à potutu se nu-i « bata sí pe ei si pe noi. Se punemu inse cá Sultanulu insusi este « caus'a acestei nefericiri, si ca prin urmare âr' trebui destiutitu: dar' « unde este atunci aceá persóna in tóta famili'a oliosmana, care se « merite a-i succede pe tronu? Fiii sei sunt anca minoreni, si prin

« urmare incapabili de a purtá sarcinile imperiului in impregiura-
« rile grele de asta-di. Fratii sei amenduoi, dar' in specialu Solimanu,
« sunt ómeni bigoti, buni pentru a-si face rogatiunile de dî si de
« nópte, dar' nu pentru a ascultá plangerile cetatianiloru; ei potu
« fi esperti in lege, dar' nu in portarea armeloru; cu unu cuventu:
« ei potu fi santi, dar' nu soldati. Rogatiunile loru piόse, ce le in-
« drépta din oratoriulu loru susu càtra ceriu, ar' poté se adjute mai
« multu decâtu mìi de soldati; dar' starea incurcata de asta-di a
« trebiloru ottomane cere nu unu monachu, cì unu vigorosu si bel-
« licosu imperatu. Asemenea este celu de presentu regnante, pre-
« cumu trebue se o constate acést'a toti acei-a cari cunoscu faptele
« sale eroice, si cari sciu luá in consideratiune cà sunt acumu pa-
« tru-dieci de ani de candu administra imperiulu cu cea mai mare
« lauda. Pentru aceea, puneti-ve tóta influinti'a de care ve bucurati
« la armata, si abateti pe soldati de la intentiunea de a destituí pe
« Sultanulu, si se nu suferiti cá sarcin'a unui imperiu atâtu de mare
« se cada pe umerii unei persóne incapabile de a o purtá ». Discursulu Vĕzirului póte cà-si facea effectulu asupr'a conspiratoriloru, déca acesti-a nu incepeau a se indoí in fidelitatea lui anca de pe atunci, de candu insistea in modu fórte seriosu a retiené armat'a in Adrianopole.

CAPII REBELLIUNEI DECLARA PE VEZIRULU DE PERFIDU

CLXXXVII. Acestu discursu a intaritu pe conspiratori anca si mai multu in suspitiunile loru; dar' pênê au fostu la elu, se aretau cà sunt gata a face totu ce le cere. Indata inse ce au esitu dela elu din palatu, au mersu in Orta Giami (132), care este in locuintiele cele vechi ale Ieniceriloru, unde au spusu la camaradii loru tóte cele audite dela Vezirulu; declara apoi in publicu, cà Vezirulu si-a calcatu

(132) *Orta Giami*. Unu templu seu capella in midi-loculu casarmeloru Ieniceriloru, unde se aduna ei pentru a-si face rogatiunile; séu pentru a se consulta impreuna asupr'a vre unei materie; séu candu trebue se presente Sultanului vre-o petitiune. Totu aici se aduna si atunci candu vreau se faca si se se indemne unii pe altii la seditiune. Pentru aceea imperatii candu se temu de vre-o rebelliune, lucrulu principale alu loru este, de a observá ce se petrece in Orta Giamì; si déca simtu ceva miscare, ei ieau din *bunu timpu* mesurile pentru a preveni reulu.

juramentulu si a trecutu pe ascunsu in partea lui Mahomedu; aviséza pe toti cei lalti camaradi ai loru, cà nu este timpu de perdutu, ci se vina in graba a esecutá intentiunea contra Sultanului, pênê nu i-ar' prevenì perfidulu Veziru cu apucaturile sale artificióse.

REBELLIUNEA ERUMPE

CLXXXVIII. Cá òleiulu versatu pe focu, asiá aceste cuvinte au aprinsu si latîtu intr'unu momentu incendiulu seditiunei. Atâtu Ienicerii câtu si toti ceilalti soldati percurgeau in masse mari prin tótê stradele si strigau, cà Sultanulu este unu omu indolente si infortunatu, si trebue destituitu; ér' in loculu seu trebue inaltiatu pe tronu Solimanu, care prin rogatiunele sale va imblandi mani'a lui Dumnedieu. Puçinu dupa aceea s'au alaturatu si Ulemii la seditiune, parte din propriulu loru indemnu, parte din necessitate. Vediendu poporulu acésta miscare si fierbere, fia-care tienea cà e crima a stá acumu cu manile in sinu; prinde armele, care cumu i veniá la mana, si merge omu de omu la biseric'a S-ta Sofia. Aici Nakibu (133), si Sieicu (134), se offeru celoralalti de capi si conducêtori consultatiunei ce voiescu a tiené intr'o afacere atâtu de importanta. Inainte inse de a se propune ceva, ei ordina in numele a tóta natiunea musulmana, cá se tramita dupa Kioprili Mustafa Pasia, Caimacamulu Constantinopolei si se-lu invite la adunare.

(133) *Nakib*. Proprie *Nakib-Eshref*, inspectorulu santu, pazitoriulu Sangiaki-sierifului, adeca alu santului stindardu, despre care amu vorbitu mai in susu (*). Pe Nakib ilu alege Sultanulu totdeauna din Emirii séu descendentii sororei lui Mahomedu, si dupa rangu nu este nici-de-cumu inferioru lui Mufti. Elu are singuru puterea asupr'a tuturoru Emiriloru, si fara scirea séu invoirea sa nu póte nici chiaru Sultanulu a bate séu altminterea a offende pre vre-unu Emiru, ori care ar' fi acela. Dar' fiindu ca è periculosu a lasa lungu timpu in man'a unui singuru omu o putere atâtu de mare, asiá Sultanulu i schimba adesc-ori. Prin acésta schimbare inse Nakibulu nu perde alta decâtu officiulu; càci care a fostu odata in acestu officiu, de la unulu cá acel'a nu mai póte Sultanulu se detraga beneficiulu. din contra è datoriu a ilu dá pe tóta viéti'a.

(134) *Sieicu*. Amu dîsu intr'altu locu (**), cà Sieicu insémna Prelatu séu Capu alu unei biserici. Aci mai insemnamu numai, cà Sieiculu de la S-ta Sofia din Constantinopole è mai mare in rangu decâtu toti ceilalti Sieici.

(*) Vedi not'a 42 la acestu Capu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 17 la Capu IV d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

SIEICU SIERIFULU RECOMENDA POPORULUI A DETRONA PE SULTANULU

CLXXXIX. Kioprili Mustafa Pasia se presentâ mai multu din fric'a conspiratoriloru, decâtu din voia libera. Intrandu in adunare si ocupandu locu incepù Sierifulu de la S-ta Sophi'a a enumera intr'unu lungu discursu, câte calamitati a suferitu imperiulu ottomanu; câte cetati si tieri infloritórie, cucerite de antecessorii loru cu multa labóre si versare de sange s'au perdutu; si câte mari desastre i mai astépta, déca frênele gubernarei imperiului ottomanu vor continua a remané si mai departe in manile unui imperatu, care nu pórta nici cea mai mica grija pentru armata si pentru statu, cì se occupa numai cu falconii si cu cânii de venatu, si care sufere cà thesaurulu, *Beitulmali-musulmanulu*, se-lu consume si se-lu resipésca nisce rapitori si eunuchi (135), pre candu din acela ar' fi trebuitu se platésca pe soldati, cari si-au versatu sangele pentru propagarea religiunei, pentru aperarea onorei si pentru latirea confinieloru imperiului ottomanu. Dupa alte mai multe inculpatiuni de acésta natura isi indrepta cuventarea catra Caimacamulu; i aduce aminte de servitiele cele mari, ce antecessorii sei, celebri veziri, Mahomèdu si Ahmedu au facutu imperiului, si-i recomenda cà urmàndu virtutile si esemplulu acestor'a, cu prudenti'a si disteritatea sa se adjute imperiului ottomanu in acésta necessitate, si se delature de là elu periclulu ce-lu amenintia.

INCERCAREA SULTANULUI DE A UCIDE PE FRATII SEI

CXC. Sieicu Sierifulu isi continuá anca discursulu, si insistea pre lànga intentiuneà sa, candu dintr'odata se escâ unu tumultu in bàserica, si se latî scirea cà Shehzàdii sunt in periclu. Mahometu Sultanulu adeca, dupa ce s'a fostu informatu, cà conspiratorii s'au àdunatu in beseric'a S-ta Sofia, cà ei au tramisu dupa Caimàcamulu, si cà au decretatu detronarea sa, si vediendu dar' cà in aceste impregiurari desperate nu este altu modu de scapâre de là a fi detronàtu, decâtu mortea fratiloru sei, àsiá a trămisu pe câti-và din camerării sei cá se le ieà viéti'a. Dar' lucrulu à fostu descoperitu lui

(135) *Eunuchi.* Elu face allusiune aci la Iusuf Aga, capulu Eunuchiloru, care pe acelu timpu atâta auctoritate avea, in câtu se paré cá elu singuru guberna totu imperiulu.

Bostangi Bashi prin unii curteni, pe cari i corrupsesera inimicii Sultanului, si indata a incungiuratu cu unu regimentu de bostangii cas'a unde erau Solimanu si Ahmedu, fratii Sultanului, si au alungatu de acolo pe camerazii lui Mahomedu. Dupa aceea a datu de scire adunarei conspiratoriloru, in ce periclu sunt fratii Sultanului. Acésta noutate a esacerbatu pe rebelli anca si mai multu, si s'au adresatu din nou catra Nakibu si catra Sierifulu de la S-ta Sofi'a, rugandu-i cu totu adinsulu, cà se declare imediatu detronarea lui Mahomedu, si se proclame pe Solimanu de imperatu. Aci nu mai e timpu de consultare—dîceau ei — ; caci déca n'ar fi nici-unu altu motivu, singuru fapt'a cá Sultanulu a incercatu se omóre pe fratii sei, anca este destulu argumentu pentru a-lu detrona. Apoi de alta parte, cine sta bunu, adaogeau ei, cá déca vomu tragana anca multu esecutarea intentiunei nóstre, nu voru corrumpe gardele, si nu voru ucide pe Solimanu si pe Ahmedu? Si atunci natiunea musulmana, in lips'a de erede legitimu, va fi constrinsa chiar' in contra voiei sale, a recunósce érasi pe Mahomedu de imperatu alu seu.

OPINIUNEA LUI KIOPRILI MUSTAFA PASIA

CXCI. Poporulu in agitatiunea sa póte cà ar fi determinatu cu forti'a pe Sultanulu, séu póte cà ar fi attentatu si la viéti'a lui, déca Caimacamulu Kioprili Mustafa Pasia nu se intrepunea cu prudenti'a si autoritatea sa. Elu vedea bine, ce resolutiuni desperate au luatu conspiratorii; si vedea totodata cà nu este midilocu prin care se-i póta abate de la propusulu loru. Asià, pentru cá prin o prè-pripita oppositiune se nu se faca suspectu inaintea loru, se prefacù cá apróba opiniunea loru. Assecurandu-si prin acést'a favórea poporului, a datu adunarei urmatoriulu consiliu: «Trebue «inainte de tóte se incepemu lucrulu cu tactu si nici-de-cumu «intr'unu modu tumultuosu; nu trebue se precipitamu nimicu, cá «nu cumu-va se comitemu vre-o fapta, care n'ar' lasa alta posteri-«tatiei nóstre, decâtu infamia nestérsa. Natiunea musulmana are «justa si ponderósa causa de a se plange in contra Sultanului; si «pentru aceea, trebue se marturisimu, cá elu merita a fi depusu. «Dar', acést'a trebue se se faca intr'unu modu, in câtu nu numai «se nu vatemamu onórea casei osmane, dar' se ne ferimu cu tóta

« grigea cá se nu resulte de aci anca si mai mari turburari, si se nu
« urmeze ruin'a totale a imperiului care degià se clatina. Nu este
« necesariu a ne grabi asiá tare, in affaceri publice nimicu nu strica
« mai multu cà precipitarea. In câtu pentru viéti'a Siehzadilor, n'a-
« vemu de a portà nici-o temere; ei sunt in securitate sub paz'a
« lui Bostandgi Bashi. Eu credu dara, câ pentru onórea si maiesta-
« tea ottomana este mai consultu si mai cuviintiosu, cà se trami-
« temu pe Nakibulu si pe Sieicu Sierifulu la Sultanulu, si se-i declare
« in numele Ulemiloru, soldatiloru şi intregu poporului musulmanu,
« cà este detronatu; prin urmare se-lu róge a parasi din buna voia
« palatulu si a resigná la tronu si imperiu in favórea fratelui seu
« Solimanu.»

DEPUTATIUNEA CONSPIRATORILORU LA SULTANULU

CXCII. Acésta propunere a fostu aprobata de adunarea intréga; si Nakibulu si Sieicu-Sierifulu au fostu tramisi in numele ei a presenta Sultanului acestu nuntiu fatale. Ei se incercara la inceputu a declina acésta sarcina; dar' in urma temendu-se de furi'a multimei rabiate, a trebuitu se o priméscа, si cu frica si cutremuru au mersu se esecute comandele poporului. Admisi in audientia la Sultanulu, i comunica mai ântâiu, in tóta umilinti'a, grav'a missiune cu care erau insarcinati; si apoi, cu capetele plecate se róga de iertare pentru cutediarea loru, spunendu-i, ca multimea esacerbata i-a fortiatu, contra voiei loru a se supune la acésta missiune penibile. In urma i dau consiliulu a se supune cererei poporului unitu cu armat'a.

RESPUNSULU EROICU ALU SULTANULUI

CXCIII. Sultanulu Mahomedu ascultà cu multu sange rece pe deputati, si apoi le respunse: «Nuntiulu vostru nu este pentru mine
« nici nou nici neasteptatu. E lungu timpu, de candu amu obser-
« vatu cá Ulemii, caroru le place schimbarea, agitéza si corrumpu
« poporulu, attragêndu-lu in scopurile loru seditióse. Eu poteamu
« indata la inceputu se stingu de nu cu totulu acésta flacara, dar'
« celu puçinu a-i stirpi alimentatiunea, déca ve proscriamu pe voi
« toti din cetate. Dar' fiindu-cà consciinti'a mea imi spunea, cá bine

« am lucratu ce am lucratu, asià mai bine am lasatu provedintiei se « judece caus'a mea, decâtu se me facu eu singuru judecatoriulu « meu. De la alu sieptelea anu alu vietiei mele, in cursu de cinci- « dieci de ani, de candu guvernezu acestu vastu imperiu, eu nu-mi « aducu aminte cá se fiu facutu ceva ce ar' fi injustu séu contrariu « preceptelоru legei musulmane, nici se fiu intermissu ceva ce amu « cugetatu cà conduce la propagarea religiunei nóstre intre infideli, « si la intinderea marginiloru imperiului ottomanu. Câte turburari « intestine n'am innabusitu eu de atunci incóce sì pênê la bellulu « celu de acumu din urma? Câti inimici, interni si esterni, n'am « invinsu i-o? Câte victorìi si triumfe gloriόse asupr'a infideliloru, « n'am reportatu i-o? Câte tieri si regate n'am suppusu eu potesta- « tiei ottomane, prin bratiulu si laborea mea infatigabile? Cumu « n'am immultitu eu numerulu Pasialicuriloru prin cuceririle mele? « Poloni'a, Transilvani'a si Ungari'a, ai caroru bellicosi locuitori au « batutu de atâte-ori pe antecessorìi nostri, si le-au causatu atâtea « perderi, au nu prin mine si sub comand'a mea s'au suppusu parte « de buna voia, parte au fostu constrinse a se suppune imperiului « nostru, si a ne platí tributu? Venetianii, cari inainte de ast'a erau « domni mai preste tóte mârile, au nu prin dispositiunile mele au « fostu alungati din Archipelagu? Si Candi'a, cea mai mare, cea mai « fórte si cea maì fertile dintre tóte insulele mârei, au nu sub admi- « nistratiunea mea a fostu cucerita? Cetâtile, ai caroru muri ti se « pareau cà ajungu pênê in ceriu, *Caminietiu, Candi'a* si *Uivaru*, au « nu le-amu luatu, parte eu parte generalii mei, de la inimici? si « prin aceste bulevarde amu cugetatu a apera de atacurile ostili « chiar' sì pe acele persóne, cari desmerdandu-se in averile casti- « gate sub durat'a timpiloru de pace, vinu asta-di si decretéza de- « tronarea mea! Dupa tóte acestea, eu credu cà nu meritu maledic- « tiunea poporului; din contra, cà sunt demnu de aplausele lui, si « meritu cá se se róge la atotpotintele pentru prosperitatea mea. Si « chiar' pentru acestea, eu nu potu ghicì, ce v'a potutu indemna pe « voi si pe elu, la acésta impia resolutiune? Póte, pentru cà amu « ruptu tractatulu de pace cu imperatulu Germaniei inainte de espi- « rarea armistitiului, si pentru reulu successu alu bellului in cesti

«patru ani din urma ai administratiunei mele? Dar', inainte de a «me face pe mine responsabile si a me pedepsi pentru acésta eróre, «trebue se ve aduceti aminte, cà voi cei d'ântâiu mi-ati consiliatu «bellulu, si cà Muftí, capulu conjuratiunei vóstre, a pronuntiatu «prin Fetv'a sa, cà justu si necessariu este a prinde armele. Cu ce «dreptu dar' imi imputati voi mie reulu successu alu armeloru «nóstre, causatu numai prin indolenti'a soldatiloru si prin negli- «genti'a generariloru? Dar', déca nu voiti a recunósce, cà voi insi ve «prin portarea vóstra perversa, sunteti caus'a nefericiriloru nóstre: «celu puçinu nu accusati pe imperatulu vostru, care in tóte aceste «este innocente. Si ce se mai negu, eu sciu ca nu ale mele, cí ale «poporulu crime sunt celea ce au escitatu mâni'a lui Dumnedieu in «contra musulmaniloru; batai'a maniloru lui a fostu, care ni-a dis- «trusu atâte truppe, si ní-a luatu atâte tieri si cetati, si le-a datu «inimicului. Si acumu candu ar' trebuì se imblanditi mani'a lui «Dumnedieu prin lacremi ferbinti, prin rogatiuni neincetate, prin «fapte curate, si prin binefaceri piόse, voi, cari ar' trebuì se fiti in- «vetiatorii si pazitorii legei, anca instigati poporulu, cá contemnandu «preceptele divine si oraclele profetului nostru, si despretiuindu «onórea si numele otiosmanu, se vina a me tormenta pe mine la «betranetiele mele, a-mi calcá in picióre numele si reputatiunea si «a ruiná din fundamentu imperiulu ottomanu. Si câte tóte n'am «facutu eu pentru a preveni aceste rele? Câte concessiuni n'am «facutu eu soldatiloru? Ei au cerutu soldulu loru; si eu amu ven- «dutu argintari'a, aurulu si pretiósele mele, amu golitu totu the- «saurulu meu si le-amu platitu pênê la unu banu. Ei au pretinsu «capetele ministriloru mei, cari au servitu cu credintia mie si im- «periului nostru, éra eu amu sacrificatu si pe acesti-a furiei loru. «Ei au voitu se aiba mare-veziru pe Siavus Pasia, care erá parteni- «toriulu si capulu conspiratiunei loru, si care a fostu primulu au- «ctoru alu turburariloru, éra eu si la acést'a m'am invoitu, numai «cá se nu aiba causa de a se plange in contra mea. Ei au cerutu se «inaltiu la dignitatea de Pasia pe unu omu de nimica si unu mise- «rabile, care departe de a intruni calitatile necessarie, din contra «era o persóna infama pentru rapine si alte crime, éra eu m'amu

«suppusu sì la acést'a, si le-amu facutu pe voia. Unde dar', si in ce «stà offens'a, prin care asiu fì escitatu atâtu de tare in contra mea «resimtiementulu poporului, alu armatei, alu ulemiloru, si alu tu-«turoru ordiniloru imperiului, in câtu ei uitandu dintr'odata si cu «totulu siervitiele ce le-am facutu loru pênê asta-di, se cutedie a-«cumu a me trentì, cá pe unu omu de nimica, de pe tronulu pa-«rintelui meu? Dar' bine. Eu vedu, cà prin influinti'a si auctorita-«tea vóstra, poporulu intr'atâtu este de sedusu, si intentiunea vós-«tra perversa atâtu este de inradecinata in elu, in câtu nici nu cu-«geta a se intórce, a se indreptá, si a-i paré reu de ceea ce vre se «comitta. Vedu inse si sciu si aceea, ca este unu Dumnedieu care «me va resbuna, si care, mai curendu ori mai tardiu, va punì cu «severitate pe perfidii, cari comittu acésta violentia cu mine».

INSOLENTA PORTARE A LUI NAKIBU.

CXCIV. Pe Nakibu nu l-a miscatu acestu discursu alu Sultanului; din contra perdiendu-si totu simtiulu de modestia, respunse intr'unu tonu fórte insolente, cà pe elu nu l-a tramissu poporulu aici pentru a asculta apologi'a Sultanului, ci pentru a-i ordiná in numele à tóta adunarea musulmaniloru, cá indata se perasésca tronulu. Prin urmare, déca vre se-si salveze onórea si viéti'a, atunci se abdice de buna voia in favórea fratelui seu Solimanu. Er' déca s'ar' oppune vointiei poporului, atunci adunarea va fì necessitata a-si esecutá decretele sale. Mahomedu audiendu acestea, se suppuse necessitatiei si dîse deputatiloru : «Ei, bine; fiindu-cà vedu cà mâni'a lui Dum-«nedieu trebue se cada asupr'a capului meu pentru pecatele musul-«maniloru, asiá, mergeti si spuneti fratelui meu, cà Dumnedieu a «vorbitu prin gur'a poporului si ca a lui este chiamarea de a guberná «de aci inainte imperiulu oliosmanu».

DETRONAREA SI MOARTEA LUI MAHOMEDU SULTANULU

CXCV. Sultanulu Mahomedu, dupa ce a pronuntiatu aceste cuvinte, a resignatu la sceptrulu imperiale in trei ale lunei Muharemu, anulu Hegirei 1099., si dupa acésta abdicare fortiata, lucru ne mai H. 1099
auditu pênê acuma, a traitu anca cinci ani inchisu intre paretii a- I. C. 1687
partementului seu, unde in fine a si moritu in lun'a Gemaziulu-

evvelu, anulu Hegirei 1104. Elu a traitu cinci-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu patru-dieci de ani, cinci luni, si siese-spre-diece dîle. De la multele femei ce au avutu, i-aŭ remasu siépte fii, dintre cari duoi, Mustafa si Ahmedu, au adjunsu pe tronu, ér' ceialalti au muritu anca de tineri.

CALITATILE LUI MAHOMEDU.

CXCVI. Mahomedu era unu domnitoriu escellente prin amórea sa de dreptate si prin virtutile sale bellice; fôrte induratoriu si fórte norocosu in intreprinderile sale, cu esceptiunea celoru patru ani din urma. Numai unu lucru era, ce-i poteau reproba inimicii sei, adeca immoderat'a sa placere de venatu in ultimii ani ai domnirei sale, prin ce a neglesu cu totulu afacerile statului. Unii dîcu cá l-ar' fi inveninatu fratele seu Ahmedu Sultanu la instignatiunile vezirului Arabadgi Ali Pasia. Se dîce adeca, cà acesta a cerutu, cà unele persóne care-lu incommodau, se fia pedepsite cu mórte; dar' cá Sultanulu Ahmedu, la consiliulu lui Mahomedu, i-a refusatu cererea. Atunci Vezirulu s'a resolvitu a-si resbuna, si a facutu pe Munedgim Bashi (136) astrologulu, cá se prognostice din stele, cà Mahomedu va destitui pe fratele seu, si va ocupa érasi tronulu; prin acést'a a induplecatu pe Ahmedu ca se aceleredie mórtea lui Mahomedu prin inveninare. Dar', fara a mai memora, cà in Constantinopole este usulu, ca de câte-ori móre vre-unu imperatu, totdeun'a se latiesce faim'a intre vulgu, cá imperatulu a fostu inveninatu, noi scimu sí este cunoscutu la toti, cá Mahomedu anca inainte de destituirea sa a suferitu in continuu de rheuma in mani si in picióre; mai adaoge aci hipochondri'a

(136) *Munedgim Bashì.* Primulu astrologu. La palatulu curtiei ottomane sunt patru persóne, cari se considera de preoti; ei, pentru cá se-si lase servitiulu loru din palatu, trebue se fia inaintati séu in officiulu de Cadiulaskieru séu de Mevla in Constantinopole. Acesti a sunt: 1., *Hodge*, seu instructorulu imperatului; 2., *Hekim Effendi*, seu primulu medicu de curte; 3., *Munedgim Bashi*, seu primulu astrologu; si 4 *Dgerrah* (*) *Bashi*, séu primulu chirurgu de curte.

(*) Acestu cuventu deriva de la arabiculu *Dgeraha*, vulneratu; de aci *Dgirahat* vulnere. *Tr. Germ*

causata prin o profunda melancholia in care cadiuse sub durat'a arestului séu de cinci ani, si prin care i s'a storsu in urma totu spiritulu si puterea sa de viétia.

Sub durat'a domniei lui Mahomedu IV., Suveranii Europei au remasu totu aceiasi in Germani'a, Franci'a, Spani'a si Portugali'a. Numai in Angli'a s'a facutu schimbare totu cam pe timpulu candu s'a facutu acést'a si in Turci'a. Adeca:

In Angli'a: Iacobu II., 1685 — 1689.; si in loculu seu Vilhelmu III. 1689 — 1702 *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SOLIMANU II

ALU DOUE-DIECILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA IV.

SULTANU SOLIMANU ESTE CONSTRINSU A ASCENDE TRONULU IMPERIALE

I. Immediatu dupa depositiunea lui Mahomedu, Bostandgi Baschi (1) se duse la Solimanu, care era anca inchisu in camer'a sa,

(1) *Bostandgi Bashi.* Capulu Bostandgiiloru si prefectulu palateloru imperatului. Sunt duoi cu acésta numire in imperiulu ottomanu : unulu in Constantinopole, si celalaltu in Adrianopole, fiindu-ca imperatii ottomani in ambe aceste cetati au palate. Si cu tòte cà de la Sultanulu Mahomedu Fatih incòce, imperatii si-au alesu Constantinopolea de resedinti'a imperiului ottomanu, totusi ei dau onòrea adese-ori cu presenti'a loru vechiei metropole a crescèndei dominatiuni ottomane. Acesti duoi Bostandgi Bashi suntu egali in dignitate si in rangu; dar' nu si in jurisdictiune si venituri. Celu din Adrianopole nu are alta sarcina, de câtu a griji de palatulu imperiale de acolo, si are inspectiunea asupr'a fiiloru Sultanului, candu acest'a resiede in acea cetate. Celu din Constantinopole din contra. are deplina jurisdictiune asupr'a a totu littoralulu de la gur'a Dunarei pènè la muntele Athos; candu Sultanulu merge in barc'a sa, elu trebe seu se mérga naintea Sultanului cu luntrea sa, spre a-i tiené calea deschisa, séu se diréga elu insusi barc'a Sultanului. Elu trebe se aiba cunoscintia esacta despre totu littoralulu marei, si despre tóte localitatile de pe acolo, in câtu se fia in stare a respunde la tóte intrebarile ce Sultanulu i-ar' adressá in privinti'a acellora si in privinti'a proprietariloru loru. Si fiindu-ca numerulu acestoru localitati este apròpe immensu, asia numaí acel'a è qualificatu pentru acestu officiu, care a servitu mai nainte ca simplu Bostandgi. Candu Sulta-

si prosternêndu-se pênê in pamentu, isi aretâ suppunerea datorita unui imperatu, si apoi ilu rugâ a esì si ascende tronulu oliosmanu, devenitu vacantu prin depositiunea fratelui seu, offerindu-i si assecurandu-lu de suppunerea a tóta natiunea musulmana. Solimanu, surprinsu de acestu annuntiu neasceptatu, in contra asceptarei tuturoru a datu urmatoriulu respunsu : « Pentru numele eternului « Dumnedieu! de cê veniti a me conturbà in linistea mea? Ve rogu « din totu adênculu inimei mele, lasati-me, cá cele puçine dîle ce « le mai amu, se le potu petrece in pace in camer'a mea; si lasati « cá fratele meu se continue a guverná imperiulu ottomanu : câci « elu è nascutu pentru a domnì, éra eu sunt nascutu numai spre a « meditá si a me prepará la viéti'a eterna». Bostandgi Bashi remase frapatu la inceputu audindu acestu respunsu. Dar' dupa aceea s'a reculesu, si insistêndu asupr'a principelui, i dîse, ca : «Vezirii, « Ulemalii, nobilii si totu poporulu ve declara de imperatore; si a« césta resolutiune nu se mai póte schimba ; nici Sultanulu Maho« medu nu mai póte fi restituitu pe tronu, fara a espune imperiulu « la estreme desastre». Solimanu statea anca nedecisu, apoi dîse, ca elu are cu multu mai mare stima catra fratele seu, decâtu se primésca tronulu, pe care fratele seu de siguru numai l-a parasitu fòrą voia sa.

SOLIMANU DECLARATU IMPERATORE, POARTA TOTUSI FRICA DE FRATELE SEU

II. « M'asiu suppune bucurosu vointiei generali —continuâ elu — « dar' me temu de fratele meu». In urma Bostandgi Bashi, perdiendu-si patienti'a i dîse : « Voi trebe, o! serenissime imperate a ve « suppune cererei si vointiei poporului musulmanu». Si dicêndu acestea, ilu prinse cu o speçie de fortia modesta si-lu duse pe tronu. Solimanu, candu au adjunsu in sal'a unde de ordinariu se inaltia tronulu, mai inainte de tóte tremurandu a cautatu in tóte partile, si a dîsu lui Bostandgi Bashi si usieriloru, cá se caute bine, nu cumu-va fratele seu este in sala : câci se teme ca-lu va vedé de

nulu intra in barc'a sa, elu ilu conduce tienendu-lu de subsuori; si pentru aceea se si numera intre Koltuk Veziri, despre cari voiu vorbi mai in josu (*) Elu in urma nu póte fi dimisssu din officiulu seu, de câtu cu trei tuguri.

(*) La not'a 28. *Trad. Pom.*

unde-va. Dupa ce in urma l-au assicuratu ca fratele seu este transportatu in alta camera , a ascensu tronulu, si toti curtenii l-au salutatu de imperatore alu osmaniloru.

ELU ISI SPALA MANILE, CAPULU SI PICIOARELE DE IMMUNDITI'A TRONULUI

III. Terminate aceste ceremonìi, elu sarî de pe tronu parasindulu cá pe unu locu necuratu, si cerù abdest, adeca apa, cá se-si spele manile, capulu si picióreIe de immunditiele tronului. Dupa ce i s'au adusu apa si s'a spalatu, n'a mai voitu a se urcá pe tronu; si la insistenti'a curteniloru, isi puse degetulu pe gura, si le face prin acést'a semnu se taca (2). In urma, pre langa tóta resistenti'a sa, ilu pusera érasi pe tronu, si elu admisse pe ulemali si pe nobilii dignitari a-i sarutá paliulu.

CONFIRMA PE MARELE VEZIRU SIAVUS PASIA IN POSTULU SEU

IV. Primulu actu alu seu a fostu, a confirmá pe Siavus Pasia in postulu seu de mare-veziru; si onorându-lu cu unu vestmentu de ermelinu, i demandâ a-si implinì cu fidelitate officiulu seu, si a-si pune tóte puterile pentru a face se incete seditiunea si se se restabilésca linistea intre armata si poporu.

REBELLIUNEA ÉRASI ERUMPE CONTRA VEZIRULUI

V. Indata ce Siavus Pasia s'a intorsu in palatulu seu, Buluc Agalarii (3), s'au grabitu a-lu salutá in dignitatea sa de mare-veziru. Dar' puçinu dupa aceea au mersu se-si pretinda soldulu loru si no-

(2) *Semnu se taca*. Turcii observa cu o attentiune superstitiósa, ca Sultanii loru candu se suie mai ântâiu pe tronu, ce dîcu, ce intréba, séu ce comanda; si ca cu ce actiune isi incepu regimulu loru, si de acì vreu a conclude despre inclinatiunile, faptele si gubernamentulu loru in viitoriu; si se intempla ca de multe-ori se implinescu coniecturile loru. In câtu pentru Solimanu, din semnulu ca si-a pusu degetulu la gura si le-a impusu tacere, ei au prognosticatu, ca nu va face nici-unu lucru memorabile : si in fapta asiá s'a si intemplatu.

(3) *Buluk Agalarii*. Acesti-a sunt comandantii regimenteloru de Ieniceri, si officierii superiori cari se ieau dintre acesti-a; precumu: Bash-buluk Bashi, Kiahaieru, *Muhzir Aga*, *Samsundgi Bashi*, Sagardgi Bashi si Kulkiahaiasi : toti acesti-a se numescu cu numele comunu de Buluk Agalari. Regimentele de Spahi anca se numescu tóte Buluk, si comandantii loru Buluk Agalari.

ulu Baksisiu (4), ce este in usu a se dá cá unu Dgiulus séu presentu totdeauna la inceputulu unui nou regimu. Vezirulu inse, sciindu ca in cassele atâtu domestice câtu si publice nu sunt altu decâtu catalóge de conturi, a amenatu pe officiari vre-o câtu-va timpu numai cu vorbe góle; ér' pe principalii auctori ai seditiunei, sub pretestu de promotiune, in realitate inse pentru a-i departá de ceialalti

(4) *Baksisiu.* Acestu cuventu insémna unu donu puramente gratuitu, dar' unu donu consacratu prin usu, care prin urmare nu póte avé numirea de elemosina. Sultanii, candu dupe mórtea ori destituirea predecessoriloru loru, mai ântâiu se punu pe tronu, ei totdeauna dau unu baksisiu tuturoru trupeloru alese, cari pe acelu timpu sunt stationate in Constantinopole, cu esceptiunea aceloru soldati, cari appartienu Pasiloru; si acestu baksisiu se numesce Dgiulus Accesi, adeca banulu noului séu reinnoitului regimu. Fia-carui Ieniceriu se dau câte dóue-dieci de lei, si fia-carui Spahi câte dóue-dieci-si-cinci; si daca li s'ar refusa acesti bani, séu ar' in tardia cu respunderea loru: ei potu se-i pretinda cá pura datorie. Sunt casuri candu soldatii, vediendu ca Sultanii sunt in lipsa de bani, le daruiau un'a pénê in dóue kiste, séu soldulu de pe trei luni: dar' nici candu nu s'a auditu cá ei se fia renuntiatu vre-odata la Dgiulus Baksisiu. Acestu daru l-a introdusu in imperiulu ottomanu mai ântâiu Solimanu Canuni, aucorulu a mai tóte regulatiunile in statulu osmaniloru. La prim'a vedere s'ar' paré ca acestu usu ar' fi unu lucru periculosu pentru imperiu; câci speranti'a de a capetá baksisiu este unu incitamentu perpetuu la soldatii avidi de a se revolta. Si intr'adeveru, esperienti'a a aretatu, ca cele mai multe rebelliuni si destituiri de Sultani prin nimicu nu s'au suscitatu si sustienutu mai multu, cá prin aceea ca Ienicerii, cupidi si altminterea de a schimbá câtu mai adese-ori regimulu, in speranti'a baksisiului se uniau cu inimicii Sultaniloru si se revoltau contra acestora. Dar' déca consideramu mai deaprópe scopulu acestei legi si intentiunea legislatorelui, nu potemu sa admiramu destulu prud nti'a divina si profund'a sciintia politica a lui Solimanu dîsu Canuni. Elu adeca isi propusese a pune imperiulu in stare de a nu se teme nici de atacurile dinafara, nici de turburarile din laintru. Pre langa acésta, elu se temea ca successorii sei, orbiti de puterea absoluta ce o ar' avé asupr'a suditiloru loru, ar' poté prin superbia, tirania si alte vitiuri se risipésca totu ce au adunatu: asia i-au legatu prin o lege, care se-i faca a tiené susu si tare la dignitatea imperiale; si in acelasiu timpu prin frica de turburari se-i faca a se retiené de a le face reu, déca amórea de virtute nu i-ar' poté miscá la acést'a. Elu prevedea, ca çu modulu acesta, successorii sei voru fi necessariamente obligati a purta o grige deosebita, cá in tierile loru se nu se comitta nici-o nedreptate séu tirania; si acést'a, parte pentru a desarma pe malcontentii sedusi prin daruri la rebelliune, si a le luá si cea mai mica ocasiune de a gasi ceva de condemnatu in faptele Sultaniloru; parte, pentru cá chiar' prin modulu acesta, soldatii astuti, cari petrecu cu ochi attentivi coruptiunile publice, in speranti'a baksisiului se póta allege si dá Statului domnitari prudenti, cari se scia ca cellu mai micu abusu de putere i pune in periclu de a-si perde tronulu.

rebelli, i-au trimisu garnisóne in cetati fórte departate. Acesti-a inse se adunara in Orta Giamì, prinsera armele, percursera trupe de trupe tóte stradele, si strigau ca : Vezirulu este inmicu alu Sultanului Solimanu, si cá atare, precum cá unulu care a frantu si violatu promissiunea sa, trebe omoritu.

REBELLII OMOARA PE VEZIRULU IN PALATULU SEU

VI. Vezirulu audiendu de adunarea soldatiloru si de cele ce se petrecu pe strade, se trase cu officiarii sei in palatulu seu, inchise portıle, si se resolvì a se aperá si a murì cu sabi'a in mana. Puçinu dupa aceea vinu rebellii, incungiura palatulu, si striga : se li se deschida portile; câci au de a impartesì ceva vezirului. Dar' Siavus Pasia, care sciá intentiunea loru, le denegà intrarea. Ei se incérca a rumpe portile cu puterea : Siavus i respinge cu armele, ce, din fericire, le avea in palatu, si omóra vre-o dóue-dieci de Ienicieri. Soldatii, vediendu mórtea cameradiloru loru, se infurìa si mai tare, nevalescu cu tóta puterea asupr'a portiloru, le spargu, si intra in palatu. Vezirulu din feréstra camerei sale, care erá chiar' in façie cu port'a, nu incetâ a descarcá puscaturile asupr'a loru ; officiarii sei anca, cám una-suta la numeru, se oppunu rebelliloru cu arm'a in mana, i impedica de a se urcá pe trepte, si-i respingu pênê in Divanchanu (5); si finindu-li-se puscaturile, ei intrepidi cu

(5) *Divanchanu.* Tribunalu, sala de judecata, séu localitatea unde se asculta plangerile poporului. In catulu primu alu palatului Vezirului este o sala fórte spatiósa, de trei laturi inchisa cu pareti, ér' a patr'a lature, unde sunt scarile, è construita numai din columne; si acést'a è anume facuta asiá, pentru cá pledarile se se audia mai bine, si interessatii se póta fi admisi in laintru mai usioru; ér' cei cari stau afara pe scari se póta intielege despre ce se tractéza in sala. In midiuloculu paretelui care este in façie cu intrarea, este facutu unu arcu, si deasupr'a acestui-a este scrisu in littere de auru confessiunea fidei mahomedane, despre care amu facutu acum de atâte-ori mentiune. Suptu acestu arcu unu scaunu pusu pentru Vezirulu, in care siede elu dupe manier'a europena, adeca cu piciórele lasate in josu (*). Pe paretele spre média-dî este depinsa o lampa, care este semnulu unui Mihrab séu altariu, catre care Turcii trebe se se intórca cu faci'a loru candu isi facu rugatiunile. Câci, fiindu-ca partile litiganti trebuindu a asceptá reiesit'a causei loru, de multe-ori sunt impedicate de a merge la o Giamia spre a recitá acolo Nemazulu la timpulu curentu: asià pentru comoditatea loru s'a inventatu acestu semnu de al-

(*) Turcii isi punu piciórele in crucisiu, si asià siedu pe ele *Tr. Rom.*

sabi'a in mana apera pe domnulu loru. Lupt'a a fostu infocata si sangerósa, unde mai bine de un'a-suta-cinci-dieci de rebelli au remasu morti pe trepte, si cám totu atâti-a vulnerati. Dar' in urma

tariu, cá la singnalulu clamatoriloru se nu-i impedice nimica de a-si face rugatiunile chiar' si in midiloculu rumórei ce nu arare-ori domnesce in sala. Éca acumu form'a de procedura ce se observa la Turci in acestu foru de judecatoria. De patru ori in septemana, adeca Vineri, Sambata, Luni si Mercuri, e detoriu Vezirulu a veni in Divanu si a face dreptate poporului; afara de casulu candu ar' fi impedicatu prin affaceri de mare importantia, ceea ce fórte arare-ori se intempla. Dar' candu totusi are ceva pedeca, atunci ilu suplinesce Ciausiu Basi. Dilele de Duminica si Marti suntu destinate pentru Divanulu Sultanului séu Galebe Divanu. Ioia é dî de pausa si pentru aceea se si numesce Datlu Ghiuni (*) Vezirulu are de assistenti, Vinerea pe amenduoi Kasiulaskirii, pe celu de Anatoli'a la stang'a, si pe celu de Rumeli'a la drépt'a; dintre cari celu d'ântâiu asiste numai cá auditoru, ér' cestu de alu doilea cà judecatoriu: Sambat'a are pe Galata Molasi, séu judele de Pera: Luni'a pe Eiub Molasi si pe Iskiudar Molasi: Mercuri'a pe Istambul Effendi. Inainte de a veni acesti-a in sala, Ciausi Basi asiedia amendoue partile litiganti in duoe renduri, dandu-le câte-unu Ciausiu cá garda, si spunendu-le ca se astepte péné va veni Vezirulu, ér' péné atunci se-si tiena fia-care Arzuhalulu seu in mana. Dupa ce a venitu Vezirulu, si la ordinulu seu s'a pusu pe mésa tapisulu tiesutu cu auru, numitu Ischkir, pe care scrie elu: vine celu d'antaiu acusatore din rendulu de catra man'a stanga si-si da petitiunea la Ciausiu; acesta o da la Ciausiu Basi, séu la altu superioru alu seu, precumu sunt Ciauslar Kiatibi si Ciauslar Emini; si acesta o da lui Buiuk Teskieredgi, care sta in partea stanga de la Vezirulu. Acestu Teskieredgi cetesce Arzuhalulu cu voce inalta; si dupa aceea se asculta amendóe partile in modu contradictoriu, adeca pro si contra. Dupa ce s'au esaminatu si ponderatu motivele si de o parte si de alt'a assessorii, ori cari ar' fi ei, se redica, si recapitulandu in modu summariu tóta caus'a, spunu ce sententia trebe se se aduca dupa opiniunea loru si conformu legiloru divine. Si déca Vezirulu apróba, Teskieredgiulu insémna sententi'a in partea de-asupra a Arzuhalului, care trebe se fia nescrisa, si Vezirulu o confirma, subscriendu cuventulu *Sah* (adeveratu). Ér' déca Vezirulu se indoesce despre justeti'a sententiei, elu mai asculta odata tóta caus'a; si déca afla ca assesorii cu intentiune au datu sententia nedrépta, pronuntia insusi alta sententia dupa opiniunea sa propria, si despre acésta da partiloru unu Hudget séu o copia a sententiei. In assemenea casu inse, assesorii mantienu cu tóta seriositatea opiniunea loru; ceea ce nu numai ca potu, ar' sunt obligati a face: pentru ca déca s'ar descoperi ca unu judecatoriu a facutu odata nedreptate, elu nu numai ca-si perde postulu, dar' nici numai dóte avé sperantia de a intrà vre-odata in altu postu. Dupa ce s'a purcesu in modulu acest'a cu tóte partile postate in stang'a, totu asià se purcede si cu cele din drept'a; adeca celu mai antaiu isi da Arzuhalulu prin midi-locirea personeloru mentionate mai in sus lui Kiuciuk Teskieredgi, care mai ântâiu ilu percurge in fuga, pentru cà se nu se impedice candu vine se-lu citésca. Indata apoi ce s'a ju-

(*) Diu'a dulce; séu Joi'a alba. *Tr. Rom.*

multimea repórta victoria asupr'a bravurei, si multi d'in partid'a vezirului cadu morti, altii fugu pe coperisiu deasupr'a si se arunca josu pe strada. Vezirulu, cându a vediutu ca ómenii'sei sunt dispersi, s'a retrasu érasi in camer'a sa, si in usia mai omóra cu sabi'a vre-o doui-spre-diece Ieniceri. In urma, fatigatu mai multu de invingerea sa, decâtu de a fi elu invinsu, cade in man'a soldatiloru, si a fostu in modú crudele ucisu. Corpulu seu taiatu în bucati, a fostu aruncatu prin ferestre pe strada.

ALTE CRUDELITATI ALE REBELLILORU

VII. Soldatii in furórea loru nu se oprira acì. Ei petrundu in apartementulu femeieloru, lucru ne mai auditu pênê acumu la Turci, si taia nasulu, manile si piciórele la femei'a Vezirului (6) si la sor'a lui, si góle desbracate le arunca pe strade; apoi comitu si alte fapte esecrabili cu sclavii si cu sclavele. Dupa aceste brutalitati comisse asupr'a familiei si casei Vezirului, rebellii cá nisce lupi selbatici se arunca prin tóte stradele cetatiei, si omóra si préda totu ce le vine in cale, cá si candu tóta lumea ar' avé parte la crim'a Vezirului. Ce spectaclu inspaimentatoriu! ce trista desolatiune in tóta cetatea! Nici-odata Constantinopolea n'a fostu mai aprópe de ruin'a sa totale cá chiar' acumu; déca, spre fericire, ulemii, primii autori ai seditiunei, nu se intrepuneau ér' eí a o stinge. Câci vediendu periclulu inaintea ochiloru, ei se adunara numai decâtu in palatulu imperiale, arborara Sandgiaki-Sierifulu (7) lui Mahomedu tramissera clamatori in tóte partile se publice, ca totu musulmanulu

decatu o causa ce era mai inainte in desbatere: Kiuciuk Teskieredgi ceteste cu voce innalta Arzuhalulu ce i s'a inaintatu. Si totu asiá merge pênê se termina tóte causele; si divanululu nu se póte redica, decâtu séu facêndu-se nópte, séu déca nu mai sunt cause de infaçiosatu. — Totu in sal'a acést'a isi primescu Spahii soldulu loru in presenti'a Vezirului. Ér' Ienicerii isi capeta soldulu loru in Galibe Divanu, séu in curtea Sultanului, si li se da in pungi, cari apoi ei leducu la Kulkiahaia, si acest'a le imparte dupa trupe, si da fia-carui competenti'a sa.

(6) *Femei'a Vezirului.* Acést'a a fostu fii'a marelui si celebrului Veziru Kioprili Ahmedu Pasia, si sor'a lui Kioprili Mustafa Pasia, care puçinu dupa aceea a reocupatu Belgradulu de la Germani. Crudelitatea cu care soldatii turbati au tractatu pe aceste femei, este cu multu mai desonoratória. decâtu rebelliunea insasi si decâtu ucciderea nevinovatului Veziru.

(7) Stindardulu santu. *Tr. Rom.*

care nu voiesce se tréca de infidelu, se asculte si se se adune in giurulu acestui stindardu. Cetatianii si locuitorii Constantinopolei au fostu prinîii, cari au properatu sub stindardu; dupa aceea vinu Ienicerii, si pentru cá se nu para rebelli si dispretiuitori stindartului profetului loru, depunu armele si se suppunu santului stindardu, strigandu ca ei au prinsu armele nu in contra Sultanului, cì in contra vezirului, perfidului seu inimicu. L-amu punitu — dîsera ei — precumu a meritatu; si acumu suntemu gat'a a face totu ce ne va ordoná Sultanulu, câci i-amu datu putere a dispune de viéti'a si mortea nóstra.

CODGIA ISMAIL PASIA ESTE NUMITU MARE-VEZIRU. REBELLIUNEA REINCEPE

VIII. Dupa-ce cu modulu acest'a a incetatu tumultulu, Solimanu numesce mare-veziru pe Codgia Ismail Pasia (8) si rebellii se intorna la casele loru. Dar' acésta liniste n'a tienutu lungu ; câci pucinu dupa aceea, Sultanulu a datu ordinu Vezirului, cà in ascunsu se puna man'a pe auctorii rebelliunei, si se-i curatie din viétia. Vezirulu a inceputu cu tóta seriositatea a esecuta ordinulu Sultanului; dar' Ienicerii vediendu acést'a, apuca érasi armele, se aduna in Orta Giamí, si amerintia a estermina atâtu pe Sultanulu câtu si pe Vezirulu. Sultanulu vediendu ca furtun'a se ridica asupr'a capului seu, ascultandu consiliulu lui Kioprili Mustafa Pasia, arunca tóta vin'a pe Vezirulu (9), si lasa a se respandi vorb'a, ca tóte acestea le-a

(8) *Codgia Ismail Pasia.* Betranulu Ismailu Pasia. Era pe acelu timpu Aga Ienice_riloru, si fiu numitu mare-Veziru anume cu intentiunea de a innabusi mai usioru turburarile, si de a imblandi cu mai pucina ostenéla pe Ienicerii rebeli. Dar' candu se revoltara a dóu'a óra, betranulu fu sacrificatu la consiliulu lui Kioprili Musafa Pasia, si s'a tramisu in esilu la Rhodos.

(9) *Arunca tóta vin'a pe Vezirulu.* Puterea suprema si câte-odata aprópe nemarginita, ce dau Sultanii Veziriloru sei asupr'a imperiului ottomanu, ar'-poté in alte state se aiba consecintie periculóse ; in Turci'a inse este celu mai efficace, déca nu uniculu midi-locu de a sustiné sta tulu. Câci, afara de aceea ca Sultanulu are poterea de a destitui pe Vezirulu candu i place ; ceea ce se intempla mai alesu candu vede ca puterea Vezirului prin o lunga durata a prinsu radecini prè afunde ; dar caus'a ce-i retiene pe Veziri de la a face turburari, este mai cu séma aceea, ca ei sciu bine, ca prin destituirea Sultanului, nu mai potu adjunge nici-odata se-si mai faca norocului. Ei nu potu adjunge se-si puna pe capu o diadema atâtu de sacra, din caus'a singularei veneratiuni cu care se porta Turcii câtrâ cas'a domnitória osmanica dar ;

facutu Vezirulu d'in propri'a sa auctoritate, fara scirea si fara ordinulu Sultanului.

CODGIA DESTITUITU, SI IN LOCULU LUI SE NUMESCE VEZIRU TEKKIURDAGHI MUSTAFA PASIA

IX. Pentru cá se dea óresi-care colóre de crediementu vorbeloru sale, Solimanu destituie pe Codgia Ismailu Pasia din dignitatea de mare veziru, si-lu tramitte in esiliu la Rhodos; in loculu lui numesce veziru pe Tekkiurdaghi Mustafa Pasia. Effectele fatali ale acestoru flacare s'au latîtu din capitala si in celelalte provincie ale imperiului.

EGEN PASIA IN RUMELI'A, SI GHIEDUKI PASIA IN ASI'A, SE REVOALTA

X. Egen Osmanu Pasia (10) in Rumeli'a audiendu ca Mohamedu

ei nu potu contá nici la o affectiune séu favóre stabila a succesorelui Sultanului; câci acest'a nici odata nu-si va pune increderea intr'unu omu care a fostu tradatoriu façie cu domnulu seu. Candu se nascu turburari, uniculu scutu cu care se apera Sultanii contra plangeriloru si murmurului poporului este, ca ei tóta vin'a relei administratiuni o arunca asupr'a Vezirului. si-lu sacrifica furiei poporului. Unu remediu acest'a, care arare-ori a remasu fara a produce efectulu seu bunu; ba nici odata n'a smintitu de cate-ori s'a aplicatu; déca cumu-va Sultanii din pré marea loru iubire catra Veziri nu au intermissu de a-i puni, si de a imblandi prin alte midi-lóce mai dulci pe poporulu malcontentu. Câci multi barbati fórte considerabili tienu, cà Turcii nici-odata n'ar' fi venitu la estremulu de a destituí pe Sultanulu Mahomedu alu IV., principe renumitu prin lunga domnirea sa si prin atâte multe victorii, déca elu nu tienea la obstinatiunea sa de a protege pe Vezirulu seu, Ainedgi Solimanu Pasia (care dupa maxim'a Turciloru a meritatu a-si perde capulu. fiindu-ca la anulu 1686, a lasatu pe imperiali inaintea ochiloru sei se cuprinda Belgradulu, si dupa aceea s'a lasatu se fia batutu la Siclosiu), si déca elu nu asteptá cá lucrulu se adjunga la atâta desperatiune, in câtu se remana elu insusi ucisu. Assemenea nici Mustafa n'ar' fi fostu destituîtu, déca elu ar' fi estradatu numai pe Rami Mehemedu Pasia si pe Mufti dimpreuna cu fiii loru in manile rebelliloru.

(10) *Egen Osmanu Pasia.* Unu omu fórte insemnatu pentru lotriele sale in Asi'a. Elu a fostu instituitu mai ântâiu Pasia cu duóe tuguri in vecinatate de la Kasdaghi. Dar candu a vediutu ca starea imperiului ottomanu este sdruncinata atâtu afara câtu si in laintru, elu, cu trupele ce le avea sub comand'a sa si cari trecceau de celle mai bune in tóta Asi'a, a inceputu a devasta tóte provinciele vecine; si mai multu, elu amerintiá cu destructiune cetatea Iskinderu, bá pénê si residinti'a imperiale. In urma inse s'a impacatu cu Sultanulu Solimanu; si dupa ce a obtienutu iertatiune de la acesta, a adusu cu sine preste un'a miie de voluntari pentru a se bate contra Germaniloru. Dar' cu tóte acestea i s'a luatu viéti'a indata ce au adjunsu la Constantinopole.

este destituitu si in loculu lui a adjunsu Solimanu pe tronu, au adunatu o truppa considerabile de Spahi, si i-a indemnatu cá cu invoire communa se tramitta unu Arzuhalu la Vezirulu si se céra bacsisiulu Gĭulus, ce li se cuvine dupe usu. Vezirulu fiind in absoluta impossibilitate de a le satisface cererea, le-a respunsu, ca anca voru trebui se ascepte lungu timpu pênê ce li s'ar poté plati acelu bacsisiu. Atunci Spahii isi fecera singuri dreptate, si stórsera de pe locuitorii din Rumeli'a aceea ce le datorià Vezirulu, si sub acestu pretestu au devastatu tóta Bulgari'a pênê la Sophi'a. In Asi'a, Ghieduk Pasia inspirâ trupeloru sale idei seditióse; si alaturandu-i-se mai multe mii de voluntari, amerintiâ a attaca insasi Constantinopolea. Si mai multu; elu devastâ tóte provinciele de sub Beglerbegulu de Anatoli'a, si suppunendu-le potestatiei sale, innaintâ cu armat'a sa pênê la Isnikimid Ghiescid (11), si se preparâ a obsidià cetatea Chrysopole; ceea ce credea a o poté occupa cu atâtu mai usioru, cu câtu ca Ienicerii, rebelli si ei, pareau a se occupa mai multu cu certele loru interne, decâtu a mai cugeta la inimicii esterni, si la acei-a cari assemenea loru erau culpabili de rebelliune.

IENICERII LASA LA O PARTE CUGETELE LORU REBELICE, SI BATU PE REBELLULU GHIEDUK PASIA

XI. Dar' Ienicierii lasa la o parte furórea revolutionaria ce o nutriau contra superioriloru loru, trecu marea, si ajungu naintea Chrisopolei cu o nópte mai nainte de ce ar' fi inceputu Ghieduk a o attaca; tragu o linëa in giurulu cetatiei, constringu pe inimicu a se retrage; si puçinu dupa aceea luandu offensiv'a, batu pe Ghieduk si punu capetu rebeliunei.

IMPERIALII OCCUPA AGRI'A SI ALTE CETATI IN UNGARI'A

XII. Pre candu imperiulu ottomanu era cutrieratu de aceste revolutiuni intestine, armat'a imperiale a occupatu celle mai tari propugnacule ale Ungariei, Agri'a, cea mai formidabile fortarétia in

(11) *Isnikimid Ghietcid.* Asia se numesce sinulu marei de la Nicomedi'a, care se intinde de la marea-marmora pênê in marea-négra. Numele de Ghietcid, adeca Trecâtória, i s'a datu din causa, ca aprópe de acestu sinu de mare este calea ce duce din Asi'a la Constantinopole.

Ungari'a-de-susu, dupa obsidiune de patru luni, a fostu constrinsa prin fóme a se suppune imperialiloru in dóue-dieci ale lunei Muharremu anulu Hegirei 1099. Totu assemenea sórte a avutu si Muncaciulu, o fortarétia aprópe insuperabile in Ungari'a-de-susu, si care cu câti-va ani mai nainte a fostu intarita cu o buna garnisóna si cu nóue fortificatiuni de catra Tököli; nu numai, cì acest'a o fece de asilu pentru femei'a sa, thesaurulu si archivulu seu. Dupa ce inse, precumu amu spusu mai in susu, Turcii au arestatu pe Tököli, si Casovi'a s'a perdutu din mana, muierea lui, acésta eroina a timpului nostru, si-a adunatu atâte truppe, câte i-a fostu in potintia, a provediutu Muncaciulu cu o quantitate considerabile de victuale, sperandu ca in modulu acest'a se va poté susţiené pênê la finitulu bellului, séu pênê ce Turcii voru poté venì se elibere cetatea.

EI OCCUPA MUNCACIULU, PUNU MAN'A SI ARESTÉZA PE SOCI'A LUI TÖKÖLI

XIII. Dupa ce fortiele turcesci au fostu respinse prin partile vecine, contele Merci, la anulu Hegirei 1098, se incercâ a suppune si acésta fortarétia sub potestatea sa, si o batù câte-va luni bombardandu-o cu tunuri si cu bombe. Dar' a vediutu ca cu modulu acest'a nu póte esì nici la unu resultatu, fiindu-ca principes'a se aperá cu unu curagiu eroicu si firmitate admirabile; pentru care ea ar' fi meritatu tóte elogiele, déca ar fi aplicatu aceste mari si singulari vertuti intru aperarea patriei sale. Asiá contele Merci se puse intr'o distantia óre-care de la cetate, si blocandu-o o tienea in astu modu inchisa, in câtu taiându-i tóta comunicatiunea, a fortiatu pe principess'a, soçi'a lui Tököli, a se suppune mai multu prin fóme, decâtu prin armele inimice; si in patru-spre-diece alle lunei Rebiul-ewel, anulu Hegirei 1099, s'a predatu dimpreuna cu castellulu in discretiunea imperatului Germaniloru. H. 1099 / I. C. 1688

DISPOSITIUNEA REBELLA A TURCILORU AMERINTIA CU NOUA SEDITIUNE

XIV. Ajungêndu scirea despre aceste infortuniuri la Constantinopole, poporu si soldati au inceputu de nou a nutrí idei seditióse. Câci ei cu totii se inspirasera de sperantia, ca dupa ce Mahomedu, auctorulu bellului injustu a fostu destituitu, si in loculu lui a fostu inaltiatu pe tronu Solimanu, adeca unu principe de o speçiala pie-

tate, precumu isi imaginau ei: mâni'a lui dumnedieu va incetá de asupr'a loru, si respinsi voru fi inimicii cari amerintiau a petrunde pênê in inim'a imperiului. Dar' vediendu-se insielati in asceptarile loru: au inceputu a respandì scrisori injurióse prin Giamìe si prin Divanu, in cari faceau reprobatiuni Sultanului pentru negligenti'a sa, si atacau in modu satiricu, in versuri si in prosa, atâtu pe vezirulu si pe ceialalti officiari mai de frunte, câtu si pe Sultanulu insusi. Vezirulu nu erá inatentivu la aceste miscari; si ordinâ patrole, cari percurgeau stradele cetatiei diu'a si nóptea; oprì conventiculele nocturne, unde sciá bine ca de comunu se fabrica aceste arme malitióse; lasâ a se arestá unele persóne, cari din neprecautiune tienusera discursuri satirice in publicu, dar' i liberâ érasi fara a-i punì, cá nu, punindu-i, se mai verse, precumu se dîce, oleiu pe focu.

SOLIMANU MERGE LA ADRIANOPOLE. TIMOAREA LUI NATURALE CONTRIBUIE FOARTE MULTU LA INCETAREA SEDITIUNEI.

XV. In urma timórea naturale a Sultanului a effeptuitu aceea, ce nici curagiulu celu mai animatu, cá celu mai bunu midi-locu de a prevenì reulu, n'ar' fi potutu face. Solimanu intr'atâtu a fostu cuprinsu de frica, in câtu s'a resolvitu a perasì Constantinopolea si a se departa d'intre auctorii rebelliunei. Intentiunea sa a fostu aprobata, si sub pretestulu de a schimbá aerulu, s'a dusu la Adrianopole cu nobilii sei si cu tóta curtea. Nu incape dubiu, ca poporulu din Constantinopole a avutu tóta ratiunea de a se plange de réu'a administratiune a trebiloru publice; dar' gresiél'a erá, ca elu atribuiá caus'a nu celloru ce o meritá, cì altoru persóne cu totulu innocente. Câtu de sleitu erá thesaurulu publicu, si in ce mare necessitate erá redusu acestu opulentu imperiu, se póte vedé din ceea ce s'a petrecutu cu occasiunea acestei caletorii a Sultanului de la Constantinopole. Canduerá chiar' se plece Sultanulu, vine stabulariulu si-i annuncia, ca in stalurile altetiei sale nu sunt atâti cai, catâri si câmile, câti sunt necessari pentru a transportá tóta curtea la Adrianopole. Sultanulu, cá omu de unu temperamentu fórte blandu, i dîse se mérga si iea cu tocméla ceea ce lipsesce, si defterdariulu se platésca banii. Defterdariulu inse, intrebatu fiindu, respunse ca nu suntu atâti-a bani in cass'a thesaurului publicu. Atunci Solimanu,

pentru a venì intr'adjutoriulu acestei necessitati momentane, a datu ordinu cá in piati'a publica se se venda argintari'a, aurari'a si tóte pretiósele sale. Cu modulu acest'a potêndu, nu fara mare greutate, a inchiriá cai si carra, a plecatu din Constantinopole; si prin acést'a a prevenitu si evitatu o revolutiune ce erá chiar' se erumpa.

AJUNGENDU SOLIMANU LA ADRIANOPOLE, INVITA PE IMPERATULU GERMANIEI A INCHEIA PACE

XVI. Dupa ce a adjunsu la Adrianopole, se aretâ la inceputu cá si candu n'ar' cugetá la alta decâtu la intreprinderi bellice. Dar'-fiindu-ca legea Coranului si devotiunile superstitióse, i erau lucruri cu multu mai placute, decâtu armele si soldatii, asia a tramissu pe Zulficaru Effendi (12), sindiculu Ienicieriloru, si pe Alexandru Mavrocordatu (13), interpretele divanului, in calitate de delegati la

(12) *Zulficar Effendi.* Acest'a erá de nascere din Constantinopole, si pentru invetiatur'a sa erá in mare védia la curtea ottomana. Pre langa virtutile sale personali, positiunea lui de Ienghiceri Effendisi, adeca secretariu alu Ieniceriloru, ilu facea a se bucura de o speciale consideratiune la curte. Officiulu acestui functionariu consiste in a tiené registruri despre toti Ienicerii; a da fia-carui dintre ei unu atestatu subscrisu de mân'a sa; a chiamá pe fia-care cu numele, candu au se-si primésca soldulu; si cu unu cuventu, a intarí cu subscrierea numelui seu tóte actele ce privescu pe Ieniceri. Cu modulu acest'a, abiá se póte crede câti bani si câta avutia isi póte elu câstiga atâtu pe cale drépta câtu si pe cale nedrépta. Câci, pre langa salariulu seu, care este fórte considerabile, elu mai capeta presente fórte insemnate dela officiarii de Ienicieri, candu acesti-a vinu promovati la vre-unu rangu mai inaltu; ceea ce la ei se intempla mai adese-ori decâtu ori unde la altii, parte pentru numerulu cellu mare alu officiariloru la aceste truppe, parte pentru ca Aga Ieniceriloru se schimba fórte adese-ori. Câci este usu generale la Turci, ca se nu se presente inaintea a nici-unui scriitoriu fara a-i aduce vre-unu presentu. Afara de acest'a candu Ienicerii isi primescu soldulu, fia-care trebue se-si presente Pusol'a sa (o nota séu çidula pe care sta numele fia-carui Ieniceriu, si de care totu insulu trebe se aiba un'a); elu inse le stringe si ale acelor'a cari séu sunt morti séu absenti, si redica pentru ei soldatulu, si-lu tiene pentru sine. Ne mai mentionandu aci alte midi-lóce de inavutire, in cari Turcii atâtu sunt de inventiosi, in câtu nu-i intrece nici-unu altu poporu pe lume. A remasu de elu unu singuru fiiu cu numele Osmanu Aga, care dupa mórtea lui Daltaban, a fostu inaintatu prin auspiciele lui Maurocordatu la dignitatea de Kiahaia.

(13) *Mavrocordatu.* Acestu barbatu atâtu este de cunoscutu in tóta Europ'a, in câtu n'ar' maï trebui se facu aci o lunga istoria a vietiei séle. Totusi pentru placerea celloru curiosi vreu a da aci unele notitie, despre geneólogi'a sa, despre care péné acumu nu circuléza decâtu numai date incerte. Sub domni'a lui Muradu IV., renu-

imperatulu Germaniei, sub pretestu de a-i annuncia suirea sa pe tronu, in realitate inse cu intentiunea de a tracta cu elu despre pace si a o incheia sub conditiunile precumu o voru poté.

mitu pentru cucerirea Bagdadului, era in Constantinopole unu grecu fórte avutu, care era cunoscutu din registrele sale sub nume de Σκαρλάτος (Scarlatos) si care a fostu sorgugiu, séu cumperatoriulu de boi si de oi la curte. Acésta intreprindere se dá de comunu unui grecu; fiindu-ca ei, grecii, poteau mai usioru se cumpere de la crestini boi si oi si alte provişiuni necessarie pentru bucatari'a Sultanului si a Ieniceriloru. Dupa ce Scarlatos si-a facutu o avere fórte considerabile cu meseri'a sa, elu a inceputu a fi cunoscutu, si la curte fórte respectatu; precumu se intempla acést'a fórte usioru tuturoru ómeniloru avuti. Pe timpulu acel'a domniá o mare inimicitia intre Vasilie principele Moldaviei si intre Mateiu principele Romaniei. Fia-care din acesti duoi principi voiá a se alungá unulu pe altulu din scaunulu domnescu. Amenduoi erau fórte avuti, si fia-care avea partida puternica la curte: asiá n'au potutu se strice al tui-a decâtu loru insi, prédandu-si thesaurulu si seracindu-se unulu pe altulu. Scarlatu erá pe partea lui Vasiliu si se intrepuse cu tóta védi'a sa pre langa Vezirulu si pre langa ceialalti curteni cá se strice lui Mateiu; si facea acestui-a din dî in dî mai mari pedece. Mateiu a incercatu unele midi-lóce de a trage pe Scarlatu in partea sa; dar' tóte au fostu in vanu. In urma Mateiu, dupa ce i-a muritu muierea, a cerutu in casatoria pe Luxandra, unica fiia a lui Scarlatu, crediendu ca prin legatur'a de sange mai usioru va poté adjunge aceea ce prin bani n'a potutu face. Scarlatu isi da invoirea, si Mateiu prin Capukihaia, séu secratariulu seu in Constantinopole lasa a se celebrá incredintiarea in modulu cellu mai splendidu, si tramitte mai multi boieri si boierese la Constantinopole cu o mare suita spre a-i aduce mirés'a acasa. Câte-va dîle insa dupa incredintiare, Luxandra cade bolnava si capeta versatulu, din care si-a perdutu nu numai frumseti'a, ci anca si unu ochiu. Scarlatu tiene in secretu acésta deformare a fiiei sale, si o tramitte la mire pre langa o dote fórte considerabile; dar' totodata i dice ei, cá pe tóta calea se-si tiena faci'a ascunsa dupa usulu turcescu, si se nu se arete nici unui omu pene dupa cununia. Elu adeca credea ca consumata odata cununi'a, principele, vrendu, nevrendu va fi obligatu a o tiené de a sa socia, si nu o va mai poté refusá. Asiá, Luxandr'a se inveli bine, si se puse pe cale. Dar' dupa ce au adjunsu in Tergoviste, si i s'a datu o casa si camera eleganta, vediendu principele ca mirés'a sa nu permitte nimerui a intrá la ea, decâtu numai camerieriloru sale ce le luase de acasa: elu a venitu la suspitiune, ca sub asta ascundere neindatinata la crestini, trebe se zaca ceva secretu: si cerù mai ântâiu pentru sine, apoi pentru unele boierese, permissiunea de a-i face visit'a. Dar' jun'a principessa i-a refusatu si un'a si alt'a, dicêndu ca parintele seu i a interdisu fórte strictu, si sub greu blastemu i-a lasatu, cá nimerui pe lume se nu-si arete façi'a pe câtu timpu ea este vergura, si acésta interdicere suna nu numai façie de barbati, ci façie si de femei. Si principele, séu pentru ca natur'a sa cea blanda i dictá, séu pentru ca se temea de puterea parintelui miresei sale: n'a mai staruitu a o vedé, ci i-a lasatu numai se intieléga, ca vediendu-o atâtu de reservata, elu n'a potutu decâtu a veni la suspitiunea, ca ea trebe ca sa suffere de unu defectu séu de-

VEZIRULU NUMESCE UNU SERASKIERU IN CONTRA INIMICULUI

XVII. Vezirulu Tekkiurdaghi Mustafa Pasia (14), séu pentru ca avea frica de Germani, séu pentru ca era ingrigiatu ca curtenii, in

formitate in corpu. La acést'a Luxandr'a i respunse intr'unu modu fórte artificiosu, dicêndu ca ea are totu ce trebe se aiba o vergine; dar' déca principelui i pare reu de legatur'a ce a facutu, ea este gata la momentu a se intórce in tiér'a de unde a venitu; câ-ci fii'a lui Scarlatu nu se teme ca nu-si va gasí unu barbatu. Acestu respunsu subtile din gur'a unei domnisiore tinere, au amagitu pe Mateiu, in câtu elu a facutu immediatu cele mai mari preparative pentru nuptii. Ea, pururea invelita la façie, a fostu dusa din allocamentulu seu de pênêací in palatu, si de aici in beserica. Dar' candu principele, dupa terminarea ceremoniei de cununia, a intratu in cas'a de dormitu, si a vediutu ca nevésta sa este fòrte urita in façie si órba de unu ochiu: elu immediatu si fara a se atinge de ea, séu, precumu dîcu altii, la dóue dîle dupa cununia, o a tramisu din palatu in locuinti'a ei de mai inainte, si de aici o a espeditu cu unu conductu in tóta onórea la parintele seu, dandu-i tóta dotea inderetu dimpreuna cu alte daruri nuptiali, cari, precumu se dîce, faceau aprópe una-suta-cinci-dieci de pungi. Scarlatu a luatu acést'a in nume fòrte reu, si a incercatu tóte midi-lócele de a-si resbuná pentru acésta dehonestare a fiicei sale. Dar' mórtea l-a prevenitu de a-si esecutá intentiunea; câci puçinu dupa intórcerea fiicei sale, a fostu assassinatu de man'a unui ieniceriu, pe care, se dîce, ca l-ar' fi corruptu Vasilie, principele Moldaviei. Luxandra, vergine si veduva totodata, a remasu multi ani dupa mórtea parintelui seu nemaritata, de si ea erá fórte avuta. Câci nobilii greci, cari se tieneau pe acellu timpu in Constantinopole, nu cautau atâtu la avutia câtu la frumsetia, si nu erau dispusi a intrá pentru bani intr'o casatoria atâtu de neplacuta; ér' pe cei de rangu mai inferioru i despretiuá ea insasi, câci era fiíc'a unui-a din cei mai vediuti omeni pe acellu timpu, si pre langa accea anca si mirés'a unui principe domnitoriu. Chiar' pe acelu timpu venise la Constantinopole unu anume Panteli Mavrocordatu, numitu de comunu numai Panteli, de nascere din Chio; nobilu de origine, dar' redusu la atâta seracía, in câtu, pentru a poté traí, vindea prin Constantinopole metasa de Chio numita la Turci Hetai. Dar' afara de acést'a, elu era unu omu tineru, inaltu, frumosu si fórte educatu; si pre langa acést'a nascutu dintr'o familia nu neconsiderabile din Chio. Elu avea in acésta insula anca si unu bunu ereditatu de la parintele seu, dar' care in sine nu erá de mare pretiu; câci acolo pentru a fi cine-va nobilu, este destulu se fia ereditatu de la parintii sei o mica viia si unu turnurelu, din causa ca insusi teritoriulu angustu alu acellei insule nu permitte cá cine-va se posséda bunuri intinse. Acestu Panteli veniá din candu in candu in cas'a Luxandrei pentru a vinde negotiulu seu de metasaria. Ea se inamorá in elu, si fara a mai consultá pe cine-va, se resolvi a 'lu lua de barbatu. Tramitte indata dupa unu preotu in cetate, si fara se scia cine-va, se cununa cu elu in cas'a sa dupa tóte formele si ceremoniele bisericesci. Din acesta casatoria Panteli a avutu duoi fii, Alexandru si Ionu. Ionu abia a fostu cunoscutu cui-va in Europ'a, nu numai pentru: ca de la natura era cu puçina intelligentia, in câtu nu potea se faca nici unu progresu in sciintie; dar' si pentru-ca nu avea nici

absenti'a sa, voru persvade pe Sultanulu se-i ia viétia, declinâ comand'a asupr'a armatei, si institui pe Redgib Pasia (15), Seraskieru in Ungari'a.

unu servitiu la curte, nici a fostu intrebuintiatu in affaceri publice, ci a dusu viétia retrasa ca o persóna privata. In acésta stare a si muritu, lasandu dupa sine duoi fii, Scarlatu si Constantinu, cari chiar' atâtu de puçinu au fostu renumiti ca si elu. Alexandru inse, cellalaltu fiiu alu lui Panteli, erá cu totulu de alta fire. In etate de duoi-spre-diece ani a fostu tramisu la studiu in Padu'a: unde patru-spre-diece ani a urmatu sciintiele cu atâta diligentia, in câtu nu numai ca a fostu declaratu doctoru in fisica si in filosofia, dar' indata la intórcerea sa in patria a fostu consideratu cá demnu de a ocupá catedr'a de professore publicu alu fisicei si filosofiei in scól'a patriarcala din Constantinopole. Dar' venitulu din acésta occupatiune i parea prè puçinu, și pentru aceea incepù a practicá sciinti'a medicinei intre Turci; si prin acést'a in scurtu timpu isi câstigâ atât-a renume, in câtu cei mai multi dintre boieri se serviau cu elu in infirmitatile loru. Si pentru cá se-si faca unu renume si mai mare, si fiindu-ca Turcii nu sciau ca cine a fostu parintele seu: elu nu s'a datu de nepotulu, ci chiar' de fiiulu renumitului Sarudge Scarlatos (*); si poporulu din Constantinopole, care nu cautá multu la lucruri de aceste, ilu crediu indata si-lu numi puru si simplu Iskierlet Ogli, adeca Fiiulu lui Scarlatu. Acést'a l-a facutu de a purtatu elu apoi acestu nume in Europ'a; precumu amu mentionatu degiá, ca in diplom'a imperatului Leopoldu, elu se numesce Alexandru din famili'a nobila a Scarlatiloru. Intr'aceea, dupa ce s'a intemplatu ca Panaiotu Nicusius, primu-interprete alu curtiei ottomane a muritu: Kioprili Ahmedu Pasia a datu acestu postu lui Alexandru, pentru marile sale cunoscintie in limbele orientali: si elu a purtatu acestu officiu trei-dieci de ani cu varie schimbatiuni alle fortunei. Càci, dupa ce patronulu seu, Cara Mustafa Pasia, a fostu strangulatu, succesorele acestui-a Cara Ibrahimu Pasia, ilu amerintiá cu mórte sub cuventu ca elu ar' fí abbatutu pe Cara Mustafa de a cuprinde Vienn'a cu puterea armeloru. Pentru acést'a elu a fostu destituitu din officiu; bunurile tóte i-au fostu rapite; si elu insusi aruncatu in prinsóre. Urmatoriulu lui a fostu Sefer Aga, unu crestinu renegatu, care a trecutu la religiunea mahomedana. Dar' in câte-va luni de dile, Cara Ibrahimu Pasia a vediutu ca Sefer Aga nu è capabile de postulu seu; si restabili pe Alexandru in officiulu seu onorificu de mai inainte, dandu-i prin acést'a ocasiune de a-si castigá avere anca si mai mare, si de a se bucurá la curte de unu favoru cu multu mai inaltu de câtu mai inainte. Sub Kioprili Mustafa Pasia prin primirea ambasadei la Vien'a a cadiutu Alexandru in periclu fórte mare, si póte ca acést'a i aducea ruin'a totale, déca elu prin varie promissiuni la curtea Viennei nu esoperá, cá acést'a sub diverse preteste se-lu retiena acolo pénè dupa mórtea lui Kioprili. Dupa ce a muritu Kioprili, Alexandru s'a intorsu de la Vienn'a dimpreuna cu Sulficar Effendi la Constantinopole. Bunele sale successe cu ocasiunea tractatului de pace de la Carlovitiu, atâta reputatiune i-au facutu la curtea ottomana, in câtu acést'a l-a onoratu cu nóu'a numire si titlulu de *Muharemi Esrar*, adeca conservatoriulu de se-

(*) Scarlatu Flaviulu (galbenulu, palidulu) *Tr. Rom.*

IMPERIALII OCCUPA ALBA-REGALE SI ALTE MAI MULTE CETATI

XVIII. Dara inainte de a esì armat'a ottomana in cámpănia, imperialii blocasera Alba-regale, si tóta earn'a o au tienutu inchisa din tóte partile asiá, in câtu garnisón'a constrinsa de fóme, in noue-spre-diece ale lunei Regeb, anul Hegirei 1099 (16), a trebuitu se ca- H. 1099 / I C. 1688

crete séu secretariu per escellentiam; care elu in grecesce o esplicá prin cuventulu ἐξαποῤῥήτων (*); si de aci elu pretindea titlulu de 'Εκλαμπρότατος (**) dela principii domnitori ai Moldaviei si Romaniei, si dela ceialalti principi crestini suppusi imperiului ottomanu. Elu chiar' sì la betranetiele sale au avutu o multime de neplaceri dela Daltabanu Mustafa Pasia. Acest'a voiá in totu modulu a stricá pacea de la Carlovitiu, si a uccide pe auctorii ei; si acést'a sub pretestu, ca ei au lucratu in contra insructiuniloru sale, si ca au facutu prè multe concessiuni Germaniloru si mai alesu Poloniloru. Dar' Daltabanu fù uccisu prin intrigele lui Mufti; si mórtea sa intr'atâtu a inversiunatu pe favoritii si aderentii sei, in câtu ei au eruptu in rebeliune, si pretindeau cu insistentia estradarea lui Maurocordatu. Sultanulu Mustafa póte ca si facea acést'a, déca Mavrocordatu nu se refugiá la ai sei in Sozopole. In urma inse, dupa ce Sultanulu Achmedu prin prudent'a sa politica a dispersu pe conspiratori, si a stinsu rebelliunea: Maurocordatu, imbracatu in vestminte monacali, s'a intorsu cu fiiulu seu indereptu la Constantinopole, unde Sultanulu l-a reabilitatu in tóte onorurile de mai inainte si i-a restituitu tóte averile sale. A mai traitu apoi pènè catra finea anului 1709., candu a perasitu si elu acésta viétia si a trecutu la alt'a. Elu a lasatu dupa sine cá eredi immenseloru sale averi pe duoi fii si duóe fiice: Nicolau, Ionu, Alexandr'a si Elen'a. Afara de acesti-a a mai avutu unu fiiu cu numele Scarlatu; acest'a a fostu mare paharnicu la curte in Romani'a, si ginere lui Constantinu Brancovanu, principe domnitoriu pe acelu timpu alu Romaniei; si erá unu tineru de mare sperantia, dar' a muritu naintea parintelui seu, fara se lase dupa sine vre-unu erede. Nicolau, pe timpulu absentiei parintelui seu, care a fostu tramisu la Carlovitiu cu titlulù de Muharemi Esrar, a purtatu sarcin'a de Bashterdgiman séu primu-interprete la curte; ér' dupa mórtea parintelui seu s'a facutu domnu alu Moldaviei. Asta-di elu è Despotu in Romani'a, si sta fórte bine la curte. Ionu a urmatu primu-interprete la curte in loculu fratelui seu, si acestu postu ilu tiene si asta-di. Elu este cea mai placuta persóna a seclului seu.

(14) *Tekkiurdaghi Mustafa Pasia.* De nascere din Rodosto, care la Turci se numesce Tekkiurdaghi. Din unu simplu Ieniceriu au adjunsu la dignitatea de mare-veziru; dar' nu s'a dinstinsu prin nici-o fapta memorabila.

(15) *Redgeb Pasia.* Acest'a a servitu mai inainte pre langa Ainedgi Solimanu, care, pre candu era mare viziru, l-a facutu Ciausi Bashi. In urma, dupa ce a fostu tramisu la armata in Ungari'a, onoratu cu trei tuguri si cu titlulu de Seraskieru, aici prin escessiv'a sa superstitiune si-a perdutu si armat'a sí viati'a.

(16) Optu Maiu 1688.

(*) Unulu, carui sunt concrediute secretele. *Tr. Rom.*
(**) Serenitate, Serenissime. *Tr. Rom.*

pituleze, si se offere invingêtoriloru cheile cetatii. Caraffa prin o stratagema artificiósa attacâ Lipp'a, o cuprinse prin assaltu, si in puçine dîle constrinse si castellulu a se predá; nu multu dupa aceea cuprinde de la Turci si cetatile Solmusiu si Lugosiu. Dupa ce apoi totu Caraffa a ocupatu de la Turci si Illocul si Petrovaradinulu, precandu, in absentí'a Electorelui de Bavari'a, elu avea comand'a asupr'a armatei, tramise pe Wallis si pe Heusler cu mai multe regimente spre Tibiscu, pentru a occupá Tiralulu, unu-castellu in apropiarea acestui fluviu; câci pe câtu timpu acestu castelu nu va fi cuceritu, va fi fórte difficile de a impresorá Belgradulu. Apropiandu-se acesti-a de castellu, garnisón'a se incercâ a face ceva resistentia; dar' attacata cu vigóre, a trebuitu in urma, la dóue-dieci-si-optu alle lunei Remazanu se capituleze sub conditiunea de a poté esi libera d'in castellu.

ELECTORELE DE BAVARI'A CUPRINDE SEMENDRI'A SI BELGRADULU

XIX. Assecurata cu modulu acest'a din tóte partile vecine, armat'a imperiale, sub comand'a electorelui de Bavari'a, merge cu tóta puterea sa contra Belgradului. Pe cale, Turcii la insul'a Sabaciu se oppunu Germaniloru, voindu a le disputá trecerea preste fluviulu Sava, dar' indata la primul attacu au fostu respinsi cu mari perderi. Invinsa acésta pedeca, armat'a imperiale a trasu spre Belgradu, cu intentiunea de a attaca pe Turci, cari se campassera in giurulu cetatii, si se intarisera in castre prin siantiuri trase impregiuru. Dar' Seraskierulu n'au asceptatu apropierea Germaniloru, ci dandu focu castreloru si suburbieloru cetatii, si intarindu garnisón'a, se retrase cu restulu armatei spre Semendri'a. Germanii ajungendu in trei-spre-diece alle lunei Sievval 2 (17) inaintea Belgradului, occupa totu ce lasassera Turcii inderetru; incongiura cetatea din tóte partile; deschidu obsidiunea si o continua cu cea maĭ mare vigóre. Intr'aceea audu ca Turcii s'au departatu de la Semendri'a, capital'a Serbiei; si tramittu immediatu o truppa de un'a miie unguri pentru a occupá; ceea ce acestor'a a succesu cu atâtu mai usioru, cu câtu ca ea erá fara nici o aperare. In urma, dupa ce Germanii au spartu si distrusu

(17) Trei-dieci Iuliu.

murii Belgradului: in unu-spre-diece alle lunei Silcade (18) incungiura cetatea, si dupa o lupta de siese óre, allunga pe soldatii turci de pe ziduri, si petrundu in cetate. Garnisón'a in desperare vre se se retraga in castellu; dar' o face cu atâta neprecautiune, in câtu Germanii, persecutând-o cu vigóre, se mesteca printre ea, si occupa portile. Aci reincepe lupt'a cu mai multu focu si inversiunare de câtu mai inainte: in urma garnisón'a, care se dîce ca a constatu din nóue mii de ómeni, a fostu totalmente taiata in bucati, si Germanii au remasu invingêtori.

VINU DELEGATII TURCI LA ELECTORELE DE BAVARI'A IN BELGRADU

XX. Dupa cucerirea cetatei, vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a in Belgradu, si declara ca sunt tramisi atâtu pentru a anunciá Germaniloru electiunea si suirea pe tronu a Sultanului Solimanu, câtu si pentru a tracta despre pace, si ceru cá imperialii se numésca din partea loru anume persóne, caroru se le póta comunicá ceea ce au in instructiune. Electorele de Bavari'a le respunse, ca: elu este generalulu armatei imperatului, ér' nu consiliariulu seu; pe elu l-a tramisu imperatulu spre a cuceri Serbi'a si Bulgari'a, ér' nu pentru a face pace. Pentru aceea, déca au a representá ceva Maiestatiei Sale imperatesci, trebe se mérga la Vienn'a, si acolo se-si descopere dorinti'a.

SUCCESELE DUCELUI DE BADEN IN BOSNI'A

XXI. Principele de Badenu nu fù mai puçinu fericitu cu cecalalta parte a armatei imperiali in Bosni'a. Voindu a trece rîulu Unna, o trupa considerabile de turci incercâ a i se oppune; dar' attacandu-o cu vigóre, nu numai ca o scóse din positiunile ei, cì nu incetâ a o persecutá cu atàta celeritate, in câtu Turcii au perasitu sì Gradisc'a si Costaniti'a. Principele mergêndu totu inainte, si ajungêndu in diece ale lunei Silcade (19) langa mic'a cetate Brodu, i ese inainte Pasi'a de Bosni'a cu tóta armat'a sa; dar' acést'a a remasu anca in aceeasi dî batuta, si a sufferitu perderi atâtu de mari, in câtu cinci

(18) Dóue-dieci-si-siese Augustu.
(19) Dóue-dieci-si-cinci Augustu.

mìi de Turci cu generalii loru cu totu au remasu morti pe campulu luptei.

DUBIOASE SUCCESE ALE VENETIANILORU IN MORE'A

XXII. In acelasiu timpu, Venetianii anca continuau bellulu in alte parti, dar' cu succese dubióse. In Morë'a, Seraskierulu esise in campania mai inainte decàtu Venetianii, si constrinse se garnisón'a Athenei a perasì cetatea cu mari perderi. Puçinu dupa aceea, armat'a venetiana trase spre Egribos, si trecùndu strimtórea ce separa acésta insula de continentu, impresorâ capital'a insulei; dar' discordi'a officiariloru, si brav'a resistentia a obsediatiloru, constrinse pe Venetiani a se retrage érasi cu perderi mari. Pre langa acésta disgratia, contele Königsmark, eminentu generalu pentru curagiulu si eroismulu seu celu mare, si care a fostu instrumentulu a mai tuturoru aceloru victorìi, ce au reportatu Venetianii in Morea, cade bolnavu si móre.

MAI BUNE SUCCESE AU VENETIANII IN DALMATI'A

XXIII. Mai fericite succese au avutu Venetianii in Dalmati'a. Aici au ceceritu çetatea Cain, alu carei comandante erá Steaglik, destituitu din dignitatea de Sopha in Bosni'a, si au captivatu mai multe mìi de Turci. Assemenea au occupatu de la Turci castellele Verlicc'a, Quonigrad, si Grassaci.

DELEGATII TURCILORU MERGU LA VIEN'A, SI FACU PROPUNERILE DE PACE

XXIV. Intr'aceea delegatii Turciloru, Zulficar Effendi si Maurocordatu ajungu la Vienn'a; si admisi fiindu in audientia la imperatulu, i presentara in numele Sultanului litterele Gíulus Name(20), si-i annunciara electiunea si suirea lui Solimanu pe tronulu Ottomaniloru; dar' nu fecera nici-o mentiune de pace, in sperantia ca curtea imperiale va face initiativ'a in cestiunea pacei, si prin acést'a li se va usiorá missiunea. Dar' vediendu ca imperatulu nu dîce nimicu asupr'a

(20) *Giulus-Name*. Asiá se numescu de comunu acelle scrisori ale Sultanului, ce acesta le tramitte catra Pasii si catra Beghii inaltiati la rangu de Pasia, si catra Principii vecini cu cari sta in relatiuni de pace, spre a le annunciá suirea sa pe tronu. Propriamente ele se numescu Namei-Iulusi Humaium, adeca: litterele prèinnaltului nou regimu.

acestui punctu, delegatii au presentatu lui Leopoldu dóue proiecte de pace, prin cari propunu : 1° Séu numai unu armistitiu scurtu, in care casu tóta Ungari'a se remana in mânile Germaniloru; Transilvani'a se fia tributaria atâtu Germaniei câtu si imperiului ottomanu; Caminieti, dupa derimarea muriloru, se fia restituita Poloniloru; si Belgradulu se se dea Turciloru, 2° Séu o pàce durabile; care déca i-ar' mai conveni, atunci Belgradulu si o parte a Ungariei se se restituie imperiului ottomanu.

LEOPOLDU PROPUNE ASPRE CONDITIUNI

XXV. Imperatulu Leopoldu, dupa ce s'a consultatu cu delegatii celorulalte puteri confederate, a datu delegatiloru turci urmatoriulu respunsu. « De sì situatiunea presenta a lucruriloru imi dau mare sperantia, nu numai de a recuceri tóta Ungari'a, dar' de a suppune chiar' si imperiulu ottomanu intregu, totusi sunt gat'a a incheiá o pace, sub urmàtoriele conditiuni. Regatulu Ungariei dimpreuna cu tierile Slavoni'a, Croati'a, Bosni'a, Serbi'a, Bulgari'à si Transilvani'a, se mi se dea mie; *Moldavi'a si Romania se fia declarate libere*; esercitiulu religiunei romano-catholice se fia permissu in tóte partile imperiului ottomanu; monachii franciscani se fia repusi in possessiunea santului mormentu in Ierusalemu; in urma, se-mi estradati pe rebellulu Tōkōli». Polonii din pàrtea loru cereau, cá regatulu loru se fia restituitu intre marginile sale cele vechi; se li se dea tóta Crimë'a tatarica, apoi Moldavi'a, Romani'a si intréga acea parte de tiéra ce se estinde pe amendóue partile Dniprului pênê la Dunare; si pentru cá se se arete mai mari amici ai religiunei decâtu ceialalti confederati ai loru, ei pretindeau, cá toti crestinii de sub dominatiunea Turciloru se fia scutiti de tributu. Ér' Venetianii cereau nu numai Morë'a si tóte acele cetati si insule ce le aveau degiá in possessiune, dar' pretendeau anca tóte cóstele Negropontelui de la Corcira si pênè la Corinthu, prècumu sì o parte din Dalmati'a; in urma cereau demolitiunea porturiloru Dulcigno si Antivari.

REGELE FRANCIEI PERSVADE SULTANULUI A NU INCHIEIÉ PACE

XXVI. Delegatii turci tramittu immediatu unu nunciu la Solimanu, pentru a-lu informá despre respunsurile puteriloru crestine, si ceru

totodata instructiuni, ca ce au ei de a respunde mai departe. Nu incape dubiu ca pacea se incheiá, déca sórele cristianissimu nu veniá cu lumin'a sa se vivifice radiele pallide ale lunei, si se impedice cá ea se nu se intunece cu totulu prin armele Germaniloru. Regele Franciei, gelosu de superioritatea Germaniloru si de invingerile cristianiloru in Ungari'a; si vediendu ca armat'a imperiale a occupatu si distrusu tóte cetatile ce serviau cá totu atâte intarituri pentru aperarea Constantinopolei, si in curendu ar' poté se stinga totu imperiulu ottomanu pentru tóte aceste, cuprinsu de invidia, si de sì nu avea nici-o causa justa, declarâ bellu imperatului Leopoldu, si prin acést'a a atrasu armat'a germana de la Dunare la Rhinu. Dàr' pentru ca se nu traga asupra-si sí tóta greutatea bellului, tramitte la Constantinopole pe delegatulu seu Chateauneuf, cá se aviseze pe Sultanulu a nu incheiá pace cu Germanii; câci in primavér'a viitória are de cugetu a intra cu o armata considerabile pênê in inim'a Germaniei, si a face prin acést'a, cá amenduoi Pàdishahii se lupte cu puteri unite contra Germaniloru : elu are degiá gat'a patru-sute de mii de ómeni pentru acésta espeditiune.

PROMITTE A IMPARTI IMPERIULU GERMANU CU SULTANULU

XXVII. Elu mai adaose, ca déca i va succede acésta intreprindere precumu doresce : atunci va tiené pentru sine Vienn'a cu tóta Germani'a; ér' Ungari'a o va lasa Sultanului. Aceste promissiuni mai insufletira spiritele abbatute ale Turciloru; ei incepura a spera eràsi unu viitoriu ferice ; si Sultanulu, fara a mai cugetá la delegatii, pe cari í trimisese a obtiné pacea, nu se mai occupá acumu cu alt'a, de câtu cu preparative pentru bellu.

TOATE CUGETELE DE PACE SE PUNU LA U PARTE. BELLULU REINCEPE. REBELII SUNT BATUTI

XXVIII. Prim'a sa solicitudine a fostu, a aduce in ordine trebile interne ale imperiului. Si fiindu-ca audise, ca Germanii s'au retrasu in quartire de iérna, á tramisu cea mai mare parte a armatei sale in contra celoru douì rebelli, Egen Osman Pasia si Ghieduki Pasia, cari in mai totu cursulu anului nu au incetatu de a infesta imperiulu ottomanu. Truppele attaca cu vigóre pe acesti devastatori, i

batu prindu pe capii loru si-i tramitu la Constantinopole; si cu modulu acest'a a liberatu statulu ottoman de aceste turburari intestine.

TURCII PUNU PE LIBERIU DOMNU IN MOREA

XXIX Pentru a departa periclulu ce amerintià Greci'a din partea armeloru venetiane, si pentru a assicura in certa mesura provinciele meridionale, Sultanulu liberâ pe Liberiu Geralchari (21), care

(21) *Liberiu Geralchari.* Acest'a è cunoscutu mai bine la Europeni sub numele de Liberaki, care este o coruptiune din cuventulu Liberius, dupa usulu comunu la Greci. Elu a fostu de nascere din Mania, séu Laconi'a la antici; dar' anca cá tineru a esitu de aici si a intratu in servitiu la flot'a venetiana. La câtu-va timpu dupa aceea, si-a preparatu o nave de pirati, si sub differite colori (*) a commisu in cursu de vre-o câti-va ani cele mai multe brigantagie. In urma l-au prinsu Turcii si l-au tramisu la galere, unde in siepte ani a dusu o viétia fórte miserabile. Catra finitulu aceloru siepte ani, a datu Turciloru se intielégа, ca déca voru pune in Moré'a unu principe crestinu, in scurtu timpu toti locuitorii de acolo se voru intórce de catre Venetiani si voru trece érasi la suppunere catra domnulu loru celu vechiu. Pentru impartesirea acestui consiliu, Turcii (cari strimtorati pe acelu timpu din tóte partile si fatigati preste mesura, erau gata a cercá totu pentru conservarea loru propria), nu numai ca i-au redatu libertatea, dara anca onorandu-lu cu titlulu de Mania Begu, si dandu-i unu Sandgiacu (inse fara Tugu) l-au tramisu in Moré'a. Liberiu inainte de a plecá din Constantinopole, se casatorì cu o dama din famili'a nobila moldovéna a Bohusestiloru, si veduva a principelui Duca din Moldavia (care murisc cá captivu in Polonia), cu numele Anastasi'a. Acésta casatoria, spre cea mai mare desonóre a posteritatiei lui Duca, o a realisatu elu prin urmatori'a stratagema. Liberiu, dupa ce se incredintiâ in secretu cu Anastasi'a, i ceru ca se celebreze cununi'a in publicu. Ea inse i-a refusatu, dicéndu ca nu se cuvine cá o principessa veduva se se cunune cu unu *paisanu* (acest'a este numele care se da persóneloru condamnate la galere). Liberiu presentâ Vezirului unu Arzuhalu, in care se róga cá se se demande Patriarchului prin unu fermanu, se celebreze cununi'a. Anastasi'a din contra anca totu se prefacea, ca acést'a nu i-ar' venì bine, si se ruga cu lacremi in ochi de patriarchulu, cá se binevoiésca dimpreuna cu cei mai de frunte greci nobili a se intrepune la Vezirulu, cá se impedece acésta casatorìa. Patriarchulu se invoiesce si-i implinesce cererea; dar' venindu in societate cu mai tóta nobilimea greciloru la ea in casa, i descopere chiar' ea intentiunea sa, dîcendu: ca a cugetatu mai seriosu asupr'a lucrului. si ca modesti'a sa nu-i permitte a se presentá inaintea Vezirului, mai bine este decisa a lua de barbatu pe ori sì cine, decâtu a se espune la o rusine atâtu de mare. Dupa acestea tóta societatea a esitu din casa, si Anastasi'a lasâ immediatu a se cununa prin unu preotu, pe care ilu adusese degiá spre acestu scopu in cas'a sa. Dar' puçinu dupa aceea a trebuitu se suffere pentru rusinea ce a adusu asupr'a starei si asupr'a familiei sale. Câci, dupa ce noulu seu barbatu a trecutu la Venetiani, ea a imbracatu doliulu, si câti-va ani in urma a sì muritu

(*) Pavilióne, stindarde navali. *Tr. Rom.*

era condamnatu la galere, si-lu facu domnu Maniei séu Manioti-loru, cam in form'a despoti loru Romaniei si Moldaviei, dar' de dignitate mai inferióre. Sultanulu fu indemnátu la acést'a, parte pentru succesele cele bune, ce le au avutu armele sale in Moldavi'á, din cari s'a convinsu ca unu principe crestinu mai usioru póte se tiena in suppunere pe suditii de religiunea sa propria; parte pentru assecurarile lui Liberiu, ca intregu poporulu din Morë'a este alianu Venetianiloru, din càusa ce acesti-a vreau se impuná Greciloru religiunea romano-catholica. Pentru aceea daca s'ar institui in Morë'a unu principe de religiune orientale, elu ar' poté se faca ca poporulu se perasésca pe Venetiani, si se se suppuna érasi dominatiunei ottomane.

SULTANULU DECLARA CA VA COMANDA ARMAT'A IN PERSONA

XXX. Dupa ce s'au facutu si s'au regulatu tóte acestea. Solimanu, atâtû pentru a intimidá pe inimicu, câtu si pentru a insufleti pe ómenii sei, declarâ ca voiesce a comanda armat'a sa in persóna contra Germaniloru. Elu aduna atâte trupe câte i-a fostu possibile, si plecâ cu ele spre Serbi'a, cá si candu ar avé intentiunea de a impressorá Belgradulu.

AUDIENDU CA SE APROPIA GERMANII, SOLIMANU SE OPRESCE LA SOPHI'A

XXXI. Dar' nu adjunse anca bine la Sophia, si a auditu ca Sigetvarulu, cetate renumita pentru mórtea de martiru a lui Solimanu I, a fostu constrinsa prin fóme a se suppune imperialiloru; assemenea ca, armat'a Germaniloru, despre care suppunea ca este cu totulu occupata contra Francesiloru, vine de la Belgradu in cea mai mare celeritate contra lui. Intimidatu de acésta scire, s'a opritu la Sophia, si lasandu armat'a sub comand'a Seraskierului Redgeb Pasia, i-a ordinatu a nu incercá nici o lupta seriósa, ci a inpedica numai cà inímiculu se nu inainteze mai departe.

SERASKIERUL AMAGITU DE ASTROLOGULÛ SEU, REMASE DE DOUE-ORI BATUTU DE GERMANI

XXXII. Seraskierulu avendu cu sine unu astrologu(22), care pretin-

(22) *Astrologu.* De sì la Turci este oprita ori ce magía si altę speçii de indivinatiuni chiar' prin legea Coranului, care dîce espressu: *Kuillii munedgimun Kiezabun,*

dea ca cunósce stelele, si din aretarea acestor'a i profeti victoria secura, se lasâ a se amagi de acésta profetia, si indată ce ajunse

adeca : toti astrologii sunt minciunosi; totusi ei sunt fórte aplicati a dá crediementu predicerilorn astrologiloru. Si pentru a avé óre-care pretentiune speciósa pentru acésta a loru superstitiune, ei isi intipuiescu, ca corpurile celeste sunt instrumentele provedintiei divine, prin cari acést'a nu numai ca dirige tóte in lume, dar' ca sí prin figuratiunea loru a aretatu, ca ce si cumu trebe se se intemple in viitoriu. Si mai multu: ei tienu ca pe fruntea fia-carei fiintie umane, din primulu momentu alu conceptiunei sale in pantecele maternu, remane scrisu, dupa aspectulu si armoni'a corpuriloru celeste, aceea ce are se i se intemple in viétia; dar' aceste semne de scrisóre nu sunt cunoscute ómeniloru. Pentru a poté cetí sí esplicá aceste semne, ei se lauda cu o arte miraculósa séu mai bine ridicula. In specialu este calculatiunea Remel, inventata precumu dîcu ei, de Pythagora, pe care in limb'a loru ilu numescu Feisagures. Totulu consiste, pretindu ei, a scì Ebgedulu séu valórea numerului egalu ori inegalu alu littereloru din cari è compusu numele mamei sí alu infantelui, pentru a poté profetì ori ce lucru in viitoriu. In curtile veziriloru sunt o multime de profeti de acesti-a, cari inse nici-odata nu prognostica vre-unu evenimentu reu, ci pentru a se tiené in reputatiunea in care au ajunsu prin minciunile loru, ei nu profetiescu alta decâtu victorìi, onoruri mari, viétia indelungata, si lunga durata a vezirului. Uniculu Ciorluli Ali Pasia avù curagiulu de a despretiuì pe acésta canalia de ómeni, si candu unulu din ei provocatu la acést'a, a predisu ca Ciorluli in trei luni de dîle va fi destituitu din dignitatea sa de mare viziru, acest'a l-a arestatu si l-a tienutu in prinsóre trei luni si unu-spre-diece dîle, si apoi l-a tramisu la galere. Dar' sub timpulu lui Hussein Pasia, promotorulu pacei de la Carlovitiu, a fostu in Constantinopole la curtea lui Mehemedu Reis Effendi unu profetu fórte faimosu, care in comunu se numiá Nefi Ogli séu fiiulu esilatului, fiindu ca pe tatalu seu ilu esilase Kioprili Ahmedu Pasia (câci *Nefi* in turcesce insémna espulsu séu esilatu). Io amu fostu in deaprópe cunoscintia cu elu atâtu inainte câtu sì dupa mórtea lui Rami Pasia, si trebe se marturisescu, ca elu a fostu pe timpulu seu celu mai invetiatu omu intre Turci; elu sciá nu numai arabic'a si celelalte ramuri ale scientieloru usitate pe atunci la Mahomedani, cì cunoscea sì limb'a latina, care o a invetiatu fara ajutoriulu vre unui instructoru, ci numai din lexiconulu si grammatic'a turcésca a lui Meninski. Nici Rami Mehemedu Pasia n'a ajunsu la atâta reputatiune pre langa curtea ottomana prin alt'a, decâtu prin aceea ca, a urmatu consiliele lui Nefi Ogli. Câci de câte-ori veniá inainte vre-o materia difficile, Rami aveadatin'a de a consultá totdeauna pe Nefi, si a presenta opiniunea acestui-a Vezirului chiar' cá si candu ar fi fostu a sa propria. Sciu, ca cei mai multi adscriu acést'a lui Alexandru Maurocordatu, pentru strins'a amicitia, ce erá intre elu si intre Reis Effendi. Dar' cei cari au avutu ocasiune de a cunósce mai deaprópe curtea lui Rami, toti au recunoscutu ca Nefi Ogli a fostu uniculu si singurulu lui consultatore. Elu a fostu care a consiliatu lui Rami Reis Effendi se primésca o ambasada, pe care voiá se o refuse; câci ì dîse, ca prin acést'a va adjunge la mare onóre si folóse, si va pune capetu ferice unui bellu atâtu de periculosu; si mai adaose, ca Hussein Pasia dupa incheiarea

la fluviulu Morava in façı'a inimicului, nu esită unu momentu a-lu attacá cu tóta vigórea; dar' remase batutu, si fù constrinsu, dupa o perdere fórte simtitória, a se retrage cu restulu armatei la Niss'a. Dar' nici acestu succesu nefericitu nu potù se deschida ochii Seraskìerului; si nu potea se-lu convinga ce absurdu lucru este a crede in conuncturile mincinóse ale steleloru, si in pretensivii loru interpreti. Abiá isi readună trupele fugitive, si amagitu acum a-dou'a óră de chiar' acelasiu ástrologu, ese de nou in campánia, si se lasa in lupta cu Germanii. Dar' érasi a remasu batutu, perdiendu-se mai tôta armat'a, si abia scapandu insusi cu vre-o câtiva ómeni ai sei. Abia dupa acést'a i s'au deschisu ochii, si a recunoscutu, dar' pré tardiu, vanitatea superstitiunei sale.

IMPERIALII SUPPUNU MAI TOATA SERBI'A

XXXIII. Dupa acésta victoria, Germanii nevalescu in tóta Serbi'a; occupa Vidinul, Niss'a, Siehirkioiulu, si devastéza cu focu si feru Siopi'a, cetate in Bulgari'a.

SULTANULU TRIMITTE RESPUNSU DELEGATILORU SEI IN VIENN'A

XXXIV. Solimanu, la scirea de atâte triste evenimente, a perasitu immediatu Sophi'a, si s'a returnatu in grab'a cea mai mare la Adrianopole; aici se resolvi a tramitte delegatiloru sei la curtea germana respunsulu, ce pênê acumu s'a totu amenatu. Dar' elu in respunsulu seu le-a ordonatu a nu face alte promissiuni, decâtu acele la cari au fostu imputeriti mai de inainte si le-a impusu totodata, ca pacea sa o incheia conformu precepteloru coranului', care sunt mai favorabili celoru ce o primescu, decâtu celoru ce o dau. Le-a impusu apoi mai alesu, ca se insiste la imperatulu a restitui imperiului ottomanu cetatea Belgradului, fara a face mentiune de celelalte provincie alle Ungariei, ce le pretindea Leopoldu. Pe basele

pacei nu va mai gusta lungu timpu veziratulu, si celu care-i va urmá, va trebuì se faca locu lui Rami Reis Effendi. Dar' totodata i dede svatulu, cá se nu primésca veziratulu, déca voiesce binele Sultanului ; cá-ci elu prevede ca sub veziratulu seu Sultanulu va fi espusu la fórte mari pericle. Tóte aceste s'au implinitu dupa aceea cu atâta esactitate, cá si candu le-ar' fí cetitu cine-vá din Leuh (o carte in care dupa fictiunile mahomedanice, au insemnatu angerii tóte faptele ómeniloru).

aceste, le dîse in urma, potu se incepa negotiatiunile de pace. Maurocordatu primindu respunsulu Sultanului, a vediutu ca este impossibile de a propune séu de a cere aceste conditiunì de la imperatulu; asia elu nu descopere instructiunile ce a primitu acumu, ci dîce numai, ca Sultanulu nu voiesce a face alte concessiuni, decâtu cele ce a aretatu mai inainte. Dar colegulu seu, Zulficaru Effendi, facùndu-lu attentu ca viét'a loru a amenduror'a este in periclu, déca Sultanulu va afla, ca ei n'au lucratu conformu ordiniloru sale, asia elu a comunicatu imperatului adeverat'a stare a lucrului, si a primitu unu respunsu, precumu insusi l'a asteptatu. Câci, de si imperatulu vedea bine, ca pe câtu timpu are de a face cu doui inimici, elu nu se póte luptà cu succesu in contra niciunui-a, si pentru aceea ar' fi incheiatu pré bucurosu unu armistitiu sub ori ce conditiuni ar' fi potutu, totusi a fostu necessitatu a amena negotiatiunile pe altu timpu, pentru-ca de o parte delegatii turci nu aveau deplina putere de a incheia pace, ér de alt'a elu tienea de lucru desonoratoriu pentru sine, cá dupa atâte victorìi gloriose, se tramitta delegati la Constantinopole, si se céra acolo óre-cumu elu pacea; afara de aceea mai era incovenientulu de a se vedé espusu la artificiele subtili ale Turciloru, despre cari sciá fórte bine, ca sunt astuti maiestri de a prolungì negotiatiunile si a le sucì in favorulu loru.

POLONII STAU IN NEMISCARE. RUSSII ATTACA CRIME'A TATARICA

XXXV. Intr'aceea armatele in Poloni'a se tieneau din amendóue partile in nemiscare : ele cautau numai un'a la alt'a, fiindu-ca le despartiá rîulu Dnistru. Dar' Tiarii Russiei, adunandu unu numeru mare de trupe, le-au tramisu contra Tatariloru sub comand'a lui Basiliu Gallicinu. Se dice ca pentru espeditiunea acést'a au fostu destinati pênê la patru-sute de mìi de ómeni si patru-spre-diece-sute de tunuri.

DAR' SE NASCE O SEDITIUNE INTRE EI, SI SE RETRAGU NU FARA MARE PERDERE

XXXVI. Dar' au fostu unii tradatori chiar' intre Russi, cari au câusatu de tóte aceste immense preparative n'au folositu nimicu. Câci, chiar' pre cându armat'a erá occupata cu obsidiuneâ cetatiei Or, numita de comunu Precopu, regimentulu propriu alu Tiarului

se revoltâ; trase pe cei mai considerabili officiari in partea sa; si càsiunâ prin acést'a, de tóta armat'a a trebuitu se se intórca acasa fara nici unu succesu. In retragere Russii au fostu attacati de Tatari, si prin perfidi'a chiar' a inimiciloru loru intestini, au sufferitu in trupele din urma cele mai mari perderi.

PETRU ALEXIEVICIU PUNESCE PE REBELLI SI SE FORMÉZA ARMATA REGULATA

XXXVII. Dupa ce sau reinturnatu trupele russesci acasa, Petru Alexieviciu, carui singuru s'a concrediutu guvernarea acestui vastu imperiu prin consensulu unanimu alu poporului, a ordinatu inquisitiune severa contra rebelliloru; a inchisu in mónâstirea Novodieviciu pe sorù-sa, despre care se constatase ca ea a fostu caus'a principale a seditiunei; a destituitu pe Basiliu Gallicinu din dignitatea sa, cá pe unulu care a avutu cunoscintia despre aceste intentiuni si fapte pernicióse imperiului, si confiscandu-i tóte averile l-a tramisu in esiliu in archipelagu; a punitu cu mórte pe optu demnitari nobili, cari au fostu auctorii rebelliunei; a lasatu cá in publicu, pe stradė si in piatie, se fiė ucisi cá bestiė sėlbatice dóue-spre-diece mii de Streliti; si cassandu acésta specie de militia, si-a formatu armata regulata dupa modelulu armateloru cellorulalti principi crestini.

VENETIANII IMPRESORA MONEMBASI'A

XXXVIII. In Morë'a Venetianii impresóra Monembasi'a, si taia tóta comunicatiunea de aprovisionare a garnisónei. Liberaki (23), principele numitu de curendu alu Mâniotiloru, se adopera a liberá cetatea, dar' a fostu respinsu cu perdere.

SULTANULU SE INTORNA LA CONSTANTINOPOLE

XXXIX. Catra finitulu acestei campanie, Sultanulu Solimanu, care sufferia de hydropica (24), la consiliulu mediciloru sei, s'a reintorsu de la Adrianopole la Constantinopole, si a punitu cu mórte pe Redgeb Pasia, Seraskierulu din Ungari'a, pentru ca a intratu in lupta cu Germanii contra espresseloru sale ordini.

(23) Liberiu. Vedi mai in susu §. XXIX.

(24) Bóla de apa.

DESTITUIE PE MARELE VEZIRU SI IN LOCULU LUI PUNE PE KIOPRILI OGLI MUSTAFA PASIA

XL. Apoi departa pe marele veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia din postulu seu, cá pe unulu carele erá incapabile atàtu pentru a purta bellulu, câtu si pentru a administrá trebile publice ale statului, si-lu depórta in Malgara, o cetate mica nu departe de Rodosu, cá acolo se-si petróca viéti'a in singuretate. In loculu lui a numitu mare veziru pe Kioprili Mustafa Pasia, care, precumu amu memoratu mai in susu, a fostu Caimacamu in Constantinopole pe timpulu candu s'a destituitu Sultanulu Mahomedu.

NOULU VEZIRU CONVOCA UNU CONSILIU GENERALU. PORTAREA SI DISCURSULU SEU

XLI. Kioprili Mustafa Pasia, indata dupa inaltiarea sa la demnitatea de mare veziru, a chiamatu la sine pe Mufti, pe Cadiuleskieri dimpreuna cu ceialalti Ulemali, si pe generalii armatei, si ordinâ interpretiloru legei cá se-si spuna opiniunea loru: déca, in starea presenta a lucruriloru, este óre justu a cere Germaniloru pace; séu ca este mai consultu a recupera cu puterea armeloru ceea ce confederatii pe nedreptu au ocupatu? Mufti se pronuncia celu d'ântâiu, si dîse: ca nu este in contra legei divine a cere pace chiar' si de la infideli in timpu de necesitate. De acésta opiniune erá si Cadiuleskierulu din Rumeli'a. Dar' Cadiuleskierulu din Asi'a, séu pentru ca era instigatu de marele veziru, séu pentru ca sciá ca provinci'a sa nu este espusa la periclu, se opuse parerei preopinantiloru, si dîse ca è cu multu mai consultu cà toti musulmanii se péra de sabi'a inimicului, de câtu a face Eiuvallah (25), cu Ghiaurii; câci nu se póte imaginá unu pecatu mai hîdosu, prin care s'ar' macula onórea profetului si a Coranului mai multu, cá chiar' prin acést'a. Vezirulu aplaudâ cuvintele lui Anadol Cadiuleskieru, si apoi dîse: «Intr'a-
«deveru, de câte-ori cugetu la modulu cum ne-amu purtatu noi de
«siepte ani incóce contra imperatului Germaniei, totdeauna me
«prinde mirare de imprudenti'a generaliloru nostri, de orbeti'a con-
«siliariloru nostri, si de spiritele timide, se nu dîcu perverse ale in-

(25) Compromısu.

« terpretiloru legii. Vezirii si Seraskierii, pe cari atâtu i laudau pen-
« tru sciinti'a loru, de si sciau bine, cà lupt'a curge numai in contra u-
« noru Ghiauri, ei totusi n'au cugetatu la alta, de câtu numai cum
« se adune armata câtu se póte mai numerósa. Consiliarii nu aveau
« grije de alta, decâtu cumu se imple cu ori-ce midi-loce thesaurulu
« publicu, si a provedé pe soldati cu bani si cu munitiuni de bataia,
« cá si candu musulmanii n'ar avé alte midi-lóce de a invinge pe i-
« nimicu decâtu numai argintulu si armele. Ulemalii, a caroru chia-
« mare si datorintia era a destepta pe soldati, si a-i indrepta de pe ca-
« lea ratecita pe calea cea adeverata, ei se aflau bine déca isi trageau
« salariele loru, si preferiau comoditatea naintea labórei ; fara a-si
« mai bate capulu ca óre statulu ottomanu bine se administréza ori
« reu. Si ce a potutu se urmeze din tóte aceste, de câtu ca vedemu
« acumu imperiulu espusu la cele mai terribili calamitati ; si totusi
« loru nici-odata nu le-a venitu in minte a stirpì radecin'a reului, re-
« formandu moravurile si coregêndu vitiele poporului, cì ei cei d'ân-
« tâiu aprobau prin consensulu loru propunerile de pace, si fortiau
« asiá dìcêndu, pe adeveratii musulmani a se invoì si ei. Er' candu
« lui Dumnedieu irritatu prin aceste infidelitati, i-a placutu a nu le
« concede ca se incheiá o pace in cele mai onorabili conditiuni, atun-
« ci ei au recursu indata la vochi'a loru methoda, si in locu se caute
« vin'a acolo unde era, ei o arunca asupr'a Sultanului. Si dupa ce isi
« ajungeau scopurile loru, se despartiau de soldati si le dìceau
« susu si tare ca legea nóstra tiene, ca Ghiaurii voru fi alungati de
« la frontariele nóstre; dar' nu le spuneau ca promisiunile pro-
« fetului nostru despre indubitatulu succesu alu Musulmaniloru,
« depindu de la certe conditiuni. Si aceste conditiuni sunt :
« firm'a credintia in Dumnedieu; esercitiulu fapteloru bune, inima
« curata a soldatiloru, cari mergu a se lupta contra Ghiauriloru ;
« si iubirea de dreptate a guvernantiloru facie cu suditii. Dupa
« ce tóte aceste virtuti au lipsitu pênè acumu, ce ve mai mirati, ca
« Dumnedieu insusi a refusatu a mai dá adjutoriulu seu trupeloru
« musulmane, si ca barbatì'á acestora a trebuitu se succumbe a-
« pucatureloru maiestre ale Ghiauriloru ? Si pentru cá se ve aretu
« adeverulu celoru ce amu dìsu, eu din partea mea nu ve ceru mai

« multu, de câtu dóue-spre-diece-mii de adeverati urmatori ai Cora-
« nului, adeca ómeni cu inima pura si cu suffletu curatu. Cu unii « cá acesti-a amu increderea nu numai de a luptá eroicesce contra « a nenumerate trupe de Ghiauri, dár', cu ajutoriulu lui Dumne- « dieu, a le umilì intr'atâtu, in câtu se fia necessitate a ne restituì « totu ce ne-au luatu pênê acumu». Dupa acestu discursu, Mufti replicandu, dîse ca, intr'adeveru Vezirulu a depinsu cu colori fórte viie causele corruptiuniloru si ale reului ce a urmatu de acì pentru imperiulu ottomanu ; dar' cu greu crede ca acele s'ar' poté vindeca pe calea propusa de elu ; câci, ceea ce nu avemu, adaose Mufti, este curagiulu in soldati, si banii in thesauru ; si cine mai póte negă ca in acestea sta nervulu si puterea bellului? Afara de acést'a, totu poporulu este preocupatu de speranti'a unei pâci apropiate : sperantia escitata prin litterele din urma ale ambasadoriloru nostri din Vienn'a. « Delegatii nostri?» — intrerupse vezirulu. — « Cine sunt « acesti delegati ? si ce pace sunt insarcinati ei de a incheiá ? » Dupa-ce Mufti l-a informatu despre tóta starea lucrului, Vezirulu venì in focu, si plinu de indignatiune aretâ intr'unu discursu mai lungu, cumu auctorii acestei delegatiuni, intre cari acelu principalu tienea elu ca era predecesorele seu, au lucratu contra binelui imperiului ottomanu. « Ah ! — strigâ in urma cu voce inalta — eu « tienu ca delegatii, si acei-a carii-au tramissu pe ei, sunt Ghiauri ; « si sunt convinsu ca ei nu voru scàpá de judecat'a lui Dumnedieu. « Câci, nici-unu adeveratu Musulmanu, care è studiatu in preceptele « Coranului, nu àr' fi abusatu de marea blandetia si ingenu'a sim- « plicitate a Sultanului, si a-lu induce in o crima àtâtu de hîdósa « si esecrabile».

SE CONCLUDE CONTINUAREA BELLULUI; SI VEZIRULU NÉGA CA SULTANULU A TRAMISU DELEGATI LA VIENN'A

XLII. Vezirulu, care sì altminterea era fórte propensu la bellu, a fostu sì mai multu àtîtiatu de ambasadorele Franciei, domnulu Chateauneuf, de a persiste in intentiuneá sà, si a o pune in lucrare. Acestu domnu Chateàuneuf a facutu, de vezirulu si tóta curtea ottomana atât'a incredere aveau acumu in armele francese, in catu in-

tr'o adunare de Galibe Divanu (26), au conclusu toti in unanimitate a continua bellulu cu estrema vigóre. Dar', cá se nu para ca

(26) *Galibe Divanu.* Asiá se numesce senatulu séu Divanulu Sultanului, care se tiene in tóta Duminec'a si Marti'a suptu o Cubbe (*) in sal'a cea mare din curtea esteriória, numita Babi Humaiun séu sublim'a pórta. Marele veziru are presidenti'a; de-a-drept'a lui sta Cadiulaskerulu de Romelia, si de-a-stanga celu de Anatolia, apoi *Mufti*, candu este chiamatu prin ordinu espresu; assemenea Cubbe-Vezirii, si cevasi mai in josu Defterdariulu. Reis Effendi si ceialalti capi de Calemgii (**) stau cevasi la o parte; ér' officierii militari, precumu Aga Ieniceriloru, Spahilar Agasi, Silahtar Agasi, si ceialalti stau afara înaintea salei Divanului la pórt'a Babi Humaiun. Sultanulu d'intr'o feréstra ce este asupra capului Vezirului asculta totu ce se petrece in Divanu. Dupa deschiderea siedintiei mai ântâiu se da lectura suplicelorū presentate de persónele in processu: lectur'a se face prin Teskieredgi cu voce inalta: si apoi decidu asupra causeloru. Dupa aceea Vezirulu aréta Maimariloru, Ulemiloru și Officieriloru subiectulu, asupr'a carui-a voiesce Sultanulu cá ei se se consulte, si cere opiniunea loru in cestiune. Dupa ce fia-care si-a spusu opiniunea cu voce inalta, Vezirulu trece in Arzodasi (***), care este prim'a si ultim'a camera la curte, in care se potu admitte si straini; aici ascépta pe Sultanulu si se consulta cu elu singuru (tóte celelalte persóne au ordinu se ésa afara) despre tóte acelle affaceri ce din natur'a loru au se remana secrete. Apoi Vezirulu, dimpreuna cu toti assessorii, Mufti, Cadulaskerii, si ceialalti veziri sunt admisi inaintea Sultanului; bá potu intrà anca si Aga Ieniceriloru si ceialalti Odgiak Agalari. Este apoi usulu, cá cei cari facu parte din Galibe Divanu, se pórte in acelasiu timpu unu costumu particularu. Asiá marele Veziru si ceialalti Cubbe Veziri, pórta unu turbanu triangularu, numitu Galebi, inaltu preste o diumetate de cotu, facutu din materia fórte finá numita Diulbend, si cusutu giuru-impregiuru in cretie, adornatu de inainte asupr'a fruntiei cu o bordura de auru lata de trei degete si cusuta in materia in form'a unui cercu. Tog'a vezirului este din metasa alba fara flori, cu blana de ermelinu si mânice lungi spendiurandu indereptu: se numesce Ust Kaftanu. Totu asiá este si tog'a celorlalti Veziri, cu distinctiune numai, ca trebe se fia din metasa colorata. Cadulaskierii pórta turbane late si anca odata atatu de mari cá cele comune; aceste se numescu Galebet: ei au imbracaminte negria, facuta din materi'a ce se numesce Sof. Defterdariulu, Reis Effendi si ceialalti capi de Calemgii au assemenea turbane late rotunde, și se numescu Mushvess; pórta si ei vestminte negrie cu blana de ermelinu si facute din aceeasi materia cá si celelalte caftane. Officierii militari si Capudgi Basi pórta Mushvess-Turbanu, si Ust Kaftanu facutu din materia de auru si cu blana de ermelinu. Capudgilar Kiaharasi anca pórta Caftanu, si are in mana unu bastonu de argintu deasupr'a la capetu cu unu manuachiu rotundu din acelasiu metalu; acesta aduce ordinile Sultanului la Vezirulu. Ciausiu Basi are totu aceeasiu imbracamente; si chiamarea lui este de a aduce plansorile particulariloru in Divanu. O-

(*) Bolta. *Tr. Rom.*
(**) Directori de cancelaria. *Tr. Rom.*
(***) Sala de audientia *Tr. Rom.*

ar' vré se rumpa fara óre-care causà negotiatiunile de pace incepute la Vienn'á: Vezirulu a scrisu consiliariloru intimi ai imperatului Leopoldu, ca a intielesu, ca ar' fi mersu la Vienn'a niscari persóne sub titlu de delegati ai curtiei ottomàne, si ca in numele Sultanului ar' fi facutu unele proiecte de pace; acesti-a inse sunt nisce insielatori, cari séu insii au fabricatu litterele ce pretindu a le avé de la Sultanulu, séu le au de la Vizirulu de mai dinainte, fara cá Sultanulu se scia ceva despre ele; pentru aceea, se se pazésca a le dá crediementu; câci nu este adeveratu, si este absolutu impossibile, cá imperatulu ottomaniloru se fia tramisu pe acei ómeni la Vienn'a.

VEZIRULU CU MARE DESTERITATE PREPARA O VASTA ARMATA

XLIII. In asta stâre a lucruriloru, Vezirulu a facutu dispositiunile pentru a se poté pune din bunu timpu in campania, si sa adoperâ cu tóta solicitudinea de a prepara o armata considerabile si a o provedé cu tóte munitiunile bellice. Vediù inse ca adeveru spuse Mufti, candu dîse, ca Musulmanii intr'atâtu sunt cuprinsi de frica si de terróre, in câtu puçina sperantia este de a avé o armata, care se o póta pune in façi'a Germaniloru; vedea assemenea ca thesaurulu publicu este desecatu, si ca poporulu preste totu este indispusu de a-si implinì datorinti'a. Dreptu aceea, elu inventâ unu altu methodu de a-si recrutá trupe, si-lu esecutâ cu unu succesu sì desteritate admirabile. Câci, pre candu ceialalti Veziri, predecessori ai sei, aveau datin'a a sommá in fermanele loru cá se ésa la batàia toti aceia, cari

menii de servitiu ai Vezirului au Mushvess pe capu, si pòrta unu Erkian Kiurkiu séu Caftanu de ermelinu cu mânice largi. Kulkiahaia se presenta in Ust Caftanu cu blana de pele de capra, si are pe capu o cuca, ornata in partea stanga cu unu sorgudgiu din pene negre: totu assemenea cuca pórta și ceialalti Odgiak Agalari, cu distinctiune numai, ca sorgudgiulu la acesti-a sta in partea drépta. Candu inse Sultanulu ordina a se tiené consiliu generalu, unde au intrare toti Maimarii, Ulemii, Officierii de ori ce gradu, si soldatii mai betrani, atunci unu assemenea consiliu se numesce *Ajak Divani* séu Divanu-in-picióre; fiindu ca cu assemenea occasiune tóta adunarea sta in picióre; séu pentru ca atunci fia-care póte se siédia pe piciórele sale, séu pentru ca ori-care póte remané firmu pre langa opiniunea sea. Opiniunile differite se aduna, si Vezirulu cu ceialalti consiliari intimi le presenta Sultanului, care apoi dimpreuna cu ei le discuta și delibera ceea ce este de urmatu.

erau obligati a servi in armata; pe atunci Kioprili Mustafa Pasia a publicatu unu fermanu , care suná cu totulu altminterea. Elu dìcea in acestu fermanu, ca dupa ce Sultanulu l-a numitu mare Veziru, a luatu in seriósa consideratiune starea lucrului, si a aflatu ca é necessariu, cá se nu concréda comand'a armatei ottomàne contra superbiloru Germàni nimerui altui-a de câtu sîe insusi; elu are de cugetu a nu intrebuintiá in acésta espeditiune nici-unu soldatu, care s'ar' aduce cu forti'a la servitiu ; câci scie ca voi'a libera mài multu valoréza naintea lui Dumnedieu, decâtu fapt'a; dar voiesce a pune in inim'a sectatoriloru religiunei mahomedane numai preceptele lui Dumnedieu si ale profetului seu, cari tienu ca nici unui musulmanu nu este permisu nici a purtá frica de mórtea-de-màrtiru, nici a desperá de unu bunu succesu candu se luptă pentru apărarea legei si pentru estirparea infideliloru. Prin urmare, totu musulmanulu care se tiene obligatu prin acésta lege , este resolutu a suferi tóte pentru credintia, nu are decâtu a vení si a se inrolá elu de bunà voia in armat'a sà. Ér' cei cari nu sunt resoluti, séu le é frica a murí mórtea de martiru.ori sunt retienuti prin unele affaceri,prin cari credu ca potu fì escusati inaintea lui Dumnedieu dela servitiu, unii cà acesti-a sunt liberì a remané acasa; si curatîndu-se de tóte faptele rele, se se róge pe tóta diu'a la Dumnedieu cá se adjute armatei. Ba ănca déca unii cá acesti-a s'ar afla inrolati la armata, ei nu numai cà vor fì esempti de ori ce punitiune, cí pe totu timpulu absentiei loru de la armata, voru continuá a primí soldulu loru. Acestu Sermanu avù effectulu seu; câci prin elu se desteptara cá d'intr'unu somnu profundu atâtu soldatii catu si poporulu in Asi'a. Pênê acumu de câte-ori era chiamati la arme, de fric'a pedepsei ce-i asceptá pe renitenti, se ascundeau, si se incercau a scapa de cercarea Pasiloru parte prin daruri, si parte prin astutia si false preteste. Dar' acumu vediendu ca sunt chiamati la lupta contra infideliloru, pe motivulu religiunei, si ca celoru cari nu ar' avé voia a face acést'a, li se lasa libertatea de a remané acasa , asiá nu numai aceia cari primiau in realitate soldulu, cì anca si aceia cari erau dimissionati din servitiu, grabira a se prepará pentru campania, parte pentru ca se nu li se impute lasîtate, parte pentru ca se nu fiá con-

siderati de Ghiauri. Cu modulu acesta Kioprili Mustafa Pasia, fara cea mai mica dificultate, prin unu singuru cuventu din Coranu a facutu aceea, ce vezirii de mai inainte n'au potutu face nici prin cele mai aspre amerintiari, nici prin Pasi, Capudgi Basi si Ciausi; si a pusu pe picióre o armata de câtu care mai numerósa nici-unu veziru nu au avutu dela Cara Mustafa Pasia incóce.

CURATIA THESAURULU DE MONET'A ADUNATA IN MODU INJUSTU

XLIV. Dupa ce cu modulu acest'a a adunatu o armata, Kioprili a cugetatu acumu a curatí thesaurulu de monet'a strinsa in modu injustu, si a-lu implé prin midi-lóce oneste. Candu a cercetatu cu deameruntulu acconturile, elu a gasitu ca starea thesaurului nu este mai puçinu incurcata decâtu celelalte lucruri. Câci vezirii si ceialalti mai-mari in timpii de pace consumassera sub diverse preteste o mare parte din thesauru; unoru-a le ertau tributulu pentru mita, altoru-a din contra le impuneau mai mare sarcina decâtu cá se o póta purta. Ér' dupa aceea candu erumpea bellulu, Defterdarii inventau o mìie de moduri spre a implé érasi cassele desecate; si prin acést'a la atâta miseria adusesera pe cetatiani, in câtu nù audiai alta decâtu çipetulu poporului chiamandu vindict'a lui Dumnedieu contra nedreptiloru sei opressori. Vezirulu cu multa diligentia sterse tóte aceste abusuri; facŭ a se restituì thesaurului tóte acele sume de bani, ce predecessorii sei, Pasii si secretarii mancasera; instituì nuóa lege pentru adunarea tributului, si ordinâ cá nici-o persóna de alta religiune se nu fia scutita de contributiune; si pe monachii greci anca-ì obligâ a respunde Haragiulu (27), de sì ei dîceau ca anca de pe tim-

(27) *Haragiu.* Este unu tributu fixu, pe care tóte acele persóne, cari nu se tienu de religiunea mahomedane, sunt obligate a-lu plati imperatului turcescu. Acestu impositu ìsi are baza sa in Coranu, care tiene ca fia-care persóna care este de alta religiune decâtu cea mahomedana, dupe ce a adjunsu etatea virile, are se platésca pe totu anulu trei-spre-dece drachme de argintu puru (*), déca remanendu subditu alu imperiului, voiesce se fia aperatu de forti'a de a primi religiunea mahomedana Dar' cu timpu acestoru vampiri le-a parutu ca e prea mica summ'a de trei-spre-diece drachme, si pusera pe fia-care capu tributu de câte trei taleri; si asiá a remasu acest'a sub primii imperatori ai Constantinopolei, Mahomedu II., Baiazetu II, Selimu I,

(*) A se vedé si not'a 17. la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom*

pulu cucerirei Constantinopolei sunt scutiti de la tributu prin o scrisóre, ce falsulu profetu Mahomedu a datu monachiloru din

si Solimanu I; dar' Sultanii cari au urmatu dupa acesti-a, aŭ scadiutu seu crescut acea summa dupa placu, pénê ce in urma a venitu Kioprili Mustafa Pasia, si a regulatu acellu impositu, impartiendu-lu in trei classe: Ala Evsat si Eda (*); si dandu ordinu cá cei bogati se platésca diece leonini, cei mai puçinu bogati siese, si cei seracì trei; si acésta dispositiune se observa anca si asta-di. Dar' pentru cá imperatii se nu para in ochii poporului superstitiosu, ca ei prin aceste crudele esactiuni ar' lucra in contra legei mai susu mentionate din Coranu: astutii de musulmani au inventatu duóe preteste pentru a concilia impunu erile curtiei cu preceptele profetului lorŭ. Mai ântâiu au facutu pe poporu se créda, ca pretiulu bucateloru si altoru lucruri necessarie pentru viétia, a fostu pe timpulu profetului cu multu mai micu, decâtu in presentu, si ca valórea aurului si argintului a fostu pe atunci cu multu mai mare, de câtu cumu este asta-di: pentru aceea, legea profetului loru, fiindu ca ea este data pentru binele imperiului ottomanu, asià trebe interpretata, ca fia-care persóna, care nu professéza religiunea mahomedana, are se platésca asta-di pe totu anulu atâti bani, câti suntu sufficientii pentru a potea cumpera aceea ce pe timpulu profetului s'ar' fi potutu capetà cu trei-spre-diece drachme de argintu puru. Alu doilea subterfugiu a fostu, ca pentru a taià ómeniloru ori ce occasiune de a refusa tributulu, au inventatu a face distinctiune intre Shernar si Urfen (**); adeca intre acellea lucruri, cari Coranulu, conform vointiei divine, impune a se implinì, si ordina judecatoriloru a le observà; si intre acellea lucruri, cari sunt lasate la dispositiunea puterei suverane, cá ea se decida si se comande aceea ce este pentru inaintarea binelui statului. la acestea au mai adaosu, ca poporulu este detoriu a se suppune la amenduóe, si amenduóe preceptele trebe se le implinésca cu aceeasi obedientia. De aci déca unu Crestinu séu unu Evreu intréba de Mufti prin unu Fetva: câtu tributu are se platésca pe anu, i se respunde, ca dupa legea Coranului nu are se platésca mai multu de câtu trei-spre-diece drachme in argintu sunatoriu. Dar' déca Crestinulu seu Evreulu se tiene de acestu respunsu, si refusa de a plati ce i se cere mai multu, ilu arestéza numai decâtu, si totu acelasiu Mufti prin unu altu Fetva ilu judeca la mórte sub cuventu ca nu s'a suppusu la ordinulu Sultanului. Ce se tiene de haragiulu propriu, asta-di nu se mai platesce cá mai nainte directu in thesaurulu Sultanului, ci se da in regia prin provincii la anumite persóne, cari pre langa unu discontu órecare cumpera unu anume numeru de bilete, numite haragiu Kiebadi (***); si apoi circuleze-le ori ba, intreprindietorii sunt detori a respunde cassei thesaurului summ'a accordata in argintu. In Constantinopole si in localitatile vecine, precumu, in Adrianopole etc. haragiulu se aduna prin Dgizedaru séu haragiu Basi, (****) care in locu de salariu capeta

(*) Adeca: superiora, mediocra si inferióra, *Tr. Rom.*

(**) Sheran propriamente insémna *reu.* si Urfen, *justu. Tr. Rom.*

(***) Acestu cuventu insémna propriamente. Perceptore de tributu, si nu bilettu de *Tr. Germ.*

(****) Perceptore de dare, inspectore de dare, d. *Tr. Germ.*

muntele Sinaia (28); dar' Kioprili le dîse ca acésta scrisóre este apocrifa; ori déca este genuina, ea scutesce de la tributu numai pe monachii d'in Sinaia, si nici-de-cumu pe toti monachii in generalu. Si pentru cá suditii se nu sufere o esactiune inegale de tributu, Kioprili a impartitu haragiulu in trei clase: cei mai avuti aveau se respunda pe anu diece leonini, cei de starea de midi-locu siese; si cei mai seraci numai trei dolari. Tóte sumele de bani, ce antecessorii din devotiune superstitiósa au lasatu posteritatiei si au testatu thesaurului diferiteloru Giàmie, le-au luatu de la aceste si leau datu thesaurului publicu, si lui Mutevelli, care strigá ca acést'a este unu sacrilegiu, i respunse: Banii cari sunt destinati pentru folosulu religiunei, trebe intrebuintiati in belluri religióse; se convine mai multu cu interesulu musulmanu, a sustiené cu acei bani pe acei-a cari apera edificiele sacre, decâtu a-i crutiá pentru inimici si pentru furi. Elu restituì si procedur'a judiciale in integritatea sa de mai inainte, dupa ce pênê acì devenise cu totulu venale; punì cu severitate pe judecatorii despre cari au avutu probe ca s'au lasatu a se corrumpe; liberâ fara distinctiune de persóna pe toti acei-a cari erau apesati prin false accusatiuni, si nu permittea a se face cui-va nedreptate. In fine à datu ordinu, cà bucatele si alte provisiuni se nu se stórca cu puterea dela suditi (29), cì se se cumpere

o certa summa de aspri pentru fia care biletu ce-lu circuléza. Aceste bilete trebe se cuprinda nu numai numele individului la care se da, ci si descripțiunea lui personale, religiunea, statur'a, perulu, faci'a, ochii, semne ce ar' avé pe trupu, etatea etc, pentru cá se nu póta intrebuintia acelle bilete mai multe persóne decâtu un'a, si prin urmare se nu incele pe acel'a care aduna haragiulu, si prin acést'a se scurte thesaurulu statului. Nu va fi inutile a face mentiune aci despre modulu de care se servescu Turcii pentru a afla, déca o persóna a adjunsu etatea virile ori nu. Candu cine-va afirma ca elu este anca minoru, si din acésta causa vrea se fia esemptu de la respunderea tributului: i mesura cu unu firu de açie grosimea grumaziloru, si aplicandu-i acésta mesura in façie, déca ea din barba nu trece preste capu pênê la céfa, persón'a se considera anca de minora; ér' déca trece pênê in céfa séu póte anca si mai in josu. atunci persón'a é obligata a plati tributulu fara nici-o esceptiune.

(28) A se vedé not'a 50 la Capu III, Cartea III. *Tr. Rom.*

(29) *Dela suditi.* Atâtu de mare era amórea de dreptate a lui Kioprili Mustafa Pasia, prin care elu s'a facutu iubitu nu numai la Turci ci si la toti crestinii suppusi imperiulu ottomanu. Intr'adeveru, mai tóte faptele sale, precum si sentențiele sale ca judecatoriu, sunt totu atâtea probe despre inalt'a sa politica, si despre ecitatea sa

de la ei cu bani pre langa unu pretiu, precumu ei voru aflá de cuviintia.

façie cu ori si cine, fara distinctiune de persóna séu religiune. Pentru aceea nu va fi inutile de a aduce aci unu esemplu séu duóe din faptele si judecatile sale. In prim'a sa espeditiune, candu a occupatu Belgradulu, armat'a sa era campata nu departe de Iagodinu, unu satu mare in Bulgari'a, si observandu ca acel'a e aprópe cu totulu devastatu si fara locuitori, a chiamatu la sine pe doui din cei mai betrani de tierani acolo, si i-a intrebatu, ca ce este caus'a de satulu loru este in stare atâtu de desolata? Acesti-a i respunsera, ca dóue sunt causele: mai ântâiu ca le-a arsu biseric'a, si nu li s'a permissu de a-si edifica alta; asia mai toti locuitorii s'au mutatu la alte sate; a dóu'a, ca satulu loru a sufferitu fórte multu, in cursu de mai multi ani, prin frequentele treceri ale armatei ottomane pe aici; asia in câtu tieranii nu si-au potutu face recolt'a; de aci apoi s'a escatu fomete, care a facutu si pe ceialati locuitori se-si lase vetrele si se duca care in câtrâu. Atunci vezirulu se intórse catra Reis Effendi si-i dîse: « Precumu unu Musulmanu nu póte vietiui unde nu are Giamia, « asia nici crestinulu nu póte fi obligatu a sta intr'unu satu unde nu este beserica ». Si immediatu a datu locuitoriloru permissiune de a-si edifica biserica pre cum le va place de mare. A datu apoi unu altu fermanu, prin care a opritu tuturoru si fia-carui sub pedépsa de mórte, de a esi nicì câtu e o palma de locu preste drumulu tierei si de a intra pe agrulu tieraniloru, séu de a luá nici macar' unu puiu séu unu ou de la ei. Pentru a areta apoi ca acésta regulare póte se aduca si unu folosu statului, a ordinatu ca pentru favorulu de a-si edifica biserica, fia-care locuitoriu se-i aduca câte-o gaina: si locuitorii i-au adusu la momentu cinci-dieci-si-trei. In rentórcerea sa din espeditiune, au ordinatu locuitoriloru ca se-i mai aduca anca odata acestu presentu, si ei i-au adusu una-suta-dóue-dieci-si-cinci de gaine. De aci si-a luatu motivu de a areta celorlalti veziri, ce incrementu (*) se pote ascepta pentru thesaurulu musulmanu de la regularile cele bune. La reintórcerea sa in Constantinopole, s'a adressatu o suplica pentru concessiunea de a repara biseric'a cea vechia de acolo, séu de a edifica un'a nuóa, aceea ce elu a si concessu fara nici o dificultate. Acést'a a indemnatu pe unii tierani de a se ruga in tóta umilinti'a de vezirulu se le permitta a-si repar'a biseric'a din satu, care era intr'o stare fórte desolata. Vezirului pune semnatur'a usuale pe suplic'a tieraniloru, si demanda lui Buiurildi Teskieredgi (**) a le da acésta concessiune prin unu mandatu specialu. Secretariulu se pune si da fermanulu dupa vechi'a formula usitata în asemenea casuri; adeca: ca tieranii se-si repare biseric'a cu acelasiu lemnu, piétra si varu, din care sta acumu. Kioprili vediendu acésta, infrunta áspru pe secretariu, numindu-lu stupidu si fara minte. Secretariulu spariatu si tremurandu de frica, abiá potù balbutí ca n'a facutu alta, decâtu ca a datu mandatulu dupa formul'a cea vechia, ce este in usu in assemenea casuri. Atunci Vezirulu s'a iritatu sì mai tare, si i-a dîsu: « Stupidi au fostu cei cari « mai ântâiu au facutu acésta formula, si nu mai puçinu stupidi sunt acei-a carí o

(*) Sporiu. *Tr. Rom.*
(**) Secretariu, care redactéza ordinatiunile Pasiloru si Veziriloru. *Tr. Rom.*

VEZIRULU TRAGE CU ARMAT'A SA SPRE BELGRADU.

XLV. Aceste dispositiuni i-au datu lui Kioprili o reputatiune mare de omu prudentu, justu si religiosú. Dupa aceea se preparâ cu tóta seriositatea pentrŭ campania; si pentru cá in absenti'a sa, din caus'a atâtoru schimbari de lucruri ce a facutu, se nu se nasca vre-o revolta contra Sultanului, l-a svatuitu pe acesta, cá in primavéra se mérga la Adrianopole. De aici, catra inceputulu lunei Sievval, anulu Hegirei 1101. Vezirulu plecâ spre Belgradu cu tóta armat'a sa, cáre era plina de speranti'a de a invinge. Pre candu trecea prin muntele Emu, pe care Turcii ilu numescu Kiz Derbent (30), i aducu spionii sei scirea, ca vre-o cate-va mìi de Germani

« urméza. Câci cumu se póte cá unu lemnu care a putreditu sub sarcin'a edificiului, « se se readuca in tar'a primitiva, cá se póta supportá aceea ce s'a ruinatu? séu cumu « se póte cá varulu, care s'a consumatu de lungimea timpului, se se póta reface é-« rasi nu pentru construirea de nóue edificiuri, dar' nici macar' pentru a astupá si « a assecurá crepaturile contra injurieloru tempestatiei? Asia dar', candu damu sub-« ditiloru nostri libertate de a-si repará bisericele loru, trebe se le concedemu sì aceea, « cá se-si faca lucrulu intr'unu modu catu se póte mai bunu. Trebe dar' se li se « spuna, ca ei potu se-si repare biseric'a cumu potu si cumu le place; si déca este « atâtu de ruinata, in câtu nu o mai potu bine repará, se li se dìca ca isi potu face « un'a cu totulu nóua. Noi avemu numai se vedemu, cá ei se nu-si faca biseric'a cu « bani musulmani, cì cu ai loru proprii, si cá se platésca regulatu tributulu impusu « loru ». Pentru aceste fapte este proverbiulu pênê asta-di intre Greci, ca Kioprili « a facutu mai multe biserice, decâtu insusi Iustinianu».

(30) *Kiz Derbent.* Adeca pasulu Verginei. Sunt dóue pasuri de-a-lungulu muntelui Emu spre Belgradu. Unulu Kiz Derbent, seu pasulu Verginei, care, precumu dìcu Turcii, l-ar' fi descoperitu o juna vergine, fiica de imperatu, ratecindu din intemplare prin acesti munti. Altulu Capuli Derbent, séu pasulu portiei. La intrarea din partea de câtrâ resaritu a acestui pasu se vedu pênê in dìu'a de asta-di ruinele unei pòrte fórte vechi si frumóse, despre care multi tienu cá ar' fi oper'a lui Traianu. Acestu pasu este in departare cale de optu óre de la satulu Tatar-Pasargicu, si de dóue-spre-diece de la Philipopole. In partea de catra apusu, amenduóe aceste pasuri se intrunescu la satulu Dragoman-Kioi. Aici pasulu portiei a fostu luatu de armele victoriόse ale imperatului Leopoldu; dar' fiindu-ca armat'a sa erá ocupata in alta parte, candu trupele sale au incercatu a trece pasulu in cealalta parte, locuitorii, cari la apropiarea germaniloru isi lasara casele si se retrassera la munti, au inceputu de pe stancele inalte, cari dominau calea de amenduóe partile, a aruncá pietre mari in vale asupr'a Germaniloru, omorîndu fórte multi, si pe ceialalti constringêndu-i a se retrage. Pentru acestu servitiu, Turcìi in recunoscintia au liberatu pe locuitori de la tòte impositele, si ei se bucura pênê in dî de asta-di pe acestu privilegiu.

sunt pe cale dela Belgradu incóce, si vinu a intarì garnison'a din Niss'a.

TATARII BATU VRE-O CATE-VA MII DE GERMANI.

XLVI. Spre a prevenì pe Germani de a intrá in cetate, Kioprili le tramite in cale pe Chanulu Tatariloru, pe Ŝelimu Ghirai, cu o parte a armatei turcesci, care pe neasceptate navalesce asupr'a Germaniloru chiar' pre candu erau acestia in façie dela Nissa, si dupa o lupta scurta i pune la fuga. Ajungêndu noutatea despre acésta victoria in castrele turcesci, ea a desteptatu acolo o bucuria aprópe inesplicabile, si a inspiratu osmaniloru nuou coragiu si nuóa sperantia. Ei au invetiatu de acì, ca o órda de animale sub conducerea unui leu se batu cu mai multa bravura, decâtu o trupa de lei sub comand'a unei vaci timide.

VEZIRULU ORDINA A SE TIENÉ RUGATIUNI IN CETATI SI A SE DEPARTA COPII DIN CASTRE

XLVII. Vezirulu insusi, pentru cá se multiamésca lui Dumnedieu pentru acestu fericitu inceputu alu campániei, si cá Dumnedieu, arbitru supremu alu tuturoru eventeloru, se-si intinda grati'a si pe viitoriu asupr'a armeloru ottomane: ordonâ cá se se tiena rugatiuni neintreruptu diu'a si nóptea in Constantinopole, Adrianopole si in castre. Si fiindu ca a observatu, ca in castre sunt o multime de copii incapabili de a purtá arm'a, si pe cari unele persóne desfrenate i luasera spre a le servì placeriloru loru detestabile, asiá a lasatu a se publicá in tóta armat'a, ca toti aceia, cari sub ori si ce pretestu au adusu copii cu sine, numai decâtu se-i tramita inderetu acasa; si déca de acì inainte s'ar' gasi vre-unu copilu la cine-va, unulu cá acest'a fara nici-o cercetare ulterióra cu mórte se va pedepsi. Câci acestu pecâtu, mai multu decâtu ori care altulu, face, cá acei cari se maculéza cu elu, se nu ajunga binecuventarea lui Dumnedieu; si Dumnediu precuratulu nu póte se se indure a favorá cu presenti'á sa o campania, unde se comittu immunditii de aceste.

CETATEA SHEHIRKIOI SE SUPPUNE TURCILORU

XLVIII. Facute aceste dispositiuni, Vezirulu trece cu armat'a sa

in Servi'a, si ataca mai ântâiu Shehirkioulu, o cetate mica, intarita mai multu prin natura decâtu prin arte. Garnisón'a, care constá din cinci-sute ómeni, si anca haiduci, vediendu ca nu le vine din nici-o parte adjutoriu, in a patr'a dî a obsidiunei redica stindardulu pacei pe murii cetatiei, si promitte a se predá sub conditiune de a o iertá se se retraga liberu din cetate. Vezirulu, de si indignatu ca unu numeru atâtu de micu de ómeni, i-a retienutu armat'a patru dile intregi, totusi pentru a nu retardá, prin ulterióra amenare progressulu ce si-lu cugetá despre victoriele sale, le accórda cererea, si haiducii anca ilu lasa se intre in cetate. Candu esiau haiducii din cetate, Ienicerii voiau se-i despóia, dar' vezirulu i-a opritu ordinandu-le sub aspra pedépsa de a lasá garnisóna se ésa fara vatemare din cetate; câci nu este—dîse elu—nici de onóre, nici de folosu, a luá armele dela Ghiauri, candu ei nu mai potu stricá cu ele musulmaniloru. Ér' haiduciloru le aduce aminte si-i face attenti se nu mérga la Niss'a, cí se se retraga in alta cetate óre-care; câci are de cugetu se impressóre acea cetate, si déca s'ar' gasi vre unulu din ei acolo candu o va cucerì, se scia ca nu va scapá cu viétia. Cu tóte acestea haiducii, abiá scapati din mânile Turciloru, se ducu dreptu la Nissa.

NISSA CUCERITA; GARNISONELE PERASESCU VIDINULU SI SEMENDRI'A

XLIX. Vezirulu i urmaresce immediatu, si impresóra Nissa, care erá aperata de contele Starenbergu cu trei mii ómeni infanteria germana, si una-miie-patru-sute cavaleria. Starenbergu se aperâ cu bravura, nu ca dóra ar fi avutu cea mai mica sperantia de a sustiené cetatea in contra Turciloru, câtu mai vertosu cu intentiune de a câstigá timpu si a dá imperialistiloru ragasu de a vení intr'adjutoriu Belgradului. Dar' vezirulu continuâ obsidiunea cu atâta vigóre, in câtu dupa dóue-dieci-si-cinci de dîle, garnisón'a s'a offeritu a capitulá sub conditiune de a i se lasá armele si viéti'a. Vezirulu le acórda acestea; si candu erau esindu din cetate, Ienicerii observa intre ei vre-o câti-va haiduci din cei de la Shehirkoiu; ei erau travestiti; cu tóte aceste Ienicerii i cunoscu, i prindu, i torturéza, si-i fortiéza de spunu ca toti ceialalti cameradi ai loru sunt

mestecati prin celelalte truppe germane. Atunci Vezirulu ordinâ comandantelui Germaniloru, cá se-i estradea pe toti haiducii de la Shehirkoiu; si naintea ochiloru garnisónei lasâ parte a-i spendiurá, ér' pe ceialalti i condamnâ la galere. Totodata impune lui Starenbergu, se nu mérga la Belgradu, câci are de cugetu se impresóre si acea cetate, pentru aceea nu póte permitte cá garnison'a ei se se intarésca; si-lu assecura ca déca nu va ascultá de ordinulu seu, la casu de cucerirea Belgradului, elu si toti ómenii lui voru patí aceea ce au patîtu haiducii. Aceste succese ale Turciloru intr'atâtu au intimidatu garnisónele germane din Semendri'a si Vidinu, in câtu, fara a asceptá apropiarea Vezirului, perasira cetatile, cu a caroru aperare erau insarcinate, si fugira la Belgradu. Vezirulu a tramisu immediatu o parte a armatei, care a luatu in posessiune amenduóe cetatile, si le-a suppusu érasi dominatiunei ottomane.

VEZIRULU IMPRESORA BELGRADULU SI-LU CUCERESCE PRIN UNU ACCIDENTU NEASCEPTATU

L. Dupa ce prin aceste victorii s'a assecuratu din spate de tóta tiér'a, Vezirulu merge cu truppele sale victorióse spre Belgradu, si in lun'a Silcade ilu impresóra de tóte partile. Dupa ce s'au pusu corturile, a convocatu la unu consiliu belicu pe toti Pasii, si le-a cerutu se-si spuna opiniunea: ce este mai consultu, a face fara amenare cu tóta puterea armatei assaltu asupr'a cetatiei, séu a o tiené blocata si a o fortiá prin lips'a de provisiuni a capitulá? Toti Pasii au fostu de opiniunea din urma; ei adeca dîceau, ca cetatea este atâtu de la natura câtu si prin arte fórte bine intarita; si pre langa intariturile cele vechi, ea este provediuta cu admirabile fortificatiuni (31) nuóe; afara de aceea, are intru aperarea sa o garnisóna

(31) *Admirabili fortificatiuni.* Acésta nóua fortificatiune este oper'a lui Andreiu Cornaro, nativu din Creta, grecu si de origine si de religiune. Unii scriitori, intre cari si Pietro Garzoni membru senatului de Veneti'a, ilu acusa ca elu a tradatu Belgradulu, póte din causa ca dupa cucerirea Belgradului a trecutu in servitiulu Turciloru. Dar' nu cu voi'a sa s'a intemplatu, ca a intratu in servitiulu infideliloru. Câci dupa perderea Belgradului, tramitiendu-lu generalulu armatei germane, déca nu me incelu, pentru a fortificá Petrovaradinulu, elu pe cale a cadiutu dimpreuna cu femei'a sa in manile Tatariloru si a fostu transportatu naintea lui Kioprili Mustafa Pasia. Acest'a intrebandu-lu ca cine este? elu mai ântâiu a respunsu, ca este ca-

de optu mii Germani, si regimente de totu atâti Bulgari si Serviani: pentru aceea este impossibile de a o cucerì in timpulu ce a mai remasu in estu anu pentru operatiuni bellice; nici a o tiené sub obsidiune nu s'ar' poté fara mare perdere a armatei ottomane. Punemu casulu ca Germanii ar' face o vigorósa resistentia, si, precumu se intempla de multe-ori in assemeni obsidiuni, ar' bate pe obsediatori: atunci tóta armat'a si-ar' perde érasi fórte iute curagiulu, de care abiá a inceputu a se insufletí prin fericitele succese de ieri de alalta-ieri. Ér déca Vezirulu ar' lasá Belgradulu in dosu si ar' trece preste Sava, séu celu puçinu ar' intarí tiermulu acestui fluviu, cá inimicii se nu póta trece dincóce, atunci garnisón'a va fi prin fóme constrinsa a se predá anca in vér'a acést'a, séu celu multu in iérn'a viitória. De armat'a imperiale nu avemu a purtá frica; câci cea mai mare parte a ei este ocupata in belulu contra Franciei, ér' ceealalta parte este perasita de ungureni, si, precumu è mica la numeru, mai multu se va ingrigí a-si aperá castrele sale, de câtu se mai cugete a atacá pe ottomani. Vezirulu, de si erá de alta opiniune, totusi a lasatu dupa votulu maioritatiei, si a decisu a se urmá consiliulu Pasiloru; acést'a o a facutu parte pentru cá se nu para ca s'ar' oppune opiniunei intregei armate, parte pentru cá in casu de unu resultatu nefericitu, vin'a se nu se impute lui. Tienendu anca vre-o câte-va dîle cetatea inchisa de tóte partile, i vine scirea, ca imperialistii inaintéza cu mare graba, si vinu se elibere cetatea. Acésta scire l-a adusu in óresi-care confusiune, si acumu

pitanu dintr'unu regimentu de infanteria. Dar' in urma se tradede prin instrumentele sale de matematica, si mai multu prin unele desemne, sub cari erá semnatu numele seu. Asiá Vezirulu i-a impusu a merge se fortifice Belgradulu din nuou, si se fortifice si Temisiór'a. Si intr'adeveru ca elu a si effectuitu acést'a cu atâta arte si desteritate, in câtu. déca Dumnedieu insusi nu ar' fi nimicitu intentiunile si intreprinderile infideliloru, cucerirea prin arme a acestoru dóue cetati ar' fi fostu aprópe impossibila. Si câtu de escelentu a fostu elu in sciintiele matematice, aréta pênê la evidentia canalisarea riului Bega prin midi-loculu Temisiórei; câci cu câtu ar fi fostu necesaria acésta opera intr'unu locu, unde in tóte verile se simtià atâtu de tare lips'a de apa, cu atâtu din partea sa era o interprindere grava de a effectuí aceea ce era abia impossibile. Pentru acésta importanta lucrare, Sultanulu l-a onoratu cu o pensiune annuale de optu pungi, care s'a datu si dupa incheiarea pacei si pênê la diu'a mortiei sale.

si-a recunoscutu erórea ca a facutu placere Pasiloru sei de a ascultatu de opiniunea loru. Dreptu aceea a inceputu numai decâtu obsidiunea cu diumetate din armat'a sa, ér ceealalta diumetate o a tramisu in contra imperialiloru cá se-i impedece se nu tréca preste Sav'a. Dar' é probabilu ca nu-si adjungea scopulu, déca nu-i veniá intr'adjutoriu unu incidentu cu totulu neasceptatu. In a opt'a dî de obsidiune, turnulu cu pulbere, fia prin o bomba, fia prin tradare, a fostu aruncatu in aëru, si prin esplosiunea sa a derimatu o mare parte a forturiloru. Turcii vediendu acést'a, au strigatu ca acestu accidentu este proba invederata de adjutoriulu miraculosu alu lui Dumnedieu; si se aruncara prin aperture in cetate, inainte de a-i poté preveni Germanii. Garnisón'a in acésta suprema necessitate a facutu un'a din cele mai vigoróse resistentie, si a sustienutu mai o óra intréga vehementele assalte ale Turciloru; in urma inse cutropita de multimea Turciloru, a fostu necessitata a se retrage. O mare parte a garnisónei a cadiutu de sabi'a turcésca, dar' nu fara a-si resbuná si ea. Pucinii cari au scapatu, intre cari si generalulu de la Croix, au trecutu cu luntrea in partea dincolo de Dunare.

DA ADJUTORIU TEMISIOAREI, CARE SUFFERIA O LIPSA ESTREMA IN PROVISIUNI

LI. Kioprili Mustafa Pasia, dupa ce a occupatu mai curendu de cumu se asceptá o cetate, care erá antemurulu a tóta Ungari'a, a tramisu in adjutoriulu Temisiórei cinci-sute de Spahi, fia-care cu câte duoi cai si totu atâti-a saci de farina, ca se o duca garnisónei. Germanii au tienutu trei ani acésta cetate inchisa; la inceputu s'au incercatu a o cucerí prin assaltu, dar' vediendu ca acést'a le este impossibile pentru difficultatea situatiunei, i-au taiatu in urma tóta comunicatiunea. Comandantele cetatiei erá Cogia Giaferu Pasia(32), care prin valórea sa a resistatu pênê a-

(32) *Godgia Giaferu Pasia.* S'a numitu cu supranumele Codgia séu betranulu pentru a se distinge de unu altu Giaferu Pasia numitu de comunu Kiucik (*), despre care voiu vorbi mai la vale(**), Codgia despre care è vorb'a aci, a fostu unu barbatu fórte renumitu intre turci atâtu pentru esperienti'a sa in artea bellica, câtu si pentru

(*) Adeca : micu; unguresce Kici, Kicike. *Tr. Rom.*
(**) Vedi not'a 20 la Capu IV. din Cartea IV. *Tr. Rom.*

cumu Germaniloru, si care atâta respectu avea inaintea soldatiloru, in câtu sub command'a lui supportau ori-ce greutati; multi muriau de fóme; altii mai bine asceptau mórtea decâtu se se nutrésca cu mîtie si càni, cari la Turci se consìdera de animale necurate. Necessitatea de nutrimente erá degiá atâtu de simtita, in câtu Ienicerii, candu au adjunsu Spahii cu provisiunea, cá lupii rapaci se arunncara asupr'a saciloru cu farina, si nici rugarile nici amerintiarile Spahiloru nu i-au potutu retiené de a rapí aceea ce ei adusesera. De acì s'a escatu o cérta intre ei; si dupa aceea, a urmatu o lupta vehementa si sangerósa. Unu numeru mare de Ieniceri si totu atâti Spahi au remasu morti asupr'a saciloru, ér' ceialalti cu Pasia loru cu totu au trebuitu se prinda in graba fug'a deinaintea furiei Ieniceriloru.

VEZIRULU TRECE DUNAREA SI OCCUPA LIPP'A

LII. Intr'aceea Vezirulu a datu soldatiloru sei câte-va dîle de repaosu, a reparatu fortificatiunile ruinate ale Belgradului, si dupa aceea trecù Dunarea, occupâ Lipp'a, si allungâ garnisón'a germana din Orsiov'a. Merse apoi cu assaltu asupr'a Essecului, o cetate situata la gur'a unde Drava curge in Dunare. Elu credea ca occupandu acésta cetate, nu numai va assicurá cuceririle sale contra invasiuniloru inimicului, cì anca va poté aduce erasi sub dominatiunea turcésca tóta Slavoni'a. Dar' a trebuitu se se lase de acestu planu, parte pentru ca se apropiá iérn'a, parte pentru ca garnisón'a facea resistentie vigoróse, dar' mai alesu pentru ca lucrurile in Transilvani'a luasera alta façie.

prudenti'a si integritatea sa, si mai alesu pentru multele lupte ce a sustienutu contra Germaniloru. Dupa ce a aperatu cu multa bravura Temisiór'a, elu in recompensa a fostu numitu comandante in Belgradu, unde s'a sustienutu cu cea mai mare resolutiune candu Germanii impresorara cetatea a dóu'a óra. Prin acést'a atât'a reputatiune si-a castigatu, in câtu Sultanulu Mustafa in ultim'a sa espeditiune n'a intreprinsu nimicu fara a-i cere mai ântâiu opiniunea; si mai multu, elu adese-ori respectá mai multu opiniunea lui Codgia decâtu pe a Vezirului Elmas Mehemedu Pasia, pe care de altminterea ilu fórte iubia. Si nu incape dubiu ca elu si succedea acestui-a in veziratu, déca o trupa de Ieniceri rebelli nu omoria si pe unulu si pe altulu in batai'a de la Zenta.

TURCII RATU PE IMPERIALI IN TRANSILVANI'A

LIII. Pe la inceputulu acestui anu móre Michael Apafi (33), principele Transilvaniei, fara a lasá eredi dupa sine, si lása tóte tierile sale lui Leopoldu, imperatorelui Germaniei. Turcii din contra pusessera principe Transilvaniei pe Teokeoli, si i-au tramisu in adjutoriu pe Seraskierulu cu diece mìi de Turci, pe Chanulu Tatariloru, si pe Constantinu Brancovénu (34) principele Romaniei. Aceste pu-

(33) *Michael Apafi*. Nascutu in Transilvani'a din o familia nu prè illustra. Tatalu seu a fostu presiedintele magistratului in Sabiiu. Dupa revolutiunea racotiana de la anulu 1661, si propriamente dupa mórtea lui Racoti, imperatulu Germaniei a pusu principe in Transilvani'a pe Kemeni Ianos; ér' Turcii in contra acestuia au pusu pe Michael Apafi totu in acea dignitate. Dupa aceea, candu s'a incheiatu pacea intre Turci si Germani, Apafi a fostu confirmatu de amenduoi in dignitatea sa, stipulandu-se cá Transilvani'a se fia suppusa si tributaria la amenduoi imperatii. Asiá Apafi anca s'a purtatu dupa cumu vedea ca sórtea inclina intr'o parte séu intr'alta, tramitendu acumu Turciloru acumu Germaniloru adjutoriu. Apoi de si la inceputulu acestui mare si memorabile bellu s'a unitu cu Toköli si i-a tramisu trupe, fiindu-ca asiá i ordinase curtea ottomana, totusi candu a vediutu ca tóta Ungari'a s'a suppusu imperatului Germaniei, elu anca a trecutu in partea acestui-a, si a refusatu de a mai ascultá de Pórta.

(34) *Constantinu Brancovanu*. Acestu principe erá cunoscutu in Europ'a sub trei numiri: Cantacuzeno, Brancovanu si Bassaraba, despre cari pretindea ca toti acesti-a se tienu de famili'a sa. Dar' pentru a intiellege acést'a mai bine, è necessariu a cercetá mai afundu originea si ordinea de successiune a acestei familie Sciu eu prè bine ca este o carte intréga si fórte voluminósa, in care se cuprinde viéti'a si geneologi'a sa. scrisa la ordinulu seu de unii invetiati, pe cari i tienea in soldu cu mari spese. Dar' nu sciu déca acésta carte se mai conserva unde-va, séu ca o au prédatu barbarii dimpreuna cu celelalte lucruri ale sale. Pentru aceea, eu asiu comitte o injuria catra lectorii mei, déca asiu ascunde si nu le-asiu descoperi aceea ce eu cá vecinu amu avutu ocasiune de a cunósce despre originea lui Brancovanu. Cunostintiele ce le avemu despre protoparintii sei, nu ne ajungu mai departe decâtu pónè la stramosiulu seu Davidu. Acestu Davidu nu a ereditatu de la parintele seu mosii mari (principalulu si aprópe uniculu semnu de nobilitate la Români:); nici nu a stralucitu prin virtuti eminente; nici la curte nu au avutu vre-unu postu considerabile. Cu tóte acestea principele Mateiu aflâ de bine a intrá cu elu in legatura de sange, si-si maritâ pe nepóta sa de sóra dupa Preda, fiiulu lui Davidu, dandu miresei o dote considerabile, si facêndu pe Preda mare-vornicu, unulu dintre cele cinci posturi principali in Romani'a. Dupa mórtea lui Mateiu, Preda a fostu uccisu pe nedreptu; unii dicu ca principele Michnea l-ar' fi spendiuratu din causa ca nu a voitu a tiené cu elu in revolt'a sa contra Turciloru. Dupa Preda a remasu unu fiiu, Mateiu, supranumitu Papa Acest'a nu avea nici unu postu la curte; dar' totusi erá

teri confederate. sub conducerea lui Teokeoli petrundu prin muntii Romaniei in Transilvani'a, si la pôlele acestoru munti incungiura

fórte respectatu pentru memori'a parintelui seu, pentru marea sa avutia, si mai alesu pentru ca luase de soçia pe Elena, fii'a marelui postelnicu Constantinu Cantacuzenu. Cu acést'a a avutu, anca pónó se tienea in curtea boieriului Sierbanu Cantacuzenu, unu fiiu cu numele Constantinu supranumitu Brancovanu de la satulu Brancoveni, care-lu capatase anca mosiulu seu Preda de la principele Mateiu ca o parte de dote cu nevésta sa. Si acestu supranume ilu adaogea totdeauna in subscriptiunile sale dupa pronumele seu. Sciu eu ca sunt unii adulatori, care deriva acésta numire din altu sorginte, si dîcu ca Brancovenescii isi tragu originea din vechi'a familia bulgara Brancoviciu. Dar chiar' candu acésta derivatiune ar' fi veritabile, ea totusi nu se póte proba cu nici-unu documentu verosimele. Căci pénó pe timpii lui Sierbanu Cantacuzenu, Romani'a n'a avutu nici istorici, nici insemnari séu monumente geneologice, si precumu amu disu, nici altu semnu de nobilitate, decâtu mosi'a parintésca, care prin ereditate trece de la tata la fiiu. Prin urmare pentru resturnarea acestei fictiuni a adulatoriloru este destulu ceea ce amu disu eu despre adeverat'a origine a numelui de Brancovanu. Constantinu supranumitu Brancovanu a adjunsu la domnia prin maiestriele mentionate mai in susu (*) ale lui Constantinu Cantacuzenu Stolniculu. Pentru aceea, elu cá se-si dea mai multu lustru nobilitatiei sale, a inceputu a se servi de numele Cantacuzenu in subscrierile littereloru sale catra regii si principii straini Pe acelu timpu se tienea la Vienn'a Georgie fratele antecessorelui principe Sierbanu Cantacuzenu, care a fostu tramisu acollo in affaceri publice la imperatulu Leopoldu. Acestui-a i aretau ómenii de curte si chiar' imperatulu insusi scrisorile ce le veneau sub numele lui Constantinu Cantacuzenu, si-lu intrebau, ca cine ar' fi acestu nuou domnitoriu in Romani'a, care isi atribuie numele de Cantacuzenu? Atunci Georgie séu indignatu ca unu altulu se servesce de numele nobile alu familiei sale, si pentru a-si acoperi ambitiunea, séu pentru ca nu voia a ascunde adeverulu, marturisi in tóta sinceritatea, ca falsamente acelu principe isi apropria numele de Cantacuzenu, câci elu numai dupa mama-sa se deriva din acésta familia. Georgie nu se îndestuli cu atâtu ca facù de rusine la Vienn'a pe usurpatorele numelui familiei sale, ci scrise fratiloru sei Constantinu Stolniculu si Michailu, cari erau in Romani'a, ca ce rusine i-a causatu pretutindenea la curtea Viennei noulu nume alu principelui domnitoriu; si ca multi din ómenii curtiei l-au intrebatu, déca in Romani'a è usulu acela, cá unu omu, se-si póta atribui numele unei familii nobile, precumu i place? séu déca assemenea numiri se potu transmitte si de la mame la fii? Cantacuzenii, cari departe de a fi naltiatu pe Constantinu Brancovanu la dignitatea de domnu cu alta intentiune, decâtu cá elu se domnésca in tiéra sub numele seu propriu, si sub elu se-si póta apropriá tóte bogatiele tierei, indata ce au primitu scrisórea de la fratele loru, au facutu cele mai aspre reprobatiuni principelui, ca le-a facutu loru si la tóta cas'a Cantacuzeniloru o rusine atâtu de mare, si ca elu inaintea unoru persóne, cari din istoria au sciintia despre mai tóte familiile din lume, isi da unu nume de pre

(*) La not'a 68 Çapu I. din Cartea IV. *Tr. Rom.*

prin surprindere pe Heusler, generalulu trupeloru germane destinate pentru aperarea Transilvaniei. Heusler, pe care Brancovénu ilu adu-

care toti sciu ca nu è alu seu. Principele se escusâ, si se incercâ a si validitá dreptulu la acestu nuou nume prin inalt'a origine a mumei sale. Dar' Cantacuzenii irritati si mai multu prin acestu respunsu, i dîsera intre amerintiari, ca déca nu va desiste de la acést'a pretentiune, ei voru midi-locì la port'a ottomana destituirea lui si voru face attenti prin scrisori pe toti principii straini, cá se se pazésca de elu cá de unu incelatoriu, care isi atribuie in modu falsu numele unei familii imperatesci. Elu póte se-si derive originea sa paterna din famili'a in care 'i va placé, dar' se se pazésca a mesterá aci numele Cantacuzenescu. Constantinu Stolniculu i mai adaose anca si urmatori'a fabula turcésca. Odata a fostu intrebatu unu catâru ca cine a fostu tatalu seu. Elu a respunsu ca muma-sa a fostu o iépa. Principele rusinatu de atâte reprobatiuni, a renuntiatu numelui de Cantacuzenu; dar' i-a fostu rusine a reprimi numele de Brancovanu, care ilu lasase acumu de multu, si a inceputu a se numì Bassaraba: nume alu unei familii fórte vechi si nobile in Romani'a, dar' a carei linea barbatésca se stinsese de multu. Adeca unu Barbulu, care celu dântâiu a fostu cunoscutu sub numele de Bassaraba, pe timpulu candu Turcii a irruptu in Bassarabi'a, a fugitu din acésta tiéra in Serbi'a si de aici in Romani'a la principele *Heglulu* (?), care l-a priimitu fórte bine, si la inaintatu din gradu in gradu péne la dignitatea de Banu, celu mai inaltu postu in tiéra. Dupa mórtea lui Heglulu, au adjunsu la scaunulu domnescu fiiulu lui Barbu cu numele Laiota, si acest'a a fostu celu dântâiu care a adornatu numele familiei sale cu titlulu dignitatiei de principe. Dupa acestu Laiota a remasu unu fiiu cu numele Neagoe, care si elu a adjunsu domnu in Romani'a, nu sciu inse déca imediatu dupa tatalu seu, séu a mai fostu intre ei unu altu domnu anca. Lui Neagoe a urmatu in domnia fiiulu seu Sierbanu Bassaraba supranumitu celu-mare. Acest'a a muritu fara eredi masculini, si au remasu dupa elu numai dóue fiice: Ancutia si Elenca. Pe Ancutia a datu-o anca Sierbanu in casatoria dupa Petrascu, fiiulu lui Michaiu. Acestu Michaiu s'a facutu in urma domnu, si se incercâ a scuturá jugulu Turciloru, dar' a fostu batutu, si prin urmare constrinsu a trece in Transilvani'a, unde generalulu transilvanu. Georgie Basta, ilu ucise in modu perfidu chiar' in cortulu seu. Petrascu, fiiulu lui Michaiu, cu nevésta sa si cu sor'a acestei-a, Ilinca, a mersu la Vienn'a, pentru a cercá acolo vindicta de mórtea injusta a parintelui seu. Dar' prepadindu-si mai tóta averea, a muritu acolo inainte de a-i succede se faca ceva. Dupa mórtea sea, Ancuti'a, remasa veduva, si soru-sa Elen'a au adjunsu la atâta seracia, in câtu au trebuitu se-si câstige cu cusutulu pânea de tóte dilele. Pre candu ele se aflau in asta stare miserabile, Mateiu s'a facutu domnu in Romani'a. Mai inainte elu a fostu camerariu la curtea principelui Sierbanu Bassarabu, si acest'a l-a inaltiatu la dignitatea de boieriu. Acestu principe isi aduse aminte de binefacerile ce a primitu de la domnulu seu de odinióra, si a acceptatu numele acelui-a, numindu-se pe sine Mateiu Bassarabu. Si indata ce s'a informatu despre starea miserabile a celoru duóe surori, a tramisu dupa ele in Germani'a si le-a adusu indereptu in Romani'a. Ancuti'a nu mai avea gustu de a se maritá si asiá i-a assignatu o pensiune onorifica si destula

sese in acésta cursa, se incercă cu sabi'ă in mana a-si face cale, si sustiene cu multa bravura primulu attacu alu inamicului. Dar' candu lupta erá mai ferbinte, Ungurii, cari promissera fidelitate Germaniloru, se rumpu de catra acesti-a si attaca pe imperialisti in aripa. Germanii uimiti de o perfidia cá acést'a, se incérca a scapá prin fuga,

pentru a poté trai. Ér' pe Elenc'a, care erá anca feciòra, o a maritatu dupa camerariulu seu, Constantinu Cantacuzenu, dandu-i cá dote tóte mosiele si satele câte au fostu odiniòra ale parintelui ei. Din acésta casatoria se deriva tòta familia aceloru Cantacuzeni cari se tienu asta-di in Romani'a. Afara de aceste duóe flice, Sierbanu a mai avutu unu fiiu naturalu cu femei'a unui preotu, numitu Constantinu. Dupa mòrtea preotului, care trecea de tata alu lui Constantinu, Sierbanu a luatu pe fiiulu seu naturalu langa sine si l-a crescutu in curtea sa. Ér' Mateiu, dupa mórtea lui Sierbanu a tienutu pe acestu Constantinu cá pe fiiulu seu propriu in cursu de dóuedieci de ani, câtu timpu adeca a statu in scaunulu domniei, si in urma a ordinatu prin testamentu se-i fia urmatoriu in scaunu. Constantinu, dupa ce a adjunsu in acésta dignitate, a inceputu a se numi Bassarabu dupa esemplulu predecessorelui seu si propriamente dupa numele parintelui seu naturalu. Dar' pucinu dupa aceea l-au allungatu Turcii din scaunu, si a fugitu in Poloni'a, unde a si muritu fara se lase succesori dupa sine. Asia se stinse cu Sierbanu adeverat'a familia a Bassarabiloru, cu Mateiu ultimulu, care a usurpatu numele acestei familii, si cu Constantinu spuriós'a sementia a Bassarabiloru. Si memori'a acestei familie s'a conservatu numai in line'a feminina a Cantacuzeniloru, descendenti din Elenc'a, fii'a lui Sierbanu. Si acést'a este famili'a care si-a alesu-o Brancovanu spre a se adorpa prin usurpatiune cu numele ei: câci nime nu mai erá care se-i céra ratiune si se-i dispute acésta spoliatiune; cu atâtu mai vertosu, ca pentru elu erá plausibilulu argumentu, ca mosiulu seu au avutu de socia pe nepót'a de sora a principelui Mateiu, care si elu a luatu numele de Bassarabu, din bunulu, de si nu prudentele zelu, de a conservá memori'a domnului si binefacutoriului seu. Ce a facutu, si ce a sufferitu Brancovanu sub numele de Bassarabu, este cu multu mai lungu, decâtu cá se se póta espune tóte la acestu locu; dar' de alta parte faptele si sufferintiele lui sunt cu multu mai bine cunoscute Europeniloru, decâtu cá se mai fia necessariu a le mentioná aci. Elu a avutu patru fii: Constantinu, Stefanu, Raducanulu si Mateiu, cari toti dimpreuna cu parintele loru au peritu de sabi'a tiranului. A avutu apoi siepte fete: Stanca, maritata dupa Radulu, fiiulu lui Elie, principe Moldaviei; Mari'a, soci'a lui Constantinu, fiiu alu principelui Duca in Moldavi'a; Elenca, maritata dupa Scarlatu, fiiulu lui Alexandru Mavrocordatu; Safta, casatorita dupa Cretiulescu, mare boieriu in Romani'a; Ancuti'a, maritata dupa Nicolau, fiiulu lui Georgiu Rossettu, primu-camerariu la tatalu meu; Balass'a, maritata dupa Manoil, fiiulu lui Andronicu, unu boieriu grecu; si Smarand'a, maritata dupa fiiulu lui Balénu, boieriu in Romani'a. Amu auditu ca ar' mai fi in viétia si din line'a barbatésca unu nepotu alu seu cu numele Mateiu, fiiu alu fiiului seu Constantinu, carui-a Brancovanu, mosiulu seu, i-ar' fi lasatu in ereditate tóte immensele sale avutii depositate in bancele de Vienn'a, Veneti'a, Hollandi'a si Angli'a

dar' au fostu incungiurati de inimicu din tôte partile, si au fostu omoriti mai toti, séu prinsi o parte din ei, intre acesti din urma erá si Heusler. Teokeoli dupa acésta victoria merge mai in laintru in tiéra, si pretutindenea locuitorii ilu primescu cu acclamatiuni de bucuria.

TEOKEOLI ALLUNGATU DIN TRANSILVANI'A

LIV. Dar' inainte de a se poté stabilí Teokeoli in principatulu seu, Principele de Badenu, care avea missiunea de a liberá Belgradulu, audiendu ca acésta cetate è perduta, vine in Transilvani'a, occupa mai multe cetati, si se incerca se attraga pe principele rebellu séu la o lupta séu la o intielegere. Acest'a inse neincrediendu-se in puterile sale, indata la audiulu despre apropiarea Germaniloru, perasesce Sabiiulu si fuge érasi in Turci'a de unde apoi nici n'a mai cutediatu a se intórce, séu a-si recuperá tierile perdute.

REGELE POLONIEI INTRA IN MOLDAVI'A SI OCCUPA SOROC'A

H. 1101 / I. C. 1689 LV. In lun'a unu-spre-diece d'in acestu anu, Regèle Poloniei ese si elu cu trupele sale in campania, trece Dnistrulu si intra in Moldavi'a. Dar principele Cantemiru, domnulu de atunci alu tierei, sciindu din campaniele trecute ce ospeti incomodi sunt Polonii, a publicatu unu edictu, prin care sub grea pedépsa a opritu locuitoriloru de a dá séu a vinde Poloniloru bucate. De acì fómea, acésta crudela inimica a ómeniloru negligenti, a adusu armat'a polona in atâta strimtorare, in câtu regele, care trecuse degiá Prutulu la Stefanesci, fù necessitatu a-si tramitte o parte din trupe indereptu, spre a-si procurá provisiuni in alte regiuni. Partea acésta de trupe nevalesce pe neásteptate asupr'a cetatiei Soroca, care nu este departe de Dnistru, si vediendu ca nu are intru aperarea sa nici-o garnisóna, d'in contra ca è incarcata cu munitiuni : asiá le iàu aceste tóte, lasa apoi o buna garnisóna in cetate, si se intorcu cu provisiunile in castrele règelui.

DAR SE INTOARCE FARA EFECTU

LVI. Dupa ce a priimitu aceste provisiuni, regele merge cu armat'a sa la Iacobeni, unu satu (35) in departare cam de cinci mile

(35) Unu satu in Bucovin a, unde sunt si mine de ferru. *Tr. Rom.*

de la Iasi. Abiá adjunsu aici, i vine scirea ca Seraskierulu Buiukli Mustafa Pasia vine dimpreuna cu Nuradinu Sultanul in contra lui, si asiá iute se resolvì a se intórce érași in Poloni'a. Dar' fiindu ca provisiunile aduse dela Sòróca se consummasera degiá, si soldatii sufferiau érasi de fóme, s'a vediutu necessitatu a-si luá caleă prin partile muntóse ale tierei. In acésta retragere Polonii sunt persecutati de Tatari, si multi omóra din ei, ér' pe altii i prindu, mai alesu ca erau dispersi prin paduri cautandu dupa póme spre a-si alina fómea. In urma, dupa multe fatalitati, adjunge regele in Poloni'a, dupa ce a perdutu o multime din ómenii sei parte prin fóme parte prin morburi, si ducêndu cu sine numai unu restu alu armatei sale. Dàr' in retragerea sa i-ar' fì mersu anca si mai reu, déca principele Moldaviei nu-i facea unu servitiu fórte essentiale; acest'a adeca, bine ca voiá a vedé pe Poloni scosi din tiéra, dar' totusi nu voiá perirea loru totale; si asiá se intrepuse la Seraskierulu cá se nu-i mai persecute, aretandu-i ca Polonii sunt acumu de multu in retragere, si ca nu mai sunt departe de marginile tierei loru. Si apoi, fiindu-ca este maxima de prudentia militara, cá inimicului care fuge se-i faci podu de auru, asiá iti dau svatulu, dise Cantemiru catra Seraskierulu — cá se nu ostenesci in vanu trupele ottomane, mai alesu cându Polonii nu mai potu face nici-o stricatiune locuitoriloru, de óra-ce acesti-a toti s'au retrasu la munte. Atâta inse sta, ca déca Seraskierulu i urmariá cu armat'a sa, nu scapá nici unu picioru de Polacu cu viétia; caci castrele loru intru asià mesura sufferiá de fóme, in câtu cei de la cavaleria se suppuneau de buna voia Tatariloru (36), si diceau ca mai bine voiescu a fì luati de captivi, decâtu

(36) *De buna voia Tatariloru.* Abiá se póte gasi in tóta istori'a unu assemenea esemplu, cá vre-odata o armata fara a intrá in lupta, se se resipesca si se fia redusa la cea din urma miseria, precumu s'a intemplatu acésta cu armat'a polona. Cu tóte acestea, istoricii acestei natiuni ascundu cu multa grige acea disgratia, si lauda triumfele regelui loru. Io inse amu vediutu cu ochii mei, cumu unii Tatari, cari mersesera la préda, candu s'au intorsu indereptu, fiacare din ei aducea câte siepte poloni ferecati in cátene. Si candu i-amu intrebatu eu, ca cumu au potutu se prinda si se lege pe unii inimici atâtu de fierosi, ei mi-au respunsu zimbindu, ca acést'a nu este asiá mare minune; chiar' cá si candu vedi in Budgiacu ca unu Ainu (*)

(*) Pastoriu *Tr. Rom.*

a murí de fóme. Dupa ce s'au retrasu Tatarii, principele au aflatu mai multi nobili poloni ratecindu prin paduri si cautandu-si nutrementu pentru a-si omorí fomea; elu le-a venitu intr'adjutoriu si tramitiendu-le provisiuni i-a lasatu se tréca in tiér'a loru.

VENETIANII OCCUPA MONEMBASI'A

LVII. In midi-loculu atâtoru desastre pentru crestini, Venetianii era singuri, pe cari fortun'a nu-i perasise anca. Ei erau domni a tóta Morë'a; numai Monembasi'a se mai tiené; dar' dupa o resistentia de mai multi ani, si dupa ce in timpu de duóe veri o tienura inchisa si-i taiara tóta comunicatiunea de importu, in urma in primavér'a acestui anu Venetianii au inceputu obsidiunea in tóta form'a, si puçinu dupa aceea garnison'a a fostu silita prin fóme a se predá.

mana din dereptu si in drépta siepte camile: câci polonii storsi de fóme, sunt blandi cá camilele, si mai bucurosu voiescu a traì la Tatari cu radecini, decâtu a se lasá, se péra séu de fóme séu de sabia. Si fiindu ca Tatarii nu aveau cu ce tiené atât'a multime de Poloni, i vindeau cu redicat'a pentru câte trei Ioachimi de unulu. Intre acesti Poloni era si unu moldovanu, omu de sieptedieci de ani, cu numele Tamasiescu, care inainte cu cinci-dieci de ani a trecutu in Poloni'a cu tatalu meu la regele Casimiru, si care mai tóta viéti'a si-a petrecutu-o in beluri. Tatalu meu aducêndu-i aminte de bravur'a sa de odinióra, ce au aretatu elu pre candu erau impreuna in Poloni'a, l-a intrebatu: cumu de s'a lasatu se-lu despóie Tatarii de arme, si se lu lege intr'unu modu atâtu de infamu? «O! gratiosulu meu principe—respunse betranulu soldatu—voi sciti cu câta bravura m'amu purtatu eu sub Thoruniu, si nu « m'amu temutu atunci de a dá peptu cu cinci Svediani deodata. De atunci incóce « amu fostu totu in câmpánii, si m'amu luptatu adese-ori cu inimicii, dar' nici-« odata nu m'amú luptatu cu fómea. Acumu in acésta espeditiune amu incercatu « pentru prim'a óra acea rabia, si fiindu-ca nu eramu dedatu cu ea, m'a invinsu; « amu lasatu castrele, amu spusu la câti-va cameradi intentiunea mea, si ne-amu « dusu prin paduri, unde credeamu ca vomu afla atâtea póme, câtu se ne potemu « astempera fómea, si pre langa acést'a se fimu in securitate de Tatari. Dar' ne-amu « incelatu in speranti'a nóstra. Câcì pre candu fia-care din noi ne-amu suitu pe « câte unu arbore, si ne stêmperamu fómea cu mere, prune séu alte pómeturi, din-« tr'odata vedemu ca vre-o câti-va Tatari isi tragu arcurile si le indrépta asupr'a « nóstra. Ce eramu se facemu? Nu vedeamu nici-unu adjutoriu in giurulu nostru, « incapabili de a ne aperá singuri, si pusi in impossibilitate de a scapá prin fuga; « ne-amu datu josu de pe arbori, si amu lasatu se ne lege». Pe acestu omu l-a rescumperatu dupa aceea tatalu meu de la Tatari si l-a tramisu in Poloni'a, unde erá naturalisatu si avea unu satu castigatu in donatiune, in care i remasese femei'a cu mai multi copii

ALTE SUCCESSE ALE VENETIANILORU

LVIII. Pe mare admiralulu venetianu Danielo Delphini ataca pe Capudanu Pasia aprópe de Mitilena, ilu bate, si spargêndu-i câte-va nâi si altele occupandu-le, ilu face se-si caute scaparea in fuga. Dupa acésta victoría Cornaró cuprinde de la Turci Canina si Vallona, si le suppune érasi dominatiunei Venetianiloru. In Dalmati'a se incérca Dgin Ali Pasia (37), gubernatorele Hertiegovinei, a atacá cetatile Nisichos si Cuzzos; dar' a remasu batutu de catra armat'a venetiana, elu insusi prinsu, și fortiele sale resipite.

VEZIRULU SE INTOARCE LA CONSTANTINOPOLE IN TRIUMFU

LIX. Intr'aceea Vezirulu se intórce cu armat'a sa victoriósa la Adrianopole, unde a fostu primitu cu mari aplause nu numai de câtrâ Sultanulu insusi, cì sì de câtrâ intregu poporulu, care ilu salutâ cá pe alu seu liberatore. Dar' Sultanulu sufferiá de hydropsia (38); si fiindu ca medicii i dîceau ca aerulu din Adrianopole i strica sì mai multu, asiá plecâ vezirulu cu elu la Constantinopole, unde intrâ cu mare solemnitate si in tóta pomp'a de triumfu. Trei dîle un'a dupa alt'a au tienutu serbatorile si festivitatile. Cu acésta occasiune ambasadorulu francesu au facutu nu mai puçine espense decâtu ceialalti prin ce a datu Turciloru, se intieléga, câta placere simte regele cristianissimu de caderea crestiniloru. Dupa aceea Vezirulu s'a pusu cu totu adinsulu a formá si organisá o nóua si mai formidabila armata, care promise a o comandá elu ensusi si a continuá cu ea bellulu in Ungari'a.

NUMESCE SERASKIERI IN CONTRA INIMICILORU

LX. Elu numesce apoi Seraskieru contra Poloniloru pe Mustafa pasia, ér' in contra Venetianiloru pe Caplanu Ali Pasia. Acestu din

(37) *Dginu Ali Pasia.* Dginu la Turci este numele unei certe specii de diavoli, despre cari credu ca sunt facuti din o substantia mai dura decâtu Siaitan (Satanu), si ca ei sunt de amenduóe genurile, adeca masculinu si femininu si procreaza fii ca ómenii. De acì, prin metafora ei numescu Dginu pe ómenii subtili si ingeniosi: si candu vreau se caracterize pe unu omu, care face usu de talentele sale in prejudetiulu altor'a, atunci despre unulu cá acest'a dîcu: *Dginu a killi dur,* are pe draculu in trupu, séu: este unu diavolu.

(38) Bóla de apa. *Tr. Rom.*

urma s'a pusu in castre langa riulu Celidnus, spre a tiené in frêu pe Albanesi, cari erau chiar' in ajunulu de a se revoltá si a trece la inimicu; dupa aceea reocupâ Canin'a si Vallona, cari le cucerissera Venetianii in ànulu proxime trecutu, dar' pe cari acesti-a érasi le perasisera.

MOARTEA LUI SOLIMANU SULTANULU

LXI. Intr'aceea indispositiunea Sultanului l-a detienutu de la espeditiunea bellica in Ungari'a. Elu nu voiá bucurosu cá Sultanulu se móra in absenti'a sa; câci se temea ca-i va urmá pe tronu unulu din fiii lui Mahomedu IV., care ilu va scóte din veziratu séu i va luá comand'a de asupr'a armatei. In urma Solimanu, storsu de o inveterata bóla de apa, móre in Constantinopole la dóue-dieci-si-
H. 1102 / I. C. 1691 siese ale lunei Remazanu (39), anulu Hegirei 1102. Elu a vietiuitu cinci-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu trei ani si nóue luni.

CALITATILE LUI SOLIMANU

LXII. Solimanu din copilari'a sa a fostu totu bolnavitiosu. Erá grosu in trupu, si micu de statura; avea o façie palida si imflata; ochi mari cá de bou; si o barba négra lungarétia cu o mixtura de peri suri. Pre langa acestea erá greu de minte; si nu erá in stare se faca nimicu de capulu seu, cì numai ce-i inspirau camerarii si Koltuk Vezirlerii (40) sei. Dar' nici unulu dintre sultanii turci nu

(39) Unu-spre-diece Iuniu 1691. *Tr. Rom.*

(40) *Koltuk Vezirleri.* Asiá se numescu capii-officiarii de curte ai sultanului, cari au prospectu ca la proxim'a vacantia voru fi inaintati in postulu de Veziru séu de Pasia; pentru ca numai acesti-a au privilegiulu de a atinge braçiulu Sultanului, séu de a-lu tiené de subsuori, candu séu merge in preamblare séu vrea se incalece calu. Càci koltuk la Turci insémna subsuori. De acésta categoria sunt siese capu-officiari ai curtiei. Mai ântâiu este Silahdar Aga, séu armiferulu, care la solemnitati publice pórta sabi'a Sultanului, si la mésa i taia bucatele. Elu are inspectiunea asupr'a a tóta curtea Sultanului, si sta intr'o védia atâtu de mare nu numai la curte, cì la intregu imperiulu ottomanu, in câtu chiar' si cele mai inalte persóne nu vòrbescu cu elu, decâtu cu celu mai mare respectu, si in scrisorile loru i dau titlulu de Musahib séu consiliariu intimu, dar' in actele publice nu i se da acestu titlu nici-o-data. Déca Silahdar Aga este omu de spiritu, elu póte se esercite atât'a putere asupr'a Sultanului, in câtu acest'a nu face si nu intreprinde nimicu fara scirea séu consiliulu seu; si in asemenea casuri, atâtu Vezirii câtu si ceilalti inalti officiari iau scrisorile lui Silahdar (chiar' si candu ar' fi numai in forma de suplice) dreptu de

si-a castigatu asiá renume câ elu pentru sanctitatea si devotiunea sa si pentru strict'a observatiune a legei (41).

ordini ai sultanului, si cu greu potu se-i refuse ceva din ceea ce-i place a le cere. Alu doilea dupa elu este Ciocadar-ulu, séu camerariulu care pâstréza mántau'a Sultanului, si-i trage in seraiu papucii. De si acest'a este de rangu mai inferioru decatu Silahdar Aga, elu totusi de multe-ori intrece pe acest'a in putere, si domnesce dupa placere asupr'a Sultanului. Alu treilea mare-officiariu este Rekiabdar Aga; acest'a tiene scar'a candu Sultanulu se urca pe calu. Alu patrulea este marele Diulbendu Aga, care pune Sultanului turbanulu pe capu; acest'a are suptu elu anca alti trei adiuncti. Alu cincilea este Ibrikdar Aga; datori'a acestui-a este a aduce Sultanului apa, candu acesta, dupa usulu mahomedanu, vre se-si spele manile si capulu inainte de rugatiunea Nemasu. Alu sieselea si celu din urma este Berber Bashi séu primu-barbieru alu Sultanului, despre care amu vorbitu ceva mai insusu (*). Afara de acesti capu-officiari de curte, se mai numera intre Koltuk Vezirleri anca si Aga Ieniceriioru, fiindu ca acest'a in tóta vinerea candu merge Sultanulu la Giamia, i adjuta a se urcá si a se da josu de pe calu. Assemenea se numera intre Koltuk Vezirleri si Bostangi Bashi, fiindu-ca elu are onórea de a duce pe Sultanulu de subsuori, candu acest'a voiesce se se preamble cu barc'a sa. Mai departe, aici se numera si Buiuk Emiri Ochor si Kiutciuk Emiri Ochor, séu primulu si secundulu stabulariu, cari au grati'a de adjutá Sultanului a incaleca pe calu, candu acest'a vre se ésa in preamblare. Apoi Kapudgilar Kiahaia, séu comandante Kapudgi Bashiloru, anca este uuulu dintre Koltuk Vezirleri. Candu se dimittu acesti-a din curte, déca cumu-va nu au nefericirea de a fi tramisi in esilu séu a fi puniti cu mórte, Sultanulu trebe se-i numésca Pasia cu trei tuguri si se-i tramitta in provincia, si acest'a este motivulu, pentru care ei prin anticipatiune se numescu Vezirleri. Kisslar Aga anca se bucurá mai de multu de acestu privilegiu; dar' mai in urma i s'a denegatu acésta onóre, fiindu ca se parea lucru inconvenientu, cá se comande asupr'a barbatiloru unu omu, care nu are aceea ce face pe unu barbatu. Acesti capu-officiari, dupa ce se dimittu din curte, de si in pasialiculu loru au chiar' asiá de mare putere ca si ori care altulu, si de multe-ori adjungu pênê la dignitatea de mare-veziru, ei totusi in generalu se despretiuiescu de catre Agavati (adeca de catra acei-a, cari prin alte midi-lóce, precumu prin bravur'a si virtutile loru personali au inaintatu in assemenea dignitate), si-i numescu Celebi. Acestu cuventu in limb'a turcésca insémna: pecurariu, pastoriu séu manatoriu de vite. Dar' candu se aplica la acesti curteni, se pare ca insemna, ca acesti omeni lipsiti de ori ce esperientia, atâtu in lucrurile civili, câtu si in cele militari, nu sciu alta de câtu a maná pe soldati ca pe vite inaintea loru, precumu le demanda si-i diregu si pe ei altii. Si acésta intielegere metaforica atâtu a devenitu de comuna, in câtu cuventulu Celebi pare ca si-a perdutu asta-di totu sensulu seu propriu, asiá, in câtu chiar' primulu Veziru esitu numai din curte si adjunsu la acésta inalta dignitate, nu se simte vatematu, nici nu cérca a puni pe cine-va care ar' intreba asiá cá se audia elu: este acestu Veziru unu Celebi, séu este elu

(*) A se vede not'a 14 la Capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

unu Agavatu ? Câci precumu la acestu poporu este aprópe imposibile de a sterpí o datina vechia, asiá chiar' si celu mai mare omu in Turci'a, suffere cu cea mai mare patientia infruntarile si reprobatiunile concetatianiloru sei. Si este usu de tóte dîlele in Constantinopole, ca audi pe poporu din barce, a batjocori si a ride in modulu celu mai opprobriosu pe vezirulu, ba adese-ori chiar' si pe Sultanulu candu esu din Divanu, fara cá cine-va se céra séma si se traga la respundere pe defaimatori.

(41) *Strict'a observatiune a legei.* Aceste au fostu calitatile, prin care Suleimanu s'a inaltiatu pe tronulu fratelui seu; câci alte merite nu au avutu prin cari se se póta recomandá Turciloru. Elu au adjunsu la acestu inaltu gradu de zelu superstitiosu pentru legea sa, si la acestu renume de santu prin aceea, ca se pusese cu totulu la studiu, care l-a continuatu cu mare diligentia sub tóta durat'a regimului fratelui seu; si lui Mahomedu i placea fórte multu de acést'a, câci credea ca chiar' acésta ocupatiune i va taiá tóta poft'a de a cugeta la dignitatea de imperatu; câci unu spiritu datu cu totulu sciintieloru, credea Mahomedu, ca nu va cugeta nici-odata la intentiunea de a adjunge pe tronu. Adeverulu este, ca Turcii nu au avutu nici unu Sultanu, cu a carui santitate se se laude intr'atâtu cá cu a lui Suliemanu. Ei i atribuiescu si unele fapte miraculóse. Intre altele, éca un'a. Abiá pusu pe tronu, elu immediatu s'a datu josu cá de pe unu locu necuratu, si a cerutu se i se dea Abdest, adeca apa de spalatu. Merse la o cisterna preparata anume pentru a lua apa, dar' chiar' atunci nu erá apa intr'ensa (câci prin réu'a aplicare de la inceputu a apeducteloru in Constatinopole, de si tóte palatele din cetate sunt provediute cu apa, ce curge din munti, totusi in Seraiu, séu pentru ca loculu è prè susu, séu pentru ca architectii nu s'au priceputu, nu este dusa ap'a nici pênê in diu'a de asta-di). Silahdar întielegêndu ce vrea Sultanulu, ordinâ cá se vina apa immediatu, dar' tot-odata dîse lui Suleimanu, ca nu este apa in cisterna. Sultanulu inse nu a luatu in séma cuvintele lui Silahdar, si esclama : Bismillah! In numele Dumnedieului prèinduratu! Si indata a esitu apa din marmora uscata; si dupa ce a facutu Abdest, adeca s'a spalatu pe mani si pe capu, a ordinatu apei se dispara si ea a intratu érasi in marmora. Dar' in tôte alte lucruri Suleimanu erá atâtu de ignorantu si stupidu in câtu nu cunóscea nici lucrurile cele mai de tóte dîlele ale vietiei. Odata intre alte bucate i-au adusu pe mésa o speçie de pesce rotundu, care la Turci se numesce Psisi, si elu l-a mancatu crediendu-lu pragitura. In alta dì vediendu ca nu i-au adusu la mésa pesce de acel'a, au intrebatu : cumu de asta-di nu i-au facutu pragitur'a care o a avutu eri? Acésta intrebare o a repetîtu in tóte dîlele, pênê in urma bucatarii din intemplare au adusu pe mésa aceeasi mancare de pesce. Suleimanu a crediutu si acumu ca è pragitura, si bucatarii au vediutu cumu potu se satisfaca poft'a domnului loru lipsitu de esperientia.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU II FIIULU LUI IBRAHIMU

ALU DOUE-DIECI-SI-UNULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA IV.

CÉRTA INTRE POPORU PENTRU ALLEGEREA DE SULTANU

I. De sì mórteà lui Solimanu se asceptá si se doriá de multu, totusi trecerea lui din viétia au adusu pe curtea ottomana in mari si nóue miscari secrete. Nobilii si mai totu poporulu, voiau a pune pe tronu pe unulu din fiii lui Mahomedu, alu destituitului Sultanu, adeca séu pe Mustafa séu pe Achmedu; àltii mai puçini, voiau pe insusi Mahomedu, pe care ilu destituisera mai inainte. Allegerea a ori cari-a dintre acestea persóne, erá periculósa pentru Veziru. Càci déca se restituie Mahomedu pe tronu, atunci viéti'a Vezirului este amerintiata, fiindu-ca elu nu se potea escusa ca nu ar' fi luatu mare parte cu aceia cari au tiesutu revolutiunea, prin care Mahomedu a fostu destituitu. Ér' déca se alege unulu ori carele din fiii lui Mahomedu, atunci se poté teme ca acesti tineri principi, avendu o crescere liberale in palàtu, contra usului practicatu la ceialalti Shehzadei, si fiindu degiá instruiti in administratiunea regimului, ei ilu voru destitui din veziratu, si voru comanda cu putere absoluta asupr'a armatèi.

ACHMEDU FIIULU LUI IBRAHIMU SI FRATELE LUI SOLIMANU SE ALEGE SULTANU

II. Pentru a esclude pe tóte aceste pesóne de la tronu, Vezirulu se resolvì a inaltià là dignitatea de Sultanu pe Achmedu, fratele celu mai tineru alu lui Solimanu, in calitati nu mai superioru decâtu acest'a. Aceea ce i-a si reusitu; câci prin védi'a ce avea inaintea poporului pentru fericitele resultate hellice cáte a reportatu in anulu trecutu, i-a succesu, de Achmedu indata a dóu'a dî dupa mórtea fratelui seu Solimanu a fostu proclamatu in unanimitate imperatu alu impęriului ottomanu.

NOULU SULTANU MERGE LA ADRIANOPOLE

III. Dar' pentru cá malcontentii se nu-si ia dreptu motivu stupiditatea Sultanului pentru a escitá o nóua rebelliune, Vezirulu indata la inceputulu lunei Sievval s'a dusu dimpreuna cu Sultanulu la Adrianopole, instituindu Caimacamu in Constantinopole pe Aimidge Ogli Husein Pasia (1), pe care apoi mai in urma l-a inaintatu

(1) *Aimidge Ogli Huseen Pasia.* Acestu barbatu este fórte renumitu atâtu la Turci câtu si la crestini pentru pacea de la Carlovìtiu, care s'a inchieiatu pe timpulu seu. Kioprili Ahmedu Pasia i-a datu numele de Aimidge Ogli, fiindu-ca tatalu acestui-a i-a fostu unchiu (*). Kioprili a inceputu mai ântâiu a-lu redicá la posturi, si apoi a functionatu in multe officiuri, precumu Caimacamu de Constantinopole, apoi Capudan Pasia séu Mare-admiralu, dupa aceea gubernatore de Belgradu si in urma Mare-Veziru. La dignitatea de Mare-Veziru au adjunsu, dupa ce acestu postu a remasu vacantu prin mórtea lui Elmas Mehmedu Pasia, pe care in batai'a de la Zenta l-au uccisu rebeltii dimpreuna cu pe toti ceialalti officiari ai armatei turcesci (**). Elu a fostu unu omu dreptu si onestu, dar de o inteligentia nu prè acuta. Elu nu erá nici atâtu de stupidu, nici atâtu de obstinatu, in câtu se nu asculte consiliurile si opiniunile altor-a. mai alesu ale lui Rami Reis Effendi si ale lui Alexandru Maurocordatu; si acést'a a fostu ratiunea, ca limitat'a lui intieleptiune n'au adusu niciunu detrimentu considerabile statului. Elu sub totu timpulu veziratului seu mai inainte de tóte a cugetatu se puna capetu, intr'unu modu séu altulu, unui bellu atâtu de lungu si nefericitu, sub care gemea imperiulu ottomanu; si apoi a observá cu tóta religiositatea pacea, ce elu incheiase. cá asiá atâtu elu insusi, câtu si provinciele de sub sceptrulu turcescu, se castige timpu de a se mai reculege. Dar' chiar' aceste cugetari ale sale au fostu caus'a de a cadiutu in disgratia, precumu amu aretatu pe largu in textulu istoriei, si pentru aceea nu este necessitate a o mai re-

(*) Aimidge insémna unchiu; Aimidge Ogli, veru primariu. *Tr. Rom.*
(**) A se vedé §. 54 și 55 la capu IV din cartęa IV. *Tr. Rom.*

là dignitatea de Capudanu Pasia, si in loculu lui a pusu pe Arabadgi Ali Pasia (2). In Adrianopole si-a pusu tóta diligenti'a pentru a face preparatiuni bellice; lucru in care mai inainte a fostu impedecatu prin indispositiunea Sultanului.

ADMIRABIL'A DESTERITATE A VEZIRULUI IN MODULU DE A FORMA O ARMATA

IV. Dar' modulu si midi-lócele de cari s'au folositu Vezirii de mai nainte pentru a immultì armat'a, Kioprili spre raru esemplu la Turci, a fostu necessitatu a le intrebuintiá pentru impucinarea numerului armatei. Câ-ci, Musulmanii incuragiati prin fericitulu succesu alu espeditiunei contra Belgradului, veniau in massa din tóte partile si de buna-voia a se inrola sub stindardulu lui Mahomedu,

petì ací. Elu erá unu iubitoriu atâtu de mare de vinarsu, in câtu nu putea traì fara elu. Cumu s'a dedatu la acést'a, nu-mi este cunoscutu. Acestu vinarsu erá unu estractu de vinu, si ilu prepará unu crestinu din Aleppo, pe care-lu tienea la casa in calitate de medicu: erá atâtu de tare, in câtu o singura picatura ar' fi arsu gûtulu altui-a afara de alu lui. Pentru cá sa aiba mai multu timpu liberu de a pote bé, elu a facutu pe Sultanulu se créda ca suffere de picióre, si trebe in tóta sér'a se ia medicina. Pentru acestu motivu a obtienutu licenti'a de a nu se presentá la curte dupa órele nóue din dî (*), fia ori ce affaceri importante ar fi; cu modulu acest'a, elu potea se-si petréca si pêné la mediulu noptei, déca-i placé. Dupa ce a fostu destituitu din veziratu, l-a cuprinsu róderea consciintiei sale musulmane, si s'a decisu a imbraca saculu penitentiei, ce la Turci se numesce Teube, si a se abtiené cu totulu de la acésta beutura alcoholica. Dar' câte-va dîle in urma, dupe ce incepù acésta continentia, a simtitu o durere fórte acuta in plumuni, si corpulu seu imflamatu ca si cându ar' fi attacatu de hydrogia sau de tympania. Medicii i promitieau ca érasi se va insanetosia pe deplinu, déca se va intórce la usulu de a be vinarsu ca mai nainte. Dar' elu mai bucurosu a voitu se móra, decâtu dupa penitenti'a ce a imbracatu, se se mai intórca érasi la modulu vietiei sale de mai inainte. Asia retragûndu-se in vill'a sa nu departe de Ciorlu, murì la trei-dieci de dîle dupa destituirea ia din veziratu, si a fostu immormentatu intr'o Turbea la Constantinopole, ce lasase anca in viéti'a sa a o face anume pentru a fi immormentatu acolo.

(2) *Arabadgi Ali Pasia.* Acest'a, dupa mórtea lui Kioprili Mustafa Pasia, a fostu onoratu cu dignitatea de Mare-Veziru; dar' puçine lucruri memorabili a facutu atâtu inainte câtu si dupa ce a fostu inaltiatu la acésta dignitate, si in câte-va luni a fostu si destituitu din postulu seu. Turcii i-au datu supranumele de Arabadgi, séu pentru ca tatalu seu a fostu unu carausiu ori transportatoru de negotiuri, pe cari in Constantinopole i numescu Arabadgi, séu pentru ca prin stupiditatea si nepriceperea sa mai multu semená cu unu arabadgiu, carausiu, decâtu la unu primu-ministru

(*) Adeca: dupa trei óre dupa amédia-di. *Tr. Rom.*

in câtu nici-odata inainte de aceea armata mai numerósa in castrele turcesci nu s'a vediutu. Observandu acést'a Kioprili, ordinâ Pasiloru a nu aduce in castre mai multi soldati decâtu câti le este impusu fia-carui-a; câci — dîcea elu — *musulmanii* àu de a se lupta acumu in contra Ghiaụriloru, si spre acestu scopu ei nu au necessitàte de armata numerósa; si de alta parte, avendu a percurge o cale lunga prin tiér'a inimicului pênê a adjunge la Bud'a, este fórte de temutu, ca o armata prè numerósa ar' poté cadé in inconvenientulu de a sufferì de lipsâ in provisiuni.

SOLDATII SE OFFERU INSII LA SERVITIỤ BELLICU, VEZIRULU CADE IN INVIDIA LA CURTE

V. Dar' soldatii nu voiau a sci nimicu de acestu ordinu alu Vezirului, si veniau in numeru din ce in ce mai mare a se inrolá, declarandu in publicu, ca loru nu le trebe panea Sultanului, nici nu vreau a se inrola in speranti'a soldului, cì o facu acést'a din zelulu ce-lu au de se bate pentru legea mahomedana; ei sunt indestulati cu saculu loru, si se voru tiené fórte fericiti, déca sub auspiciele unui generalu musulmanu voru ajunge se fia séu Gazi (3) séu inconronati cu Shehadet (4). Si fiindu-ca cu modulu acest'a renumele Vezirului crescea si mäi tare, nu potea se lipsésca cá invidi'a, acésta meretrice perpetua a meriteloru, se nu-si arunce in contra lui sagetile veninóse din curte, residenti'a ei favorita. Kislar Agasi si ceialalalti officiari de curte nu poteau sufferi decâtu cu mare mânia, ca favorulu si védi'a ce se dedasera a o avé numai ei la Sultanulu si la poporu, acumu deodata a trecutu de la ei la Kioprili Ogli, si i despretiuiesce câ pe nisce persóne cu totulu nulle si neinsemnate. Deci se conspirara cu totii a resturná pe Vezirulu, si abusandu de stupiditatea domnului loru, i implura capulu cu feliu de feliu de suspitiuni in contra lui Kioprili.

(3) *Gazi.* Turcii traiescu in imaginatiunea, ca la fia-care musulmanu, care a remasu ucisu de inimicu in batalia, i se iérta tóte pecatele ce au avutu. Dar' despre acést'a amu vorbitu mai in susu. (*)

(4) Mórtea de martiru. *Tr. Rom.*

(*) Nota 46 la capu IV. din cartea III. *Tr. Rom.*

FALS'A ACCUSATIUNE LA SULTANULU CONTRA VEZIRULUI

VI. In speçialu Kislar Agasi, care pretindea a fi celu mai fidele servitoriu alu Sultanului, denunciâ acestui-a, cá Vezirulu are de cugetu a-lu destui, si ca a trasu degiá in partea sa pe Ieniceri intr'atâtu, in câtu acesti-a i-au sì promisu, ca indata ce va plecá din Adrianopole, ei voru proclama de Sultanu pe Mustafa, fiiulu lui Muhamedu. Secretariulu meu(5) dîse Kislar Agasi — care sta in intima amicitia cu unii din officiarii Ienicerilorn, mi-a descoperitu acestea, si io mi-am tienutu de detorintia a le aretá Sultanului meu, fiindu-ca periclulu, de si anca secretu, dar' elu pare fórte aprópe si fórte mare. Sultanulu a crediutu acestoru vorbe, si l-a intrebatu ca : ce este dar' de facutu? Denunti atorele se folosi de ocasiune, sì dîse: « Déca Maiestatea vóstra voiti a ve sustiené pe tronu, si a stinge « sorgintea seditiunei, nu aveti alta de a face decâtu a tramitte pe « Baltagilar Kiahaiasi (6) la Vezirulu, si a demandá acestui-a se se « presente inaintea Maiestatiei Vóstre, dicêndu ca aveti se-lu intre-

(5) *Secretariulu meu.* Acesta era Sari Iazidgi (*), secretariu la Kislar Aga, numitu Karaculuk Aga (**); unu barbatu fórte ingeniosu, care avea tóta increderea domnului seu, si era inimicu de mórte alu lui Kioprili; si de si officiulu seu nu era de inalta autoritate, totusi elu se bucurá de cele mai distincte onoruri din partea a toti mai-mariloru in imperiulu ottomanu; si acést'a numai pentru vêdi'a lui Kislar Agasi la curte, prin care elu potea face fórte multu. Officiulu lui era : a purtá comptabilitatea despre veniturile a tóte Geamiele construite de Sultani; a platí soldulu la Baltagi, si la femeiele din Seraliu si la toti ceialalti servitori cari stau sub ordinile lui Kislar Agasi; si a presenta prin Kislar Aga Sultanului o lista scrisa de man'a sa despre tóte aceste persóne. Din tóte aceste affaceri, elu póte se-si faca unu venitu atâtu de mare, ca si Effendi Ieniceriloru. Cându se presenta inaintea Sultanului séu inaintea Vezirului, trebe se aiba totdeuna unu calimariu acatiatu de bracinariu, si fara acesta nu póte se appara inaintea loru. Assemenea calimariu trebe se pórte cu sine si Effendi Ieniceriloru.

(6) *Baltadgilar Kiahaiasi.* Acest'a este Capu-commandante alu regimentului Baltadgiloru. In celelalte è supusu lui Kislar Agasi, si in absenti'a lui Kapudgilar Kiahaiasi, elu duce ordinulu la Vezirulu, candu acest'a e chiamatu si are a se presenta la curte. Dar' candu si elu absentéza in alte affaceri, atunci Chasaki Aga, séu al doilea comandante alu Baltadgiloru, ori Rusbekci, séu alu treilea comandante alu acestui regimentu chiama pe Vezirulu la curte.

(*) Insémna : secretariu-galbenu. *Tr. Rom.*
(**) Insémna : intendante alu cutêieloru. *Tr. Rom.*

«bati ce-va. Si apoi, candu va fi in palatiulu vostru, poteti se fa-
«ceti cu elu ce ve place.»

UNU MUTU INFORMÉZA DESPRE ACÉST'A PE VEZIRULU

VII. Pre candu Kislar Agasi spunea acestea cu multa simulatiune Sultanului, Dilsis Muhamedu Aga, unu mutu (7), tieneá cortin'a la usia, sì vedea din miscarea buzeloru si din gesticularile maniloru loru, ca ei s'au intielesu à destituí pe Vezirulu; ese numai de câtu din camer'a Sultanului, merge dreptu la Vezirulu si prin semne ilu informéza esactu despre totu lucrulu. Anca nu terminase mutulu bine istori'a s'a, si Baltagilar Kiahaiasi vine in cea mai mare graba la Vezirulu si-i aréta cà Sultanulu ilu poftesce cá se se presente numai decâtu la palatu.

VEZIRULU IN LOCU DE A MERGE LA SULTANULU, ADUNA PE OFFICIARII IENICERILORU SI LE TIENE UNU DISCURSU.

VIII. Vezirulu vediù bine ca informatiunea mutului erá esacta, si dède ordinu numai decâtu a tiené gat'a unu calu pentru elu, ér' lui Baltagilar Kiahaiasi i dîse, se mérgà inainte, ca indata i va urmá si elu. Dupa-ce s'a departatu acesta, Vezirulu a tramisu in secretu

(7) *Unu mutu.* In Palatulu Sultanului se tienu o multime de muti si surdi, a caroru singura sarcina este a tiené cortin'a inchisa la usi'a cabinetului, candu Sultanulu vorbesce in secretu cu Vezirulu, cu Kislar Aga; séu cu altu officieru inaltu, pentru a nu lasa se intre nime. Eu vedu, ca cei mai multi Europeni, cari dau o descriere despre curtea ottomana, affirma ca acesti surdo-muti au fostu intrebuintiati de multe-ori pentru a luá viéti'a acelor-a, pe cari Sultanulu voiá se si-i curatie din cale. Dar' eu nu-mi potu imagina, ce póte se fia ratiunea acestei retaciri. Câci nu s'a mai auditu nici-odata in Constantinopole, ca mutii, piticii si buffonii, cari au aceeasi chiamare in palatu de a face jocuri si risuri, se fia fostu vre-odata intrebuintiati la missiuni séu lucrari seriósе. Adeverulu este, ca aceste persóne, carora natur'a le-a denegatu facultatea de a audi si de a vorbi, totu aceeasi natura pentru a suplini acestu defectu le-a dotatu cu o pricepere atâtu de viia, in câtu din miscarile buzeloru si din gesturile celoru ce vorbescu; sciu si cunoscu ceea ce acesti-a dicu. Afara de acést'a, ei au invetiatu o speçie de limba prin semne; si fiindu-ca acésta limba convine fórte multu cu taciturnitatea mai multu decâtu pythagorica la curtea Sultanului, asia nu este nici unu curtenu care se nu o pricépa. Sultanulu insusi anca trebe se o cunósca; câci elu nici-odata nu póte se useze de alta limba, candu vre se ordine ceva mutiloru sei, seu candu are voia se vorbésca cu ei din distractiune.

dupa Aga Ienicerilorn si dupa vre-o câti-va alti Odgiacu Agalari despre cari scia ca-i suntu amici, si se adressâ catra ei, precumu urméza: «Nu ve mirareti, fratii mei, ca amu tramisu dupa voi la o «óra atâtu de inusitata si intr'o graba atatu de mare. Importanti'a «lucrului erá acésta grabire. câ-ci nu numai eu si voi, cì intregu «imperiulu este in periclu. Voi insi-ve, fratii mei, sciti câta sudóre «si labóre amu pusu nu numai pentru conservarea, dar' si pentru «restabilirea imperiului ottomanu, si câta credintia amu aretatu in «tóta purtarea mea catra Sultanu si imperiu. Nu mie inse, cì altor'a «se cuvine se aduca acì laude. Voi sciti, si sunteti martori vii, in ce «periclu eramu cu totii atunci, candu eu, contra voiei mele, amu «primitu sarcin'a de mare-Veziru. Provinciele nóstre europene, cari «dóue sute de ani nu vediura picioru de inimicu, erau cucerite de «Germani; si Ghiaurii ingônfati de successele loru in a dóu'a espe«ditiune, erau resoluti a atacá nu numai Adrianopolea, cì chiar' si «Constantinopolea. Passurile muntelui Emu, antemurii acestoru «cetati, erau in man'a loru pênê la Dragomanu Kioi; Sofi'a, capi«tal'a Bulgariei, erá prefacuta in cenusia; si tóte partile nóstre pênê «la Tatár-Basargicu erau espuse raptului si devastatiunei Germani«loru numai prin negligenti'a predecessoriloru mei. Dar' in intrulu «muriloru nostri, noi amu sufferitu anca si mai mari calamitati. «Thesaurulu publicu erá plinu cu charthii, dar' nu cu bani; suditii «nostri prin estorsiunile Defterdariloru, redusi la estrema pauper«tate; poporulu plinu de tremuru si de frica de inimicu; magazi«nele si armamentariele tóte góle; cu unu cuventu, totu era in cea «mai mare confusiune si ametíre. Dar', sub a mea conducere, si cu «adjutoriulu a-totu-potintelui Dumnedieu, trupele osmanice intr'o «singura espeditiune au alungatu preste Dunare pe acei superbi «Germani, cari au fostu atâtu de imprudenti de a refusá conditiunile «de pace, offerita anca si cu mai mare imprudentia de catra prede«cessorii mei; armele ottomane au recuperatu Belgradulu, Niss'a, «Semendri'a, Vidinulu si alte mai multe cetati si sate, sanctificate «prin rugatiunile Mahomedaniloru, si tóte au fostu readuse in splen«dórea loru de mai inainte; Ardélulu insusi a fostu redatu princi«pelui seu pusu de noi; Heusler, generalu de valóre renumita, a

«fostu batutu cu tótă armat'a sa, si, pentru cá victori'ă se fia sì mai «completa, a cadiutu elu insusi prinsu in manile nóstre. Cu unu «cuventu, noi intr'atâtu amu slabitu pe inimicu, in câtu ne potemu «promitte, fára se ne incelamu, ca inca in acestu anu vomu cucerì «Bud'a, capital'a Ungariei. Câ-ci Dumnedieu, autorulu a tóte victo- «riele, care nu adjutase armeloru predecessoriloru nostri, si-a in- «torsu acumu façi'a catra noi, si este in adjutoriulu nostru, pre- «cumu ne-amu potutu convinge din modulu miraculosu, cumu ne-au «adjutatu in anulu proxime trecutu. Asta-di avemu o armata nu- «merósa, care nu numai ca è gat'a a esecutá cu promptitudine or- «dinile nóstre, dar', ceea ce è mai multu, è plina de insufletire si «de sperantia de a invinge si de a cucerì. Inimiculu esternu nu este «in stare a se oppune acestei armate. Dar' suntu intre murii nostri «inimici de casa, cari condusi séu de sabi'a invidiei, atâtu de co- «muna ómeniloru de curte, séu sedusi de spiritulu necuratu de à «impedecá totu progressulu victorieloru ottomane: ei nu cugeta la «alta, de câtu a ne tradá pe noi si tóta puterea imperiului ottomanu «in manile inimicului. Cu acestu scopu, ei se adopera inainte de «tóte a face cà noi se fimu departati de la armata; si au mintitu «Sultanului, ca Vezirulu si Ienicerii au facutu complotu pentrn a-lu «destituì. Sultanulu, unu principe de sufletu fórte bunu, dar' ne- «patîtu in administratiunea imperiului, si care la ori-ce i se propune' «nu scie se respunda alta decâtu Chosh! Chosh (8), s'a lasatu a fi «sedusu de intrigile loru, in câtu este resolutu nu numai a me des- «tituì pe mine de Veziratu, dar' a ve puní pe voi toti in modulu «celu mai severu. Acestea amu voitu a vi le descoperì acì, si a ve «eshortá, cà in midi-loculu acestui periclu amerintiatoriu, se luati «mesurile cuviintióse pentru binele Statului. Acest'a a fostu scopulu «pentru care v'amu conchiamatu asta-di in consiliu In câtu pentru «mine, io nu sunt atâtu de vanu, in câtu se credu ca afara de mine al- «tulu nu este capabile de a adjuta imperiului ottomanu in crisele «séle; nu regretu nici macar diminuirea onórei mele, fiindu-ca io sunt «totdeauna gat'a a'mi espune si insasi viéti'a mea pentru binele pu- «blicu alu statului. Dar eu prevedu, ca dupe redicarea mea din postu,

(8) Bine, bine! *Tr. Rom.*

«imi va urmá unulu din acesti arroganti curteni ai nostri, si sunt «fórte ingrigiatu, ca acela va aduce in cea mai mare confusiune tre«bile imperiului ottomanu, va strica succesele fericite de pênê a«cumu, si ne va aruncá intr'o stare deplorabile, precumu n'a « mai fostu nici-odatâ. Aduceți-ve aminte,ca dupe destituireaséu mór«tea mea (care eu o dorescu, pentru cá se nu vedu cu ochii mei rui«n'a proxìma a statului), aducetî-ve aminte dîcu, ca vóe va trebuí se «luati asupra-va grigea statului, câci Sultanulu este incapabile la «acésta; si se aperati statulu in contra a tóto perturbatiunile. Io nu «vreu nici câtusi de puçinu a me oppune ordiniloru Sultanului, si «m'am determinatu a-i remitte, déca si voi consimtiti, chiaru mane «sigilulu imperiului, si a-i cere permissiunea se me ducu la Mecca. «Dumnedieu se ve conduca prin spiritulu seu pe calea cea drépta, «si se ve protéga cu drépt'a sa a-tot-potinte in luptele vóstre contra Ghiauriloru.»

OFFICIARII IENICERILORU PROMITTU PRIN JURAMENTU A REMANÉ FIDELI VEZIRULUI

IX. Ag'a Ieniceriloru si toti ceialalti officiari se turburara fórte la celea ce audira din gur'a Vezirului; si plini de resimtiementu, numiau pe Sultanulu stupidu, imprudentu, imbecille, si strigau ca se lasa a se purtà de curtenii sei, precum pórta ventulu frundiele. Si mai multu, ei dîceau, cà déca Sultanulu ar' persiste in intentiunea sa, atunci mai gat'a sunt a'lu destituí pre elu decâtu pe Kioprili Ogli, pe acestu aperatoriu al legei, sustienetoriu alu imperiului ottomanu si invincibilu generalu alu loru. Dupa aceea promisserà Vezirului asi pune sì viéti'a pentru elu, si a nu sufferì cá cine-va se-i attinga nici macar un firu de peru de pe capu; se legara apoi intre sine prin juramentu, ca pênê va traì elu, nu voru sufferí nici-de-cumu unu altu generalu asupr'a loru, si ca comandele lui le voru implinì cu cea mai mare promptitudine.

VEZIRULU SE ESCUSA CA NU SE POTE PRESENTA LA CURTE

X. Vezirulu, care nu chiamase pe officiari la sine cu altu scopu, decâtu cá se védiá cu ce simtieminte se pórta câtrâ elu, si vediendu acuma ca póte comptá pe fidelitatea loru, a tramissu anca in acea

dî prin unu Telchisiu (9) respunsu la curte, de urmatoriulu coprinsu ca: « Avea intentiunea, indata după primirea ordinului Maiestatiei sale, a se presentá la palatu; dar' chiar' candu a vrutu se incalece, i s'a denuntiatu ca soldatii pentru unele injurìi ce le-au intimpinatu de la curteni, sunt in momentu de a escita o rebelliune. Acestu periclu i s'a parutu de atât'a importantia, in câtu a crediutu ca nu va gresì contra obedientiei sale, déca va amena împlinirea ordinului Maiestatiei sale, pentru a impedicá mai ântâiu acea seditiune. Spre acestu scopu a chiamatu la sine pe officiarii armatei, si despre ce midi-lóce sunt de a se lua pentru a suffocá rebelliunea, isi va luá libertate de a reportá Maiestatei sale cu diu'a de mane.»

INAMICII SEI REMANU PEDEPSITI

XI. In diu'a urmatória tramitte unu altu Telchisiu Sultanului, in care-i aréta: « Ca pre langa tóte adoperatiunile sale nu ia potutu succede a stinge flacar'a latenta intre soldati; ca i-a gasitu pe acesti-a atâtu de inflexibili si pretentiosi, in càtu refusa de a se intórce la dorintiele loru, pênê candu nu voru scì, ca Kislar Aga este departatu

(9) *Telchisu.* Acestu cuventu insémna propriamente unu reportu séu naratiune. La curtea ottomana se da numele de Telchisiu aceloru littere, ce tramitte Vezirulu catra Sultanulu despre affacerile publice de statu. Sultanulu nu le refusa, decâtu in casuri fórte rari; si candu se intempla ca elu se nu implinésca cererea Vezirului coprinsa in Telchisiu, totdeauna se crede ca onórea si dignitatea Vezirului este in mare periclu. Telchisiulu trebe se fia scrisu de man'a propria a lui Reis Effendi séu Mare-cancelariu; apoi invelitu in pânza fórte fina, numita Tulbend, se léga cu unu firu fórte finu de metasa, si se prevede cu sigillulu Sultanului, pe care vezirulu ilu pórta pururea la sine cá semnu alu inaltei sale dignitati. Dupa ce s'a legatu si sigilatu in modulu acest'a, Telchisiulu se da in man'a lui Telchisci. Acést'a è unu officiaru de fórte mare védia la curtea ottomana, cam ca Ῥεφερενδάριος de pre langa imperatii greci de odinióra. Telchisci primindu scrisórea, nu-i este permisu a o pune in sinu séu altu unde-va, afara de casulu candu aru plouá, ci trebe se o pórte totu in mana si se o duca câtu se póte mai curêndu la palatu. Ajunsu aici, o da lui Kislar Aga, care o presenta apoi Sultanului. Telchisci ascépta in anticamera, pênê candu se face Chatisierifulu séu respunsulu Sultanului la scrisórea Vezirului, si ilu aduce acelasiu Kislar Aga; apoi ilu duce Vezirului in modulu cum au adusu Telchisiulu. Se intempla inse de multe-ori, ca Sultanulu tramite Vezirului Chatisierifulu prin Baltadgilar Kiahaisi, séu Chasaki Aga, séu Rusbekci, despre cari amu vorbitu aci mai in susu (*).

(*) La not'a 6. *Tr. Rom.*

de la curte, si pênê candu secretariulu acestui-a nu va fi datu justitiei; pentru aceea rógă pré-umilitu pe Maiestatea sa, cà acum, candu armat'a sta preparata pentru espeditiune, si candu este cea mai mare sperantia de bunu succesu, se se indure a nu impedica progressulu victoriei prin o immatura indulgentia catra curtenii sei, si a nu se espune pe sine insusi la celu mai mare periclu.» Candu a cetitu Sultanulu acèsta scrisóre, Kislar Agasi, vediendu-ca plànulu seu este tradatu Vezirului, a rugatu pe Sultanulu, ca de si elu (Kislar) i este unu fidelu servitoriu, totusi se binevoiésca a-lu sacrifica pentru binele imperiului. Sultanului refusâ cererea, atâtu erá de prevenitu in favórea acestui servitoriu mincinosu. Dar' Vezirulu tramise unu al treilea Telchisiu, in care-i aréta funestele urmari, déca nu va implinì cererea soldatiloru. Sultanulu infricatu, a tramisu pe Kislar Agasí in esiliu la Egiptu; ér' secretariulu acestui-a a fostu adusu inaintea Vezirului, care immediatu a lasatu se-lu spèndiure in' vestmentulu seu ordinariu si cu calimariulu seu de argintu la cingêtória.

VEZIRULU PLÉCA IN CAMPANIA

XII. Asia Vezirulu a remasu confirmatu in postulu seu. Elu anca, pentru a taiá celorlalti officiari ori ce ocasiune de a mai faurí assemeni àttentate contra lui, indata a trei'à dí a plecatu din Adrianopole cu tótă armat'a, si s'a pusu in castre aprópe de cetate, facendu tóte preparativele necessarie pentru a incepe campani'a.

DELEGATULU REGELUI ANGLIEI LA VEZIRULU CU INTERMEDIATIUNI DE PACE

XIII. Pre càndu era acì, vine unu delegatu alu regelui Wilhemu III. din Angli'a la elu, si-i offere intermediatiunea domnului seu pentru inchiarea unui tractatu de pace. Vezirulu l'a primitu cu cea mai mare onóre, si i-a declaratu, ca sì elu doresce a tractá despre pace sub conditiuni onorabile; in realitate inse Vezirulu nu avea alta intentiune, decàtu a amâgi pe Germani, si intr'aceea a se apropiá de Bud'a si a cucerì acésta cetate capitala a Ungariei.

VEZIRULU TIENE CONSILIU GENERALU, SI CONCLUDE A TRECE SAV'A SI A MERGE CONTRA INIMICULUI

XIV. Candu in acésta intentiune a adjunsu cu armat'a sa la Bel-

gradu, i vine scirea, ca armat'a imperiale sub comand'a principelui Ludovicu de Baden a esitu degiá in campania si a inaintatu pênê la Petrovaradinu. Dupa acésta scire a convocatu numai decâtu la consiliu pe officiarii sei, si le-a cerutu opiniunea tuturoru in ceea ce este de facutu; si cu consensulu loru a conclusu a merge in contra Germaniloru, si a-i attacá ori unde ar' da de ei; ér' in casu candu acesti-a n'ar' poté tiené lupt'a séu ar' refusá de a o primì, atunci se-i persecuteze pênê la Bud'a. Dupa ce s'a luatu acestu conclusu, a datu immediatu ordinu soldatiloru a se radica din castre, si trecêndu Sav'a a inaintatu pênê aprópe de Petrovaradinu. Generalulu armatei imperiali indata ce audise ca Vezirulu se apropia, s'a campatu cu armat'a sa aprópe de Islancamenu la tiermurea Dunarei, fortificandu-se aci din tóte partile.

VINE LA ISLAKAMENU IN FACIA INIMICULUI, SI TAIA O TRUPA DIN ARMAT'A GERMANA

XV. Puçinu dupa aceea vine Vezirulu si se pune cu trupele sale in partea drépta de la castrele germane, pentru a le taia calea de retragere. Chiar' in acelasiu timpu s'a intemplatu, ca cinci-mii de imperialisti, pe care principele de Badenu i ceruse intru adjutoriulu seu, veniau in cea mai mare graba câtrâ castrele lui; dar' vezirulu le-a taiatu calea, i-a luatu in midi-locu, si cu numerósele sale trupe i-a batutu intr'unu modu. in câtu de si se aperara cu multa bravura, totusi din acei cinci-mii de ómeni nici-unulu macar' n'a potutu scapa; ei au fostu parte ucisi parte prinsi de inimicu chiar' in faci'a si sub ochii armatei imperiali.

SE INCINGE O LUPTA SANGEROASA INTRE TURCI SI IMPERIALISTI

XVI. Acésta perdere a fostu pentru restulu armatei germane unu funestu presagiu despre imminentele loru periclu, si i-a taiatu totu curagiulu de mai inainte de a ataca pe inimicu. Generalulu insusi si-a observatu pré tardiu erórea, ca s'a lasatu a fi strimtoratu intr'unu spatiu atâta de ângustu, unde nu potea nici a se estinde cu trupele sale, nici a se aperá de tunurile inimicului. Si fiindu ca nu erá nici-unu miḑi-locu de a scapá din acésta situaţiune periculósa: se resolvi a-si face cale pintre inimicu cu sabi'a in mana. Dar' pre-

candu se occupá elu cu acestu cugetu, Turcii incuragiati prin victori'a loru din urma, au nevalitu mai multu cu furia decâtu cu barbatia moderata asupr'a Germaniloru, si nu altminterea, decâtu cá si candu ar' fi voitu cá dintr'o singura lovitura se nimicésca tóta armat'a germana. Siese óre a remasu lupt'a dubia, batêndu-se ambe partile cu curagiu egalu, dar' cu puteri inegali.

SUCCESULU LUPTEI REMANE LUNGU TIMPU INCERTU

XVII. Dupa ce succesulu luptei lungu timpu a remasu incertu, Germanii din desperatiune prindu curagiu, si trecu preste liniele turcescì. Turcii rusinati de a vedé ca li se rapesce victori'a din mana, dau asupr'a Germaniloru si-i arunca érasi intre siantiurile loru, petrundu prin aceste pênê in castrele germane, si se luptau din ambe partile acumu cá invingêtori acumu cá invinsi.

VEZIRULU CADE MORTU SI GERMANII INVINGU

XVIII. In urma, pre candu parea ca victori'a inclina in partea Turciloru, Vezirulu pentru cá cu presenti'a s'a se aduca in confusiune pe acei-a cari anca totu mai cutediau a-i resiste, vine cu trupele sale de reserva si ataca arip'a drépta a Germaniloru, pentru ca vedea ca de aici se face cea mai mare resistentia. Dar' candu lupt'a erá mai infocata, unu glontiu de pusca ilu lovesce prin templele ochiloru, cade mortu de pe calu, si prin mórtea sa, da victori'a degiá a Turciloru in man'a Germaniloru. Câci domesticii sei venindu in confusiune prin mórtea neasteptata a domnului loru si vediendu-se latitu pe pamentu, au chiamatu pe companionii loru si pre alti officiari de prin pregiuru, cá se-i redice corpulu; sub acestu timpu Tubulchan'a(10) incetase de a mai suná; ceea ce a causatu mare confusiune intre trupele turcesci, de si aveau degiá victori'a in mana. Calarimea

(10) *Tulbuchana.* Music'a militaria, despre care amu vorbitu intr'altu locu (*). Acésta musica, trebe ca in cursulu bataliei se fia totdeauna aprópe de Vezirulu si se jóce necurmatu, pentru a inspira si sustiené curagiulu in soldatii combatenti. Candu se intempla de incéta a suna, Ienicerii o considera dreptu semnu de perderea luptei, si cu greu i mai poti retiné de la fuga.

(*) La not'a 8 din Capu II. Cartea I *Tr. Rom.*

cuprinsa de o terróre panica, ea cea d'ântâiu a luatu fug'a si a lasatu pedestrimea singura; apoi puçinu dupa aceea i-a urmatu si Ienicerii.

GERMANII LASA PE TURCI SE FUGA SI LE OCCUPA CASTRELE

XIX. Germanii, cari nu se luptau in sperantia de a invinge, ci numai pentrù a nu muri neresbunati, vediendu fug'a neasceptata a inimiciloru, au inaintatu numai incetu in urm'a loru, pentru a lasa timpu si ocasiune Ieniceriloru de a se retrage, si pentru a nu-i forti'a, cá atacandu-i se incépa lupt'a din nou, care, storsi fiindu din tóte puterile (11), nu o ar' fi potutu sustiené. Ceealalta infanteria a Turciloru, candu a vediutu ca Ienicerii fugu, a lasatu armele loru, castrele si totu, si a prinsu si ea dupa ei fug'a in ruptulu capului. Germanii vediendu-se pe ne-asceptate domni asupr'a castreloru turcesci, nici n'au mai cercatu alta, ci au lasatu trupele loru se se restaureze câteva dile. Iǹ batai'a acést'a au cadiutu dóue-dieci-si-optu-mii de Turci, ér dintre Germani cam trei mii, necomputandu aci cele cinci regimente interceptate de Turci inainte de batalia.

CUVINTELE IMPERATULUI LEOPOLDU

XX. Cu tóte aceste, imperatulu Leopoldu, candu i s'a annunciatu acésta victoria, a disu ca nu'si doresce multe victorii cu pretiulu acest'a; câci perderea à optu regimente germane abiá se póte reparà in trei ani, pre cându golulu de optu dieci mii ómeni, Turcii ilu potu suplini in optu-dieci de dile.

PRINCIPELE DE BADENU OCCUPA LIPP A SI IMPRESSOARA VARADINULU

XXI. Dupa acésta victoria principele de Badenu a reocupatu Lip'a

(11) *Storsi din tóte puterile.* Immediatu dupa acésta batalia amu vediutu eu insumi unu Ieniceriu in Constantinopole, care in fuga si-a perdutu de pe capu turbanulu ce erá juru-imprejuru cusutu cu metasa de damascu, si pe care ilu aflase unu soldatu germanu. Ieniceriulu voiá se ilu ia indereptu; atunci soldatulu germanu ilu dede de buna voia, si-i dîse in limb'a turcésca aceste cuvinte: «Éca scumpulu meu, aci-ti «este turbanulu; tu esci soldatu, si eu anca sunt soldatu; prin urmare suntemu «frati». Ieniceriului atâtu de multu placà acésta gentiletia a Germanului, incatu luandu turbanulu cu o mana, cu ceealalta i presentà arm'a sa, si-i dîse: «intre frati nu mai este trebuintia de acestea».

care o cuprinsesera Turcii in anulu trecutu, si a impressora Varadinulu. Er Turcii de cealalta parte dupe fug'a loru din urma s'au readunatu la Belgradu si au numitu Seraskier pe Halil Pasia.

POLONII VREAU A FACE O ESPEDITIUNE IN BASSARABIA, DAR NU LE SUCCEDE

XXII. Pre candu se petreceau acestea la riulu Sav'a, Polonii anca se miscá, si in ultim'a luna a anului trecu Dnistrulu cu cugetu de a intreprinde o espeditiune in Bassarabi'a. Dar' lips'a de provisiunile necessarie era atâtu de simtita, in câtu indata la audiulu despre apropiarea Seraskierului Buiucli Mustafa Pasia, s'au retrasu, si fara a fi facutu ceva lucru de insemnatate, s'au intorsu acasa precumu au venitu.

PRIN TRADAREA UNUI OFFICIARU SPANIOLU, TURCII OCCUPA GARBUS'A

XXIII. Intre Venetiani si Turci curgea bellulu pe acestu timpu mai multu cu artificiu decâtu cu arme. Asiá Turcii occupara Garbus'a, unu castelu in Candi'a, aprópe impenetrabilu, prin tradarea unui officiaru spaniolu (12), care erá in garnisona. Turcii se incercara a

(12) *Officiariu spaniolu.* Cu numele Aloisiu. Elu dicea ca gubernatorele de Ragus'a 'ia desonoratu pe femei'a lui, si fiindu-ca nu avea altu midi-locu de a-si resbuna pentru acésta rusine, elu si stegariulu seu Ioseph concepura planulu perniciosu de a dejuca cetatea pe man'a Turciloru; ceea ce puçinu dupa aceea le-a si succesu. Turcii in recompensa i-au datu libertate de a se negutiatori in Constantinopole cu orice va voi fara taxa; afara de acést'a i-au assecuratu atâtu lui câtu si stegariului seu unu salariu quotidianu; ér' celoru dóue-dieci-si-cinci de soldati, cari au luatu parte la tradarea cetatiei, le-au promisu câte duoi lei pe tóta diu'a. La inceputu Turcii si-au tienutu cuventulu, si le-au datu nu numai remuneratiunile promise, dar' i-au onoratu anca si cu alte privilegiuri si distinctiuni; póte cu intentiunea de a atrage si pe alte garnisóne a le imita esemplu. Dar' vediendu ca unghiti'a corruptiunei nu vre se prinda, le-au redusu salariele mai ântâiu la diece coróne, apoi la dóue, şi in urma le-au subtrasu cu totulu, asiá in câtu au fostu necessitati a deschide o popina pentru a-si castiga subsistenti'a de tóte dilele. Aloisiu s'a offeritu de mai multe-ori la curtea ottomana, ca décá i se va dá la dispositiune unu vasu de resbellu, elu va nimici tóta flot'a venetiana prin unu focu artificiale, ce este inventiunea sa propria. Dar' invitatu la Constantinopole se faca o proba cu artea sa, elu a rafusatu a descoperi inainte de timpu secretulu inventiunei sale si aretà numai unele vase de feru si alte instrumente, cu cari affirmá ca póte se arunce foculu la o anumita distantia. Dar' Turcii n'au fostu satisfacuti cu acést'a, si temendu-se nu cumu-va se fia o tradare la midi-locu, n'au vrutu se-i créda, si nici nu i-au concrediútu comand'a asupr'a vre-unui vasu de resbellu. In urma la anulu inainte de in-

face assemenea la Suda si Spinalonga, dar Venetianii deveniti mai prudenti prin perderea loru din urma, au pazitu aceste fortaretie cu mai multa grige si au punitu cu mórte pe conspiratori.

ALI PASA SUCCEDE IN POSTULU DE MARE VEZIRU

XXIV. Intr'aceea Sultanulu Achmedu audiendu de mórtea lui Kioprili Mustafa Pasia, a inaintatu la postulu de mare Veziru pe Arabagi Alia Pasia, caimacamulu Constantinopolei, omu in desteritate inferioru multora, dar' in reutate superioru toturora.

SE VORBESCE ÉRASI DE PACE DAR' AMBASSADORULU FRANCIEI I PUNE PEDICI

XXV. Indata ce s'a numitu Ali Pasia de mare veziru, elu a resuscitatu vorb'a despre pace in Constantinopole si ascultà cu multa inclinatiune pe delegatii puteriloru straine, mai alesu pe Paget (13) delegatulu anglesu si pe Colliere (14) delegatulu ollandesu, care au fostu

cheiarea pacei de la Carlovitiu, ambassadorulu francesu l-a chiamatu la Adrianopole, unde Sultanulu isi tienea atunci curtea, si l-a invitatu se faca acolo o proba cu foculu seu artificiale, dar vezirulu Aimidge Ogli Hussein. l-a allungatu cá pe unu omu nebunu, si elu anca s'a intorsu fara succesu la Constantinopole. In urma, unu Evreu din Ortakioi l-a accusatu la Vezirulu, ca pe tóta diu'a se commitu mai multe assassinate in cas'a lui. Convinsu despre acésta Vizirulu, l-a deportatu in Trebisond'a, unde apoi a si muritu. Ioseph stegariulu seu a cadiutu dupa ai ceea in bóla, fórte grea in catu toti medicii ilu lasasera; caci corpulu lui erá plinu de nisce ulcere urite, cari i causau dureri terribili. Pe candu zacea in asta stare deplorabile. veni la elu abbatele monàstirei Mauromola, si-i promisse ca prin adjutoriulu facâtoriei de minuni Maria Vergina ellu se va insanetosiá érasi, déca va renunciá la schism'a papista si va trece la credinti'a bisericei orthodoxe. Bolnavulu, in speranti'a reinsanetosiarei, a acceptatu acésta propunere a monachului; lasâ a se transporta cu patulu seu in claustrulu Mauromola; aici s'au cetitu diu'a nóptea rugatiuni asupr'a lui, si in dóue-dieci-si-patru de óre, se insanetosiâ cumu se cade. Dreptu aceea, elu abjurâ in publicu, in biseric'a cea mare din Constantinopole, erorii papismului, si se facù membru bisericei dreptu-credintióse orientali.

(13) *Paget*. Acest'a deriva dintr'o familia nobile din Angli'a si a fostu ambassadore alu acestui regatu pre langa curtea ottomana. Elu a lasatu dupa sine unu nume fórte bunu intre Turci, nu numai pentru ca era fórte invetiatu, si bine cunoscutoriu de limb'a gréca si turcésca, si versatu si in alte sciintie, ci pentru ca era unu barbatu de rara prudentia, si se pricepea de minune la artea si modulu, cumu de la Turci poti se obtieni aceea ce vrei.

(14) *Colliere*. Acest'a erá nascutu in Smirn'a, unde tatalu seu a fostu consulu. Aici a invetiatu de tineru nu numai functiunile unui ambassadoru, dar' s'a perfectionatu pe deplinu in limbele grecésca si turcèsca, pentru acést'a Turcii ilu tieneau de

tramisi anume spre acestu scopu la pórt'a ottomana. Dar' speranti'a loru de pace o a disturbatu delegatulu francesu prin apucăturile sale artificióse; adică elu prin présente de auru si argintu a convinsu pe marele Veziru si pe ceilalti mai-mari, ca mai folositoriu este bellulu pentru binele Osmániloru decâtu pacea. Aceste apucaturi ale delegatului francesu au crescutu si mai multu in valóre prin o scrisóre a lui Mavrocordatu câtrâ Vezirulu, in care i anuntia acestui-a, ca Germani'a atâtu e de stórsa şi in omeni si in bani, in câtu imperatulu Leopoldu dupa tota probabilitatea nu va poté supportá greutatile bellului mai multu de unu anu séu multu duoi.

ALI PASIA SE DESTITUE DIN POSTU PENTRU AVARITI'A SI CRUDELITATILE SALE

XXVI. Tóte aceste consideratiuni atât'a influintia au avutu asupr'a Vezirului, in câtu elu renunciandu la tóta speranti'a de pace, isi puse tóte adoperatiunile sale pentru a continuá bellulu; luandu totodata mesurile atâtu pentru a redica bani si a implé thesaurulu publicu, câtu si pentru a delatura din cale pe toti aceia, cari i se pareau superiori in calitati, si pentru aceea suspecti lui. Asiá a lasatu cá sub diverse preteste se fia ucise de man'a carneficelui cele mai eminente persóne, confiscandu apoi tóte averile loru. Si nu se indestulì cu atâtu, cì lasâ pe toti acei ieniceri si soldati, cari se disdinsera prin bravur'a loru in bátalia, a-i prinde nóptea si a-i arunca in mare; cà se nu mai remânâ nici unu omu in viatía, care se fia mai demnu pentru postulu de Veziratu decâtu elu insusi. Pentru aceste crudelitati s'au redicatu mai multe plangeri la curte, si acei ce din intemplare séu din nesciinti'a Vezirului mai remasesera in viétia, au aretatu Sultanului, ca déca Ali Pasia va continuá modulu persecutiunei ce au apucatu, imperiulu ottomanu va remané fara aparatori.

celu mai invetiatu si mai politu intre toti ambassadorii. Si fiindu ca elu avea datin'a de a tractá cu mare liberalitate in cas'a sa pe ómenii de curte, cari iubiau preste mesura vinulu, asiá nu erá secretu la curtea Vezirului, care elu se nu-lu fi sciutu cu modulu acest'a. Dupa ce a arsu Staurodromulu, unde locuiá mai ântâiu, a cumperatu palatiulu renumitului Veziru, Ainedgi Suleiman Pasia, situatu la marea marmora in satulu Kurukiesme. Dar' Ciorluli Ali Pasia i-a interdisu de a locui acolo, allegandu ca nu se cuvine ca unu ghiauru se locuiésca in palatulu unui musulmanu si anca mare-veziru, si cá unu locu sanctificatu prin atâte Nemase si rugatiuni, se se spurce prin vinu si carne de porcu.

Atunci Achmedu in urma, dupa siese luni de dile, l-a destituitu din officiu si luandu-i tóte averile ce pe nedreptu si-le castigase, a numitu in loculu lui Veziru pe Serposci Ali Pasia (15), gubernatorele Damascului.

INTENTIUNILE NOULUI VEZIRU DE A INCHIEIA PACE SE NIMICESCU PRIN DELEGATII INTORSI DE LA VIEN'A

XXVII. Noulu Veziru luase degiá mesurile pentru a negotiá despre pace cu puterile crestine, candu delegatii turci, cari de patru ani erau tramisi la Vienn'a, se intórsera acasa. Acesti-a precumu se affiirma, au fostu corrupti de catre delegatulu regelui cristianisimu, si nimicira tóte intentiunile de pace ale Vezirului, indemnandu pe Turci a continuá bellulu contra imperatului Leopoldu. Ei adeca dîceau, ca Germani'a este in starea cea mai miserabile, stórsa de tóte puterile, si doresce pacea; imperatulu e necessitatu a-si tramite cea mai mare parte a armatei sale in contra Franciei. si nu e in stare a face noue recrutari, nu numai pentru ca nu are bani, nervulu princìpale alu bellului, dar' si pentru ca are datorîi preste una-suta de millióne. Afara de acestu desastru Dumnedieu a tramisu o scumpete si fómete in Ungari'a si Germani'a atâtu de mare, in câtu principalile cetati ale Ungariei, precumu Bud'a si Essecu, si altele mai mici suffere lips'a de ómeni si de provisiuni. Ori câtu de false erau aceste assertiuni, ele totusi erau fórte bine gustate la curtea ottoman'a.

NOUE PREPARATIUNI BELLICE

XXVIII. Asia Vezirulu dà la o parte tóte cugetarile de pace, si-si pune tóte adoperatiunile pentru a continua bellulu din nou. Completéza regimentele Ienicerilorn, alu caroru numeru se diminuise fórte tare prin sabi'a Germaniloru si prin crudelitatea lui Arabadgi Ali Pasia; si da ordinu sub grea pedépsa tuturoru Pasiloru a stá gat'a cu trupele loru de a plecá in totu momentulu.

(15) *Serposci Ali Pasia.* Tarpus ori Serpus è o specie de bonetta ce pórta pe capu femeile turcesci. Se pare ca acestu veziru in tinereti'a sa a esercitatu meseri'a de a face bonette, si pentru aceea i-a remasu acésta nomenclatura.

INTR'ACEEA HEUSLER OCCUPA VARADINULU

XXIX. Dar' soldatii, descuragiati prin perderile din urma, se presentau numai cu greu sub arme. Vezirulu vediendu acést'a, a tramisu inainte pe Seraskierulu cu truppele ce le avea indemana, la frontariele Ungariei, cu ordinu de a nu intrá in lupta cu Germanii, ci a pazi numai marginile imperiului contra invasiuniloru inimice, si a dá adjutoriu cetatiloru din Ungari'a cari sunt anca in manile turciloru, candu aceste ar' fi atacate de Germani. Seraskierulu intr'adeveru ca a impedecatu trecerea Germaniloru preste Sav'a si apropiarea loru de Belgradu, fiindu ca acesti-a simtindu-se pré slabi, nu avea gustulu de a intrá in lupta cu Turcii; dar' nu a potutu impedecá pe Heusler, care in urma isi recastigase libertatea, de a occupá Varadinulu, care blocatu acumu anca din anulu trecutu, a trebuitu din lips'a de provisiuni se capituleze in dóue-dieci-si-una al lunei Remazanu, anulu Hegirei 1103. H. 1103 / I. C. 1692 / 25 Maiu

TURCII IMPRESOARA SOROC'A IN MOLDAVI'A DAR FARA SUCCESU

XXX. Totu pe acelasiu timpu, Daltabanu Mustafa Pasia, Seraskierulu de Babadaga, in unire cu Arap Pasia, gubernatorele de Trebisond'a, intrâ in Moldavi'a, si trecandu Dunarea catra finitulu lunei Silcade isi luâ calea dreptu spre Orheiu. Si dupa ce a datu truppele principelui Moldaviei si cam vre-o dóue-dieci mii de Tatari sub comand'a lui Skehbas Ghirai Sultanu, a trasu dreptu la Soroc'a. Dar pe cale aprópe de Orheiu, o urbe in Moldavi'a, fu attacatu de o dissenteria, care-lu tienù la patu mai multe dîle; prin acést'a a datu timpu Poloniloru a fortificá cetatea, care erá se fia impresorata, si a-si intari garnisón'a de acolo. Inimiculu adeca, acumu mai puçinu negligente decâtu in trecutu, s'a folositu de ocasiune si a intaritu Soroc'a cu siantiuri si alte nuóe fortificatiuni, si i-a tramisu intr'ajutoriu patru-sute de Cosaci. Seraskierulu vedea bine ca prin acésta intardiare impresorarea cetatiei are se fia mai difficile; elu totusi, pentru cá se nu se intórca dintr'o coletoria atâtu de lunga fara a fi facutu ceva, indata ce s'a insanetosiatu, si-a continuatu propusulu si in a patr'a di apparù cu armat'a sa inaintea cetatiei. Garnisón'a la inceputu se infricâ audîndu de apropiarea Seraskierului; dar' dupa aceea vediendu ca inimiculu nu are decâtu numai siepte

tunuri mici si duóe mortarie, cu cari nu póte strică murii cetatiei, si-a reluatu curagiulu, si nu numai ca se aperâ cu vigóre din cetate, dar' facea adese-ori eruptiuni, atacá mai alesu nóptea lineele Turciloru, omorîndu unu mare numeru din ei. Seraskierulu vediendu ca nu pótefface nici-unu progresu, se incercâ a subminá murii, dar' nici acést'a nu i-a succesu, fiindu ca fundamentulu loru erá numai stanca. In fine apropiandu-se iérn'a si perdiendu vre-o trei mii de ómeni, s'a vediutu necessitatu, dupa trei-dieci de dile, a redica obsidiunea si a se intórce càtra casa.

CHANULU TATARILORU SE INCÉRCA A ATTRAGE PE REGELE POLONIEI DE LA CONFEDERATII SEI DAR' NU-I SUCCEDE

XXXI. Dupa terminarea infructuósa a acestei espeditiuni, Chanulu Crimeei tatarice, Kior Sefa Ghirai (16), la indemnulu Seraskierului, a tramisu pe unulu din officiarii sei, cu numele Dervisiu Sieban Aga, la regele Poloniei, cá se-i propuna a incheiá pace cu pórta ottomana, promitiendu-i, ca déca va abstá de la allianti'a sa cu imperatulu Germaniei, i se va restitui cetatea Caminieti dimpreuna cu tóta Podoli'a si Ucrani'a. Dar' Polonii imbetati de nóua sperantia prin reulu succesu alu Turciloru in contra cetatiei Soróc'a, si crediendu ca voru poté suppune tóta Moldavi'a, nu au luatu in considerare propunerile Chanului, si au tramisu pe delegatulu acestui-a indereptu precumu a venitu.

VENETIANII IMPRESSOARA CANE'A IN CANDI'A DAR' FARA SUCCESU

XXXII. Totu in acestu anu Venetianii, dupa ce au suppusu tóta More'a, se determinara a-si intórce armele in contra Candiei, si transportandu-si aici in acésta insula tóta armat'a, au impresoratu cu mare vigóre cetatea Cane'a. Dar' Turcii, carii au fostu bine informati de intentiunea Venetianiloru prin ómenii unei nave francese, au pusu o garnisóna atâtu de considerabile in cetate, in câtu Venetianii, cari au crediutu ca o potu occupá prin surprindere, nu

(16) *Kior Sefa Ghirai.* Acest'a a fostu uniculu, care din famili'a lui Cioban Ghirai (despre care amu vorbitu in Partea I, Cartea III, Capu I, Nota 44), a adjunsu la dignitatea de Chanu alu Tatariloru; dar' nu a domnitu decâtu numai unu anu. Dupa destituirea lui, imperiulu tatarescu érasi a venitu in man'a Ghirailoru legitimi, cari ilu tienu pênê in diu'a de asta-di.

numai ca au fostu respinsi cu mare perdere, dar' anca dupa unu obsediu de cinci-dieci de dile, au fostu necessitati a se retrage si a recunósce pe Turci de ai loru invingêtori; ceea ce se atribuie favorei regelui cristianissimu.

VICISSITUDINILE INTRE TURCI SI VENETIANI PE USCATU

XXXIII. Cu asemenea succesu Solimanu Pasia, gubernatorele de Arnauti'a, a attacatu si batutu pe Muntenegrini, cari erau in momentulu de a se resculá, si cucerindu Zuffa si Panduriti'a, i readuse órasi la suppunere catra pórt'a ottomana. Seraskierulu de Morë'a, inimatu prin acestu succesu, a facutu mai multe incursiuni asupr'a Venetianiloru; dar' vrendu a ocupa cetatea Lepanto, a fostu respinsu cu mare perdere. In Dalmati'a, Pasi'a din Hertiogovin'a voiá prin generalulu Alibegu a recuceri Gracovi'a; dar' in vanu; câci Turcii occupati cu obsediulu, au fostu atacati de Venetiani, cari i-au batutu si pusu la fuga, prindiendu chiar' si pe generalulu loru.

SE NASCU DUOI FII GEMENI SULTANULUI

XXXIX. Chiar' candu s'a terminatu acésta espeditiune, s'au nascutu Sultanului in Constantinopole duoi fii gemeni, Selimu si Ibrahimu. Si fiindu ca acést'a nu s'a intemplatu anca pênê acuma nici unui Sultanu, Turcii tieneau acestu evenimentu dreptu presagiu de unu fericitu succesu pentru imperiu in bellulu viitoriu, si au ordinatu a se celebra Donanma (17), optu dilè, diu'a si nóptea, si alte petreceri si jocuri usitate in assemeni occasiuni. H. 1104 / I. C. 1693

(17) *Donanma.* Asia numescu Turcii festivitatile loru ce le serbéza séu pentru o victoria câstigata asupr'a inamicului, séu pentru ca au cuceritu unu locu fortificatu. Candu se ordina serbarea festivitatiloru de natur'a acést'a, atunci mercantii sunt obligati a-si tiené dughenele diu'a si nóptea deschise si incarcate cu cele mai pretióse negotiuri. La aceste ocasiuni nu este interdisu nici-unu jocu séu petrecere; si mai multu, poporulu are permissiunea de a poté bé vinu in publicu, si acei-a cari ilu beau, si cari in altu timpu ar' remané puniti de Aga Ieniceriloru, cu ocasiunea acestoru serbatori n'au de a purta frica ca voru fi puniti, séu dupa accea trasi la dare de séma. Sub timpulu acestoru festivitati patrul'a ambla in continuu prin cetate, dar' nu pentru alta, decâtu numai pentru a preveni ca se nu se intemple vre-o cérta rescóla, omoru seu furtu; ér' in cele ce se tiene de petrecerile séu placerile poporului, patrul a nu are de a se mesteca intru nimicu.

VEZIRULU ALI PASIA DESTITUITU

XXXV. In midi-loculu acestoru petreceri ale poporului Tàrpostci Ali Pasia se incercá a innoì negotiatiunele de pace, intrerupte pênê acumu. Dar' Mufti l'a infruntatu pentru acést'a si Sultanulu a declaratu ca Vezirulu lucra fara scirea si ordinulu seu; asia Vezirulu a fostu destituitu din postulu seu, ca unu proditoriu alu religiunei si alu imperiului ottomanu.

NOULU VEZIRU MUSTAFA PASIA SUFFOCA REBELLIUNEA CE ERA SE ERUMPA

XXXVI. In loculu lui Ali Pasia a fostu numitu mare-Veziru Buiucli Mustafa Pasia, care se adoperâ a pune capetu la rapacitatea primatiloru remasi nepedepsiti din negligenti'a Veziriloru de mai inainte; dar' chiar' prin acést'a a facutu de multi din acesti criminali au conspiratu in contra lui, si altii au inceputu a murmura in publicu. Dupe ce insa Agasi Ienicериloru, amicu intimu alu Vezirului, a spartu adunarìle seditiosiloru si a punitu pe autori parte cu mórte parte cu esiliu, pacea de mai inainte in cetate érasi s'a restauratu, şi Vezirulu se puse apoi cu totu adinsulu a face preparatiunile necessarie pentru cámpani'a viitória.

ADMIRABILA PURTARE A LUI MISRI EFFENDI

XXXVII. Intr'aceea, pre candu Vezirulu se occupá cu aceste preparative bellice si se puşe degiá in castre afara de cetate, Sieiculu de Prus'a Misri Effendi (18) isi redicá stindardulu seu in Prus'a si-si a-

(18) *Misri Effendi.* Unu barbatu, care pentru sanctitatea sa era in renume fórte mare la Turci; desi multi erau cari credeau, ca elu a fostu unu mare favoritoriu alu religiunei crestine. Acésta presuppositiune o confirma mai multe divine poeme, ce a publicatu elu, si a ordinatu a se canta in Giamie. Unele din aceste, care dupa parerea multora se referu la misteriulu incarnatiunei, le-amu tradusu cuventu de cuventu din limb'a turcésca, si credu ca merita a le reproduce aci.

« Io sunt acela, care cunoscu secretele intieleptiunei omenesci :
« Io mesuru thesaurii dreptatiei; si io sunt viéti'a lumei.
« In mine sunt inchise tóte lucrurile ascunse, si misteriulu alu tuturoru lucruriloru ascunse :
« Misteriulu mi s'a datu mie, si io-lu posedu bogatu in mine,
« Io amu vediutu frumseti'a divina mai luminósa de càtu toti ceialalti :
Pentru acea candu vedu acésta ve lere, io me esaltu de bucuria.
Totu ce este in ceriu si pe pamentu, totu este suppusu mie.
In mine ca in oglinda se reflecta tóte lucrurile visibili si invisibili.
Io amu datu fiinti'a mea propria si unica pentru tóte creaturile :
« Io sunt pururea la Isus, si pururea impreuna cu elu

dunê preste trei mii de musulmani cá voluntari sub numele de Dervisi, cari incrediuti in adjutoriulu seu divinu, nu cereau nici soldu

« Io sunt acelu Misri (*), care din trupulu meu in Misrus (Egiptu) rege a fostu.
« Oraclulu meu è profundu, si in interpretatiunea sa secreta contiene unu misteriu eternu ».

Assemenea pare a fi allusiunea ce face in epigramm'a urmátória:

« In numele divinu, cunoscinti'a mea este infinita.
« La tóta resuflarea mea, eu lucru pentru sciintiele divine. (**)
« Pe ceriulu inimei mele, stelele nu au numeru (***) :
« In fia-care zodiacu (†) eu numeru sóre si luna câte un'a miie.
« In comparatiune cu aceste, cunoscinti'a ceriului empyrealu si a altoru orbite, este de despretiuitu.
« Câci eu amu si pe pamentu flintie durabile.
« Mie-mi è rusine a fi magistrulu alfabetului lumiloru :
« Dar' io sciu pretiui acestu alfabetu, care è prè pucinu stimatu in lume.
« Câci in elu se unesce legatur'a intre Misri si Iesu-Christu
« Pentru aceea vointi'a mea nu are nimicu, si nici nu-i lipsesce ceva». (††)

Marturisirile evidente ce se cuprindu in aceste versuri, ar' fi sufficiente pentru a ne forma o buna idëa despre intimele şimtieminte, de cari Misri Effendi era insufletitu pentru Iesu-Christu. Totusi credu ca merita se mentionezu si aceea ce despre acestu Misri Effendi amu auditu din gur'a de memoria fericitului Callinicu, patriarchu de Çonstantinopole. Pre candu acestu prelatu erá metropolitu in Prusa, Misri Effendi care era pe acelu timpu Mollah in cetate, a facutu cunoscintia intima cu elu si mergea de multe-ori la cas'a lui. Odata, venindu la metropolitulu, a vediutu o carte grecésca pe mésa; si-lu intrebâ, ce carte è aceea ? Metropolitulu i respunse ca este Evangeliulu. Atunci Misri i dîse : «O! prè-santîte Metropolite ! ceea ce ti-a « datu Dumnediu prin grati'a sa, tiene-o pênê vei trai; câci evangeliulu si Christu, « sunt cuventulu lui Dumnedieu ». Pentru aceste sintieminte ale lui Misri de şi Turcii ilu credeau ca in inim'a sa è crestinu; dar' reputatiunea sa la ei totusi a remasu intacta. Chiar' candu versurile sale ce amu recitatu mai in susu, au fostu aretate lui Mufti, pentru a decide déca acele sunt conforme credintiei orthodoxe, séu contrarie doctrinei Coranului, Mufti hesitâ de a se pronuntia, si a datu unu respunsu equivocu prin urmatóri'a Fetva séu sententia : « Nu è datu altora a cunósce sensulu acestoru versuri, decâtu singuru lui Dumnedieu si lui Misri». Acésta sententia, de si vine de la unu infidelu, eu o credu de adverata, si tienu ca è preste mesura greu de a dá o interpretatiune perfecta despre sciinti'a profunda a acestui omu. Intr'aceea, versurile lui Misri Effendi, dupa acésta declaratiune a lui

(*) Acestu cuventu insémna atâtu Cairo, capital'a Egiptului, câtu si insasi tóta tiér'a Egiptului, si de aci si-a luatu actorulu supranumele de Misri. *Tr. Angl.*
(**) Adeca : eu sunt cu totulu occupatu cu sciintiele divine. *Tr. Angl.*
(***) Adeca : ele nu se potu numera. *Tr. Angl.*
(†) Adeca : in fie-care *semnu* alu Zodiacului; câci cuventulu turcescu Buri insémna si un'a si alt'a. *Tr. Angl.*
(††) Adeca : nu dorescu nimica, si totusi nimica nu-mi lipsesce din ce asiu poté dori. *Tr. Angl.*

nici alte provisiuni de viétia, ci voiau a-i urma ori unde í va duce. Cu acesti-a trecù elu marea la Rhodostu si de aici merse pe uscatu pênê la Adrianopole. Dupa ce au adjunsu in cetate, a trasu cu urmasii sei dreptu la templulu lui Selimu. Aici aflà poporulu adunatu, fiindu ca era chiar' amédia-di candu acest'a isi facea rugatiunile de Nemazu. Elu anca se pune si mai antaiu isi face rugatiunea sa cu cea mai mare aparentia de pietate si de zelu, apoi tiene la poporu o cuventare cam de urmatoriulu cuprinsu. «Amu intielesu ca s'a for-«matu din nuou o armata in contra Germaniloru. M'am cugetatu «multu, ca dupa preceptele Coranului ce asiu poté face eu in impre-«jurarile de façie pentru binele si interesulu musulmaniloru; si «amu cautatu in singuratatea mea, ca ce póte fi caus'a atâtoru per-«deri mari ce a sufferitu pênê acumu armat'a ottomana de la christi-«ani. In midi-loculu acestoru meditatiuni, insusi Dumnedieu din «ceriu mi-a revelatu, ca nu valórea Germaniloru, nici pecatele intre-«gului poporu sunt caus'a acestoru multe si mari desastre, ci caus'a «este purtarea perversa a siepte-spre-diece mai-mari si gubernatori «ai imperiului, carì influentiati de spiritulu, credinti'á si datinele «Ghiauriloru, n'au sciutu ca nu armata numerósá se cere in contra «infideliloru, ci credintia in Dumnedieu, puritate in inima si in «fapte si dreptate càtrâ supusi. Vreti se sciti si se cunósceti pe a-«cei-a, caroru este de a se imputá ruin'a imperiului nostru? Ei bine, «provedinti'a divina mi-a descoperitu numele aceloru ghiauri, cari

Mufti, au fostu dilatate in publicu si toti Turcii le-au primitu cá adeveratu orthodoxe. Cu tóte aceste lectur'a loru nu è permissa fara o certa precautiune, si in fruntea copieloru ce se vedu in publicu sta urmatoria luare-a-minte:

«Auctorulu acestoru versuri si maxime è Misri Effendi de fericita memoria. Sunt «in ele unele sententie si espressiuni, cari nu convinu cu legea musulmana, si cari «vatema urechile ortodoxe, dar' acést'a este de a se atribui numai entusiasmului «auctorului. Prin acestu escesu alu entusiasmului seu, elu a sedusu pe unii musul-«mani de la adeverat'a credintia. Sublim'a Pórta candu i-au venitu aceste la cuno-«scintia a ordonatu lui Mufti a aduna cânturile si poemele lui intr'unu volumu si «a le esamina pe tóte. Mufti dupa ce le-a cetitu, le-au aruncatu in focu, si a pro-«nuntiatu urmatóri'a Fetva séu sententia: Care vorbesce si crede cá Misri Effendi, «acela in focu se ardia; numai Misri Effendi, nu; càci asupr'a acelor'a cari sunt «domniti de entusiasmu, Fetva nu se póte pronuntia».

Se crede ca acésta injuria a fostu caus'a, pentru care Misri Effendi vrendu a-si resbuná, a facutu turburarile despre care am vorbitu in cursulu istoriei

« in aroganti'a loru nu se rusinéza a amblá printre voi in turbanu « si imbracamentu musulmanu. Acesti'a sunt : Vezirulu , Aga Ie- « niceriloru, Caimacamulu (19), Defterdiariulu (20) Reis Effendi , si « cei-alaltì mari deregatori de statu, pe cari vi-i potu numí acì pe « toti cu numele. Pênê cându toti acesti-a nu voru fi puniti cu mórte, « pênê atunci nu potemu avé nici o sperantia ca vomu invinge pe « Ghiauri ; ba ne potemu asteptá la calamitati si mai mari si la ru- « in'a totale a imperiului. Pentru aceea din porunc'a lui Dumnedieu « amu adunatu o céta de soldati musulmani , cari la numeru sunt « puçini si arme anca nu au, dar' cari sunt insufletiti de puterea divi- « na, si sunt tari prin legea Coranului, curati de pecate, puri si nepe- « tati. Cu acesti-a crèdu a potea nu numai resiste contra inumerabilei « oste a infideliloru, dar' a o si respinge cu totulu de la marginile im- « periului nostru. » Scirea s'a latitu in tóte partile, in câtu nu numai poporulu , si altminterea curiosu de noutati , dar' chiar' si din ienicerii , Spahii si alti officiari militari alergau in mare numeru la Giamia. Si fiindu ca Giami'a de si era fórte spatiósa , nu potea cuprinde pe atata lume de ascultatori, asia s'au implutu si tóte salele esteriori. Oratorele candu a vediutu atât'a multime, a venitu intr'atât'a focu si spiritu, in câtu patru ore intregi a continuatu discursulu seu. Vezirulu caruia s'a denuntiatu totu lucrulu temendu-se de o reboliune, spre a o preveni din timpu, a tramisu de Caimacamulu la Sieicul Misri Effendi si l-a rugatu se vina pênê la densulu, câci are se-i comunice ce-va. Dupa ce Caimacamulu pre langa cele mai respectuóse complimente si-a implinitu misiunea, Misri Effendi i-a datu urmatoriulu respunsu. « Eu sunt servulu lui Dumnedieu , care m'a

(19) *Caimacamulu.* Adeca Osmanu Pasia, unu grecu de origine, nascutu in Cret'a. Cu ocasiunea obsidiunei de la Candi'a a cadiutu captivu in mânile lui Kioprili Achmedu Pasia, si la indemnulu acestui-a a imbraciosiatu religiunea mahomedana : asiá apoi a adjunsu gradu de gradu pênê la dignitatea de mare-veziru. Era unu omu fórte astutu, si se sciá bine accomoda dupa impregiurari.

(20) *Defterdariulu.* Acestu officiu l-amu descrisu intr'altu locu (*). Pe acestu timpu officiulu de defterdariu ilu purtá Kirli (**). Ismail Effendi, pe care Turcii ilu glorifica pênê in dî de asta-di pentru desteritatea si esperienti'a sa cea mare in affacerile publice.

(*) A se vedé nota 7 la Capu III. din Cartea III. *Tr. Rom.*
(**) Urıtulu, sordidulu, nespalatulu. *Tr. Rom.*

« tramisu la servii sei, pentru a le spune ceea ce elu insusi mi-a « descoperitu din ceriu. Eu nu cunoscu ce Ghiauru póte fi Vezirulu « seu, si nu vedu ratiunea pentru ce se'mi lasu misiunea si se as- « cultu de elu.» Caimacamulu vediendu ca Sieculu e inconjuràtu de atâta multime de poporu, care-lu asculta cu atata atentiune, price- pù bine, ca aci nu este de a se aplica putere pentru a sparge adunarea, si intorcêndu-se la Vezirulu i spuse celea ce a vediutu si auditu, si dede totu odata consiliulu de a lua imediatu mesurile necesarie pen- tru a impedica reulu si a sparge acelu confluxu de poporu; câci totu discursulu Sieicului nu tientesce la alta, de câtu numai si sin- guru de a revolta poporulu contra celoru mai-mari ai statului, si póte chiar' si in contra Sultanului insusi. Dupa acestea Vezirulu tra- mise si chiamá la sine pe Aga Ienicerilor si pe toti cei-lalti, pe cari Sieiculu i stigmatisase cu numele de infideli si aretandu-le periclulu comunu ce-i ascepta pe toti, i intrebâ ca ce mesuri sunt de a se lua pentru a evita incidentulu ce-i amerintia. Dupa ce s'au luatu in con- sìderatiune tóte opiniunile emise, s'a primitu conclusulu in unani- mitate, ca nimicu nu trebe facutu fara consensulu prealabile alu Sul- tanului; der' intr'aceea trebe luate tóte mesurile pentru a departá pe Sieiculu din cetate. Dreptu aceea ei au tramisu immediatu unu Tálchisiu catra Sultanulu, prin care l-a informatu, ca a venitu in cetate un anume Sieicu cu o céta considerabila de soldati ìmbracati in vestminte de Dervisi, si ca acést'a trágendu in templulu lui Se- limu, vorbesce la poporu si escita multitudinea inconstanta la rebe- liune; ca elu vérsa tóte defaimarile contra mai-mariloru statului, ba nu crutia a dá numiri odióse chiar' si Sultanului insusi; ca se descarca asupr'a Vezirului si asupr'a celorlalti officiari, numindu-i infideli, si dicêndu in publicu, ca germanii ottomani pórta bellu contra germa- niloru imperialisti, si pentru acést'a nu se póte asceptá nici bine- cuventare divina asupr'a curtiei ottomane. Prin acést'a si alte ase- meni false aretari, Sultanulu veni intru atât'a furia, in câtu ordinâ a prinde numai decâtu pe rebellulu, si fiindu-ca din respectulu tur- banului verde séu Thiara ce purtá, nu potea se-lu judece la mórte, comandâ a-lu transportá cu tóta cét'a sa la Prus'a. Vezirulu se im- bucurá, ca prin acést'a a capetatu puterea de a-si esecutá sub nu-

mele Sultanului aceea ce doria, si mai tramise anca odata pe Caimacamulu la Misri Effendi in Giamia, de asta data inse a lasatu se-lu insoçiésca Ag'a Ieniceriloru si o buna truppa de soldati. Caimacanulu si Ag'a Ieniceriloru, lasandu pe Ieniceri afara in strada, au intratu in Giamia la Sieiculu, care anca totu perorá, si salutandu-lu in numele Sultanului anuntiara : Sultanulu au auditu atâte bune si frumóse de sanctitatea si reputatiunea sa, in câtu doresce fórte multu a-i face cunoscinti'a, si pentru aceea lasa a-lu ruga, se vina fara amênare la Palatu. Sieiculu, séu pentru ca era degiá informatu despre intentiunea loru, séu pentru ca se temea ca sierpele sta ascunsu sub iérba, le respunse: « Din propusulu cu care diceti ca ati « venitu aici, mi se pare ca nu Sultanulu, ci Sieitanulu, (21) v'au tra« misu la mine. Dar' fiindu-ca eu me luptu pentru Dumnedieu, si « cá atare nu me turbura nici laudele nici despretiulu ómeniloru; « asia éca mergu unde me veti duce, pentru cá se nu dau nici o of« fensa acestei adunari de Musulmani, si se nu se créda despre mine « ca eu nu asiu vré a me suppune ordiniloru Sultanului. Pentru cá « inse se fiti convinsi, ca eu nu de la mine, nici din rea intentiune, « ci din inspiratiune divina amu vorbitu: éca ve declaru de pe a« cumu, ca in pucine óre dupa departarea mea de aici, voiu veti ve« dea semnele descoperirei divine». Dupa ce a disu acestea, a esitu din Giamia, s'a pusu in trasur'a Sultanului, care-lu asteptá la pórta, si insoçitu de garda merge intre cele mai mari manifestatiuni de onóre ale poporului, care accursese in numeru mare din tóte partile. Dar' dupa ce au adjunsu intr'o departare, unde poporulu nu-lu mai urmá, a fostu pusu intr'o carutia inchisa, si dusu dreptu la Rhodostu mai ântâiu, si apoi la Prus'a.

MINUNEA CE A URMATU DUPA DEPARTAREA LUI MISRI EFFENDI

XXXVIII. Superstitiós'a profetia a Sieicului se implini intr'adeveru;

(21) *Nu Sultanulu, ci Sieitanulu.* Sultanden, Sieitanden. Acésta dicere a lui Misr Effendi s'a interpretatu dupa aceea in duóe forme. Mai ântâiu in sensu literalu : ca adeca, Sultanulu a fostu escistatu de unu spiritu diabolicu, de a luá vióti'a unui omu care l-a reprobatu pentru vitiurile sale. Apoi in sensu metaforicu, ca si cându Misri Effendi ar' fi voitu se dica : cei cari au venitu la ellu cá se-lu sommeze, nu suntu tramisi de Sultanulu, ci de Satana, care i-au sedusu se comitta acésta crima.

câci indata a dou'a di dupa departarea sa camu pe la amédia-di, se escà unu ventu si orcanu atâtu de terribile, in câtu resturnà mai tóte corturile soldatiloru si ale officiariloru. Spre mai mare nefericire chiar' pe acellu timpu era focu in celle mai multe corturi pentru prepararea prandiului; foculu apucâ in corturile resturnate de ventu, se intinse iute la cellelalte, si in mai pucinu de o óra consumâ preste un'a miie de corturi, dinpreuna cu paviliónele celloru mai de frunte officiari. Poporulu stá nemiscatu la vederea acestuì spectaclu, si strigà numai: éca resbunarea lui Dumnedieu pentru injust'a deportare a servului seu, marturi'a adeverului! Si refusá a dá ori ce adjutoriu la stingerea focului. In urma, soldatii cu mare difficultate scapara din flacarile focului o parte a castreloru. Sultanulu insusi a fostu cuprinsu de atâta frica si cutremuru, in câtu a tramisu o scrisóre respectuósa câtrâ Sieiculu, in care ilu rogâ se-lu ierte, marturisindu-i ca a fostu insielatu prin tradatorii sei de ministri, si doresce si-lu róga se vina érasi la Adrianopole si se binecuvente armat'a cu darulu seu. Misri Effendi a respunsu, ca elu a sciutu de la inceputu, ca nu Sultanulu, ci intrigantii de la curte sunt culpabili pentru deportarea lui; dar' a uitatu de multu acésta injuria, si le iérta la toti gresiél'a, La Adrianopole nu se póte intórce, pentru ca acelasiu spiritu care l-a indemnatu se mérga mai ântâiu acolo, nu'i permitte acumu se mérga si a dóu'a óra.

VEZIRULU VREA SE TRÉCA PRIN ROMANI'A IN TRANSILVANI'A. IMPERIALISTII IMPRESOARA BELGRADULU

XXXIX. Intr'aceea vezirulu Buiucli Mustafa Pasia adunandu-si tóta armat'a, pléca din Adrianopole spre Dunare: intentiunea lui erá a luá calea pe care mersese odinióra Tököli, si a strabate prin Romani'a in Transilvani'a. Dar' inainte de a trece preste Dunare, Germanii sub comand'a lui De La Croix impresóra Belgradulu, dupa ce mai inainte occupasera cetatile Iena si Vilagosvá'r (22), Acésta scire a facutu pe Vezirulu se-si schimbe planulu si calea. Se intórce de la Silistri'a, unde se campase, si trage spre Cenga-Daglari, isi trece cu mare periclu si difficultate tóta armat'a prin strimtórea acestui munte

(22) Ineu si Siria. *Tr Rom*

care abiá este atâtu de larga, in câtu se póta trece unu omu nearmatu. Comandantele Germaniloru, informatu prin spionii sei ca Vezirulu are de cugetu a se face domnu asupr'a Transilvaniei, nu s'a occupatu seriosu cu obsidiunea, ci se preamblâ vre-o duóe-dieci de dile in giurulu Belgradului, in câtu ti se parea mai multu unu caletoriu, decâtu unu soldatu obsediatoru; elu adeca séu ca voiá a constringe prin fóme garnison'a a se preda, séu cugetá ca Vezirulu nu va poté trece prin passurile cele strimte alle muntiloru spre a adjunge din bunu timpu intru adjutoriulu cetatiei. Dar' dupa ce a auditu ca Vezirulu se apropia si a trecutu degiá muntii, De La Croix a inceputu a continuá obsidiunea cu mai mare vigóre, si in optu dile a derimatu cu tunurile si subminele sale nu numai vallurile esteriori, dar' bombele sale adjungea acumu si stricau si murii interiori ai cetatiei, in câtu ti se parea ca acumu, acumu va cuceri cetatea, de si ea erá aperata de siese-spre-diece mii de Osmani. Si acést'a se si intemplá, déca chiar' in acestu momentu nu sosia Vezirulu, care lasandu indereptu bagagiulu si tunurile cele grele, chiar' in a opt'a di a apparutu inaintea cetatiei spre a-i da adjutoriu.

VEZIRULU FACE DE IMPERIALISTII REDICA OBSIDIUNEA DE LA BELGRADU

XL. Germanii vediendu ca sunt cu multu mai pucini la numeru, de câtu cá se fia in stare a continua obsidiunea cu succesu, si totodata a resiste si vezirului, care pe totu momentulu era se'i attace chiar' in castrele loru: asiá redicara obsediunea, cá nu in locu de victoria se mance bataia; si au trecutu cu tóta óstea loru preste fluviulu Sava. Vezirulu nu le potù face mare stricatiune in retragerea loru; abia le-au luatu vre-o cate-va cara cu bagagie, si vre-o patru tunuri mici; cu tôte aceste, elu tienù retragerea loru dreptu fuga, si reportâ Sultanului ca a batutu totalu pe inimicu.

TATARII DEVASTÉZA UNGARI'A; DAR GERMANII I INCUNGIURA SI-I BATU

XLI. Dar' nu se incrediù a-i persecuta, nici a trece Sav'a cá se-i attace in castrele loru; ci tramise pe Selimu Ghirai, chanulu Tatariloru, cu ómenii sei in Ungari'a, ordinandu-i a devasta provinciele vecine, si a taia Germaniloru tóta calea de a-si mai poté procura provisiuni. Chanulu in escursiunile sale n'a fostu destulu de prudente

si la Chonad (23) se vediù dintr'odata incungiuratu de imperialistii, cari sub comand'a generalului de Hofkirchen paziau aceste parti, si cari la atât'a strimtorare ilu adusera, in câtu cu cavaleri'a nu potea opera nimicu, si nu vedea nici-unu modru de a poté scapa. In acésta situatiune fatale, Tatarii trebuiau séu se se predea inimicului; séu se móra de fóme, déca o resolutiune eroica a lui Selimu nu invingea tóte obstaculele; elu adeca incuragià pe tatari la o fapta care nu este cu totulu neusitata la ordele scitice, dar' care, de candu numele de Sciti è cunoscutu in lume, anca nu se audise pênê acumu. Vediendu adeca, ca nu este locu destulu pentru a opera cu cavaleri'a, a datu ordinu ca fia-care Tataru se-si uccida calulu si cu sabi'a in mana se-si faca cale printre inamicu. Tatarii urméza comand'a Chanului si se arunca cu cea mai mare furià asupr'a Germaniloru, pe unde lineele acestora erau mai dese. Unu attacu atâtu de neasteptatu au adusu pe Germani la inceputu in confusiune; dar' pucinu dupa aceea se reculegu, si chiar' pre candu erau se scape Tatarii, i incungiura din nou, si facu unu macelu atâtu de terribile, in câtu afara de Chanulu si vre-o câti-va omeni ai sei, abia a potutu se scape unu sufletu de omu.

POLONII STAU ACASA SI NU SE MISCA. VENETIANII ANCA NU FACU NIMICU IN GRECI'A, SI FORTE PUCINU IN DALMATI'A

XLII. Asia Germanii isi resbunara sangerosu asupr'a Tatariloru pentru armat'a polonà, care a fostu atâtu de multe-ori batuta de acesti-a. Cu tóte acestea Polonii nu se miscau, séu pentru ca i retienea speranti'a de o pace, ce Selimu Ghirai le-a offeritu prin delegatulu seu, séu pentru ca perderile loru din urma au bagatu mare frica in ei: si asia nu cutediau a se aretá cu o armata in campania. Armele Venetianiloru anca trecu in Greci'a. Dar' in Dalmati'a, sub comand'a lui Erizzo, gubernatore de Cataro, au incercatu se impressóre cetatea Clobuchi; au fostu inse respinsi cu mâri perderì de catra Pasi'a din Herzogovin'a, pe care àpoi puçinu dupa aceea l-a batutu generalulu Canegotti.

(23) Cianadu. *Tr. Rom.*

VEZIRULU MUSTAFA PASIA ESTE DESTITUITU SI IN LOCULU LUI SUCCEDE ALI PASIA

XLIII. Vezirulu Buiucli Mustafa Pasia se intórce la Adrianopole, unde elu se asceptá la recompense si lauda, pentru ca a liberatu Belgradulu de sub obsidiune, si au alungatu pe inimicu de la marginile imperiului; Sultanulu inse l-a destituitu din dignitatea sa, si acést'a pentru o causa de nimica. Odata adica esise din cetate pentru a-si recrea sufletulu dupa atâte grigi si fatigiuri, si-si petrecea cu venatulu de passeri. Cultuk vezirlerii, carii de multu i erau inimici, ilu denuntia pentru acésta fapta la Sultanulu, dîcêndu ca Vezirulu neglige affacerile si cele mai importante lucruri ale statului, si nu cugeta la alta, de câtu la placerile sale. Acésta calumnia atât'a impresiune a facutu asupr'a slabului si credulosului Sultanu, in câtu immediatu l-a destituitu din veziratu, si luandu-i sigiliulu imperiale, l-a datu lui Sham Tarabolos Ali Pasia (24), facêndu-lu pe acest'a mare-veziru. Dar' pentru cá se nu para ca este ingratu façie de acela care a facutu atâte servitie imperiului, si pentru ca se nu se nasca vre-o seditiune intre poporu, nu l-a arestatu, nici nu i-a confiscatu bunurile, cì l-a facutu gubernatore Damascului, ceea ce la Turci este un esemplu fórte raru.

ALI PASIA SE INCÉRCA A LEGA PACE CU PUTERILE CRESTINE

XLIV. Ali Pasia, vediendu deplorabil'a stare a imperiului, si desperandu de a mai reporta victorii, se adoperà indata dupa inaintarea sa la veziratu, a lega pace cu Germanii si cu Polonii. Dar' fiindu ca voiá a esclude pe Venetiani din combinatiune, pentru cá apoi se se intórca cu tóte puterile sale in contra loru, asia tentativele de pace nu i-au potutu succede. Câci de o parte imperatulu Germaniei nu voia a lasa pe confederatii sei si a-i espune la periclu; prin urmare a refusatu cu totu adinsulu ori-ce conditiuni de pace, ori câtu de plausibili ar' fi fostu ele, déca nu se estindu si asupra aliatiloru sei; ér' de alta parte delegatulu regelui cristianissimu,

(24) *Scham Tirabolos Ali Pasia.* Tripoli de langa Damascu, o cetate in Palestina; i s'a datu acésta numire pentru a o distinge de Tripoli in Afric'a, care este cunoscutulu cuibu alu piratiloru din Morë'a.

prin daruri si promissiuni grase intr'atâtu au atrasu in partea sa pe Ulemălii si Mai-marìi tierei, in câtu acesti-a in unanimitate s'au oppusu la tóte mesurile pacifice ale Vezirului, si i-au nimicitu tóte intentiunile sale de pace.

VEZIRULU TRAMITTE UNU SERASKIERU IN UNGARI'A

XLV. Vediendu Vezirulu, ca in modulu acesta este impedecatu intru adjungerea scopului seu, tramise chiar' càtra finitulu anului
H. 1105 / I. C. 1694 Hegirei 1105 unu Seraskieru in Ungari'a. Acesta merse cu assaltu asupr'a cetatiei Titelu, dar' a fostu respinsu cu mare perdere de catra Caprara, generalulu imperialistiloru. Dar' ácésta victoria a Germaniloru n'a adusu nici-o dauna mare imperiului ottomanu; câci imperatulu Germaniei isi indreptase tóta attentiuneă la bellulu contra Franciei. si asia n'a pututu se lase decâtu o prè pucina armata in Ungari'a, care era necessitata a se tiené mai multu in defensiva, decatu a mai face ceva progresu prin offensiva. Russii si Polonii anca nu faceau alta, decâtu isi paziau frontariele tieriloru loru. Asia nici de o pàrte nici de alt'a nu s'a intreprinsu nici facutu ceva memorabile.

VENETIANII OCCUPA CETATEA CHIO

XLVI. Numai Venetianii au luptatu in acestu anu cu vigóre in contra Turciloru; ei au facutu o incercare, ce le-ar' fi assecuratu dominatiunea asupr'a mârei, déca o ar' fi sciutu esecutá cu prudentia si cu moderatiune. In de cu primavéra, fiindu timpulu favorabile, tramitu o flota, si la invitarea locuitoriloru din Chio, cari era de religiune romano-catholica (25), attaca insul'a de asemene nume

(25) *Cari era de religiunea romano-catholica.* Mai inainte o mare parte a insulei Chio era locuita de unu poporu care professá religiunea romano-catolica. Anca antecessorii sei, cu multe generatiuni inainte, si pené insul'a anca nu venise sub dominatiunea turcésca, au venitu din Veneti'a si din alte parti ale Italiei si s'au asiediatu aici, aducêndu cu sine religiunea romano-catolica, si transplantand-o din succesori in succesori pênê la cea din urma posteritate a loru. Ei nu numai se bucurau de liberulu esercitiu alu religiunei loru si de aceleasi privilegiuri cu ceialalti locuitori ai insulei, ci anca aveau mai multe biserice edificate de câtu acesti-a, si prin influinti'a si autoritatea ambasadorului francesu si a celorlalti principi devotati curtei Românе, au obtienutu de la port'a ottomana mai multe immunitati si prerogative, de

cu o vigóre incredibila. Silahdar Hasan Pasia, guvernatore pe acelu timpu alu insulei, audindu de apropiarea Germaniloru, se decise la

câtu ce aveau ceialalti supusi ai aceluiasiu imperiu. Dar' dupa caderea Turciloru la Vienn'a, escandu-se belu intre Turci si Venetiani, acesti locuitori despre cari vorbescu ací, s'au facutu spionii Republicei de Veneti'a, si ce se intemplà cu flot'a turcésca la Constantinopole séu prin insule, tóte le denuntiau admiralului flótei venetiane. In urma, dupa ce Venetianii au cuceritu tóta Morë'a, curagiulu aceloru locuitori intr'atâta crescuse, in câtu incepura a se cugetá se aduca si insul'a loru sub scutulu Santului Marcu. Pentru a-si pune cu atâtu mai bine in practica intentiunea loru, au cugetatu ca, de si cea mai mare parte a insulei este in possessiunea loru, totusi va fi consultu se sondeze mai ântâiu inclinatiunile Greciloru, cá nu cumu-va acesti-a se le puna vre-o pedeca neasceptata intru esecutarea planului loru. Dar' fiindu-ca nu se incredeau a-si descoperi intentiunile in publicu, asiá au inceputu in conversatiuni private a micsiorá valórea Turciloru si a lauda pe cea a Venetianiloru; si dîceau, ca este de temutu, ca dupa allungarea totale de pe mare a flotei turcesci, negresitu ca Republic'a venetiana are se cuprin la tóte insulele Archipelagului. Pentru acea ar' fi consultu, cá anca inainte de var'a ce se apropia, se-si câstige favorulu Venetianiloru, si spre acestu scopu se tramita o scrisóre catra admiralulu loru, in care se-i céra a protege contra strainiloru pe unu poporu, care are aceeasi religiune cu elu; si asia se adjute (déca se póte) unu crestinu pe alti crestini. Dar' Grecii n'au vrutu se se invoiasca la acést'a, parte pentru-ca credintiositatea Venetianiloru le era suspecta, parte pentru-ca credeau ca Venetianii fiindu fórte departati de ei, puçinu scutu le voru poté dà contra poterei Turciloru, cari suntu mai aprópe. Nu era greu inse se prevéda, ca Latinii vor intreprinde ceva si fara adjutoriulu loru in favorulu Venetianiloru; asiá au annuntiatu lui Hussein Pasia, care pe acelu timpu erá admiralulu flotei turcesci, ca ei sunt resoluti a remané pênè la mórte credintiosi curtiei ottomane, dar' ca sunt intre ei multi Latini, cari stau cu Venetianii in legatura nu numai de sange, ci si' de religiune, despre a caroru fidelitate ei nu potu sta buni. Grecii au avutu cu acést'a duóe intentiuni : una, ca în casulu candu Venetianii ar ocupa cetatea si dupa aceea Turcii o ar' recuperá, se aiba la indemana escusarea, ca ei au informatu din bunu timpu pe admiralulu turcescu despre acésta eventualitate; si alt'a, cá se póta scuti pe concetatianii loru de torturile crudeli la cari ar' fi fostu espusi in casulu candu Turcii ar' fi fostu informati prin altii despre complotulu Latiniloru. Dar' inainte de a adjunge acésta scrisóre a Greciloru la admiralulu Hussein Pasia, Latinii, cari au fostu informati despre totu lucrulu si vedeau ca nu este timpu de perdutu, au tramisu o fregata repede la admiralulu venetianu. rogandu-lu pe totu ce are mai santu, cá se le vina câtu se póte mai curéndu intr'adjutoriu, câci Grecii au descoperitu planulu loru, si ori ce intardiare din partea sa, nu póte decâtu se le aduca ruina totale; si nu are de a purtá frica de inimicu, câci cetatea este fara aperare, desiertata de soldati, fara munitiuni seu provisiuni, si divisa in factiuni; prin urmare, ca se capituleze nu trebe alta, decatu cá flot'a inimica se se arete innintea ei. Dupa ce a primitu acestu nuntiu, admiralulu venetianu a plecatu in cea mai mare graba spre Chio, si intr'adeveru ca a gasitu

inceputu a se apera cu tóta puterea. Dàr' dupa aceea a vediutu ca locuitorii crestini ai insulei l-au perasitu, si ca au de cugetu a preda

cetatea chiar in starea precumu i-o descrisessera Latinii, adeca fara soldati si fara lucrurile ce sunt necessarie la sustienerea unei obsidiuni: asiá o attaca numai de câtu si in câte-va dîle o silesce a se suppune puterei sale. Pe timpulu acest'a se tienea in Chio, unu Damad (*) séŭ Silahdar Hasan Pasiá, nu cá guvernatore, ci numai cá persóna privata; elu adeca a fostu tramisu aici de Sultanulu pentru a se sustiené din veniturile Insulei, pênĕ i-ar poté da unde-va pasialicu. Vediendu acestu omu, ca din lips'a totale a celoru necesarie este impossibile de a se sustiené cetatea, a intrebatu pe Mufti, care anca era acolo in esiliu; déca póte unu musulmanu cu consciintia curata se predeá crestiniloru o cetate, care nu are nici unu soldatu intru aperarea sa, pentru cá cu modulu acest'a se mantuiésca pe locuitorii ei musulmani? Mufti i respunse cu urmatori'a Fetva: Binele ce se face prin acést'a la atâti musulmani, sterge pecatulu ce prin predarea cetatiei se comitte contra legei Coranului. In urm'a acestei sententie, Damad dupa assediu de patru dîle a predatu cetatea sub certe conditiuni in man'a Venetianiloru. Acesti-a, dupa cucerirea cetatiei au devenitu si mai insolenti, si au tractatu cu assemenea crudelitate pe Greci cá si pe Turci. Ba anca, audindu de nuntiulu ce au tramisu Grecii catra admiralulu Hussein Pasia, le-au inchisu tóte bisericele, le-au confiscatu tôte bunurile; au opritu pe preotii greci de la esercitiulu functiuniloru loru si de la administrarea sacramenteloru si n'au permisu la altii, decâtu numai Latiniloru de a comunica in patulu mortiei pe Greci, si de a le boteza copiii. Grecii s'au incercatu cu suplice, cu lacremi, ba si cu presente, de a imblandi pe Venetiani; au cerutu ca déca nu alt'a, se-i lase celu puçinu a frequenta neconturbati bisericele loru, si liberulu esercitiu alu servitiulu loru divinu. Dar' tóte au fostu in vanu; ei n'au potutu obtiené nimicu; din contra i s'au ordinatu a cerceta bisericele latiniloru, déca nu voiescu a fi tractati ca rebeli si inimici ai cultului divinu. Dar' acésta insolentia a Venetianiloru n'a remasu lungu timpu nepunita. Câci indata la anulu, candu Mezzomorto a alungatu pe Venetiani din insula, Latinii s'au rugatu din totu sufletulu ca se fia reprimiti in acea fraternitate, de la care Venetianii esclusera mai inainte pe Greci. Dar' departe de a li se accordá cererea, ei ar' fi meritatu cele mai severe punitiuni, de cari numai cu mare necasu au potutu se scape. Este o lege in imperiulu ottomanu, care dîce, ca déca o tiéra a fostu numai trei dîle in posessiunea inimicului, se iea de la proprietarii de mai inainte si se confisca in favorulu thesaurului Sultanului ca pamentu de nuou cuceritu, déca cumu-va locuitorii n'ar' voi se se rescumpere cu pretiulu ce li se impune. In conformitate cu acésta lege s'a cerutu de la toti locuitorii insulei Chio o summa de cinci-spre-diece sute de pungi cá taxa de rescumperare. Grecii, vediendu ca o sarcina atâtu de grava i apesa fórte tare, au adresatu Sultanului o petitiune, in care i aretara, ca anca inainte de cucerirea Damascului prin armele musulmane, ei au platitu tributu guvernatoriloru imperiului, si de la acelu timpu incóce ei nici-odata n'au refusatu de a-lu plati, nici ca au lucratu vre-odata, nici câtusi de puçinu; in prejuditiulu statului; nu ei suntu autorii calamitatiloru din urma; ci Latinii; a-

(*) Ginere séŭ cumnatu alu Sultanului *Tr. Rom.*

cetatea fara consensulu seu in man'a inimicului. A vediutu si aceea, ca garnison'a sa è prea pucina pentru a potea resiste fortiei Venetianiloru : asiá a capitulatu si a predatu cetatea acestora. pentru a nu cadé elu insusi captivu in mânele loru. Venetianii, cari voiau a-si deobligá pe Pap'a de la Roma, au inchisu tóte besericele de ritulu grecescu, si au opritu a se face servitiulu divinu in limb'a greca, precumū şi alte rituri usitate in biseric'a orientale; au constrinsu pe locuitori parte cu puterea, parte cu intrige a se conforma dupa principiele bisericei romano-catholice; si au comisu anca si alte fapte contrarie justitiei si conditiuniloru de capitulatiune.

EI AR' FI POTUTU OCCUPA SI SMIRNA DECA NU-I DESVATUIA CONSULII PUTERILORU STRAINE

XLVII. Dupa ce cu modulu acesta au regulatu trebile in cetate dupa cumu le-a placutu, se resolvira a impresora Smirn'a. Dar' in

cesti-a stau in legatura de sange si de religiune cu Venetianii, si au vendutu cetatea loru inimicului: se róga deci: cá in consideratiunea perpetuei loru fidelitati catra imperiulu ottomanu, se le scada tax'a ce le-a impusu; si pentru cá in viitoriu se póta avé o viétia mai secura in insula, se denege Latiniloru dreptulu de cetatiani; séu déca acést'a nu s'ar' poté, atunci se binevoiésca Sultanulu a le assigná o singura insula ori câtu de deserta, unde, parasindu'si patri'a, se se asedie cu muierile si cu copiii loru; câci mai bine voiescu a trai in seracia si in pace, decâtu se fia cu fric'a totu in spate de a-si perde la totu momentulu si viéti'a si averea; este impossibile, adaosera ei in urma, cá se póta fi securi de viétia in acésta insula, pe câtu timpu sunt mestecati cu locuitori de biseric'a latina, cari au tradatu Venetianiloru cetatea, si cari pururea nu voru intermitte de a le stá intr'adjutoriu pentru a o cucerì anca odata. Intr'aceea Hussein Pasia (care era admiralu pe timpulu candu Venetianii au occupatu insul'a Chio) se inaltiase la dignitatea de mare-veziru Sultanului comunicâ petitiunea Greciloru, si-i ceru parerea. Vezirulu declara, ca totu ce espunu Grecii in petitiunea loru, este purulu adeveru; si spune totodata, ca ei anca atunci l-au informatu despre intentiunile si planurile Latiniloru. Sultanulu, dupa ce s'a convinsu despre adeverulu lucrului, a redusu tax'a impusa insulei la summa de cinci-sute de pungi, a condamnatu pe Latini la galere ordinandu ca tóte bunurile loru se se distribuie intre locuitorii greci. Acésta sententia rigorósa in sine, dar' care ar' fi meritatu-o pentru ne mai auditele loru crudelitati, s'ar' fi esecutatu in tóta intinderea sa, déca nu se intrepunea ambassadorele francesu, care parte prin autoritatea sa, parte prin bani a potutu face atâtu, in câtu s'a iertatu Latiniloru punitiunea cu condemnarea la galere; dar' si acést'a n'a potutu-o esoperá sub alta conditiune, decâtu numai déca ei se voru marturisi de membri ai bisericei greco-orientali. Cu modulu acest'a s'a facutu, de asta-di nu mai este nici urma de papismu in insul'a Chio.

cale i-au intimpinatu consulii francesu, anglesu si holandesu si i-au rugatu se crutie cetatea, aretandu-le intre alte motive contra obsidiunei anca si acea grava impregiurare, ca mai tóte magazinele din Smirn'a sunt incarcate cu negotiuri de ale respectiviloru loru connationali; si déca aceste negotiuri sub durat'a obsidiunei voru fi nimicite prin focu ori rapite de soldati, domnii loru voru cere desdaunare cu procente cu totu numai de la Venetiani. Dupa aceste representatiuni, Venetianii temendu-se cá se nu atîtie contra loru resimtiementulu celorlalte puteri crestine, au renuntiatu de la intentiunea loru, si s'au intorsu acasa cu flott'a.

SUCCESELE VENETIANILORU IN DALMATI'A

XLVIII. In Dalmati'a Venetianii sub comand'a lui Delfini improsóra si ocupa cetatea Ciclut, supunu si cetatea Clobuchi, care in anulu trecutu in vanu se incercara a o cucerí Seraschierulu Solimanu Pasia, guvernatorele Albaniei de dóue ori a facutu asaltu asupr'a cetatiei Ciclut, cu scopu de a o reocupa, dar' de atâte-ori a fostu respinsu. Pentru acèst'a a fostu acusatu de negligentia la Sultanulu, care l-a si destituitu àpoi din postu, si in loculu lui a numitu pe Elmas Mehemedu Pasia, guvernatorele Bosniei, esitu acumu de curendu din seraliu si inaintatu la acelu postu.

ARABII SE REVOLTA CONTRA SULTANULUI, SI VOIESCU A OCCUPA MECCA

XLIX. Pe candu armele otomane aveau succese atâtu de nefericite in tóte partile Europei, pe atunci in Asi'a erumpe o noua seditiune. Emiru Mahomedu, unulu din principii arabi, in fruntea a mai multoru mii de compatrioti ai sei, ataca, préda si despóia caravan'a ce mergea in peregrinagiu la Mecca (26). Dupe aceea imultinduse nu-

(26) *Mecca.* Fiindca Arabii vagabundi, cari se tienu in desertele dintre Damascu, Bagdadu si Mecca, prin rapinele loru faceau, de mai alesu calea catra Mecca ararerori era secura, in câtu pentru peregrinarii cari au superstitiunea de a cercetá mormentulu lui Mahomedu (*). erá fórte periculosu de a face acést'a caletoria: asiá imperatii ottomani, dupa Selimu I. cuceritoriulu Egiptului, se resolvisera a le da din

(*) Mahomedu este immormentatu in Medin'a. Cercetarea mormentului seu, cá o fapta buna, este lasata in liber'a voia a fia-carui musulmanu; dar' peregrinarea la Kiabe séu la templulu santu in Mecca, se cuprinde intre preceptele Coranului, (Capu II. versu 91 *Tr. Rom.*). Vedi nota 51 la Capu IV din Cartea II. *Tr. Germ.*

merulu sectatoriloru sei, merge si impresóră Mecc'a. Dar' petrunsu de sanctitatea acestui locu, si cuprinsu de fric'a de a comite sacrilegiu, s'a retrasu fara a atacá acésta cetate. Sham Beglerbegu dimpreuna cu alți Pasi din aceste parti au fostu tramisi in contra lui; dar' Sieiculu prin o stratagema i bate pe totí si-i pune la fuga.

SULTANULU AHMEDU MORE

L. In midi-loculu atâtoru desastre si candu imperiulu incungiuratu de inimici de tóte partile era aprópe de ruina totale, Sultanulu Achmedu móre in anulu Hegirei 1106, si-si da sufletulu seu in mânile lui Mahomedu, dupa ce a traitu cinci-dieci de ani, si a domnitu abia patru ani. H. 1106 / I. C. 1605

CALITATILE LUI ACHMEDU

LI. In temperamentulu si dispositiunile inimei sale, Achmedu a semanatu cu totulu fratelui seu Solimanu, numai era de o intelegintia mai viia, fara insa a avé unu geniu mai subtilu. Unulu din defectete sale erá, ca ascultá de calumniele curteniloru sei si prin instigatiunea acestora schimbà adese-ori cele mai importante trebi numai din cause de nimica. Affectá apparentia unu iubitoriu dedreptate, de si pentru stupiditatea sa nu era in stare de a implini perfectu functiunea unui judecàtoriu; càci elu credea totu ce amicii sei, corupti de partide, i spuneau la urechia.

buna vointia pe totu anulu patru-dieci de mìi corône de auru din thesaurulu femeieloru de Seraliu, sub titlu de Surre (*); acésta gratificatiune li se dá in apparentia sub pretestu de a le asseсurá càlile si fòntanile, in realitate inse pentru ca nu scieau altu midi-locu de a scapá pe Hagìi (**) de acei terribili inimici. Sub decursulu resbelului din Ungari'a, in vre-o càti-va ani nu li s'a tramisu summ'a promisa; asiá Sieiculu Emiru Mehemedu cu tribulu seu au incungiuratu pe peregrinari intr'o strimtória, si, fiindu-ca nu aveau apa, i-au constrinsu a se predá. Intre acesti-a era si renumitulu Chan alu Tatariloru, Selimu Ghirai; pe acesta ilu obligara, prin arabianulu Rai (***), a presenta Sultanului gravaminile loru, si a midi-loci dela elu, cá se le tramita si mai departe summ'a promisa. Chanulu, dandu-si cuventulu a face acést'a, a fostu immediatu lasàtu liberu. Elu si-a si tienutu cuventulu, si nu a incetatu a solicita la curtea ottomana, pênĕ ce acésta a tramisu totu restulu de Surre Harabiloru; cari apoi s'au asiediatu si au remasu in pace.

(*) Surre insémna propriamente punga *Tr. Germ*
(**) Peregrinari *Tr. Rom.*
(***) Despre acestu cuventu vedi not'a 52 la Capu III din Cartea III. *Tr. Rom*

ESTERIORULU LUI ACHMEDU

LII. Elu avea ochi màri negri, facia palida, barba rotunda, care trecea in rosía mestecata cu peri negri; nasu lungu si subtire, statura de midi-locu, si unu fóle mare imflatu nu atàtu de grosime, càtu de hydropía. In câtu pentru devotiunea si zelulu seu catra legeà mahomedana, elu in respectulu acesta a fostu mai pucinu bigotu de câtu fratele seu Solimanu.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MUSTAFA II.

ALU DOUE-DIECI-SI-DUOILE IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA IV.

SULTANULU MUSTAFA, ALU SULTANULUI MAHOMEDU FIIU, SE PROCLAMA IMPERATU

I. Precumu Kioprili Mustafa Pasia, dupa mórtea Sultanului Solimanu s'a incercatu a esclude de la tronu pe Mustafa, fiiulu lui Mahomedu IV., chiar' asiá acumu dupa incetarea din viétia a lui Achmedu, Vezirulu Scham Tarabolu Ali Pasia s'a incercatu a face totu aceeasi; dar' acesta n'a fostu atâtu de fericitu ca celalaltu. Tarabolu Ali Pasia, spre a-si adjunge scopulu, a convocatu unu consiliu din cei mai de frunte dignitari ai statului, si se incercâ a-i trage cá se puna imperatu pe Ibrahimu, fiiu alu defunctului Achmedu, unu principe abiá de trei ani. Argumentulu seu era, ca nu se cade si este injustu a rapi coron'a de la fiiulu unui Sultanu, care a muritu in dignitatea de imperatu. si a o da la fiiulu fratelui seu, care de si a fostu Sultanu, dar' in urma a fostu destituitu si a muritu cá simplu cetatianu. Acesta era rationamentulu seu professatu in publicu; in realitate inse, motivulu pentru care voia cá Mustafa se nu adjunga pe tronu, erá ca se temea, ca déca unu principe vigorosu si espertu in affacerile publice, precumu era Mustafa, va adjunge la coróna, atunci elu isi va poté perde puterea absoluta de care se bu-

curà asupr'a armatei si asupr'a statului sub Sultanulu Achmedu; pentru aceea mai bucurosu ar' fi vrutu se aiba de Sultanu pe unu infante, si a-lu tiené sub tutela cá pe unu pupilu alu seu, si a face in numele lui ceea ce-i va placé, de câtu a fi in periclu perpetuu sub unu imperatu de etâte matura. Dar' inainte de a castiga pentru opiniunea sa pe dignitarii tierei, Hasnadar Bashi, Nazir Aga (1) a informatu pe Mustafa despre mórtea unchiului seu (2) : ilu libera din loculu unde era inchisu, si-lu chiama cu insistentia se priimésca sceptrulu ottomanu. Mustafa priimesce cu placere acésta invitare, si pe candu Vezirulu se consultá cu dignitarii tierei despre alegerea noului Sultanu, elu fara scirea vezirului se pune pe tronu, si cei dântâiu cari l-au salutatu de imperatore au fostu Cialik Ahmedu Aga (3) si Cerkes Mahometu Aga (4).

(1) *Naziru Aga*, Era pe acestu timpu Hasnadar Basi séu inspectore asupra tesaurului ce se pestrá in seraiulu femeiloru. Nu multu dupa aceea a fostu inaltiatu la dignitatea de Kislar Aga; si avea la Sultanulu unu crediementu atatu de mare, in câtu mai multu se temeau Vezirii de elu, decâtu elu de Veziri; si Sultanulu insusi nu voiá a intreprinde nimicu in affacerile publice, fara a-i cere mai inainte parerea lui. In acésta vêdia s'a sustienutu elu prin o mare a sa desteritate sub totu decursulu imperatiei lui Mustafa. Dar', dupa ce acest'a a fostu destituitu, era se o patiésca reu, câci conspiratorii au atribuitu lui tóte acele gresiele ce le comissese. Sultanulu Mustafa. Dar' Sultanulu Ahmedu l-a agratiatu, si dandu-i dimissiunea de la curte, l-a tramaisu in Egiptu.

(2) Traductorulu anglesu si celu germanu dicu *fratelui seu*; ceea ce este o eróre, câci Achmedu II a fostu frate cu Mahomedu IV tatalu lui Mustafa, si Achmedu III care a urmatu lui Mustafa, a fostu frate cu acest'a, cá fiiu alu lui Mahomedu IV, *Tr. Rom.*

(3) *Cialik Ahmedu Aga*, nascutu in Russi'a rosia. A fostu prinsu in espeditiunea de la Camenieti, si trecêndu la mahomedanismu, a fostu susceputu in palatulu Sultanului. Aici, sub domni'a lui Mahomedu IV., pre candu Mustafa era anca numai copilu, a purtatu servitiulu de Ciochadaru, Dupa ce Mustafa s'a inaltiatu la tronu, acestu Cialik a fostu mai ântâiu numitu Kiutciuk, si apoi Buiuki Mirahoru. Din acestu postu a fostu in urma dimissionatu, fiindu-ca nu voiá a priimi nici-unu Pasialicu. Dar' elu sta si asta-di in mare védia la Turci; sî de si numai cá persóna particulara, dar' traiesce intr'unu modu fórte splendidu in Constantinopole. Numele de Cialik i s'a datu pentru ca are o cicatrice in façie, ce i-a remasu dintr'o vulneratiune primita in resbelu. De altminterea asia se numescu la Turci toti acei-a cari sunt trunchiati si vulnerati in óre-care parte a trupului. Asiá pentru esemplu, se dice Cialik Ciolak la unulu care si-a perdutu o mana séu unu degetu Dar' aci trebe se observamu, ca acestu individu nu trebue confundatu cu unu altulu de assemene nume, pe care la

VEZIRULU DESISTE DE LA PROPUSULU SEU DE A PUNE IMPERATU PE IBRAHIMU

II. Insciintiandu acesti-a pe ceialalti omeni de curte despre alegerea noului Sultanu, mersera cu totii a-si manifesta omagiele si suppunerea loru catra imperatulu, care le era fórte placutu. Vezirulu anca vediendu ca officiarii de curte l-au prevenitu in intentiunile sale, a grabitu si elu cu Aga Ieniceriloru si cu alti dignitari a merge la Sultanulu si a-i saruta paliulu, prefacendu-se ca è forte satisfacutu cu acésta allegere.

SULTANULU NU OBSERVA INTRIGELE VEZIRULUI SI-LU CONFIRMA IN POSTU

III. Mustafa se face cá si candu nu ar' scì de intrigele Vezirului, si reservandu-si resbunarea pe altu timpu, ilu confirma in postulu seu de mare-vezir u, i daruiesce una dulmana cu blana de zebelinu, si-i recomenda a se ingrigì cu o particulara diligentia despre trebile belice si cele publice de statu.

MUSTAFA DECLARA CA VOIESCE ELU SINGURU A COMANDA ARMAT'A SI A ADMINISTRA TREBILE PUBLICE

IV. A patr'a dî dupa suirea sa pe tronu, Sultanulu Mustafa da unu manifestu, prin care declara, ca intentiunea sa este a lua insusi comand'a armatei in contra Germaniloru. Elu adeca nu se indestuliá numai cu titlulu de imperatu, cì voiá a luá sarcin'a de a impliní tóte detorintiele unui bunu generalu. Elu esaminâ, ordinâ si dispuse tóte singuru; dede ordinu a se confectioná tunuri nóue si de cele grele; procurâ munitiuni si provisiuni, si distribuì soldulu cuvenitu soldatiloru; chiamâ la sine pe ministrii si officiarii parin-

inceputulu domniei lui Ahmedu III, rebellii l-au facutu Aga Ieniceriloru. Despre acest'a vomu vorbi mai in josu (*.)

(4) *Cerkesu Mahomedu Aga*, Anca tineru fiindu, a fostu adusu intre alti captivi din Cercassi'a la Constantinople, si s'a crescutu in palatulu imperiale. Dupa dimissiunea lui Cialik Ahmedu Aga, elu a fostu numitu in loculu acestui-a de Buiuk Mirahoru, din acestu postu s'a 'naintatu la dignitatea de Pasia cu trei tuguri, si a fostu mai àntâiu guvernatore in Aleppo, apoi in Ierusalimu, si in alte locuri. Dupa reocuparea Moreci prin Turci, a fostu tramisu aici in calitate de Seraskiru unde este si de presentu. Pentru amorulu seu de dreptate, si pentru marele seu curagiu elu ta in mare reputatiune la curtea ottomana.

(*) La not'a 1 din Capu V. Cartea IV. *T. Rom*

telui seu, cari erau in retragere prin tieri departate, si-i inaltiâ la nóue posturi, in cari se se póta distinge cu mai mare si mai multu avantagiu pentru Statu; tramise in Bosni'a dupa Elmas Mehemedu Pasia (5), celu mai iubitu fostu camerariu alu parintelui seu, si-lu facù mai ântâiu Nisangí Pasia (6), apoi Rekiab Caimacamu (7), si-lu

(5) *Elmas Mehemedu Pasia,* unii dîcu ca é unu asiaticu, altii ca é bosniacu de nascere. Anca cá tineru. pentru rar'a sa frumusetia, Mahomedu IV l-a primitu in palatu, si i-a datu numele de Elmas, adeca Diamantu. Se vorbiâ ca Sultanulu l-a intrebuintiatu pentru placerile sale detestabili; dar' sunt intre Turci cá si intre crestini multi, cari credu ca despre acésta inclinatiune vitiósa a Sultanului nu este alta proba, decâtu impregiurarea ca elu dadea nume singulari celoru mai frumosi domestici ai sei. Dupa mórtea Sultanului Mahomedu, Elmas a ocupatu mai multe posturi la curte. Sultanulu Achmedu II. 'lu face Pasia cu trei tuguri in Bosni'a; ér' Sultanulu Mustafa II 'lu inaltiâ la dignitatea de mare veziru. Elu aparù superioru Germaniloru in duóe batai: odata candu a constrinsu pe Veterani a se retrage; altadata candu a dejucatu planulu lui Fridericu-Augustu, electore de Saxoni'a, contra castreloru sale. Dar' lupt'a de la Zenta, unde principele Eugenu a batutu pe Turci, a fostu pentru elu fatale; câci in curagiulu seu prè infocatu voindu a atacá pe Germani contra opiniunei celorlalti Pasi mai esperti, chiar in momentulu, candu era se incépa ataculu, a fostu ucisu de unii Ieniceri rebelli. Unu ingeniosu poetu turcu a insemnatu timpulu mortiei sale prin urmatoriulu chronosticu: *Nemce cursiunile sildi Elmasi,* séu: plumbulu Germanului a poleitu diamantulu. Prin acésta frasa se face allusiune la duóe: un'a ca dupá opiniunea comuna, plumbulu strica diamantulu; alt'a, ca dupa cumu se spune, diamantulu numai asià 'si capeta lustrulu, deca 'lu polesci cu plumbu. Pre langa tóte aceste, elu a fostu unu barbatu modestu, sobriu si prudente; departe de a fi avaru (esemplu raru intre nobilimea turcésca), si mare amatoriu de dreptate, afara déca nu cumva vre-o causa publica cerea a oprime pe vre-unu rivalu, séu a-lu curati d'in cale, de si innocentu. Crescutu in palatu, nu avea esperienti'a altoru Pasi in artea de resbellu; dar' ce nu i-a datu educatiunea, a suplinitu prin calitatile sale cu cari era dotatu de la natura. o facilitate si desteritate rara in a da consiliu; o activitate si celeritate fara parechia, in a esecutá unu proiectu; in câtu dupa consensulu tuturoru, elu n'a fostu reu generalu alu armatei.

(6) *Nisiangi Pasia.* Acest-a è, care pune marc'a séu semnulu numelui Sultanului pe tóte ordinatiunile, ce esu de la curte. Este unu postu fórte insemnatu, mai alesu candu-lu ocupa unu Pasia cu trei tuguri: prin acést'a elu se numera intre Cube-Veziri, si in Calibe-divanu siede immediatu langa merele veziru, chiar sub feréstr'a unde sta Sultanulu pentru a audi totu ce se delibera in consiliu. Dar postulu nu è atâtu de insemnatu, candu 'lu occupa vre-unu Ekitugli, séu unu Pasia numai cu duóe tuguri, séu vre-unu Effendi. Tóte fermanele Sultanului, care se emittu pentru provincia d'in cancelari'a Vezirului, precumu si acelle ce essu de la Defterdarulu si concernu Malie si Beglik, (*) trebue mai ântâiu se i le cetésca Nisiangi Kissadaru

(*) Lucruri erariali si de thesaurulu publicu. *Tr. Rom.*

insarcinâ a conduce pe Valide Sultan'a de la Constantinopole la Adrianopole; facù pe Hasen Pasia, consangénulu seu, guvernatore in Diarbekiru; si conferì diferite onoruri la toti acei-a cari au servitu cu credintia imperiulu sub domni'a parintelui seu. Prin aceste fapte isi castigâ atât'a reputatiune, in câtu nu numai totu poporulu communu musulmanu cautá la elu si-lu stimà ca pe unu sóre care se redica din nuorii intunecosi, si-si promittea sub elu unu viitoriu mai fericitu, dar' chiar' si soldatii veniau de buna voia si din tóte partile, si se oferiau de sine insii a merge in campania si a servi sub unu principe atâtu de prudente.

MERGE INCOGNITO PRIN CASTRE ; SI CONDAMNA LA MOARTE PE VEZIRULU

V. Dupa ce tóte erau gat'a, si soldatii prompti cu inima si cu braçia de a incepe resbellulu din nuou, Sultanulu in de cu prima véra din bunu timpu a datu ordinu Vezirului a se pune in castre la Adrianopole. Trei dîle in urma, imbracatu in incognitu, merge in castre, si se mesteca printre soldati, fiindu curiosu se audia ca ce dîcu acesti-a despre elu, despre marele veziru si despre ceialalti mai mari ai tierei. Intielegêndu din gur'a soldatiloru ca ce opiniune circula despre elu, ca adeca elu in multe este superioru unchi-

Effendi, apoi le confirma aplicandu Tugra seu marc'a numelui Sultanului; elu 'si scóte si copia de pe aceste si le conserva intr'o anume casseta. Ordinile inse, cari nu se estindu preste murii Constantinopolei, nu se confirma prin Nisiangi Pasia, ci è de ajunsu a fi semnate de Vezirulu Nisiangi Pasia trebue se fia totdeauna langa persón'a Sultanului, si nu se póte departa de langa elu, nici a fi tramisu unde-va afara de casulu candu se numesce altulu in loculu seu Si candu Vezirulu merge in vre-o espeditiune fara Sultanulu, atunci acestu-a i da in loculu lui Nisiangi Pasia pe unu Nisiangi Effendi, care substituindu-lu accompaniéza pe Vezirulu.

(7) *Rekiab Caimacamu*. Candu marele Veziru este occupatu in vre-o espeditiune militara, Sultanulu totdeauna numesce Rekiab Caimacanu, seu vicariu Sultanului pe unulu d'intre Cube-veziri séu d'intre Pasii cu trei tuguri Oficiulu lui consiste in a face tóte lucrurile ce appartienu Sultanului, si cari le-ar' decide Vezirulu, deca ar' fi presentu; si le face chiar' cu aceeasi putere si autoritate, cu care le-ar' face Vezirulu; nu póte inse se numésca Pasi nuoi, nici a destitui pe cei cari sunt, nici a judeca pe vre-unulu la mórte, si puterea lui incéta, indata ce Vezirulu s'a intorsu d'in espeditiune. Mai este unu Caimacamu. cellu din Constantinopole. Acestu-a se numesce de regula, candu atâtu Sultanulu câtu si marele Veziru sunt absenti. Despre acestu-a amu vorbitu in partea prima (*).

(*) A se vedé not'a 54. la capu III din cartea III *Tr. Rom*

loru si predecessoriloru sei, dar' elu anca totu sta sub influinti'a Vezirului, si-lu lasa pe acesta se faca tóte dupa placerea sa, si chiar fara scirea si fara consimtiementulu lui. Atunci Mustafa se aprinse si mai tare in contra Vezirului, si se determinâ a-lu punì, precumu merita. Cu propusulu acest'a merge si esaminéza in persóna tóte armaturele bellíce, si vediendu ca tievile de la tunurile cele grele nu sunt destulu de bine legate cu feru, ilu infrunta aspru pe Veziru; acest'a inse voindu a se escusa, pune vin'a tóta pe Toptci Bashi (8). Mustafa chiama pe acest'a inainte, si-i ordina se spuna, ca ce è caus'a la acést'a. Toptci respunde, ca elu a cerutu de la Vezirulu atât'a ferru câtu era necessariu, dar' ca acest'a i-a refusatu, si asia a lasatu se se faca tievile asiá precumu Vezirulu a gasitu de bine. Vezirulu nu potù se nege acést'a, si Sultanulu dede numai decâtu ordinu de a-lu punì cu mórte, si a-i espune corpulu trei dîle in Sirik Meidan lá vederea tutuloru, sub cuventu ca a fostu negligente intru esecutarea ordiniloru Sultanului, in realitate inse, pentru ca se incercase a esclude pe Mustafa de la tronu si a face pe tinerulu Ibrahimu imperatu.

ELMAS MEHEMEDU PASIA SE FACE MARE-VEZIRU

VI. Urmatoriulu seu in postulu de mare-veziru a fostu Elmas Mehemedu Pasia, pe care Sultanulu cu puçinu mai inainte ilu innaltiase la dignitatea de Caimacamu. Era˘o persóna de o ingeniositate fórte rara, si pentru aceea a meritatu a fi mare-veziru; dar' era anca tineru, si Pasii cei mai betrani murmurau vediendu-se sub command'a unui Veziru june si pucinu espertu in trebile publice.

SULTANULU COMMANDA ARMAT'A IN PERSONA, OCCUPA LIPPA, SI BATE PE IMPERIALISTI

VII. Dar' Sultanulu Mustafa nu luà in seriosu aceste murmure;

(8) *Toptci Basu*, se numesce oficiarulu care are inspectiunea asupr'a tunuriloru asupr'a Kombaragiloru (*) séu tunariloru, si asupr'a soldatiloru ce-i sunt dati spre acést'a. Atâtu si nimicu mai multu este deregatori'a lui; câci este unu altu comissariu de artileria numitu Gebegi Basi, care are sub inspectiunea sa pravulu (iérba) de tunuri, glóntiele, si celelalte munitiuni necessarie.

(*) Cuventulu Kombaragi in sine insemna Grenadiru *Tr. Rom*

din contra, se pune in fruntea armatei, trece Dunarea aprópe de Belgradu, impressóra Lipp'a si Titelulu, le attaca si le occupa; apoi da ordinu a derima fortificatiunile acestoru cetati. Pre candu erá occupatu cu aceste lucruri, priimesce scirea prin tatarii ce tramisese inainte, ca Veterani cu siepte mìi de Germani a esitu din Transilvani'a, si vine a se intrunì cu armat'a imperiale de sub comand'a lui Fridericu Augustu (9), electorele de Saxonia, si ca nu este mai departe de acesta decâtu distantia de vre-o optu óre. Pentru a interceptá acea truppa a lui Veterani, Mustafa tramitte inainte pe Mahmud Beg Ogli, beglerbegulu de Rumeli'a, cu truppele cele usióre, si immediatu dupa aceea i urméza si elu cu celelalte truppe alle armatei. Dupa unu mersu rapede de duóe dîle adjunge Mahmudu in faci'a Germaniloru; despre cari eu nu stau in dubiu a dîce, ca au fostu cele mai brave si cele mai curagióse truppe, ce a produsu vre-odata Germani'a: fara a aretá celu mai micu semnu de frica, si ca si candu trupurile loru ar' fì fostu invulnerabili, ei stau locului, si provóca óresi-cumu la lupta pe Turci, cari veniau asupr'a loru in numeru prodigiosu. Mahmudu Beg Ogli, de sì era superioru imperialiloru in fortia, totusi n'a tienutu de consultu a se lasa in lupta cu ei, pênê ce nu va sosì sì Sultanulu cu restulu armatei; si asiá a datu ordinu truppeloru sale a molesta pe inimicu numai în mici loviri, si a impedecá cá se nu le scape din mana. Intr'aceea adjunge si Sultanulu cu Ienicerii si cu ceealalta armata, si immediatu da ordinu a atacá cu celu mai mare focu pe Germani din tóte partile. Generalulu germanu din contra a lasatu duóe regimente indereptu pentru a pazì castrele, si a intratu in lupta numai cu cinci mii de ómeni; acesti-a sustienu foculu cu atâta eroismu, in câtu Turcii dupa scurta resistentia au fostu constrinsi a se retrage. Sultanulu care priviá la lupta din óre-care distantia, vediendu acésta perdere neasceptata a ómeniloru sei, vine

(9) *Fridericu Augustu.* Turcii si asta-di 'lu numescu Naal-Kiran séu Frânge-potcóve, fiindu-ca in tinereti'a sa atâtu era de tare, in câtu potea frange ferulu cu man'a. Scimu ca Turcii au usulu a da nomenclature particulari nu numai generaliloru, dar si poporeloru intregi, precum amu aretatu acést'a in'partea prima (*).

(*) A se vedé not a 1. la capu VI. din cartea III. *Tr. Rom.*

intr'atât'a furia, in câtu elu insusi alérga in calea fugitiviloru, omóra cu man'a sa pe mai multi, si pe ceialalti i face se incépa lupt'a din nuou. Turcii rusînati de fug'a loru, prindu nuou curagiu, tragu spre arip'a stanga a Germaniloru, attaca carale cari acoperiau castrele acestora, si petrundu in elle nu cu puçina perdere. Veterani intr'acésta se retrage cu truppele sale catra castre, se arunca asupr'a inimicului cufundatu in préda, si face unu masacru mai terribile de câtu celu de mai inainte. Turcii érasi prindu fug'a, si nu se oprescu pênê nu-i intimpina érasi Sultanulu, care vediendu mai ântâiu pe Shahin Mahomedu Pasia, l-a infruntatu cu urmatóriele cuvinte: » Acela a comisu o mare eróre, care « te-a numitu mai ân- « tâiu Shahin (adeca falconu); câci tu nu spargi cá unu falconu cu « unghiele rapace capetele inimiciloru; ci cá unu grauru tragi dupa « tine o turma de fugitivi ». Shahin Mahomedu Pasia intr'atâtu s'a simtîtu de atinsu prin acésta reprobatiune, in câtu immediatu s'a dusu la Mahmud Beg Ogli, si cu acesta dimpreuna aduna din nou trupele fugitive, si resoluti ambii, séu a invinge séu a muri pentru legea loru, attaca a trei'a óra pe Germani. Aga Ieniceriloru, din partea sa anca face assemenea; adeca, infruntandu-lu bine Vezirulu merge si ellu, si readunandu-si Ienicerii, i duce érasi la lupta. Asia Turcii si Germanii intra acumu a treia-óre in lupta cu assemenea resolutiune si de o parte si de alt'a; si se batura câte-va óre cu cellu mai mare focu: câci de o parte se luptá speranti'a victoriei, si de ceealalta desperaţiunea. Si anca este probabilu ca Germanii ar' fi potutu sustiené tóte atacurile Turciloru, déca generalulu Veterani in celu mai mare focu alu luptei n'ar fi fostu vulneratu si prin acést'a constrinsu a se dá josu de pe calu si a se pune pe unu caru. Câci imperialistii vediendu acést'a si ne mai avendu acumu comandante, au inceputu a se retrage, dar' intr'atâta ordine, in cátu te indoiai de este acésta fuga, séu numai o simpla retragere. Sultanulu anca vediù ca e lucru difficile si periculosu a-i persecutá; câci desperatiunea i-ar' poté face si mai terribili, asiá ordinâ in secretu lui Mufti cá se indivineze unu espedientu pentru a retiené armat'a ottomana in castre. Mufti, suppusu poruncei domnului seu, emitte o Fetva, prin care declara, cà este in contra preceptelorn Coranului a per-

secuta pré vehementu pe inimiculu fugitivu; si care pere in assemenea casu, unulu ca acel'a isi perde corón'a de martiru.

REFLEXIUNI DUPA VICTORI'A CASTIGATA ASUPR'A IMPERIALISTILORU

VIII. Intr'adeveru Sultanului anca avea ratiuni multe si fórte momentóse de a retienó pe soldatii sei, se nu mai intre in alte lupte. Una miie de calareti si cinci-spre-diece sute de pedestrime, ce au cadiutu din partea Germaniloru, au fostu resbunati indestulu prin perderea celloru mai de frunte capi-comandanti ai armatei turcesci: câci Mahmudu Beg Ogli beglerbegulu de Rumelia, Shahin Mahomedu Pasia, Ibrahimu Pasia, fratele lui Codgia Dgiafer Pasia, si alti mai multi officiari de primulu rangu, cu aprópe diece mii de ómeni soldati turci, au remasu morti pe campulu bataliei. Si anca si acésta victoria atâtu de scumpa totu ar' fi fostu dubiósa, déca de o parte Sultanulu prin presenti'a si resolutiunea sa nu intorcea la lupta pe Turcii fugitivi, si de alta parte déca desastrulu ce lovise pe Veterani nu descuragiá pe Germani. Asiá era de a se teme de o perdere anca si mai mare, déca persecutandu cu o pré mare vehementia pe trupele crestine, acestea in desperatiunea loru si in acestu periclu estremu si-ar' fi intorsu tóte puterile asupra Turciloru. Pentru aceea si Sultanulu s'a indestulitu cu atâtu, ca a potutu respinge pe acea glóta de Germani, si prin acést'a a castigatu glori'a de o victoria; si ne mai cugetandu la ceealalta armata germana, s'a intorsu cu trupele sale spre Dunare.

SULTANULU IN REINTOARCERE SPRE CONSTANTINOPOLE OCCUPA UNELE CETATI

IX. In reintórcerea sa spre Constantinopole occupa Lugosiulu si Caransebesiulu, care erau fara aperare, derima fortificaţiunile; trece prin Romani'a, adjunge si intra cu mare triumfu cá invingĕtoriu in Constantinopole.

IMPERIALII DE ALTA PARTE SE RETRAGU IN CASTRE DE IARNA

X. Fridericu-Augustu face cam asemenea, de si farĕ gloria de trofee. Elu mai multu s'au aretatu numai, cu trupele sale naintea

inimiculuí, decâtu se le duca in lupta: si apoi le-a trămisu si elu in quartire de iarna.

POLONII PRIN LASITATEA LORU LASA PE TATARI SE LE DEVASTE TOTA TIEAR'A

XI. Polonii, sèu pentru indispositiunea regelui loru, sèu pentru ca mai purtau ancă fric'a perderiloru din urma, au remasu in neactiune si n'au cutediatu a trece preste Dnistru, sèu a reintra in Moldavia. Ei credeau ca au facutu destulu, déca isi pazescu ceea ce au ceritu, si-si apera frontariele contra invasiuniloru perpetue ale Tatariloru. Câci de si imperiulu ottomanu era destulu de strimtoratu din alte parti, acesti flageli ai crestinismului totusi n'au intermisu unu anu macar' de a devasta Podoli'a si Pocuti'a pênê pe la Leopole, si a lua captivi pe locuitorii cari atâtu de tare se incredeau in armele polone. Abiá ce trecuse érna, si Caplanu Ghirai, Chanulu Tatariloru din Crime'a, vine si attaca pâna si suburbiele Leopolei, pune man'a pe patru tunuri mici de la portile acestei cetati, si era pe ací se prinda si pe generalulu Dablonoski; apoi se intórce gloriosu la Crime'a tatarica cu mai bine de patru-spre-dece mii de captivi.

CZARULU RUSSIEI IMPRESORA AZACULU, DAR SE RETRAGE FARA SUCCESU

XII. Petru I. Czarulu Russiei voiá se estermine cu totulu acestu reu si se puna capetu aceloru devastatiuni; cu acèsta intentiune merge pe la inceputulu primaverei se attace Azaculu (Azovulu), celu mai intaritu propugnaculu alu Crimeei tatarice. Dar soldatii sei pe atunci nu erau anca invetiati cu assediulu, si garnison'a ancá se aperá cu multa bravura; asiá a trebuitu se se retraga fora a poté face ce-va.

MEZZOMORTO BATE FLOT'A VENETIANA

XIII. Cu mai bunu succesu s'a purtatu resbellulu in acestu anu contra Venetianiloru. Acestia, incuragiati prin cucerirea insulei Chio tindeau la dominatiunea a tóta marea, si flot'a turcésca nu mai avé curagiulu de a se areta inaintea loru. In aceste impregiurari s'au tienutu la Constantinopole mai multe consultatiuni, cumu s'ar restabili puterea navale érasi in stare buna. Intr'aceea vine in védia

numele lui Mezzomorto (10), care pe acelu timpu era comandante, numai asupr'a unui singuru vasu. L au chiamatu şi pe elu in consiliu. Aici vediendu Mezzomorto ca cei mai multi tienu de mai consultu a purta resbellulu numai defensivu, elu nu numai ca le-a consiliatu contrariulu, dar le propuse anca si recucerirea insulei Chio, ca unu lucru ce pre usioru se póte face, si se offeri insusi a o recuceri, déca i se voru da la dispositiune nu mai multu de patru sultane si o parte din galere. Admiralulu Aimidge Ogli Husein Pasia, ilu tractâ cu despretiu si-lu considerâ de unu fantastu si nebunu, ba pre langa infruntari anca-lu si amerintâ. Dar' Seraskierulu Misirli Ogli (11) care era capu-comandantele resbelului contra Venetia-

(10) *Mezzomorto.* Africanu din parinti mauritani. Anca d'in tineretiele sale a esercitatu meseria de piratu din portulu Tunis in marea mediteranea; prin acést'a si-a facutu nume. In urma, intr'o lupta cu Spaniolii a cadiutu in manile acestor-a, si l-au facutu prisonieriu In acésta lupta a fostu vulneratu de mórte, si de aci i s'a datu numele de Mezzomorto, séu Semi-mortu, care i-a remasu pe tóta viéti'a. Elu adeca se vindecâ d'in vulnerea sa, si dupa arestu de siepte-spre-ḑiece ani compatriotii lui l-au rescumperatu, si elu érasi a inceputu meseri'a sa cea vechia, si facea crestiniloru mare stricatiune. Cu timpu, facêndu servitie importante Turciloru la Chios, a fostu numitu capitanu de galere, si in urma comandantu a tóta flot'a turcésca. Candu a trebuitu se se presente la Sultanulu in Adrianopole, pentru a accepta dignitatea de admiralu cu trei tuguri, a cerutu cá favoru particulariu, cá se nu fia obligatu pentru dignitatea de Veziru. ce i se ofere, a-si schimbá uniform'a marinara de o parte, si de alt'a se-i fia permissu a instrui marinarii si trupele de marina in artea de a se bate pe mare, si a le dá anume regule de cari se se tiena. Si un'a si alt'a i s'a accordatu. Ceialalti veziri nu incetau a'lu indemna se-si schimbe uniform'a de marinariu, dîcundu ca nu se cuvine cu rangulu ce-lu pórta; elu inse a remasu nemiscatu. In urma la insistenti'a necurmata a Veziriloru le respunse, «ca este cu multu mai indecentu, ca flot'a unui imperiu atâtu de mare se ajunga préda unui micu numeru de pescari (*). Si ce è caus'a acestei rusîni? accea ca acesti pescari nu cugeta decâtu la arme, pre candu ministrii imperiului cugeta numai la uniformele loru frumóse. Io d'in parte-mi cugetu ca demnitatea de Veziru, cu care m'a onoratu Alteţi'a Sa Sultanulu, nu consiste in uniforma, ci in bravura; si voiu areta ca unu barbatu ori câtu de reu imbracatu, este de preferitu si mai stimabile decâtu femeile cele mai elegantu imbracate.»

(11) *Misirli Ogli.* Generalu turcu care in privinti'a bravurei nu este mai puçinu faimosu decâtu Chogia Hiafer Pasia, despre care amu vorbitu mai in susu(**). In lupt'a de la Zent'a si acest-a d'impreuna cu cei-alalti generali si oficiari turci a fostu vic-

(*) Sub pescari intielege pe venetiani. Vedi not'a 1 la Cap VI. din cartea III. *Tr. Rom.*
(**) Vedi not'a 23 la capu II din cartea IV. *Tr. Rom.*

niloru, luà lucrulu in mai seriósa consideratiune, aprobâ propunerea lui Mezzomorto, si-i dede la dispositiune patru sultane câte a cerutu dimpreuna cu optu galere. Cu aceste pléca Mezzomorto inainte spre Chio, si câtu-va timpu dupa aceea vine in urm'a lui tóta flot'a turcésca. La apropiarea sa catre insul'a Chio, nu numai ca s'a luptatu cu bravura contra atacuriloru ce veniau din partea flotei venetiane, care erą pusa pentru apararea porturiloru, dar' anca o a respinsu indereptu, i luà duóe bastimente si o puse la fuga Garnisón'a, incrediuta prea multu in puterea sa, la inceputu nici ca-i pasá ca se apropiau Turcii ; dar dupa aceea, candu a vediutu ca navele venetiane suntu alungate cu perdere din porturi, curagiulu garnisónei anca a scadiutu cu totulu. Câci ei, Venetianii, nu-si poteau nici-de-cumu imagina, cumu flot'a turcésca de atâte-ori batuta s'a potutu restaura in timpu atâtu de scurtu, séu cumu ar' poté fi cineva intre Turci, care se fia capabile de a-i instrui atâtu de bine in artea bellica pe mare; pentru aceea au lasatu totu cugetulu si tóta solicitudinea de a fortifica cetatea Chio, ci au inchisu bisericile Greciloru, si au facutu alte lucruri cu totulu contrarie promisiuniloru loru. Dar' candu a vediutu garnison'a, ca dupa ce flot'a venetiana a fostu fortiata a perlasá posturile ce occupá pe mare, murii cetatiei au fostu espusi attacului din tóte partile, si ca nu se mai potu apera cu succesu contra unei armate inimice atâtu de numeróse, atunci au mai lasatu din man'a loru contra Turciloru, intorcêndu-o dreptu asupr'a Greciloru, numindu-i tradatori si perfidi, si se resolvira nu numai a-i spolia si a-i uccide, ci lassara a se simti chiar' in fapta acésta a loru intentiune. Grecii, vediendu-se in acésta periculósa situatiune, se incercara mai ântâiu a imblandi furi'a tiraniloru loru si a-i indulci prin cele mai mari promissiuni si asecurari de fidelitate si supunere. Dar' au vediutu apoi ca calumniele concetatianiloru loru catholici despretiuescu adeverulu. Si fiindu ca acuma nu mai sciau ce cale se apuce, au informatu in secretu pe Seraskierulu, si i-au relatatu ca sunt in celu mai mare periclu, si ca Venetianii i amerin-

tim'a furiei Ieniceriloru spre celu mai mare regretu alu Sultanului. Numele seu de Misirli Ogli aréta ca séu este nascutu egiptianu, séu ca parintii sei au locuitu in Egiptu.

tia cu ruina totale , câci acesti-a cadiuti intr'o frica estrema, nu mai sciu cui se atribuie culp'a celui mai apropiatu infortuniu ce-i astépta. Dar' chiar' acésta denuntiare a Greciloru a fostu scaparea Venetianiloru. Câci Seraskierulu in imaginatiune ca aci ar' zacé o stratagema din partea Greciloru, pentru a preveni o perdere neasceptata, se resolvì a esaminá mai ântâiu totu lucrulu pênê a nu intreprinde obsidiunea; si cu modulu acesta a lasatu Venetianiloru timpu de a se inbarca cu tóte lucrurile loru, si cu spoliatiunile de la locuitori si din biserici se pōta fugi si scapa pe navele ce le mai avea in porturi.

TURCII OCUPA INSUL'A CHIO, SI CONSTRINGU PE ROMANO-CATHOLICI A TRECE LA RELIGIUNEA GRECA

XIV. In demânéti'a urmatória intielegêndu Seraskierulu ca Venetianii au luatu fug'a, vine si ocupa cetatea, si pe acei Venetiani, cari nu ajunsera se scape séu se incapa pe navele loru , i prinde de prin locurile unde se ascunseserà si-i ucide pe toti. Dupa aceea, pe acei Chioani cari professau religiunea romano-catholica i-au constrinsu séu a imbraçisia religiunea greca, séu a se da captivi. Restitue Greciloru besericele ce li s'au fostu luatu; ér cele romano-catholice le inchide pe tóte. Si cu modulu acesta, nu fara intervenirea divina, intórna Venetianiloru tóte acele acte de tirania câte au esercitatu ei contra greciloru.

O VICTORIA A VENETIANILORU

VX. Acestu infortuniu s'a indulcitu ceva prin victori'a ce au reportatu Venetianii aprópe de Argos, unde se dîce ca patru sute de turci au remasu morti. Dar' acést'a, precumu pentru turci n'a fostu prèa mare perdere, asià nici pentru Venetiani n'a fostu mare câstigu.

REBELLI ARABI ATACA CARAVAN'A CE MERGEÀ LA MECCA, DAR' REMANU BATUTI

XVI. In Arabí'a, peregrinarii pe cari i insoçià Arslan Pasia, gubernatorele de Tripoli, cu vre-o câte-va trupe ale sale, batù pe rebellulu Sieicu Emiru Muhamedu si-lu pune la fuga cu toti sectatorii sei. Cu modulu acesta fù vindecata, de si numai pe pucinu timpu, acésta plaga intestina si periculósa a imperiului ottomanu.

SULTANULU CELEBREZA UNU TRIUMFU IN MEMORI'A ACESTORU VICTORII ; SI DA LUI MEZZOMORTO COMAND'A ASUPR'A FLOTEI

XVII. Sultanulu Mustafa, considerandu aceste victorii dreptu de unu auguriu fericitu pentru domnirea sa, la reintórcere-i in Adrianopole le celebrâ cu cea mai mare pompa. Pe Mezzomorto, prin a carui conducerea s'a recuceritu insul'a Chio, 'l-a facutu admiralu, si pe toti ceialalti cari s'au distinsu in acésta espeditiune i-au remuneratu cu distincte onoruri si posturi de officiu.

IMPERIALISTII IMPRESORA TEMISIOR'A, SULTANULU MERGE SPRE A O LIBERA

XVIII. Dupa aceea a datu ordinu in totu imperiulu ca se se formeze o armata anca si mai numerósa; si Turcii animati prin cele din urma succese ale loru belice, veniau in mare numeru si se inrolau de buna-voia. Dar' inainte de a poté face tóte preparativele necesarie pentru espeditiune, Fridericu Augustu, electorele de Sa-
H. 1107. xoni'a, vine catra finea anului Hegirei 1107 cu armat'a imperiale,
I. C. 1696. si impresóra Temisiór'a. Sultanulu audiendu despre acésta, trece imediatu cu armat'a sa preste Dunare si merge spre Temisióra, resolutu séu de a libera cetatea, séu de a fortia pe Germani se intre in lupta.

IMPERIALISTII REDICA OBSEDIULU DE LA TEMISIORA

XIX. La apropiarea Sultanului, Germanii redicà obsediulu, la care mai multu se resolvisera decâtu ilu incepusera, si in distantia cam de optu óre de la cetate se punu in castre intr'unu locu fórte favorabile, cu scopulu de a astepta aici pe Turci.

ATACA PE TURCI, DAR' SUNTU RESPINSI CU MARI PERDERI

XX. Puçinu dupa aceea adjunge armat'a turcèsca si se pune in castre chiar' in façi'a inimicului, dar' in departare cam de o puscatura de tunu si la consiliulu lui Teokeoli, care insocia pe Sultanulu, se fortifica cu valuri tari si siantiuri late si afunde, ceea ce altminterea nu era in usu la Turci. Diu'a dântâiu s'a petrecutu in castre cu consultatiuni, si afara de castre in mici lovituri intre cavaleri'a usióra ungara si intre avantposturile turcesci. Facêndu-se nópte, ea a innabusitu foçulu si de o parte si de alt'a, si fia-care s'a intorsu in cas-

trele sale; intr' aceea generalulu germanu se resólve la o intreprindere coragiósa, care ar fi fostu fórte gloriósa, déca 'i-ar fi succesu. Intre ambe castrele inimice era unu campu circumdatu de mocirla, in latîme cam de o mila italiana, plinu de tresthia atâtu de dèsa, in câtu unu omu chiar' si nearmatu abià ar' fi potutu strabate prin trens'a. Pe aici a lasatu elu preste nópte in secretu a se face dóue-dieci-si-patru de cârâri, si a datu ordinu ca in reversatulu dilei se tréca armat'a pe acele cârâri cu totu atâte tunuri si se atace siantiurele turceści. Soldatii implinescu ordinulu cu cea mai mare bravura, descarca tunurile loru tóte dóue-deci-si-patru, si facu unu vigorosu assaltu asupra castreloru Sultanului. Dar' spre nefericirea crestiniloru, au nimeritu chiar' in partea cea mai tare a castreloru, unde erau locati Ienicerii si seraskierulu Misirli. Cu tóte aceste ei petrundu prin lineele loru, taia si omóra unu mare numeru de Ieniceri si de Egiptieni, si la primulu loru atacu aducu tóta armat'a turcésca in asià teróre, in câtu insusi Sultanulu a parasitu cortulu seu si s'a retrasu in partea cea mai departata a castreloru. Dar' puçinu dupa aceea nevalescu Turcii in numeru mare asupra crestiniloru, i batu si-i respingu facêndu-le mari perderi.

BRAVUR'A VEZIRULUI IN ACÈSTA BATALIA

XXI. Acésta victoria s'a castigatu mai cu séma prin bravur'a vezirului Elmas Mahomedu Pasia. Câci candu a vediutu ca armat'a a venitu in estrema confusiune prin subit'a irruptiune a Germaniloru, elu a fostu celu deântâiu care cu ómenii sei a facutu resistentia vigorósa anteposturiloru germane, cari petrunsera acumu mai pênè la cortulu Sultanului, si prin esemplulu seu se incuragiara Ienicerii si intrara si ei in lupta: in urm'a acést'a, Germanii nesimtindu-se in putere de a resiste furiei Turciloru, s'au vediutu necessitati de a se intórce érasi in castrele loru, lasandu dupa sine morti o multime din ómenii loru, precum si cele dóue-dieci-si-patru de tunuri ce le dusesera cu ei. Germanii dupà ce au inceputu odata a se retrage, au fostu totalu distrusi prin trei mii de Bostangi (12),

(12) *Bostangi.* Primii imperatori turci voindu a-si forma soldati cari se indure dificultatile resbelului si se fia capabili de a supporta fatigiele, au instituitu corpulu Bostangiiloru. Ei credeau, ca labórea penibile de gradinaritu, prin care acesti ómeni

cari venisera intr'adjutoriu Ienicerilorn. Câci de si Bostangii suntu destinati numai pentru a tienê garda Sultanului, si pênê acuma nici-odata n'au fostu intrebuintiati in altu modu la servitiuri militari, totusi Mustafa vediendu gravitatea periclului i-a tramisu cu ordinu de a da adjutoriu celeilalte armate. Intr'aceea Germanii nu au cadiutu fara a-si resbuna si ei asupr'a inimicului loru. Câci in acésta lupta au remasu mortu Mustafa Pasia, gubernatorele Timisiórei, fratele Vizirului si alti mai multi officiari turci de primulu rangu, precumu si mai multe mii de Ieniceri si de Egipteni. Dintre Germani n'au cadiutu mai multi, decâtu numai aceia cari au petrunsu intre lineele Ienicerilorn si i-au cuprinsu acesti-a acolo.

AMBE ARMATELE SE RETRAGU IN QUARTIRELE LORU DE IÉRNA

XXII. Ceialalti cari au remasu din armat'a imperiale, novrendu a areta in publicu ca au fostu batuti, au statu tóta diu'a in ordine de bataia si asteptau nemiscati apropiarea Turciloru. Dar' Sultanulu gelosu, mai pre susu de tóte de a sustienê in soldatii sei convingerea ca au invinsu, nu a tienutu de consultu a intra anca odata in lupta; si ordinâ lui Mufti, câ prin Fetv'a sa se interdica o nuóa intrare in lupta. Câte-va dîle dupa aceea Sultanulu cu armat'a sa a plecatu spre orientu, si cu modulu acesta a pusu capetu campaniei. Ger-

erau espusi la frigu, la caldura si la tóte injuriele tempestatiloru, i voru deda la cele mai grele intreprinderi de resbelu. Si intradeveru ca Bostangii la inceputu si lungu timpu, au fostu cei mai buni soldati. D'intre ei se alegeau Azali (*) séu furiosii, cari intr'adeveru erau cei mai dejosu soldatii intre Turci; dar érasi dintre acesti-a se alegeau cei mai valorosi Ieniceri; fiindu-ca acesta era gradulu de a potê intra in acestu corpu. Asta-di corpulu Ienicerilorn se recrutéza d'in fiii loru proprii séu d'in acei-a cari se inroléza de buna voia; prin urmare nu se mai observa vechi'a metoda, de a-i alege d'intre Bostangii; si acesti-a acumu nu se intrebuintiéza spre alta de câtu a face garda la palatulu Sultanului, a cultiva gradinele acestui-a, si a conduce barc'a. Comandantele séu capulu loru este Bostangi Ba si, despre oficiulu si dignitatea acestui-a amu vorbitu mai in susu (**). De altminterea nu este casu unde ei se fia fostu intrebuintiati in resbelu, singuru Sultanulu Mustafa II i-a intrebuintiatu acumu odata pentru a respinge pe Germani, candu acesti-a au atacatu castrele turcesci.

(*) Cuventulu in sine inséмna, necasatoritu, june, câci probabilu dintr'acestia s'au alesu la inceputu, pentru ca se se lupte cu mai multu curagiu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedea not'a 1 la capu II din cartea IV. *Tr. Rom.*

manii, de si erau aprópe de Turci candu acesti-a se retrageau, totusi nu au cutediatu a impedeca retragerea loru, cugetandu ca au facutu destulu prin aceea ca si-au aperatu propriele loru frontarii, cu atâtu mai vertosu, cà resbellulu cu Franci'a in care erau incurcati, nu le permittea a-si estinde cuceririle loru.

MOARTEA LUI IOANU SOBIESKI, REGELUI POLONIEI

XXIII. Polonii, pre langa usitat'a loru tardivitate, in anulu acesta au mai avutu unu pretestu de a prelungi intrarea loru in campania, si adeca mórtea regelui loru Ioanu Sobieski, care storsu de tóte puterile sale prin unu morbu indelungatu a muritu in siepte-spre-diece dîle ale lunei Silcade, anulu Hegirei 1107. Cá totdeauna dupa H. 1107.
mórtea unui rege, asiá si acumu Polonii erau ocupati cu cabalele loru I. C. 1669.
pentru alegerea noului rege; prin urmare ei departe de a cugetá se intre in campania, dar' nu-si bateau capulu nici macar de a-si forma o armata.

CZARULU RUSIEI OCUPA AZOVULU

XXIV. Intr'aceea, pre cându Polonii stateau anca totu in neactivitate, Petru Czarulu Russiei, aducêndu-si din Germani'a ómeni esperti in artea militara si in modulu de a versa tunuri, merse anca odata cu o armata mai numerósa si mai bine disciplinata in contra cetatiei Azovulu, si o atacà cu atâta vigóre, in câtu garnisón'a, din care sabi'a; rusésca nu mai lasase decâtu vréo-o patru-sute de ómeni, la optu-spre-diece ale lunei Silcade a trebuitu se capituleze si se predea cetatea. Acestu esemplu l-a urmatu si garnisón'a din Lutich, cetate situata in façi'a Azovului, capitulandu si ea si predandu-se Czarului sub certe conditiuni.

VENETIANII SUNT CONSTRINSI A RIDICA OBSIDIUNEA DE LA DULCIGNO

XXV. In acelasiu timpu Venetianii au impresoratu Dulcineulu, portu renumitu pentru intretienerea acolo a piratiloru turci. Ei respinsera cu multa vigóre pe Omerbegu, Pasia de Arnaudia, din liniele loru, dar' in urma prin eroic'a resistentia a garnisónei au fostu contrinsi a ridica obsediulu; ba é probabile ca ar' fi suferitu o perdere si mai insemnata de catra Seraskierulu care veniá cu

tóta puterea sa asupra loru, déca Liberaki, pe care Turcii ilu instituisera principe in Mani'a, prin o stratagema speciale nu facea pe compatriotii sei a se revolta in contra Turciloru. Câci Seraskierulu vediendu ca prin acésta apucatura puterea sa scade si cea a inimicului cresce, a tienutu ca este mai consultu a se retrage, de câtu a se espune eventualitatiei unei lupte incerte si a perde tóta Greci'a. Venetianii anca, contenti cu atâta, ca si-au aperatu si conservatu cuceririle loru de mai inainte, n'au purcesu mai departe, ci s'au ingrigitu numai de a repara intariturele de la Hexamilon spre a se asicura mai bine de Morë'a.

MEZZOMORTO REGULÉZA FLOT'A TURCÉSCA

XXVI. Pe mare Mezzomorto Capudanu Pasia a regulatu o flota dupa maximele sciintiei navali, intr'unu modu necunoscutu pênê acumu Turciloru. Mai prevedietoriu de câtu predecesorii sei, elu nu intra atâtu de usioru ca acesti-a in lupta fara a esamina cursulu ventului si fara a cunósce situatiunea locului; si urmaria in continuu cu ochi atentivi tóte miscarile flotei venetiane. Venetianii faceau asemenea; dar' plini de admiratiune pentru acésta neasteptata àtitudine a lui Capudanu Pasia, ei se tieneau in reserva si nu cutediau a se prinde cu elu in lupta. Asía flotele se observau numai un'a pe alt'ă; si nici un'a nu a facutu ceva memorabile in totu decursulu acelui anu.

SULTANULU SE INTORCE IN TRIUMFU LA CONSTANTINOPOLE

XXVII. Dupa ce au trecutu lunele cele favorabile pentru espediuni bellice, Mustafa s'a intorsu cu armat'a s'a érasi la Adrianopole; unde lasandu trupele sale se mérga acasa, elu a plecatu la Constantinopole. Aici si-a tienutu intrarea cu atâta pompa, in câtu care a vediutu splendórea aceea, i-a venitu a crede, cà victoriele sale intrecu faptele cuceritoriloru Constantinopolei, Ungariei si Egiptului. Totu ce a decoratu mai multu acestu triumfu, au fostu cele dóue-dieci-sipatru de tunuri ce au cuprinsu de la Germani in acésta campania. Aceste mergea in frunte, si dupa ele au urmatu mai multi nobili luati captivì in lupt'a de mai inainte cu Veterani.

SULTANULU SE INCINGE CU O SABIA SI ORDINA SE FACA CELE MAI MARI PREPARATIVE DE RESBELLU

XXVIII. A trei-à dî dupa acésta intrare triumfale Sultanulu a visitatu cu cea mai mare apparentia de devotiune mormentulu lui Ebu Eiub Ensari, si dupa usulu Sultaniloru turci lăsa prin Sieiculu Giamiei de acolo a i se incinge o sabia (13). Dupa terminarea acestoru ceremonii, isi puse tóta grigea singuru si numai la a face cele mai grandióse pregatiri bellice pe mare si pe uscatu, si acésta cu cea mai mare diligentia. Ordinâ a se construi trei-dieci-si-siese nâvi mari de resbellu, dintre cari o parte o a destinatu contra Venetianiloru, ér' ceealalta contra Russiloru (cari de la cucerirea Azovului incóce incepusera a-si forma o flota pe marea negra), afara de aceea unu numeru mare de galere si galiote. Pe admiralulu Mezzomorto, imbracatu in uniform'a sa de marinariu, ilu onorâ cu trei tuguri, si-i dede comand'a asupra a tóta marea si a tóte insulele; assemenea remunerâ cu considerabile daruri pe ceialalti officieri de marina, cari se distinsera mai multu in espeditiunea din urma. Pentru completarea armatei inrolâ duóe-spre-diece mii de Iamadgi-Ieniceri (14) si optu-mii de Levendi (15); esercitâ in tóte dilele atâtu pe soldatii

(13) A se vedé not'a 8. la capu IV. Cartea II. apoi §. X. si not'a 18 la capu I. Cartea III. *Tr. Rom.*

(14) *Iamadgi-Ieniceri.* Se numescu nuoii recruti inrolati in corpulu Ieniceriloru pentru completarea numerului acestoru-a; totu asià se numescu si acei-a, cari d'in altu corpu de armata se suscepu intre Ieniceri; de ordinariu se face acést'a atunci, candu è necesariu a se transmite garnisóna in vre-o localitate de nou-cucerita. Pentru esemplu, déca in assemene casu suntu necessari siese mii de ómeni, d'in Ogiaki nu se voru lua mai multu de câtu duóe séu trei Oda; si fiindu-ca acesti-a nu facu mai multu de trei mii ómeni, asiá restulu de trei mii se va luá d'intre Gebegi séu alti soldati nuoi sub numele de Ieniceri iamadgi.

(15) *Levendi.* Nume corruptu d'in cuventu italianu (*), si insemna trupe marine; ele la inceputu au fostu compuse d'in omeni fórte nedisciplinati, si puçinu obedienti comandantiloru loru; nedeprinsi chiar si in servitiulu de marina, numai Mezzomorto prin regularea sa i-a potutu aduce la ordine, si a'i face se mai pérda d'in barbaria si d'in selbatecia. Numerulu loru in timpu de pace este de patru-spre-diece mii, dar' in casu de resbelu cu venetianii, séu déca cere vre-o impregiurare pressante, Sultanulu redica numerulu loru la câtu vre · nuoi Levendi inse se inroléza numai

(*) Levante. *Tr. Rom.*

câtu si pe curtenii sei in Kiagis-Chana (16) in deprinderea cu manuirea pusceloru, tunuriloru, dardeloru, girideloru (17) si altoru arme usitate la Turci; in urma a publicatu unu fermanu, prin care ordinâ cá pênê la Chisrelles (18) tóta armat'a imperiului seu se fia adunata la Adrianopole. In tóta Constantinopolea, care mai inainte sub Sultanii precedenti nu tienea la alta decâtu la placeri, si parea ca in medi-loculu resbelului se topesce in desfatari, acumu sub regimulu lui Mustafa nu se audiá alta decâtu sunetulu armeloru, si de aci locuitorii ei nu numai ca-si prediceau victorii pe viitoriu, ci aveau deplina sperantia cà voru face nuóe cuceriri.

SULTANULU REFUSA PACEA CE I SE OFFERE DE CATRE IMPERATULU

XXIX. Sultanulu isi puse atât'a incredere in preparativele sale, in câtu de si sciea, informatu fiindu, ca bellulu intre Imperatulu germanu si regele Franciei era terminatu, totusi elu a refusatu pacea ce i s'a offeritu de catra ambasadorii Angliei si Holandiei, si se laudá ca elu singuru, fara adjutoriulu Francesiloru, este in stare nu numai de a resiste imperatului, ci de a-lu si suppune potestatiei sale.

MERGE CU ARMAT'A SA LA BELGRADU SI TIENE REVISTA ASUPRA EI

XXX. Apropiandu-se ano-timpulu celu placutu, care atrage pe soldati de a esi cu bucuria in campania, Mustafa plêca din Constan-

pe siese luni, si soldulu loru este 25 thaleri la fia-care. In acestu casu se primescu intre ei si grec'i, si alti crestini, ceea ce la recrutarea altoru trupe turcesci nu este permissu.

(16) *Kiagis-Chana.* Casa séu fabrica de chartia. Unu locu fórte placutu, nu departe de suburbiulu Eiub in apropiarea unui rîu de acelasi nume: pórta acestu nume de la morile de charthia, ce au fostu odinióra acolo. Aceste mori mai tardiu au fostu dirimate, si in loculu loru s'a edificatu o fonderia pentru mortarie, glóntie si alte speçie de munitiuni de resbelu. Rîulu, care spala acestu locu, are in fundulu seu o speçie de lutu escelentu pentru çigle si caramide, si in quantitate atâtu de mare, in câtu a datu materialu la tóte edificiele, ce de atâte secle s'au facutu in Constantinopole. Acestu riu è incungiuratu de tóte partile de cele mai frumóse si spatióse livedi, unde primaver'a pên' la St. Giorgiu pascu la iérba caii Sultanului. St. Giorgiulu è dî de serbatória si la Turci, si se numesce Chidrelles (*).

(17) A se vedé not'a 41 la capu IV. din Cartea II. *Tr. Rom.*

(18) Sf. Georgiu. *Tr. Rom.*

(*) A se vedé not'a 9 la capu X din cartea III. *Tr. Rom.*

tinopole cu aceeasi magnifica pompa cu care mai inainte intrase acolo, si trecêndu pe la Adrianopole mérge dreptu la Belgradu. Aice tiene revista asupra armatei sale, si vede ca afara de domesticii si servitorii Pasiloru (de cari totdeauna se afla unu mare numeru in castrele turcesci), si afara de o multime de alte persóne netrebuintióse, avea buni de la lupta una-suta-trei-dieci-si-cinci de mii de soldati regulati.

IMPERATULU ORDINA PRINCIPELUI EUGENIU A SE TIENÉ NUMAI IN DEFENSIVA

XXXI. Façie cu acésta fortia de armata, imperatulu nu avea de a se oppune de câtu cu patru-dieci-si-siese de mii de germani sub comand'a principelui Eugeniu de Savoia, care avea ordinu de a nu se lasa in lupta cu Turcii, decâtu numai la casulu déca ar' fi necesitatu la acést'a, si a se margini numai la aperarea Petrovaradinului si a celorlalte fortaretie din Ungari'a, situate la tiermurile Danubiului.

IN URM'A UNUI CONSILIU GENERALU SULTANULU DECIDE A INTRA IN TRANSILVANI'A, SI TRECE PRESTE DANUBIU CU ARMAT'A SA

XXXII. Turcii informându-se despre acestea prin captivii supusi torturei, au tientu in Belgradu mai multe consultatiuni. Maî ântâiu s'a consultatu in modu privatu numai Vezirulu cu Pasii cei mai de frunte. Dupa aceea s'a tienutu Galibe Divanu in presenti'a Sultanului. Aici s'a decisu a lasa fluviulu Sava in drépt'a, si a trece preste Dunare din josu de Belgradu ; apoi a penetra in Transilvani'a cu tóta armat'a, evitandu pe Germani, cari erau campati aprópe de Segedinu. Acestu planu l-a datu Tököli, care si elu era presentu in campani'a turcésca ; elu mai adaose Sultanului si mariloru officieri, ca va fi fórte usioru a cuceri Transilvani'a, nu numai pentru ca ungurii rebeli, cari din differite parti se intrunisera acolo in numeru cam de cinci-dieci de mii, se voru alatura la armat'a Sultanului offerindu-si servitiele loru, dar' si pentru-ca generalulu imperatorelui germanu ar fi tramisu ordinu celoru mai multe garnisóne in Transilvani'a spre a-i veni intru reintarirea armatei sale , asiá in câtu cetatile de acolo stau mai tóte deserte si nu au nici-o fortia de aperare.

MUSTAFA ASCULTANDU OPINIUNEA CONSILIULUI SEU MERGE CU TOTE PUTERILE SALE SPRE TITELU

XXXIII. Sultanulu aproba acestu planu, si trecùndu Dunarea, trage cu armat'a sa spre Temisiór'a. Dar' pe cale indata a dóu'a di aude ca Germanii inaintéza spre Titelu, asiá conchiamâ érasi Galibe Divanulu, si-i propuse a delibera, déca este consultu a urma resolutiunea ce s'a luatu in consiliulu de mai inainte si a intra in Transilvani'a lasandu pe inimicu in spatele loru? séu ca è mai bine a merge in contra inimicului si a-lu atacà in lupta deschisa ori unde ar' da façie cu elu? Prim'a opiniune parea celoru mai multi fórte periculósa in starea presenta a lucruriloru, fiindu-ca era de temutu, ca pe candu puterile otomane voru fi ocupate in Transilvani'a, pe atunci Germanii voru impresora Belgradulu, si pre langa tóte ca acèsta cetate é bine nitarita si are garnisona buna, totusi ei o voru ocupá-o, déca nu i se va tramite adjutoriu din bunu timpu. Marele Veziru insistea intr'unu modu particularu asupr'a acestui punctu, si aduse cá motivu ca trupele otomane nici-odata nu voru potea intreprinde ceva, fara a fi espuse unui estremu periclu, pe câtu timpu armat'a inamica nu va fi nimicita cu totulu; pe candu de alta parte, batuti odata Germanii si scosi din campani'a loru, tóta Ungari'a va remané deschisa armeloru turcesci. Sultanulu aprobâ acestu consiliu pentru auctoritatea acelui-a de la care veniá, si s'a luatu in unanimitate resolutiunea de a ataca pe inimicu. Spre acestu scopu Sultanulu nu numai ca se intórse cu tóte trupelė sale spre Titelu, ci ordinâ anca cá flot'a sa de pe Dunare cu bastimentele incarcate se traga spre Tis'a. Intr'aceea Germanii susu de pe muntii inalti, unde sta Titelu, vedu apropiarea Turciloru, si de si armat'a loru constà numai din siese mii de calareti, totusi se decisera a face o resistenta vigorósa, si a nu lasa pe inimicu se tréca Tis'a fara versare de sange.

SULTANULU SE INTORCE SPRE TIS'A SI SUFERE MARI PERDERI

XXXIV. In acestu propusu imperialii fortifica cu siantiuri si tunuri tiermurii Tibiscului (Tisei) cari se intindu in lungulu siesului de sub cetate, si plini de curagiu cauta la apropiarea inimicului din

inaltîmea muntelui. Sultanulu puçinu dupa aceea se apropia ací, si vediendu ca un trupa atâtu de mica de ómeni ilu provóca la lupta, ordinâ la vre-o cati-va Pasi a trece preste rîu in barce deschise (assemenea barce au datin'a Turcii a purta cu sine pe cara si se servescu cu ele la construirea de poduri); si pentru cá se insufletiésca pe ómenii sei, Sultanulu promite cinci-dieci de taleri de auru pentru fia-care germanu prinsu si adusu viiu, si dóue-deci-cinci assemenea taleri pentru fia-care capu alu unui crestinu. Turcii, nesciindu ca Germanii au fortificatu tiermurii Tibiscului, esecuta ordinulu Sultanului cu cea mai mare alacritate, si trecu rîulu fara a tiené óre-care ordine. Germanii la inceputu se tineau in reserva; dar candu au vediutu ca au trecutu dejá vre-o câte-va mii de Turci si ca numerulu inimiciloru totu cresce, atunci au descarcatu tunurile asupr'a loru unde erau mai desi, nevalescu asupra loru si-i ataca cu sabi'a in mana. Trasnetulu nesteptatu alu tunuriloru au adusu pe Ieniceri in atâta confusiune si terórе, in câtu nu scieau dèca mai sunt ei soldati ori ba, ci tocma cà femeile, nu cugetau la alta decâtu la fuga; prin acèst'a inse n'au potutu evita cá trei mii din companioni loru se remana morti pe campulu de lupta; si anca nu ar' fi scapatu nici unulu din ei, déca spre fericirea loru nu adjungea chiar' la bunu timpu flot'a turcésca si nu ocupá o insula ìn midi-loculu Tibiscului. Cu adjutoriulu acestei flote Ienicerii vinu din josu in partea dincóce a rîului, inaintéza in massa asupra Germaniloru si-i ataca in siantiurile loru. Aci se-incinge a dóu'a lupta, dar' ea a fostu si mai usióra decatu cea dântâiu. Câci Germanii vediendu ca Ienicerii se totu imultiescu la numeru, si temendu-se ca continuandu a aperá campulu luptei, ei in urma voru poté fi cutropiti de multitudinea inimicului, s'au retrasu din siantiurile loru si au luatu calea mai ântâiu spre cetate, apoi urcandu-se pe cai, au mersu mai departe la Cobila (19). Vre-o câteva sute de haiduci se tienura anca câtu-va timpu in castelu, dar inde cu séra dandu-i focu au urmatu si ei pe companionii loru. Dupa ce s'au retrasu Germanii, Sultanulu a trecutu Tibisculu cu totu restulu armatei sale, unde Vezirulu pentru a

(19) *Cobila.* Asiá numescu Turcii siesurìle vaste ce se intindu intre Dunare si Tis'a de la Titelu pen' la Segedinu si Petrovaradinu.

ascunde memori'a perderei Turciloru, a espusu in calea Sultanului spre vedere vre-o trei-sute Germani ucisi, dupa-ce mai inainte lasase a se ingropa cadavrele Turciloru cadiuti in lupta.

SE TIENE ALU TREILEA CONSILIU UNDE SULTANULU DECIDE A IMPRESORA VARADINULU

XXXV. Sultanulu nu sta aci multu, ci merge inainte chiaru pe acea cale pe care apucasera si se intrunisera Germanii; dar' adjungêndu in siesulu de la Cobila, si vediendu ca Germanii au lasatu podulu standu intregu (déca au tacutu ei acést'a séu cu intentiune séu pentru ca se grabiau, nu se scie de siguru), asiá se intórse cu armat'a sa spre Dunare si se opri la partea din josu a insulei, ce o forméza acestu fluviu in façie cu Petrovaradinulu. Aci se tienù a trei'a óra consiliu bellicu, unde se decise a construi immediatu unu podu preste Dunare, si a impresora Petrovaradinulu; ceea ce era se se faca a dou'a dî, si inainte de ce imperialii de la Segedinu ar' poté se adjunga aci.

LUPTE USIORE LA FACEREA PODULUI PRESTE DUNARE

XXXVI. Locuitorii acestei cetati aveau unu altu podu cu totulu intregu in partea din josu a acestei insule, dar' care era atâtu de bine si tare pazitu, in câtu Turcii nu se poteau apropiá de elu, si cu atâtu mai puçinu a-lu trece fara mari perderi. Pentru aceea ei concepusera vigorós'a decisiune de a construì unu podu nuou, si póte ca-lu si faceau indata de a dóu'a dî, déca o parte din garnisón'a dela Petrovaradinu, care cu câte-va tunuri era ascunsa in acésta insula, nu le punea o neasteptata pedeca in cale. Câci acésta parte de garnisóna vediendu ca Turcii se apropia de tiermurii fluviului, descarca tunurìle asupr'a loru si spargu mai multe barce pe cari erá construitu podulu. De si acumu acésta parte de garnisóna erá constrinsa la apropiarea flotei turcesci a desierta insul'a, totusi prin descarcarea tunuriloru sale a impedecatu pe Turci, cari abiá a trei-a dî si-au potutu terminá construirea podului loru, si prin acést'a a causatu de Turcii au perdutu victori'a care o credeau degiá a o avé in mana.

PRINCIPELE EUGENIU CU MARE PERICLU VINE A SALVA PETROVARADINULU

XXXVII. Câci principele Eugeniu informandu-se despre inten-

tiunea Turciloru, a facutu immediatu dispositiunile pentru salvarea Petrovaradinului, si plecandu de la Segedinu au adjunsu la Dunare chiar' in acea dî pe la apusulu sórelui, in care Turcii puneau podulu preste Dunare, si tragêndu pe deinaintea castreloru inimice, le nimici totu planulu de a trece Dunarea. In vanu Siahbas Ghirai Sultanu (20), fiiulu lui Selimu Ghirai Chanu alu Tatariloru (21) se incercâ a-lu retienè in mersulu seu cu ardóre si a-lu impedecá cu dóuespre-diece mii de Tatari ardiendu si prepadindu tóte bucatele si fenurile din apropiare si din departare, cà totusi aceste obstacule n'au fostu in stare a rumpe foculu Germaniloru, de si acestia pe o cale de aprópe nóe óre nu aveau nici lacuri, nici fôntâne, nici fluviuri, nici campuri verdi si producte de pamentu.

TURCII TIENU A PATR'A ORA CONSILIU

XXXVIII. Adjungerea atâtu de neasteptata a armatei germane a datu motivu Turciloru a se consultá din nuou, déca este consultu

(20) *Siahbas Ghirai.* Acesta dupa mórtea parintelui seu Selim Ghirai, succedendu acestui-a, sub Ahmetu III. a fostu inaintatu la dignitatea de Chanu. Puçinu dupa accea voindu a debela pe Cercassiani, acesti a l-au prinsu intr'o cursa si l'au omoritu. Io amu vorbitu despre acést'a in partea prima.

(21) *Alu Tatariloru.* Nu va fi inutilu a narra la acestu locu o fapta a Tatariloru cá proba remarcabile despre desteritatea si celeritatea loru. Amenduóe armatele erau façie in façie aprópe de Petrovaradinu; nici un'a nu se miscá, prin urmare nici nu potea face vre-un prisonieriu; ba nici numerulu unei-a nu-lu scià ceealalta. Acésta stare de nelucrare nu placea lui Mustafa, si scrie o epistola fórte gentila lui Siahbas Ghirai, rogandu-lu a face ori-cumu si se i aduca, fia macar numai unu captivu germanu, spre a sci d'in gur'a acestui-a numerulu si starea inimicului. Lucrulu pârea fórte dificile, ba mai impossibile; pentru ca armat'a Germaniloru era in ordine de bataia; si a incercá ceva contra loru in acésta stare, ar' insemná a merge cu capulu contra unui muru de bronzu, si a-si lasa in caractere de sange unu momentu de temeritate. Cu tóte aceste principele tataru voindu a implini dorinti'a Sultanului, convocâ consiliulu seu de resbelu, in urm'a carui-a alese patru sute de omeni d'in ai sei, cari se oferira de buna voia, si-i tramise a merge prin jurulu castreloru germane, si a lua ceva de la inimicu, fia bagagiu, fia caru, fia ori ce. Acesti-a se impartu in mai multe grupe, si ataca armat'a germana; dar' cadu multi d'intre ei, si in urma ar' fi fostu constrinsi a se retrage fara a-si ajunge scopulu, déca trei frati, cari contra vointiei parintelui loru au venitu a lua parte, nu ar' fi atacatu in spate o aripa a Germaniloru, si acést'a cu atâta vigóre si desteritate, in câtu le-a succesu a luá pe unulu d'in midi-loculu companioniloru, a-lu lega si a-lu duce cu sine.

a ataca pe Germani in campu deschisu inainte de a se intari ei in castrele loru? séu ca este mai consultu a astepta pênê candu ei voru ataca pe Turci in liniele loru?

OPINIUNEA JUNELUI VEZIRU CA SI CANDU AR' FI VENITU DE LA UNU BARBATU DE INAINTATA ETATE

XXXIX. Marele Veziru se adoperâ din tóte puterile a induplecа pe Sultanulu pentru cea dântâiu opiniune, adaogêndu ca ar' fi spre desonorea Osmaniloru, déca ar' lasa se scape inimiculu, care este atâtu de aprópe, fara a incerca fortun'a intr'o lupta cu elu; câci trupele musulmane nu pentru aceea sunt aduse in tiér'a inimicului, cá numai se se arate inimiciloru sei, si apoi érasi se se retraga, ci pentru a câstiga corón'a de triumfu, ce profetulu le-a promisu-o, si a recuperá tierile ce infidelii in modu injustu le-au ocupatu. Dumnedieu insusi, care inspira soldatiloru o asteptare impatienta de a intra in lupta care nu se mai póte retiené, aréta pênê la evidentia, ca acumu este timpulu de a bate totalu pe inimicu. Dar' déca vomu nadusì acésta ardóre, si vomu resiste armatei atâtu de fervide pentru lupta, se ne tememu ca prin acésta escessiva precautiune vomu aduce tóta armat'a intr'o langedime perniciósa; séu, fiindu ca nu-i vomu da alta de lucru, va erumpe in revolutiune contra capiloru sei.

OPINIUNEA VEZIRULUI SE RESPINGE

XL. In contra acestei opiniuni a Vezirului se oppuse din tóte puterile Chodgea Dgiafer Pasia, unu veteranu soldatu, care mai in tóte luptele Turciloru cu Germanii a fostu presentu, si de aci avea mare esperientia in artea bellica. Elu affirma cu multa vehementia, ca nu este consultu a intra cu armat'a in lupta deschisa contra Germaniloru; si cá motivu aduse, ca a observatu, ca de câte-ori Germanii s'au luptatu in campu deschisu, ei séu deschidiendu lineele dupa placere si inaintandu, séu retragêndu-se, totdeauna au invinsu. Trebue se mai scimu, adaose Chodgea, ca nici-odata Germanii n'au adusu in campania o armata mai mare câ chiar' acumu; si cu tóte aceste, chiar' si inainte de acést'a, ei ar' fi batutu trupele osmane, de si acestea erau superiori la numeru, dèca armat'a nóstra ar' fi urmatu a se oppune loru dupa planulu propusu de marele Veziru.

Asta-di Germanii au unu comandante-generalu fórte prudentu si de unu curagiu si esperientia bellica fórte probata ; si acesta, precumu credu eu — dîcea totu Codgia — nu ar' provoca pe Turci la o lupta, déca elu nu s'ar' fi postatu cu trupele sale la unu locu avantagiosu, de unde intr'unu modu órecarele este siguru de victoria. Ceilalti Pasi mai cu totii erau inclinati pentru acésta parere. Atunci Vezirulu, pentru ca auctoritatea lui Giaferu Pasia se nu prevaledie asupr'a sa, si-a pusu tót e poterile pentru a trage pe Sultanulu in partea opiniunei sale. Elu inferà pe Codgia Dgiaferu Pasia de unu infidelu si tradatoriu, care da consiliuri in trebile ottomane cá unulu care este corruptu de inimici, si se oppune la tóte salutariele consiliuri ce s'ar' poté da Sultanului. Vediendu Dgiaferu Pasia ca nu este altu modru de a invinge obstinacitatea marelui Veziru, rugâ pe Sultanulu se lase a se redica cortin'a (22), si a-i asculta in persóna discursulu ce are se tiena despre interesulu ce-lu pórta pentru binele imperiului ottomanu. Accordandu-i-se acésta gratia, si adresandu-se catra Vezirulu, incepù a vorbi precumu urméza: «Déca «si voi, fratele meu, stati intr'o gratia atâtu de inalta la Dumne-«dieu, in câtu elu insusi ve inspira consiliurile sale, si ve assecura «de reusita, atunci nu me poteti condemna. Déca este vointi'a Ma-«iestatiei Sale, atunci bine-voiésca a ordina se me lege in fera si se «me tiena legatu, si vóue se ve demande a ataca pe inimicu dupa «modulu cumu ati aretatu ca ar' fi mai consultu. Si déca voi in multu «un'a séu dóue óre nu veti lua fug'a intr'unu modu fórte rusînosu, «atunci eu cá unu câne puturosu, me voiu suppune la ori ce pe-«dépsa ce Maiestatea Sa ar' voi se dicteze asupr'a mea. Er' déca «(ceea ce Dumnedieu se inlature de la noi) predicerea mea s'ar' im-«plini, atunci voi se dati ratiune inaintea lui Dumnedieu si a Sul-«tanului pentru imprudenti'a vóstra. Si ori care ar' fi sórtea mea «aci, eu totusi stau firmu pre langa opiniunea mea de mai inainte, «si din credinti'a cu càre me portu catra imperiulu ottomanu, ve «dau consiliulu a nu ve lasa se intrati in lupta deschisa cu inimi-

(22) *Cortina.* Consiliulu de statu, unde se delibera asupr'a affaceriloru importante, la Turci se numesce Galibe divanu, si Sultanulu assiste aici intr'unu modu particulariu; elu sta dupa o perdea séu cortina, unde este invisibile, dar' aude totu ce se vorbesce in divanu.»

«culu; ci marginiti-ve numai a intari liniele nóstre si a sustiené a-
«tacurile loru cu tunurile si cu soldatii nostri. Cu modulu acesta,
«déca si Dumnedieu va binevoi a da favorulu seu victoriei nóstre,
«ve potu bine assecura ca noi nu vomu fi batuti. Déca inse inimicii
«voru voi se tréca pe de naintea castreloru nóstre si a inainta spre
«siantiurile de la podu: atunci sunt de opiniune, ca noi se nu mer-
«gemu in lupta deschisa contra loru, ci se-i incungiuramu si se-i
«inchidemu intre liniele nóstre. Câci, cu acésta tactica ei voru fi
«constrinsi, din lips'a de provisiuni, a perlasa castrele loru, si a ne
«ataca pe noi in siantiurile nóstre, séu a trece dincolo de Dunare;
«candu apoi ne voru da ocasiune in retragerea loru a nevali fara
«periclu asupr'a loru si a-i bate din spate.».

LA CONSILIULU LUI DGIAFERU PASIA CONSILIULU SI LUPT'A SE AMENA PE ALTA DI

XLI. Sultanulu apróba consiliulu lui Dgiaferu Pasia, dar' totusi amâna consiliulu bellicu pe diu'a urmatoria, pentru a delibera in mai mare cunoscintia de caus̆a. Intr'aceea ordiná ómeniloru sei a se tiené in lineele loru de lupta, si pe acei-a cari intrasera degiá in campania, i rechiama prin ciausi (23) spre a se retrage in lineele de aperare. Dar' nici acestu midi-locu nu era sufficientu pentru a stêmpera foculu soldatiloru, ardenti si impatienti de a se lupta: asia Mufti, la ordinulu Sultanului, lasa a se declara prin unu Fetva in publicu, ca toti acei-a cari voru cadé in acésta lupta, nu numai ca voru perde corón'a de Skehadet (24), ci anca pentru nerationabilele loru zelu voru avé de a sufferi pedéps'a eterna a infernului.

VEZIRULU INSISTE LA SULTANULU SPRE A SE DECIDE SE INTRE IN LUPTA

XLII. Intr'aceea principele Eugeniu inaintase pênê aprópe de

(23) *Ciausi*. Sunt duóe specii de Ciausi la Turci. Unii, cari in timpu de pace sunt aplicati la Constantinopole in divanulu Vezirului, pentru a recepe petitiunile supplicantiloru, a duce la judicatoriu ordinile Vezirului, si a esecutá sententi'a acestui-a. Altii, numiti Olai Ciausi, se aplica in timpu de resbelu; oficiulu loru este mai assemenea cu alu adjutantiloru in trupele regularie, ei pórta, candu armat'a è in lupta, ordinile Vezirului la Pasi; vedu ca trupele de Cavaleria se se tiena in linëa, dau signalulu de bataia, suna de retragere, si altele. Dar' in acésta a loru functiune; nu suntu nici atâtu de desteri, nici atâtu de abili cá adiutantii regulari.

(24) Martyru *Tr. Rom.*

podu, si dupa ce a lasatu pe soldatii sei mai morti de sete si de caldura a se restaura cu ap'a din Dunare, i-a pusu apoi in ordine de bataia. In acésta positura a statu preste tóta nóptea, ceea ce au adusu pe armat'a turcésca in estrema terróre; câ-ci soldatii, pe cari i retienusera de la lupta, credeau ca numai fric'a generaliloru loru a causatu acést'a, si vedeau in acésta tactica numaì celu mai funestu presagiu pentru caus'a ottomana. Vediendu acestea Vezirulu, si crediendu ca acést'a este cea mai buna ocasiune de a face odiosu pe Dgiaferu Pasia, elu denuntiâ Sultanului vorbele si sgomotulu Soldatiloru, si aduse acést'a de motivu, ca câtu de prejuditiosu este pentru interesele ottomane o precautiune atâtu de escessiva a lui Dgiaferu Pasia, si ce urmari anca si mai funeste potu se aiba locu, déca nu s'ar' lua immediatu mesuri contra pareriloru propuse de acestu Pasia. Caci vana è acea sperantia, ca amu poté se taiamu inimiciloru tóte provisiunele si materialele de viatia, pênê candu Dunarea le este deschisa, si suntu domni preste tóte cetatile situate in susul acestui fluviu, de unde se potu provedé in abundantia cu tóte cele necesarie. Pre langa acestea, timpulu celu propitiu anca a trecutu, o armata atâtu de numerósa sta de multu timpu a lenea si in nelucrare; thesaurulu publicu este desecatu si inimiculu din dî in dî se intaresce totu mai multu.

SÈU A OBSEDIA SEGEDINULU; LA CE SI SULTANULU SE INVOESCE

XLIII. Fiindu-ca Mustafa nu voiá in nici unu casu a intra in lupta deschisa cu inimiculu, asià Vezirulu i dede consiliulu a lasa pe Germani la o parte, si inaintandu spre Tis'a, a impresora Segedinulu, câci, affirmá elu, ca scie de securu, ca acésta cetate nu este nici atâtu de tare fortificata, nici atâtu de bine garnisonata, in câtu ea se fia in stare a resiste armatei ottomane mai multu de diece dîle. Cucerita odata acéstă cetate, séu devastata prin focu si feru, totu tienutulu dintre Tibiscu si Danubiu este prè usioru de a fi redusu sub dominatiunea turcésca; ér' tierile vecine cu Ungari'a le voru poté pré usioru devasta Tatarii si ceealalta cavaleria usióra. Armat'a germana este greóia, si asia nu este in stare a urmarí pe trupele turcesci, si cu atâtu mai puçinu a le persecutá, asiá, in câtu elu,

vezirulu, nu-si póte imagina, ca impresorandu odata Segedinulu, generalulu Germaniloru ar' póté se-si lase ómenii sei inchisi intr'unu locu, unde ei si intr'unu casu si in altulu, ar'trebui se péra din lips'a midi-lóceloru de subsistentia. Ei potu intr'adeveru se impresóre Belgradulu, dar' aici este o garnisóna a nóstra de aprópe optu-spre-diece mii de ómeni, si o provisiune ce adjunge aprópe pe trei ani de dîle. Afara de acést'a, armat'a ottomana si flot'a nóstra este in a-propiere, si candu ar' cere o necessitate urgenta, ea in casulu candu inimiculu ar' inchide tóte comunicatiunile, ar' póté cu flot'a se-i suppediteze adjutoriulu necessariu. Pentru assecurarea si mai mare a acestei cetati nu se cere mai departe alta, decâtu a revoca de acolo pe gubernatorele Amidge Ogli Huseinu Pasia, care este unu betrânu si nepotintiosu, si a-lu inlocui cu Codjia Dgiaferu Pasia, care cu ocasiunea obsediului de la Temisióra a datu sufficiente probe despre desteritatea si abilitatea sa de a defende o cetate. Intentiunea Vezirului de a persvade Sultanului acésta schimbare, era de a-si recastiga auctoritatea sa naintea armatei, si de a departa pe Dgiaferu Pasia de pre lañga Sultanulu; bine sciindu ca dupa aceea va poté elu se afle ocásiune de a-i lua viéti'a, si prin acést'a a dá e-semplu celorlalti Pasi de a nu i se oppune in viitoriu cu atâta vehementia. Dar' Sultanulu observâ intentiunea Vezirului façie cu Dgiaferu Pasia; si pentru aceea elu aprobâ parerea Vezirului in ceea ce attingea obsidiunea Segedinului; dar' ordinâ totodata, ca Dgiaferu Pasia se continue a remané in campania, fiindu-ca elu in consiliulu seu potea se folosésca mai multu la armata de câtu in cetati.

SULTANULU PLÉCA SPRE SEGEDINU

XLIV. In demâneti'a urmatoria, care era in cinci ale lunei Gemaziul-evvel, pre candu se reversá de diua, ordiná a suná din tobe si din trompete cá semnu de plecare, si Ienicerii dimpreuna cu celelalte trupe indata au si plecatu spre Tis'a chiar' pe acea cale pe care venisera Germanii. Si anca chiar' in acea di, dupa o cale de aprópe nóue óre, s'au pusu in castre in apropiarea unui lacu, chiar in loculu unde mai inainte erau campati Germanii; ér' celorlalte trupe cari ar' fi voitu a-si continua calea mai departe, le dede libera voia de a

face acést'a. In alta di, dupa ce pentru aperarea podului preste làcu a lasatu indereptu pe Riusciuk Dgiaferu Pasia (25) cu cinci sute caleretì alesi, a plecatu pênê in diua spre Zenta, unu castelu la tiermurii Tisei, prè puçinu cunoscutu mai inainte; si acésta plecare a fostu atâtu de repentina, in câtu ea semenà mai multu a fuga, decatu à unui mersu regulatu.

PRINCIPELE EUGENIU MERGE IN URM'A TURCILRU CU MARE RESOLUTIUNE

XLV. Principele Eugeniu, generalulu imperialiloru, audiendu sunetulu tubulchanei, a crediutu ca acest'a e signalulu pentru a se pune armat'a turcésca in ordine de bataia; si asia se puse si elu cu trupele sale in assemenea ordine de bataia, si asteptá fara vre-o miscare pe inimicu pênê catra amédia-di; dar' dupa ce a fostu informatu prin spionii unguri ca Turçii si-au redicatu castrele si sunt pe cale spre Zenta, elu a consideratu acést'a cá dreptu fuga, si a ordinatu cavaleriei ungare de a merge inainte, si lasandu indereptu parteá cea mai grea si mai debile a armatei sale, a mersu pe urm'a Unguriloru numai cu siese-spre-diece mii de ómeni; unu pasu acesta mai multu curagiosu de câtu prudente.

UNGURII ATACA PE TURCI

XLVI. Ungurii anca in acea nópte dau mai ântaiu preste Rusciuk Dgiaferu Pasia, care remasese indereptu pentru a apera podulu de preste lacu, si gasescu pe Turci anca dormindu, cari la nimicu nu se asteptau mai puçinu decâtu la o astfeliu de surprindere a inimicului. Ungurii incungiura pe Turci de tóte partile, si-i taia pe toti in bucati; abià a potutu scapa altulu din tóta mass'a, de câtu unu singuru camerariu alu comandantelui-Pasia, adjutoratu mai alesu prin intunereculu noptiei. Acesta alérga immediatu la armat'a tur-

(25) *Kiutciuk Dgiaferu Pasia.* Acestu-a nu è totu aceeasi persóna cu Codgia Dgiaferu Pasia, despre care amu vorbitu mai in susu (*), si care a fostu ucisu in batai'a de la Zenta. Cadiendu in manile Germaniloru, a descoperitu acestoru-a cu tóta sinceritatea starea armatei ottomane; pentru acésta fapta de tradare, elu, dupa bataia a fostu liberatu fara altu pretiu de rescumperare. Intorsu la Constantinopole, Sultanulu departe de a'lu puni pentru tradarea sa, d'in contra l-a restabilitu in dignitatea sa de mai inainte. Dar' indata la anulu a muritu.

(*) A vedé not'a 23 la Capu II din catea III. *Tr. Rom.*

césca, care adjunsese degiá la Zenta, si informéza pe Veziru ca armat'a germana este fórte aprópe, si ca a nimicitu pe domnulu seu dimpreuna cu tóta armat'a ce comandá.

VEZIRULU FACE SULTANULUI UNU RAPORTU FALSU

XLVII, Pentru a preveni cá acestu desastru se nu provóce o miscare de alarma in castre, Vezirulu puse immediatu se se taie capulu persónei care adusese acestu nuntiu, si notificâ Sultanului scirea falsa, cá cavaleri'a ungurésca care este in servitiulu imperatului germanu, s'a aretatu in dereptulu lui Dgiaferu-Pasia, pre candu acesta se retragea, dar' ca in urma a fostu batutu de catra Tatari si de catra celelalte trupe ottomane. Abiá inse ce notificâ acestea Sultanului, candu o multime de tatari, cari din intemplare vediusera cavaleri'a ungurésca, vinu in castrele turcesci si raportéza, ca intrég'a armata germana persecuta in cea mai mare precipitatiune trupele ottomane, si ca ea este degiá fórte aprópe de aci.

SULTANULU INFORMATU PRIN TATARI DE APROPIAREA GERMANILORU, TRECE TIS'A IN CEA MAI MARE FRICA

XLVIII. Imediatu dupa acésta Sultanulu comanda omeniloru sei a stá pe locu, ér' celoru cari inaintasera spre Segedinu le ordina a se intórce indereptu; si totodata da ordinu a se face câtu se póte mai curendu unu podu preste Tisa, care in patru óre a fostu si gata, servindu de basa barcele ce turcii le pórta pe cará, si pe cari ei le numescu tumbe. Câtrâ amédia-di trece insusi Sultanulu câlare preste podu; si candu se apropiâ Vezirulu cá dupa usu se-i sarute scar'a dela siea, Sultanulu i refusa acésta cu unu aëru fórte seriosu, si-i ordina a avé grige ca tunurile si tóta armat'a se tréca cu atâta mai securu preste podu, câci déca inimiculu ar' ocupa unu singuru caru, se scia cá pentru un'a cá acésta are se fia preparatu la cea mai infama mórte.

VEZIRULU IN CONTRA INTENTIUNEI SULTANULUI SE DECIDE A SE LUPTA CU INIMICULU

XLIX. Vezirulu vedea bine cà tóte aceste lucruri nu se potu face in dóue díle, si scieá si mai bine, cà perirea lui este inevitabile, déca s'ar' mai presentâ inaintea Sultanului; asià tramite mai ântâiu preste

podu optu tunuri cu tôte munitiunile, pentru a nu paré ca elu ar' neglige implinirea comandei Sultanului; dar' restulu armatei l-a retienutu, si a lasatu cà numai Spahii si trupele Pasiloru se tréca podulu, affirmandu ca tunurile si partea cea mai buna a armatei trebue se remana indereptu pentru a apera castrele, candu inimiculu ar venì se le atace din spate. Cei-a pe cari i tramisese inainte, au continuatu a trece podulu tôta nóptea si in diu'a urmatória pênê pe la amédia-di srpe timpulu prandiului.

ELU PRIN UNU DISCURSU ARTIFICIOSU SE SACRIFICA PE SINE SI PE CEIALTI PASI GERMANILORU

L. Spre amiédì vine Vezirului scirea, ca Germanii se apropia si cà nu sunt in departare mai mare cá de vre-o trei óre. Deci cá se nu péra elu singuru fara a peri si rivalii sei, tramite dupa toti Pasii, cari trecusera dincolo de podu cu trupele loru, cá se se intórca indereptu, aducêndu de motivu, ca vré se se consulte cu ei. Acesti-a, fiindu-ca suntu obligati a se suppune ordiniloru Vezirului, se intorcu pedestri indereptu accompaniati numai de trei ciocadari, câci carale bellice de pre podu nu le permittea a veni calare. Cându Vezirulu i-a vediutu pe toti adunati in giurulu seu, cu esceptiunea Caimacamului Buiukli Mustafa Pasia, s'au adresatu catra ei cu urmatóriele cuvente. «Fratiloru, inimicii se apropia, si sunt degiá in faci'a «nóstra. Si fiindu-cà nu ne luptaramu cu ei atunci candu aveamu «positiunea si comoditatea in favorulu nostru, acumu suntemu con- «strinsi a ne lupta cu ei fara aceste avantagiuri. Nu ne-a remasu «alta decâtu o singura consolatiune, adeca professiunea religiunei «mahomedane, care ne declara de Gazi, déca invingemu, si de Se- «hadet, déca murimu cu gloria. Favoru de pretiu nestimabile acost'a! «Acumu, fiindu-ca un'a din aceste me astépta pe mine asta-dì, asia «iubitii mei frati si companioni de arme, amu cugetatu ca este lu- «cru necuviintiosu a ve rapi pe voi de la a gusta acésta fericire. Eca «dar', ca paradisulu este deschisu voue. Si eu din inspiratiunea divina «ve ordinu a intrá acolo, si a gusta deliciele ce profetulu nostru ne-a «promisu. Er' déca voi ati refusa a ve suppune legei si ordiniloru «mele, atunci acésta arma a mea (aretându-le sabi'a) ve va lua si «viéti'a care doriti a conserva, si paradisulu pe care-lu despretiuiti.»

COMANDANTII SI SOLDATII MURMURA, DAR' IN URMA SUNTU NECESSITATI A SE SUPUNE

LI. Pasii [neavendu nici curagiulu de a se oppune Vezirului in midi-loculu campaniei, nici vediendu vre-unu midi-locu de a poté scapa, se areta cu totii ca consimtu si ca se suppunu, si se retragu in linea la posturile loru. Dar' vediendu ei ca cerculu lineeloru este cu multu mai intinsu, decâtu cá se-lu póta bine apera cu trupele ce le remasera, asia au inceputu a forma unu cercu mai micu in laintrulu celui mai intinsu. Soldatii incepu a murmura, a-si areta desplacerea si a reproba Vezirului in façie ca-i duce in acestu periclu evidente; cu tóte aceste ei se suppunu ordiniloru sale, fiindu-ca acésta o cerea chiar' securitatea loru propria. Pre[candu se petreceau acestea, armat'a Germaniloru se aréta inaintea ochiloru loru. Candu i-a vediutu Sultanulu apropiandu-se si ca au acoperitu totu terenulu, se infuriâ si tramitea mai la totu momentulu câte unu chatisierifu Vezirului, prin care i ordinâ a espedia imediatu pe Ieniceri si artileri'a cu tóte munitiunile preste rîu, si se nu intardie cu acésta chiar' si candu ar' fi periclulu de a cadé tóte celelalte cara in manile inimicului. Dar' Vezirulu n'a descoperitu celorlalti Pasi aceste ordini ale Sultanului, ci respundea mesageriului numai atâta, ca elu mai bine voiesce a muri cu sabi'a in mana cá unu valorosu soldatu, decâtu se se lase a-lu omorî Sultanulu intr'unu modu infamu; si nici nu lasa pe Ieniceri se tréca rîulu. Intr'aceea veni intr'ajutoriu Vezirului si negligenti'a pastoriloru de vite; câci vediendu acesti-a ca Germanii se apropia, vitele destinate pentru transportarea atâtoru mii de cara le-au mênatu chiar' atunci in riu din susu de podu; prin acésta ap'a s'a imflatu si devenindu mai vehementa a trantitu vitele spre podu. Vitele se sparia si se incérca a sari pe podu; in acésta agitatiune trei vase se cufunda totalu, si podulu se rumpe asiá, in câtu numai unu singuru omu, sì acesta cu mare dificultate a potutu trece pe nisce scanduri puse in crucisiu.

IMPERIALII INDATA CE ADJUNGU ATACA DIRECTU PE TURCI

LII. Pre candu cu modulu acesta era rupta comunicatiunea intre infanteri'a Vezirului, si armat'a ce trecuse Sultanulu, adjungu Germanii cám trei óre inainte de a intuneca, si fiindu cá fara a se in-

formá mai ântâiu despre fortificatiunile Turciloru, credeau ca aces ti-a sunt aperati numai de carale loru, ei nevalescu de adreptulu asupr'a Turciloru; dar' au fostu respinsi cu immensa perdere. Dupa ce au vediutu Germanii ca preste asteptarea loru Turcii sunt întariti prin dupla linea si cu dóue serii de cara legate impreuna cu tari lantiuri, si observandu totodata cà Turcii cei din partea dincóce a fluviului sunt superiori loru in numeru, asiá se decidu a desiste de la assaltulu loru si a attacá pe inimicu cu alta tactica.

DAR' VEDIENDU CA IN MODULU ACESTA ATACULU'É PERICULOSU, SE INCERCA A ATACA PE INIMICU IN ALTU MODU

LIII. Tiermurii din partea de catra apusu ai Tisei sunt inalti si riposi. Spatiulu dintre aceste locuri ripóse se imple cu apa candu fluviulu se imfla prin ploile de tómna séu de ierna; ér' vér'a candu fluviulu scade, se trage si ap'a dintre ripe si lasa un locu nisiposu cam de trei-dieci de pasi in estensiune. Principele Eugeniu dispune a se face unu siantiu cevasi mai in josu de castrele Turciloru, si tramite pe calea acést'a câte-va regimente, cari se nevalésca asupr'a Turciloru pre din laintru, pre candu elu i va ataca pre dinafara. Si pentru cá Sultanulu se nu póta reconstrui podulu, si se tramita adjutoriu trupeloru sale, principele Eugeniu asedià dóue tunuri aprópe de capulu podului si in câte-va minute ilu derimâ cu totulu. Dar' Sultanulu anca din partea sea scóte o bateria de patru tunuri din cele optu ce i le tramisese mai nainte Vezirulu, o asiédia la tiermurea fluviului si ordina lui Kiahaia Arnautu Abdi (26) a deschide

(26) *Arnautu Abdi.* De nascere albanesu, si de aci a fostu numitu Arnautu. In curagiu si in politica nu l-a intrecutu nici-unu turcu. Mai ântâiu a fostu Ciausiu Basi; apoi vezirulu Elmas Mehemedu Pasia l-a facutu Kiahaia; ér dupa batai'a de la Zenta, unde toti passii au fostu omoriti parte de seditiosii Ieniceri, parte de man'a Germaniloru, pentru cá armat'a in lips'a de comandante se nu se sparga si se nu cada in manile inimicului, Sultanulu langa Temisiór'a l-a onoratu cu trei tuguri, si i-a impusu a conduce restulu armatei la Belgradu. Nu s'a mai auditu pênê acumu, cá Sultanulu in persóna se inainteze pe cine-va la dignitatea de Pasia, tienendu-se acést'a de marele veziru, care elu da si insignicle acestei dignitati; d'in acestu incidentu estraordinariu Arnautu Abdi a obtienutu numele de Padisiah Ciraghi (*). Precumu audu, elu este anca in viétia, si pórta dignitatea de Pasia in Misiru séu Egiptu.

(*) Creatur'a Sultanului *Tr. Rom.*

foculu asupr'a inimicului ; dar' tóte acestea se facura cu atâta confusiune, in câtu elu nu se assecurâ nici macar' cu unu siantiu, ci-si imaginá ca spatiulu ce era inaintea lui acoperitu cu vase, va fi de adjunsu pentru a-lu scuti in contra inimicului. Germanii observandu din care parte vine foculu Turciloru, indata dupa destructiunea podului isì indrépta tunurile in acea parte, omora mai multi dintre ingineri, vulneréza pe altii ; si dupa o noua descarcatura, constringu pe Turci a se retrage cu tunurile loru.

IENICERII UCIDU PE VEZIRU SI PE TOTI CEILALTI PASI

LIV. Si intr'adeveru, se parea ca tóte s'au conjuratu pentru nimicirea Turciloru. Ienicerii, dupa ce au respinsu pe inimicu din siantiurile cele din afara, se retragu in siantiurile cele din intru, cari de si nu erau anca deplinu terminate, dar' se estindeau in órecare distantia de la o tiermure a rîului pênê la ceealalta. Aici ei se declara resoluti a se sustiené pênê la estremu. Vezirulu dimpreuna cu ceilalti Pasi se incérca a-i abstrage de la acestu propusu, mai ântâiu rugandu-i, dupa aceea intrebuintiandu putere. Dar' Ienicerii din desperatiune trecu in furia ; se arunca asupra chiar amiciloru loru, si omóra pe toti oficierii loru, pe Veziri, pe Pasi, pe toti, si nu crutia nici pe unulu, decâtu numai pe Ag'a loru cu numele Deli Balta Ogli.

IMPERIALII SE ARUNCA ASUPRA CASTRELORU TURCESCI SI UCIDU PE TURCI PENE LA UNULU

LV. In midi-loculu acestui desastru, o parte din armat'a germana occupa siantiurile estreme parasite de Turci, si se aréta cá si candu ar' voí se atace siantiurile cele din intru, numai cu intentiunea de a atrage pe inimicu din acea parte a armatei care era indreptata contra fluviului, si prin acést'a a usiurá ataculu omeniloru sei asiediati pe tiermurii riului. Candu acestia s'au aretatu dintr'odata la capulu podului, pe Turci i-a cuprinsu o spaima terribile ; ei intorcu tóte puterile in partea acést'a pentru a impedecá trecerea Germaniloru pe aici. Intr'aceea, pre candu se luptau acì ambe partile cu egale resolutiune, partea Germaniloru, care venise din intrulu tierei, ocupa siantiurile interiori, remase fara aperare, si apuca in spate

pe Turci cari se luptau la tiermurii fluviului. Turcii, incongiurati si strinsi din tóte partile, se lupta cu bravura, de si in disordine; dar' in urma, dupa ce in vanu au cercetatu o cale de scapare, au trebuitu se succumbe, si au fostu taiati in bucati pene la celu din urma omu·

LUPT'A A FOSTU SANGEROASA DIN AMBE PARTILE

LVI. Dar' nici Turcii n'au muritu fara a-si resbuna asupra inimicului loru, câci siese mii de Germani au remasu morti in acésta espeditiune. De alta parte inse Turcii, precum se vede din listele loru, au perdutu: patru-spre-diece-mii-si-siepte-dieci de Ieniceri si pe Aga acestora Deli Balta Ogli (27); apoi siepte-dieci-si trei de Odgiaki si Buluk-Agalari; trei-mii-si-siepte-sute de Topci si Gebedgi; siepte mii de Arnauti (28); insusi marele Veziru Elmas Mahomedu Pasia; cinci-spre-diece Pasi de rangulu cu trei tuguri, intre cari cei mai insemnati au fostu Codgia Dgiaferu Pasia, Misirli Ogli faimosulu cuceritoriu alu insulei Chio, Kiose Natil Pasia din Diarbekiru', Fazil Pasia din Sheresuli, (29); apoi doue-dieci si siepte pasi cu dóue séu

(27) *Deli Balta Ogli.* Cuventulu *Deli* insémna furiosu séu rabiatu; i s'a datu acestu nume pentru curagiulu seu immensu, si pentru cá cà unu nebunu se aruncà orbesce in ori ce periclu. Parintele seu a fostu Aga la Ienicieri, si elu anca a ajunsu la acésta dignitate, dupa ce trecuse prin mai multe ranguri mai mici la armata. In fine pentru virtutile sale, Sultanulu l-a onoratu cu trei tuguri, in contra murmureloru Vezirului, care era inimicu declaratu la toti cei buni si mari in imperiu. Dar' ce è dreptu, numai Vezirulu avea ratiune de a se necagi, càci Aga Ienicerilorу de comunu se gratificá numai cu dóue tuguri, si dandu-se unui-a trei tuguri, publiculu considerá acést'a cá o rusîne pentru Veziru.

(28) *Arnauti.* Dupa supressiunea rebeliunei lui Iskenderbeg in Albani'a, mai toti locuitorii acestei tieri au fostu fortiati prin Muradu II a trece la religiunea mahomedana; de atunci incóce Sultanii totdeauna au tienutu vre-o câte-va mii de Arnauti in armata. Ei trecu de cei mai buni soldati in imperiu, si nu fara ratiune; câci ei mergu asupr'a inimicului cu aceeasi resolutiune cá si Ienicerii, dar cu ma multa precautiune decâtu acestia. Ei nu sunt organisati in batalióne regulate, dar' au o certa ordine stabilita intre sine, prin care se tienu impreuna, cá se nu se sparga séu se nu se mestece intre alte trupe, afara de casulu candu tóta armat'a ar' veni in totale confusiune si s'ar disparge prin inimicu. In particulariu ei sunt fórte renumiti pentru desteritatea cu care dau la çinta: pentru unu albanesu è numai jocu de a luá cu un glontiu in departare de duóe sute de pasi unu ou séu unu méru de pe capulu mamei séu femeiei sale.

(29) *Fazil Pasia.* Barbatu renumitu la Turci pentru rar'a sa sciintia si escelentele sale calitati; pentru aceea l-au si numitu fasil, adeca doctu. Avea unu stilu fórte

numai cu unu tugu; și afara de toti acesti-a, unu numeru mare de acea multime curiósa, care de comunu merge in urm'a armatei turcesci asià, in câtu numerulu totale alu cadiutiloru se póte pune, fara a gresì, preste trei-dieci-de mii de ómeni (30).

elegantu, si pentru acest'a Elmas Mehemedu Pasia indata ce au ajunsu mare veziru l-a facutu Kiahaia, si dupa aceea l-a tramisu Pasia cu trei tuguri in Sieresuli'a. Elu a lasatu dupa sine unu nume fórte bunu.

(30) *Trei-dieci de mii de ómeni.* Nici odata Turcii, de candu-si aducu aminte ómenii, nu s'au luptatu cu mai multa constantia si desperatiune cá in acésta bataia nici unulu n'a cadiutu viiu in manile inimicului. De aci-si póte face cine-va idëa despre bravur'a armatei victorióse. Si victori'a inimícului anca ar' fi fostu dubia, déca Ienicerii puçinu inainte de bataia nu si-ar fi omoritu pe mai toti comandantii. Acestia, barbati renumiti de valórea loru, déca ar' fi fostu in capulu batalióneloru, nu este cine se nu créda, ca prin esemplulu si adjutoriulu loru Germanii, cari erau mai puçini la numeru, ar' fi fostu séu batuti, séu celu puçinu constrinsi a se retrage. Se scie d'in esperientia, ca Turcii nici-odata nu se lupta mai furiosi cá atunci, cându se vedu incungiurati si nu mai au sperantia de a scapa; ei se lupta atunci mai multu pentru viétia decâtu pentru victoria; ei in desperatiune facu lucruri ce intrecu puterile omenesci, mai alesu déca sunt condusi de comandanti abili si curagiosi. De si sciu ca celebrulu Busbecque si alti scriitori au scrisu carti intregi despre art'a si modulu de a tiené lupt'a contra Turciloru, totusi credu ca nu va fi inutile, déca voiu adaoge si io reflessiunile mele, scóse d'in esperienti'a ce amu facutu in espeditiunea la care si io amu luatu parte. Inainte de tóte unu generalu crestinu trebue se esamineze, déca fortiele sale suntu egali cu ale Turciloru; dîcu egali in curagiu, nu in numeru, câci raru armat'a crestina póte se ajunga numerulu armatei Turciloru; apoi trebue se fia provediutu bine cu munitiunile si provisiunile necessarie. Déca nu le are aceste duóe, atunci trebe se se pazésca a da façie cu Turcii, câci ei nici-odata nu se batu cu mai multu curagiu, cá atunci candu vedu ca inimiculu are frica séu incepe a se retrage; si chiar candu incepu ei a fugi, déca vedu ca nime n'are curagiulu de a-i persecutá, ei se reintorcu si incepu lupt'a d'in nou, si anca cu focu mai mare de câtu mai inainte. Ér déca unu generalu scie ca póte comptá pe soldatii sei, si este provediutu cu tóte cele necesarie, atunci póte merge fara temere, si póte dá façie cu ei; dar' in prim'a dì nici-de-cumu se nu incépa lupt'a, ci duóe trei dîle se stea in acelasiu locu fara a se misca. Câci mai toti soldatii turci, indata ce vedu pe inimicu, ardu de foculu de a intra in lupta cu elu, in câtu nici ciausii loru nu i potu retiené, ci fara a observá vre-o ordine, se arunca ca leìi asupr'a inimicului. Dupa duóe séu trei dîle inse scade in ei ardórea de a se bate; si cu câtu se voru tiené mai multu in acésta stare, cu atâtu curagiulu loru amortiesce, in câtu in urma trebe a se intrebuintiá fortia pentru a-i mâna la bataia. Afara de acestea, è mai bine a asteptá cá ei se incépa ataculu, de câtu a-i ataca ântâiu. Câci déca i ataci, ei se lupta in mai buna ordine, si se apera cu mai multa precautiune; apoi cu tunurile loru, pe cari le au totdeauna in lineele prime, facu stricatiune immensa in cei cari au inceputu ataculu. Candu d'in contra, déca astepti se atace ei mai ântâiu, ori câtu ar' fi ata-

DINTR'UNU NUMERU ATATU DE CONSIDERABILE UNU SINGURU PASIA A SCAPATU

LVII. Uniculu omu care a scapatu, a fostu Mahmudu Ben Ogli (31) Pasi'a Arnautiloru, fiiulu Beglerbegului Rumeliei, care cadiuse in lupt'a cu Veterani. Acestu Mahmudu, dupa ce a fostu vulneratu de dóue-ori, se aruncâ cu calulu seu in rîu, si gratia fortitudinei acestuia, elù fu salvatu, trecundu-lu la tiermurea dincolo a rîului.

culu loru de viiu, si orî câtu de oribile strigatele loru, ardórea loru scade indata, si indata vinu in disordine: ei nu se mai potu tiené, si prin urmare singuru cu foculu d'in pusce i poti respinge inderetu. Acest'a este, dupa mine, singurulu modu de a frange furi'a Turciloru, si de a reportá victoria asupr'a loru. Câci nu potemu negá, ca ei sunt terribili, si decula multi crestini, candu se lupta braçiu la braçiu, câci palosiulu acestor-a nu ajunge cu sabi'a turcului. Ér' candu curagiulu Turciloru scade, atunci crestinii nu trebe se sé oprésca, câci ei o ar' considera acést'a cá semnu de frica; d'in contra trebe se inainteze cu pasi inceti asupr'a loru. Ienicerii candu vedu acést'a, pe data scapa in strigate confuse, si implu totu campulu cu resunetulu *Ghiaur Ghieldy*, infidelii s'apropia. Prin acést'a tóta armat'a 'si perde curagiulu, si pasiulu primu pentru victoria este facutu. Dar' pentru Ieniceri anca nu è totulu perdutu: ei animati de oficiarii loru, suntu in stare a reinnoi luptà. Candu vinu acuma d'in nou. crestinii trebe se-i primésca cu focu continuatu, a-i respinge si a nu-i lasa se se apropia. Déca succede acést'a, apoi cu greu i mai poti face se incépa lupt'a si a trei-a óra. Si déca o ar' incepe, si ar' fi si a trei-a óra respinsi, atunci nu trebue se stati pe locu, ci mergetî totdeauna, de si cu grija, dreptu spre castrele loru. Unu strigatu oribile veti audi atunci resunandu pe totu campulu: *Ghiaur basti*, infidelii sunt aci: este impossibilu apoi de a-i mai face se intre in lupta. Câci in momentulu candu Ienicerii vor fi auditu acestu strigatu, ei sunt cei d'antaiu cari perasescu linea, tunuri si totu, si nu cugeta la alta decâtu a lua calulu sau mululu de la celu d'ântâiu pe care-lu vede, spre a poté scapa prin fuga. Cavaleri'a care scie acésta methoda a Ieniceriloru, ca si candu ar' fi intre duoi inimici, prinde si ea fug'a, si se departéza câtu se póte mai tare de infanteria, de frica ca se nu fia incungiurata de Ieniceri, precumu se intempla acést'a adese-ori, si se le ica toti caii. Candu lucrulu a venitu acumu la atât-a, atunci generalulu crestinu nu trebue se lase a i scapa ocasiunea; câci, déca pentru unu picu de reserva, séu pentru prè mare precautiune, ori pentru fric'a de a nu cadé in vre-o cursa, va neglige a-i urmari dupa ce au prinsu odata fug'a, Ienicerii revinu in curagiulu loru, nu mai cugeta la perderea trecuta, se credu degiá invingétori, si striga de resuna totu campulu: *Ghiaur corcar*, infidelii sunt fricosi. Turcii ataca apoi d'in nou; ei in acestu casu se lupta cu mai multa furia decâtu la inceputu; si de multe-ori castiga victori'a, pe care crestinii o tieneau cá in mana.

(31) *Mahmudu Ben Ogli*. Beglerbegu de Romeli'a, a lu carui tata de acelasiu nume a fostu ucisu cu trei ani mai inainte in batai'a cu Veterani. Famili'a acést'a are bunuri intinse in Rumeli'a; multi d'in ea ajungu a fi Pasi in acésta provincia, si nu arare-ori obtienu chiar si dignitatea de Beglerbegu.

Am auditu din gur'a lui acést'a aventurósa scapare, care o descriea cu multa vivacitate.

SULTANULU ISI LASA CASTRELE SI FUGE IN CEA MAI MARE FRICA LA TEMISIOARA

LVIII. Dupa acésta trista intemplare, Sultanulu Mustafa, care la tóta acésta lupta a fostu unu spectatoru pe câtu de tristu pe atâtu de passivu, fù cuprinsu de o terróre atâtu de panica, in càtu pe la mediulu noptiei fara vre-unu conducatoriu séu vre-o lampa, parasì castrele sale si-si luâ calea spre Temisiór'a; cu tóte ca nu avea a se teme atâtu de tare de Germani, cari fatigati prin atâtea greutati cu cari s'au luptatu, nu erau in stare a repara podulu in façi'a unei armate atâtu de numeróse ce o avea Mustafa pre lânga sine.

UCIDE PRE CAPUDGI BASHI CARE VOIA AI DA CONSILIU MAI BUNU

LIX. Capudgi Bashì, de nascere venetianu, care îsi renegase credinti'a crestinésca si-si luase numele de Siahin Mahomedu, se incercâ se abata pe Sultanulu de la erórea sa si-i consiliâ a nu parasi castrele sale intr'unu modu atâtu de rusinosu, si prin fug'a sa a nu da o complecta victoria in man'a inimicului, care n'a nimicitu anca decâtu o mica parte din armat'a ottomana; apoi mai adaose, ca nu este nici o ratiune de a se retrage de la lupta cu atâta precipitatiune, câci inimicii nu numai ca sunt fatigati si storsi prin o cale atâtu de lunga si prin labori atâtu de dificili, dar' ei n'au anca nici podu nici alte midi-lóce pentru a poté trece rîulu. Sultanulu inse intr'atàtu era cuprinsu de frica la assemeni consiliuri, in câtu reieptâ aceste reflessiuni salutarie, si immediatu punì cu mórte pe auctorulu loru, cá pe unu crestinu mascatu, care ar' fi corruptu de Germani, cá se-i dea consiliuri pernicióse pentru Turci; si apoi isi continuâ fug'a cu o iutiéla si mai mare de câtu mai inainte.

TURCII DE FRICA ISI LAPEDA BAGAGIULU CE-LU LUASERA CU SINE

LX. Alta nefericire sì mai grava adjunge pe Turci; si acésta pentru intunereculu noptiei, care era atâtu de mare, in câtu nici-unu omu nu sciea se distinga calea pe care se apuce. Din acésta causa, cei cari accompaniau pe Sultanulu au trasu pré multu in drépt'a spre Tisa, si cadiendu s'au cufundatu intr'unu locu mocirlosu si glo-

durosu, in câtu au fostu necessitati, pentru a se scapa pe sine, a-si lasà caii si totu bagagiulu loru in tina.

SULTANULU PERASINDU ARMATA AJUNGE TRAVESTITU IN TEMISIOR'A

LXI. In urma, demânétia pre cându resarià sórele, adjunge Sultanulu la unu locu, unde in anulu precedente se facuse o lupta intre Germani si Turci. Aici facêndu-si rugatiunile sale de demânétia, isi schimbà calulu si vestmentele, si fara a-lu cunósce cine-va, fugi cu estrema celeritate la Temisiór'a.

ACEA FUGA CAUSEZA INTRE TURCI O SITUATIUNE DEPLORABILE

LXII. Catrà amédi adjunge si armat'a chiar' la acelu locu. Aici fie-care fu coprinsu de cea mai mare desperatiune, din causa ca nu audia nimicu nici despre Sultanulu nici despre marii officeri cari trebuiau se fia cu elu. Acea terórе a crescutu anca prin o scire ce se respandi (alu carei auctoru inse nu se scie), ca Sultanulu ar' fi cadiutu in captivitate la Unguri, séu ca chiar' soldatii sei l-ar' fi tradatu inimicului. Omenii, ale caroru spirite prin frica sunt dispuse a crede tóte, au luatu acésta scire de adeverata, éra efectulu ei a fostu, cà soldatii au apucatu in tóte partile, si ingrijatu fie-care pentru propri'a securitate, nu cugetá la alta, decâtu cumu se scape de Germani, pe cari in totu momentulu i credeau la spatele loru.

SULTANULU SE TIENE ASCUNSU IN TEMISIORA

LXIII. In midi-loculu agitatiunei ce tormentà pe soldati din acea frica imaginata, ei adjungu in urma catra séra la Temisiór'a; dar' gubernatorele inchide portile de naintea loru, si nu-i lasa se intre. Fiindu-ca nu aveau anca nici-o scire positiva despre Sultanulu, asià se parea confirmata totu mai tare faim'a ca elu este prinsu. Câci gubernatorele cetatiei avea ordinu de la Sultanulu, a tiené cu totu modulu possibile in secretu sosirea sa aici, cá nu germanii aflandu despre acést'a, se vina si se-lu inchida in cetate.

ALTE DESASTRE SI MAI MARI PENTRU TURCI

LXIV. Pre langa aceste fatalitati, cei cari au scapatu, au fostu urmariti si de acea consecentia firésca a ori càrei perderi, care este lips'a de provisiune. Ei isi lasasera tóte bucatele in castre, fiindu-ca

fia-care era mai ingrijitu de scaparea sa ca de grij'a mancarei. Unii puçini au avutu bun'a fortuna de si-au potutu cumpera pane cu unu pretiu escessivu. Vitele loru de transportu si ei insii moriau de sete, si nu aveau o picatura de apa cu ce se si-o astempere. Lacurile de apa de prin pregiurulu Temisiórei erau cu totulu secate de caldurile verei, si déca mai era pre unde-va vre-o balta imputîta, mergeau cei cari erau mai tari (32) si ocupandu-o nu lasau pe ceilalti la ea.

IN FINE SULTANULU SE ARÉTA LA RESTULU ARMATEI SALE

LXV. In fine, dupa ce armat'a ottomana a statu trei dîle cá o nava agitata de valurile mârei, si care nu are nici indreptariu nici guber-

(32) *Cei mai tari.* De câte-ori mi aducu aminte de confusiunea deplorabile de atunci, totdeauna me coprinde o secreta oróre. Nu er a omulu in securitate nicairi: amiculu cá si inimiculu, era assemenea suspectu; disordinea era universale si neimaginabile. Sultanulu a statu trei dîle ascunsu in cetate; nime, afara de Pasi'a, nu scia ca unde è. Intr'aceea mii de sciri se respandisera printre trupe; unii dîceau ca è prinsu, altii ca l-au tradatu chiar sodatii sei Trupele cari scapasera, rateciau incóce si 'ncolo fara comandanti, fara conducatori, fara disciplina; calauzulu loru era fómea; si ce vedeau, totu predau. Secet'a estraordinaria d'in acelu anu secase tóte apele, caii muritori de sete erau redusi a suge mocirle puturóse. Si déca, cine-va pe intemplate. dá de vre-unu picu de apa statatória, trebuia cà mai antaiu se omóre séu se vulnereze pre multi altii inainte de a-si poté macar uda buzele, departe de a-si poté stempera setea. Dupa-ce amu scapatu si io cumu amu potutu, m'amu dusu cu celelalte trupe la Temisiór'a, si miamu pusu cortulu cu totu bagagiulu intr'o vinia. D'in intemplare amu datu aici de unu putiu acoperitu cu pamentu. Mi-amu mutatu cortulu asupr'a putiului; l-amu curatîtu, si astfeliu aveamu apa próspeta si curata pentru mine, pentru ómenii mei, si pentru caii mei. Intr'o demânétia, pre candu se reversá de diua, amu tramisu prin servitoriu unu olu de apa la bucatariulu meu. Pe cale-lu vede unu soldatu, i iea olulu si bea ap'a; apoi 'lu amerintia cu mórte, déca nu i va spune de unde are ap'a accea, si i puse sabi'a in peptu. Bietulu baiatu, tremurandu de frica, spune soldatului. ca io amu unu putiu sub cortulu meu. Soldatulu indata curge la cameradii sei si le spune ceea ce audise. La momentu pléca cu totii. tienendu intr'o mana sabi'a góla, si 'ntr'alt'a unu vasu, si intrebandu in tóte partile, ca unde este cortulu meu? Io amu vediutu numai de câtu, ca nu este nici-unu midi-locu de a mai ascunde lucrulu; mi-amu mutatu cortulu, si amu lasatu putiulu liberu. Pentru a me escusa, le-amu disu, ca a fostu unu omu mortu in putiu, si l-amu ascunsu, pentru ca m'amu temutu, ca cine-va arsu de sete ar poté se bea d'in elu inainte de a-lu curati. si prin acést'a ar poté se-si spurce sufletulu. Minciun'a acésta innocenta, dar' necessaria in acele impregiurari, m'a scapatu de sabi'a aceloru barbari, ba ancą mi-au si multiamitu pentru servitiulu bunu ce le-amu facutu.

noru, Sultanulu vediendu ca din partea Germanilor nu are de a se teme de nici unu periclu, se decise a se areta armatei, si insoçitu de o guarda, ce la ordinulu seu i dede gubernatorele Pasia din Temisiór'a, se presentâ inaintea soldatiloru sei. Prin acést'a soldatii isi revenira din fric'a ce o portá si trupele tóte la vederea Sultanului sei aretara atâtu de esaltate de bucuria, in câtu, cá si candu elu s'ar fi intorsu in trimfu, strigara cu totii, ca nu le mai pasa de suferintiele supportate pênê acumu, cì voiescu a-si resbuna aspru contra inimicului, câci Sultanulu loru é cu ei, si vieti'a lui é in securitate.

NUMESCE PE HUSEIN PASIA, GUBERNATORELE BELGRADULUI, DE MARE-VEZIRU

LXVI. In diu'a urmatória, cu armat'a sa scósa din desperatiunea de mai inainte, pléca spre Belgradu. Dupa ce in mersulu seu adjunse la unu locu ce se numesce Alibingar (33), a venitu inaintea lui gubernatorele Belgradului Amidde Ogli Husein Pasia, dupa care tramisese pe Miracbor Cerkes Mehemedu Pasia pentru a-lu chiamá la sine. Si fiind-ca nu mai era acumu nici-unu altu Pasia cu rangulu de trei tuguri, asiá ilu numì pe acestu Husein Pasia de Mare-veziru.

SULTANULU MERGE DE LA BELGRADU LA ADRIANOPOLE SI DE AICI LA CONSTANTINOPOLE

LXVII. Dupa ce a mai statu puçinu timpu in Belgradu, catra finitulu lunei Gemaziul-evvel anulu Hegirei 1109., s'a intorsu cu restulu armatei sale la Adrianopole, si puçinu dupa aceea s'a dusu la Constantinopole. — Imperialii din contra, dupa victori'a ce repurtasera, au remasu tóta nóptea in campulu loru de batalia, fiind-ca se temeau de o apucatura strategica a Turciloru, ce este fórte in usu la acesti-a; dar' in diu'a urmatória au trecutu Tis'a si au depredatu totu ce Tököli (34) mai lasase in castre. H. 1109. / I. C. 1698.

(33) *Alibingar.* Fônta n'a lui Ali. Unu locu la diumetate cale intre Temisior'a si Belgradu; aici vinu de comunu spionii d'in ambe partile, fiindu loculu fórte elevatu, in câtu se póte vedé departe giuru-impregiuru.

(34) *Tököli.* Elu acompaniase pe Sultanulu in acésta espeditiune. Dupa desastrulu Turciloru, vediendu podulu ruptu, si bine sciindu ca Germanii nu-lu voru poté repará in timpu atâtu de scurtu, Tököli profitâ de spaim'a generale, si remase tóta nóptea in castrele turcesci, si depreda totu ce i s'a parutu mai pretiosu. Prin acésta s'a inavutitu pe sine si pe ai sei mai multu decâtu prin pensiunea ce o primia de la Sultanulu, câci acést'a abiá 'i ajungea a se sustiené pe sine singuru.

IMPERIALII ISI INTORCU ARMELE CONTRA BOSNIEI SI O PRÉDA INTR'UNU MODU TERRIBILE

LXVIII. Timpulu fiind cu multu mai inaintatu decâtu cá se pôta cu succesu obsediá cetati atâtu de tari precumu erá Temisióra si Belgradulu, Germanii isi intorcu armele contra Bosniei; cucerescu Dobe si Mogle; dau focu la Seraio, capital'a tierei, si reducu in potestatea loru mai tóta Bosni'a.

O FERICITA ESPEDITIUNE A LUI DALTABAN MUSTAFA PASIA

LXIX. Trupele turcesci, cari erau destinate pentru aperarea acestei provincie, in acésta a loru strimtorare nu scieau se afle altu midi-locu, de câtu ca mersera la Daltaban Mustafa Pasia (35), care pe

(35) *Daltabanu Mustafa Pasia.* Faimosu intre turci prin virtutile sale resbelice. In tineretiele sale a fostu Ienicieriu, si crescutu in curtea marelui Veziru Kioprili Ahmed Pasia. Succesorele acestui-a, Cara Mustafa Pasia, l-a inaintatu la oficiulu de Talkisci. Dupa mórtea lui Cara Mustafa inse Daltabanuu a devenitu unu jocu alu fortunei. Elu si-a perdutu postulu, si a fostu uitatu de toti, pênê ce Arabagi Ali Pasia deveni mare Veziru. Acesta 'lu face Aga Ieniceriloru. In acestu postu i se dède prim'a ocasiune, de a da lumei probe despre virtutile sale. Elu purtá multa grige pentru tranquilitatea publica; pedepsia aspru ori ce disordine; si pre candu predecessorii sei nu amblau de câtu cu parada si calari, elu isi schimba vestmintele si diu'a nóptea mergea pedestru in partile cele mai frequentate ale cetatiei. De aci i s'a datu numele de Daltabanu, adeca: descultiulu séu picioru-nudu. Acésta purtare a sa i-a castigatu stim'a tuturoru, in câtu Buiukli Pasi'a devenindu mare Veziru, n'a dubitatu unu momentu a crede pe Daltabanu de celu mai aptu pentru a-i succede in dignitate de Seraskir in Babadaghi. In totu timpulu, pe câtu a ocupatu acestu postu, elu si-a pusu totu cugetulu a curati Moldov'a de Poloni. Scopulu seu era a occupa Soroc'a, unde Poloni: 'si aveau magazinele loru. Dar'nu si-a potutu esecuta intentiunea, neavendu trupe sufficiente, fiindu-ca cea mai mare si cea mai buna parte a armatei ottomane era coupata contra Germaniloru. Totu ce a facutu insa, este ca a defensu fruntariele Moldaviei cu atât'a valôre, in câtu Polonii n'au potutu nici inainta in Moldovia, nici a mai infesta provinciele ottomane. Patru ani de dîle a fostu Seraskiru in Babadaghi; in acestu timpu a facutu cunoscintia cu tatalu meu, si a intratu in amicitia intima cu elu, pe care o a conservatu nu numai catra tatalu meu pên' ce a traitu, ci dupa mórtea acestui-a chiar si catra fiii sei, lucru care nu este de tóte dîlele intre barbari. Erumpendu turburarile in Asi'a, si brigantagiele infestandu acésta tiera, Vezirulu 'si puse ochii pe Daltabanu, ca unulu care singuru este capabile de a le inneca, si cu titlu de Beglerbeg de Anatoli'a 'lu, tramite la Kiutahi'a. Ajunsu Daltabanu aici nu numai debelâ in scurtu timpu pe rebeli, si restabili bun'a ordine in tiéra, dar' anca disciplin'a militara, care cadiuse cu totulu

atunci din intêmplare se tienea in Bickia, unu opidu in Bosnia, si offerindu-i comand'a asupr'a a tóta armat'a, ilu silescu chiar' ca se o

o reintroduse d'in nuou, si augmentâ fórte trupele asiatice. Numai invidi'a inimiciloru sei l-a scapatu de n'a peritu in batai'a de la Zenta. Ajunsese chiar la Sophi'a, capital'a Bulgariei, candu Vezirulu 'lu acusase la Sultanulu ca a predatu pe nedreptu o multîme de persóne in Asi'a, si ca de la locuitorii acestei tieri a storsu in profitulu seu summe mari de bani fara scirea si contra ordinului Sultanului. Daltabanu respunse ca este pre adeveratu, ca a redicatu in Asi'a tributu mai mare de câtu predecessorii sei, dar departe de a pune banii in casett'a sa propria, si de a se inavuti cu ei, d'in contra i-a intrebuintiatu pentru a immulti si a pune trupele asiatice pe unu picioru mai bunu.» Intrebati aceste trupe, déca voiti a ve informau. Dar Vezirulu se temea, ca déca calitatile escelente ale acestui escelentu erou, se voru manifesta in cursulu acestei espeditiuni, ele ar poté se-i eclipseze glori'a, si omulu acestoru calitati se-lu trantésca d'in veziratu; asia fara vre-o forma de processu destitui pe Daltabanu d'in postulu seu, i luâ tóte bunurile, si'lu tramise in esiliu la Bichkia, o mica urbe in Bosni'a. Se intemplâ de chiar pe acestu timpu m'am dusu pentru unele lucruri ale mele in cancelaria la Kiahai'a; intraiu chiar in momentulu candu copistulu scriea ordinulu de esiliu pentru Daltabanu. Aruncaiu ochii. si-lu cetii fara se observe copistulu; si indata ce esiiu, me dusei in secretu la Daltabanu, cá la unu vechiu amicu alu meu si alu tatalui meu, se-i spunu ce amu vediutu. Elu imi respunse fara emotiune si cu tóta tranquilitatea: « Ve multiamescu « pentru amiciti'a ce o aretati catra mine, si-mi pare bine ca conservati memori'a « servitieloru ce amu facutu parintelui vostru. Dar' nu trebue se ve ingrigiti pentru « mine; póte, provedenti'a divina voiesce chiar' prin acést'a a me scapa de la mórte « si de la ruin'a, de care, precumu eu prevedu, chiar' Vezirulu si ceialalti inimici ai « mei sunt amerintiati. » Pentru placerea celoru curiosi, voiu insera aci formul'a « usitata la curtea ottomana pentru degradatiunea unui Pasia: « Tu care esti Mustafa « (nu i se mentionéza nici oficiulu nici dignitatea), dupa ce crimele si delictele tale « sunt notorie, tu esti cu totulu culpabile, si condamnatu la mórte; dar' d'in speci« al'a nóstra gratia ti se iérta pedéps'a capitala. Inse, inaltulu nostru ordinu este, ca « tu se fii si se remani destituitu d'in dignitatea de veziru, si se mergi in esiliu in « cetatea Bichkia, ce este in tiér'a Bosniei etc. » Si Daltabanu chiar' prin acestu esiliu a inaintatu la posturi mai inalte. Câci dupa batai'a de la Zenta, imperialii si-au intorsu armele spre Bosnia, si subjugassera cea mai mare parte a tierei; Turcii cari mai remasessera aici, n'aveau nici-unu comandante, si nu scieau ce se faca si de unde se incépa; in urma se adreséza catra Daltabanu si contra vointiei sale si fara scirea prealabile a Sultanului, ilu declara de alu loru Seraskiru. Daltabanu prinde arm'a, pléca contra Germaniloru, si duóe-dieci-si-patru de castele le reocupa pe o tiermure si pe alt'a a fluviului Sava. Dupa aceste victorii, Sultanulu fara contradicere confirma pe Daltabanu in dignitatea, in care vocea poporului l-a inaltiatu. Puçinu dupa aceea se revoltara Arabii, ocupara cetatea Bostra si percurgeau tóta Mesopotami'a; Vezirulu Amidge Ogli Husein Pasia insarcinâ pe Daltabanu a suprima si acestu periclu, onorandu-lu cu dignitatea de Seraskiru, si dandui guvernamentulu de Bagdadu. Daltabanu merge numai cu duóe regimente contra

primésca. Sub comand'a acestui generalu Turcii prindu nuou curagiŭ, si nu numai ca se oppunu victoriosiloru Germani, dar' anca i batu

a una-suta-duóe-dieci de mii de Arabi, si-i bate; se dîce ca in acésta bataia, elu singuru cu man'a sa a taiatu la patru sute de inimici. Dupa acésta victoria a reocucupatu Bostra; pe trupele arabice, cari i-au imploratu clementi'a, l-ea luatu sub protectiunea sa; a impusu Arabiloru tributu mai mare, de câtu celu cu care erau insarcina i pênê acumu; si in urma, nu numai restaurâ vechile fruntarii ale Bagdadului, ci anca le mai largi, si sub guvernamentulu seu tiér'a deveni mai productiva, precumu n'a fostu nici-odata mai inainte. Pre candu era occupatu cu aceste nobile intreprinderi, Rami Reis Effendi ilu accusa la Vezirulu, si acest'a la Sultanulu, ca este unu rebelu, favoriséza si tiene partea Arabiloru. Sultanulu se lasà sedusu, si pe Battal Othman Aga, fostu magistru de staule ilu tramite cu unu Chatisierifu la Bagdadu, spre a-i lua viéti'a. Daltabanu era la Bostra, si se bucura d'impreuna cu soldatii sei de victoriele repurtate, candu Battal ajunse la elu. Acesta vediŭ ca in midi-loculu acestui entusiasmu alu soldatiloru, nu este consultu a esecuta ordinulu Sultanului; si fu destulu de prudente a dissimula caus'a venirei sale si a dice, ca Snltanulu l-a tramisu pentru a vedé, déca faptele lui Daltabanu correspundu óre-cumu cu renumele ce'lu are in publicu. Daltabanu i aréta 32 mii capete de arabi, si dîce: « Mergi, si spune fidelu Sultanului, domnului meu, ceea ce ai vediutu». Othmanu Aga, dupa ce a esaminatu tóte cu deameruntulu, se intórce la Constantinopole si rapórta Sultanului, ca pe omulu pe care l-a condamnatu la mórte, l'au aflatu in midiloculu unei armate victoriόse, iubitu, adoratu de soldaţii sei, si pentru aceea n'a crediutu possibile de á esecutá ordinulu; dupe aceea incepe a enara servitiele ce a facutu Daltabanu pentru imperiulu ottomanu, cumu a subjugatu pe Arabi, cumu a liberatu Mesopotania de incursiunile loru, si cumu au assicuratu tranquilitatea provincieloru vecine. Daltabanu, cunoscendu inim'a cea avara a lui Mufti-Feizullah Efendi, si sciindu influinti'a ce o'are acest'a asupr'a Sultanului, indata dupa plecarea luĭ Othmanu Aga, i-a tramisu prin cati-va ómeni ai sei unu presentu de siese-dieci de mìi galbenĭ de aurul Mufti vediendu unu presentu atâtu de considerabile, la care nici ca se asteptá, nu se potea indoì ca acest'a trebe se fia presemnulu sêu prenuntiulu unui servitiu importantu ce Daltabanu astêpta de la elu; si tramite o persóna de incredere la densulu pentru a-i sci intentiunile, dicêndu-i ca déca vre a ajunge la dignitatea de mare Veziru, elu i o va midi-loci de la Sultanulu, si póte comptá pe favorulu acestui-a, cu atâtu mai vertosu, ca Vezirulu de acumu, Husein Pasia, este fórte infirmu, si si-a perdutu mai tóta reputatiunea prin betiile sale frequente. Daltabanu respunde, ca nu dubitéza a meritá ceva recompensa pentru servitiele, ce a facutu imperiului Othomanu; dar scie pré bine, ca fara protectiunea si assistenti'a lui Mufti, nu póte ajunge la dignitatea ce i se ofere; asiá ilu róga de a-lu deobligá, prin favoru atâtu de importantu, si-i promite a'i fi unu nou si pururea fidelu vasalu; din partea sa are midi-lóce de a-si aretá recunoscinti'a prin daruri anca si mai considerabile, de câtu celu precedente. Mufti, care dejá nu-lu avea la inima pe Vezirul Husein Pasia. indata ce primi acestu respunsu, merse la Sultanulu si-lu indemnà, a aduce pe Daltabanu mai aprópe de curte si a-lu face Pasia de Kiutahi'a· Caudu Mufti audi, ca Daltabanu este in Kiutahia, a midi-locitu la Sultanulu de

si-i facu se tréca preste Sava, si reocupa de la ei dóue-dieci-si-patru de castre situate pe ambele tiermuri ale acestui fluviu.

stituirea lui Husein Pasia d'in veziratu, si tramiterea lui Battal Othmanu Aga cu insigniele de Veziru la Daltabanu, care primindu-le immediatu a plecatu la Constantinopole. Ajungêndu aici sér'a, a remasu tóta nóptea afara de murii cetatiei, in magazinulu cu pravu de pusca, aici primi scirea ca Husein Pasia a muritu in vill'a sa, care è in distantia de optu ore de la Constantinopole. Daltabanu plêca indata se assiste la immormentare; si in deminéti'a urmatória ajunge la Adrianopole, unde Sultanulu insusi i da ornatulu de mare Veziru. Indata in alta dî chiama la sine pe Rami Reis Effendi si pe Maurocordatu, pentru a-i dá ratiuni despre conditiunile sub cari au inchiaietu pacea de la Carlovitiu. Acesti-a ilu informa esactu si circumstantiosu despre totu lucrulu, i spunu ce instructiuni au avutu, si pâna unde s'au intinsu plenipotentiele loru, si sub ce conditiuni le-a ordinatu Sultanulu se puna capetu resbelului. Daltabanu, dupa ce au ascultatu raportulu loru, le dîse plinu de mânia: «Vediu bine câ ati avutu instructiuni; dar acele au fostu obtinute prin espositiuni false. « Sultanulu nici-odata n'ar' fi subscrisu aceste instructiuni, déca nu i se dicea, ca imperiulu othomanu este intr'o positiune atâtu de desperata, in câtu elu nu se mai póte sustienè, decâtu sub singur'a conditiune a pacei. Io credu cu elu n'a sciutu, pentru « ca nu i s'a spusu, ce soldati, ce generali, ce poteri póte statulu ottomanu se oppuna inimicului! De sicuru, nu i-a spusu nimene, cumu unu pumnu de ómeni « si cu pretiulu sangelui meu, amu luatu in Bosnia duóe-dieci-si-patru de castelle « d'in manile Germaniloru, si unde, si cumu ar sta acumu imperiulu ottomanu, déca toti cari sunt in fruntea statului. ar fi lucratu cu acelasi zelu si cu acea fidelitate, cu care amu lucratu io! Si ce a lipsitu acestui imperiu, nu dîcu numai « pentru a resiste unui inimicu atâtu de debile, ci pentru a-si intinde chiar si marginile sale? soldatii comandati, au banii? Nimicu d'in tóte aceste. Ceca ce i-a lipsitu, a fostu crerii capului vostru, care mai bine era impluti cu paie. Dar' tradarea a fostu, ce v'a facutu câ se inchieiati o pace scandalósa cu unu inimicu debile si « storsu d'in tóte puterile, si apoi se profitati de neesperienti'a Sultanului, si se-lu « faceti se apróbe tractatulu vostru si se-lu confirme prin juramentulu seu. Io concedu ca intru punitiunea pecateloru nóstre, si prin negligenti'a si incapacitatea generaliloru ottomani, Germanii au reportatu asupr'a nóstra vre-o câteva victorii. si « ne-au luatu vre-o câte-va cetati, cari au fostu impossibile de a le mai reocupa; « dar' ce v'a indemnatu pe voi a restitui Poloniloru cetatea Caminieti, acésta fortaréti'a, ce natur'a si artea o a facutu impenetrabile? Prin acésta voi ati sacrificatu « cea mai frumósa parte d'in gloriele si cucéririle lui Mahomedu Sultanulu. Acést'a « insemnéza óre a lucra dupa legea nóstra? Aceste sunt óre preceptele profetului nostru? Cu modulu acest'a se conserva óre onórea numelui Oliosmanu? Vindict'a divina i va ajunge de sicuru cu timpu pre toti acei-a, cari au facutu acésta injuria « imperiului ottomanu, si cari fara vre-o necesitate au datu in manile infideliloru atâtea localitati sanctificate prin rugatiunile atâtoru musulmani.» Dicêndu acestea, 'i dimitte dela sine, cerêndu-le o lista despre starea armatei, starea thesaurului, si despre numerulu cetâtiloru, atâtu alu celoru date inimicului, câtu si celoru remase imperiului Vediendu list'a, elu a remasu fórte neindestulitu; si'a inceputu a defaima

RUSII INTARESCU AZOVULU. POLONII ALEGU REGE PE FRIDERICU-AUGUSTU, ELECTORELE SAXONIEI

LXX. Rusii in tóta vér'a acésta au fortificatu Azovulu si Lutichulu

in publicu pe toti ministri, numindu-i tradatori aï imperiului; ér in secretu facea preparative pentru resbellu, si-si propuse a'si intórce armele contra Poloniloru, ca contra unui inimicu pe care-lu credea mai slabu. Totodata se resólve a lua viéti'a lui Rami Reis Effendi si a lui Alexandru Maurocordatu, ca autori ai pacei de la Carlovitiu. Ca inse se aiba macar' umbr'a unui justu pretestu pentru intentiunile sale, elu dicea ca acesti tradatori au lucratu contra ordiniloru Sultanului, cându au accordatu inimiciloru atâtea lucruri. Si pentru ca se-si intarésca si mai bine partid'a sa, scrie la Chanulu si la Maimarii d'in Tatari'a, intrebandu-i: déca si-au datu ei consimtiementulu la pacea infama ce a incheiatu Iskierlet Ogli si companionulu acestui-a Rami Reis Effendi? «Sciu-dice elu in acésta scrisóre — si sunt pe deplinu «convinsu, ca atâtu unulu câtu si celalaltu au fostu corrupti prin bani de catra in-«fideli; au vendutu imperiulu ottomanu; au incelatu pe Sultanulu; si astfeliu nu «au inaintatu ci au ruinatu binele ottomaniloru.» Acésta procedere la lui Daltabanu» pe mine m'au adusu in mai mare perplesitate, ca pe Rami Reis Effendi si pe Maurocordatu. Ei vedeau bine, ca trebue se fia sacrificati a resimtiementulu lui Daltabanu, déca mai remâne acest'a Veziru; ei simtiau pré bine, ca nu este sperantia de a se schimba lucrurile, pe câtu timpu Mufti este in amicitia cu Daltabanu. Dupa multa cugetare asupr'a midi-lóceloru, cumu ar' poté se se asicure, espedientulu celu mai bunu li s'a parutu de a merge la Mufti, si deca s'ar' poté a-lu abate de la amiciti'a cu Daltabanu. Mavrocordatu face planulu cum se purcéda, si-lu instruiesce pe Rami ce are se dica lui Mufti, si ce argumente se intrebuintieze. Rami urmandu instructiuniloru politicului Iskierlet Ogli, isi alege o buna ocasiune de a vorbì cu Mufti, si-i spune: cumu Sultanulu l'a insarcinatu a inchïeié pace cu Germanii si cu Polonii cum d'in partea sa n'a intermissu nimicu ce a fostu cu putintia, de a pune conditiunile cele mai favorabili pentru imperiulu ottomanu; si déca au accordatu ceva infideliloru, acesta o a facutu prin ordinu de la Sultanulu si cu invoirea lui Mufti si a marelui Veziru, Husein Pasia. Si acumu dupa ce a ostenitu si a facutu atâte servitii bune pentru statulu ottomanu, in locu de recompensa, se vede si elu si colegulu seu Iskierlet Ogli, espusi estremei indignatiuni a noului Veziru, Daltabanu Mustafa Pasia. Câci acesta nu numai l-a intimpinatu in modulu celu mai offensatoriu, pe cându este cu totulu nevinovatu; dar anca s'a pronuntiatu in terminii cei mai amari contra toti acelor-a, cari séu prin ordinulu loru, séu prin invoirea loru au contribuitu la acésta pace; si mai multu, elu s'a demisu pêné a dice in publicu, ca va spalà infami'a ce s'a facutu numelui ottomanu, curatindu pe toti ghiaurii interni si esterni. Si mai multu anca de câtu tóte aceste, elu prin scrisori secrete a escitatu la rebelliune pe Tatari si pe Chanulu loru, si pe tóte órdele scythice, si pentru a-i inima si mai tare, a latîtu intre ei minciuni de minciuni despre reu'a administratiune a statului. Dupa ce aceste si alte assemeni attentate ale lui Daltabanu, precum è prè evidentu, n'au alta de scopu de câtu a ruina pe toti acei-a, cari n'au crutiatu fatigiu pentru a reda imperiului tranquillitatea, ba au de scopu a destituì chiar pe Sultanulu

cu nóue lucrari, si se preparau la o nóua campania ; dar' inimiculu nu le-a datu ocasiune de a intra in lupta cu ei. Polonii alegu rege

asià amu crediutu—dice Rami, de a nóstra detorintia, a ve informa despre tóte aceste, ca pe unulu care ati avutu parte mare in realisarea pacei; si a ve ruga, cá se fiti cu grige nu numai pentru salvarea vóstra, ci si pentru a celor-a, cari ve considera de alu loru patronu si protectoru; binevoiti, prè sante Mufti, a ne defende contra violentiei omului acestui-a. Mufti, Feizulah Effendi, miscatu prin acestu discursu alu lui Rami, si imaginandu-si ca viati'a sa anca este in periclu, se determina a nu astepta lovitu- rea fatale, ci a preveni pe inimicu, si a-lu prinde chiar' in curs'a lui. Pentru a'lu contramina cu mai bunu successu, tramise dupa marele macelariu alu curtiei Cara Mehemedu Aga, omu fórte avutu, care prin lung'a esperientia scia se-si ascunda barbari'a sufletului seu, si care prin acestu midi-locu sciù se iea fiic'a lui Mufti de nevesta pentru fiiulu seu. Venindu la Mufti, acest-a i vorbi in urmatorii termini:
Asiu vré se comunicu Vezirului unele lucruri; si voiam se te rogu a merge pentru mine la elu, se i le comunici, fiind-ca sciu ca sunteti buni amici amendoi. Rami
« Reis Effendi si Iskierlet Ogli, au fostu la mine, si mi-au spusu multe lucruri rele
« despre Vezirulu. Se crede ca ar' vré se destituie pe Sultanulu, si mie se-mi iea vi-
« eti'a, dicêndu in publicu cá io asiu fi unu infidelu. Voi sciti cá numai la recoman-
datiunea mea s'a facutu elu Mare-veziru. Sciti si accea, ca elu è ciracului séu
« clientulu meu. Asiá, n'asiu vré ca lumin'a care abiá-abiá o amu aprinsu, se se
« stinga atâtu du curendu, si se se iea viéti'a unui omu, pe care abiá câte-va dile
l-amu inaltiatu la cea mai mare dignitate a imperiului ottomanu. Nu me indo-
« iescu de alta parte, ba sunt convinsu, ca Rami si Iskierlet Ogli s'au lasatu a se cor-
« rumpe cu bani de câtrâ Giauri in cursulu negotiatiuniloru de pace si de capulu
« loru au acordatu Germaniloru si Poloniloru multe lucruri, ce ar' fi potutu se re-
« mana imperiului ottomanu: ei au amagitu pe Sultanulu si pe mine cu minciuni
« studiate, dicêndu ca este impossibila de a inchiaié pace, sub alte conditiuni. Pen-
« tru aceea asiu vrè se dati Vezirului in numele meu a intielege, ca io departe de
« a me lasa influintiatu de minciunile acestoru ómeni, d'in contra, voiu remané pu-
« ruré patronulu lui, si me voiu intrepune la Sultanulu cu tóta ocasiunea, nu numai
spre a-lu sustinè in dignitatea de Mare-veziru, dar' nu voiu fi contra, se uccida
« pe toti inimicii sei ». Daltabanu audindu aceste chiar' d'in gur'a lui Mehemedu Aga, merge inca in acea séra a face visita lui Mufti, si se preface ca vre a-i vorbi cu inima deschisa ca patronului si binefacatorului seu. Mufti anca se preface si lauda intentiunile Vezirului promitendu-i a-i da mana de adjutoriu intru tóte, si in particulariu pentru a trage in judecata pe Rami si pe Maurocordatu d'impreuna cu toti complicii loru. Daltabanu incuragiatu prin aceste promisiuni se intórna acasa plinu de voia buna, si chiama la sine pe Kiahaia Topal Ibrahimu Aga, care mai in urma s'a facutu gubernatore de Thesalonic'a, si-i spune cu deamenuntulu totu ce s'a petrecutu intre elu si intre Mufti; in fine ii dîse: « Nu potu nega, cà Mufti este pa-
« tronulu meu, si lui amu de a multiami, ca am ajunsu la dignitatea de Mare-ve-
« ziru; dar' nu-mi vine la socotéla, ca acestu omu are atâta influintia la Sultanulu,
« in câtu pune si depune veziri dupe capriciulu seu; câci precumu a destituitu pe

pe Friedericu-Augustu, care mai inainte era electore alu Saxoniei ; acestu nou rege se puse cu tóta seriositatea a face preparativele

« Husein Pasia, si mi-a datu mie insigniele imperiului, chiar asiá me póte destitui « pe mine si a pune altulu in loculu meu. Vediu inse cà nu este nici unu midi-locu « prin care l-asiu poté discreditá inaintea Sultanului, fiind-ca acesta se pórta cu o « veneratiune prè mare catra elu; este dar' necessariu a-lu curatí d'in cale, fara cá « Sultanulu se scia ceva ; càci, este mai usioru a se bate cu unu omu mortu, decâtu « cu unulu viu. Asiá, spre a-lu curati d'in viétia, mi-amu propusu urmatoriulu es- « pediente. Juoi, pe cându tóte tribunalele si alte oficiuri sunt inchise, ilu voiu in- « vita la mésa, si sub prandiu vre-o cati-va ómeni incrediuti ai mei ilu voru sugru- « má cu o córda de arcu. Dupa accea voiu aduna Ienicerii , i voiu face se se revól- « te indata voiu anuntiá Sultanului, cà Ienicerii pretindu irrevocabilu mórtea lui « Mufti, precumu si capulu lui Rami si alu lui Maurocordatu, si alu càtoru-va alti. » Kiahaia , tradatoriu consummatu, aproba la vedere proiectulu Vezirului , si lauda intentiunea lui. In nóptea urmatória inse isi schimba vestmentele, merge la Mufti si-i descopere periclulu ce-lu amerintia. Mufti i multiamesce si-lu dimitte de la sine, facêndu-i promisiunile cele mai màgulitórie. Ér'catra trei óre din nópte se pune in trasura, merge dreptu la Sultanulu, si-i spune cele ce audise de la Kiahaia. Totodata i da consiliulu a condamna la mórte pe Daltabanu, pentru ca se nu póta escita nuóe turburari in imperiu, si-i promite ca d'in partea sa va da Fetva necessaria la esecutarea mortiei lui Daltabanu. Si — adaose Mufti — fiindu-ca este de temutu, ca déca s'ar' precipita lucrulu, ar' potea se se revólte poporulu, asia se insarcina elu a inventa unu pretestu pentru a-lu tramite pe ceea lume fara sgomotu, Mufti intorcêndu-se acasa, pentru ca se nu mérga la Vezirulu la mésa, se face ca sufere de podagra in picióre, si tramite la elu pe unu Talkisiu cu rogarea ca se-lu onoréze cu presenti'a sa, fiindu-ca are de a-i comunica lucruri de mare importantia. Vezirulu, indata ce primi acestu mesagiu, pléca la Mufti; càci nici prin minte nu 'i trecea, ca inimicii sei au luatu mesurile de a scapa de elu. Vedendu-lu Mufti intrandu i dîse : «Charu domnului ! Sultanulu mi-a accordatu tóte cererile. Elu mi-a promisu « ca se invoiesce la mórtea lui Rami Reis Effendi, numai trebue se se invente causa « plausibile pentru a-lu poté condamna. Io amu unu consiliu, care déca l'ati urma, « io credu ca nu v'ar' lipsi nici pretestulu, nici legitim'a causa de a-i lua viéti'a. Dar' « pentru a fi sicuru de succesu, trebue mai inainte de tóte a-lu departa de pre langa « curte. Si acést'a nu se póte face altminterea , decâtu a-i oferi in recompens'a ser- « vitieloru sale unu titlu de Veziru cu trei tuguri, si apoi dupa câte-va dile a-lu tra- « mite ca guberuatore in vre-o provincia departata. Dupa aceea este usioru de a-i « atribui vre-o crima, spre a'lu face odiosu inaintea Sultanului : si mórtea lui e si- « cura. Stersu odata acesta d'in cale, cu Iskierlet Ogli este mai usioru ; pe acesta « ilu poteti ucide, precum se da la unu cane in capu pe strade.» Mufti pentru a da mai multu pondu vorbeloru sale, fece pe Daltabanu se jure, ca nu va spune nimenui nimicu, nici macar la Kiahai'a seu. Vezirulu amagitu prin aceste minciuni speciόse, se credea sicuru de tóte, nedubitandu nimicu in amiciti'a lui Mufti. Asià ilu intrebà pe Rami Reis Effendi. mai ântâiu cam in risu : deca n'ar voi se fia promovatu la

bellice, dar' voindu a-si assecura affectiunea nobililoru, elu amânâ campani'a pe anulu urmatoriu.

dignitatea de Pasia? Acesta, instruitu de Mufti, cade la piciórele Vezirului. si-lu róga se-lu crutie de o sarcina atâtu de grea; pentru elu este destulu a fi unu copistu, n'are nici o ambitiune, si nu è nascutu pentru dignitatea de Vez ru; nici talentele lui nu sunt formate pentru a guberna o provincia; si nicairi nu póte proba diligenti'a si fidelitatea sa mai bine ca in cancellaria. Daltabanu luandu aeru seriosu, ilu infrunta pentru aceste vorbe si-i da se pricépa, ca déca nu se va supune vointiei Sultanului, isi va perde tóte meritele servitieloru sale d'in trecutu, si afara de acestea va fi espusu indignatiunei Sultanului. Rami simulandu resistentia, in fine se suppune, ór Daltaban anuntia Sultanului prin unu Talchisiu, ca Rami Reis Effendi cere a fi dimissionatu d'in Calem (*), si a fi onoratu cu trei tuguri,'si d'in partea sea se róga a-i accorda acésta cerere. Sultanulu care se intielesese despre tóte cu Mufti, se invoiesce fara dificultate si adaoge, ca in consideratiunea servitieloru sale. nu numai i accorda trei tuguri, dar' ilu declara de caimacanu si de consiliariu alu seu intimu, si ca atare elu va avé de a fi totdeauna pre langa curte. Acésta dispositiune nu potù se placa lui Daltaban; ea i nimicia totu planulu, dar nu potea se se oppuna la ordinulu Sultanului. Chiamâ pe Rami la sine, ilu imbracâ cu tog'a de Veziru. si-lu investi cu titlulu de Cubbe Nishin, séu consiliariu. Tóta lumea a fostu surprinsa de acésta promotiune estraordinaria si neusitata a lui Rami; câci toti sciau ca Daltabanu desapróba pacea d'in urma, si mai bucurosu ar' voi a pedepsi cu mórte pe promotorii ei, decâtu a-i inainta la onoruri inalte. Pentru acei-a cari nu scieau ce s'a petrecutu intre Mufti si intre Daltaban, parea unu misteriu, ca acei-a, pentru a caroru pedépsa se facusera preparativele, acumu se promóva la cele mai inalte posturi. De aci se escara varie si nu prè favorabile sciri despre Daltabanu; se dicea adeca, ca este perdutu, séu dupa proverbiulu turcescu: a cadiutu d'in sié (**). Ér despre Sultanulu se dicea, ca este instrumentulu ambitiunei unoru curteni, ca Mufti si creaturele acestui-a Rami si Iskierlet Ogli, l-au orbitu prin lingusirile si apucaturile loru maiestre; cà Rami inaintatu intrunu modu atâtu de estraordinariu de la copistu la dignitate de Veziru n'are altu meritu, decâtu ca a vêndut la infideli onórea numelui ottomanu; in fine, cà tóte aceste sunt semne cà Daltabanu, acestu erou alu seclului, acestu bravu defensore alu gloriei Turciloru si a Sultanului loru, are se fie condamnatu la mórte; séu celu puçinu tramisu in exiliu, cá acei tradatori se nu mai aiba nici-unu obstaclu intru realisarea intentiuniloru loru pernicióse. Daltabanu vediendu d'in vorbele aceste, ca poporulu este in partea sa, si ca desaproba procedur'a lui Mufti, si apoi se intaresce in propusulu seu da ucide mai antaiu pe Mufti, pe Rami, si in urma, de va fi necesariu, a destitui chiar si pe sultanulu. Nevrendu inse a precipita lucrulu, si pentru cá succesulu se fia mai sicuru, chiama la sine pe mai susu mentionatulu Cara Mehemedu Aga, despre care, fiindu-i vechiu amicu, nu se indoia cà-i va fi intru tóte fidelu, ilu consulta si-lu intróba despre cele ce se vorbescu intre poporu asupr'a lui insusi, asupr'a lui Mufti, si asupr'a lui Rami; si

(*) Cancelaria, *Tr. Rom.*
(**) A se vedé not'a 48 la capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

SUCCESU DUBIU ALU VENETIANILORU CONTRA TURCILORU PE MARE

LXXI. Nu multu dupa acést'a Venetianii si-au tramisu flot'a in

mai alesu ca cumu a primitu poporulu favorurile ce Sultanulu a facutu lui Rami Cara Mehemedu Aga, spre a seduce pe Vezirulu de o parte, si de alt'a spre a-si ascunde intentiunile sale, 'i vorbesce dupa gustulu seu, si-i dice ca poporulu este fórte indignatu de onorurile ce s'au datu lui Rami; ca preste totu poporulu crede ca Sultanulu este numai o papusia in manile lui Mufti, si pórta numele de Sultanu, pre cándu adeveratulu Sultanu este Mufti, care dispune despre tóte dupa placu; ca nu numai poporulu vorbesce asia, ci sí Er-Babi devlet, adeca capii magnatiloru Daltabanu care nu presuppunea tradare d'in partea lui Casab Basí, nu se potu retiené, si erupse in urmatóriele cuvente: «Anca cate-va dile, scumpulu meu Mehemedu, «si tu vei vedé scene frumóse». Mehemedu abiá esi de la Vezirulu, si indata se duse a raporta lui Mufti. Acest'a nu mai dubita acum de cele ce 'i raportase Kiahai'a; elu se intari in suspitiunile sale, si se resolví a accelera perirea lui Daltabanu. Intr'aceea Daltabanu anca face preparative pentru a omorî pe Mufti Elu avea in curtea sa unu dervisiu, séu monachu, cu numele Mahomedu, de nascere moldovanu, vechiu servitoriu alu seu, pe care pentru probele ce a datu despre fidelitatea sa ilu facuse Basi-Ciocadar, si n'avea de a ascunde nici-unu secretu de naintea lui. Pe acesta ilu insarcinà Daltabanu cu esecutiunea planului seu, si-i dice se procure o córda unsa bine cu sapunu, si candu Mufti va voi se-si spele manile, se i-o arunce pe dupa grumazi, si cu adjutoriulu celorlalti servitori immediatu se-lu sugrume. Monachulu consimte la tóte si promite a implini ordinulu Vezirului; nu-i pasa-dise elu, de 'ar' costá si vieti'a, numaî se póta trage in infernu pe inimicii domnului seu. Preparate asia tóte lucrurile, Daltabanu tramite la Mufti pe Sieich Ogli, succesorele lui Rami in oficiulu de Reis Efendi, spre a-lu invita la mesa pe diu'a urmatória, care era Juoi, diua libera de lucru. Mufti i respunde, ca anca totu sufere de podagra, dar' deca i va fi mai bine, va merge de siguru. Venindu Sieich Ogli cu acestu respunsu inderetru, Daltabanu ordina o mésa splendida, si dice Agalariloru sei, ca pe data ce Muftí va intra, ei se se retraga, fiindu-cà are ceva secretu cu elu. In demànétia urmatória pénè in diua, Daltabanu tramite anca odata la Mufti pe Kiahi'a seu, Topalu Ibrahimu Aga, spre a scí positivu, déca vine la mésa ori nu. Topal merge la Muftí, si spunéndu-i cu ce l'a insarcinatu domnulu seu, ilu face totodata atentu, se aiba grije cà sunt pusi omeni pentru a-lu strangula. «Prèbine—res«punse Mufti lui Kiahai'a—mergeti si spuneti domnului vostru, cá asta-di sunt cu «multu mai bine decâtu ieri, si la amédia-di de siguru voiu fi la elu; Dar — ada«ose Mufti, speru dupa Dumnedieu, ca voiu avé midi-locu si cale de a scapa d'in cursele lui. Tradatoriulu Kiahai'a vine si aduce domnului seu respunsulu lui Mufti. Vezirulu plinu de bucuria, astépta cu indestulire fericitulu momentu, candu se-i cada in ghiara obstaclulu principale alu intentiuniloru sale. Tóte se facu si se punu la cale, pentru scen a tragica ce era se urmeze. Intr'aceea vine amédia-di, dar' Mufti nu se aréta. Daltabanu impatientu, era chiar' se tramita anca odata pe Reis Effendi la elu, candu éca intra unu talchisiu de la Mufti, si-i anuntia lui Daltabanu, ca chiar pe cándu voiá domnulu seu se se puna in lectica pentru a vení la Vezirulu,

marea mediterana. Kiel Mehemedu Begu (36) se incercâ cu galerele sale a ataca insul'a Tinos, dar' Bartolomeo Moro l-au respinsu, si

unu ordinu alu Sultanului, ilu chiamâ la curte; neputendu-se oppune a trebuitu se mérga; asiá se escusa pentru asta data·dar' va tramite in loculu seu pe Nakibu Effendi fiiulu seu celumai mare; se róga totodata cá se amène més'a pentru elu; pènè atunci spera a i se da ocasiune de a convinge pe Sultanulu despre necessitatea de a-lu intari in dignitatea de Veziru, si de a inventa unu midi-locu pentru a nimici pe inimicii sei. Abiá terminase talchisiulu acesta, si Nakib Effendi se presenta in persóna, care, assemenea face mii de escuse pentru tatalu seu. Negresitu, Daltaban nu potea decâtu se se necajésca, ca i-a scapatu acel-a, pe care ilu credea degià in curs'a sa. Dar' temendu-se se nu se tradea, primi pe Nakib Effendi cu cele mai distincte onoruri si cu pomp'a cea mai mare, mergêndu contra usului, pènè la Arzoda (*) naintea lui, si dicêndu-i: « presenti'a fiiului imi este chiar' atâtu de gratiósa, ca si a parintelui; « ordinile Sultanului sunt mai pre sus de tóte; onórea ce mi s'a promisu, este nu- « mai amenata, si speru ca la septeman'a voiu vedé pe Mufti in persóna. » Pe candu fiiulu era la pompós'a més'a a Vezirului', tatalu merge la Sultanulu imbracatu in vestminte de doliu. Dupa ceremoniele usitate de respectu si suppunere, Sultanulu i dice se iea locu pe ihramu séu covoru, éra dupa aceea ilu intreba, ca ce póte fi caus'a, de vine atâtu de tristu si inspaimentatu, cá si candu i s'ar' fi intemplatu ceva? « Asiá è prè indurate dómne, incepù Mufti, amu ratiune de a fi tristu si cuprinsu de « durere. Noi toti suntemu amerintiati de unu pericIu, care cu atâtu è mai gravu, « cu câtu è secretu. Io nu vedu cumu l-amu poté deturna, deca cumu-va suflarea « Maiestatiei Vóstre nu va imprastiá nuorii oragiosi, inainte de a se aprinde fulgerulu « detunatoriu. Ceea ce-mi apésa sufletulu este, ca contra in entiunei mele io amu « contribuitu la agravarea acestei tempestati. Rapitu de audiulu fapteloru eroice ale ve- « zirului nostru, necunoscêndu-lu pe câtu timpu era departatu, decâtu d'in partea « cea buna a sa, ornatu de virtuti, scutitu de vitiuri io amu crediutu ca nu potu « da probe mai bune de zelulu meu pentru a ve servi, decâtu a ve recomenda se pu- « neti pe acestu omu in fruntea administratiunei imperiului; si candu amu vediutu « cá Husein Pasia, dedatu cu totulu lenei si bauturei, era incapabile se fiá in frun- « tea statului, io m'am intrepusu pentru acestu omu si n'amu incetatu de a ve mo- « lesta cu rugarile mele, pènè ce in urma l-ati facutu mare veziru. Dar' indata ce « s'a vediutu in acésta inalta dignitate, a lasatu a se vedé, cumu pènè aci a sciutu « se-si ascunda reutatea si perfidi'a inimei sale, si s'a aretatu inimicu pe façie totuloru « despre cari credea ca-lu voru impedica in proiectele sale turbulente. Io l-asiu, ierta « usioru déca ar fi conspiratu numai contra mea; si cu tóte ca a conceputu idë'a contrari'a tuturoru legiloru divine si umane de a me strangula, io totusi n'asiu dice ni- « micu si nu m'asiu plange, déca asiu sci ca mórtea mea ar' salva imperiulu de ru- « in'a de care prin elu è amerintiatu. Dar trebue se vorbescu, candu vedu ca acestu « ingratu escita pe Ieniceri la revolta; chiama pe Chanulu Tatariloru in acésta ce- « tate, Dumnedieu scie cu ce intentiune!; reproba in publicu pacea inchiata cu ini- « micii, si tractéza de infideli pe acei-a cari o au facutu; frange tractatele intarite cu

(*) Sala de audientia. *Tr. Rom.*

«juramentu; si indata ce l-ati pusu in functiunile onorifice, a inceputu a misca tóte «petrele pentru a ve detrona pe voi, celu mai bunu d'intre toti imperatii, si a semena «turburari si imparechiari in tóte provinciele imperiului vostru. O! Maiestate, pre-«veniti aceste calimitati terribili; căci altmintere me temu că va fi prè tardîu a de-«plange prè marea vóstra clementia!

Cuventele astutului Mufti iritara fórte multu pe Sultanulu, si-lu adusera in mare trema. «Ce este dara de facutu pentru a preveni reulu?» intrebă elu. Ér Mufti respunse: «Nu este altu midi-locu Maiestate, decâtu a estermina pe acestu infamu «veziru si a pune altulu in loculu lui, mai fidelu si mai suppusu Maiestatei vóstre, «si carui-a se-i fia la inima a mantiené pacea. Taiatu odata capulu, celelalte mem-«bre, ori câtu ar fi de agitate, reintra in liniste, pe data ce capulu nu se mai misca. «Pe Rami se-lu admitteti in consiliu; elu a datu probe sufficiente despre fidelitatea «si prudenti'a sa.» Sultanulu nu esită unu momentu a primi propunerile instructorelui seu de odinióra, si-lu insarcină cu esecutarea. Vediendu Mufti acésta, anca in acea nópte a tramisu dupa Rami Pasia, dicêndu-i se-si schimbe vestmentele. se vina a-lu cerceta si a se consulta despre mesurile ce sunt a se lua pentru a ucide pe Daltabanu. Dupa câte-va momente de consultare, ei se invoira a-lu surprinde in modulu urmatoriu. Se recomende lui Daltaban a face pe Rami Pasia Seraskiru de Babadagu; Mufti d'in partea sa va consilia Sultanului, ca pe talchisiulu ce Vezirulu i va tramite spre acestu scopu, se scria ca chiar acest'a a fostu si cugetulu seu, fiindu-ca a obsevatu nemultiumirea poporului si a Ieniceriloru pentru numirea unui cancelistu de Veziru; pentru aceea vede ca è necessariu a-lu departa de la curte, spre a face se incete murmurulu soldatiloru si alu poporului. Luata asta resolutiune, Mufti in demânéti'a urmatória tramite pe fiiulu seu Nakib Effendi la Vezirulu spre a-lu escusa d'in nou, ca nu si-a potutu tiené promissiunea de a merge la mésa, fiindu-ca Sultanulu ilu chiamase la sine; si spre a-i spune totodata, ca provedinti'a divina pare a fi tramisu acésta pedeca, căci i s'a datu ocasiune de a consilia Sultanului, se departe pe Rami de la curte, si se-lu faca seraskiru in Babadagu, nu remane alta decâtu a adresa unu talchisiu la Sultanulu, si a'i cere invoirea inainte de a-si schimba cugetulu; ér' in talchisiu se faca dupa usu, elogiulu lui Rami, pentru ca Sultanului se nu para lucrulu suspectu; se dica, pentru esemplu, ca Rami prin servitiele sale ce a facutu imperiului cu atâta fidelitate. merita acésta distinctiune, si nu scie altu omu mai aptu decâtu elu pentru a mantiené pacea si a tiené in freu pe Ghiauri. Pre cându Mufti jucă acésta rola façie cu Vezirulu, elu tramite totodata la Sultanulu una teskierea séu biletu, prin care i anuntia ca Vezirulu i va face propunerea sciuta si-lu róga nu numai a-si da invoirea, dar' a-lu chiama la sine sub pretestu de a conferi cu elu asupr'a instructiuniloru ce vre a da lui Rami pasia. Scen'a se petrecù chiar precumu o a dispusu Mufti. Daltaban tramite talchisiulu seu la Sultanulu; Sultanulu ilu confirma, scriindu formul'a usitata: Asià se fia; apoi prin Baltagilar Kiahaiasi i ordina a veni la curte. Déca scia Daltaban de curs'a ce-i era intinsa, elu potea se scape fórte usioru; căci in locu de a merge la curte, elu poté suscità un'a d'in acele revolutiuni, cari totdeauna se termina cu detronarea Sultanului. Dar elu nu scia nimicu de intrig'a lui Mufti, si se pune pe cale catra curte urmatu de corteginlu seu ordinariu. Ajunsu aici, intra mai ântâiu. dupa usu, Kislar Agasi in sala; immediatu dupa aceea vine Baltagilar Kiahaiasi de la Sultanulu, si somméza

pe Daltabanu in numele acestui-a, a depune insigniele imperiului ce i-au fostu concrediute. Daltaban, omu curagiosu si de o resolutiune estraordinaria, dedatu cu variele schimbari ale fortunei, refusa a da insigniele inainte de a vorbi trei cuvente cu Sultanulu.» Si déc anu-lu voiu poté face se revina — striga Daltabanu — atunci consimtiu a-mi perde nu numai dignitatea, ci si viéti'a.» Tóta lumea era curiósa a sci, pentru ce Daltabanu a voitu cu atâta insistentia a vorbi cu Sultanulu? Unii credeau ca a voitu a-lu assassina cu unu pumnariu ce-lu portá totdeauna sub vestmentu. Altii nu-i atribuiau intentiune asia desperata, ci diceau numài. ca a voitu se arete Sultanului periclulu in care ilu duce increderea escesiva ce o are Mufti si Rami, si a-i propune ceea ce i-a propusu si cu alte ocasiuni, ca intr'una séu duóe espeditiuni va recastiga totu pentru imperiulu ottomanu, ce acesta perduse prin negotiatiunea de pace a acestoru tradatori. Dar' Sultanulu intr'atâtu era de fermecatu prin astutiele lui Mufti, in câtu nu numai ca a refusatu a da audientia lui Daltaban, ci anuntiandu-i-se cererea acestui-a, indata a ordinatu a-lu prinde, a-lu lega, si a-lu desbraca ca pe unu lotru, si a-lu uccide immediatu pe campulu Babi Humaiun, ér trupulu a-lu arunca la cani in Sirik Meidan. Abia datu acestu ordinu, oficiarii Sultanului ilu si esecuta, prindiendu si legandu pe Daltaban si ducêndu-lu in piati'a de perdiare. Pe cale i vine in urma Baltagilar Kiahaiasi, si-lu intréba in numele Sultanului, ca ce a voitu se spuna acestui-a: si totu odata ilu esórta a lua Abdest si a-se cai de pecate, pentru ca se nu-si pérda si sufletulu si trupulu. Daltabanu i respunde, ca de candu isi aduce aminte, nu a incalecatu niciodata calulu fara ca mai inainte se nu fi luatu Abdest, si n'a intermissu nici-odâta o singura óra, fara a nu se intorce catra Dumnedieu prin o rugatiune de penitentia; si spera si acumu iu grati'a lui Dumnedieu si a profetului seu, ca de si infidelii ilu omóra trupesce, sufletulu seu totusi nu va peri. In câtu pentru aceea ce a voitu se spuna Sultanului, n'o póte comunica cu nime 'altulu decâtu singuru cu Sultanulu; dar' dupa aceste n'ar' poté decâtu cu orór se caute in faç'a'acelui-a, ca re cu modulu acest'a tramite la mórte pe celu care cu credintia l-a servitu, sî asia ilu da pe man'a Kisilbasiloru si strigoiloru. Nu este decâtu unu singuru remediu contra acestoru rele: provedinti'a divina, de care nu se indoiesce ca dupa mórtea lui va lumina pe Sultanulu, câtu a retacìtu de la inim'a sa cea buna si de la legea musulmana. Candu s'au raportatu aceste Sultanului, elu a fostu cuprinsu de o impressiune incredibile; perplesitatea lui a crescutu, candu a vediutu cu câta taria de inima merge Daltabanu a primi mórtea, si presuppunea cà ceea ce a voitu acesta se-i spuna, trebue se fia fostu de o suprema importantia; dar' de alta parte, afectiunea si increderea ce o avé cătră Mufti, vechiulu seu preceptore, l-a facutu de a nu fi destulu de prudente in judecat'a sa. Nesciindu ce se faca, si pentru a avé timpu de a medita mai cu maturitate asupra lucrului, ordinâ a suspende esecutiunea si a inchide pe Daltabanu in Kapu Arasi, séu carcerile curtiei. Audiendu despre acést'a Mufti si Rami, care intr'aceea fusese numitu mare-Veziru, tremurau de frica, cà Sultanulu revenindu-si prin mustrarea de cugetu a lui Daltabanu, ilu va libera si scapa de mórtea sicura. Dreptu aceea, in deminéti'a urmatória pênĕ in diua mergu la Sultanulu, si-i dîcu ca schintei'a aruncata de Daltabanu a prinsu dejà focu; disordinea si seditiunea se latiesce degiá in tóte partile; nu este altu midi-locu pentru a o impedeca, decâtu a ucide pe Daltabanu autorulu ei. Sultanulu coprinsu de frica, dâ ordinu a esecuta

elu a fostu constrinsu a perasi acumu a dóu'a óia acésta insula. Au mai fostu anca si alte mai multe lupte pe mare, dar' succesulu loru a remasu dubiu. Flot'a turcésca a prinsu trei nave de pirati si le-au dusu la Constantinopole. De alta parte se pare cà Turcii dupa o scurta lovire de dóue-ori au voitu a se feri si a nu intrá in lupta seriósa; de aceea Venetianii au consideratu acéstea cá dóue victorii pentru sine.

MUSTAFA PARE A FACE PREPARATIVE BELLICE DAR' IN SPIRITULU SEU ERA TURBURATU

LXXII. Aceste au fostu evenimentele presentei espeditiuni. Despre inceputulu celei urmatórie se póte dice cu dreptu cuventu, ca ea justifica proverbiulu turcescu, care dîce, ca «inimiculu nu cunosce nici-odata pe deplinu starea inimicului seu». Sultanulu Mustafa, dupa reintórcerea sa la Constantinopole a facutu tóte preparatiunile possibili pentru resbelu; dar' in inim'a sa era turburatu, si parea ca-i dîce cine-va ca nu va avé succesu bunu.

OMINOSE PREDICERI ALE POPORULUI

LXXIII. Turcii, cari mai inainte intrau cá voluntari in servitiulu militariu, acumu se aréta renitenti, nu voiescu a se suppune nici

immediatu sententi'a de mórte contra lui Daltaban. Acesta audîndu-si sententi'a, cere apa pentru a-si face Abdestu, si dupa ce si-a facutu rugatiunele usitate, dîce catra carnefice: ucideti acumu voi musulmani infideli pe acela, pe care infidelii Ghiauri nu l'au potutu ucide. Si nelasandu se-i lege ochii, elu cauta cu indatinata-i intrepiditate la lovitur'a fatale, ce cu capulu i luâ viati'a. Asia a muritu Daltaban, celu mai bravu d'intre civili si militari, ce avù vre-o-data imperiulu ottomanu. Turburarile ce au urmatu dupa mórtea lui, sunt probe invederate despre amorea ce o avutu elu la poporu. Versuri satirice se dilatau pretutindenea in Eski si Giamie. Ar' fi prè lungu a le copia tóte aci. Fia de ajunsu urmatóri'a: « Vina, pén'a mea, « se fugimu d'in acésta tiéra, de unde pacea, onórea, legea divina, si respectulu « catra Maiestatea ottomana, au fugitu dejá. »

(36) *Kiel Mehemedu Begu.* In insule sunt mai multi beghi, cari possedu celu puçinu o galera, spre a purta negotiu in timpu de pace si a comite fapte de corsaria intimpu de resbellu. Begulu, despre care è vorb'a aci, era unulu d'intre eei mai renumiti, nu numai pentru ca era avutu, precumu sunt ei de comunu, avendu trei galere ce le tienea cu spesele sale, ci pentru ca era unu corsariu phocianu si se pricepea fórte bine la corsaria. S'a numitu Kiel, fiindu ca era plesiugu si avé capu crustatu. Marinarii greci ilu numiau Kasida.

chiar' poruncilorn Sultanului, si nu se indupleca nici prin rugari nici prin amerintiari. Sultanulu, imbracatu in vestmente se nu fia cunoscutu, candu mergea prin adunarile poporului, de multe-ori trebuiá se audia de la cetatiani si soldati unele cuvente ca cele urmatórie : « Cá Osmanií se bata pe Germani, este unu lucru ce trece « preste puterile nóstre. Dumnedieu a aretatu pe façie, ca elu tiene « parte Ghiauriloru ; despre acésta a sa resolutiune ni-a datu probe « mai mult cá sufficiente. Prin urmare este in vanu a versá átâte tor- « rente de sange musulmanu, pe câtu timpu noi avemu de a ne « lupta atâtu in contra lui Dumnedieu, câtu si in contra ómeniloru.»

AMBII IMPERATORI SUNT INGRIJITI DE RESULTATELE BELLULUI

LXXIV. Sultanulu sciea bine, catu este de necessaria pacea cá remediu la redicarea starei desolate a imperiului, si acést'a era dorinti'a sa cea seriósa. Dar' ceea ce l-a retienutu de a lua elu initiativ'a pentru pace, a fostu superstitiunea sa si temerea, cá prin acést'a inimicii s'ar face anca sí mai aroganti, si ar' scadé onórea imperiului ottomanu. Imperatulu germanu din partea sa nu era maj puçinu impatiente de a vedé terminatu acestu bellu, nu pentru ca ar' fi desperatu de o victoria in contra Turciloru, ci pentru-ca se temea, cà sub timpulu pe candu era incurcatu in acestu bellu, regele Spaniei ar' poté se móra, si certele ce se voru nasce in acelu casu pentru succesiune la tronulu Spaniei, ar' poté se-lu impedece in progresulu fericitu alu armeloru sale. Elu inse tienea ca este desonoratoriu pentru sine, a cere pacea de la unu inimicu pe care l-ă invinsu, si a-i da prin acést'a de buna voia cunun'a gloriei. Ambasadorii Angliei si Hollandiei erau presenti si poteau pasi cá mediatori pentru pace, dar' fiindu-cà propunerile loru de atâte ori au fostu refusate, asia au cugetatu ca é mai bine se astepte ca beligerantii se céra pacea, decâtu ca se li-o propuna ei.

SAGACITATEA LUI ALEXANDRU MAUROCORDATU

LXXV. Alexandru Maurocordatu, primu interprete pre langa curtea ottomana, a observatu cà ambe partile sunt inclinate spre pace; si precumu era elu unu omu de spiritu petrundietoriu, amatoriu de gloriá, si pre langa aceea devotatu cu totulu intereseloru imperiu-

lui, se resolvi a se folosi de acésta ocasiune, si a salva imperiulu de la ruinarea totale, si in acelasiu timpu se-si face unu nume nemuritoríu in totu imperiulu.

ELU ESTE PRIMULU MIDILOCITORIU ALU PACEI

LXXVI. La reusîrea acestei affaceri elu isi pusese tóta speranti'a mai alesu in spiritulu celu blandu si impaciuitoriu alu vezirului Husein Pasia. Asia facêndu-i odata visita, elu intórse discursulu asupr'a cestiunei de pace, si-i dîse, ca de si elu nu audise anca nimica despre acést'a de la ambasadori, totusi pre câtu cunósce situatiunea presenta a crestiniloru, póte se affirme cu siguritate, ca imperatulu Germaniloru doresce a inchié pace cu Turcii. Vezirulu reflectâ, cà nu se póte crede, ca imperatulu, ambitionatu prin victori'a din urma si plinu de sperantia pentru alte nóue triumfe, se voièsca a accepta pacea déca i s'ar' offeri, si cu atâtu mai puçinu se o offere elu din partea sa. Er' Maurocordatu replicâ, ca asia s'ar' pâré la vedere, dar déca i s'ar' concede unu timpu nu mai multu decâtu de o septemana pentru a poté sonda pe ambasadori, elu cutedia a assecura pe Vezirulu, cá-i va aduce nu numai invoirea imperatului, dara chiar' si cererea din partea acestui-a pentru a intra in negotiatiuni de pace.

PRUDENT'A LUI PURCEDERE LA NEGOCIATIUNILE DE PACE

LXXVII. Dupa ce i se daduse fara nici-o greutate permissiunea ceruta, Maurocordatu merge si-si face visitele sale la ambasadorii principiloru crestini. Cu acésta ocasiune le dîse, ca elu in atâte favoruri s'a impartesitu de la imperatulu Germaniei, in câtu ar' merita cu dreptu a se considera de celu mai ingratu, dèca n'ar' face si elu ceva prin ce se-si arete recunoscinti'à sa; a cercatu de multe-ori ocasiunea de-asi offeri imperatului servitiele sale, si de a-si areta, precumu se cuvine unui crestinu, fidelitatea sa in fapta, dar' nici-odata nu i s'a presentatu ocasiunea atâtu de ampla cá chiar' cea de acumu; elu scie bine, ca imperatulu ingrigitu de unu bellu cu Franci'a, doresce din tóta ânim'a pacea cu Turcii, dar' nu vre se descopere acést'a Turciloru, pentru ca se nu le dea ocasiune de a presupune caus'a cea adeverata, si prin acésta a-i face si mai arroganti si mai insolenti in pretensiunile loru; déca inse au incredere in elu, si

voiescù a-lu auctorisa cá se conduca lucrulu asia precumu lui i se va paré de bine, atunci elu va stabili o pace sub conditiunile ce insusi imperatulu póte rationalmente se le pretinda; dar' mai inainte de tóte este necessariu, cà ei se jure pe sant'a evangelia ca voru tiené in secretu aceea ce elu le va descoperi, pentru-ca altminterea elu si intreg'a lui familia ar' fi espusi la celu mai mare periclu, câci tóta lumea crestina cunósce prè bine crudelitatea Turciloru in contra acelora, despre a caroru infidelitate ar' avé si cea mai mica suspiçiune. Ambassadorii respunsera, ca póte ca imperatulu nu va respinge o pace sub conditiuni onorabili, dar' elu nu o va cere acésta nicidecumu la Turci; déca inse interpretele voiesce a propune acestu lucru in numele seu propriu, atunci elu de siguru isi va deoblega fórte multu pe imperatulu. Maurocordatu intorcêndu-se la Vezirulu, i representâ lucrulu cu totulu in alta façie, si-i dîse, ca pre câtu a potutu intielege de la ambassadori, imperatulu nu numai cá nu este in contra unei paci, dar' ca elu o doresce din tóta ânim'a, si ca i-ar' fi rugatu a pune odata capetu, séu intr'unu modu séu intr'altulu, acestui bellu ruinatoriu. Aceste cuvente parea ca au desteptatu din morti pe Vezirulu; si imbraçiosiandu pe maiestrulu fabrica-minciuni (37), i dîse: «Déca vei esecuta acésta opera divina, si vei face «cá imperiulu nostru se-si revina in starea sa normale atâtu de do-«rita, o! atunci poti fi siguru cà Sultanulu iti va fi fórte deobligatu, «si ca memori'a servitieloru tale va fi pururia scumpa si pretiósa «domnitoriloru statului ottoman».

SE VORBESCE IN PUBLICU DESPRE PACE

LXXVIII. Aceste apucaturi ale lui Maurocordatu au avutu acelu efectu, ca atâtu Turcii câtu si crestinii au inceputu a vorbi cevasi mai pe façie despre negotiatiunile de pace. Ei si de o parte si de al-

(37) *Maiestrulu fabrica-minciuni* Alexandru Maurocordatu cunoscea limbele si artea poetica a Orientaliloru chiar atâtu de bine cá sí geniulu curtiei ottomane. Elu pare a fi imitatu aci pe celebrulu poetu persicu, Sieicu Sadi, in specialu unde acest'a in Giulistanulu seu dîce: «o minçiuna care adjuta, este mai buna, decâtu unu «adeveru care incurca». Sì intr'adeveru, elu nu potea face mai mare servitiu amberoru imperatii, si a-si face mai mari merite pentru ele, decâtu chiar' prin acésta minciuna. Se póte dîce cu proverbiulu, ca cu o lovitura a omoritu doue musce.

l'a credeau, cà acést'a se póte face fara cea mai mica scadere a onórei domnitoriloru loru, câci, amagiti de Maurocordatu, si unulu si altulu credea cà initiav'a vine de la inimicu.

AMBASADORULU FRANCIEI VRE SE TURBURE NEGOTIATIUNILE, DAR' NU-I SUCCEDE

LXXIX. Feriole (38), ambassadorele francesu, audiendu ca se vorbesce in publicu despre affacerile de pace, se adoperâ in totu modulu

(38) *Feriole*. Pe cându d-lu Chateauneuf era ambassadorulu Franciei in Constantinopole, d-lu Feriole urmà campani'a turciloru, si intretienea corespondentie secrete intre curtea francesa si intre Veziru. Dupa revocarea lui Chateauneuf, a urmatu in locu-i ambasadoru d-lu Feriole, fiindu-ca se credea despre elu, ca prin lunga esperientia si-a apropriatu perfecta cunoscintia despre datinele si moralurile curtie ottomane. Dar' in acestu oficiu alu seu s'a purtatu cu totulu in contra asteptarei amiciloru sei. Superbu si arrogantu de la natura, séu sedusu prin consiliele tradatórie ale unoru ómeni pe cari i credea amici, elu nu numai s'a opusu portiei ottomane in multe respecte, dar' pretindea multe lucruri, care mai inainte nu s'au accordatu nici unui ambassadoru, si care erau contra usului curtiei ottomane. Indata la prim'a audientia elu a intratu in sal'a Sultanului cu sabia la brîu. Maurocordatu, care in calitate de primu-interprete alu curtiei assista la acésta ceremonia, ilu reflecta in modu amicabile se-si descinga sabi'a, fiindu-ca è datina vechia la curte, ca nime se nu se presente armatu inaintea Sultanului. Feriole respunse cu asprime: « Domnulu, regele meu mi-a datu sabi'a, si n'o depunu pentru voi'a nimerui. » Sultanulu audîndu de acést'a, dà lui Feriole se intielégа, cá se-si depuna sabi'a, la d'in contra va fi scosu pe usia afara. Capugi Basii prompti a executá ordinulu Sultanului candu era se intre Feriole la Sultanulu, ilu prindu intr'unu modu cam bruscu, si'lu rapedu inderetru. Furiosu Feriole, demanda interpretiloru sei a lapeda caftanele, pe cari dupa usu le imbracasera in sal'a d'in afara, le calca in picióre, si ese d'in palatu. Sultanulu, carui-a s'a denuntiatu acést'a, lasa a se restitui ambasadorului tóte darurile ce le adusese (ceea ce si elu a pretinsu, afirmandu ca nu regele, domnulu seu le-a tramisu, ci elu insusi l-ea cumperatu), si dupa aceea n'a voitu a-lu mai primi in audientia, mai alesu ca totudeauna a refusatu a-si depune sabi'a. Curtea s'a indignatu fórte de acésta purtare a lui Feriole; cu tóte ca aci nu atâtu elu, câtu mai alesu predecessorele seu, Chateauneuf, era de vina. Acesta cându a fostu in prim'a audientia la Sultanulu, avuse, cu sine unu stiletu ascunsu in sinu, si a lasatu urme in documentele ambasadei, ca elu au avutu audientia la Sultanulu cu sabii'a la brîu. Candu a fostu revocatu, a primitu ordinu de la curtea sa, cá se transpuna successorelui seu tóte charthiele si scrisorile. Acesta foliandu le anca inainte de plecarea lui Chateauneauf, ilu intrebâ, déca è adeveratu acést'a? Chateauneuf afirmà póte d'in vre-o ura secreta contra lui. Venindu in publicitate acésta astuta apucatura a lui Chateauneuf, póte cà Feriole isi recastigá nu numai reputatiunea de barbatu prudente, ci se reconciliá si cu pórt'a, déca puçinu dupa aceea nu violá érasi autoritatea Sultanului, si nu-si dá pe façie capriciurile temperamentului seu. Barc'a çu care se preambla Sultanulu pe mare, are unu invelisiu de metasa, de colóre pur-

prin corrumperi, promissiuni si alte maiestrii, a impedeca pacea imminente, si a prepara unu nuou spectaclu de versare de sange, dîcêndu ca domnulu seu nu a inchieiatu decâtu unu scurtu armistitiu sub nume de pace, dar' cà in scurtu tīmpu va nevali in Ger-

purea, cusutu cu firu de auru, pe patru columne inaurite, in form'a unui tronu-ornatu deasupr'a cu trei lampe aurite, puse curmedîsiu. Nimerui nu este permissu a avé barca cu asemenea ornamente. Singuru Kapudan Pasia, sau admiralulu are acestu privilegiu, dar' si elu numai candu este pe mare, câci in acestu casu elu se considera de Derigia Padisiahi, séu de imperatulu mârei. Vezirulu anca 'si are barc'a sa, dar' cu invelisiu verde, columnele eburnee si fara falinarie. Feriole, nu sciu pe ce privilegie si libertati ale ambasadoriloru, lasâ a-si face o barca intru totu assemenea cu a Sultanului. In vanu amicii sei 'i dîceau cà Sultanulu nu va suferi acést'a; elu ridea si se jurâ tare, ca nici-odata la Constantinopole nu va veni in alta barca. Candu se aretâ mai antaiu cu barc'a sa in portulu de la Constantinopole, Bostangi Basi i merse in urma credie ndu ca Sultanulu a plecatu unde-va, fara cá se 'lu fi anuntiatu. Ajungêndu-lu si vediendu ca nu è barc'a Sultanului, ci a ambasadorului francesu, scóse lopetile si ordinâ bostangiiloru a le dimicá pe apa in bucati Feriole inse totu-si tienù juramentulu, si fiindu-ca locuiá in Galata, de câte ori trebuia se mérga pentru afaceri importante la Constantinopole, totdeauna mai bucurosu incungiurá pe uscatu, de câtu se faca calea cu multu mai scurta pe apa. Ultim'a neplacere ce a facutu Feriole in Constantinopole, a fostu sub veziratulu lui Calaili Ahmedu Pasia. Elu obtienùse de la predecesorele acestui-a Silahdar Hasan Pasia, favorulu de a serba nascerea unui nepotu alu regelui cu puscaturi si alte focuri festive, cu care ocasiune facù tóte pregatirile pentru cá se dea unu ospetiu splendidu, Intra'ceea tocma in diu'a candu era se se tiena festivitatea, Silahdar Hasan Pasia fu destituitu, si in locu-i numitu Calaili Ahmedu Pasia. Audîndu Feriole de acea schimbare, tramite imediatu pe primulu intreprete alu seu la noulu Veziru, cá se confirme fermanulu predecesorelui seu. Dar' fiindu fórte multi si totu omeni illustri la usi'a Vezirului, Feriole n'a potutu obtiené ce a cerutu. Necajitu cà tóte preparativele i voru fi in vanu, se resólve a serba festivitatea in puterea vechiului fermanu. Calaili Ahmedu Pasia, vediendu preste nópte luminele candeleloru, surprinsu de acestu lucru neusitatu, mai alesu ca se face fara scirea sa se infuria si fara a cerceta lucrulu. tramite pe Bostangi Basi la Feriole, si-i ordina a stinge luminele. Feriole refusa. Vezirulu tramite a dou'a óra pe aceeasi persóna, si in modu amicabile 'lu aviséza, cá prin obstinatiune inoportuna se nu-si espuna onórea si viéti'a la periclu; câci a primitu degiá unu fermanu se nu faca turburari; ér déca ambasadorele totu s'ar oppune, atunci se stinga luminele cu forti'a, si se distruga tóte preparativele ce a facutu. Feriole replicâ: «Déca voi «vreti a calca drepturile regelui, domnului meu, si libertatile ambasadoriloru, atun«ci eu, detoriu a-mi sacrifica viéti'a pentru onórea domnului meu, voiu arunca in «aëru acésta casa cu mine d'impreuna si cu toti cari ar' face violentia, si apoi «voiu lasa regelui, domnului meu, ca se cerce satisfactiune pentru injuri'a ce mi «s'ar' face». Pe cându se petrecea acestea, primulu interprete alu lui Feriole, cu

mani'a cu putere mai mare decâtu ori candu alta-data. Dar', fiinducà pórt'a ottomana à sciutu din fatala esperientia, ca promisunile francese au remasu fórte de multe-ori fara efectu, asia adoperatiunile ambassadorului anca au remasu fara resultatu, si i s'a ordinatu se se tiena in liniste si se nu turbure negotiatiunile de pace.

numele La Fontaine, omu fórte espertu in trebile curtiei ottomane, merge pe ascunsu si stinge luminele care ardeau de naintea casei, dar nu tóte, ci ici un'a colo alt'a, cà se para ca ventulu le-a stinsu. Ospetii vediendu in ce periclu sunt, se furisiéza unulu câte unulu; in câtu in urma Feriole vediendu-se fara óspeti, a trebuitu se faca aceea ce d'in ordinulu Sultanului n'a voitu se faca: a pune capetu festivitatiei sale. De altmintcrea remane adeveru, ca Feriole, abstragendu de la temperamentulu seu obstinatu, a fostu unu omu dotatu cu multe virtuti, curagiosu, liberalu, placutu in societate, amicabile in vorbe; firmu intru a defende onórea regelui, domnului seu; si mai pre sus de tóte amicu sinceru si constante, atâtu in sórte buna câtu si in sórte rea. Proba despre acest'a sunt eu insu-mi. Pe candu eram in Constantinopole, perpetuulu meu inimicu, Constantinu Brancovanu, ex-principele Romaniei, corupsese cu mari presente pe Vezirulu Damad Hasan Pasia, ca se me tramita in esiliu la insul'a Chio. Unu bunu amicu alu meu Defterdariulu Firari Hasan Pasia. me avisase d'in bunu timpu, spre a preveni pe Bostangi Basi, care trei dile in urma primise ordinu de a-mi incungiura a trei'a nópte cas'a cu bostangii sei. Io m'amu refugiatu in ospelulu ambasadorului Feriole, care m'a primitu cu tóta politeti'a posibile. Vezirulu intielegêndu ca suntu aici, a tramisu pe unu Aga alu seu la Feriole, pentru a me estrada. Acesta inse respunse: « Io n'amu nici-unu Bogdanbezade in cas'a mea; si candu l-asiu avé, anca nu l-asiu estrada; « câci nu vreu a macula onórea regelui, domnului meu, prin o crima atâtu de lasia ». Respunsu si mai aspru primí Capu Kiabaia principelui Brancovanu, care veni d'in partea acestui-a cu o scrisóre catra Feriole, in care 'lu rugá se nu tiena ascunsu pe inimiculu seu declaratu, si se nu-lu scutesca contra justei sententie a Vezirului, « Me surprinde—dise Feriole—cu ce frunte póte Brancovanu se céra acestu lucru « de la mine, candu scie prè bine, ca cas'a in care siedu, este cas'a regelui Franciei « si nu a mea; candu scie cà regele, domnulu meu, are ânima atâtu de induratória « câtrà cei asupriti, mai alesu acesti-a crestini fiindu, in câtu nu si-ar' face nici-unu « scrupulu de a-i dá si lui asilu, candu 'ar' ajunge nefericirea de a fi scosu d'in prin« cipatulu seu, si de a'lu lua sub protectiunea sea si a-lu scuti contra maniei si « indignatiunei Vezirului si a Sultanului. Este dar' in contra interesului seu, si tare « gresiesce, candu vre a viola drepturile si privilegiele unei case, ce póte odata se-i « servésca si lui de asilu. » Câti-va ani in urma, Feriole a nebunitu, si fu transportatu legatu in ferra acasa in Franci'a. Cei cari pretindu a fí informati mai bine, afirma cà Feriole era la minti candu au ajunsu acasa; nebuni'a lui n'ar' fi fostu reale, ci numai fictiva, cà-ci asia iar fi comisu curtea francesa; fiindu-ca nu potea ininventá altu midi-locu de a escusa neplacerile causate prin ambasadorele seu, de câtu a afirma cà si-a perdutu mintile. D'in parte-mi amu multe ratiuni a nu crede in tóte aceste.

INTR'ACEEA SULTANULU TRAMITE PE VEZIRULU CU O ARMATA IN CAMPANIA

LXXX. Intr'aceea, de si rumórea despre pace era fórte placuta Turciloru, totusi ei nu au interlasatu nimicu de a face ce era necessariu in aceste impregiurari pentru de a impedica progressulu armeloru inimice si a-si asecura frontariele. Sultanulu, catra finitulu lunei Silcade, anulu Hegirei 1109., plecându din Constantinopole la Adrianopole, de aici in prim'a di a lunei urmatórie a datu ordinu Vezirului cá se plece cu tóta armat'a spre Belgradu, ér' elu remase tóta vér'a in satulu ce se numesce Akbunaru, nu departe de Adrianopole, pentru cá aici se astepte resultatulu negotiatiuniloru de pace. H. 1109. I. C. 1698.

IN SPERANTI'A PACII ATATU TURCII CAJIU SI ARMATELE CONFEDERATE STAU IN NEACTIUNE

LXXXI. Dar' in speranti'a pacei amenduóe armatele stau in nemiscare, a imperialiloru la Petrovaradinu, ér' cea turcésca la Belgradu, si se observa un'a pe alta. Assemenea facu si Rusii si Polonii. Venetianii au o incaierare usióra la Mitilen'a cu flot'a turcésca, si o punu pe acést'a la fuga, dar' nu fara pucina perdere. In Dalmati'a se incérca totu Venetianii a ocupa Stolas prin strategia, dar' au trebuitu se se retraga fara succesu. De alta parte Seraskierulu se incérca a ocupa totu in acésta tiéra cetatea Zing, dar' la apropiarea Venetianiloru redica obsidiunea si se retrage.

AMBASSADORII PUTERILORU SE INTRUNESCU LA CARLOVITIU

LXXXII. Dupa ce amu vorbitu destulu despre bellu, lasati-ne se vedemu ce s'a facutu pentru pace. Fiindu-ca, precumu s'au aretatu mai in susu, amenduóe partile erau inclinate la mesuri pacifice, asiá preliminariele se stabilisera degiá in Constantinopole; loculu congresului s'a defiptu, si anume Carlovitiulu intre Belgradu si Petrovaradin, si s'au numitu delegatii plenipotentiari ai puteriloru beligeranti. Din partea Turciloru era numitu Rami Mehemedu Reis Effendi, si Alesandru Maurocordatu cu titlu de Begu si Muharemi Esrar (39); din partea imperatului, contele Oettingen si contele

(39) *Muharemi Esrar*, a leca unulu carui a se comunica tóte secretele. Maurocordatu a inventatu acesta espresiune pentru a da lustru oficiului seu, care nici dupa

Schlick, ambii consiliarii sei intimi; Czarulu Russiei a tramisu pe Procopiu Bogdanoviciu Voznicini; Polonii, pe Stanislavu Michelovski, voivodulu Posnaniei; Venetianii (40), pe Ruzini. Cá mediatori erau destinati ambasadorulu Aangliei Paget si alu Olandei Colliere
H. 1110. / I. C. 1699. Câtrâ finitulu anului Hegirei 1110 toti acesti delegati plenipotentiari si ambassadori s'au intrunitu la Carlovitiu, si si-au pusu corturile loru pe amenduóe parti ale fluviului Carlovitiu.

LA INCEPUTU SE NASCE DISPUTA PENTRU PRECADENTIA

LXXXIII. La inceputu se escâ o disputa pentru loculu consultariloru, pentru scaunele ambasadoriloru, pentru rangu, precadentia,

mórtea sa, nu s'a mai datu altui-a. Elu a tradusu acestu terminu in grecesce, si tiené multu a se numì ὁ Ἐξαπορρήτων: (à secretis). Insistea apoi fórte multu la principii *Moldaviei* si *Romaniei* a-i *dá* titlulu de ὁ Ἐκλαμπρότατος séu illustrissimu in locu de titlulu de Ἐξοχότατος séu escelentia, care i se cuvinea cá primului interprete alu curtiei, si care la curtea patriarchului si a acestoru principi nu era atâtu de onorabile ca ὁ Ἐκλαμπρότατος.

(40) *Venetianii.* Nu va fi inutile a reproduce aci celebrulu discursu alu lui Rami Reis Effendi. Delegatulu venetianu facêndu gura mare, si formandu asupra fia-carui articlu de pace mai mari dificultati de câtu ceilalti delegati, Rami se adresâ catra elu, si-i dise: «Elcibeg, nu trebue se fii asia ne-«dreptu si nici asia laudarosu in presenti'a atatoru delegati sapienti, cari sciu prè «bine a cumpenì fortiele republicei Venetiei si pe ale imperiului ottomanu. Voi nu «v'ati fi intinsu degetele (cari de la natura sunt fórte scurte) atâtu de departe, déca «lucrurile nu s'ar fi petrecutu degià, pre cumu ne spune istori'a nóstra, intre duoi «luptatori asemenea renumiti si vigurosi. Acesti-a intra in arena, si pentru a se «lupta mai usioru, se desbraca de vestmente si le punu intr'unu locu anumitu. Pre «cándu sunt in lupta, vine unu Iankiesigì, adeca unu taia-punga, se tîrêia ca unu «sierpe, si fura vestmentele luptatoriloru. In urma acesti-a storsi de putere, si im-«braçiosiandu-se cu sarutarea de amici, mergu se-si reia vestmentele, si aci vedu «ca unu taia-punga le-a furatu. Ce se faca? isi ieau alte vestmente, pentru a'si a-«coperi golitiunea. Puçinu dupa aceea, unulu dintre ei dà de furu imbracatu in vest-«mentulu unui-a d'intre gladiatori preamblandu-se in piati'a publica, si purtandu-se «cá si candu elu ar fi fostu luptatoriulu, fiindu-ca se temea nu cum-va poporulu «se-lu cunósca ca este unu furu. Adeveratulu luptatoriu inse cautandu la elu, i dîse: «vestmentele aceste nu sunt ale tale, ci ale mele; candu eramu in lupta cu unu «gladiatoriu, cá si mine, ai venitu cá o vulpe astuta si le ai furatu, dar' nu in lupta «le-ai castigatu. Va veni odata timpulu, candu ne vomu mesura puterile; atunci «vei vedé diferenti'a ce este intre unu leu si o vulpe, intre unu luptatoriu si unu «furu; si io vreu se facu proba cu tine, déca scii tu a lupta séu a fura mai bine, «me temu inse, ca atunci vei perde nu numai vestmentele ce mi le-ai luatu, dar' «iti va remané si capulu in lupta.»

si ordinea in care se-si faca unulu altui-a visit'a. Turcii pretindeau a avé ei loculu primu, totu assemenea pretindeau si delegatii-plenipotentiari ai imperiului; si immediatu langa acesti-a pretindea plenipotentiariulu polonu a avé locu, dar' la acésta nu s'a invoitu plenipotentiariulu rusescu si ceia-lalti, afara de celu venetianu, care voiá a avé locu immediatu langa ambassadorulu englesu.

PRUDENTELE MAUROCORDATU IMPACA TOTU LUCRULU

LXXXIV. Acésta disputa ori câtu de neinsemnata se parea la inceputu, dar' in urma devenì atâtu de grava, in câtu era pe acì pe acì se strice totu lucrulu, déca Maurocordatu cu prudenti'a sa nu inventà unu espediente de a reconcilia si a readuna pe ambassadori, cari degià erau preste mesura aprinsi unii in contra altora. Elu adeca a propusu, cà pentru locu de intrunire se se faca o sala rotunda cu atâtea usie, câti ambasadori séu plenipotentiari sunt, si usile se fia facute in directiunea tieriloru de unde vinu, si de cari se tienu respectivii ambasadori. Corturile se se puna chiar' in modulu acest'a in giuru de sala, si in diu'a prima a conferintiei fie-care ambasadoru plecandu deodata, se si mérga á ocupa scaunulu care va fi in directiune drépta de la usi'a pe care a intratu.

IN URMA PACEA MULTU DORITA SE INCHIAIE

LXXXV. Dupa ce acésta propunere s'a aprobatu de toti, au tienutu mai multe conferentie asupra conditiuniloru de pace. In urma dupa multe dispute, pacea desiderata de tóta lumea, afara de Franci'a, a fostu inchiaieta la dóe-dieci-si-siese ale lunei Redgebu, anulu Hegirei 1110., si documentulu s'au subsemnatu de catra toti ambassadorii. H. 1110. / I. C. 169 *, 15 Januar.

ARTICLII DE PACE INTRE SULTANULU SI IMPERATULU

LXXXVI. Imperatulu inchiaie unu armistitiu pe duóe-dieci-si-cinci de ani sub urmatóriele conditiuni : Elu capeta tóta Transilvani'a intre marginile precumu o avuse ultimulu principe, Michaelu Apafi, si predecessorii sei. Temisiór'a remane Sultanului; si pentru cá acésta cetate se nu póta fi blocata de fortaretiele vecine, si se i se rapésca tóte provisiunile, asia Lipp'a, Cianadulu, Caransiebesiulu, Lugosiulu, Herconisi'a, Becea, Beskerecu, si Sab'a, au se-si derime

murii si fortificatiunile, si nu va fi permisu nici unei parti alle reconstruì. Navigatiunea pe Tisa si Muresiu va fi libera suditiloru din ambe imperiele; tiér'a intre Dunare si Tis'a, ce se numesce Bacĭca, remane in manile imperatului. Pentru a fixa limitii in partea orientale a Ungariei, care appartiene imperatului, se va trage o linĕa drépta de la gur'a Muresiului pe ambii tiermuri ai Tisei pênê la gur'a fluviului Bossutu, unde acest'a se vérsa in Sav'a. Spre amédiadi, limitele ce desparte teritoriulu intre Turci si Germani ilu va forma Sav'a pène acolo, unde se vérsa in ea fluviulu Unna. Intre aceste margini nu va fi permisu nicàiri a pune nuóe castelle, séu a face ori a repara forturi; esceptiune facu numai Belgradulu si Petrovaradinulu.

ARTICLU DE PACE CU CZARULU

LXXXVII. Ambassadorulu russescu a inchĭaietu unu armistitiu numai pe duoi ani, sub conditiune ca fia-care parte se remana in possessiunea de ceea ce a occupatu.

ARTICLII DE PACE CU POLONII

LXXXVIII. Polonìi au inchiaietu unu armistiu de o durata cà si imperatulu, sub conditiunile urmatóriei: Cetatea Caminieti, Podoli'a si Ucrani'a se restituiescu Poloniloru in aceeasi estensiune si margini, in care au fostu in posessiunea acestui regatu mai inainte de prim'a invasiune a Sultanului Mahomedu in Poloni'a; si de alta parte Polonii redau Turciloru Suceav'a, Nemos (41) si Soroc'a in Moldavi'a.

ARTICLII DE PACE CU VENETIANII

LXXXIX. Venetianii au obtienutu urmatóriele conditiuni. Tóta Morë'a pênê la Hexamilon remane in man'a loru; ér Turciloru se lasa, terr'a firma turcésca dimpreuna cu Lepante, Preves'a si castellulu Romelia (42) cari suntu derimate. Sinulu de mare de la Corintu remane comunu la amenduóe partile, si Venetianii conserva Leucadi'a (43) dimpreuna cu insulele vecine. Tributulu anuale se sterge, atâtu

(41) Nêmtiu? *Tr. Rom.*

(42) *Tr. Franc.* dice: Romanie; ér' *Trad. Angl.* Romania *Tr. Rom*

(43) Insula S ta Maura *Tr. Rom*

çelu pre care-lu platea pênê acumu unele insule din Archipelagu Venetianiloru, câtu si pe care'lu respundea pênê acumu insul'a Zacintu Turciloru. In Dalmati'a se lasa in posessiunea Venetianiloru Knin, Sing, Ciclutu, Verticà Duare si Vergor'a, cari voru forma frontari'a teritoriului republicei loru. Ragusanii remanu statu liberu; si Venetianii capeta Castelnuovo si Risano cu totu ce mai possedu ei prin pregiuru. Remane permisu la amenduóe partile a-si intari frontariele cu nuóe fortaretie, séu a repara pe cele ruinate, cu esceptiutiunea Lepantei, Prevesei si a castelului Romeli'a.

AMBASADORII DUPA INCHIAIEREA TRACTATULUI DE PACE SE INTORCU LA ADRIANOPOLE

XC. Dupa ce acesti articli de pace s'au inchĭaietu cu unanima invoire, ambassadorii turci s'au intorsu la Adrianopole, unde informandu pe Sultanulu despre procederile loru, acest'a i-au remuneratu cu daruri imperatesci pentru servitiele ce i-au prestatu. Inchiaindu pace cu toti inimicii sei, Sultanulu anca in acea véra, licentiandu tóta armat'a sa, se intórse de la Adrianopole la Constantinopole cu scopu de a regula starea desolata a imperiului seu, si de a repara prin o prudenta administratiune perderile ce a suferitu intr'unu bellu atâtu de greu.

AMBII IMPERATI TRAMITU UNULU LA ALTULU AMBASSADORI ESTRAORDINARI

XCI. De aici a tramisu pe Hasnadar Ibrahim Pasia (44) in calitate

(44) *Hasnadar Ibrahim Pasia.* La inceputu era thesaurariu seu confidentele marelui Veziru, Cara Mustafa Pasia, si de aci s'a supranumitu Hasnadar. Dupa mórtea lui Cara Mustafa Pasia, a descoperitu cu tóta sinceritatea intentiunile pernitióse ale acestuia succesorelui in veziratu Ainegi Solimanu Pasia, si prin acést'a ajungêndu in favóre mare la noulu veziru, a inaintatu la cele mai inalte posturi. Dupa inchiaierea tractatului de pace cu Germanii a fostu tramisu in calitate de delegatu estraordinariu la Viena pentru a ratifica pacea; dupa intórcere a fostu numitu gubernatore in Belgradu. Era unu barbatu de spiritu viiu si fórte desteptu; de o prudentia si moderatiune rara, in câtu abià ar' fi fostu cine-va mai aptu ca elu pentru maiestri'a de ambasadoru; si ajungea fara dubiu anca si la mai inalte posturi si dignitati, déca nu i-ar' fi esitu faim'a ca petéza onórea legei mahomedane si a imperiului otiosmanu prin immoderat'a iubire de vinu, la care s'a dedatu anca fiindu la Vien'a. Pentru acést'a Sultanulu Mustafa s'a disgustatu de elu si nu i-a permisu a veni nici la Adrianopole, nici a se presenta inaintea lui, ci i-a ordinatu a remané in gubernamentulu seu la Belgradu. Acést'a ilu intristâ atâtu de tare, in câtu vre-o câte-va luni in urma a caḍiutu in hectica si a muritu,

de plenipontentiariu estraordinariu cu o Aethname la imperatulu Germaniei. La intórcerea plenipotentiariului seu, Sultanulu a primitu tractatulu de pace ratificatu prin propri'a subscriere a imperatului, apoi i l'a remisu prin contele de Oettingen. Dupa ce a terminatu tóte aceste affaceri, Sultanulu a transpusu tóta admnistratiunea imperiului in manile vezirului Husein Pasia, si s'a retrasu cu curtea sa la Carishtiran (45), unde se incercâ a-si aliná durerea de perderea provinciiloru sale.

POPORULU MURMURA IN CONTRA SULTANULUI

XCII. Acésta retragere dupa atàta labóre, a produsu neplaceri in poporu si mai alesu in soldati; ei se credeau indreptatîti a-si imagina, cá pacea atâtu de dorita nu le este data spre altu scopu, decâtu spre a specula mai deaprópe si a censura vorbele si faptele Sultanului loru. De aci nu le era téma a striga prin adunarile loru, cà Sultanulu este pe cale de a imita pe tatalu seu in tóte lucrurile sale. Câci precum tatalu seu in primii ani ai domniei sale se ocupase in totu cu administratiunea trebiloru publice, si nu intermittea nimicu ce aflá de bunu pentru largirea marginiloru imperiului seu, de assemenea si Mustafa in primii cinci ani ai regimului seu s'a datu cu totulu in grigea trebiloru Statului, si si-a implinitu tóte datorintiele de adeveratu parinte alu patriei, imitandu prin acést'a virtutile parintelui seu. Acum inse i-lu vedemu resolutu a imita si acele vitiuri ale parintelui seu, de cari acest'a a patimitu la betranetiele sale, dar' numai dupa ce a intinsu marginile imperiului, adeca amorulu de venatu si de càni; dar' Mustafa este anca tineru, si in privinti'a servitieloru sale pentru imperiulu ottomanu departe de a 'si fi castigatu o gloria atâtu de mare cá parintele seu. Elu anca n'a recuceritu nemica de la inimici, nici sub totu decursulu belului nu a facutu unu singuru faptu, pentru care se merite multiamita publica; totu ce a facutu este, cà a impedecatu pe inimicu de a petrunde mai departe in inim'a imperiului. Si acumu, déca parintele seu, illustru

(45) *Carishtiran*. Cetate situata intre Ciorlo si Burgasu pe calea d'intre Constantinopole si Adrianopole Se vede si asta-di unu palatu fórte frumosu, edificatu de Mahomedu IV pentru placerile de venatu. Totu impregiurulu este fórte placutu, si propriu pentru venatu, fiindu multi iepuri renumiti pentru celeritatea cu care fugu.

prin atâte victorii, a fostu detronatu pentru escessivulu seu amoru catra câni si vênatu, apoi este de temutu ca chiar' acésta sórte, déca nu alt'a si mai rea, va ajunge pe fiiulu seu, care este cu multu mai inferioru lui.

SULTANULU PENTRU A PREVENI REPROBARILE POPORULUI SE RETRAGE LA ADRIANOPOLE

XCIII. Pentru a preveni aceste reprobatiuni, Sultanulu intrebuintiâ unu midi-locu, de care se folosira de multe-ori cu succesu predessorii sei; elu adeca se retrase la Adrianopole. Aici chiamâ la sine pe Vezirulu si pe toti functionarii inalti ai imperiului, si prin acést'a a luatu spioniloru tóta ocasiunea de a-i mai calumnia portarea, catu si canticele satirice contra regimului seu au incetatu.

CHANULU TATARILOR SE INCERCA A TURBURA PACEA INTRE SULTANULU SI CZARULU

XCIV. Pre candu Sultanulu petrecea in Adrianopole in lun'a Reggebu, anulu Hegirei 1111, primesce unele epistole de la Chanulu Tatariei, prin cari acesta i denuntia ca Czarulu Russiei a schimbatu portulu si ceremoniele religióse in tiér'a sa (un'a din aceste é adeverata, dar' ceealalta é falsa), si a introdusu cele germane; si cà si-a formatu din suditii sei proprii o armata fórte considerabile, disciplinata dupa sistem'a europêna; ca de si elu a inchiaietu la Carlovitiu unu armistitiu pe duoi ani, totusi isi prepara o flota cu mare celeritate, si la Donu, Dnipru si pe tiermurii altoru fluviuri edifica nóue cetati si fortaretie; aceste dispositiuni nu suntu semne de pace, cí mai vertosu este de temutu, ca schintei'a latenta póte se erumpa in scurtu cu mai mare furia si periclu; pentru aceea Sultanulu se fia atentu, cá nu, dupa ce abiá a pusu capetu bellului cu Germanii la apusu, unu nuou Nemtie-Ghiaru de la média-nópte se vina a strimtora imperiulu ottomanu si a-lu aduce in estremu periclu; câci nimicu n'ar' poté impedeca pe Rusi de a inunda tóta Crime'a tatarica in cea dântâiu campania, inainte de ce i-ar' pote venì Turcii intr'ajutoriu. Pentru aceea este necessariu, séu de a inchïaié o pace stabila cu Czarulu, séu a-i declara indata bellu, inainte de ce ar' avé timpu si ocasiune de a se intarì. Déca cumva Sultanulu se indoiesce H. 1111 / I. C. 1699.

in veritatea acestei descoperiri, n'are decâtu se tramita pe unu officiaru de confidentia, care se védia cu ochii sei ceea ce se petrece, si apoi se reporteze Sultanului despre tóte particularitatile.

SULTANULU TRAMITE O PERSONA PENTRU A OBSERVA INTENTIUNILE CZARULUI

XCV. Sultanulu, fara a incunoscintia pe Vezirulu, tramite in Crimëa tatarica pe maiestruĭu seu de staluri, Kibleli Ogli (46), fiiulu sororei Vezirului, cu ordinulu de a observa cu deameruntulu dispositiunile Rusiloru, si apoi a se intórce fara intardiare si a-i raporta, dar' sufletu de omu se nu scia despre caletori'a si missiunea sa. Kibleli Ogli indata ce primi acestu ordinu, se prepará de cale. Dar' inainte de a pleca, se duse in secretu la unchiulu seu, si-i descoperi missiunea cu care l'a insarcinatu Sultanulu. Vezirulu, pentru cá acésta schinteia se nu erumpa intr'o flacara si mai mare decumu a fostu ceea ce abiá-abiá se stinsese, i dîce nepotului seu, cá la reintórcere se vina mai ântâiu la elu, inainte de a merge la Sultanulu, pentru cá se-lu invetie ceea ce are de a-i spune. Kibleli Ogli se si tiene de acésta instructiune, si intorcêndu-se din missiunea sa, maì inainte de a se presenta la Sultanulu, merge imbracatu in vestmente necunoscute la Vezirulu, si-i spune ceea ce a vediutu, anume: ca Russii au construitu o flota mare in duóe locuri, la Voroneschi si la Azovu, si-si immultiescu puterile navali pe tóta diu'a; ei au fortificatu Taganoroculu intr'unu modu surprindietoriu, si preste duóe-dieci de mii de ómeni lucra necontenitu la construirea de nóue fortificatiuni; lucrârile la Kamienzaton, din susu de Dnipru, suntu degiá terminate; cataractele pe acestu fluviu sunt deschise, si navigatiunea se póte face fara nici-o pedeca; Tatarii nu mai sunt nicâiurea in securitate, decâtu in peninsul'a Chersonesu, si Cosacii nu inceta de a-i infestá prin incursiunile loru perpetue; si alte mai multe particularitati de acésta natura, cari sunt adeverate fapte, si din cari se póte convinge ori-cine, ca Rusii nici-de-cumu nu suntu inclinati a sustiené pacea.

(46) *Kibleli Ogli.* Nepotu de sóra alu marelui Veziru Amudge Ogli Husein Pasia: Acest'a ilu iubea atâtu de multu, in câtu de si era tineru, n'a incetatu a insiste la Sultanulu, ca se-lu faca Buiuk imrahor. In testulu istoriei am vorbitu mai pe largu despre elu.

VEZIRULU PRIN FALSE REPRESENTATIUNI SE INCÉRCA A EVITA BELLULU CU RUSSII

XCVI. Vezirulu vedea bine, ca déca se voru relata aceste lucruri Sultanului, unu bellu si mai funestu decâtu celu precedente este inevitabile. Pentru aceea roga pe nepotulu seu, cá se le retaca inaintea Sultanului, si se-i spuna numai, ca cele ce a scrisu Chanulu Crimeei tatarice sunt cu totulu nefundate, si numai o pura fictiune inventata de fantasi'a Tatariloru cari au datin'a de a immari ori-ce lucru micu; ei sciu ca Ottomanii nu prè i ieau in consideratiune, afara de timpii de resbellu, si fiindu-ca sunt dedati a preda, ei credu ca fara de acésta nu potu subsiste; in câtu pentru Rusi, e adeveratu ca sub timpulu bellului incepusera a construi mai multe fortaretie, dar' acumu l-eau lasatu intr'atâta si nu-si mai continua lucrârile, nici nu dorescu alta mai ferbinte, de câtu a preserva pacea violata, si a sustiené liberu comerciulu intre ei si intre Turci; spre acestu scopu, si spre a consolidà relatiunile loru cu Turcii, ei sunt determinati a tramite unu ambassadoru estraordinariu la sublim'a Pôrta.

SULTANULU INFRUNTA PE CHANU; ÉR' ACESTA SE JUSTIFICA

XCVII. Kibleli Ogli, instruitu cu acésta istoria fictiva, in diu'a urmatória, cá si candu numai acumu s'ar' fi intorsu din caletoria. si cá cum n'ar fi vorbitu cu nici-unu sufletu de omu, merge deadreptulu la Sultanulu, si-i vorbesce chiar' asiá precumu l'a invetiatu unchiulu seu, vezirulu. Sultanulu care nu avea nici o suspitiune de a dubita in fidelitatea ministrului seu, se aprinde focu in contra Chanului, si-lu infrunta aspru intr'o scrisóre pentru insciintiarea sa falsa si injuriósa. Chanulu observa de acì cà Sultanulu este sedusu si incelatu prin usioritatea lui Kibleli Ogli, si-i respunde prin o epistola, ca elu nici-odata nu si-ar' fi luatu cutediarea de a relata Maiestatiei Sale lucruri false; cà mai curendu crede, cà Kibleli Ogli a fostu corruptu de catre inimicu, si ca nu i-a raportatu aceea ce a vediutu si auditu in Crime'a tatarica; póte pentru aceea é acusatu de falsitate, pentru ca n'a primitu asiá daruri pretióse, precumu le asteptase: ci dar' raportulu ce a datu Maiestatiei Sale in scrisórea sa precedenta, este claru si evidentu cá lumin'a sorelui; si chiar' Ki-

bleli Ogli nu va nega aceea ce a vediutu, déca ilu va lua mai aspru si mai strictu la intrebare.

FRAUD'A LUI KIBLELI OGLI SE DESCOPERE ; ELU ESTE PUNITU CU MORTE ; ÉR VEZIRULU DESTITUITU

XCVIII. Chanulu tramite Sultanului acestu respunsu prin o persóna incognito, care ilu presenta chiar candu se intorcea din Giamia. Sultanulu cetindu scrisórea, tramite immediatu dupa Kibleli Ogli, si-lu amenintia cu mórte, déca nu va marturisi francu adeverulu. In acésta situatiune periculósa Kibleli recunósce ca adeverate sunt tóte acele ce Chanulu a raportatu in prim'a sa epistola; ér' ca elu a spusu Maiestatiei sale lucrulu cu totulu in alta forma, acést'a o a facutu numai la persvasiunea Vezirului, alu carui ordinu elu n'a potutu se-lu calce, atâtu pentru inalt'a sa positiune, câtu si pentru legatur'a de sange dintre ei; pentru aceea se róga cu tóta umilinti'a, cá se-i ierte acésta eróre. Dupa ce insielatiunea fu descoperita atâtu dintr'o parte câtu si din alt'a, Sultanulu destitui pe Kibleli Ogli mai ântâiu din postulu seu si-lu esilà din Constantinopole, apoi puçinu dupa aceea tramise in urm'a lui pe Chaseki Aga cu unu Chatisierifu, ordinandu-i a-i lua viéti'a. Totodata destituie si pe Husein Pasia din veziratulu seu, si-lu esiléza intr'unu satu aprópe de Silebri'a, unde a trebuitu se vietiuésca cà unu simplu particulariu, dar' averea i s'a lasatu neatinsa.

VEZIRATULU ESTE VACANTU

XCIX. Dupa acésta destituire, Veziratulu prin unu esemplu raru a remasu patru-dieci de dîle vacantu, pênê la sosirea lui Daltabanu Mustafa Pasia, gubernatorele de Bagdadu, pe care Sultanulu se resolvi a-lu inainta la dignitatea de mare Veziru pentru servitiele sale facute intru debellarea Arabiloru. Sub durat'a acestui intervalu, administratiunea publica a fostu data lui Silahdar Husein Pasia sub titlu de Vekil (47).

DALTABANU MUSTAFA PASIA ESTE NUMITU MARE VEZIRU

C. Noulu mare veziru, Daltabanu Mustafa Pasia, indata dupa ce a

(47) Vicariu. Administratore. *Tr. Rom.*

sositu, a fostu installatu in postulu designatu pentru elu. Immediatu dupa acést'a elu a lasatu a i se face o lista despre tóte acele fortaretie cari a fostu in posessiunea imperiului ottomanu, atâtu inainte, câtu si dupa bellulu din urma cu Germanii.

FURI'A LUI DALTABANU CONTRA AMBASADORILORU CARI AU FACUTU PACEA

CI. Vediendu din acésta lista, cà unu numeru mare de cetati situate dincolo de Sava, pe cari elu odata cá Pasia alu Bosniei le-a ocupatu de la Germani, acumu prin tractatulu din urma de pace s'au datu acestora indereptu, s'a infuriatu preste mesura si a dîsu, ca acei-a cari au facutu pacea sunt totu asiá de ghiauri cà si Germanii, de óre-ce fara nici-o necessitate le-au datu atâtea cetatī, ce elu cu versarea sangelui seu le-au fostu suppusu dominatiunei ottomane; si pre langa aceste, anca si cetatea Caminieti, pe care anca Sultanulu Mahomedu o designase de bulevardu alu intregului imperiu si de monumentu maretiu alu religiunei mahomedane, inaltiandu acolo o magnifica Giamia, o a datu in schimbu pentru trei cetati in Moldavi'a, locuite numai de crestini.

SE DETERMINA A FACE BELLU POLONILORU

CII. Dar' nu se indestuli numai a inculpa pe auctorii pacei, ci se resolvi a o frange, séu celu pucinu a declara bellu Poloniloru. Elu avea sperantia de unu mai bunu succesu decatu celu din trecutu, nu numai pentru debilitatea acestui regatu pe care o cunoscea bine anca de cându cá Seraskieru s'a luptatu in contra Poloniloru, dar' anca si pentru situatiunea presenta fórte incurcata a Europei dupa mórtea regelui din Spani'a, candu acumu nici imperatorele germanu, nici ori-care altu principe crestinu nu le-ar' poté veni intru ajutoriu.

CERCA PRETESTU DE A FRANGE PACEA

CIII. Dar' pentru-ca poporulu superstitiosu se nu vina la cugetulu, ca pọrt'a ottomana ar voi se rumpa armistitiulu, si din acésta causa se pórte frica de urmâri, elu cauta cu mare agerime, nu cumuva din partea Germaniloru s'a comisu ceva ce i-ar' poté servi de pretestu pentru a le declara bellu.

AMENINTIA PE AMBASSADORI SUB PRETESTU CA PACEA AR' FI CONTRA PRECEPTELOR CORANULUI

CIV. Nepotendu inse inventa nici unu pretestu pentru a inculpa pe inimici de frangerea pacei, elu se descarca asupr'a plenipotentiariloru curtiei ottomane, si-i accusa cà ei au lucratu in contra preceptelorn Coranului si in contra mandatului Sultanului, si cà ei au datu inimicului mai multu decâtu ar' poté justifica prin ordinile ce le-au avutu ; din aceste motive elu se resolvi a le lua viéti'a.

ISI PROPUNE A LUA VIÉTI'A LUI MUFTI

CV. Dar' elu vedea cà in totu lucrulu acesta pedec'a cea mai mare i este védi'a si auctoritatea lui Mufti, care nu numai cà aprobase pacea prin Fetva sa, dar' era si unu patronu declaratu alu ambasadoriloru. Dreptu aceea se resólve a-lu delatura din cale pe ascunsu, câci in publicu n'o potea face pentru reverenti'a si dignitatea oficiului seu. In acésta intentiune se preface cà si candu ar' voi se lege o intima amicitia cu elu ; i face visit'a mai de multe-ori intr' unu modu familiariu, si se intretiene cu elu discurgêndu despre lucrurile publice de statu. In urma ilu invita la o mésa splendida, éra intr'aceea da ordinu secretu la câti-va servitori ai sei, ca pre candu voru da apa lui Mufti ca se se spele pe mani, se sara asupr'a lui si cu o córda se-lu stranguleze.

INTENTIUNEA LUI SE DESCOPERE SI MUFTI SCAPA DE PERICUL

CVI. Dar' ceea ce a preparatu elu pentru a stinge din viétia pe Mufti, a cadiutu, prin imprudenti'a sa, chiar' asupr'a capului seu. Elu adeca avù imprudenti'a de a comunica acestu secretu cu Ibrahimu Aga (48), Kiahai'a seu. Acesta pentru a adjunge in gratia la Mufti, se duse immediatu la elu, dimpreuna cu Kasab Basi (49), nu-

(48) *Ibrahim Aga.* Dupa mórtea domnului seu pe care-lu tradase, Mufti se adoperà a-lu face Pasia in Tessalonic'a. S'a numitu topalu, séu schiopu, fiindu-ca schiopetá de unu picioru. N'a gustatu multu fructele perfidiei sale. Dupa câte-va luni a cadiutu in bóla in Tessalonic'a; si cuprinsu de tormente si de mustrarea consciintiei, strigandu pururea numele domnului seu, si sbierandu cá unu bou, si-a datu sufletulu, tramitiendu-lu la locurile ce Mahomedu a preparatu pentru assemeni tradatori.

(49) *Casab Basi.* Primu macelariu. Sarcin'a lui este de a inspecta se fia carne buna si sanetósa in macelaria, si se nu se venda mai susu de pretiulu stabilitu. Mai este

mitu Cara Mehemedu Pasia (50), si-lu informa despre periclulu la care este espusu. Mufti indata dupa acésta informatiune se face ca e bolnavu, se pune in patu, si candu Vezirulu veni (51) se-lu invite la mésa, i respunse cu o voce fórte debile, ca i pare din inima reu, cà prin o indispositiune repentina este impedecatu de a poté merge la mésa, dar' va tramite pe fiiulu seu, Nakib Effendi, pentru a suplini loculu parintelui seu morbosu.

MUFTI ACCUSA PE VEZIRU LA SULTANULU PENTRU REBELIUNE

CVII. Dupa ce a plecatu Vezirulu de la Mufti, acesta tramitte immediatu se vina la sine Reis Effendi, Rami Mehemedu Pasia (52) si

unulu totu cu numele acest'a, care este insarcinatu a cumpera vite in timpu de resbellu. Despre acést'a amu vorbitu in un'a din notele precedente (*).

(50) *Cara Mehemedu Aga.* I s'a datu numele de Cara, pentru faci'a lui cea négra Acést'a, precumu amu observatu mai de multe-ori, este in usu la Turci. Elu a fostu celu mai avutu turcu pe timpulu seu. Constantinu Brancovanu potea conta de sicuru pe adjutoriulu lui si avisatu numai cu trei dîle mai inainte, i potea da cinci sute péné intr'o miie de pungi imprumutu. In fine ajunse si elu ceea ce ajungu toti cari se inavutiescu in servitiu turcescu. Sub Vezirulu Damad Hasan Pasia, a fostu acusatu falsu, destituitu d'in servitiu, aruncatu in arestu, si i s'au luatu tóte pretiósele si averile câte 'și-le adunase.

(51) *Candu Vezirulu veni.* Fiindu-ca Mufti si Vezirulu sunt cele mai inalte dignitati in imperiu, asià nu se ducu unulu de altulu fara cele mai mari ceremonii si formalitati. Mufti inainte de a merge la Vezirulu, tramite mai antaiu pe Talchisciulu seu se védia déca este acasa, si se-i spuna ca Mufti doresce se-lu védia. Vezirulu érasi d'in partea sa tramite pe Talchisciulu seu, câ-ci fia-care are pe alu seu, dimpreuna cu pe Reis Effendi naintea lui Mufti pén' la cas'a lui; aici Reis Effendi pléca inainte, si Mufti 'i urméza in lectic'a sa; câci Mufti prin cetate nici-odata nu merge pe calu, si forte arare-ori numai candu caletoresce prin tiéra. Ajunsu Mufti la palatulu Vezirului, ilu primescu la pórta Kisciudabegulu si Ciausiu Basi, si-lu ducu de braçiu péné la scari. Aici ilu primesce Vezirulu in persóna, si dupa complimentele usitate se suie pe scari amenduoi, mergéndu Vezirulu inainte. Intr'aceea Mufti cu o tienuta grava si cu ambe manile pe peptu, binecuventa lumea ce sta adunata in amenduoe partile, pronuntiandu formul'a usitata la Mahomedani: *Selamun aleikium!* adeca pace vóue! Dupa ce au intratu in sala, ocupa fie-care locu, Vezirulu la stang'a cá, locu mai onorabile, si Mufti la drépt'a. Visit'a se termina cu aceeasi ceremonia.

(52) *Rami Mehemedu Pasia.* Nascutu in Constantinopole in suburbiulu Eiub, d'in parinti de conditiune mediocra. Elu se aplicâ la studiulu artei poetice, si academi'a poetiloru i-a datu numele de Rami; fiindu-ca este in usu cá magistrii acestei arte se dea unu nume nou eleviloru, indata ce acesti-a suntu capabili de a compune ver

(*) A se vedé not'a 52 la capu I din Cartea IV.

Maurocordatu, si le descopere intentiunea ce Vezirulu a conceputu in contra lui, si periclulu comunu ce-i amenintia pe toti. Dupa matura consultatiune, acesti trei barbati se decidu si se invoiescu a merge la Sultanulu, si prin o fictiva séu reala accusatiune in contra Vezirului, a face se-lu depuna din postulu seu, éra déca va fi posibile a-i lua chiar' si viéti'a. Mufti insusi se insarcina cu esecutarea a-

suri, si care apoi ilu conserva pênê la mórte. Dupa ce si-a facutu cursulu studieloru, neavêndu midi-lóce de a se redica mai susu, mergea d'intr'o taverna intr'alt'a; si fiindu-ca era o persóna fórte frumósa si se pricepea fórte bine la musica, nu-i fù greu a-si castiga panea de tóte dilele. Celebrulu poetu, Nabi Effendi, secretariu divanului Musahib, ilu luâ la sine, prinse a-lu instruí, si Rami profitâ de instructiunile magistrului seu intr'atâtu, in câtu, de si nu era aplicatu la curte, fiindu-ca nu avea acolo nici-unu amicu, totusi intre literati se considerá ca unulu d'intre cei mai buni scriitori. In fine, Vezirulu Elmas Mehemedu Pasia ilu face Mukabelegi, ér Husein Pasia ilu inaintà la dignitatea de Rois Effendi. Aici a stralucitu prin talentele sale, mai alesu candu in unire cu Maurocordatu lucrà pentru pacea de la Carlovitiu. Sultanulu ilu stimá fórte multu pentru modulu cum a tractatu acésta importanta negotiatiune, si dupa intórcere i-a laudatu desteritatea si prudenti'a cu care s'a acquitatu de comissiunea delicata ce i-a fostu incredintiata. Candu Daltabanu amblà se-lu omóre, elu a sciutu prin astutiele sale si prin ale lui Mufti, nu numai a-si scapa viéti'a, cì anca o sapa sub inimiculu seu, si prin spoliarea acestui-a a se inavuti si a-si imbunetati starea. Rebellii ilu condamnara si a dóu'a óra la mórte; dar' elu sciù se scape si astá-data prin fuga, si se tienù ascunsu in Constantinopole intre femei pênê ce a trecutu seditiunea. Sub veziratulu lui Hasan Pasia, elu érasi aparù in publicu, si fu numitu Pasia in Egiptu, unulu d'intre cele mai lucrative posturi in imperiulu ottomanu. De aci a fostu transpusu in Cipru. Aci se tramitu de comunu acei-a de cari curtea vre se scape fara a le lua viéti'a. Dara compactiunea si temperamentulu seu se parea ca prè multu scie supporta aërulu stricatu alu acestei tieri. Asia Kapudgi Basì fù tramisu la elu cu unu Chatisierifu, pentru a-i lua viéti'a. Fatulu inse n'a voitu ca se péra de mórte violenta. Câci luandu Abdest, a espiratu recitandu rugatiunile, ce este in usu la turci a le recita acei-a cari sunt judecati la mórte. Poporulu superstitiosu, care-i tienea partea, dîcea ca unu angeru a fostu tramisu d'in ceriu pentru a-i lua sufletulu si a-lu scapa cu modulu acesta de nedreptatea inimiciloru sei. Dar' este mai probabilu ca l-a cuprinsu fric'a si a muritu in palpitatiune de inima. Câci pre langa tótâ vivacitatea spiritului si eleganti'a stilului seu, in care a intrecutu pe toti scriitorii turci, elu era de o ânima effemeiata, fórte debile si fórte fricosu. S'a observatu, ca elu n'a fostu altu de câtu unu instrumentu alu lui Maurocordatu; la indemnurile secrete si consiliurile acestui-a facea elu lucruri, pe cari Maurocordatu cá crestinu nu potea se le propuna in publicu, de acì multe lucruri se atribue cu nedreptu abilitatiei si genialitatiei lui Rami; câci singuru Maurocordatu prin spiritulu si judecat'a sa cea agera era capabile de a le inventa.

cestei conclusiuni; merge in diu'a urmatória la Sultanulu in audientia, si-i aréta, ca Vezirulu are unele intentiuni nóue si fórte perniciόse pentru intregu imperiulu ottomanu; cà elu a recrutatu in secretu unu numeru fórte mare de armata, a numitu pe creaturele sale de comandanti ai armatei, si le-a ordinatu a indemna pe soldati a cere in publicu rumperea tractatului de pace, si destituirea Sultanului, déca acesta n'ar' voi a se suppune pretensiuniloru armatei.

CREDULOSULU SULTANU PUNESCE CU MOARTE PE VEZIRULU FARA A ESAMINA CAUS'A SI PUNE IN LOCULU LUI PE RAMI PASIA

CVIII. Sultanulu, care purta fórte mare respectu catrė Mufti, dete crediementu deplinu falseloru denuntiari insinuate de catra acesta contra Vezirului si se infuria in contra acestui-a intr'unu modu estraόrdinariu. Ilu chiama immediatu la sine prin Baltagilar Kiahaiasi, si-lu infrunta intr'unu modu fórte aspru; candu acesta voi se se escuse, Sultanulu comanda a-i lua indata viéti'a, apoi in loculu lui pune mare-veziru pe Rami Mehemedu Pasia, care cu puçine dîle mai inainte din Reis Effendi se facuse Kubbe-veziru.

MORTEA VEZIRULUI PRODUCE REBELIUNE TERRIBILE

CIX. Dar' din sangele Vezirului, cá dintr'unu sorginte nedesecatu au cursu torrenti immensi de sange omenescu. Candu Ulemii, cetatiani si soldati din Constantinopole audira ceea ce s'a petrecutu la Adrianopole, cu totii s'au revoltatu atâtu in secretu câtu si in publicu contra regimului presentu, si strigau, ca acumu tóte lucrurile suntu in confusiune si in disordine; noulu Veziru, Mufti, si toti ceilalti officiari mai inalti sunt tradatori, si tóta purtarea loru nu tinde la alta, decâtu la ruinarea totale a imperiului. Acésta a fostu a loru intentiune, candu au indemnatu pe Sultanulu se ucida pe Daltabanu Mustafa Pasia, pe acestu mare erou alu timpului seu, care chiar' si candu ar' fi fostu culpabile de vreo rea portare, totusi ar fi trebuitu celu multu a-lu deporta intr'unu altu locu, de unde i s'ar' fi potutu da ocasiune, cá assemenea unui leu care scapa din inchisóre, se se póta arunca asupr'a inimicului seu. Dar' fiindu-ca ei suntu pismatareti asupr'a lui, asia n'au potutu suf-

feri ca se re remana in viétia acelu omu, care de dóue-ori a datu probe de abilitatea si virtutea sa militara in contra Germaniloru si in contra Arabiloru; si prin intrigele loru au inaltiatu pe Rami Mehemedu Pasia la dignitatea de mare Veziru, care de si este unu bunu scriitoru si unu barbatu de multa sciintia, dar' totusi nu este capabile pentru officiulu de mare veziratu. Acesta este adeverat'a causa, pentru care au consultatu Sultanului a lasa capital'a sa, acestu bulevardu alu imperiului, si a-si muta locuinti'a in Adrianopole, apoi a-lu face se-si petréca cu venaturi prin pâduri. Cu modulu acest'a Constantinopolea se ruinéza; ér' Adrianopolea castiga in renume; si pre candu locuitorii Constantinopolei cadu in cea mai mare miseseria prin absenti'a curtiei si prin tirani'a gubernatoriloru, pe atunci cei din Adrianopole se facu atâtu de avuti si de aroganti, in câtu ei numai cu despretiu voru cauta la atâti eroi cari au fundatu imperiulu ottomanu; si pentru cá despretiuirea façie de Constantinopole se fia si mai completa, ei au numitu de Caimacamu pe Kioprili Abdulah Pasia (53), unu omu tineru abia de opt-spre-diece ani, care, esceptandu glori'a parintelui seu, nu are nimicu ce se-lu recomande, decâtu aceea cá tiene pe fiic'a lui Mufti; cá si candu nu s'ar' mai poté pune margini aviditatiei lui Mufti, care a trecutu degiá preste limitele officiului seu, si nu lipsesce multu ca elu si famili'a sa se traga la sine intregulu imperiu ottomanu; tóte posturile cele mai bune si mai frumóse de Molahi sunt date la fiii sei tineri, séu la deacei-a carii i platescu bine; câci cas'a sa este o oficina de avaritia, unde dreptatea si dignitatile eclesiastice se vendu pe bani, si nu se dau ómeniloru de integritate si de sciintia. Aceste si alte asemeni

(53) *Kioprili Abdulah Pasia.* Fiiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, care a fostu ucisu in batai'a de la Salancamen in anulu 1691. Luandu de soçia pe fiic'a lui Mufti, a fostu numitu inainte de timpu in functiunea de Cubbe-Veziru, si apoi Caimacanu in Constantinopole, care se considera de prim'a dignitate in imperiu dupa dignitatea de mare-veziru. June anca, a facutu fórte multe lucruri pe dosu; éra aroganti'a sa a fostu in parte caus'a revoltei, din care a urmatu detronarea lui Mustafa. Cu timpu mai imbetranindu, s'a facutu mai tractabile, si prin acést'a nu numai i s'au iertatu pecatele d'in trecutu, dar' anca Sultanulu acumu regnante (*), dupa sugrumarea rebelliunei, l-a facutu Pasia in Sebasti'a.

(*) Achmetu III. *Tr. Rom.*

lucruri se audiau vorbindu-se cu tóta licenti'a in Constantinopole, si ele erau proba destulu ca o revolutiune este imminente. Dar' fiinduca nu era unu conducâtoriu, si occasiunea buna anca nu era venita, asia puçinu in urma li s'a presentatu ocasiunea chiar' prin numirea tinerului Kioprili Abdulah Pasia de Caimacamu in Constantinopole.

SEDITIUNEA DE MULTU ASCUNSA ERUMPE IN REBELLIUNE PUBLICE

CX. Asia, pre candu acestu Kioprili Abdulah Pasia, catra finitulu lunei Muharremu, anulu Hegirei 1114, mergea dimpreuna cu Defterdarulu din Stambulu spre a imparti soldatiloru soldulu, vinu Gebedgii, cari in ordine urméza immediatu dupa Ieniceri, si batu de trei-de patru-ori la pórt'a Caimacamului si a Defterdariului cá se le platésca si loru soldulu. Caimacamulu inse i amêna de pe o dî pe alt'a. Atunci ei tramitu cam vre-o patru-dieci de cameradi ai loru la Caimacâmulu, chiar' cându acesta era in Divanu ascultandu plangerile poporului, si ceru in tóta umilinti'a prin unu Arzuhal, ca se li respunda soldulu precumu se cuvine. Dupa perlegerea acestui Arzuhal, sangele tineru alu Caimacamului se aprinde focu, in câtu infruntandu pe Gebedgii cu cuvinte fórte dure, insultatórie, i avisésa se astepte, câci acumu nu sunt bani in thesaurulu publicu. Gebedgii, irritati pentru acésta tractare, esu din Divanu, si indata mergendu pe scari scapa in cele mai amare injurii contra Caimacamului. Ei pronuntiau insultele cu voce asia de tare, in câtu toti cei de prin pregiuru le poteau audi. Caimacamulu informatu despre aceste tramitte immediatu pe Muhziri (54) dupa ei, cu ordinu de a-i prinde

H. 1114. — I. C. 1702.

(54) *Muhziri*. Nume formatu d'in verbulu *ihzar*, a aduce; câci oficiulu loru èste, nu numai a tiené garda la palatulu vezirului, ci de a aduce pe criminali naintea judecatiei, si déca unii d'in acesti-a sunt in arestu, a-i pazi pèn'la prossimulu divanu. Langa acestu oficiu nu se ordina nici-o Oda particulara de Ienicieri; ci déca unu Ciorbagi (*) devine Muhzir Agalik, atunci regimentulu comandatu de acesta face servitiulu Muhziriloru. Ér' déca ajunge in absenti'a Sultanului Caimacamu de Constantinopole, atunci alta Oda de Ieniceri se alege pentru acestu servitiu. Este unu corpu anume alesu d'intre Muhziri pentru esecutiunea cu mórte, a criminaliloru; acesti Muhziri se numescu Falangagii (**) de la Falanga, séu instrumentulu, cu care se servescu la decapitare.

(*) Capitanu la Ieniceri. *Tr. Rom.*
(**) Probabilu de la italienesculu Falange (se dice si romanesce Falanga), si insèmna a lua pe cine-va cu cét'a.

pe toti si a-i duce la comandantele loru spre a le lua viéti'a. Scimu ca la turci este crima capitala candu cine-va se oppune judecatoriului, séu intrebuintiéza cuvente injurióse contra lui, si mai alesu contra Caimacamului, care se considera de vicariu séu representantele Sultanului. Muhzirii intrebuintièza fortia; dar' Gebedgii anca se oppunu cu arm'a, si facu unu mare tumultu pe strade; dar vediendu ca numerulu adversariloru é mai mare si nu se potu tiené in contra loru, asia incepu a striga dupa ajutoriu, servíndu-se de formul'a usitata la soldati, care dîce: Ioldasiu ioc midur? Nu mai sunt cameradi aci?

GEBEDGII CEI DE'ANTAIU INCEPU REBELLIUNEA

CXI. La acestu strigâtu alérga Gebedgii din tóte partile, elibera pe cameradii loru din manile Muhzirìloru, alunga pe servitorii justitiei indereptu, si se intorcu cu triumfu la locuintiele loru. Aici spunu celorulalti cameradi ai loru totu ce au facutu si auditu, ce au vorbitu si ce au sufferitu; éra apoi mai adaosera, ca pênê atunci in vanu astépta a li se da soldulu loru, pênê candu impartirea acestui-a este in man'a unui omu june, smintitu la creri, pentru inalt'a si nemeritat'a sa dignitate.

CARACASIU SE PUNE IN FRUNTEA REBELLILORU SI ATTACA PE CAIMACAMULU

CXII. Tóte acestea le confirmâ naintea corpului Gebedgiiloru si Caracasiu (55) Mehemedu, unu omu fórte cutediatoriu, care cercandu tóta ocasiunea pentru a schimba regimulu, a inceputu a atîtia tóta adunarea ca se-si resbune asupr'a Caimacamului pentru injuri'a ce le-a facutu. Toti ca unulu se invoiescu la acést'a, prindu indata armele si alérga in massa la palatulu Caimacamului. Acest'a informatu despre totu lucrulu, scapa prin o usia laterale, si se mântuie in câtu pentru persón'a sa; dar' n'a potutu scapa de periclu nici pe Sultanu nici imperiulu.

IENICERII SI ULEMII SE UNESCU CU GEBEDGII

CXIII. Câci dupa ce le-a scapatu Caimacamulu din mana, Gebedgii au inceputu a percurge in masse tóte stradele, si au resculatu pe ienicerí si pe Ulemi, espunendu si acestora din nou plangerile loru

(55) Proprie *Caracaslu*, adeca Mehemedu cu sprîncene negre. *Tr. Rom.*

contra administratiunei celei rele ce urméza gubernantii. Dupace s'a implutu tóta cetatea de acestu tumultu, in diu'a urmatória se intrunescu capii revolutiunei in Atmeidanu (56) si decidu, ca séu se móra séu se curatie din viétia pe Vezirulu, pe Mufti si pe toti opressorii poporului, apoi resolutiunea acésta o confirma cu juramentulu loru.

CONSPIRATORII ISI NUMESCU CAIMACAMU PE HASAN PASIA; ISI ALEGU VEZIRU PROPRIU, MUFTI ETC.

CXIV. In acésta adunare, Ferrari Hasan Pasia se offere de capu alu loru; conspiratorii primescu si-lu facu Caimacamu in loculu lui Kioprili Abdulah Pasia. Nakibulu, Kiasibi Mehemedu Effendi (57), primesce asupra-si officiulu de Mufti, si in acéstă calitate emitte unu Fetva. Unu altu individu puçinu cunoscutu, cu numele Dorodgianu Ahmedu Pasia, care dupa rechiamarea sa din postulu de gubernatore, traia retrasu in Constantinopole, fù numitu de catra rebelli mare Veziru. Kulkiehaia Tcialik Ahmedu Aga se pune Ieniceru Agasi. In fine Div (58), Ali Aga (59) fù restauratu in postulu de Kulkiehaia, din care fusese destituitu.

(56) *Atmeidan.* Hipodromulu edificatu anca sub Justinianu imperatu; nu è departe de beseric'a S-ta Sophia, si se intinde de-a-lungulu curtiei Giamiei Sultanului Achmetu. Asta-di servesce érasi scopului primitivu, adeca de scóla pentru caii Sultatanului; elu servesce cá locu de intrunire a rebelliloru.

(57) *Kiasibi Mehemedu Effendi.* Originariu d'in famili'a Emiriloru; sub Sultanulu Mahomedu IV a fostu inaltiatu la dignitatea de Mufti. Supranumele de Kiasibi, adeca minciunosu, i s'a datu pentru ca-i placé se mintia. Este usu la Turci a distinge pe unii prin particulari cu epitete (*), pentru ca ori n'au nume de familia, ori pórta mai multi unulu si acelasiu nume. Asia pe acelasiu timpu mai era unulu cu numele Sadik Mehemedu Effendi, adeca Mehemedu Effendi Iustulu, pe care Sultanulu acumu regnante l-a onoratu cu dignitatea de Mufti, dar' puçinu dupa aceea a fostu destituitu, pentru-ca la immormentarea unui fiiu alu Sultanului in locu de Genare Nemazi, séu rugatiune funebrale, a cantatu Beiram Nemazi, séu cantare de bucuria.

(58) Insemnéza: Gigante. *Tr. Rom.*

(59) *Div Ali Agă.* Din simplu Ieniceriu a inaintatu prin diverse graduri pén'la postulu de Kulkiahaisi; mai tardiu fiindu destituitu, traia retrasu in Constantinopole. Dupa sugrumarea rebelliunei a fostu singuru care a scapatu de persecutiunea lui Achmetu, si precumu se spune, a fugitu la Gezair, séu Algiru cum dicu europenii, in câtu nime nu i-a mai auditu de nume.

(*) A se yedé not'a 2 la Capu VIII. din cartea III. *Tr. Rom*

REBELII INCHIDU PORTILE CETATIEI

CXV. La consiliulu acestora, conspiratorii inchidu tóte portile Constantinopolei, pentru a preveni ca nime se nu póta informa pe Sultanulu despre intentiunea loru; si nu lasa pe nimene se ésa din cetate, afara de cei pe cari i tramiteau ei cu ordonantie. Dupa aceea punu man'a pe arsenale, si cu armele cè erau destinate pentru resbellu in contra inimiciloru esterni, ei se prepara in contra imperiului insusi.

SULTANULU TRAMITE UNU DELEGATU LA REBELI

CXVI. Audîndu Sultanulu despre acést'a, tramite pe capu-secretariulu Mustafa Effendi (60), cá delegatu la poporulu Constantinopolei, pentru cá se-lu intrebe ca ce este caus'a acestei ne mai audîte rebelliuni in capital'a imperiului, si totodata se promita poporului, cà Sultanulu voiesce a implini totu ce-i va cere.

REBELII TRACTÉZA REU PE DELEGATU

CXVII. Candu acestu delegatu, in a opt'a dî dupa inceperea rebeliunei, adjunse la cetate, sentinel'a de la pórta ilu face se descalice, si legandu-lu ilu duce in Atmeidanu, unde capii rebeliloru isi pusesera corturile loru. Poporulu vediendu-lu pe strade, indata incepe à striga, ca éca unu spionu a venitu! si aruncandu-se asupr'a lui, inainte de a poté ajunge la capii revolutiunei spre a-lu esamina, séu inainte de a se poté impedeca violenti'a ce cadea asupr'a lui, poporulu ilu maltratéza de mórte, si-lu constringe prin torture a spune cà ce face Sultanulu in Adrianopole. In midi-loculu acestoru crudelitati inse, si in spaim'a sa, intr'atâtu isi perduse si simtîrile si vorb'a, in câtu nu a potutu se spuna nimicu din ceea ce-i cereau a marturisi. In fine vediendu ei ca in urm'a acestoru maltratari incepe a trage de mórte, au trebuitu se-lu transpórte intr'o casa invecinata.

REBELII PLÉCA DIN CONSTANTINOPOLE LA ADRIANOPOLE

CXVIII. Acestu pasiu alu Sultanului atîtiâ si mai multu pe rebeli

(60) *Mustafa Effendi*. La inceputu, sub marele Veziru Amudge Ogli Husein Pasia, a fostu Kiucink Teskieredgi, apoi Buiuk Teskieredgi. Dupa calcarea rebelliunei a fostu tramissu la Mecca cu Daia Cadina seu nutricea Sultanului de acumu; dar' a peritu prin unu naufragiu inainte de a ajunge la Alexandri'a.

in contra lui, si cu o estrema celeritate facu cele mai mari dispositiuni pentru a-si forma o armata, apoi in a noue-spre-diecea dî de la inceputulu rebelliunei aveau adunati preste cinci-spre-diece mii de soldati; si plecandu cu acesti-a din Constantinopole, se oprescu mai ântâiu la satulu Davud-Pasia cu intentiunea, ca déca musulmanii din Adrianopole aru cutèza a li se opune, se stérga de pe faci'a pâmentului acésta rîvala a capitalei imperiului. Dupa acésta a loru resolutiune in a sies'a dî de la plecarea loru din Constnntinopole au ajunsu in Hapsa, o mica urbe nu departe de Adrianopole; de aici au tramisu o deputatiune la Sultanulu care se-i spuna, cá ei nu s'au conjuratu contra Maiestatiei sale, ci in contra reiloru administratori ai statului; si ca nu au prinsu arm'a pentru a bate pe musulmani, ci numai pentru a constringe pe acei-a, cari cu inima infidela au vendutu inimiciloru securitatea statului, se fia supusi unei stricte cercetari, si judecati dupa sacr'a si divin'a lege a coranului. Er' déca Maiestatea sa Sultanulu intr'o causa puru juridica precumu este acést'a, ar' vré se intrebuintieze armele, atunci se scia ca noi suntemu fórte resoluti a reprime forti'a prin fortia, si in acestu casu numai elu va fi respundietoriu inaintea lui Dumnedieu pentru versarea cea inutile a sangelui ottomanu. Intr'aceea ei pe suptu mana au datu locuitoriloru din Adrianopole se intieléga, cá nu cumu-va se li se oppuna cu arme, déca voiescu se nu fia espusi unei spoliatiuni complete, câci ei nu vinu pentru à se bate in contra fratiloru loru, ci numai pentru a tiené judecata dupa lègea coranului asupr'a tradatoriloru si asupritoriloru imperiului ottomanu, si a-i puni pe acesti-a asiá precumu merita.

SULTANULU MERGE CU TRUPELE SALE IN CONTRA REBELLILORU

CXIX. Indata ce Sultanulu a fostu informatu despre acést'a prin ciausii sei, da ordinu a se aduna cu cea mai mare graba tóte trupele sale europene, si le demanda cá sub comand'a Vezirului Rami Mehemedu Pasia se mérga in contra rebelliloru. Pentru mai mare incuragiare a armatei, Mufti Feizullah Effendi (61) prin unu Fetva alu

(61) *Mufti Feizullaff Effendi* Nascutu in Van la confiniele Persiei, si descendente d'in famili'a Emiriloru. Pe timpulu lui Mahomedu IV a fostu Muderis séu magistru in scól'a Suleimanie; de aici Mahomedu l-a facutu Siehzade Hoge, séu preceptorele

seu declara, cá rebellii sunt cu totii infideli si Ghiauri, si celoru car voru lupta in contra loru cu vigóre, le promitte corón'a de martiriu.

fiiloru Sultanului, cari erau Mustafa si Achmetu. Dupa ce in contra usului, a fostu in diverse functiuni eclesiastice, in urma fu inaintatu in dignitatea de Mufti pe care o a tienutu siepte ani de dîle, lucru neaudîtu pôn'acumu la Turci. Avea puçina invetiatura, era inse mai astutu decâtu mai prudente. Esercità o putere prodigiósa asupr'a Sultanului; multi credeau ca l-a farmecatu; câci nu facea nici nu intreprindea nimicu mai inainte de a-lu consultá; nici nu-i refusá ceva. In vorbire se folosia de dialectulu persianu, de aci poporulu ilu numi Kisilu basi, adeca capu rosiu, supranume ce poporulu da persianiloru. Avaru in supremulu gradu, in câtu primià daruri cu amenduóe manile, si candu cine-va nu-i da, nu'i era rusîne se céra; si totu pentru bani impartià Fetva, precumu cine-va ilu platià, fia pe dreptu, fia pe nedreptu. Au avutu patru fii, cari incrediuti in puterea parintelui loru, facèau ce le placea, si ori-ce disordine si turburare. Pe celu mai mare pe care l-au avutu de la fiic'a renumitului Vanli Effendi, l-a facutu Nakib. Pe ceilalti trei de si tineri, anca i-a facutu Molahi, posturi pre câtu de onorabili, pre atâtu si de profitabili. Fiindu cu prè mare indulgentia catra fiii sei, au atrasu asupra'si indignatiunea nu numai a Ulemiloru, séu Clerului, cí a totu poporulu. Mai alesu unulu d'in fiii sei a escelatu prin escesiv'a sa arrogantia. Facutu de tatalu seu Molahu de Kudgisierif séu Ierusalimu, s'a purtatu aici cu atât-a insolentia catrà Cerkes Mehemedu, gubernatorele cetatiei, in câtu acesta a trebuitu se perasésca Ierusalimulu si se se retraga la Gaza. Dupe departarea gubernatorelui, Molahulu simtindu-se turburatu nóptea prin urlaturile câniloru, ér diu'a prin susurul tientiariloru, a ordinatu locuitoriloru ca se ucida pe toti canii, si se-i aduca in tóta diu'a o cantitati de tientiari omoriti. Acesta nu numai ca era unu lucru fórte dificile pentru poporu, dar' era chiar' si in contra preceptelorn coranului, care interdice uciderea caniloru séu altoru animale domestice, afara de cele care servescu pentru nutrimentulu omului; asiá locuitorii, tramitu o deputatiune in secretu cu unu Arzmahzar la gubernatorele loru in Gaza, si-i arata cu ce imposite injuste sunt asupriti. Cerkez Mehêmedu, despre care se póte dîce ca intrecea in pietate si justitia pre toti Mahomedanii, si n'avea nimicu barbaru in sine, nu potea crede, cà unu Molah se fia capabile de a comite asemenea crima, si spre a se convinge despre adeveru, tramita o persóna de confidentia la Ierusalimu. Ajunsa acea persóna acolo, vede ca tóta cetatea este in agitatiune si disordine; toti locuitorii lasandu'si lucrulu se ocupá cu prinderea de musce, si le insirá pe açie un a dup'a alta, spre a le potè numera mai usioru. Intorcèndu-se acelu omu, repórta domnului seu deameruntulu cele ce a vediutu si auditu. Constatandu-se fapt'a, Cerkes ca omu de simtiu si de pace decise a cerca mai antaiu cu binele si asia scrise lui Molla invitandu'lu, ca se nu incarce pe suditii Sultanului cu lucruri asia grele si nefolositórie, nici se profaneze legea profetului, pentru a carei mantienere este tramisu in Ierusalimu; se nu atraga urgi'a publica preste numele parintelui seu si alu seu propriu prin crime ne mai audite; câci déca tóte aceste voru ajunge la urechile Sultanului, se póte astepta la cea mai mare disgratia. Molahulu respunde: « Tie-ti este usioru a invoca legile Coranului, si preceptele moralului, pe câtu timpu esti

ARMAT'A SULTANULUI VEDIENDU CORANULU TRECE LA REBELLI

CXX. Candu ambele armate erau façie in facie, vine Nakibu Effendi, care facea pe Mufti conspiratoriloru, si aréta trupeloru Sulta-

« in Gaza, unde nu te turbura muscele preste di, nici cânii preste nópte; « dar' alt'a este in Ierusalimu, unde canii te turbura nóptea, ér' muscile nu-ti dau pace diu'a nici macar se tii judecata ómeniloru. » Mehemedu vediendu d'in acestu respunsu, cà omulu este incorrigibile; ér pentru a totu-potinti'a perintelui seu necutediendu a i resiste, tramite unu raportu la Mufti despre totu lucrulu, acludendu atâtu suplic'a locuitoriloru din Ierusalimu, câtu si respunsulu Mollahului, si-lu róga a pune capetu procedurei ultragióse a fiiului seu. Dar' pre candu voiá se indrepte pe altulu, era pe aci se cada elu in necasu. Mufti, care pentru indulgenti'a catre fiii sei se potea numi cu dreptu cuventu, marele Elí alu Turciloru, primindu scrisórea lui Cerkes, se infurià si se revoltà nu contra fiiului seu, cì contra lui Cerkes Mehemedu, si mergendu imediatu la Sultanulu, incarca pe innocentele gubernatoru de Ierusalimu cu cele mai grave calumnìi, in câtu Sultanulu da ordinu lui Kapugi Basi se merga indata la Ierusalimu, si in puterea Chatisierifului ce a primitu, se ucida pe Cerkes Mehemedu, si se-i aduca capulu. Capugì Basi, omu prudente si amicu intimu alu gubernatorelui, se face ca si candu ar' pleca d'in Constantinopole spre Ierusalimu, se intórce inse pe alta cale, merge in secretu la marele Veziru, Amudge Ogli Husein Pasia, comunica ce ordinu a primitu de la Sultanulu, si-lu intréba ce se faca. Husein Pasia.. care apucase se audia ceva despre purtarea ridicula a Molahului d'in Ierusalimu, indata intielege cà de unde vine acestu atentatu asupra vietiei lui Cerkes Mehemedu. Asiá, fara a perde timpu, se presenta la Sultanulu, si-i dîce: « amu intielesu Maiestate, ca a-ti datu ordinu a se ucide gubernatorele « de Ierusalimu, permiteti-mi se intercedu pentru viéti'a unui omu, despre care sciu ca ve servesce cu onóre si fidelitate ». Sultanului repete totu ce Mufti au adusu contra gubernatorelui, si-i adaoge, ca pentru aceste a tramisu unu Kapugì Basì cu unu Chatisierifu, se-i iea viéti'a. Vezirulu aréta ca calumnii sunt tóte denuntiarile lui Mufti, si demonstra pênê la evidentia purtarea scandalósa a fiiului acelui-a in Ierusalimu. Mustafa i replica: « Me dóre si-imi pare reu, ca « sedusu prin relele informatiuni ale altor-a, amu datu ordinu a se ucide « unu omu innocente si bunu servitoriu; dar' nu vedu remediu, cumu s'ar « poté revoca acestu ordinu; câci Capugi Basi va fi acumu departe pe cale, si in « vanu vomu tramite cursoru in urm'a lui, câci nu-lu va mai póté ajunge. » « Trebue « se cercamu o cale séu alta — observa Vezirulu —; câci ar' fi tristu cá se cada asu- « pr'a capului nostru sangele innocente numai d'in negligenti'a ca n'amu facutu totu « ce depinde de la noi pentru a-lu salvá. Io credu, ca provedinti'a divina care cu- « nósce bunele nóstre intentiuni, va fi inpedecatu unde-va in cale pe Capugì Basi, si « ne va da tîmpu de a-lu ajunge si a-lu chiama inderetru. » Dupa aceste rationamente Vezirulu obtîne permisiunea de á revoca Chatisierifulu; si mergêndu acasa, ordina lui Capugi Basi, se tréca nóptea in Asi'a si se plece, cá celu puçinu la apparintia se se védia, ca n'a intardiatu a esecutá ordinulu Sultanului. In demânéti'a

nului unu volumu mare de carte a coranului, si le róga se considere bine, ca «ei cu totii suntfrati de aceeasi credintia, de acelasiu sange, « si suditii unui si aceluiasi imperiu; ca poporulu din Constantino- « pole nu a prinsu armele cu intentiúnea de a resturna imperiulu, « séu de a intreprinde ceva ce ar' fi contra legei sacre a Coranului, « ci numai pentru a puni pe infideli si pe tradatorii de lege, conformu « preceptelоru acestei-a; pentru aceea déca ar' cutedia a se oppune « unei intentiuni atâtu de divine, atunci se scia ca-si tragu asupr'a « loru nu numai mâni'a lui Dumnedieu, dar' anca si alte pedepse « fórte severe. Acestecuvinte au abatutu cu totulu ardórea trupeloru « Sultanului de a se lupta pentru elu, ci din contra au fostu atâtu « de miscate in spiritulu loru, in câtu lasandu pe Vezirulu loru, au « trecutu tóte in partea rebeliloru si i-au salutatu ca pe frati.

VEZIRULU LASATU DE TRUPELE SALE FUGE IMBRACATU IN VESTMINTE NECUNOSCUTE

CXXI. In acésta stare desperata, Vezirulu se imbraca in vestminte necunoscute si insoçitu de duoi servitori ai sei fuge la Varna. De aici merge la Constantinopole, cu modulu, precumu dîcu unii, ca s'ar fi ascunsu intre femeile unui omu, anume Araidgisade. La Constantinopole a statu câtu-va timpu ascunsu in suburbiulu Eiubu, unde isi edificase elu insusi o casa.

REBELLII CERU DE LA SULTANULU PE DUOI MUSULMANI SI PE UNU CRESTINU PENTRU A-I UCIDE

CXXII. Rebellii mergu inainte, si trecêndu preste greutatile mai mari inaintéza spre Adrianopole, si se punu in campu intr'unu locu numitu Solakcesmegiu (62), aprópe de cetatea Adrianopole. De aici

urmatória, Vezirulu tramite unu altu Capugí Basi cu Fermanu cá se ajunga pe celu d'ântâiu si se-lu aduca inderetru. Cu modulu acesta Vezirulu prin o istetime laudabile, a scapatu viéti'a unui omu, pe care Mufti prin o reutate barbara si esecrabile voiá se-lu stinga. Au mai comisu fiii lui Mufti anca si alte multe crime nu mai puçinu barbare si atroci, me crutiu inse si pe mine, si pe lectori de neplacerea de a le numeraací.

(62) *Solakcesmegiu.* Fontan'a lui Solak, situata in midi-loculului unui campu d'intre Constantinopole si Adrianopole, in departare de unu milu italianu dela acésta d'in urma. I s'a datu numirea de Solacu de la architectulu care o a construitu, si care séu a fostu d'in cét'a Solaciloru, séu cà n'aù avutu o mana (*).

(*) Solacii suntu o specie de dorobanti. Er cuventulu Solac dupa origine insémna stangaciu. *Tr. Rom.*

trâmitu o deputatiune la Sultanulu cu rugare, cá se le dea pe Vezirulu, pe Mufti dimpreuna cu toti fii lui si pe Maurocordatu.

SULTANULU I DA

CXXIII. Sultanulu, care prevediuse tóte acestea, din marea reverentia ce o avea catra Mufti, i dedese cu câte-va dîle mai inainte bun'a ocasiune de a scapa; dar' tramisese totodata in urm'a lui vre-o cati-va Bostangii, ca se aiba grige, si se-lu oprésca in fug'a sa, déca ar' vedé ca se apropia vre-unu periclu. Vediendu inse cá rebellii persistu in pretensiunile loru, a tramisu immediatu pe alti Bostangii, spre a'lu aduce indata indereptu la Adrianopole; aici l-a datu dimpreuna cu fiii lui in manile rebellilоru.

REBELLII PUNESCU PE MUFTI CU MORTE FORTE CRUDELE

CXXIV. Pe data ce rebellii au avutu in mana pe Mufti, l-au torturatu in modulu celu mai crudele. Siese cuie i-au batutu in genunchi, si prin alte midi-lóce si mai crudele au incercatu a scóte din elu se spuna, ca unde au ascunsu tesaurii immensi, adunati precumu se dîce, in sume innumerabile. Er' elu, ca barbatu de mare spiritu, sufferia tóte cu o admirabile patientia, si fara ca se pronuntie unu cuventu de durere, ci invocandu numai resbunarea lui Dumnedieu asupr'a unui poporu atâtu de ingratu si impiu. Dupa-ce puterile sale au fostu cu totulu stórse prin atâte torturi, in urma ilu omorira, si cadavrulu lui (63) ilu aruncara in mare, ca si candu ar'

(63) *Cadavrulu* lui. Dupa legea Coranului si dupa constitutiunile imperiului ottomanu nu è permisu a pedepsí cu mórte pe unu Molah si cu atâtu mai puçinu pe unu Mufti. Pedéps'a cea mai grea pentru clasa Ulemiloru si Cadiiloru este esiliulu. Asiá rebellii n'ar fi potutu escusa nici-odata mórtea lui Mufti, déca nu l-ar fí declaratu de Ghiauru séu infidelu. Si pentru cá se faca, cá poporulu se créda in probab litatea acestei pretentiuni, ei n'au voitu se sufere cá Mufti se fia ingropatu intre ceialti, cí au chiamatu unu preotu grecu, care se-lu immormênte. Acesta a chiamatu vre-o câti-va omeni, care l'au téreitu de-a-lungulu stradeloru; ér elu mergêndu nainte, in locu de imnulu funebrale, cantá aceste cuvinte: Εχατά έις τήν ψυΧήν 6ον. Spurcatu è sufletulu teu! Si in urma l-a aruncatu in mare. Se mai dîce, ca inainte de a-lu arunca in apa, l-a afumatu, pronuntiandu asupr'a cadavrului aceste duóe mici versuri turcesci:

Ne sizungder, ne þizumder;
Dos dogru Gehennem inder.

fi fostu unu infidelu, si n'ar' merita de a fi immormentatu ca unu adeveratu musulmanu.

SULTANULU CONFIRMA IN FUNCTIUNE PE VEZIRULU NUMITU DE REBELLI

CXXV. Din tóte acestea Sultanulu vedea pré bine. ca poporulu este cu multu mai irritatu in contra lui, decâtu precumu isi imaginase la inceputu; prin urmare tramite sigilulu veziratului la Dorogianu Ahmedu Pasia (64), pe care rebellii ilu alesesera mare veziru, si confirma in posturile loru pe toti ceilalti demnitari numiti de rebelli, promitiendu-le totodata a implini tóte câte voru cere. Pre langa acestea le mai annuntia, ca marele Veziru si Maurocordatu au fugitu, dar' i assecura, cà indata ce voru fi prinsi, i va estrada si pe acesti-a.

REBELLII TRAMITU SI CHIAMA LA SINE PE AHMEDU FRATELE SULTANULUI

CXXVI. Dar' indulgenti'a Sultanului a facutu pe rebelli anca si mai insolenti asiá, in câtu ei mergea acumu cu ide'a de a-lu detrona. Cu scopulu acest'a tramitu o scrisóre la Sultanulu Ahmedu, fratele lui Mustafa, in care ilu róga, ca déca este possibile, se vina la armata, câci conspiratorii se sfiescu a intra cu mana inarmata in palatiulu imperiale. Er déca elu fara séu cu permissiunea fratelui seu, ar' poté, se vina la armata, atunci acést'a immediatu ilu va proclama de imperatu. Sultanulu Mustafa, interceptandu acésta scrisóre, a remasu

Adica: Nici alu seu, nici alu meu;
In iadu è sufletulu seu.

Aceste cuvinte intr'atâtu au placutu Turciloru, in câtu nu numai au laudau genialitatea preotului, ci l-au si remuneratu pentru acésta.

(64) *Dorodgianu Ahmedu Pasia.* Inainte se numiá Damad Ahmedu Pasia. Damadu insémna ginere, si elu tiené pe sór'a marelui Veziru Amidge Ogli Husein Pasia, nepót'a lui Kioprili Mustafa Pasia, cea mai frumósa femeia pe timpulu seu. dar si ceea mai desfrenata, in câtu isi tinea o multime de amanti, mai alesu francesi. Dupa aceea rebellii l'au numitu Dorodgianu, fiindu-ca semena fórte multu cu Dorosienskihetmanulu Cosaciloru, despre care amu vorbitu mai in susu, si pe care Turcii de comunu ilu numia au Dorogianu. Sub veziratulu lui Husein Pasia, s'a facutu gubernatore de Ainebacht seu Naupactu ori Lepante. Dar' Daltabanu l-a destituitu d'in acestu postu, si dupa aceea a dusu viétia privata in Constantinople. In urma a fostu esilatu in Lepante, unde in câte-va luni a muritu de superare. A remasu unu singuru fiiu de elu; care jucandu-se odata in gradina, a cadiutu in tr'o fôntana si s'a innecatu.

multu timpu in dubiu, óre se ucida pe fratele seu, sóu se resigneze la tronu de buna voia in favórea acestui-ă. Multi dintre officierii sei de casa i consiliau a comitte fraticidiulu, dicêndu cà prin acést'a conspiratorii voru fi constrinsi a-lu sustiené pe tronu, ne mai fiindu altu principe ereditariu alu imperiului. Sultanulu inse se infiorâ de o fapta atâtu de contranaturale, si se resolvi mai bine a se lasa in manile provedientiei divine.

MUSTAFA INSUSI INALTIA LA TRONU PE FRATELE SEU AHMEDU.

CXXVII. Mergo dreptu aceea la fratele seu Ahmedu, si imbraçiosindu-lu cu multa affetiune si face cunoscutu, cá vointi'a generale a poporului ilu chiama cá se ocupe tronulu; si elu mai ântâiu a venitu se-lu salute cá pe Sultanu. Departandu-se de la elu, i-a dîsu urmatóriele cuvente: « Se-ti aduci aminte, iubitulu meu frate, cà « sub timpulu câtu amu statu eu pe tronu, tu te-ai bucuratu de « cea mai mare libertate; te rogu dar', se-mi lasí si tu assemenea « libertate. Se-ti mai aduci apoi aminte, ca adeveratu ca te inalti « cu dreptu la tronu, ca pe care a fostu si parintele si fratele teu, « dar' instrumentele prin cari te redici la tronu sunt rebellii trada- « tori; si déca vei sufferi cá se scape acesti-a nepedepsiti, ei in scurtu « timpu voru tracta cu tine precumu se pórta de presentu façie cu « mine».

SULTANULU MUSTAFA MORE

CXXVIII. Dupa ce a dîsu aceste, s'a retrasu chiar' in acea camera, unde a tienutu pe fratele seu Ahmedu inchisu. Aici a cadiutu intr'o profunda melancolia, care i-a causatu si mortea, si in a siesea lună dupa detronarea sa a trecutu in palatiulu eternu, ce profetulu Mahomedu a preparatu pentru elu. Timpulu câtu a domnitu a fostu optu ani si vre-o câte-va luni.

CALITATILE LUI MUSTAFA

CXXIX. Mustafa era unu Sultanu, de la care la inceputulu domnirei sale se astepta fórte multu; dar' in urma fortun'a i-a fostu contraria. In primii ani ai imperatiei sale a fostu mai ferice decâtu in cei din urma. Elu de la natura avea mai mari daruri decâtu pre-

decesorii sei ; era un omu cu judecata matura, de o diligentia mare si sobrietate rara. In colectarea si impartirea baniloru publici nu era nici avaru nici prodigu. Omu justu ; si fórte devotatu religiunei sale. Unu calaretiu bunu si tragêtoriu escelentu. Elu si-a câstigatu mare renume prin pacea de la Carlovitiu, care parintele seu si ambii sei unchi in vanu o au pornitu si in vanu s'au ostenitu pentru ea, dar' elu o realisâ prin o admirabila conciliatiune a tuturoru partideloru. Era de o statura midi-locia ; façi'a lui era rotunda si frumósa de colóre alba si rosia ; barb'a lui rosia, subtîre si nu prè lunga, nasu scurtu si cevasi redicatu in susu ; ochi albastri cu sprîncene subtiri si galbene. Primavér'a avea nisce pete pe façie, cari inse dispareau iérn'a. Dupa elu n'a remasu nici-unu fiiu in vietia, de si a fostu tata la fórte multi. Avea o particulara affectiune catra Ibrahimu (65), fiiulu unchiului seu Ahmedu, si-lu tienea pururea langa sine ; se dîce ca l-ar' fi designatu de succesore alu seu, in casulu candu ar' fi muritu fora eredi.

(65) *Ibrahimu*. Unu principe plinu de buna-sperantia si de o natura escelenta. Audiu ca a muritu in Constantinopole, dupa ce m'amu departatu eu de acolo.

Sub durat'a imperatiei lui Mustaf'a II. s'a facutu ce-va schimbare intre principii d'in Europ'a, si anume :

In Spani'a : dupa Carolu II. a urmatu Filipu V. a. 1700.

In Angli'a : dupa Vilhelmu III. a urmatu regin'a Anna, fii'a lui Iacobu II. a 1702. *Tr. Fr.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU III. FIIULU LUI MAHOMEDU IV.

ALU DOUE-DIECI-SI-TREILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA IV.

SULTANULU ACHMEDU OCUPA TRONULU SI CONFIRMA PE CAPII REBELLILORU IN POSTURILE LORU

I. Dupa ce Sultanulu Mustafa a fostu detronatu, 'i successe fratele seu Achmedu, care a intaritu in posturile loru pe Vezirulu Dorodgianu Achmedu Pasia, pe caimacamulu Firari Hasan Pasia, pe Aga Ieniceriloru Cialik Achmedu (1), si pe toti ceilalti la câti rebellii le

(1) *Cialik Achmedu.* Sub domni'a Sultanului Mustafa a fostu unu simplu Ieniceriu, a facutu apoi tóte gradurile in acestu corpu militariu, pêné ce ajunse Kulkiehaiasi; dara dupa aceea si-a luatu dimissiunea si a traitu vietia retrasa in Constantinopole. Erumpendu revolutiunea, si rebelii alegéndu-lu de Ieniceriu-Agasi, elu in acésta calitate si-a pusu tóta grigea pentru a pazi securitatea locuitoriloru, dandu in acésta privintia probe laudabili, séu mai bine admirabili de prudenti'a sa. Câci in cursu de nóue-spre-diece dîle, in câtu timpu portile Constantinopolei erau inchise, nu s'a intemplatu nici unui locuitoriu nici cea mai mica superare din partea unei bande atâtu de mare de ómeni desperati si furibundi. A trei'a di dupa ce s'au inceputu turburarile, vediendu elu ca negutiatorii si comerciantii (fiindu ca-si aduceau aminte de perderile mari ce au suferitu cu ocasiunea ultimei revolutiuni) se tienu retrasi in casele loru, si nu cutédia a esi in piatia, au datu strictu ordinu, prin care sub cea mai severa penalitate demandà, cà nime se nu pórte nici o frica, ci se stea totu omulu in

conferissera officiuri; si chiar' pe Nakibulu Kiassibi Mehemedu Effendi, pe care rebellii ilu purtasera cu sine, ilu facù Mufti. Prin acést'a a sa purtare a facutu, de conspiratorii nu mai nutriau acumu nici o suspitiune in contra lui, ba isi imaginau anca, cà prin rebelliunea loru si-au castigatu mare favóre la noulu Sultanu.

ISI PROPUNE A PEDEPSI PE REBELLI

II. Pentru cá se amagésca si mai multu pe rebelli, si se-si dea aërulu ca si cându ar' voi se faca totu ce acesti-a pretindu, Achmedu a statu nu mai pucinu de dóue-dieci de dîle in Adrianopole, apoi in Septembre se intórse la Constantinopole, unde imparti cu mâna larga baksisiulu ce este in usu a se da soldatiloru cu ocasiunea oricarei schimbari nóue de regimu. Dupa-ce cu modulu acesta a liniscitu furi'a rebelliloru. a chiamatu la sine pe Silahdar Hasan Pasia (2), care

dughian'a sa, si se-si faca negutiatori'a cá si mai inainte; elu sta bunu ca nime nu va avea dauna nici câtu e pretiulu de unu ou. Elu a si implinitu cu punctualitate aceea ce a promissu, si a sciutu sustiené pe locuitori in atâta securitate, in câtu in midi-loculu atâtoru soldati furiosi, cari nu respirau alta decâtu sange si omoru, ei poteau ambla nevatemati, ca si candu ar fi fostu in altu locu si nu la ei acasa in cetate. In mergerea sa la Adrianopole a facutu ceva anca si mai admirabile, adeca a sciutu se tiena pe acea canalia de rebelli, pe cari i conducea la Adrianopole, in o disciplina atâtu de stricta, in câtu nime nu se potea plange, ca vre-unu soldatu i-ar' fi furatu séu luatu cu poterea nici macar' o gaina. Déca acést'a se póte sustiené chiar' si l'a armat'a cea mai regulata si mai bine disciplinata, lasu se judece ómenii cei esperti. Acésta au fostu caus'a, ca atunci candu la ordinulu Sultanului a fostu aruncatu in marea marmora, tóta Constantinopolea i-a deplansu trista-i sórte.

(2) *Silahdar Hasan-Pasia.* Acesta s'a nascutu in Morë'a, si anca de tineru, sub domni'a lui Mahomedu Sultanulu, fu susceputu in palatulu Sultanului, unde in urma a fostu numitu Silahdar, titlu ce l'a conservatu si dupa aceea. Dupa dimissiunea sa din acestu officiu, onoratu cu trei tuguri, a luatu in casatoria pe veduv'a lui Musahibu Pasia, faimós'a Chatige, sora cu Sultanulu Mustafa si Sultanulu Achmedu. Acést'a prin gentileti'a sa obtienuse de la fratii sei aci numiti promissiunea cà barbatulu seu va conserva pe viétia nu numai postulu de Rekiab Caimacamu (*), séu unu altu postu de Pasia nu departe de Constantinopole, ci cà in continuu va fi provediutu si cu alte nóue favoruri. Si mai multu: candu barbatulu seu a fostu tramissu la Nicomedi'a, ea a obtienutu de la fratii sei permissiunea de a-lu poté insoci acolo; lucru ne mai auditu pênè acumu, cà o fiia ori sora de Sultanu se póta merge cu barbatulu seu afara din cetate nici macar' departare de un'a diumetate de mila. In urma ajunse mare veziru; dar' i s'a luatu acésta dignitate, nu pentru-ca ar' fi comissu vre-o

(*) A se vedé not'a 6 la Capu IV din Cartea IV. *Tr. Rom.*

tienea pe soru-sa, si pe care ilu facuse Caimacamu in loculu lui Firari Hasanu Pasia, inaintatu la postulu de Defterdariu, si s'a consultatu cu elu despre mesurile ce ar' fi de a se lua pentru a pedepsi pe rebelli. Dar' precumu acesti-a erau cu totii adunati in Constantinopole, asia i se parea lucru periculosu de a pune man'a deodata pe toti si de a-i suppune pedepsei; prin urmare decise ca sub diverse preteste se-i tramita prin diferite provincii ale imperiului, câci asiá ne fiindu impreuna, va fi mai usioru a termina cu ei.

SI SUB DIVERSE PRETECSTE I PEDEPSESCE PE TOTI CU MORTE

III. Asia mai ântâiu incepù cu Caracasiu Mehemedu, capulu principale alu rebelliunei, si investindu-lu cu unu caftanu si cu o sabia, daruri usitate ale fia-carui nuou Sultanu, ilu tramite la Kiabe Sierif, dar' totodata da ordinu, ca indata ce va adjunge la Aleppo, se fia ucisu de man'a unui altu Capudgi Basi. Lui Cialik Achmedu, Aga Ienicerilor i face onórea inaltiandu-lu la rangulu de Pasia cu trei tuguri; dar' indata a trei'a dî ilu chiama cu mare pompa la palatu sub pretestu de a-i da insigniele veziratului; de aici, pre candu tóta lumea se astepta se-lu védia intorcêndu-se investitu cu dignitatea de mare-veziru, ilu ducu pe o alta pórta spre mare, ilu punu intr'o galera, si-lu arunca in marea marmora. Câte-va dîle dupa aceea Dorodgianu Achmedu Pasia a fostu destituitu din postulu seu de mare-veziru; dar' fiindu-ca era prea bine cunoscutu, ca elu n'a cautatu acésta dignitate, ci cà a fostu constrinsu numai de rebelli a o primi, asia i s'a crutiatu viéti'a, si a fostu tramisu in esiliu la Enibacht (3).

HASAN PASIA SUCCEDE IN POSTULU DE MARE-VEZIRU

IV. Catra finitulu lui Octobre i-a urmatu in officiu caimacamulu Silahdar Hasan Pasia. La ordinulu acestuia, in timpu de cinci luni au fostu aruncati nóptea si innecati in canalulu constantinopolitanu mai bine de patru-spre-diece mii soldati, cari séu participasera, séu numai sciusera de rebelliune, si afara de acesti-a anca o multime de

crima, ci pentru ca murmurulu poporului reclama de mare veziru pe Calaiii Achmedu Pasia. Asia Hasan a fostu tramisu apoi ca Pasia in Egiptu, unulu dintre cele mai rentabile gubernamente in totu imperiulu ottomanu. De aici a fostu transpusu dupa câti-va ani in gubernamentulu Tripoli in Siri'a, unde apoi a si muritu.

(3) Naupactum. Lepante. *Tr. Rom.*

Basi, officiari si alti comandanti de armata. Numai duóe persóne au avutu fericirea de a scapa, adeca Kulkiehaia Divu Ali Aga, si Firar-Hasanu Pasia. Celu dântâiu prevediendu periclulu, imbracatu in vestmente necunoscute a fugitu din Constantinopole, si asia s'au ascunsu, in câtu pre langa tóte scrupulósele cercetari nime nu i-a mai potutu da de urma. In câtu pentru Firari, fiindu-ca avea o popularitate fórte mare, si prin urmare era de temutu ca se voru nasce turburari déca ar' procede in contra lui cu tóta severitatea, Sultanulu l-a tramisu din cetate sub titlu de Seraskieru alu Babadagului; dar' immediatu a tramisu ordinu dupa elu, ca se mérga la Sofi'a, si acolo se ocupe postulu de Beglerbegu alu Romeliei. Câti-va ani in urma, dupa ce semênti'a rebelliunei se stinsese cu totulu, Firari, sub veziratulu lui Ciorluli Ali Pasia, a fostu rechiamatu in Constantinopole cu promissiunea de a i se conferi lui acésta dignitate; dar' la ordinulu Sultanului a fostu pusu pe o galera si aruncatu in marea marmora.

OSMANU CAPUDANU PASIA ESTE TRAMISU CU O FLOTA IN MAREA DE AZOVU

V. Intr'aceea Hasanu pune pe creaturele sale in posturile celoru puniti cu mórte. Face pe Abassa Osmanu Pasia (4) mare admiralu, si-i da ordinu a merge cu tóta flot'a in marea de azovu (5) si a fortifica sinulu de la Kiev cu dóue citadele numite Ghierci si Taman.

(4) *Abassa Osman Pasia.* Unu barbatu la Turci de o mare invetiatura si multa prudentia. Sub Sultanulu Mahomedu IV a fostu primitu in palatu, si aici tre cêndu prin tóte gradurile, in urma adjunse la dignitatea de Silahdar. Sultanulu Achmedu III l-a dimissionatu din acestu postu. onorandu-lu cu trei tuguri, si dandu-i mai ântâiu postulu de Rekiab Caimacamu, apoi inaintandu-lu la alte pasialicuri si officiuri. Unii spre a-lu micsiora, dîcu ca ar' fi originariu din Georgi'a. Dar' acesti-a sunt in erróre, câci elu este din Abassi'a, aprópe de Caucasu, ai carei locuitori sunt vecini cu cei din Cercassi'a, si pre langa acesti-a sunt cei mai distincti intre Turci. De aci a remasu acea anecdota, ca de atâte-ori mentionatulu Cerchesu Achmedu Pasia. mergêndu odata la elu pre candu sufferia de nisce friguri, si plangêndu-se ca pre langa friguri i s'a stricatu stomachulu si nu are nici unu apetitu de mancare, Cerkesu Achmedu i dîse in gluma, ca se lase medicin'a la aceia cari sunt nascuti si crescuti in tieri, unde este in usu, ér' elu se nu iea alta decâtu pasta, care este o mancare fórte sanetósa, ce o prepara Abassianii din meiu pisatu, dupa ce l-au curatîtu mai ântâiu de cógia.

(5) Palus Moeotis. *Tr. Rom.*

Acesta esecutà ordinulu cu cea mai mare deligentia; dar' la intórcere au perdutu nóue galere; celelalte au suferitu mari stricatiuni si numai dupa mari dificultati au potutu ajunge la Constantinopole.

HASAN PASIA ESTE DESTITUITU SI-I SUCCEDE CALAILI AHMEDU PASIA

VI. In fine, fiindu-ca poporulu incepuse a se plange si a murmura in contra lui Silahdar Hasan Pasia, acesta in a diecea luna a veziratului seu a fostu destituitu din officiu, si in patru-spre-diece Septembre i-a succesu Calaili Achmedu Pasia (6), unu omu care nu s'a

(6) *Calaili Achmedu Pasia.* Nascutu in Cesare'a din Capadoci'a, din parinti armeni de legea crestina. Dupa ce anca de tineru a fostu adusu in Constantinopole, aici a abjuratu legea crestina, si a fostu admis u in corpulu Baltadgiiloru. Prin purtarea sea la vedere virtuósa, elu a sciutu se-si ascunda naturalile sale inclinatiuni vitióse, si prin acesta a potutu se se faca mai ântàiu Baltadgilar Kiehaiasi; din acestu officiu a fostu apoi tramisu pasia cu duóe tuguri in gubernamentulu Dgita, care este celu din urma ce Turcii possedu.la marea-rosia. Dupa acést'a adjunse la dignitatea de Capudanu Pasia, séu admiralu, apoi Caimacamu in Consantinopole, si in urma a figuratu ca pasia in alte diverse gubernamente ale imperiului ottomanu. In tóte aceste officiuri elu s'a purtatu asiá, in câtu toti ómenii intielepti l-au tienutu de o persóna ridicula si nebunatica; dar' totusi, pentru zelulu seu violentu in contra crestiniloru, facéndu pre langa acést'a parada cá elu este unu strictu observatore alu dreptatiei si alu echitatiei, si-a câstigatu la plebea ignoranta si superstitiósa reputatiune de unu bunu si onestu musulmanu. Pentru a face pre crestini de obiectu alu unui despretiu generalu, elu, pre candu era Caimacamu in Constantinopole, a datu ordinu cá ei toti si preste totu se pórte vestmente numai de matería cu totulu gròsa si negra; in bâi se nu póta purta caltiaminte de lemnu, precumu era usulu pentru scutirea piciórcloru in contr'a ferbenticiei padimentului de marmora, mai departe, cá se pórte unu clopotielu micu la o mana, spre a se poté distinge prin acést'a ghiaurii de adeveratii musulmani, si o multime de alte lucruri de acestea a ordinatu. Dar' fiind-ca Giamiele isi aveau cele mai multe veniturí din bâi, asia dispositiunea lui Calaili in privinti'a acestora le-au venitu fórte daunósa; câci crestinii pentru pét'a rusinósa ce li se dictá, n'au mai voitu se le cerceteze in publicu; de aci au urmatu indata plansori la Sultanulu. Urmarea fu, ca Ali Achmedu Pasia a fostu destituitu din postulu de Caimacamu, si ca tóte ordinatiunile sale sau revocatu; dar' prin acést'a totusi nu s'a potutu nadusi vocea poporului, care 'ile cerea de mare veziru. Câci puçinu dupa destituirea lui, Sultanulu in vestm'nte incognite merge in preamblare prin piatia. si ce aude alta de âtu suspinele repetîte ale poporului, care se plangea de coruptiunea moralitatiei si dicea, ca nu este nici o sperantia de indreptare, péné candu Calaili Achmedu Pasia nu se va face mare veziru. Sultanulu, care nu cunoscea personalu pe acestu omu, audìndu laudele poporului, a venitu la ideea ca acela trebue se fia o persòna meritabila; si fiind-ca se temea ca din acésta schinteia érasi va erumpe flacar'a revolutiu-

facutu prin alta insemnatu, decâtu prin desfrenari si crudelitatile sale in contra suditiloru crestini ai imperiului ottomanu.

nei, cumu erupsese in anulu trecutu, si care abiá era anca innabusita, asiá se resolvi a asculta vocea poporului; destitui pe Hasanu Pasia fara vre-unu altu motivu, decâtu numai sub pretestulu ca Kiehai'a seu Ismail Aga ar' fi comissu o erróre; tramite apoi dupa acestu Calaili la Creta, unde era cá pasia: ilu chiama la Constantinopole, si-lu face mare veziru. Vediendu-se acesta inaintatu la acestu postu atâtu de inaltu, nu potù se se retiena de la vitiele sale pe care pênê acumu le ascunsese cu atâta maiestria, ci le dède cale cá unui torrente, ca se rumpa prin tóte valurile sale. La ântâi'a dî a intrarei sale in officiulu de mare veziru, dupa ce cu insigniele acestei dignitati s'a intorsu in palatulu seu, si tóta lumea era curiósa ca ce va fi primulu seu ordinu in acésta calitate (câci din acést'a, chiar' ca si din primulu cuventu alu Sultanului, au datina Turcii a face conclusiune asupr'a flitórei administratiuni a Vezirului), elu tramite dupa unu croitoriu. Venindu acesta, i comanda a-face unu vestmentu numitu Antarı, din stofa de auru; ceea ce la Turci nu numai ca nu este in usu, ci precumu amu observatu intr'altu locu, este si in contra preceptelorn Coranului. Aducêndu-i-se anca in acea séra acestu vestmêntu, elu ilu si imbraca, si merge la nevestele si concubinele sale pentru a li se areta in nóu'a sa moda si cautà in tóte pǎrtile, se védia, déca-i siede bine. Femeile intielegêndu-lu, si pentru cá se se arete placute barbatului si domnului loru, incepu a-i lauda bunulu gustu si frumuseti'a vestmêntului. Elu ambitionatu de acestu complimentu, se decide a merge asià imbracatu in Galibe-Divanu si a se presenta naintea Sultanului. De altadata i veni ide'a cà pre langa ornamentele usitate ale Veziriloru se inventeze anca altele nóue cari batu mai multu la ochi, si intr'adeveru ca inventà unele in giurulu thiarei, ce, pre cumu amu memoratu mai in susu (*), au datin'a de a purta vezirii, adeca lasà cà metas'a care merge in giurulu thiarei, si plac'a de auru de inainte se fia duplicata si facuta in form'a unei cruci. Dupa ce s'a imbracatu in form'a acést'a ca unu buffonu, a chiamatu pe Ciausiu Basi si l'a intrebatu, déca tóte sunt in ordine pentru plecare. Da, — respunse acest'a — tóte sunt in ordine pe dinafara, dar' lipsescu anca multe lucruri pe dinaintru.» Vezirulu surprinsu de unu respunsu atâtu de neasteptatu, ilu intrebâ ca ce va se dîca acésta? Ciausiu Basi continua: » Inaltimea vóstra v'ati imbracatu intr'unu moduatâtu de ridiculu, in câtu déca ve veti presenta asia naintea Sultanului, nu numai ca ve va destitui din dignitatea de mare veziru, dar' ne aduceti chiar' si onórea nóstra a tuturoru in estremu periclu. Voi sciti singuru, fara ca se am eu a v'o spune, ce lucru greu este a introduce la curte costume nuóe, si ce periclu amenintia in generalu pe autorii loru. Asià permiteti-mi a ve spune, ca déca nu ve schimbati óresi-cumu imbracamintea, nici eu, nici ceilalti officiari nu ve vomu insoci la Sultanulu.» Vezirulu sta câtuva timpu pre langa capriciulu seu, si se incérca a apera innovatiunea acést'a prin auctoritatea officiului seu. In urma inse vediendu firmitatea lui Ciausiu Basì, isi vine in minti, cede consiliului acestui-a, si merge la Sultanulu in costumulu cuviintiosu. Dupa acésta la o septemana invita pe Sultanulu la mésa, dupa cum è usulu la vezirii de non num'ti-

(*) A se vedé not'a 18 la Capu II din cartea IV *Tr. Rom*

SE DESTITUIE SI CALAILI AHMEDU PASIA, SI IN LOCULU LUI SE NUMESCE BALTADGI MEHEMEDU PASIA

VII. Dupa-ce Sultanulu a toleratu trei luni de dîle purtarea rea a acestui veziru si a lasatu timpu poporului de a cunósce caracterulu

Sultanulu vine, si candu trece pintre oficiari iasediati dupe usu in duóe linee spre a-i face onórea, observa langa Defterdariulu o persóna órba de unu ochiu, la care dupa ce se uita lungu, intróba pe vezirulu: Cine è acest'a? «Cumu — respunse vezirulu' cu unu aëru de surprindere — Maiestatea Vóstra nu cunósceti pe acestu omu?» «Dar — replicâ Sultanulu — de unde pociu eu se cunoscu pe toti ómenii?» «Apoi Maiestate — continuâ marele veziru — acestu omu nu este unu plebeu, ci elu este Chioru Ali Aga, care are unu admirabile ciftlicu (villa) nu departe de Constantinopole, caro pe anu i aduce atâte gânsce, gaine, curcani si pui, in câtu nu numai ca are in abundantia pentru més'a sa, dar' anca i intrece atâtu de multu, in câtu póte se-si faca de aci o summa considerabila de bani. In câtu pentru officiulu ce-lu pórta, elu e Basbakikilu (*), postu de nu prè mare insemnatate pre langa curtea Defterdariului.» Sultanulu se face ca nu observa aceste estravagantie ale Vezirului; dar' vediendu ca ese din casa spre a lua unele dispositiuni pentru mésa, se intórce catra Kislar Agasi, si-i dîce: «Ai auditu, Ismaile, ce-mi spune acestu iepure despre Chioru Ali Aga? «Eu din partea mea amu observatu ca este unu nebunu, indata a trei'a di dupa ce «l-amu facutu Veziru. Dar' pentru cá se se deschida si ochii acelora, cari au cerutu cu atât'a insistent'a promotiunea lui la acésta dignitate, eu vréu se-i lasu «anca vre-o câte-va luni insigniele si onórea Veziratului, mai alesu cà acumu «tóta lumea este in pace, si elu prin imprudenti'a sa nu póte anca se periclitese in «modu considerabile afacerile publice.» Precumu Calaili era unu inimicu neimpacatu alu crestiniloru, elu indata ce s'a facutu mare Veziru, nu numai ca a innoitu edictulu seu datu pe timpulu candu era caimacamu in Constantinopole, ca crestinii se nu pórte decâtu vestminte de materia dura si négra, ci pe tóta diu'a inventà nóue mesuri de a-i tormenta, si aplica tóte speciile de torturi asupra celoru inculpati de vre-o crima. Cu tóte acestea, elu se aretá câte-odata cu bunavointia catra crestini: dar' acést'a o facea numai din ura catra altii, séu din natur'a sa venturatica. Asiá Abassa Osmanu Pasia (câtrà care elu avea o ura nespusa, cá in contra tuturoru acelora, cari erau mai cu minte de câtu elu si carora nu le potea strica, fiindu-ca eiau protegiati de Sultanulu), in calitatea sa de Capudanu Pasi'a séu admiralu fiindu cu flot'a sa pe marea négra a prinsu pe unu negutiatoriu ragusanu, si l-a condamnatu la galere, care dupa ce a facutu falimentu, se daduse in servitiulu imperatului Russiei, si inrolandu mai multi marinari greci voiá se tréca cu acesti-a la Azovu; ér' Calaili, in primele dîle ale veziratului seu, mergêndu dupa usulu tuturoru veziriloru nuoi, se visiteze Tersana, séu admiralitatea, unde se tienu paisanii, séu sclavii Sultanului, si vediendu aici pe acelu ragusanu, ilu intreba, din ce causa es'e elu condemnatu la acésta pedépsa? Tersana Kiehaia respunse, ca Osmanu Pasia la prinsu pe acestu ragusanu dimpreuna cu pe mai multi marinari, pe cari elu i re-

(*) Confidentu, incrediutulu in affaceri. *Tr. Rom*

reale alu omului pe care atâtu de seriosu l-a doritu de veziru, in urma l-a destituitu si pe acest'a si l-a esilatu in insul'a Coos; ér' in loculu lui a inaintatu catra finitulu anului pe Baltadgi Mehemedu Pașia (7) la dignitatea de mare Veziru. Dar' dupa siese-spre-diece

crutase pentru a intra in servitiulu Russiei, si din acésta causa, cá pe unu spionu l-a condemnatu la galere. Audindu acestea Calaili si luandu-si unu aëru de indignatiune, dîse: «Ah! ce rusine a vedé onórea imperiului ottomanu compromissa prin «acesti miserabili, carii ei mai ântâiu ar' merita se fia arestati si pedepsiti. Ei au «arestatu pe unu nefericitu grecu sub cuventu ca è spionu, si l-au tramisu la galere «cá si candu salvarea intregului imperiu ar' depinde de la scirile ce acestu omu ar' «poté da inimiciloru nostri. Se luati immediatu ferale de pe corpulu lui, ca dimpre-«una cu acésta se se stinga si memori'a acestei rusine pentru imperiulu ottomanu.» Apoi se intórse câtrâ ragusanulu sclavu de galere, si-i dîse: «Mergi in tóta Con-«stantinopolea, vedi tóte lucrurile, si spune despre acestea, ori cui tu ai voi.» Si cu modulu acesta, miserulu negutiatoriu de Ragus'a si-a scapatu libertatea si viéti'a, pe care póte ca le perdea in Tersan'a, déca nu da de unu domnu atâtu de stravagantu si nebunu. In urma, dupa ce poporulu a inceputu a cunósce estravagantiele acestui Veziru, si ilu strigá tóta lumea de nebunu; Sultanulu l-a destituitu. Dar' fiindu-ca nebuniele sale nu provineau din reutate, ci din lips'a de pricepere, asiá i s'a crutatu viéti'a, si s'a tramisu in esiliu la Istankoi (despre care amu vorbitu mai in susu (*), si amu disu ca acest'a este Coos la antici si loculu de nascere alu lui Ipocrate), si i s'a datu o pensiune numai de trei-sute aspri pe dî, cá se móra de necasu.

(7) *Baltagi Mehemedu Pasia.* Anca ca june a fostu inrolatu intre Baltagii, si pentru vocea sa cea placuta i s'a datu supranumele de Pakce muezin, séu cântatoriulu melodiosu. Sub Sultanulu Mustafa II. adjunse péné la gradulu de Biciakci Baltagi séu de celu mai betranu Baltadgi; ér fratele Sultanului Mustafa, Sultanulu Achmedu, acumu regnante l-a primitu in corpulu de garda imperiale, si de aci apoi, prin unu acidentu remarcabile au ajunsu la cele mai inalte posturi de onóre in imperiulu ottomanu. Sultan'a Valida, mam'a lui Mustafa si a lui Achmedu, avea de Cutudgi séu casiera, pe o vergina cercassiana de o singulara frumusetia si de unu spiritu escelente. Achmedu, avendu libertatea de a intra si a ambla prin Seraliu, a vediutu din intemplare pe acea cercasiana, si indata s'a inamoratu in ea; dér nepotendu-se apropiá de ea, corumpe pe Basiu Aga mamei sale, si prin acesta tiene corespondendintia cu frumós'a cercassiana, si-i câstiga affectiunea. Acestu secretu venindu la cunoscinti'a Sultanei Valida, ea chiama la sine pe Cutudgi, o infrunta fórte aspru, si o amerintia cu cele mai severe pedepse. Acést'a din partea sa se escusa cu cea mai mare resolutiune, si néga, fara a inrosi, cá ar' fí inamorata in Siehzade Effendi, séu ca ar' fí vorbitu vreodata cu elu despre lucruri neertate; ér' déca principele s'ar' fi inamoratu in ea, atunci vin'a nu este a ei, ci a principelui; si déca Sultan'a demanda, ea va incongiura ori ce ocasiune de a-lu mai vedé. Sultan'a Valida nefiindu indestulata cu atat'a tramite dupa fiiulu seu Achmedu, si avisandu-lu cá se-si a-

(*) A se vedé not'a 7 la Capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

luni si acest'a a fostu redicatu din postu prin usioratatea femeii sale, in care, precumu se affirma, Sultanulu èra pên' la nebunia in-

duca aminte in modu recunoscatoriu de bunetatea fratelui seu, care in contra usului antecessoriloru sei, i-a concesu atâta libertate, l-a reflectatu cá se nu-si pericliteze si se pérda acea favóre prin aceea, ca elu in contra regulamenteloru Seraiului se inamoréza inainte de ce ar' fi ajunsu la tronu. Ér' odata candu va veni timpulu ca elu se succeda fratelui seu in domnia, atunci va poté se aiba pentru placerile sale nu numai pe acésta vergine, dar' si pe altele mai multe. Achmedu marturisesce mamei sale in tóta sinceritatea passiunea ce-lu domina; dar' adaoge, ca ori ce ar' resulta de aicí, elu nu este capabile de a-i resiste. Mam'a ingrigita pentru binele fiiului seu si vediendu ca acesta nu lasa a se capacita, se resólve a distruge elementulu acestei flacare maritandu pe cercassian'a si cu modulu acesta departandu-o din Seraiu. Cu propusulu acesta tramite se vina primulu seu medicu, Nuh Effendi. Dupa ce vorbi cu elu despre alte mai multe lucruri, i dîce in fine, ca dupa-ce a facutu esperientia atâtu de lunga despre fidelitatea lui, ea este decisa a-i remunerá servitiele ce i-a facutu, si acést'a nu o póte face intr'unu modu mai demnu decâtu dandu pe Cutudgi de soçia fiiului seu. Nuh Effendi multiamesce prè frumosu pentru acésta mare favóre (càci Cutudgile Sultaneloru Valide se maritau in generalu numai dupa Veziri cu trei tuiuri, séu dupa alte persóne de rangulu acesta), si intorcéndu-se acasa, face preparativile pentru nunta. In sér'a urmatória, Cutudgi a fostu tramisa din Seraiu cu tóta dotea sa in cas'a mirelui Dar' Basiu Aga Sultanei Valida, care precumu amu mentionatu mai in susu, era spionulu lui Achmedu, indata-ce observà preparativele pentru scóterea cercassianei din Seraiu, alergà la Achmedu, si-i aréta, ca pe cercassian'a vreau se o tramita din Seraiu, dar' elu nu scie ca unde. Achmedu desconcertatu prin acést'a pénè la estremu, demanda lui Baltadgi Mehemedu Aga alu seu a priveghiá cà unde o ducu. Acesta esecuta ordinulu domnului seu cu tóta punctualitatea, si vediendu ca pe cercassian'a o ducu in cas'a primumedicului Sultanei Valida, alérga la domnulu seu, si-i spune ceea ce a vediutu. Indata dupa acést'a, Ahmedu scrie lui Nuh Effendi o epistola de urmatoriulu cuprinsu: «Sciti ca verginea pe care o ati dusu in cas'a vóstra, mi-a rapitu inim'a. «Tieneti-o neviolata si nu permitteti nici unui-a din voi a avé comerciu cu ea. «Déca nu veti urma acést'a, se sciti ca nu veti scapa de destinulu fatale ce la timpulu seu va cadé asupr'a vóstra si asupr'a familiei vóstre.» Cetirea acestei epistole insufla lui Nuh Effendi cea mai mare frica; elu se vedea strimtoratu intre usia si usciori. A nu urmá ordinulu Sultanei Valida, era chiar' atâtu cá si candu si-ar' fi trasu asupr'a capului ruin'a cea mai secura; si din contra, déca-i urmá, atunci este amerintiatu, de si numai in viitoriu, de estremu periclu din part'ea principelui Achmedu. Pentru-cá se scape din periclu de ambe partile, mediculu cá grecu de origine si cu spiritu grecescu (câci elu era nascutu din Cret'a), inventâ o cale, prin care se placa atâtu Sultanei câtu si principelui. Dupa-ce adeca s'au adunatu óspetii cari au fostu invitati la nunta: si dupa ce a lasatu a se celebra Nikiahulu seu cununi'a prin Imam dupa tote ceremoniele, pre candu era cá mirele si mirés'a se se retraga in camer'a loru, se adresà, càtra fiiulu seu cu urmatóriele cuvente: «Fiiulu meu, noi suntemu in mare periclu

amoratu ; cu tóte acęste inse elu a fostu tramisu cu onóre de Pasia la Aleppo.

« de si acela anca nu-lu scie nimene. Siehzade Effendi este inamoratu in acésta ver-
« gine, pe care Sultan'a Valida vi o dà de soçia ; si câtu este de mare si ferbinte pas-
« siunea sa, poteti se vedeti din epistol'a acést'a ce amu primitu de la elu. Asiá,
« déca vrei binecuventarea parintelui teu si doresci binele casei tale, te rogu retie-
« ne-te de la acestu pomu opritu, si nu gusta din fructulu care è destinatu pentru
« més'a unui principe. Imagina-ti cà ai capetatu o sora, ér nu o soçia. Saruta-o in
« secretu cá pe soru-ta ; numesce o chiar' si in publicu de soçi'a-ta ; dar' nu usa nici-
« data cu ea cá cu muierea ta. Er' déca, din nefericire, passiunea ta este atâtu de
« tare, in câtu se nu te lase a lua in consideratiune admonitiunea mea, atunci se
« scii ca ruina totala ai adusu asupr'a casei nóstre, si blastemulu meu plana asupr'a
« capului vostru » Fiiulu promitte a urma consiliulu parintelui seu, si mirés'a, care anca s'a invoitu la acést'a, remane singura in camera. Tóte aceste s'au petrecutu in secretu atâtu de mare, in câtu nici femeile, nici domesticii, si cu atâtu mai puçinu Achmedu au potutu se scia ceva din totu lucrulu acesta. La câte-va dîle dupa ospetiu, mirele fu numitu de Mevla (*) in Smirna ; dupa aceea femei'a Vezirului si femeile altoru dignitari vinu se gratuleze nevestei sale. Achmedu aude despre acésta si crediendu ca amant'a sa este acumu in braçiale altui-a, din desperatiune cade in o grea melancolia, si amenintia a-si resbuna in viitoriu fórte aspru contra auctoriloru acestei intrige. Nu multu dupa acésta erumpe in Constantinopole revolutiunea, despre care amu vorbitu in cursulu istoriei, in urm'a carei-a Mustafa a fostu destituitu, si Achmedu 'ia succesu la tronu. Abia au ajunsu acesta pe tronu, si indata a lasatu a aresta pe Nuh Effendi, ordinandu a-i lua numai decâtu viéti'a, fara a-i lasa timpu de a se apera. Primu-mediculu observa immediatu cà de unde vine acésta violenta mânia a Sultanului, si dîse ca este gat'a a muri, numai se-i fia permissu mai ântâiu a spune Sultanului in secretu unu cuventu pentru aperarea sa. Dandu-i-se acésta concessiune, si introducêndu-lu in camer'a interna a Sultanului ; descopere acestui-a totu decursulu si tóta starea lucrului, si apoi adauge, ca nu se va subtrage nici elu nici fiiulu seu de la pedéps'a cu mórte, déca circassian'a nu va fi totu in acea stare de virginitate in care a fostu candu ea a esitu din Seraiu. Sultanulu Achmedu rapitu de o bucuria estraordinaria la audiulu acestei sciri neasteptate, ordina ca prin anumiti eunuci se se cerceteze indata lucrulu. In urm'a acést'a primindu assecurarea ca cercasian'a mai este totu vergine, conferi medicu'ui cele mai distincte onoruri, si 'lu invita cá pênà la alta dispositiune a sa, se o tiena si ma departe pre langa sine cu aceeasi grige cá pênè acumu, càci elu este resolutu a o readuce in Seraiu si a o lua de soçia. Dar' mam'a Sultanului se oppunea fórte tare, si-i consiliá cá se nu lucre chiar' acumu la inceputulu regimului seu in contra regulamenteloru Seraiului, in cari se dice espresu, ca o vergine esita odata din Seraiu nu mai póte fí readusa acolo ; si acést'a se nu o faca cu atâtu mai vertosu, cu câtu in multe parti ale imperiului sunt anca fórte multi aderenti ai fratelui seu destituitu. Achmedu ascultandu aceste argumente ale mamei sale, desiste de la propusulu seu, si da iubitei sale de barbatu pe acestu Baltadgi Mehemedu Aga, pe care

(*) Mollah.

MEHEMEDU ANCA REMANE DESTITUITU SI IN LOCULU LUI VINE MARE VEZIRU CIORLULI ALI PASIA

VIII. In loculu lui Baltadgi Mehemedu Pasia a urmatu la trei A-ilu numise degià mai inainte magistru de staule. Dar' cu tòte acestea elu o cercetá in secretu fórte adese-ori si, ceea ce era preste usu, si pén' acumu nu se mai audîse nici-odata, o ducea de multe-ori cu cea mai mare pompa in Seraiu. Si acésta femeia a fostu tóta caus'a de inaintare a lui Baltadgi Mehemedu Aga. Càci puçinu dupa acést'a ea rugâ pe Sultanulu ca se onoreze pe barbatulu seu cu trei tuguri si se-i dea unu postu, in câtu elu se nu fia necessitatu a se departa pré tare de la Constantinopole: càci ei i se parc ca déca este concubin'a unui imperatu atâtu de mare, apoi pentru ea este prè puçinu a avé de barbatu pe unu simplu Emirahoru. Sultanulu accordandu-i acésta rugare, i dîse: «A! voi ve ingrigiti numai de comoditatea vóstra, ér' nu si de comoditatea mea. Dar' totusi cá se tractezu cu voi cá unu judecatoriu dreptu, vreu se impartu anulu cu barbatulu vostru in duòe parti egali, si se-i dau unu officiu, prin care elu va trebuí se fia siese luni in Constantinopole si alte siese luni afara de Constantinopole; adeca ilu voiu face admiralu.» (La Turci atâtu Ienicerii câtu si marinarii nu suntu obligati a servi pe anu decâtu numai siese luni). Asiá câte-va dîle in urma l-a facutu Capudanu Pasia; si puçinu dupa aceea, totu la rugarea acestei femei, l-a inaintatu la dignitatea de mare-veziru. Dupa dimissíunea din acestu postu, totu din iubirea lui Achmedu càtra acea femcia, a fostu tramisu mai ântâiu pasia in Erzerum, si apoi mai tardiu in Aleppo. De aici a fostu rechiamatu si numitu pentru a dóu'a óra mare-veziru. In espeditiunea contra Russiloru elu a purtatu comand'a asupra armatei turcesci; si fiindu cà a vediutu ca nu-i póte frange, a inchiaietu pace cu ei in conditiunile cele mai favorabili pentru imperiulu ottomanu. Dara chiaru acésta fapta, prin care credea ca va meritá favórea Sultanului, a fostu caus'a ruinei sale Sultanulu adeca, audîndu cà armat'a russésca sufferiá de cea mai mare lips'a in victualii, a crediutu cà Vezirulu o ar' fi potutu aduce la atâta strimtorare, in câtu insusi imperatulu russescu cu tóta armat'a sa se fia constrinsu a se preda trupeloru ottomane. Din acésta imprejurare isi imaginá elu ca Vezirulu a fostu corruptu de inimicu, facêndu o pace de si avantagiósa, dar' precipitata. Vezirulu de alta parte informandu-se prin amicii sei, cà Sultanului i displace procedur'a ce a urmatu la Prutu, remane cu tóta armat'a sa la Adrianopole, si, contra solicitariloru Sultanului. amâna sub diferite preteste reintorcerea sa la Constantinopole. Elu adica sperá ca timpulu va indulcí mêni'a Sultanului, si asteptá multu da la bunele servitiuri ale lui Ali Pasia, silahdarulu lui Mufti (acest'a este care in urma s'a facutu mare Veziru, si a cadiutu in batai'a de la Petrovaradinu in anulu 1716). Dar' acést'a irritá si mai multu mâni'a Sultanului, si suspitiunile lui in contra Vezirului cresceau din dî in dî. Càci elu se temea, ca déca va observa Vezirulu, ca nu se póte intórce in Constantinopole fara cá aici se'lu astepte pedépsa secura, elu in locu se se intórne, va escitá rescóla, mai alesu cà Sangiak-sierifulu, adeca stindardulu lui Mahomedu, era la elu, si tóta armat'a care-i portá o singulara affectiune, este sub comand'a lui. Din acésta causa, si crediendu bine ca pentru a preveni inainte de tote o revolutiune, nu mai este timpu de perdutu, a tramisu in secretu pe Hasseki Aga cu unu Chatisierifu la

H. 1117. prile anulu 1705. Ciorluli Ali Pasia (8), unu omu de origine nu prè
C. 1705. distincta, dar' de unu ingeniu preste mesura ageru, care se adope-

Iusuf Aga, comandantele Ieniceriloru, in care-i ordina a luá langa sine Ogiaka Ieniceriloru, si a incungiura cas'a Vezirului; apoi a intrá in casa, a-i cere sigilulu imperiale si a-lu conserva la sine pênê la altu ordinu. Iusuf Aga, dupa-ce a primitu si cetitu ordinulu, aduce Ienicerii si incungiura cu ei cas'a Vezirului, dar' in o asiá departare, in càtu se nu destepte nici unu prepusu. Dupa aceea intra singuru in casa, si afla pe Vezirulu jucandu la siachu cu Omeru Effendi. Vediendu-lu Vezirulu, se intórce catra elu, ilu saluta, si-lu róga se-lu escuse pênê va terminà joculu, care inse atâtu era de difficile si confusu, in càtu elu trebuí se marturisésca cà unu casu cá acesta in viati'a sa anca nu i s'a intemplatu. Dupa ce s'a terminatu joculu, merge Aga Ieniceriloru la elu, si dupa ce si-a facutu mai ântâiu escusele sale, i-a spusu ce ordinu are de la Sultanulu. Vezirulu se supune immediatu, si conjura numai pe Hasseki Aga, se aduca la cunoscinti'a Sultanului unele lucruri cari voru contribuí la justificarea sa. Asiá, Baltadgi Mehemedu Pasia fù acumu a dou'a óra destituitu din postulu de mare-veziru, si mai ântâiu a fostu tramisu la Lemnos, apoi la Rhodos in esiliu, unde precumu de comunu se spune, a muritu mórte naturala. Multi inse vreau se affirme, ca elu a fostu ucisu din ordinulu Sultanului; ér' fam'a cà el ar' fi muritu de mórte naturala s'a escatu de acolo, cà elu pentru bunatatea sa cea mare a fostu fórte iubitu atâtu la poporu catu si la soldati.

(8) *Ciorluli Ali Pasia.* Nascutu in Ciorlo, o cetate in Traci'a, care la antici se numià Tyrilos, si de aici au avutu supranumele de Ciorluli. Parintii sei cari erau de conditiune restrinsa si misera, l-au datu anca de tineru a invetiá artea de barbieria. Chiar' pe acestu timpu s'a intemplatu de Cara Bairamu Ogli, unulu dintre Capudgi Basi, s'a dusu de la Constantinopole la Adrianopole, unde Sultanulu Mahomedu IV. isi tienea residenti'a, si ca totdeauna, asiá si acumu a trasu la cas'a parintiloru tinerului Ali. Vediendu Cara Bairamu Ogli frumós'a si bine-crescut'a figura a acestui tineru, ilu intrebâ, déca n'ar' voi a merge cu elu si a se face Osmanliu, adeca a intra in servitiu la curte. Tinerulu acceptâ cu bucuria acestu offertu; dar' parintii sei se oppunu, si numai din motivulu ca precumu affirmau, sunt fórte seraci. Cu tóte acestea, tinerulu Ali chiar' si in contra vointiei parintiloru sei merge cu Capudgi Basi la Adrianopole. Aici a intratu in scóla, si in scurtu timpu a facutu progresu atâtu de mare in studiu, in catu Cara Bairamu Ogli s'a vediutu indemnatu a-lu tramite in curte la Sultanulu, unde era campu destulu de largu pentru a poté face se straluce eminentele sale calitati; si in urma apoi se-si aduca aminte de a inainta fericirea patronului seu; càci acést'a totusi va fi mai bine decàtu a-lu lasa acasa si a-lu tiené in intunereculu unei ocupatiuni servile. Dupa ce, in urm'a acést'a, a fostu susceputu in Seffer Odasi, si a trecutu in câti-va ani prin tóte officiurile de curte, pe timpulu candu adjunse la domnia Mustafa II., Ali se afla in unulu din posturile de camerariu intimu alu classei ce se numesce Hasne Odasi. Pe timpulu acesta au inceputu a se vede si a se pretiui la curte eminentele sale calitati, cari sub tristii Sultani de mai inainte erau cu totulu ascunse, séu, vorbindu in sensu propriu, numai acumu au ajunsu la valórea loru. *Sultanulu Mustafa II* observandu marea lui desteritatea si facilitate in a dá respunsuri asiá, in câtu in asta privintia pe toti i in-

ra se mantiena pacea. Sub veziratulu seu imperiulu ottomanu'avù nisce ospeti precumu n'a mai vediutu inainte de aceea nici-odata, si póte

trecea, nu numai cà 'lu aveá de antaiulu seu favoritu, dar' i incredea tóte ale sale secrete, si incepùse a-i cere consiliulu in ori-ce lucru mai momentosu. Dupa ce cu modulu acesta a trecutu prin mai multe functiuni, in urma in mai puçinu de duoi ani (lu-ru ne mai audîtu pênê acumu) au ajunsu la postulu de Ciocadar Agalik, care este a dóu'a dignitate la curtea ottomana. Dupa-ce ajunse la acestu postu, elu prin purtarea sa prudenta intr'atatu si-a sciutu câstiga affectiunea Sultanului, in câtu acesta nu-i refusá nimicu ori ce-i cerea, câci de si dupa rangu si dignitate era inferioru lui Silahdaru Aga, elu totusi era superioru acestuia in autoritate. Ér' dupa ce s'a facutu elu Silahdaru Aga, care este propriulu officiu de primu-armiferu, nu numai gubernà tóta curtea dupa placulu seu, dar' atâta putere avea asupr'a Sultanului, in câtu acesta, afara de lucrurile unde interveniá Mufti, nu facea nimicu mai inainte de a-i cere opiniunea. In urma Sultanulu l-a dimissu din curte si l-a facutu Cubbe Veziru cu trei tuguri, promitiendu-i totodata ca-i va da in matrimoniu pe fiia sa, care atunci anca abia era de trei ani. Elu s'a sustienutu in acésta gratia sub totu decursulu domniei lui Mustafa II. Dupa destituirea acestui-a, Ali a venitu cá persóna necunoscuta cu Sultanulu Achmedu la Constantinopole; si puçinu dupa aceea a fostu tramisu in calitate de Pasia la Tripoli in Damascu. Dupa duoi ani l'a rechiamatu la Constantinopole spre a celebra nuptiele cu principess'a Sultanului Mustafa. Acì prin vorbele sale blande intr'atâtu si-a sciutu câstiga indulgenti'a Sultanului, in câtu sub diverse preteste isi amâná caletori'a de pe o dì pe alt'a, de si era mai de multe-ori provocatu se se departe din Constantinopole. Sub timpulu Veziratului seu s'a purtatu intr'unu modu, in câtu la cei mari a meritatu laud'a de modelu alu prudentiei, ér' la poporu reputatiunea de judecatoriu dreptu, care nu se lasa a se corrumpe. Nu se póte nega, ca pentru a satisface nesatiós'a avaritia a Sultanului, de multe-ori era silitu, chiar' in contra inclinatiunei sale, a apesa poporulu si a-i impune sarcini fórte grele; dar' o sciea face acést'a cu atâta arte, in câtu nime nu se plangea nici in contra lui, nici in contra Sultanului. Elu doriá a largí marginile imperiului, dar' asiá ca se nu espuna statulu la periclu pentru unu câstigu neconsiderabile. Din acésta causa elu era adversariu resbellului; câci din bataliele trecute elu a potutu se invetie indestulu, câtu de puçinu póte face foculu sí numerulu mare alu musulmanilor in contra unei armate bine disciplinate a crestiniloru. Elu nu iubiá pe Russi; ba in timpii trecuti se adoperase in totu modulu a le strica; cu tóte acestea elu se aretá cu amicitia catra ei, pentru-ca nu voiá a se incurca in resbellu, pentru care regele Svediei atâta-lu solicitá. In urma acestu rege, pentru ca se-si resbune, l-a acusatu de tradare si Ali a fostu destituitu din veziratu pentru motivele ce le-amu aretatu in testulu istoriei. Mai ântâiu a obtienutu de la Sultanulu permisiunea de a se tienè retrasu in palatulu seu, ce 'lu avea in suburbea Eiub. Aici ilu cercetau multe persóne fórte distincte, si se dîce cà le vorbia fórte aspru in contra Sultanului; intre altele ar' fi disu, ca nu-i pare reu cà i s'a luatu veziratulu, pe care intr'adeveru ilu considera de o sarcina fórte grea, dar' ceea ce-lu intrista este, cà elu pentru placerea Sultanului si-a perdutu fericirea sufletului seu; si pe multi dintre cei mai avuti cetatiani i-a redusu la estrema seracia; si totusi nici prin acést'a n'a potutu se sature

ca nici nu va mai vedé, adeca pe Carolu XII. regele Svediei, si pe Stanislau, care de si intr'unu modu injustu, a fostu inaltiatu la tronulu Poloniei.

nesatiabil'a avaritia a Sultanului. Aceste cuvinte Sultanulu le-a esplicatu asiá, cá si candu ex-vezirulu le-ar' fi vorbitu cu intentiune de a escitá revolutiune; si ceea ce l-a indemnatu mai multu se créda acést'a eia, ca Ali in cinci ani pe câtu timpu a fostu mare veziru, a sciutu se-si câstige iubirea si affectiunea nu numai a soldatiloru, dar' si a poporului intregu. Asiá trei dile dupa aceea tramitte pe unu Capudgi Basì la elu cu unu Chatisierifu, prin care i da postulu de Pasia in Benderu. Dar' pe candu era plecatu pe cale, Sultanulu tramite in urm'a lui pe unu altu Capudgi Basí, cu numele Nemtce Iusuf Aga, cá se-lu aduca indereptu; si infruntandu-lu fórte aspru, l'a tramisu in esiliu la Mitilene. Aici l'a tienutu mai unu anu intregu cu intentiunea, cà déca resbelulu inceputu cu Russii ar' avé unu succesu nefavorabile pentru Turci, se-lu chiame inderetu si se-lu puna érasi in capulu administratiunei cá pe unulu care prin prudenti'a sa singuru este capabile de a repara daunele ce ar' resulta din resbellu. Dar' candu a vediutu Sultanulu ca succesulu resbellului este favorabile pentru Turci, a cerutu de la Mufti unu Fetva, ca se-i spuna, deca merita óre pedépsa cu mórte unulu ca acela, care din frica falsa a incelatu pe suveranulu seu, si l'a impedecatu de a atacá pe inimicu intr'unu timpu, candu avea buna ocasiune de a-lu bate si de a'i cucerí tóte tierile. Mufti se pronuntiâ, cá unulu cá acela merita mórte; si Sultanulu immediatu a tramisu unu Chatisierifu, prin care a ordinatu a-i taiá capulu, si a-i espune trupulu la vederea publica in piatia la Babi Humaiun, adeca la pórt'a cea mare a palatului. Dar' amu audìtu dupa aceea de la multi, ca Sultanulu de multe-ori se plangea, ca a rapitu imperiului viéti'a unui omu atâtu de mare pentru o causa atâtu de mica; câci inir'adeveru elu avea de la natura unele calitati atâtu de escellente, in câtu, déca amu dìsu, cà elu pe timpulu seu nu avuse parechia, necumu in imperiulu ottomanu, dar' nici chiar' in tóta lumea, atunci eu nu am trecutu nici-de cum preste marginile adeverului. De sí nu a invetiatu elu artile liberali, totusi câti ilu audiau vorbindu, toti admirau elocenti'a lui si puterea de o rara judecata. Totu ce afirmá, scia se probeze cu argumente atâtu de juste si cu a'ata consecintia, in câtu propunerile si argumentatiunile lui ar fi facutu de rusine si pe celu mai perfectu professore de logica. Abiá i s'ar fi potutu propune ceva, fia chiar' si lucrulu celu mai comunu si de tóte dìlele, fara cá elu se nu-lu scia desbate si se-ti vorbésca cu o precisiune admirabila. Acést'a a pusu in mirare pe tóta Constantinopolea, cu atâtu mai vertosu, cá elu tóta viati'a sa o a petrecutu in palatu, unde curtenii sunt pururea inchisi, si nu vedu nici nu invétia alta, decatu ceremonii de curte, si alte lucruri de aceste, in cari i instruiescu magistrii loru. Déca veniá vre-unu casu séu punctu de lege, de si elu nu pricepea limb'a arabica, in care sunt scrise subtilitatile procedurei mahomedane la tribunale, elu totusi, sciá se respundia atâtu de a proposito si cu atata agerime de minte, in câtu si celu mai invetiatu Mufti ar' fi trebuitu se taca in presenti'a lui. In a dá consiliuri, in a petrunde si vedé intentiunile altoru persóne, in a prevedé cursulu evenementeloru, era unu alu doilea Ulisse. Si de câte-ori nu i s'au ascultatu consiliu-

RESBELLU INTRE REGII SVEDIEI SI POLONIEI

IX. Intr'aceea erumpe unu resbellu intre regele Svediei si alu Poloniei, in care alu Svediei remane superioru, si face pe Poloni, cari

rile, totu-de-una au urmatu erori fatali pentru imperiu. Candu ambassadorele francesu, domnulu Feriole,ĭi-a facutu mai ântâiu visit'a, amu audîtu cà dupa ce conversatiunea s'a terminatu si domnulu Feriole s'a departatu. Vezirulu s'a intorsu catra cei ce erau in giurulu seu, si le-a dîsu: «*Bu Ghiaur ia deli dur; ia ass zemanden* «*songra deli olur*»; adica: Acestu infidelu séu este nebunu, séu se sciti cà in scurtu « timpu isi va perde mintile». «Si acésta — adaose elu — o concludu din frequent'a « miscare a ochiloru sei, din agitatiunea corpului seu, din usioritatea gesticulatiuni-« loru sale, si din suspinarea sa continua. « Si acestu prognosticonu s'au adeveritu in mai puçinu de un'a séu dóue luni de dîle; càci intr'adeveru Feriole a innebunitu si a fostu de o furia atâtu de violenta, in câtu-a trebuitu se-lu tiena legatu in ferra. Dupa ce medicii in vanu s'au incercatu câtu-va timpu se-lu vindece comerciantii francesi au mersu la vezirulu, si spunendu-i cà ambasadorelui loru ii este reu, l-au rugatu se confirme din midi-loculu loru pe o persóna, pe care voru alege ei, se ingrigésca de trebile loru. Dar' Vezirulu le dîse, cà caus'a bólei ambasadorelui loru nu póte fí alt'a, de câtu cà elu a innebunitu. Si ca acést'a in fapta a fostu asiá, s'a sciutu in scurtu timpu dupa aceea in tóta Constantinopolea. Ali avea o memoria incomparabila, in câtu elu in midi-loculu atâtoru mari si diverse ocupatiuni isi aducea aminte si preste trei séu patru ani de lucruri ce-i venisera inainte; si mai multu, elu era in stare a-ti recita articlu de articlu din sententie ce a pronuntiatu, séu din cause ce s'au pertractatu vreodata in presenti'a sa. Candu presiedea in Divanu, nime nu potea cauta la elu fara a'lu admira; căci elu era unu barbatu de o desteritate si promptitudine atâtu de mare, in câtu potea se ia aminte câte trei lucruri dintr'odata, ca si candu ar' fi fostu insusi impartîtu in trei parti. Cá se mérga lucrurile mai rapede, ordina cá câte duóe petitiuni se se cetésca dintr'odata prin cei duoi Teskieri, si le cuprindea amenduóe causele atâtu de bine, cá si candu le-ar' fi auditu de trei séu de patru ori, si pronuntiá apoi sentinti'a cuvenita atâtu intr'o causa câtu si in ceealalta. In acelasiu timpu ascultá si pre altii, cari isi presentau petitiunile la Cadiulaskier, dedea acestui-a Arzuhal-ulu indereptu, si spunea ce judecata se pronuntie. Era unu iubitoriu atâtu de mare alu droptatiei, in câtu s'a dîsu despre elu, cá niciodata n'a pronuntiatu sententia strimba. Imperiulu ottomanu avuse si in timpii trecuti veziri cari in acésta virtute nu au fostu lui inferiori; dar' pênė acumu anca nici pe unulu n'a produsu, care se se pòta compara cu Ali in desteritatea de a descoperi adeverulu. Eu credu ca nu voiu molesta pe lectorii mei, déca voiu narrá aci unu esemplu. Unu comerciantu turcu din Constantinopole, mergêndu cá de comunu, la scalda inainte de a-si face rugatiunile de deminétia, si intorcênduse de acolo pentru a merge in Giamia, si-a perdutu pe cale pung'a cu banii ce o purtá in sinu si in care avea duóa sute de galbeni numiti Turali. La reintórcere din Giamia, dupa ce si-a terminatu rugatiunea, simte ca pung'a nu-i apésa sinulu, si vediendu cá intr'adeveru si-a perdutu banii, merge indata la strigatoriu si-i dîce se

si altminterea de mai inainte erau inclinati la schimbari, cá se detronedie pe regele loru Augustu, si in loculu acestuia se alega pe

strige in publicu ca s'a perdutu o punga cu cutari si cutari semne si cu atâta si atâta suma de bani; si ca proprietariulu róga in numele lui Dumnedieu pe celu ce o ar' fí aflatu, cá se i-o restituie, ca elu i va dá bucurosu diumetate din bani cà remuneratiune. Unu levendu séu marinariu, care a trecutu chiar' pe acea cale, avù fortun'a de a gasí pung'a. Audîndu elu pe clamatoriu strigandu cá proprietariulu pungei offere una-suta de turali cá remuneratiune celui ce i o va restitui, ilu stringea consciinti'a si se decise mai bine a castigá pe cale onesta diumetate din ceea ce aflase, decâtu a tiené tóta summ'a si a fi calificatu de furu. Căci in Turci'a, déca cine-va aude strigandu-se unu lucru ce a gasitu, si nu-lu restituie proprietariului, unulu cá ace'a se considera dupa legea Coranului culpabile de crim'a furtului. Marinariulu merge dreptu aceea la clamator'u si-i spune, ca elu a gasitu pung'a perduta; pretinde a retiené una-suta de turali precumu s'a facutu promissiunea, er' ceealalta suta o restituie adeveratului proprietariu. Proprietariulu vine preste puçinu aci, si vediendu cà banii anca sunt toti si nu lipsesce nimica din ei, veni la ideea se nu se tiena de promissiune. Dar' vede totodata ca nu póte se faca un'a cá acésta asià usioru si fara de nici-o causa; prin urmare elu inventâ o minciuna si dîse, ca in punga au mai fostu afara de cele duóe sute de turali anca nisce cerceli de smaragdu, in pretîu de siepte sute de coróne, si aceste anca le pretindea de la marinariu. Marinariulu néga, si se jura pe Dumnedieu, pe profetu, si pe totu ce este santu in ceriu si pe pamentu, ca elu afara de cele duóe sute de turali n'a gasitu alta nimicu in punga. Lucrulu vine inaintea lui Cadi, adeca judecatoriu, si marinariulu vine accusatu de crim'a furtului. Judecatoriulu, séu din prè puçina attentiune, séu pentru-ca a fostu corruptu, de si absólve pe marinariu de sub acusatiunea de furtu, dar' nu-i adjudeca remuneratiunea promissa, sub cuventu ca prin negligenti'a lui s'ar' fi perdutu cercelii de unu pretiu atâtu de considerabile. Marinariulu vediendu ca cu modulu acesta nu numai ca a perdutu remuneratiunea ce i s'a promisu, dar' ca anca este espusu infamiei de a fi comisu unu furtu, recurge la vezirulu si-i espune totu lucrulu intr'unu Arzuhalu. Vezirulu ordina indata, cà atâtu comerciantele cu banii disputati, câtu si clamatorele se se presente inaintea sa la tribunalu. Dupa-ce se ascultà petiiunea, Vezirulu intréba mai ântâiu pe clamatoriu, ce i-a dîsu comerciantele se publice? Clamatoriulu respunde sinceru, ca nimicu alta decâtu o punga cu dóue sute de turali Comerciantele vrendu a se apera dîce, cá pentru aceea n'a facutu mentiune despre cerceii cu smaragdu, fiindu-cá s'a temutu ca déca va fí cadiutu pung'a in man'a unui tomu care nu cunósce valórea pietreloru scumpe, acesta déca ar' fi aflatu cà ce thesauru mare a gasitu, ar' fi potutu vení in tentatiue de a tiené sí banií si cerceii totu pentru sine. Marinariulu dupa acestea affirma sub juramentu, cà in punga nu a fostu alta decâtu banii, dóue sute de turali. Atunci Ali Pasi pronuntiâ in meritulu causei urmatóri'a « sententia: Fiind-ca comerciantele affirma, ca in pung'a ce a perdutu, avuse afara de « dóue sute de turali, anca sí unii cercei cu smaragdu, ér' marinariulu spune sub ju« ramentu, cà in punga n'au fostu alta de câtu banii, duóe sute de turali, asiá este e« videntu ca pung'a si banii ce í-a gasitu marinariulu, nu comerciantele, cí altu

Stanislau, voivodulu Posnaniei. Dar' nu se indestuli cu atâtu, ci pentru a estermina tóta sorgintea resbellului, nevali in Saxoni'a, care era patrimoniulu regelui Poloniei, stórse de acolo prin ne-mai-audîte esactiuni summe nenumerabile de bani, si constrinse prin acésta pe Augustu ca se renuntie la tronu si se recunósca pe Stanislau de rege alu Poloniei.

SVEDIANII IRRUMPU IN RUSSI'A

X. Regele Svediei, dupa ce a departatu pe acestu inimicu dela marginile regatului seu, s'a intorsu cu tóta armat'a sa in contra lui Petru I tiaru alu Russiei, cá fostu confederatu alu lui Augustu, si-lu ameninti̇à, nu cu mai puçinu decâtu cu detronare. La inceputu se aretá ca si candu ar' voi se intre in Russi'a pe la Plescov; dar' dupa aceea sedusu prin promissiunile lui Mazeppa, hetmanulu Cazaciloru, care s'a offeritu a i se suppune dimpreuna cu tóta provinci'a si cu tóte trupele sale, se lasâ de planulu dântâiu si-si luâ calea spre Ucrani'a.

ALI PASIA TRAMITTE REGELUI SVEDIEI SI COZACILORU REBELLI AJUTORIU CONTRA RUSSILORU

XI. Pre candu regele Svediei facea acésta çale, Ali Pasia, care se bucura ca i-a venitu ocasiunea de a nimici pe tiarulu Russiei, inimicu vechiu si juratu alu Turciloru, intr'unu modu din care nu póte urma nici celu mai micu periclu séu dauna pentru imperiulu ottomanu, tramite unu ordinu in scrisu la Caplanu Ghirai, chanu alu Tatariloru in Crime'a, ca prin tóte midi-lócele possibili se indemne pe Mazeppa a-si urma intentiunile sale, si a-i promite cá pe data ce va audi cá Svedianii au intratu in tiér'a Cazaciloru, elu le va veni intr'ajutoriu cu numerósa armata de Turci si Tatari, si cu puteri unite va stirpi pe inimiculu comunu, ér' pe Cozaci i va restitui in vechile loru libertati.

« cine-va i-a perdutu. Dreptu aceea comerciantele póte se lase a-si publica lucruri-« le pênè candu cine-va temetoriu de Dumnediu le va gasí si i le va aduce, ér' ma-« rinariulu se tiena la sine banii gasiti patru-dieci de dîle, si déca in acestu timpu « nime nu va vení se-i raclame, atunci ai lui se fia pentru totdeauna.» Asia comerciantele isi perdù sí bunulu seu creditu si ceealata diumetate din bani; ér' marinariulu se intórse cu amenduóe la vasulu seu.

MAZEPPA HETMANULU COZACILORU SE IMPREUNA CU SVEDIANII REGELE SVEDIEI REMANE BATUTU

XII. Mazeppa, hetmanulu Cozaciloru, crediendu in aceste promissiuni ale Chanului venite de la Vezirulu, tramite la regele Svediei si-lu invita la sine. Dar' acestu rege atâtu de lungu timpu a fostu retienutu prin vanele promissiuni ale Vezirului si Chanului, pênê candu
H. 1121. in urma la cinci ale lunei Jemaziul-evvel, anulu Hegirei 1121 a re-
I. C. 1709. masu batutu la Pultava de armat'a tiarului, si a sufferitu perderi nereparabili.

DUPA PERDERILE DE LA PULTAVA REGELE SVEDIEI SE REFUGIA LA TURCI

XIII. Dupa acésta perdere, regele Svediei se retrage la Benderu si-si cauta refugiulu la Turci, pe cari i tienea de confederati. In anulu proxime urmatoriu, Stanislau anca se refugia aici dimpreuna cu voivodulu de Kiovi'a, si cu alti nobili de partid'a sa, cari dupa intórcerea lui Augustu in tiéra, si audiendu de caderea regelui Svediei, au fostu necessitati a perasi regatulu.

TURCII INTIMPINA CU TOTE ONORURILE PE REGELE SVEDIEI DAR' ISI RETRAGU PROMISSIUNILE

XIV. Turcii i-au primitu din tóte partile cu cea mai mare onóre; dar' candu ei au cerutu de la acesti-a, cá dupa promissiunea data se le stea intr'adjutoriu contra inimicului comunu, atunci Vezirulu ií tienea cu respunsuri ambigue. Câci indata ce acesta a intielesu, ca Russii nu numai ca au alungatu cu mari perderi pe Svediani dela marginile loru, si ca au luatu in captivitate cea mai mare parte a armatei loru, dar' ca au ocupatu si Livlandi'a, un'a din cele mai tari positiuni ale Svediei, atunci se resolvi a mantiené neviolata pacea cu Russii, si a scuti imperiulu ottomanu de tóte periclele.

TURCII CONFIRMA PACEA CU TIARULU

XV. In acésta intentiune Vezirulu, la interventiunea ambassadorului russescu, Tolstoi, confirma articlii de mai inainte de pace cu tiarulu, de si Svedianii, Stanislau si Françesii erau cu totulu in contra.

REGELE SVEDIEI ACCUSA PE VEZIRU DE TRADARE

XVI. In fine, vediendu regele Svediei ca Vezirulu nu-i iea in con-

sideratiune multele sale insistari si rugari, presenta prin ambassadorele seu Poniatovski Sultanului in secretu unu memorialu, prin care acusa pe Veziru cá este corruptu de inimicu si unu tradatoriu alu imperiului; câci acesta prin Chanulu Tatariei, cu multe si mari promissiuni, l-a indemnatu a continua resbellulu cu Rusii, chiar' pe acelu timpu, candu acesti-a erau mai inclinati la pace; ér' acumu acelasiu veziru isi inchide urechile denaintea promissiuniloru sale, si incheie o pace cu inimiculu comunu, precumu nici insii Rusii nu si-ar' fi doritu mai buna.

DAR' IN SITUATIUNEA PRESENTA A LUCRURILORU NU OBTIENE NIMICU

XVII. Sultanulu Achmedu, dupa usulu curtiei, tramite acésta scrisóre la Vezirulu, si-i ordina a-si face raportulu seu despre totu ce s'a tractatu pênê acumu cu Svedianii. Vezirulu se aprinde focu atâtu asupr'a Chanului câtu si asupra regelui Svediei; dar' fiindu-ca nu era in stare a-si versa totu veninulu de resbunare asupr'a acestui din urma, elu si-a descarcatu tóta furi'a asupr'a celui dântâiu. Elu supune Sultanului unu raportu asia precumu credea elu ca va fi mai utilu, adeca plinu de minciuni, si pune tóta culp'a pe tradarea Chanului; de aci a urmatu, ca acesta a fostu destituitu si tramisu in esiliu la Ianopole.

TURCII DECIDU A SE APROBA PACEA CU RUSSI'A ȘI PE REGI A'I DEPARTA

XVIII. Dupa acestea inaltii dignitari ai tierei mai tienu anca o consultatiune secreta, in care concludu a se mantiené pacea cu Russi'a, ér' pe regele Svediei alu dimitte ca se merga a casa, si a ingriji ca se aiba salvu-conductu in trecerea sa prin Germani'a. Regele din contra, primindu acestu respunsu, refusa a pleca in tiér'a sa, declarandu ca vrè a remané aci si a astepta pênê va vedé cumu se mai desvólta lucrurile; câci elu scie de siguru, cá Turcii in vér'a viitória se voru incurca in resbellu cu Rusii, ori câtu ei ar' voi se incungiure acést'a; si atunci va vedé Sultanulu, de si cam tardiu, cà elu n'a accusatu in modu falsu pe Vezirulu cá este unu tradatoriu. Dar' Vezirulu nu pune nici-unu pretiu pe aceste remonstratiuni, persiste in opiniunea sa, si tramite cuóste mare pe Chanulu Devletu Ghirai in Crimë'a tatarica, ordinandu-i a intrebuintia tóte midi-lócele pentru

a mantiené pacea cu Rusii, si in casu cându acesti-a ar' intreprinde ceva contrariu, se raporteze indata curtiei ottomane.

FRAUD'A VEZIRULUI SE DESCOPERE

XIX Indata-ce noulu Chanu alu Chersonesului ajunse in acésta peninsula, elu pentru a discredita pe predecessorele seu, Caplann Ghirai, tramite o scrisóre la Sultanulu, prin care 'i denuntia, cá acela prin comand'a s'a gresita in contra Cercassianiloru nu numai cà a perdutu preste trei-dieci de mii de Tatari, dar' ca elu a causatu revolt'a Cozaciloru sub Mazeppa, promitiendu-le in numele curtiei ottomane totu adjutoriulu si tóte libertatile avute. Sultanulu, dupace a primitu acésta scrisóre, chiama la sine pe Veziru, ilu intréba, ca ce scrisori s'au tramisu Chanului Tatariloru, prin cari s'ar' promitte a se da adjutoriu regelui Svediei? Vezirulu néga ca s'ar' fi facutu ceva in acésta privintia, ci, dice elu, cà totu lucrulu este o pura inventiune a Chanului. Sultanulu pricepe ca ce este la midi-locu, si tramite in secretu pe o persóna privata si confidenta la Caplanu Ghirai in Ianopole, ca se-lu intrebe, déca intr'adeveru elu a adresatu o assemenea scrisóre catra Mazeppa? Caplanu Ghirai, care credea ca nu are aci de a se teme de mani'a Vezirului, spune adeverulu cumu se cade, si dise ca intr'adeveru a facutu acelea promissiuni hetmanului Cozaciloru, dar' le-a facutu la ordinulu Vezirului. Dupa-ce Sultanulu a fostu in modulu acesta informatu despre totu lucrulu, tramite din nuou dupa Vezirulu, ca se vina la elu, si infruntandu-lu pentru fals'a sa purtare i dîce in mânia: «in timpu de armistitiu «nu se tramitu scrisori de aceste; ér' déca s'au tramisu odata, atunci «nu mai este permisu a le retracta, si cu atâtu mai puçinu a incela «pe regele Svediei, si in modulu acesta a prostitui onórea imperiu-«lui ottomanu si credinti'a musulmaniloru in façie cu infidelii».

ALI SE DESTITUIE DIN POSTU SI IN LOCULU LUI VINE MARE-VEZIRU KIOPRILI OGLI NUMANU PASIA

XX. Sultanulu dreptu aceea destituie pe Ciorluli Ali Pasia din dignitatea de Veziru, si pune in loculu lui pe Kioprili Ogli Numanu Pasia (9), unu barbatu care stá in védi'a tuturoru mai multu prin

(9) *Kioprili Ogli Numanu Pasia.* Acesta era unu barbatu fórte renumitu la Turci pentru probitatea, sciinti'a si pietatea sa; dar' era puçinu espertu atâtu in trebile

sciinti'a si amórea sa de dreptate decâtu prin calitățile sale militari. Dar' a fostu numai schintei'a si semnulu acelei flacare, ce puçinu dupa aceea si din alte multe cause a trebuitu se erumpa.

REGELE SVEDIEI PRIN UNU MODU SURPRINDIETORIU FACE PE SULTANULU A FRANGE PACEA CU RUSSII

XXI. Si adeca, regele Svediei dupa departarea si esiliarea inimicului seu Ali Pasia, puse pe ambasadorulu Poniatovski, ca se descopere portiei ottomane cu mai multa libertate intentiunile sale, si se o indemne la resbellu contra Russiei. Elu in aretarile sale dîse, ca staturile Poloniei tienu cu elu si cu Stanislav, si ca in generalu ceru de comandante alu armatei pe voivodulu de Kiovu; cà in Pomerani'a officiarii sei au adunatu o armata de patru-dieci de mii de ómeni, totu soldati alesi, cari fara cea mai mica dificultate potu

politice, câtu si in cele bellice. Căci parintele seu, marele si de atâte-ori laudatulu Kioprili Mustafa Pasia, si-a educatu toti fiii sei mai multu in sciintia decâtu in politica. Elu avea in vedere, cá fiii sei se despretiuésca rangurile mari si se nu aiba gustulu de a straluci in officiuri pe la curte, bine sciindu ca acestea totdeauna sunt legate cu mari pericle; ci mai bucurosu voia ca ei se imbraçiosieze carier'a preotiésca, viétia mai puçinu brillanta, dar' mai secura de palosiulu carneficelui séu de alta mórte violenta. Póte cá si remaneau in acésta conditiune, déca nu era Husein Pasia, ruditu cu ei, care i-a scosu din acésta si i-a redicatu, de si anca tineri, la cele mai inalte posturi de onóre pre langa curtea ottomana. Dar' Numanu Pasia, despre care vorbimu aci, era mare acumu inainte de a adjunge Husein Pasia la vezíratu, si era degiá in midi-loculu ocupatiuniloru sale publice anca si-a conservatu gustulu si placerea de a ceti, studia si scruta legile. Studiulu de dî si nópte, ce l-a continuatu si pe câtu timpu a fostu in Constantinopole, l-a facutu fantastu pên' la nebunia. Elu adeca isi imaginà, ca o musca i sta pururea asupra nasului, care lovindu-o cu man'a fuge, dar' immediatu se intórce ér' la acelasiu locu. Toti medicii cari erau pe acelu timpu in Constantinopole, au fostu consultati in acésta privintia; dar' nu au potutu adjuta nimicu; pênê in urma unu medicu francesu cu numele Le Duc a aflatu unu midi-locu eficace de a vindeca acésta bóla si a-lu convinge cá in totu lucrulu nu este nimicu, ci ca este numai o pura imaginatiune. Din contra, candu a fostu introdusu la patientulu, si l'a intrebatu acesta ca nu vede musc'a, care sta pe nasulu seu, a respunsu ca o vede. Si prin acésta simulatiune si-a castigatu tóta increderea patientului. Dupa aceea i-a ordinatu nisce beuturi reci fórte innocente, sub nume de purgative séu medicina laxativa. In urma scóse unu cutîtasiu si-lu aplicâ linu asupra nasului patientului, ca si candu ar' voi se taie musc'a josu, si immediatu i aréta o musca mórta, pe care o tienea anume pentru acésta in mana. Numanu Pasia vediendu musc'a mórta, esclamâ: Intr'adeveru! acést'a este musc'a care de atâta timpu m'a tormentatu. Si cu modulu acesta s'a vindecatu perfectu de acea curiósa imaginatiune.

se intre in Poloni'a, pe indata ce trupele usióre turcesci séu tataresci se voru areta la frontariele Podoliei; ca Danesii, cari sunt confederati cu Russii, au remasu batuti de generalulu seu, si au sufferitu perderi atâtu de mari, in câtu se crede ca numai preste mai multi ani voru fi in stare de a se areta érasi in campania cu o armata óre-care. Pre langa acésta, regele Svediei tramite Sultanului unu portretu alu tíarului, gravatu in Amsterdamu, si purtandu urmatórea inscriptiune :

Petrus primus Russo-Græcorum Monarcha, adeca: Petru primu, monarchu alu Russo-Greciloru. — La tóte aceste se mai adaogeau scirile ce veniau de la frontariele imperiului, ca adeca Russii au prinsu si au luatu cu sine unu numeru mare de Svediani din satele Moldaviei; ca tìarulu forméza o mare flota pe fluviulu Donu; si ca a terminatu degiá constructiunea portului de la Taganoru, cu unu cuventu, cà din acésta parte amerintia imperiului unu resbellu cumplitu. Aceste sciri turburau fórte multu spiritulu Sultanului, si mai alesu scirea ca Russii nedeprinsi pênê acumu in artea marinara se vedu atâtu de progressati in acésta sciintia, in câtu au cutediatu a-si tramite pe ambassadorii loru in nave de resbellu la Constantinopole.

JUDECAT'A SULTANULUI ASUPRA TIARULUI

XXII. Deci Sultanulu chiamà la sine pe Vezirulu Kioprili Numanu Pasia, si dupa cumu se spune, i-a dîsu urmatóriele : «Acestu ini-
« micu (elu cugetá pe tíarulu) nu se póte modera in planurile sale
« estravagante ; câci din faptele sale anteriori eu vediu cà elu ca
« unu altu Mare Alexandru tinde la dominatiunea a tóta lumea.
« Dar' acestu infidelu trebe punitu, inainte de a veni in stare se ne
« póta strica; càci déca vomu lua pré usioru intreprinderile lui, a-
« tunci póte se ne faca mari dificultati la casulu candu vomu fi in-
« curcati in resbellu cu alte natiuni.»

RESPONSULU VEZIRULUI CATRA SULTANULU

XXIII. Kioprili Numanu Pasia respunse, ca intr'adeveru puterea tíarului a crescutu intr'atâtu, in câtu póte se ne fia periculósa; dar' fiindu-ca avemu inchieiatu unu tractatu de pace cu elu, noi nu potemu se-lu frangemu fara o justa causa. Dar' va chiama la sine pe

ambasadorulu tìarului si-lu va intreba despre intentiunile domnului seu. In casu inso candu Russii ar' ataca pe Turci inainte de espirarea armistitiului, atunci de siguru Dumnedieu va adjuta caus'a cea dreapta a musulmaniloru.

CONFERINTI'A VEZIRULUI CU AMBASSADORII

XXIV. Indata ce Vezirulu s'a intorsu acasa dela Sultanulu, a tramisu si a chiamatu la sine pe ambassadorulu tìarului, si l-a intrebatu, cu ce scopu tíarulu a ordinatu construirea atâtoru nave si galere pe fluviulu Donu? Déca vrea tìarulu a se tiené de pace, atunci nu are nici o necessitate de o flota precumu o prepara; căci ea ar' fi inutile in contra ori carui inímicu, din causa ca pentru aceea nu este cale deschisa nici in marea caspica nici in oceanu (10). La acésta intrebare ambassadorulu tìarului respunde, ca domnulu seu n'a lasatu a se construi nici o naie nóua, ci a reparatu si terminatu n u mai pe acele, pe cari le avuse incepute inainte de inchiaierea pacei, spre a nu lasa se se strice séu se putrediésca; si-lu assigura totodata si stà bunu, cà tìarulu, domnulu seu, inainte de espirarea armistitiului nu va incepe nici-unu actu de ostilitate, afara de casulu candu ar' fi fortiatu la acést'a.

SULTANULU DESTITUE PE MARELE VEZIRU FIINDU-CA SE OPPUNE INTENTIUNILORU SALE

XXV. De si Vezirulu reportéza tóte aceste Sultanului, acesta totusi decide a face resbellu tìarului, si cu scopulu acesta ordina Vezirului a aduna bani si a impune poporului mai mari imposite decâtu cele ordinari. Vezirulu i observa ca acésta este cu nepotintia; căci suditii nu se potu suppune la o taxa mai mare de câtu aceea ce prescrie legea si profetulu. Elu se va conforma vointiei Sultanului si va aduna o armata, de si nu atâtu de numerósa ca alta, dar' care fiindu sustienuta cu bani adunati pe cale legale, va face mai bunu servitiu de câtu o mai mare adunatura de truppe. Er' déca Sultanului nu place acestu consiliu, atunci ilu róga se-si alégа altu Veziru, care se se pricépa mai bine la aceea de a oprime poporulu.

(10) S'ar' poté dice in marea mediteranea *Tr. Franc*

BALTADGI MEHEMEDU PASIA AJUNGE ÉRASI VEZIRU

XXVI. Sultanulu aprobandu-i cererea si luandu-i insigniele de Veziru, numesce a dóu'a óra in acestu postu pe Baltadgi Mehemedu Pasia, barbatulu concubinei sale; ér' pe Numanu Pasia ilu tramite de gubernatore in Negroponte (11), Sub noulu Veziru se facu preparatiunile bellice in vederea lumei, se aduna soldati in numeru mare si se punu tóte in ordine pentru a poté intra in campania din bunu timpu.

SULTANULU ARÉTA PE FACIE CA VRÉ RESBELLU IN CONTRA RUSSIEI SI PUNE IN PRINSORE PE AMBASADORULU TIARULUI

XXVII. Venetianii audiendu despre aceste, se inspaimenta intr'unu modu estraordinariu, si nesciindu ca cu ce intentiune se facu acele preparative, ba imaginandu-si cá Turcii ar' vré se irrumpa in Morë'a, tramisera lui Mufti si celorlalti dignitari cele mai grase presente. Ambasadorulu tíarului din contra tienendu la pacea inchiaieta si confirmata mai in urma, a remasu mai negligente in portarea sa, si a consideratu ca este inutile de a cerca prin corruptiuni aceea ce era degiá stabilítu prin articli formali de pace. Vezirulu a luatu acésta dreptu avaritia din partea ambasadorului, si in lun'a Si-
H. 1122. evval, anulu Hegirei 1122. tiene unu consiliu secretu cu Chanulu
I. C. 1710. lun'a Novembre Crimeei tatarice, dupa care tramisese, si cu ceialalti Cubbe Veziri, unde mai in unanimitate decidu a face resbellu tiarului chiar' asiá, precumu doriá Sultanulu. Immediatu dupa acést'a s'a tramisu ordinu in totu imperiulu, cá se se adune soldati pentru espeditiunea proxima viitória. Ambasadorulu tiarului fù prinsu si inchisu in carcerile de la siepte turnuri, efectele lui càte au aflatu pre langa elu au fostu confiscate, éra elu judecatu la mórte ca unu insielatoriu si tradatoriu. Sultanulu póte ca ar fi lasatu a se esecutá acésta sententia, déca nu se intrepunea Vezirulu, si nu-lu reflectá cà o assemenea violare a dreptului gintiloru ar causa infami'a nestérsa regimului seu.

SE FACU MARI ONORURI REGELUI SVEDIEI

XXVIII. De alta parte, Achmedu tramite totu atunci regelui Sve-

(11) *Eubea* la antici. *Tr. Rom.*

diei cinci-sute de pungi, sub pretestu ca-i da imprumutu; afara de acést'a i face unu presentu de trei-dieci-si-siese de cai parte cu sielaminte, parte fara sielaminte, si-i mai tramite anca si alte mai multe daruri imperatesci; apoi pre langa tóte aceste ilu assigura si de protectiunea curtiei ottomane.

MAZEPPA ACCUSA PE BRANCOVANU DE TRADARE

XXIX. Totu pe acestu timpu Mazeppa si altii informara pe Sultanulu, ca Constantinu Brancovanu, principele Romaniei, ar' sta in correspondintia secreta cu tíarulu; ca ar' nutrì cugetulu de a se rumpe de catra imperiulu ottomanu; ca a promisu tíarului pentru casulu candu ar' intra in Moldavi'a, trei-dieci-de mii de ómeni, si provisiuni pe mai multi ani inainte; si ca intru intarirea acestei aliantie l-a si facutu cavaleru ordinului S-tu Andreiu. Fiindu-cà acésta denuntiatiune era sustienuta si confirmata din partea mai multoru Pasi, Sultanulu se resolvì cá inainte de a declara resbellu tìarului, se termine mai ântâiu cu acestu inimicu internu, si se vindece plag'a ce vine imperiului ottomanu din acésta parte.

SE TIENE UNU CONSILIU PENTRU DESTITUIREA LUI BRANCOVANU

XXX. Sultanulu inse vedea bine, ca este unu lucru fórte difficile de a-si esecuta intentiunea façie cu unu principe atâtu de potinte si auctoritativu; asiá tramite ordinu Chanului Crimeei tatarice, cá se se consulte despre acésta cu marele Veziru, se-si dea opiniunea ca ce cugeta de a fi necesssariu a se face aci in interesulu imperiului ottomanu. Tìarulu consultandu-se cu vezirulu, i dîce acestui-a, ca se nu intreprinda nimica directu in contra lui Brancovanu, ci se-lu traga in cursa prin adjutoriulu principelui vecinu din Moldavi'a. Si in casulu, candu ar' vedé ca principele de acumu alu Moldaviei ar' fi neaptu pentru acésta intreprindere, atunci aci este Demetriu Cantemiru, care a datu probe sufficiente de credinti'a sa catra Sultanulu, atâtu in timpu de pace câtu si in timpu de resbellu; faceti-lu pe elu domnu Moldaviei si elu, fiti siguri ca va face lucrulu.

DEMETRIU CANTEMIRU SE FACE DOMNU ROMANIEI SUB TITLU DE DOMNU ALU MOLDAVIEI

XXXI. Sultanulu apróba opiniunea Chanului; destituie pe Nico-

laṷ Maurocordatu, si in loculu lui pune de principe alu Romaniei pe Demetriu Cantemiru sub titlu de Domnu alu Moldaviei; si daruindu'i
H. 1122. o toga de zibelinu, in lun'a Sievval anulu Hegirei 1122, ilu tramitte in
I. C. 1720. Iun a Novembre. Moldavi'a cu ordinu de a pune man'a pe Brancovanu, fia acést'a sub pretentiune de amicitia, de confederatiune séu ori-ce altu pretestu, ce va gasi elu mai propriu, si a-lu tramite viiu ori mortu la Constantinopole; si apoi ocupandu tronulu Romaniei, acelasiu se-lu conserve pentru sine, gubernandu totodata si principatulu Moldaviei; dupa aceea inse se propuna elu unu altu principe pentru Moldavi'a si alegerea lui se o suppuna la aprobarea curtiei ottomane. Sultanulu cá se-si védia esecutata intentiunea câtu se póte mai curendu si mai bine, dà immediatu ordinu Chanului, ca se tramitta lui Cantemiru atâte mii dá Tatari câte va cere. Ér' de alta parte, totu Sultanulu promitte lui Cantemiru, ca elu va avé principatulu in Ebedi (12), si pe câtu timpu va tiené scaunulu Moldaviei, nu va fi tienutu a respunde nici tributu nici peskisiu (13).

ACEA CURTE OTOMANA TRADATORIA NU'SI TIENE PROMISSIUNEA FACUT'A LUI CANTEMIRU

XXXII. Dupa ce Sultanulu a intaritu aceste ale sale promissiuni prin unu Chatisierifu, Cantemiru a mersu catra finitulu lui Novembre cu Chanulu Tatariloru in Moldavi'a. Dar' câte-va dîle dupa sosirea sa aici, a primitu o scrisóre de la Kiehaia marelui Veziru, de la Osmanu Aga (14), in care a tramisu indata Sultanului si Veziru-

(12) Pe Viétia. Vedi not'a 50 la Capu I din cartea IV. *Tr. Rom.*

(13) A se vedé not'a 32 la Capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

(14) *Osmanu Aga.* Inainte de a ajunge Baltadgi Mehemedu Pasia la dignitatea de mare veziru, acestu Osmanu Aga a fostu Ghiumrukci séu intendante de vama. Elu era stimatu de tóta lumea, fiindu-ca se credea ca vezirulu ilu are intr'o particulara gratia si pune multu pondu pe elu. Dupa ce s'a inchiaietu pacea cu Rusii, Vezirulu l-a tramisu inainte la Sultanulu pentru a-lu imblandí. Achmedu l-a primitu cu tóta gratiositatea (pentru ca nu prin o immatura descoperire a intentiunei sale se impinga pe Vezirulu a escita vre o rebelliune), si l-a facutu primu-maresialu de curte, pe care postu l-a tienutu pe câtu timpu Vezirulu a remasu in postulu seu. Dupa ce Vezirulu a fostu destituitu si tramisu in esiliu, si nu era periclu nici din partea armatei, Osmanu Aga prin tradare din partea lui Bostandgi Basi a fostu amagitu a merge in Cavacu séu castelulu din Bosforu, si acolo, din ordinulu Sultanului, l-a decapitatu, fiindu-ca se credea ca a fostu coruptu de Russi, si ca elu ar' fi fostu auctorulu principale alu pacei inchiaiete de catra marele veziru cu tiarulu Russiei.

lui peskisiulu, ce de comunu se respunde de catra ori-care principe la suirea sa pe tronu; se adune o mare cantitate de victualii pentru armat'a turcésca; se termine podulu cu cea mai mare celeritate; se faca quartire de érna pentru Svediani si pentru Cozacii ce sunt pre langa regele Svediei; se se prepare si elu insusi cu armat'a sa si pe St. Georgiu se se afle in Benderu, si alte mai multe nesupportabili sarcine.

CANTEMIRU ISI OFFERE SERVITIELE SALE UNUI MONARCHU DE MAI BUNA CREDINTIA

XXXIII. Din aceste prime fructe a vediutu Cantemiru, câtu de puçina fidelitate se póte astepta de la infideli, asiá a ruptu legatur'a sa cu Turcii, si a tienutu ca este mai bine a sufferi cu Iesù-Christu, de câtu a-si pune speranti'a in seducatóriele thesaure ale Egiptului. Dreptu aceea a tramisu pe o persóna incrediuta la tíarulu, offerindu-i servitiele sale dimpreuna cu principatulu seu.

TIARULU TRAGE CU ARMAT'A SA LA IASI CAPITAL'A MOLDAVIEI

XXXIV. Dupa schimbarea assecurariloru de fidelitate reciproca, tíarulu tramitte inainte din Poloni'a pe generalulu seu Borius Petrovitiu Scheremetev, cu o parte a trupeloru sale, pentru a ocupa podulu de preste Dunare, ér' elu cu restulu armatei i-a urmatu nu multu dupa aceea, si in lun'a Iemaziul-evvel, anulu Hegirei 1123 H. 1123. s'a pusu in castre langa Prutu nu departe de Ciuciora. Aici s'a intrunitu I. C. 1711. cu truppele moldovene, si s'a dusu cu vre-o câtiva comandanti ai sei la Iasi, unde a statu trei díle, visitandu cu religiositate bisericele si mônastirile, si asteptandu dupa provisiunile ce i le promissese principele Românie i.

BRANCOVANU DOMNULU ROMANIEI NU-SI TIENE CUVENTULU

XXXV. Vediendu inse cà delegatulu lui Brancovanu, in locu se implinésca promissiunile date, ilu tiene numai cu vane ceremonii, si incependu a se convinge de tradarea lui, veni in mare perplessitate, nesciindu ce se faca, se inainteze cu armat'a, séu se stea pe locu, ori se se retraga. Câci fómea, acésta inimica a crestiniloru, de câte-ori acesti-a pórta resbellu in Moldavi'a, incepù a se simti in castrele russesci; fiindu-ca generalii russi, cari se incrediura in promissiu-

nilelui Brancovanu, nu-si adussesera provisiuni decâtu numai pentru dóue-dieci de dîle; ér' locustele au distrusu tóte ierburile in Moldavi'a.

TIARULU TRAMITTE O PARTE A ARMATEI SALE IN ROMANIA

XXXVI. Din acésta causa tíarulu tramitte in Romani'a cu o parte a armatei sale pe generalulu de Roenne si pe boieriulu Thoma Cantacuzenu, cà se iea cu forti'a aceea ce Brancovanu nu voia se dea de buna voia, si a mai insufleti cu modulu acest'a pe soldati. Aceste truppe trecu preste muntii Moldaviei, attaca cu assaltu mai ântâiu Brail'a, si dupa obsidiune de patru dîle constringu garnisón'a turcésca a se preda. Pre candu voiau se petrunda mai in intru in Romani'a, o scrisóre a tìarului i chiama indereptu, ordinandu-le a libera Braila érasi Turciloru si a se intórce acasa.

TIARULU MERGE PENTRU A-SI ASSECURA TRECEREA PRESTE DUNARE

XXXVII. Dupa-ce adeca se departara aceste truppe din castre tíarulu cu tóta ceealalta armata asa trase la Ciuciora cu scopu cá, anca inainte de sosirea Turciloru, se ocupe podulu de preste Dunare. Dar' pe candu au ajunsu la inaltimile de la Rabi'a, primesce, scirea ca Vezirulu cu o armata, precumu se spunea, de duóe-sute-duóe-dieci-de-mii de ómeni, a trecutu degiá Dunarea, si-si continua calea cu cea mai mare celeritate catra Falcii.

TRAMITTE O PARTE A ARMATEI SALE PENTRU A IMPEDECA PE VEZIRU IN TRECEREA PRESTE PRUTU

XXXVIII. Dreptu aceea tramitte pe generalulu seu Ianus cu siepte-mii de soldati russi, cînci-sute moldoveni, si vre-o câte-va sute de Cozaci, spre a ocupa Falcii si a impedeca prin acésta trecerea Turciloru preste Prutu.

TRUPPELE RUSSESCI IN PERICLU

XXXIX. Dar' inainte de a ajunge acestu generalu la Falcii, si aprópe de satulu Bârseni, pe malulu orientale alu Prutului, vede tóta armat'a Turciloru si Tatariloru; de aici tramitte immediatu unu curieru pentru a informá pe tìarulu. Pre candu asteptá respunsulu acestuia, truppele turcesci preste nópte trecu cevasi mai in josu fara

nici-o resistentia preste rîu, si-i incungiura mic'a armata cu cavaleri'a loru. In acestu momentu estremu vine la elu unu moldovanu cu ordinu de la tìarulu, ca indata se se intórca la castrele acestui-a. Dupa acést'a Ianus comanda ómeniloru sei a forma unu patru-unghiu, a se retrage cu incetulu inderetru, si a se apera cu cea mai mare bravura in contra numeróseloru fortie ale inimicului, ori de câte-ori acesta i-ar' attaca.

CANTEMIRU LE VINE CU TRUPPELE SALE INTR'AJUTORIU

XL. Pre candu nu mai era in departare de castre, dar' inimiculu ilu stringea din ce in ce mai tare, i vine Cantemiru principele Moldaviei, cu trupele sale intr'ajutoriu, si sustiene lupt'a in cursu de trei óre contra a siese-dieci de mii cavaleria turcésca si tatara, si respingêndu-o, nu fara óre-care perdere, se intórce érasi in castre la Stanilesci.

TIARULU ISI SCHIMBA PLANULU PENTRU SITUATIUNEA DIFFICILE A LOCULUI

XLI. Situatiunea tìarului era fórte difficile, câci nu potea nici se se estinda cu armat'a, nici a inainta pentru multimea trupeloru inimice si pentru lips'a totale de provisiuni; asiá isi schimbâ planulu, si la dóue óre din nópte lasa a da focu tuturoru careloru inutili si superflue, câci soldatii nu poteau lua cu sine totu materialulu din castre, si se retrage cu tóta armat'a sa catra inaltimile de la Rabi'a.

INIMICULU CREDIENDU CA RUSSII FUGU, SE ARUNCA ASUPRA ACESTORA CU MARE VIGORE

XLII. Spre reversatulu dîlei Turcii vediendu ca Russii si-au perasitu castrele, si crediendu ca fugu, s'au aruncatu in urm'a loru cu cea mai mare celeritatea, voindu cu tóta poterea a-i opri in mersulu loru si a le taia calea. Dar' nu le-a successu, câci Russii acumu pe la amédia-di ajunsessera la loculu destinatu; Turcii vediendu acést'a, s'au pusu in castre pe ambele tiermuri ale fluviului, si anca in acea dî infestau pe inimicu cu continue, dar' usióre ciocniri.

VEZIRULU INCUNGIURA PE RUSSI IN CASTRELE LORU SI'I ATACA CU MARE FURORE

XLIII. In diu'a urmatória vine Vezirulu cu Ienicerii si cu partea cea mai buna a armatei sale, si incungiura castrele inimicului cu

patru-sute-siepte-dieci de tunuri. Ienicerii facu unu assaltu vigorosu asupr'a Russiloru; ei repetiescu assaltulu de siepte-ori cu cea mai mare furia. Dar' Russii, de si nu aveau decâtu numai trei-dieci de tunuri, si erau in cea mai mare lipsa de provisiuni si mai alesu de nutretiu, ei totusi la totu ataculu au respinsu pe Ieniceri cu bravura si i-au constrinsu a se retrage cu mari perderi in lineele loru.

PROSPECTE MARI DE PACE

XLIV. Dupa ce lupt'a acést'a a tienutu trei dîle totu cu successu dubiosu, in urma a patr'a dî, pre candu nimeni nu sperá nici nu asteptá, luci o radia de pace in midiloculu tunetului armeloru. Acést'a a fostu pentru Turci cu atâtu maì bine venita, cu câtu castrele loru resunau de plangerile soldatiloru, si Ienicerii cari scapassera din focu, se refusau de a mai intra in lupta, unde au sufferitu perderi atâtu de mari, si au vediutu cu ochii loru periclulu de care abiá au scapatu.

REGELE SVEDIEI SE INCÉRCA A SE OPPUNE LA INCHIEIEREA PACEI

XLV. Regele Svediei se incercâ a se oppune acestoru mesuri pacifice. Elu venise cu o dî mai inainte din Benderu in castrele turcesci, si-si puse tóte puterile spre a impedeca pacea; dar' Vezirulu i-a refusatu tóte incercarile, voindu a lua in consideratiune mai multu interesele ottomaniloru de catu pe ale regelui.

SE TRAMITU DELEGATI PENTRU A CONFIRMA ARTICLI DE PACE

XLVI. Dupa-ce s'au unitu asupr'a conditiuniloru de pace, tíarulu a tramisu pe baronulu Petru Schafirov, vice-cancelariulu imperiului russescu, si pe Michael Borisovitiu Scheremetev, capitanu de garda, in calitate de ambassadori estra-ordinari la Constantinopole pentru a confirma pacea.

TIARULU SE INTORCE CU ARMAT'A SA A CASA

XLVII. Dupa-ce au fostu tramisi acesti-â in castrele turcesci, tìarulu in diu'a urmatória a plecatu cu armat'a sa la Mohilov; aici trecêndu preste Dnistru, s'a intorsu prin Poloni'a in capital'a sa Petersburgu.

DISCURSU EROICU ALU LUI PETRU CELU MARE

XLVIII. Inainte de a termina acésta narratiune, nu va fi inutile a adaoge aci cuventele eroice ale lui Petru celu mare, imperatu alu Russiei, cuvente demne de a fi imitate de toti principii crestini. Dupa-ce adeca a tramissu pe ambassadorii sei pentru cá se inchiaie pace cu Turcii, prim'a conditiune a Vezirului a fostu, cá se i se estradea Cantemiru, rebellulu principe alu Moldaviei. Ambassadorii l-au insciintiatu despre acésta pretensiune a Vezirului, si multi dintre curteni i-au disu si l'au indemnatu cá se nu pericliteze o armata atâtu de numerósa pentru caus'a unui singuru omu; atunci elu, cu unu spiritu adeveratu regescu a respunsu: «Asiu «poté se dau Turciloru tóta tiér'a pênê la Cursca, pentru-cá imi re- «mane speranti'a de a o reocupa; dar' nu potu in nici unu modu «se frangu credinti'a si se estradau pe unu principe, care pentru «mine si-a lasatu principatulu; câci este cu neputintia a repará o- «nórea, ce odata s'a perdutu». Turcii audiendu acestea, au renuntiatu la pretensiunea loru, si au inchiaietu pacea sub alte conditiuni, cari atâtu sunt de cunoscute, in catu credu cá nu mai este necessariu a le enumera in presentulu opu.

VIÉTI'A LUI DEMETRIU CANTEMIRU (1)

FOSTU DOMNU ALU MOLDAVIEI

Principele *Demetriu Cantemiru* s'a nascutu in duóe-dieci-si-siese Octobre anulu 1673, Tatalu seu, anume *Constantinu Cantemiru*, era pe acelu timpu numai serdaru, adeca gubernatore si comandante aloru trei provincii in Moldavi'a (2).

In anulu 1684. *Constantinu Cantemiru* tatalu lui Demetriu, se facù domnu alu Moldaviei; si fiindu-ca Port'a Ottomana i-a cerutu de ostaticu (3) pre unulu dintre fiii sei, elu a tramisu pre *Antiochu*, fiiulu seu celu mai mare insoçitu de siese nobili boieri tineri la Constantinopole. Dupa trei ani Demetriu Cantemiru capetà ordinu de la parintele seu, cá se mérga la Constantinopole in loculu fratelui seu Antiochu.

Pe acelu timpu era domnulu tierei romanesci *Constantinu Brancovanu*, inimicu de mórte alu familiei Cantemiresciloru. Acestu Bran-

(1) Auctorulu acestei biografii pare a fi eruditulu *N. Tindal*, traductorulu « Istoriei imperiului ottomanu » din manuscriptulu originalu latinu in englezesce; si se vede ca informatiunile in acésta materia le-a luatu de la principele Antiochu, fiiulu celu mai micu alu lui Cantemiru, si precumu presuppune Müller, chiar' si de la Bayer fostu professore in Petersburgu.

(2) Constantinu Cantemiru a fostu de patru ori insuratu; soci'a sa cea de a trei'a a fostu mam'a lui Demetriu.

(3) Lat. Obses, idis, turc. Amanetu ung. zalogu. Era usu cá domnii Moldaviei si a Tierei romanesci se tramita séu câte unu fiiu, séu de nu aveau fii, pre vre unulu din consangenii loru la Constantinopole cá ostatecu pentru securitatea curtiei imperatesci.

covanu, dupa-ce ajunse tinerulu Demetriu la Constantinopole, pentru că se strice creditulu parintelui acestuia la Pórta, a insinuatu marelui Veziru, ca acestu Demetriu nu este fiiulu secundo-genitu alu principelui Constantinu Cantemiru, ci unu altu tineru nobilu din Moldavi'a, pe care l'a tramisu cu scopu de a scapa din manile Turciloru pe adeveratulu fiiu alu seu Antiochu. Vezirulu voindu a cerceta totu lucrulu si a se convinge de adeveru, a chiamatu la sine pe Demetriu, si indata ce l-a vediutu a dîsu: Brancovanu a inventatu un'a din cele mai negre calumnii din lume; câci in façi'a acestui tineru vedi indata tóta persón'a betranului Cantemiru. Cu unu cuventu, Demetriu indata la acésta prima a sa presentare inaintea primului ministru alu imperiului ottomanu, a facutu o impressiune atâtu de mare, si dupa aceea a datu atâtea probe de matur'a sa inteligentia si de prudent'a sa purtare, in câtu intr'adeveru prin acestea s'a facutu demnu de a se numi fiiulu unui parinte, precumu era Constantinu Cantemiru.

Demetriu a remasu in Constantinopole pênê la anulu 1691, candu a venitu fratele seu Antiochu se-lu substituie, si s'a intorsu acasa la parintele seu. In timpulu câtu a statu in Constantinopole, elu s'a aplicatu la studiulu limbei si musicei turcesci, in care cu timpu la atâta perfectiune ajunsese, in câtu elu celu de ântâiu a introdusu notele de musica la Turci, si a compusu mai multe cantari musicali, cari si pênê in diu'a de asta-di se canta cu multa placere la dênsii.

In anulu 1692 candu Seraskierulu Daltabanu a impresoratu urbea Soroca, Demetriu a insoçitu si elu pe tatalu seu la óste, si aici si-a atrasu mare respectu din partea acestui generalu turcu.

In anulu urmatoriu 1693 la trei-spre-diece ale lunei Martiu, a muritu tatalu seu. Acesta fiindu anca pe patulu mortiei a chiamatu la sine pe fiiulu seu si pe boierii tierei, si-i rugă că inainte de ce ar' trece din acésta lume, se aléga pe succesorulu seu la tronu. Atunci boierii in unanimitate au alesu si au proclamatu domnu pe Demetriu. Moribundulu parinte se bucurâ de acésta scire, si se maguliá in sine cu cugetulu, ca Sultanulu nu va face dificultate de a intarì acésta alegere a fiiului seu. Dar' banii aveau mai mare pondu la curtea ottomana, decâtu servitiele parintelui si meritele fiiului. Asiá se puse altulu in scaunulu domnescu, si Demetriu a fostu necessitatu a-si

lasá patri'a si a se duce la fratele seu Antiochu in Constantinopole (4).

Dupa aceea la anulu 1697, in urm'a ordinului marelui veziru s'a dusu a luá parte in batali'a de la Zenta (5). Dar' fiindu ca a fostu numai cá voluntariu, asiá nu a luatu parte la lupta; ci luandu si elu fug'a cu Turcii, s'a intorsu cu restulu armatei acestora la Constantinopole.

Brancovanu totu mai tienendu anca la ur'a ce o purtá in contra acestei familie, a continuatu persecutiunea in contra acestoru duoi frati pênê la estreme. Demetriu isi atîtiase ur'a lui Brancovanu asupra sa prin aceea, ca elu stá in fórte mare védia la toti ministrii de la curte. Elu isi apropriase nu numai limb'a turcésca, ci anca si cea arabica si persian'a; prin affabilitatea sa si prin temperamentulu seu vioiu, se facuse placutu la cele mai bune societati in capital'a imperiale. Pentru aceea Brancovanu credea cá Demetriu este unic'a persóna, de care trebe se se téma cá de unu mare rivalu; si n'a crutiatu nici bani nici ostenéla cá se-lu departeze de pre langa curtea Sultanului; pênê in urma, prin mari summe de bani si-a si ajunsu scopulu. Dar' triumfulu seu nu a fostu de lunga durata; câci Demetriu audîndu cà este esiliatu, se ascunse in cas'a unui Pasia, care nu numai cà l-a tienutu pe elu si pe tóta famili'a sa cu cea mai mare generositate in patru-dieci de dîle, dar' anca a si esoperatu revocarea sententiei, prin care era condamnatu la esiliu, si l-a pusu in stare de a se presenta la curte cu mai mare splendóre de câtu o facuse pênê acumu. Acést'a a mortificatu fórte multu pe Brancovanu, care póte cà avea ratiune de a lucra asiá precumu a lucratu; caci Demetriu doriá din tóta inim'a se ajunga domnu alu Tierei romanesci, dupa-ce de duóe ori refusase numirea de domnu alu Moldaviei, si dupa recomandatiunea sa de duóe-ori se numi aici domnu, fratele seu Antiochu.

In anulu 1700 candu s'a dusu fratele seu mai ântâiu la Iasi cá se se puna in scaunulu domnescu, a mersu si Demetriu cu elu, sì a-

(4) Aci este de observatu, cá atâtu fiii principiloru din Moldavi'a si din Tiér'a romanésca, câtu si principii destituiti (numiti la Turci *Mazilu*) erau obligati a locui in Constantinopole.

(5) Unu orasiu in tiér'a ungurésca in comitatulu (districtulu), Baciu langa fluviulu Tisa.

colo s'a casatoritu cu Casandra, o fiia a lui Sierbanu Cantacuzenu, fostu Domnu alu Tierei romanesci. Din acésta casatoria i s'a nascutu o fiica anca in Moldavi'a. In scurtu timpu dupa aceea fratele seu fu scosu din scaunu, si elu necessitatu a-si lasa patri'a si a se intórce cu fratele seu la Constantinopole, unde i s'au mai nascutu anca patru fete si patru feciori.

In totu timpulu câtu a mai statu Demitriu in Constantinopole, fiindu-cà nu avea altu lucru mai momentosu cu care se se ocupe, si-a vediutu de afacerile sale; s'a pusu se-si edifice o casa si se studieze datinele si usurile tierei. Cu aceste s'a ocupatu mai multi ani, câci elu nu s'a departatu din Constantinopole pênè in anulu 1710, candu *Petru celu mare*, tíarulu Russiei, a declaratu resbellu infideliloru. Pre candu acestu monarchu se apropiá cu armat'a sa de marginile Moldaviei, Port'a ottomana aflà cu cale a pune pe Demetriu domnu acestui principatu; câci domnitoriulu de atunci, *Nicolau Maurocordatu*, de sì era omu invetiatu si statea in reputatiune mare la curtea ottomana, elu totusi nu era o persóna pe care se se póta radîmá in timpu de bataia, fiindu-ca nu avea nici curagiu nici esperientia in trebile militari.

Demetriu a fostu silitu se o priméscа atâtu in urm'a solicitariloru Vezirului, catu si la indemnulu Chanului Tatariloru, care informase pe Pórta cà elu, Demetriu, ar' fì singurulu omu intre Crestini, care se fia capabile de a face servitiu insemnatu imperiului in impregiurarile de façie. Pentru aceea Demetriu nu numai ca nu a datu nici Sultanului nici ministriloru turci darurile usitate in casuri de punerea domniloru, ci din contra, chiar' Pórt'a i-a datu dóue-dieci de pungi (6) pentru supportarea speseloru necessarie.

Demetriu abia ajunse in Iasi, capital'a Moldaviei, candu si primi ordinu de la curte, cá se faca unu podu preste Dunare pentru trecerea armatei turcesci. Totu-odata Vezirulu i cerù cá se-i tramita banii ce-i competu lui si celorulalti ministri pentru ajungerea sa pe tronu. Pentru acésta din urma pretentiune intr'atâtu s'a maniatu Demetriu, in câtu din acelu momentu si-a propusu a-si resbuna

(6) Pung'a avea 500 de lei.

asupr'a Vezîrului, si a se folosí de acésta ocasiune spre a-si libera tiér'a de sub jugulu turcescu.

Din fericire, Petru celu mare i tramite chiar' pe acestu timpu pe unu medicu grecu, cu numele *Policala*, si-i propune confederatiune cu Russi'a sub conditiuni fórte favorabili. Fiindu-ca acumu totu lucrulu era de a face servitiu unui principe crestinu, si prin acést'a de a procura fericirea poporului seu, asiá Demetru se invoì prè-bucurosu cu monarchulu Petru, sub urmatoriele conditiuni: 1⁰ Moldavi'a se restitue intre marginile sale cele vechi, si se pune sub protectiunea Russiei. 2⁰ Principele dimpreuna cu poporulu seu va jurá credintia maiestatei sale tìarului, indata ce armat'a russésca va intra in Moldavia. 3⁰ In acelasiu timpu principele isi va unì ostirile sale cu ale tìarului, si voru lupta cu puteri unite contra Turciloru. 4⁰ Principele, precumu si successorii sei voru avé in perpetuu domni'a Moldaviei sub protectiunea monarchiloru Russiei. 5⁰ Nime nu va poté fi domnu in Moldavi'a, pênê candu famili'a Cantemiriloru nu va apune cu totulu. — Acestea si anca alte conditiuni au fostu intarite de Petru tíarulu la *Luscu* in Poloni'a in 13 (24) Aprile anulu 1711, si sub sigilulu imperiale au fostu tramise principelui prin unu anumitu delegatu. In consecenti'a acestui tractatu, Demetriu insciintiá din timpu in timpu pe tìarulu atâtu despre ostirile ce are se i le dea, câtu sí despre mesurile ce trebuea se iea spre a reesí in intreprinderea sa.

Intr'aceea Demetriu nu a lipsitu a continua lucrurile cu facerea podului preste Dunare, care i s'a fostu ordonatu de catra Pórta, pe spesele Turciloru, avendu Moldavi'a si Tiér'a romanésca a dá numai lemnari'a necesaria. Dar' stá in poterea lui de a intardîá lucrulu; ceea ce sí facea in câtu potea, fara cá se traga asupr'a sa nici cea mai mica suspiçiune cà ar' sta in corespondentia cu Russii. Pre langa acést'a elu neincetatu solicitá la tiarulu, cá se grabésca cu venirea sa inainte de a se terminá in intregu construirea podului. Din nefericire, consiliulu seu nu a fostu urmatu strictu, cá alu unui omu, a carui fidelitate anca nu era pusa la proba, si tìarulu insielatu prin sperantiele ce i le facea Brancovanu Domnulu Tierei romanesci, ajunse cu armat'a sa cu multu mai tardîu decâtu se mai póta impedica trecerea Turciloru preste Dunare. Tìarulu veni la

Iasi numai in 11 Iuniu anulu 1711, unde boierii si poporulu Moldaviei l-au recunoscutu de suzeranu, si dimpreuna cu Domnulu loru i-au juratu credintia. Acésta espeditiune este descrisa mai pe largu in textulu Istoriei;ací va fí destulu a mentioná, cà tiarulu din lips'a midilóceloru de viétia a fostu constrinsu a inchiaié o pace fórte defavorabile cu Turcii; dar' ceea ce-i servesce spre eterna onóre este, cà elu a refusatu cererea Turciloru de a estradá pe principele Cantemiru, de sí, atâtu insusi Petru, câtu sí famili'a si armat'a sa se aflá in strimtóre estrema. Elu a datu ordinu ministrului seu, se spuna Turciloru', cà prnicipele Cantemiru nu este in castrele sale. Demetriu, pênê au duratu negotiatiunile de pace a statu ascunsu in calésc'ă tiarinei; ceea ce nime nu sciá, decâtu unu singuru servitoriu care-i ducea de mancare.

Vediendu principele ca nu mai póte remané in Moldavi'a, a obtienutu de la tiarulu una diploma, prin care acesta promitte atâtu principelui câtu si celorlalti nobili moldoveni indemnisare pentru perderile loru, si le accórda unu asilu securu in tierile sale. Totu prin acestu documentu, care s'a subscrisu in Mohilov la prim'a Augustu 1711, tiarulu declara pe Demetriu si pe toti eredii sei de principi ai imperiului russescu cu titlulu de *Altetia Serenissima*, si-i da privilegiulu de a nu fi respundietoriu decâtu numai tíarului; ér' moldovenii, cari s'au refugiatu in Russi'a, se stea numai sub jurisdictiunea lui Demetriu.

In urm'a acestei diplome Demetriu a esitu cu ai sei si cu tóta averea sa din Iasi, urmandu dupa armat'a russésca, si insoçitu de mai multi cá una miie de nobili si officieri, cari isi lasara patri'a numai din iubirea ce o aveau catra elu.

In anulu 1711 principele si cu ai sei s'a retrasu la *Charcov* in Ucrani'a, cáre locu a fostu destinatu de locuintia pentru elu si pentru cei ce i-au urmatu lui (7). Aici a statu cu tóta famili'a sa pênê la anulu 1713, candu apoi s'a mutatu la *Moscva*.

La cererea sa, tiarulu nu numai ca a impartitu intre nobilii moldoveni locurile ce i le donase in Ucrani'a, dar' anca i mai doná si

(7) Aici pênê in diu'à de asta-di mai sunt anca descendenti de ai moldoveniloru refugiati de pe acelu timpu, cari nu si-au perdutu limb'a de totu, ci mai vorbescu câte ceva, de si stricatu, in limb'a loru cea stramosiésca.

una miie case de suditi de ai Corónei. Aceste dominie totdeauna, si de timpuri immemoriali au fostu totu in posessiunea tiariloru; si atâtu pentru situatiunea loru, câtu si pentru numerulu celu mare alu locuitoriloru, treceau de cele mai bune in totu imperiulu russescu. Afara de acestea, Maiestatea sa i-a mai accordatu o pensiune annuale fórte considerabile, care pe câtu a traitu, i se numerá regulatu.

In scurtu timpu dupa venirea lui Demetriu la Moscva, soçi'a s'a Cassandra a muritu. Ea adeca era fórte suparata, ca si-a perdutu patri'a si pe consangenii sei din Moldavi'a si Tiér'a romanésca, unde tóte bunurile, atâtu ale sale câtu si ale barbatului seu au fostu confiscate de catra Pórt'a ottomana; in câtu in urma o au cuprinsu nisce friguri, cari prin ignoranti'a apotecariului au devenitu mortali, fiind-cà i-a datu o purgativa prè tare, si asià, dupa morbu de vre-o câte-va dîle, la 11 Maiu 1713 a trecutu in viéti'a ceealalta chiar' candu era in flórea etatiei sale, câci abià numerá trei-dieci de ani ai vietiei sale. Ea a fostu o dómna fórte prudenta si intielépta; iubià fórte multu lectur'a cartiloru, fara cá pre langa acést'a se uite de lucrurile din casa, de famili'a sa si de educatiunea fiiloru sei. Frumuseti'a sa cu care era dotata in abundantia de la natura, era celu din urma alu ei ornamentu. Ea a fostu immormentata in Moscva intr'o mônastire gréca, unde principele, soçiulu seu, a contribuitu fórte multu pentru edificarea unei frumóse biserici.

In anulu urmatoriu 1714, Demetriu a mersu la Petersburgu cu alu treilea fiiu alu seu, numitu Sierbanu, care era numai de siepte ani. Acestu tineru principe avù onórea de a tiené in diu'a Pasciloru o cuventare in limb'a grecésca inaintea tiarului, care pentru acést'a i-a datu unu frumosu presentu, si l-a primitu chiar' in regimentulu seu.

In anulu 1715 tiarulu a intreprinsu o caletoria prin tierile straine, éra Demetriu s'a folositu de acésta ocasiune spre â visita dominiele sale, unde a remasu pênê in anulu 1716. Atunci terminà densulu istori'a sa despre imperiulu ottomanu, pe care o incepuse candu era anca in Constantinopole.

In anulu 1716 a fostu unu casu, unde Demetriu a usatu de poterea cè tiarulu i-a datu asupr'a moldoveniloru nobili, intre cari se

impartîsera locurile si satele in Ucrani'a. Fiindu-ca acesti boieri se intruniau adese-ori la petreceri in mancari si beuturi, se intemplâ odata, ca certandu-se in beti'a loru au scosu si sabiele, si din nenorocire, duoi dintre ei au remasu morti, ér' altii mai multi raniti. Asupr'a acestui casu s'a redicatu plangere inaintea principelui Demetriu. Acesta a chiamatu pe cei vinovati inaintea sa si dupa ce a cercetatu lucrulu cu deameruntulu, pe trei dintre ei i-a judecatu la môrte, ér' pe ceialalti la galere; dupa aceea inse a schimbatu pedéps'a de mórte in pedépsa corporale, ceea ce s'a si esecutatu; si tóta procedur'a a fostu aprobata de catra insusi tiarulu. Acesta este póte uniculu esemplu in istori'a Russiloru, cá unu supusu se esercite potestatea de viétia si mórtea in numele seu propriu.

In anulu 1717 tiarulu pentru turburarile ce se escasera in statulu seu, a trebuitu se se intórca acasa. Atunci Demetriu anca s'a reintorsu la Moscva, unde adese-ori mergea la Maiestatea sa, care din partea sa anca de multe-ori ilu onorá cu visitele sale. La anulu 1718 candu tiarulu a plecatu la Petersburgu, Demetriu a primitu ordinu cá se-lu insoçiésca pênê acolo; dar' famili'a i-a remasu in Moscva, fiindu-ca fiia sa a dóu'a, cu numele *Smaranda,* suferia de hectica (phtisis).

Dupa-ce a venitu la Petersburgu, se intemplâ de intr'o societate publica de nobili, de cari se tienu regulatu in tóte iernile, a vediutu pe a trei'a fiia a principelui *Trubetzkoi*, care s'a facutu dupa aceea feldmarsialulu trupeloru russesci. Acésta principessa era cea mai frumósa pe timpulu seu. Demetriu se inamorà in ea, si câte-va dîle in urma o si petiesce de la parintele seu. Implinindu-i-se rugarea, elu s'a si cununatu cu dens'a pe la inceputulu iernei. Inainte de a se cununá, si-a rasu barb'a si si-a schimbatu portulu moldovenescu in celu frantiozescu. Tiarulu insusi l-a onoratu cu presenti'a sa la ceremoniele cununiei, si l-a petrecutu la biserica, unde s'a implinitu serbatori'a cununiei. La intórcere din biserica s'a dusu cu elu pênê acasa, si cu acésta ocasiune i-a facutu presentu frumosu o sabia de mare pretiu.

Dupa ospetiu, care a tienutu trei dîle, si la care a fostu façie maiestatea sa imperatulu dimpreuna cu imperatós'a si cu princepesele de familia, si tóta nobilimea din Petersburgu, Demetriu a fostu numitu consiliariu intimu alu maiestatiei sale.

Copiii sei au venitu si ei la Petersburgu in anulu 1719, afara de fiic'a sa Smaranda, carei din dî in dî i erą mai reu, asiá câtu in urma la patru Iuliu aceluiasi anu a si muritu in etate abiá de siepte-spre-diece ani. Dar' acésta perdere a lui Demetriu se usiorâ prin una alta fiica, care se nascù din a dóu'a muiere in optu Novembre alu aceluiasi anu; éra la botezu fiindu'i patrini tìarulu si imperatés'a, i-au datu totu numele Smaranda.

In anulu urmatoriu 1720 tiarulu a plecatu la Persi'a, si Demetriu a primitu ordinu de a-lu insoçi dimpreuna cu contele *Tolstoi* si admiralulu *Apraxin*. In acésta espeditiune Apraxin avea comand'a asupr'a armatei, ér' Tolstoi si cu Demetriu aveau directiunea trebiloru civili. Acesti trei barbati formau consiliulu intimu alu maiestatiei sale.

Demetriu a insoçitu pe tìarulu pênê la Colomma, care cetate este in departare de nóue-dieci verste (8) de la Moscua, si é situata la gur'a fluviului Moscua, unde acesta se vérsa in Occa. Aci se intâlni cu ai sei cari i-au fostu urmatu pe apa; se puse cu famili'a sa pe naie, si-si continuâ calea câtrâ Astrachanu, unde ajunse in patru Iuliu anulu 1721.

Abiá plecase din Colomma, pre candu si incepù a simti dureri de renunchi si nisce friguri usióre; pre langa acést'a din candu in candu se simtiá atâtu de slabu, in câtu trebuiá se stea câte duóe trei dîle in patu. Dar' acést'a n'a fostu o pedeca pentru elu de a nu se occupa cu lucrulu seu, si anume de a intocmi o mica typografia cu litere turcesci, spre a se typari declaratiunea de resbelu a tìarului, ce acesta voia a se publica in limb'a turcésca in Persi'a. Vasulu latetiu pe care caletoria Demetriu, atâtu era de accomodatu pentru acestu lucru, in câtu pênê in timpulu ajungerei tíarului in Astrachanu tóte au fostu gata pentru typarirea declaratiunei de resbelu. In Augustu Demetriu s'a dusu la Astrachanu intr'o fregata cu dóue-dieci de tunuri, pentru ca se insoçiésca pe tìarulu la Persì'a. Tóta armat'a trecù preste mare cu maiestatea sa tíarulu, si in cateva dîle au ajunsu pênê la acelu locu, unde dupa aceea s'a construitu unu fortu ce pórta numele de *Sânt'a Cruce*.

(8) Séu 18 mile nemtiesci, 1 versta face 1/5 parte din 1 milu nemtiescu; adeca 5 verşte façu 1 milu nemtiescu.

Fiindu-ca Demetriu trebuiá se petréca pe tiarulu pênê la Derbendu pe uscatu, asiá a tramisu fregat'a sa cu tóte lucrurile si servitorii sei inainte, cá se-lu astepte acolo. Dar' din nefericire. acestu vasu prin o furtuna de mare a fostu aruncatu pe una banca de nisipu, de unde numai personalulu (marinarii) au scapatu, ér' celelalte lucruri tóte s'au perdutu. Intre alte lucruri perdute a fostu si scriniulu principelui, in care erau scrisorile si alte manuscripte ale sale; in specialu manuscriptulu care contienea Istoria incependu de la falsulu profetu Mahomedu pênê la Osmanu, primulu sultanu alu Turciloru; unu opu acesta, care pe auctoru l-a costatu multa ostenéla, si care ar' fi fostu demnu de o mai buna sórte.

Indispositiunea de mai inainte à principelui crescea din dî in dî, si nici elu ensusi nici medicii nu scieau se cunósca si se spuna, care si unde este caus'a. Cu tóte acestea elu si-a continuatu calea catra Derbend, si intru un'a din dîle, candu s'a simtîtu cevasi mai bine, a cercetatu faimosulu muru din muntii Caucasului, despre care professorele Bayer ne dà o descriptiune pe largu in tomulu antaiu, pagin'a 425, alu lucrariloru Academiei din Petersburgu.

La reintórcerea sa din Derbendu s'a descoperitu, ca morbulu lui Demetriu era unu Diabetes (adeca scurgerea udului), care intr'atâta ilu debilitase, in câtu nu se mai potea pune pe calu. Fiindu-cá elu insusi credea acumu ca i se apropia mórtea, si-a facutu testamentulu, a pusu esecutoru alu testamentului si de tutoru alu fiiloru sei pe tiarulu, si l-a datu in manile acestui-a. Cei mai mari trei fii ai sei erau pre langa densulu, ér' soçi'a sa, fiic'a, si celu mai micu fiiu alu seu, au fostu remasu in Astrachanu. Candu tiarulu a trecutu prin acésta cetate, a lasatu pe Policala, mediculu de casa alu imperatesei, cá se ia in cur'a sa pe Cantemiru.

In lun'a lui Augustu, Demetriu au ajunsu in Astrachanu, dar' intr'o stare atâtu de debile, in câtu insií amicii sei abiá ilu mai cunosceau. La inceputulu lui Decembre era intr'o stare atâtu de amerintiatória, in câtu elu insusi a judecatu de necessariu a se confessa si cumineca, asteptandu mórtea pe totu momentulu. Admiralulu Apraxin, contele Tolstoi, si principele Georgiu Trubetzkoi alergara la densulu pentru a-si lua celu din urma remasu bunu si iertatiune de la elu. Soçi'a sa, copii si toti domesticii sei, stateau cu ochii plini de lacrime

in giurulu patului seu ; ér' elu ì consolá cu o resolutiune mai multu de câtu omenésca, recomendandu-i acestoru trei ministri, si invetiandu'i cá se traiésca in iubire mutuale si strinsu uniti dupa mórtea sa.

In aceste ultime momente isi adusera aminte cei din giurulu seu, cà unu medicu cu numele Englert, care era in armata, n'a fostu chiamatu la consiliulu de medici. Asiá au tramisu immediatu dupa elu; si acesta prin poterea artei sale intr'atâtu sciù se aline greutatea morbului, in câtu Demetriu a potutu se mérga in diu'a de Pasci in Astrachanu la biserica. Simtindû-se acumu mai in potere, Demetriu se resolvi a plecá din Astrachanu si a se intórce in dominiele sale, obtienendu spre acésta si permissiunea tiarului.

Elu a manecatu in 14 Ianuariu anulu 1723. Calea a fostu fórte grea' nu numai pentru cá era fórte lunga, dar' mai alesu pentru-ca morbulu seu devenise din ce in ce mai greu. Cu tóte acestea, in lun'a lui Martiu aceluiasiu anu ajunse ceva mai sanetosu in dominiele sale. Aici, pe câtu ilu iertá starea sanetatiei, isi petrecea timpulu cu placerile innocente de la tiéra, cu regularea afaceriloru sale familiarie si cu edificarea unei biserice, care a fostu inchinata dupa numele seu, patronului S-tu Demetriu. In urma, la cinci-spre-diece Augustu 1723 îlu apucara friguri mortaretie, éra scurgerea udului crescuse in asiá mesura, in càtu la dóue-dieci-si-un'a Augustu aceluiasi anu a muritu in etate de patru-dieci-si-nóue de ani, siepte luni si cinci dîle.

Demetriu avuse cu prim'a sa soçia siese fii si dóuè fiice. Un'a din fiice si duoi din fiii sei au muritu pênê candu era elu anca in viéti'a. Prin urmare au remasu dupa elu duóe fiice, Maria si Smarand'a, si patru fii, Mateiu, Constantinu, Sierbanu si Antiochu, cari toti sunt anca in viétia (9). Celu din urma numitu Antiochu, a fostu ministru plenipotentiariu alu imperatesei Catarin'a pre langa regele Angliei Georgiu, si a dusu cu sine manuscriptulu latinu alu parintelui seu despre Istori'a imperiului ottomanu in Londra, din care s'a facutu traductiunea in limb'a englesa (10).

(9) Aci este de a se intielege anulu 1734.

(10) De *N. Tindal*; ér' din englesesce s'a tradusu in limb'a francesa de D. *Ioncquieres*; si apoi in limb'a germana de *Schmid*; si in urma abià acumu in limb'a nóstra romana. *Tr. Rom.*

Demetriu a fostu unu omu de statura midi-lócia, mai multu uscatîvu de câtu grasu. Avea o façie fórte placuta, si vorbia totdeauna cu o particulara dulcétia, afabilitate si prudentia. Era dedatu a se sculá deminéti'a la cinciòre, dupa usulu turcescu luá o cafea si fumá unu ciubucu de tutunu. Dupa aceea se retragea in cabinetulu seu si se ocupá cu studiele sale pênê la prandiu, pe care-lu luá totdeauna la dóue-sprè-diece óre. De regula elu prândia numai o mancare; si bucat'a lui cea mai placuta era puiu tineru cu macrisiu. La mésa totdeauna bea apa amestecata cu vinu. Era inimicu de mórte alu betiei; câci déca se scapá numai odata se bea prè multu, era câte duóe septemani reu dispusu. Dupa dejunu se punea se dórma puçintelu; ér' ceealalta parte a dîlei o petrecea cu studiulu seu pênê la siepte óre sér'a. Atunci mergea la ai sei in familia, mancá la diece óre dimpreuna cu ei, si la dóue-spre-diece óre se culcá. Dar' dupa ce s'a facutu consiliariu intimu alu tiarului, si dupa ce s'a insuratu cu o femeia tinera, a trebuitu se-si schimbe acestu modu de viétia; câci lucrurile publice de statu si gratiile unei soçie tinere si frumóse, ilu abstrageau de multe-ori de la studiulu seu.

Prematur'a mórte a parintelui seu, pre candu era inca tinerellu, lung'a siedere a sa in Constantinopole fara nici-o ocupatiune publica, scurt'a durata a domnirei sale in principatulu seu, au fostu totu atâtea pedece, de nu si-a potutu areta desteritatea sa in afacerile civili si curagiulu seu in cele militari, de si nu i-a lipsitu nici un'a nici alt'a din aceste dóue virtuti. Tóta viéti'a sa sedentaria o a petrecutu in cultivarea spiritului seu; fruptele ce a produsu, se vedu in opurile sale, dintre cari cele principali sunt urmatóriele:

1. Istori'a crescerei si scaderei imperiului ottomanu, manuscriptu in limb'a latina.

2. Sistem'a religiunei mahomedane, scrisa si typarita la Petersburgu in limb'a russésca din ordinulu lui Petru celu mare, si dedicata lui de catra auctoru, in Folio.

3. Lumea si Sufletulu (séu Divanulu lumei) typarita in Moldavi'a in limb'a romana si grecésca; este o carte despre lucruri morali, compusa in dialoguri.

4. Istori'a antica si moderna a Daciei, o carte mare, manuscriptu

in folio, scrisa in limb'a romana. Totu cartea acést'a scrisa in limb'a latina, s'a perdutu in marea caspica candu s'a innecatu fregat'a.

5. Starea presenta a Moldaviei (descrierea Moldaviei) in limb'a latina cu o charta mare a tierei. (Acést'a é tradusa pênê acumu in limb'a germana si cea romana).

6. Istori'a creatiunei cu note din sciintiele naturali, scrisa in limb'a latina, manuscriptu in folio, intitulatu: *Theologo-Physica.*

7. Istori'a celoru dóue case Brancovanu si Cantacuzenu, in limb'a romana, manuscriptu in quartu. (tradusa si typarita pênê acumu in limb'a gréca si cea russa).

8. Istori'a Mahomedaniloru, incependu de la falsulu profetu Mahomedu pênê la Osmanu primulu sultanu alu Turciloru; acésta carte anca s'a perdutu in marea caspica.

9. O carte de musica turcésca, in quarto.

10. Introductiune la studiulu musicei turcesci, scrisa in limb'a romana, in quarto,

Afara de aceste opuri complete Demetriu a mai scrisu multe alte tractate necomplete, mai alesu despre moralitate si despre istoria, ale caroru manuscripte originali se mai conserva.

Demetriu vorbiá limbele: turcésca, persiana, arabic'a, grec'a moderna, latina, italiana, russiana si romana; si intielegea fórte bine grec'a antica, slavon'a si frances'a.

Studiulu seu celu mai placutu, si pe care si-a pusu cea mai multa diligentia, a fostu istori'a; totusi elu a facutu mari progresse atâtu in filosofia câtu si in matematica, din acésta din urma i-a placutu mai multu architectur'a. Bisericele din trei sate ale sale suntu construite dupa planulu si desemnulu facutu de elu insusi.

Elu era membru alu academiei de sciintie in Berlinu; si chiar' in momentulu candu au ajunsu scirea despre mortea sa la Petersburgu, a priimitu residentele de acolo alu imperatului Germaniei o diploma pentru princìpele Demetriu Cantemiru, prin care acesta fù numitu Principe alu imperiului romanu; dar' residentele, din caus'a mortiei lui Demetriu, a tramisu diplom'a indereptu la Domnitoriulu seu.

SUMMARIULU

MATERIELORU CUPRINSE IN ACESTU OPU

PARTEA I.

CRESCEREA IMPERIULUI OTTOMANU

(*) Insemnamu pentru lectori ca in partea prima a acestui opu s'a strecuratu o eróre de typariu in insemnarea pe marginea a aniloru, punendu-se *A.* in locu de *H.* adica Hegirea. *Tr. Rom.*

CARTEA II.

CARTEA III.

PARTEA II.

SCADEREA IMPERIULUI OTTOMANU

CARTEA IV.

de immunditi'a tronului 581. — IV. Confirma pe marele Veziru Siavus Pasia in postulu seu 518. —V. Rebelliunea érasi erumpe contra Vezirului 581.—VI. Rebelii omóra pe Vizirulu in palatulu seu 583. — VII. Alte crudelitati ale rebelliloru 585. — VIII. Chodgia Ismailu Pasia este numitu mare Veziru. Rebelliunea reincepe 586. — IX. Codgia este destituitu si in locu-i se numesce Veziru Tekkirdaghi Mustafa Pasia 587. — X. Egen Pasia in Rumeli'a si Ghieduki Pasia in Asi'a se revólta 587. —XI. Ienicerii lasa la o parte cugetele loru rebellice si batu pe rebellulu Ghiedukì Pasia 588.—XII. Imperialii occupa Agri'a si alte cetati in Ungari'a 588. — XIII. Ei occupa Muncaciulu, punu man'a si arestéza pe soci'a lui Tököli 589. — XIV. Dispositiunea rebella a Turciloru amenintia cu nóua seditiune 589. — XV. Solimanu merge la Adrianopole. Timórea lui naturale contribue fórte multu la incetarea seditiunei 590. — XVI. Ajungêndu Solimanu la Adrianopole invita pe Imperatulu Germaniei a inchiaié pace 591.— XVII. Vezirulu numesce unu Seraskieru in contra inimicului 593. —XVIII Imperialii ocupa Alba Regale si alte mai multe cetati 595. — XIX. Electorele de Bavari'a cuprinde Semendri'a si Belgradulu 596. — XX. Vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a in Belgradu 597. — XXI. Successele ducelui de Badenu in Bosni'a 597.—XII. Dubióse successe ale Venetianiloru in More'a 598. — XXIII. Mai bune successe au Venetianii in Dalmati'a 598. — XXIV. Delegatii Turciloru mergu la Vien'a si facu propunerile de pace 598. — XXV. Leopoldu pune aspre conditiuni 599. — XXVI. Regele Franciei persvade Sultanului a nu inchiaié pace 599. — XXVII. Promitte a imparti imperiulu germanu cu Sultanulu 600. — XXVIII. Tóte cugetele de pace se punu la o parte. Bellulu reincepe. Rebellii sunt batuti 600. — XXIX. Turcii punu pe Liberiu domnu in More'a 601. — XXX. Sultanulu declara ca va comanda armat'a in persóna 602.

—XXXI. Audiendu ca Germanii se apropia, Solimanu se opresce la Sophi'a 602. — XXXII. Seraskierulu amagitu de astrologulu seu a remasu de dóue-ori batutu de Germani 602. — XXXIII. Imperialii suppunu mai tóta Serbi'a 604. — XXXIV. Sultanulu tramitte respunsu delegatiloru sei la Vien'a 604 — XXXV. Polonii stau in nemiscare, Russii attaca Crime'a tatarica 605. — XXXVI. Dar' se nasce o seditiune intre ei, si se retragu nu fara mare perdere 605.— XXXVII. Petru Alexieviciu punesce pe rebelli si-si forméza armata regulata 606.— XXXVIII. Venetianii impresóra Monembasi'a 606. — XXXIX. Sultanulu se intórna la Constantinopole 606. — XL. Destituie pe marele Veziru si in loculu lui pune pe Kioprili Ogli Mustafa Pasia 607. — XLI. Noulu Veziru convóca unu consiliu generale; purtarea si discursulu seu 607. — XLII. Se conclude continuarea bellului; si veziratulu néga ca Sultanulu a tramisu delegati la Vien'a 609.—XLIII. Vezirulu cu mare desteritate prepara o vasta armata 611. — XLIV. Curatia thesaurulu de monet'a adunata in m du nedreptu 613.—XLV. Vezirulu trage cu armat'a sa spre Belgradu 617.— XLVI. Tatarii batu vre-o câte va mii de Germani 618. — XLVII. Vezirulu ordina a se tiené rugatiuni in cetati, si a se departá copii din castre 618. — XLVIII. Cetatea Sherhirkioi se suppune Turciloru 618. — XLIX. Niss'a cucerita. Garnisónele perasescu Vidinulu si Semendri'a 619. — L. Vezirulu impresóra Belgradulu si-lu cuceresce prin unu accidentu neasteptatu 620. — LI. Da ajutoriu Temisiórei, care sufferie de o lipsa estrema in provisiuni 622. — LII. Vezirulu trece Dunarea si occupa Lipp'a 623. — LIII. Turcii batu pe imperiali in Transilvani'a 624. — LIV. Tököli allungatu din Transilvani'a 628. — LV. Regele Poloniei intra in Moldavi'a si occupa Soroc'a 628. — LVI. Dar' se intórce fara effectu 628. — LVII. Venetianii occupa Monembasi'a 630. — LVIII. Alte successe ale Venetianiloru

umfu la Constantinopole 690. — XXVIII. Sultanulu se incinge cu o sabia, si ordina a se face cele mai mari preparative de resbellu 991. — XXIX. Sultanulu refusa pacea ce i se offere de catra imperatulu Germaniei 692. — XXX. Merge cu armat'a sa la Belgradu si tiene revista asupr'a ei 692.—XXXI. Imperatulu ordina principelui Eugeniu a se tiené numai in defensiva 693. — XXXII. In urm'a unui consiliu generale Sultanulu decide a intra in Transilvani'a, si trece preste Danubiu cu armat'a sa 693. — XXXIII. Mustaf'a ascultandu opiniunea consiliului seu merge cu tóte puterile spre Titelu 694. — XXXIV. Sultanulu se intórce spre Tisa si suffere mari perderi 694. — XXXV. Se tiene alu treilea consiliu, unde Sultanulu decide a impresora Varadinulu 696. — XXXVI. Lupte usióre la facerea podului preste Dunare 696 — XXXVII. Principele Eugeniu cu mare periclu vine a salva Petrovaradinulu 696. — XXXVIII. Turcii tienu a patr'a óra consiliu 697. XXXIX. Opiniunea junelui Veziru ca si candu ar' fi venitu de la unu barbatu de inaintata etate 698.—XL. Opiniunea Vezirului se respinge 698. — XLI. La propunerea lui Dgiaferu Pasia consiliulu si lupt'a se amana pe alta dî 700. — XLII. Vezirulu insiste pre langa Sultanulu se intre in lupta 700. — XLIII. Séu a obsedia Segedinulu; la ce si Sultanulu se invoiesce 701. — XLIV. Sultanulu pléca spre Segedinu 702.—XLV. Principelu Eugeniu merge in urm'a Turciloru cu mare resolutiune 703. — XLVI. Ungurii attaca pe Turci 703. — XLVII. Vezirulu face Sultanului unu raportu falsu 704 — XLVIII. Sultanulu informatu prin Tatari de apropiarea Germaniloru, trece Tis'a in cea mai mare frica 704.— XLIX. Vezirulu in contra intentiunei Sultanului se decide a se lupta cu inimiculu 704. — L. Elu prin unu discursu artificiosu se sacrifica Germaniloru atâtu pe sine câtu si pe ceialalti Pasi 705. — LI. Comaudantii si soldatii murmura, dar' in urma sunt necessitati a se suppune 706. — LII.

de mare Veziru 765. — V. Osmanu Capudanu Pasia este tramisu cu o flota in marea de Azovu 766. — VI. Hasan Pasia este destituitu si-i succede Calaili Ahmedu Pasia 767. — VII. Se destituie Calaili Ahmedu Pasia si in loculu lui se numesce Baltadgi Mehemedu Pasia 769. — VIII. Mehemedu anca remane destituitu, si in loculu lui vine mare veziru Ciorluli Ali Pas'a 773. — IX. Resbellu intre regii Svediei si Poloniei 777. — X. Svedianii irumpu in Russi'a 779. — XI. Ali Pasia tramitte regelui Svediei si Cazaciloru rebelli adjutoriu contra Russiloru 779. — XII. Mazeppa Hetmanulu Cazaciloru se impreuna cu Svedianii. Regele Svediei remane batutu 780. — XIII. Dupa perderile de la Pultava regele Svediei se refugia la Turci 780. — XIV. Turcii intimpina cu tóte onorurile pe regele Svediei, dar' isi retragu promissiunile 780. — XV. Turcii confirma pacea cu Tiarulu 780.— XVI. Regele Svediei accusa pe Veziru de tradare 780. — XVII. Dar' in situatiunea presenta a lucruriloru nu obtiene nimicu 781. — XVIII. Turcii decidu a se aprobá pacea cu Russi'a si pe regi a-i departá 781. — XIX. Fraud'a vezirului se descopere 782. — XX. Ali se destituie din postu si in loculu lui vine mare veziru Kioprili Ogli Numanu Pasia 782. — XXI. Regele Svediei prin unu modu surprindietoriu face pe Sultanulu a frange pacea cu Russii 783. — XXII. Judecat'a Sultanului asupr'a Tiarului 784 — XXIII. Respunsulu Vezirului catra Sultanulu 784. — XXIV. — Conferinti'a Vezirului cu ambassadorii 785. — XXV. Sultanulu destituie pe marele Veziru, fiindu-ca se oppune intentiuniloru sale 785. — XXVI. Baltadgi Mehemedu Pasia adjunge érasi mare veziru 786. — XXVII. Sultanulu arréta pe façie ca vrea resbellu in contra Russiei si pune in prinsóre pe ambassadorulu Tiarului 786. — XXVIII. Se facu mari onoruri regelui Svediei 786. — XXIX. Mazeppa accusa pe Brancovanu de tradare 787. — XXX. Se tiene consiliu pentru destituirea lui

INDICE ALFABETICU

DESPRE

PERSONELE, LOCALITATILE SI EVENIMENTELE

CELE MAI INSEMNATE IN ACÉSTA ISTORIA

A.

(1) Numerii arcta paginele.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K (*)

(*) Cuvintele ce nu s'ar gasi sub acésta litera se se caute la litera *C* si vic-versa

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

Z.

FINE.

IMPERATII TURCILORU.

A.

DELA OSMANU I. FUNDATORELE IMPERIULUI OTTOMANU PENE LA ACHMEDU III 1)

I. *Osmanu I.* la anulu de la Christu . . . . 1300.
II. *Orchanu* . . . . 1326.
III. *Muradu I.* . . . . 1360.
IV. *Baiazetu I.* . . . . 1390.

INTERREGNU SUB SOLIMANU SI MUSA CELEBI.

V. *Mahomedu I.* anulu de la Christu. . . . . 1413.
VI. *Muradu II* . . . . 1422.
VII. *Mahomedu II* . . . . 1451.
VIII. *Baiazetu II.* . . . . 1481.
IX. *Selimu I.* . . . . 1512.
X. *Solimanu I* . . . . 1520.
XI. *Selimu II.* . . . . 1566.
XII. *Muradu III* . . . . 1575.
XIII. *Mahomedu III* . . . . 1594.
XIV. *Achmedu I* . . . . 1603.
XV. *Mustafa I* si }
XVI. *Osmanu II* } . . . . 1618.
XVII. *Muradu IV* . . . . 1622.
XVIII. *Ibrahimu* . . . . 1639.
XIX *Mahomedu IV* . . . . 1649.
XX. *Solimanu II* . . . . 1687.
XXI. *Achmedu II* . . . . 1690.
XXII. *Mustafa II* . . . . 1694.
XXIII. *Achmedu III* . . . . 1702.

(1) Despre cari se tractéza in acésta istoria.

B.

DUPA ACHMEDU III PÊNÊ ASTA-DI.

XXIV.	*Mahmudu I*. anulu de la Christu.	1730.
XXV.	*Osmanu III*.	1754.
XXVI.	*Mustafa III*	1757.
XXVII.	*Abdulu Hamidu I*.	1774.
XXVIII.	*Selimu III*	1788.
XXIX.	*Mustafa IV*	1807.
XXX.	*Mahmudu II*.	1808.
XXXI.	*Abdulu Medgidu*.	1839.
XXXII.	*Abdulu Azis*	1861.
XXXIII.	*Muradu V*. . . . . *Detronatu. è anca in viétia*	1876.
XXXIV.	*Abdulu Hamidu II*. . . . . *asta-di regnante.*	1876.

Nota. De la a. 1300, candu Osmanu I. s'a facutu primulu imperatu alu Turciloru, pênè la a. 1730. sub Achmedu III, in cursu de 430. de ani au fostu 23. imperati; ér de la a. 1730. pênè asta-dì 1878, in cursu de 248 de ani au fostu 11 imperati turci. Ceea ce anca este unu semnu de scaderea si in urma incetarea imperiului ottomanu in Europ'a. *Tr Rom.*

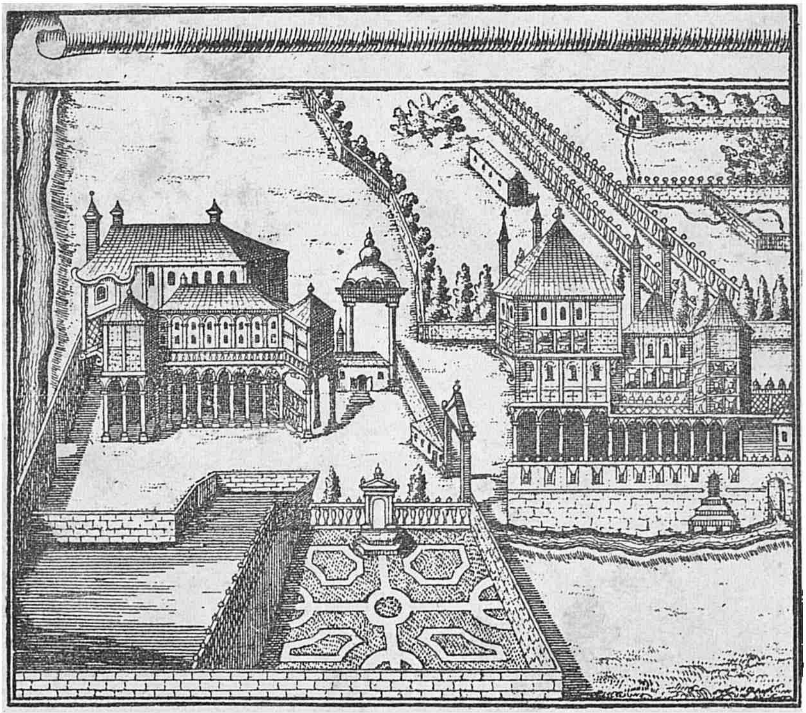
ERATA

Traductiunea istoriei presente in limb'a romana se facea de catra trductoriu in Baia-de Crisiu (Zarandu); typarirea se esecutà in Bucuresci; ér' correctur'a se facea in Brasiovu: prin urmare erá aprópe impossibilu, cá se nu se stracure unele erori de typariu, mai mult séu mai puçin vatematóríe in mersulu cetirei. Ele inse, assiguramu pe onorabilii lectori, nu sunt de natura de a incurcá séu alterá adeveratulu sensu alu textului in diceri séu constructiuni, si binevoitorii cetitori, voru poté chiar' insisi, cetindu cu atentiune a le indreptá. Ceremu, cu tóte acestea, indulgenti'a lectoriloru, si i rugamu se ne scuse pentru acele erori de typariu ce au trecutu fara voi'a nóstra in opulu ce prin acésta ilu punemu in ve lerea p ib icul ii rom nu.

BUCURESCI

TIPOGRAFI'A CURTIEI, PROPRIETAR, F. GÖBL

12. PASSAGIULU ROMANU 12.

Palatul Prinţuluĭ Dimitrie Cantemir,
în Constantinopol.

Zincografia din Stab. in artele grafice, Socecŭ, Sander & Teclu Bucuresc
10,348.

Din operele principelui Demetriu Cantemiru care se tiparescu sub auspiciele Societatei Academice romane, au mai esitu de sub tipariu si se afla de vendiare atàtu in localulu acestei Societati càtu si la librari'a Socecu & Comp.

DESCRIPTIO MOLDAVIAE

in limba originale latina, cu chart'a Moldaviei, si unu fac-simile alu auctorului. — **Pretiu lei noi 4.**

DESCRIEREA MOLDAVIEI

tradusa dupa textul originale cu chart'a Moldaviei si unu fac-simile alu auctorului. — **Lei noi 4.**

ISTORI'A IMPERIULUI OTTOMANU

insocita de multe note instructive. Partea I pàna la a. Hegirei 1083, dela Is. Chr. 1672. — **Lei noi 8.**

Istori'a Imperiului Ottomanu, PARTEA II, se afla sub tipariu.

BUCURESCI. — Typographia Curţiĭ, Walter & Göbl, Passagiul Român.